

Analitički okvir primjene obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuterorizmu

Dokman, Tomislav

Doctoral thesis / Disertacija

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

<https://doi.org/10.17234/diss.2021.8959>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:211071>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet

Tomislav Dokman

**ANALITIČKI OKVIR
PRIMJENE
OBAVJEŠTAJNIH
INFORMACIJA IZ
OTVORENIH IZVORA U
PROTUTERORIZMU**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2021.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Tomislav Dokman

ANALITIČKI OKVIR PRIMJENE OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU

DOKTORSKI RAD

Mentor:

dr. sc. Tomislav Ivanjko, doc.

dr. sc. Mirko Bilandžić, red. prof.

Zagreb, 2021.

University of Zagreb

Faculty of Humanities and Social Science

Tomislav Dokman

ANALYTICAL FRAMEWORK OF OPEN SOURCE INTELLIGENCE IN COUNTERTERRORISM

DOCTORAL THESIS

Supervisor:

Tomislav Ivanjko, PhD, Associate Professor

Mirko Bilandžić, PhD, Full Professor

Zagreb, 2021

INFORMACIJE O MENTORIMA

Dr. sc. Tomislav Ivanjko docent je na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Od 2009. godine radi kao znanstveni novak na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti na projektu Organizacija, upravljanje i razmjena znanja u elektroničkom obrazovnom okruženju. Aktivno sudjeluje u izvođenju nastave na preddiplomskim i diplomskim studijima Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti na kolegijima vezanim uz organizaciju znanja, teoriju informacijskih znanosti te informacijske tehnologije. U sklopu znanstvenog rada sudjelovao je i izlagao na većem broju domaćih i međunarodnih znanstvenih konferencija i objavio više od trideset znanstvenih i stručnih radova. Član je Katedre za organizaciju znanja. Doktorirao 2015. godine radom *Pristup analizi i primjeni korisničkog označivanja u predmetnom opisu baštinske građe* pod mentorstvom prof. Sonje Špiranec. Njegova područja interesa obuhvaćaju teme predmetnog pristupa znanju u digitalnom okruženju, teorije informacijskih znanosti i primjene informacijske tehnologije unutar baštinskog i obrazovnog okruženja, s posebnim naglaskom na upotrebu povezanih podataka, informacijskih sustava potpomognutih radom mnoštva te igrifikacije unutar domene informacijskih znanosti.

Dr. sc. Mirko Bilandžić, redoviti je profesor na Odsjeku za sociologiju, Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta nositelj je dvaju kolegija: „Sociologija nacionalne i međunarodne sigurnosti“, te „Terorizam i društvo“ čime je na akademsku razinu u Republici Hrvatskoj uveo studije terorizma. Predaje i na sveučilišnom Vojnom studiju zagrebačkog Sveučilišta gdje je nositelj modula za vojnoobavještajnu specijalizaciju. Nastavu izvodi na četiri doktorska studija: na Odsjecima za sociologiju i Informacijsko-komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta i na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu te na Sveučilištu Sjever, kao i na poslijediplomskom studiju Oftalmologija i optometrija Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Kao gost-predavač predaje i na međunarodnoj Ratnoj školi Ministarstva obrane Republike Hrvatske. Suautor je programa poslijediplomskog specijalističkog studija „Upravljanje krizama“ na Sveučilištu u Zagrebu kojem je i voditelj od 2011. godine. Od 2008. glavni je i odgovorni urednik znanstveno-stručnog časopisa *Polemos* za interdisciplinarna istraživanja rata i mira, od 2012. član Uredničkog odbora znanstvenog časopisa *Security Dialogues* koji izdaje Sveučilište Sv. Ćirila i Metoda u Skopju,

Sjeverna Makedonija, a od 2018. Uredničkog odbora znanstvenog časopisa *Kriminologija & socijalna integracija*. Bio je sudionik, izlagač sa pozivnim predavanjima ili moderator na ukupno 50-ak domaćih i međunarodnih konferencija te znanstvenih i stručnih skupova. Mentorirao je 150-ak diplomskih, poslijediplomskih i doktorskih radova. Pročelnik (2019-2021.) je Odsjeka za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Od veljače 2011. ima status eksperta Europske komisije: *European Commission, Security Scrutiny Procedure National Expert, FP7, Security Working Programm*. Član je Hrvatskog sociološkog društva, a ranije Vijeća društveno-humanističkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu (2012-2013.), *Society of Competitive Intelligence Professionals*, Alexandria, USA (2008-2012.) te Savjeta za prevenciju i suzbijanje terorizma Vlade RH (2009-2014.). Obavljao je funkciju direktora sigurnosti *Europskih sveučilišnih igara Zagreb-Rijeka 2016*. Kao rezultat znanstveno-istraživačkog rada objavio je 10 knjiga, 50-ak znanstvenih i stručnih radova te izradio 40-ak prikaza i recenzija knjiga i radova u znanstvenim i stručnim časopisima. Područja osobitog znanstvenog interesa su niz područja iz okvira prvenstveno sociološke znanosti i političkih znanosti: nacionalna sigurnost, međunarodna sigurnost, socijalna sigurnost, terorizam, protuterizam, obavještajne studije, komparativni sustavi nacionalne sigurnosti, te „business intelligence“ (poslovno-obavještajno djelovanje). Važnije njegove knjige su: *Sport i nacionalna sigurnost: terorizam, špijunaža i korupcija u nogometu i ostalim sportovima* (2019, suautor); *Nacionalna sigurnost: prognoziranje ugroza* (2019); *Sjeme zla: uvod u studije terorizma* (2014.), *Poslovno-obavještajno djelovanje: Business intelligence u praksi* (2008); *Sjeverna Irska između rata i mira* (2005.); *Osnove nacionalne sigurnosti* (2005., suautor) te *Diplomacija i obavještajna aktivnost* (1998.).

ZAHVALA

Kad postoji jasan cilj i težnja za njegovim ostvarenjem niti jedna prepreka nije nepremostiva. Koliko god je ovaj teorijsko-istraživački poduhvat bio dugotrajan i trnovit proces za moju obitelj i mene, on je realiziran zahvaljujući i velikoj znanstveno-stručnoj te prijateljskoj pomoći mentora prof. dr. sc. Mirka Bilandžića i doc. dr. sc. Tomislava Ivanjka.

Posebne riječi zahvale imam prema profesoru Bilandžiću koji je u brojnim situacijam bez ustezanja dijelio znanje, vizije, poglede i općenito „svoj znanstveni pristup“ u problemskim situacijama. Ujedno velike zahvale upućujem i docentu Ivanjku koji je u pravo vrijeme bio na pravom mjestu i uvijek nalazio konstruktivne prijedloge u realizaciji ovog projekta.

Zasebno zahvaljujem predsjednici povjerenstva za obranu doktorskog rada, doc. dr. sc. Danijeli Lucić čiji su mi dobronamjerni akademski savjeti te metodološko znanje pomogli u nadilaženju teških trenutaka u znanstveno-istraživačkom radu i finalizaciji doktorske disertacije.

I na kraju, neizmjerne zasluge ima i moja supruga Zrinka, koja je na različite načine bila uključena u ovaj dugotrajan proces i nesebično ostavljala „naše vrijeme“ meni za pisanje, učenje i stasanje na ovom nepredvidivom putu te bila oslonac i motivator u dane kada je put bio najteži. Hvala i mojim prekrasnim kćerkama Dori i Evi kojima nije bilo jasno zašto tata mora toliko raditi, to jest učiti.

Sažetak

Smještena u području kritičkih sigurnosnih studija te informacijskih i komunikacijskih znanosti, ova disertacija ima osnovni cilj utvrditi predstavljaju li obavještajne informacije iz otvorenih izvora koristan izvor znanja u protuterizmu i protuteroru. Jedinica analize je tako GTD baza koja je temeljena na podacima iz otvorenih izvora koja bilježi globalne terorističke udare od 1970. naovamo. Podjedinice su terorističke organizacije koje su selektirane prema geografskom kriteriju, zatim kriteriju tipologije terorizma i po kriteriju jedne terorističke organizacije s najvećim brojem zabilježenih terorističkih udara u vremenskom razdoblju od 1972. do 11. rujna 2001. i terorističke organizacije s najvećim brojem terorističkih udara u vremenskom razdoblju od 12. rujna 2001. do kraja 2017. U radu su utvrđena ključna obilježja obavještajnih informacija iz javo dostupne baze evidentiranih terorističkih udara u kreiranju obavještajnog proizvoda, ponajprije njihova pouzdanost, točnost, sustavnost, razumljivost, longitudinalnost, mogućnost obrade te njihov akcijabilni karakter. Istraživana primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuterizmu ogleda se u pružanju kontekstualnih znanja o nekoj terorističkoj organizaciji, otkrivanju njezinog terenskog predznaka djelovanja, geoprostornom i vremenskom djelovanju, ciljevima napada i taktikama djelovanja. Ujedno, primjenjivost obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuterizmu očituje se i u detektiranju trendova i obrazaca ponašanja terorista, predviđanju budućih lokaliteta terora, otkrivanju snaga, prednosti, nedostataka i prilika terorističkih organizacija. Dok je s aspekta protuterora aplikativna vrijednost vidljiva prilikom izrade procjene rizika ugroženosti od terorizma, definiranja statusa sigurnosti konkretnog prostora i uspostavi mehanizama represije. Kako je polje istraživanja relativno novo, s još neriješenim terminološkim i teorijskim problemima, u prvoj fazi se pristupa identificiranju ključnih termina. Nakon analize dostupne literature, za svaki od pojmova (*intelligence* i *open source intelligence*) predlaže se prijevod koji će ujedno biti i operacionalni u daljnjem istraživanju. Istraživanjem se nastoji premostiti problem nepostojanja jedinstvene definicije pojma obavještajno što predstavlja sporno mjesto u postojećem obavještajnom znanju. Kako bi se došlo do operacionalne definicije rada, odnosno ključnih obilježja pojma, korištena je metoda analize i sinteze postojećeg znanja u području informacijskih znanosti i obavještajnih studija. Na temelju konstruirane baze postojećih definicija pojma obavještajno, njih 50, korištenjem kvalitativne i kvantitativne metodologije (analize sadržaja i frekvencijske analize) konstruirana je definicija pojma obavještajno. Na temelju izlučenih konstitutivnih elemenata, obavještajno

podrazumijeva prikupljenu i analitički obrađenu informaciju namijenjenu krajnjim korisnicima za donošenje odluka.

KLJUČNE RIJEČI: obavještajno, obavještajne informacije iz otvorenih izvora, obavještajno znanje, obavještajni proces, obavještajni proizvod, analiza, terorizam, teror, protuterorizam, protuteror.

Abstract

Located in the field of critical security studies and information and communication sciences, this dissertation has a main goal to determine does open source intelligence present productive resource of knowledge in counterterrorism and in counterterror. The unit of analysis is an open-source database (GTD), that records global terrorist events since the 1970. Subunits are terrorist organizations that are selected according to the geographic criteria; a terrorist organization from Europe, South America, Africa and Asia, then the criteria of typology of terrorism; one fundamentalist and one secular terrorist organization and a terrorist organization with the highest number of terrorist attacks recorded over the period from 1972 to 11 September 2001, and a terrorist organization with the highest number of terrorist attacks in the period from 12 September 2001 to the end of 2017.

We identified key features of intelligence from publicly available database, which consists of recorded terrorist attacks, in the creation of an intelligence product, primarily their reliability, accuracy, coherence, comprehensibility, longitudinality, data processing capability, simplicity of data presentation and usage of analytical techniques for further utilization and their actionable character. The researched application of open source intelligence in counterterrorism is reflected in providing of contextual knowledge about a terrorist organization, detection of its national or supranational characteristics, geospatial and temporal activity, target focus and terrorist *modus operandi*. The applicability of open source intelligence in counterterrorism is manifested as well in detecting trends and patterns of terrorist behavior, predicting future locations of terrorist activity, revealing the strengths, advantages, disadvantages and opportunities of terrorist organizations. While from the aspect of counterterror, the applicative value of open source intelligence is visible when assessing the risk of terrorist threat, defining the security status of a specific area and establishing mechanisms of repression from the spectrum of counterterror.

As the subject of research is rather new with unsettled terminological and theoretical problems in the first stage we authenticate central terms. After analyzing the available literature we nominate translation for each of the terms (intelligence and open source intelligence), which version will be operational throughout the research. In order to achieve an operational definition of work, i.e. key features of the term, content analysis and synthesis of existing knowledge in the field of information sciences and intelligence studies was used. Based on constructed database

of existing definitions of intelligence (N=50), we use qualitative and quantitative methodology (content and frequency analysis) to propose a new definition of term intelligence. According to excluded constitutive elements, definition of intelligence stands for collected and analyzed information created for end users in order to make decisions.

KEY WORDS: intelligence, open source intelligence, intelligence knowledge, intelligence cycle, terrorism, terror, intelligence product, analysis, counterterrorism, counterterror.

SADRŽAJ

UVODNA RAZMATRANJA	1
1. METODOLOGIJA I STRUKTURA RADA	3
1.1 OSNOVNI CILJEVI I ISTRAŽIVAČKA PITANJA	6
1.2. DOPRINOS ZNANOSTI.....	7
2. DISCIPLINARNA POLAZIŠTA.....	7
2.1. KRITIČKE SIGURNOSNE STUDIJE	7
2.2. INFORMACIJSKA ZNANOST	10
2.4. TEORIJA OBAVJEŠTAJNOG	20
2.5. OBAVJEŠTAJNI PROIZVOD – OBAVJEŠTAJNA INFORMACIJA.....	24
2.6. POVIJEST POJMA OBAVJEŠTAJNO	30
3. PRIKUPLJAČKE OBAVJEŠTAJNE DISCIPLINE.....	32
3.1. HUMINT	32
3.2. OSINT	35
3.3. MASINT.....	39
3.4. SIGINT.....	40
3.5. IMINT	41
4. OBAVJEŠTAJNI CIKLUS	42
4.1. OBLIKOVANJE OBAVJEŠTAJNIH ZAHTJEVA I PLANIRANJE.....	48
4.2. PRIKUPLJANJE PODATAKA.....	49
4.3. OBRADA.....	51
4.4. ANALIZA	52
4.5. DISEMINACIJA	55
4.6. OBAVJEŠTAJNE POGREŠKE	57
5. METODOLOGIJA – KONSTRUKCIJA BAZE DEFINICIJA OBAVJEŠTAJNO.....	60
5.1. ELEMENTI DEFINICIJE POJMA OBAVJEŠTAJNO	62
5.2. OPERACIONALNA DEFINICIJA POJMA OBAVJEŠTAJNO	65
6. OBAVJEŠTAJNE INFORMACIJE IZ OTVORENIH IZVORA.....	66
6.1. RAZLIČITI POGLEDI NA DEFINIRANJE OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA	69
6.2. IZAZOVI OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJE IZ OTVORENIH IZVORA – GENERACIJE OTVORENIH IZVORA	72
6.3. PRIKUPLJANJE OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJE IZ OTVORENIH IZVORA	76

6.4.	PROCES (CIKLUS) OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA	82
6.5.	OBAVJEŠTAJNE INFORMACIJE IZ OTVORENIH IZVORA I UMJETNA INTELIGENCIJA (UI)	85
6.6.	PREDNOSTI I NEDOSTACI OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA.....	87
6.7.	ETIČNOST I OBAVJEŠTAJNE INFORMACIJE IZ OTVORENIH IZVORA.....	93
6.8.	PRAVILO 80 - 20	96
6.9.	OTVORENI IZVORI I INFORMACIJSKE OPERACIJE.....	98
6.10.	OBAVJEŠTAJNE INFORMACIJE IZ OTVORENIH IZVORA I OBAVJEŠTAJNE INFORMACIJE IZ DRUŠTVENIH MEDIJA (SOCMINT).....	103
6.11.	PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA IZ OTVORENIH IZVORA I JAVNO DOSTUPNIH BAZA PODATAKA O PROBLEMATICI TERORIZMA I PROTUTERORIZMA	105
7.	PROBLEM DEFINIRANJA TERORIZMA.....	109
7.1.	TEROR I TERORIZAM	114
7.2.	TIPOLOGIJA TERORIZMA.....	118
7.3.	PROTUTERORIZAM	127
7.4.	PROTUTERORISTIČKE STRATEGIJE	132
7.5.	PROTUTEROR.....	137
7.6.	PROTUTERORIZAM I OBAVJEŠTAJNO DJELOVANJE	139
8.	KORIŠTENJE JAVNO DOSTUPNIH I OTVORENIH IZVORA PODATAKA U KONTEKSTU PROTUTERORIZMA I PROTUTERORA.....	142
8.1.	METODOLOŠKI IZAZOVI - ODABIR SLUČAJA.....	142
8.2.	GTD BAZA PODATAKA – ANALITIČKA OGRANIČENJA I ZNANOST O ZNANJU	143
8.3.	TERORISTIČKA ORGANIZACIJA IZ JUŽE AMERIKE	147
8.3.1.	KOLUMBIJSKE REVOLUCIONARNE ORUŽANE SNAGE (FARC)	147
8.3.2.	PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU – FARC.....	159
8.3.3.	ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – FARC	161
8.4.	TERORISTIČKA ORGANIZACIJA IZ EUROPE	163
8.4.1.	IRSKA REPUBLIKANSKA ARMIIJA (IRA)	163

8.4.2.	PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU – IRA.....	177
8.4.3.	ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – IRA	179
8.5.	TERORISTIČKA ORGANIZACIJA IZ AFRIKE	181
8.5.1.	TERORISTIČKA SKUPINA BOKO HARAM	181
8.5.2.	PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU – BOKO HARAM	195
8.5.3.	ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – BOKO HARAM.....	197
8.6.	TERORISTIČKA SKUPINA IZ AZIJE.....	199
8.6.1.	TERORISTIČKA ORGANIZACIJA - ISLAMSKA DRŽAVA	199
8.6.2.	PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU – ISLAMSKA DRŽAVA.....	213
8.6.3.	ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – ISLAMSKA DRŽAVA	216
8.7.	FUNDAMENTALISTIČKA RELIGIJSKA TERORISTIČKA ORGANIZACIJA..	218
8.7.1.	TERORISTIČKA SKUPINA AL'QAIDA.....	218
8.7.2.	PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU – AL'QAIDA	234
8.7.3.	ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – AL' QAIDA	237
8.8.	SEKULARNA TERORISTIČKA ORGANIZACIJA	239
8.8.1.	SEKULARNA TERORISTIČKA ORGANIZACIJA – OSLOBODILAČKI TIGROVI TAMILSKE DOMOVINE (LTTE).....	239
8.8.2.	PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU - OSLOBODILAČKI TIGROVI TAMILSKE DOMOVINE (LTTE).....	252
8.8.3.	ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – OSLOBODILAČKI TIGROVI TAMILSKE DOMOVINE (LTTE).....	254
8.9.	TERORISTIČKA ORGANIZACIJA S NAJVEĆIM BROJEM ZABILJEŽENIH TERORISTIČKIH UDARA U VREMENSKOM RAZDOBLJU OD 1972. DO 11. RUJNA 2001. GODINE.....	257
8.9.1.	TERORISTIČKA SKUPINA SHINING PATH / SENDERO LUMINOSO	257
8.9.2.	PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU – <i>SENDERO LUMINOSO</i>	272

8.9.3. ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – SHINING PATH / <i>SENDERO LUMINOSO</i>	274
8.10. TERORISTIČKA ORGANIZACIJA S NAJVEĆIM BROJEM ZABILJEŽENIH TERORISTIČKIH UDARA U VREMENSKOM RAZDOBLJU OD 11. RUJNA 2001. NAOVAMO	276
8.10.1. TERORISTIČKA SKUPINA TALIBANI	276
8.10.2. PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU – TALIBANI.....	293
8.10.3. ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – TALIBANI.....	295
9. ODGOVOR NA ISTRAŽIVAČKA PITANJA.....	297
10. ZAKLJUČAK.....	304
11. POPIS LITERATURE	308

Popis grafičkih prikaza, karata, skica, slika i tablica

Grafički prikazi

Grafički prikaz 1: Odnos podatka, informacije i znanja.....	28
Grafički prikaz 2: Linearni obavještajni proces.....	44
Grafički prikaz 3: Obavještajni model fokusiran na metu.....	45
Grafički prikaz 4: Stvarni obavještajni ciklus.....	46
Grafički prikaz 5: Osnovna tipologija terorizma prema Schmidu iz 1982. godine.....	120
Grafički prikaz 6: Tipologija terorizma prema Jerroldu Postu.....	122
Grafički prikaz 7: Tipologijsko stablo terorizma prema Löckingeru.....	123
Grafički prikaz 8: Broj terorističkih udara FARC-a od 1975. do 2016.....	152
Grafički prikaz 9: Sveukupan broja terorističkih udara FARC-a po mjesecima od 1975. do 2016.....	153
Grafički prikaz 10: Sveukupna raspodjela terorističkih udara FARC-a prema metama napada.....	154
Grafički prikaz 11: Tipovi terorističkih akata koje su koristili pripadnici FARC-a.....	155
Grafički prikaz 12: Broj smrtno stradalih i ranjenih od posljedica terorizma FARC-a.....	156
Grafički prikaz 13: Broj smrtno stradalih i ranjenih po mjesecima od terora FARC-a.....	156
Grafički prikaz 14: Prikaz broja smrtno stradalih prema meti napada FARC-a.....	157
Grafički prikaz 15: Prikaz broja ubijenih prema tipu terorističkog akta FARC-a.....	158
Grafički prikaz 16: Broja sveukupnih terorističkih napada IRA-e po mjesecima.....	170
Grafički prikaz 17: Sveukupna raspodjela terorističkih udara IRA-e prema metama napada od 1970. do 2016.....	171
Grafički prikaz 18: Provedeni tipovi terorističkih akata IRA-e od 1970. do 2016.....	172
Grafički prikaz 19: Broj smrtno stradalih uslijed terora IRA-e u razdoblju od 1970. do 2016.....	173
Grafički prikaz 20: Broj ranjenih uslijed terora IRA-e u razdoblju od 1970. do 2016.....	173
Grafički prikaz 21: Broj ubijenih i ranjenih uslijed terora IRA-e prema mjesecima od 2009. do 2017.....	174
Grafički prikaz 22: Prikaz broja ubijenih prema tipu terorističkog akta IRA-e.....	175
Grafički prikaz 23: Raspored terorističkih udara Boko Harama od 2009. do 2017.....	185
Grafički prikaz 24: Broja sveukupnih terorističkih napada Boko Harama po mjesecima.....	186
Grafički prikaz 25: Sveukupna raspodjela terorističkih udara Boko Harama prema metama napada.....	187
Grafički prikaz 26: Tipovi terorističkih akata provedenih od Boko Harama u razdoblju od 2009. do 2017.....	189
Grafički prikaz 27: Broj ubijenih i ranjenih uslijed terora Boko Harama od 2009. do 2017.....	191
Grafički prikaz 28: Prikaz broja ubijenih prema tipu terorističkog akta od Boko Harama.....	193
Grafički prikaz 29: Broj terorističkih udara Boko Harama po državama.....	193
Grafički prikaz 30: Broj terorističkih udara Islamske države od travnja 2013. do 31. prosinca 2017.....	206
Grafički prikaz 31: Broja terorističkih udara Islamske države po mjesecima od travnja 2013. do 31. prosinca 2017.....	207
Grafički prikaz 32: Sveukupna raspodjela terorističkih udara Islamske države prema metama napada.....	207
Grafički prikaz 33: Tipovi terorističkih akata koje koristi Islamska država.....	209

Grafički prikaz 34: Broj smrtno stradalih i ranjenih od posljedica terorizma Islamske države...	210
Grafički prikaz 35: Prikaz broja smrtno stradalih prema meti napada od Islamske države.....	211
Grafički prikaz 36: Broj terorističkih udara Al'Qaide i pripadajućih podružnica od 1992. do 2017.....	225
Grafički prikaz 37: Broja sveukupnih terorističkih udara Al'Qaide po mjesecima od 1992. do 2017.....	226
Grafički prikaz 38: Sveukupna raspodjela terorističkih udara Al'Qaide prema metama napada.....	227
Grafički prikaz 39: Tipovi provedenih terorističkih akata Al'Qaide od 1992. do 2017.....	228
Grafički prikaz 40: Prikaz trenda bombaškog/eksplozivnog i oružanog napada Al'Qaide od 1992. do 2017.....	229
Grafički prikaz 41: Broj smrtno stradalih od posljedica terorističkog udara Al'Qaide.....	230
Grafički prikaz 42: Broj smrtno stradalih uslijed terora Al'Qaide prema mjesecima.....	231
Grafički prikaz 43: Broj terorističkih napada od 1975. do 2010. za skupinu LTTE.....	244
Grafički prikaz 44: Broja sveukupnih terorističkih napada po mjesecima od 1975. do 2010. za skupinu LTTE.....	244
Grafički prikaz 45: Sveukupna raspodjela terorističkih udara prema metama napada za skupinu LTTE.....	246
Grafički prikaz 46: Tipovi terorističkih akata skupine LTTE u razdoblju od 1975. do 2010.....	247
Grafički prikaz 47: Trend napada skupine LTTE prema policijskim metama te civilima i civilnim institucijama.....	247
Grafički prikaz 48: Broj smrtno stradalih uslijed terora LTTE-a prema godinama u razdoblju od 1975. do 2010.....	248
Grafički prikaz 49: Broj ubijenih i ranjenih uslijed terora LTTE-a prema mjesecima od 1975. do 2010.....	249
Grafikon 50: Prikaz broja ubijenih prema tipu terorističkog akta od LTTE-a.....	251
Grafički prikaz 51: Broj terorističkih napada skupine <i>Sendero Luminoso</i> od 1972. do 11. rujna 2001.....	261
Grafički prikaz 52: Broja sveukupnih terorističkih napada skupine <i>Sendero Luminoso</i> po mjesecima od 1972. do 11. rujna 2001.....	262
Grafički prikaz 53: Sveukupna raspodjela terorističkih udara skupine <i>Sendero Luminoso</i> prema metama napada od 1972. do 11. rujna 2001.....	264
Grafički prikaz 54: Trend napada prema civilima i civilnim institucijama te poslovnim objektima <i>Sendero Luminosa</i> kroz promatrano razdoblje od 1972. do 11. rujna 2001.....	265
Grafički prikaz 55: Trend izvođenja bombaškog/eksplozivnog napada i oružanog napada skupine <i>Sendero Luminoso</i>	266
Grafički prikaz 56: Ishod terorističkih napada skupine <i>Sendero Luminoso</i> od 1978. do 11.9.2001.....	270
Grafički prikaz 57: Raspostranjenost terorističkih akata skupine <i>Sendero Luminoso</i> prema državama.....	272
Grafički prikaz 58: Broj terorističkih udara talibana po godinama od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017.....	281
Grafički prikaz 59: Broj sveukupnih terorističkih napada talibana po mjesecima od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017.....	282
Grafički prikaz 60: Sveukupna raspodjela terorističkih udara talibana prema metama napada od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017.....	284

Grafički prikaz 61: Tipovi terorističkih akata koje su proveli talibani od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017.....	285
Grafički prikaz 62: Trend izvođenja bombaškog/eksplozivnog napada i oružanog napada talibana kroz promatrano razdoblje.....	286
Grafički prikaz 63: Najčešći ciljevi bombaških/eksplozivnih napada talibana.....	286
Grafički prikaz 64: Ishod terorističkih napada talibana od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017.....	288
Grafički prikaz 65: Prikaz broja ubijenih od talibana prema tipu terorističkog akta.....	290
Grafički prikaz 66: Prostorna distribucije terorističkih udara talibana u četiri intervala.....	292

Karte

Karta 1: Distribucija terorističkih akata IRA-e.....	176
Karta 2: Disperzija terorističkih udara Boko Harama prema lokaciji terorističkog akta.....	194
Karta 3: Distribucija terorističkih incidenata skupine LTTE.....	252
Karta 4: Distribucija terorističkih incidenata talibana od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017...290	

Skice

Skica 1: Raščlamba prikupljanja obavještajnih informacija iz otvorenih izvora.....	38
--	----

Slike

Slika 1: Odnos podatka, informacije i obavještajnog proizvoda.....	27
Slika 2: Različiti tipovi informacija u kreiranju obavještajnog znanja.....	77
Slika 3: Obavještajni ciklus informacija iz otvorenih izvora.....	83
Slika 4: Struktura Islamske države prema Thompsonu i Shubertu 2015.....	204
Slika 5: Struktura Al'Qaide.....	224

Tablice

Tablica 1: Vrste i obilježja obavještajnih pogrešaka.....	59
Tablica 2: Rezultati sadržajne i frekvencijske analize definicija pojma obavještajno (N=50).....	63
Tablica 3: Karakteristike različitih generacija obavještajnih informacija iz otvorenih izvora.....	73
Tablica 4: Razlike između Web 1.0, Web 2.0 i Web 3.0.....	74
Tablica 5: Klasifikacija otvorenih izvora.....	79
Tablica 6: Prednosti i nedostaci obavještajnih informacija iz otvorenih izvora.....	92
Tablica 7: Nedostaci obavještajnih informacija iz otvorenih izvora.....	92
Tablica 8: Popis evaluacijskih pitanja za ocjenu izvora i sadržaja.....	102
Tablica 9: Frekvencije i elementi definicija “terorizma” Schmid i Jongman i Weinberg.....	112
Tablica 10: Broj terorističkih udara FARC-a prema državama izvršavanja.....	158
Tablica 11: Broj terorističkih napada IRA-e od 1970. do 11. rujna 2016.....	169
Tablica 12: Prikaz broja ubijenih uslijed terora IRA-e prema meti napada od 1970. do 2016....	174

Tablica 13: Broj terorističkih udara IRA-e po državama.....	175
Tablica 14: Prikaz broja samoubilačkih napada Boko Harama.....	188
Tablica 15: Broj ubijenih i ranjenih uslijed terora Boko Harama u razdoblju od 2009. do 2017.....	190
Tablica 16: Prikaz broja ubijenih prema meti napada od Boko Harama u razdoblju od 2009. do 2017.....	192
Tablica 17: Prikaz broja ubijenih prema tipu terorističkog akta od Islamske države.....	212
Tablica 18: Broj terorističkih udara Islamske države prema državama izvršavanja.....	213
Tablica 19: Prikaz broja ubijenih prema meti napada od Al'Qaide.....	232
Tablica 20: Prikaz broja ubijenih prema tipu terorističkog akta Al'Qaide.....	233
Tablica 21: Broj terorističkih udara prema državama izvršavanja Al'Qaide.....	234
Tablica 22: Prikaz broja ubijenih prema meti napada od 1975. do 2010. od LTTE-a.....	250
Tablica 23: Tipovi terorističkih akata <i>Sendero Luminosa</i> provedenih od 1972. do 11. rujna 2001.....	266
Tablica 24: Učestalost terorističkih udara <i>Sendero Luminosa</i> prema lokaciji napada.....	267
Tablica 25: Broj ubijenih i ranjenih <i>Sendero Luminosa</i> prema godinama u razdoblju 1978. do 11.9.2001.....	268
Tablica 26: Broj ubijenih i ranjenih <i>Sendero Luminosa</i> prema mjesecima od 1978. do 11.9.2001.....	269
Tablica 27: Prikaz broja ubijenih od skupine <i>Sendero Luminoso</i> prema meti napada od 1978. do 11.9.2001.....	270
Tablica 28: Prikaz broja ubijenih prema tipu terorističkog akta od skupine <i>Sendero Luminoso</i>	271
Tablica 29: Broj ubijenih i ranjenih prema godinama u razdoblju od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017.....	287
Tablica 30: Prikaz broja ubijenih prema meti napada od talibana.....	289

POPIS KRATICA

AQAP – Al'Qaida Arapskog poluotoka (*Al'Qaeda in the Arabian Peninsula*)

AQI – Al'Qaide u Iraku (*Al'Qaeda in Iraq*)

CBRN – Kemijsko, biološko, radioaktivni i nuklearni terorizam (*Chemical, biological, radiological and nuclear*)

CIA – Središnja obavještajna agencija (*Central Intelligence Agency*)

CIC – Komisija za procjenu obavještajnih sposobnosti (*Commission on the Intelligence Capabilities*)

CIRA – Kontinuirana Irska republikanska armija (*Continuity Irish Republican Army*)

CISAC – Centar za međunarodnu sigurnost i suradnju (*Center for International Security and Cooperation*)

CPOST– Čikaški projekt o sigurnosti i terorizmu (*Chicacgo Project on Securitiy and Terrorism*)

CUS – Kongres Sjedinjenih Američkih Država (*Congress of United States*)

DCDC – Centar za razvoj, koncepte i doktrinu Ministarstva obrane Ujedinjenog Kraljevstva (*Development, Concepts and Doctrine Centre*)

DIA – Obrambena obavještajna agencija (*Defense Intelligence Agency*)

DOD UK – Ministarstvo obrane Ujedinjenog Kraljevstva (*Department of Defence United Kingdom*)

ENLF – Nacionalni oslobodilački front tamilske domovine (*Eelam National Liberation Front*)

EPRLF – Narodni revolucionarni oslobodilački front tamilske domovine (*Eelam People's Revolutionary Liberation Front*)

EROS – Revolucionarna organizacija tamilskih studenata (*Eelam Revolutionary Organization of Students*)

ESISC – Europski strateški centar za obavještajne poslove i sigurnost (*European Strategic Intelligence and Security Center*)

ETA – Baskijska domovina i sloboda (*Euskadi Ta Askatasuna*)

FA – Završni dogovor (*Final Agreement*)

FARC – Kolumbijske revolucionarne oružane snage (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*)

FARC-EP – Kolumbijske revolucionarne oružane snage – Narodna vojska (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia - Ejército del Pueblo*)

FATA – Plemensko područje pod saveznom upravom (*Federally Administered Tribal Areas*)

FM – Terenski priručnik (*Field Manual*)

GTD – Globalna baza podataka o terorizmu (*Global Terrorism Database*)

HJP – Hrvatski jezični portal

HUMINT – Prikupljanje informacija posredstvom ljudskih izvora (*Human Intelligence*)

ID – Islamska država (*Islamic State*)

IMINT – Prikupljanje informacija putem satelitskih fotografija ili fotografskog aparata (*Imagery intelligence*)

IRA - Irska republikanska armija (*Irish Republican Army*)

ISI – Islamska država u Iraku (*Islamic State of Iraq*)

ISIL – Islamska država u Iraku i Levantu (*Islamic State of Iraq and the Levante*)

ISIS – Islamska državu u Iraku i Šamu (*Islamic State of Iraq and Sham*)

ITERATE – Međunarodna baza podataka atributa terorističkih događaja (*International Terrorism: Attributes of Terrorist Events*)

JMITC – Združeni vojno-obavještajni trenažni centar (*Joint Military Intelligence Training Centre*)

JP – Zajednička doktrina (*Joint Publication*)

LTTE – Oslobodilački tigrovi tamilske domovine (*Liberation Tigres of Tamil Eelam*)

MASINT – znanstveno i tehnička obrada podataka prikupljenih iz različitih pokretnih i nepokretnih izvora (*Measurement and signature intelligence*)

MDRF – Ministarstvo obrane Ruske Federacije (*Ministry of Defence of the Russian Federation*)

MI5 – Služba sigurnosti (*Security Sevice*)

NATO – Ugovor o sjevernoatlantskoj organizaciji (*North Atlantic Treaty Organization*)

OA – Otvoreni pristup (*Open Access*)

ODNI – Direktor Nacionalne obavještajne agencije (*Office of the Director of National Intelligence*)

OIOI – Obavještajne informacije iz otvorenih izvora

OIRA – ‘Službena’ Irska republikanska armija (*Official Irish Republican Army*)

OSINT – Obavještajne informacije iz otvorenih izvora (*Open Source Intelligence*)

PGIS – Pinkertonova globalna obavještajna služba (*Pinkerton Global Intelligence Service*)

PIRA – ‘Privremena’ Irska Republikanska armija (*Provisional Irish Republican Army*)

PLOTE – Narodno oslobodilačka organizacija tamilske domovine (*People’s Liberation Organization of Tamil Eelam*)

RAF – Frakcija Crvene Armije (*Rote Arme Fraktion*)

RAND – Globalna političko istraživačka *think - tank* organizacija iz Sjedinjenih Američkih Država (*RAND Corporation*)

RIRA – ‘Prava’ Irska republikanska armija (*Real Irish Republican Army*)

SAD – Sjedinjene Američke Države (*United States of America*)

SIGINT – Podaci izravno dobiveni presretanjem signala ili bilježenjem uređaja za snimanje (*Signals intelligence*)

SLFP – Stranke slobode Šri Lanke (*Sri Lanka Freedom Party*)

SOCINT – Obavještajnog djelovanja u društveno kulturnom području (*Socio Cultural intelligence*)

SOCMINT – Informacije iz društvenih medija (*Social Media Intelligence*)

SSSR – Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika

START – Studije terorizma i odgovora na terorizam (*Study of Terrorism and Responses to Terrorism*)

STRATFOR – Američka obavještajna geopolitička tvrtka (*Strategic Forecasting*)

TELO – Oslobodilačka organizacija tamilske domovine (*Tamil Eelam Liberation Organization*)

TNT – Tamilski novi tigrovi (*Tamil New Tigers*)

TRAC – Konzorcij za istraživanje i analizu terorizma (*Terrorism Research Analysis Consortium*)

UN – Ujedinjeni narodi (*United Nations*)

UVF – Ulsterski dobrovoljci (*Ulster Volunteer Force*)

UVNS – Ured Vijeća za nacionalnu sigurnost

UVODNA RAZMATRANJA

Prije početka pisanja ove doktorske disertacije nismo ni slutili da će početkom 2020. godine civilizacija biti suočena s drastičnim ograničavanjem kretanja, kontaktiranja i neposrednog komuniciranja, što je rezultanta pandemije bolesti dišnih puteva COVID-19, i barem se privremeno dokazalo da će prikupljanje informacija posredstvom ljudskih to jest živih izvora biti ili je bitno otežano, ali će paralelno porasti eksploatacija obavještajnih informacija iz otvorenih izvora. Koje će to posljedice imati na čovječanstvo, ali i obavještajnu disciplinu otvorenih izvora te obavještajnu djelatnost u cjelini još uvijek nije poznato, ali je realno za očekivati dodatnu potražnju za znanjem iz javno dostupnih izvora. Nadalje, nepoznate nepoznanice (engl. *unknown unknowns*) Franka Furedia te neizvjesna i nepredvidiva budućnost može iznjedruti slične ili čak složenije oblike pandemija s jedne strane, dok s druge strane takova pojavnost može potisnuti jednu i izdignuti drugu prikupljačku disciplinu. Kada se tome pribroji i aktualno sigurnosno okruženje u kojem prevladavaju netradicionalne prijetnje i kada su tajni podaci o namjerama i ugrozama teško dostupni korištenjem ljudskih izvora, jer druga strana želi i radi sve da ostanu tajna, razvidno je da se moderne obavještajne agencije suočavaju s rastućom potrebom pribavljanja informacija iz otvorenih izvora.

Istovremeno smo svjedoci rastuće pojave globalne komunikacijske umreženosti čime se i sasvim prirodno i logično nameće potreba obavještajnih agencija za eksploatacijom otvorenih izvora. Međutim, iako su javno dostupni podaci postali dostupniji nego ikada prije, svjedoci smo kako su podaci i informacije nerijetko nepotpuni, kontradiktorni, obmanjujući i lažni. Riječima Billa Gatesa „činjenica da smo preplavljeni informacijama ne znači da imamo prave informacije ili da smo u kontaktu s pravim ljudima“. Takvo stajalište nameće utemeljeno pitanje, na koji način onda možemo donositeljima odluka pravovremeno osigurati utočnjene i akcijabilne obavještajne informacije koje im služe kao podloga u donošenju odluka? Kako možemo oblikovati budućnost kada se susrećemo s kontradiktornim i nepotpunim informacijama bez obzira dolaze li iz ljudskih (živih) izvora ili otvorenih izvora? Upravo iz navedenih razloga informacijske znanosti i obavještajne agencije teže biti objektivne te utvrditi istinu i osigurati razmjenu znanja.

Stoga, informacijska znanost u 21. stoljeću usmjerava svoj fokus na digitalni svijet u kojem su temeljne kategorije “objektivnog” svijeta iščezle (Tuđman, 2017). Istovremeno u informacijskom

prostoru što ga oblikuju internet i nove informacijske tehnologije, ne oblikuje se tako korpus objektivnog i istinitog znanja, gdje postojeće komunikacijske mreže imaju zadaću organizacije i prijenosa istinitih informacija, već je njihova zadaća osigurati u javnosti dominaciju određenih informacija (Tuđman, 2007). Shodno tomu, obavještajno znanje kao dominantna forma znanja koncem 20. i početkom 21. stoljeća, neupitno jest, odnosno trebala bi biti predmetom istraživanja informacijske znanosti. Iako se prema Tuđmanu (2002) većina obavještajnih informacija nikad neće upotrijebiti, njihovo prikupljanje je važno kako bi se minimizirao element iznenađenja. U pogledu funkcioniranja obavještajnih agencija, jedna od temeljnih zadaća takvih sustava je prijenos obavještajnog znanja to jest razdioba obavještajnih uradaka ili obavještajnih informacija prema donositeljima odluka kako bi se umanjila iznenađenja.

S tim u vezi obavještajne agencije prikupljaju, obrađuju i analiziraju informacije, odnosno provode klasični obavještajni proces (ciklus). Dakle, tradicionalno provode svoju primarnu zadaću, međutim šira javnost postavlja pitanje djeluju li obavještajne agencije dominantno u okviru prevladavajuće paradigme tajnosti odnosno prikupljanja podataka posredstvom takozvanih špijuna, odnosno ljudskih izvora ili su obavještajne agencije sve više okrenute prema prikupljanju obavještajnih informacija iz otvorenih izvora. Jer ipak, svijet se unazad trideset godina promijenio, napušten je hladnoratovski pojam sigurnosti, i zamijenio ga je moderni i kritički način promišljanja o sigurnosti u kojem referentni objekt nije samo država, već i pojedinac i skupina. S druge strane sve je više prisutna procjena da je omjer između obavještajnih informacija iz otvorenih izvora i tajnih informacija u ukupnom obavještajnom znanju podijeljen na 80% znanja iz otvorenih izvora naspram 20% znanja iz tajnih izvora. Ako je navedena procjena precizna onda je to fascinantno. Tada postaje jasno koliko su bitni otvoreni izvori u radu obavještajnih agencija. S druge strane, to je i logično, jer možemo li zamisliti da je većina toga oko nas tajna? Znači li to da obavještajna djelatnost postaje jeftina? Sve su to legitimna pitanja koja se pitaju eksperti i znanstvenici kada je u pitanju korištenje otvorenih izvora.

Kada govorimo o obavještajnim informacijama iz otvorenih izvora važno je naglasiti da se prema NATO priručniku (2001) radi o neklasificiranim informacijama koje su namjerno otkrivene i diseminirane prema ciljanoj publici radi ukazivanja na specifičan problem. Stoga eksperti iz otvorenih izvora moraju posjedovati kompetencije kako bi bili u mogućnosti suočiti se s otvorenim izvorima, a prije svega; analitičnost, znanje o specifičnom tematu, znanje o prikupljačkoj disciplini, etape obavještajnog ciklusa, znanje stranog jezika, pisano izražavanje,

kritičko razmišljanje, kreativnost, sustavnost i informatičku pismenost. Kako su otvoreni izvori prikupljačka obavještajna disciplina i sastavan dio takozvanog *intelligencea* ili obavještajnog, u stručno-znanstvenoj praksi, kao i kod mnogih drugih disciplina, postoji prijemor u pogledu definiranja tog pojma. Glede navedenog, jedan od naših zadataka jest izvođenje operacionalne definicije pojma obavještajno. U tu svrhu je konstruirana i baza definicija pojma "obavještajno" nad kojom će se provesti sadržajna i frekvencijska analiza kako bi se utvrdili ključni konstitutivni elementi definicije pojma "obavještajno" iz kojega se potom generira nova definicija koja ujedno predstavlja i operacionalnu definiciju rada.

Kada utvrdimo operacionalnu definiciju pojma bit će nam jasnije što se podrazumijava pod obavještajnim i je li taj pojam okovan pozicijom tajnosti. S pozicije otvorenih izvora, odnosno obavještajnih informacija iz otvorenih izvora istražiti ćemo pridonose li informacije iz javno dostupnih izvora znanju i jesu li korisne u protuterorizmu i protuteroru. Konkretnije, utvrditi ćemo korisnost dostupnih podataka iz Global Terrorism Database (GTD) baze u kreiranju znanja o protuterorizmu i protuteroru i jesu li i u kojoj mjeri navedena znanja iskoristiva u kreiranju obavještajnog proizvoda u protuterorizmu i protuteroru, ali i protuterorističkih strategija i donošenja političkih odluka u kontekstu suprotstavljanja teroru.

1. METODOLOGIJA I STRUKTURA RADA

Specifičnost metodologije ovog rada slijedi dvije povezane faze to jest dvije istraživačke cjeline, to jest faze: (1) definiranje pojma obavještajno (engl. *Intelligence*) i (2) analizu studija slučaja korištenja javno dostupnih i otvorenih izvora podataka u kontekstu globalnog terorizma i terora.

U prvoj fazi istraživanja nastoji se premostiti problem nepostojanja jedinstvene definicije pojma obavještajno što predstavlja sporno mjesto u postojećem znanju, a na koje upozorava i Warner (2002:15) navodeći da bez jasne ideje o tome što pojam obavještajno podrazumijeva ne možemo ni razviti obavještajnu teoriju niti povećati naše razumijevanje o tom pojmu. Kako bi se došlo do operacionalne definicije rada, korištena je metoda analize i sinteze postojećeg znanja u području informacijskih znanosti i obavještajnih studija. Ova faza uključuje konstrukciju baze definicija „obavještajno“ nad kojom se primjenom kvalitativne i kvantitativne metodologije (analize sadržaja i frekvencijske analize) ekstrahiraju konstitutivni elementi postojećih definicija pojma obavještajno. Riječ je o znanstveno-akademske definicijama, pojedinačnim definicijama

sigurnosnih stručnjaka, definicijama različitih institucija kao što su vlade, ministarstva i istraživačke organizacije. Tako izlučeni elementi definicija potom su sintetizirani u novu definiciju pojma „obavještajno“ koja ujedno predstavlja i operacionalnu definiciju rada, što je polazišna točka za daljnje istraživanje, odnosno drugu fazu rada.

Ključni koraci prvi faze istraživanja:

- Prikupljanje definicija iz svih dostupnih izvora
- Sadržajna i frekvencijska analiza svih prikupljenih definicija
- Operacionalna definicija pojma obavještajno

Iz prve faze istraživanja slijedi prvi znanstveni doprinos rada koji se očituje u sadržajnoj analizi definicija pojma „intelligence“ iz područja istraživanja te na temelju provedene analize donosimo operacionalnu definiciju pojma *intelligence*.

U drugoj fazi istraživanja, analizom GTD baze, nastoji se odgovoriti na postavljena istraživačka pitanja. Jedinica analize je tako sama GTD baza podataka, dok su podjedinice terorističke organizacije koje su selektirane prema:

1. geografskom kriteriju; jedna teroristička organizacija iz Europe, Južne Amerike, Afrike i Azije
2. kriteriju tipologije terorizma; po jedna vjerska (religiozna) fundamentalistička i jedna sekularna teroristička organizacija
3. teroristička organizacija s najvećim brojem zabilježenih terorističkih udara u vremenskom razdoblju od 1972. do 11. rujna 2001. i teroristička organizacija s najvećim brojem terorističkih udara u vremenskom razdoblju od 12. rujna 2001. do kraja 2017.

Podaci o terorističkim napadima preuzeti su iz javno dostupne baze podataka o globalnom terorizmu (Global Terrorism Database, GTD). GTD je baza temeljena na podacima iz otvorenih izvora koja bilježi globalne terorističke udare od 1970. godine koja je ujedno i početna godina sustavnog proučavanja terorizma. GTD prikuplja podatke iz neklasificiranih izvora, od koji su primarni medijski izvori podataka. Prema stajalištu Nacionalnog centra za proučavanje terorizma i odgovora na terorizam (START – Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism), sa Sveučilištu u Marylandu, proces prikupljanja podataka u GTD bazu uključuje

automatizirane i ručne metode prikupljanja podataka koje se podvrgava strogim procjenama izvora podatka kako bi se povećala učinkovitost i točnost samih podataka (Hsu *et al.*, 2017).

Kada je riječ o GTD¹ bazi podataka, LaFree *et al.* (nav. u Hsu, Vasquez i McDowall, 2017: 567) napominju da START trenutačno koristi tehniku obrade prirodnog jezika i model iterativnog učenja kako bi klasificirao relevantne izvore podataka, a zatim ih pregledava GTD tim. Kada se teroristički udari identificiraju i kada su spremni za uključivanje u bazu podataka, istraživački timovi specifični za određenu domenu bilježe podatke u bazu. LaFree *et al.* (nav. u Hsu, Vasquez i McDowall, 2017: 568) govore o tome kako upotreba GTD baze podataka omogućava istraživanja iz područja terorizma i predstavlja najveću i najširu javno dostupnu bazu podataka o zabilježenim terorističkim udarima.

Chermak *et al.* (2012) ranije su utvrdili da baze podataka o terorističkim udarima temeljene na podacima iz otvorenih izvora predstavljaju reprezentativan uzorak incidenata u kom smislu su ocijenili kako su upućene kritike prema pristranosti navedenih baza podataka ipak pretjerane. Referirajući se na podatke iz otvorenih izvora LaFree i Dugan (2004) smatraju da se radi o podacima koji predstavljaju temelj za istraživanja iz područja terorizma. Ipak, Chermak *et al.* (2012) napominju kako sustavno nedostaju istraživanja iz područja terorizma koja se temelje na podacima iz otvorenih izvora. Najbolja potvrda toga je i istraživanje koje su proveli Lum *et al.* (2006). Navedeni autori su pregledali više od 14.000 članaka povezanih s istraživanjima iz područja terorizma koji su objavljeni između 1971. i 2003. i ustvrdili da je samo 3% empirijskih istraživanja.

U cilju testiranja istraživačkih pitanja u okviru ovog fenomenološkog i epistemološkog istraživanja sa studijama slučajeva nekoliko terorističkih organizacija selektiranih prema gore navedenim višestrukim kriterijima, kao osnovna istraživačka metoda biti će korištena analiza sadržaja koja je ujedno kvalitativna i kvantitativna istraživačka metoda. Fenomenološki okvir će se koristiti s obzirom na slučajeve, odnosno na terorizam koji je registriran u GTD bazi podataka, a temeljem kojih će se donositi zaključci o protuterorizmu, protuteroru i obavještajnim informacijama iz otvorenih izvora. Epistemološki jer ćemo utvrđivati predstavljaju li

¹ Detaljnije o samoj bazi v. 10.2. *GTD baza podataka – Analitička ograničenja i znanost o znanju.*

obavještajne informacije iz otvorenih izvora iz GTD baze podataka izvor znanja u protuterorizmu i protuteroru.

Temeljem analize studija slučaja, u ovoj fazi uz primjenu nekoliko analitičkih tehnika poput analize vremenskog slijeda, analize scenarija, analize indikacija i upozorenja predlaže se analitički okvir za korištenje obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u kontekstu protuterorizma unutar polja istraživanja obavještajnih podataka, zajedno s preporukama i smjernicama kao osnovom primjene.

1.1 OSNOVNI CILJEVI I ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Osnovni cilj ovog rada je utvrditi predstavljaju li obavještajne informacije iz otvorenih izvora koristan izvor znanja u protuterorizmu, odnosno jesu li informacije iz otvorenih izvora koristan izvor znanja u protuteroru. Osim navedenog, bit će konstruirana i baza definicija pojma "obavještajno" nad kojom će se provesti sadržajna i frekvencijska analiza kako bi se utvrdili ključni konstitutivni elementi definicije pojma "obavještajno" iz kojega se potom generira nova definicija koja ujedno predstavlja i operacionalnu definiciju rada.

Istraživačka pitanja:

1. Koja su ključna obilježja obavještajnih informacija iz javno dostupne GTD baze podataka koji pridonose obavještajnom proizvodu?

Ovdje će biti prikazana ključna obilježja obavještajnih informacija iz javno dostupne baze evidentiranih terorističkih udara (Global Terrorism Database - GTD), prema kriterijima točnost, razumljivost te predviđajući karakter dostupnih informacija.

2. Jesu li obavještajne informacije iz otvorenih izvora koristan izvor znanja u protuterorizmu?

Odgovarajući na ovo pitanje pokazat će se jesu li obavještajne informacije iz otvorenih izvora koristan izvor znanja u protuterorizmu, što je ujedno i ključna karakteristika obavještajnog proizvoda, odnosno obavještajne informacije. Analizom obilježja javno dostupnih informacija pokazat će se jesu li takve informacije primjenjive u kreiranju protuterorističkih politika i strategija.

3. Jesu li obavještajne informacije iz otvorenih izvora koristan izvor znanja u protuteroru?

Odgovarajući na ovo pitanje pokazat će se jesu li obavještajne informacije iz otvorenih izvora koristan izvor znanja u protuteroru, to jest u samom sprječavanju izvršavanja konkretnih namjera terorista, odnosno sprječavanju realizacije samog terorističkog akta.

1.2. DOPRINOS ZNANOSTI

Prvi doprinos rada odnosi se na znanstveni prikaz (pregled) problematike definiranja pojma obavještajno (engl. *Intelligence*). Na temelju iscrpne analize relevantnih bibliografskih jedinica iz područja informacijskih i komunikacijskih znanosti i obavještajnih studija, po prvi puta će se konstruirati autonomna baza definicija pojma obavještajno u čemu se ogleda metodološki doprinos rada.

Prikupljene definicije analizirati će se primjenom kvalitativne i kvantitativne metodologije kako bi se izlučili konstitutivni elementi definicija te pružiti sintetizirana definicija pojma obavještajno čime se daje novi doprinos razvoju analitičkog okvira primjene obavještajnih informacija kroz razvoj temeljne terminologije područja.

Pored navedenog rad doprinosi teorijskom i empirijskom znanju na polju informacijsko-komunikacijskih znanosti kroz istraživanje obavještajnih informacija iz otvorenih izvora (engl. OSINT) kao specifične forme javnog znanja, te području obavještajnih studija, sigurnosnih studija i studija terorizma.

Rad ima i doprinos u definiranju protuterorističkih politika i strategija čime se ukazuje na aplikativnu vrijednost informacija iz otvorenih izvora u okviru različitih obavještajnih aktivnosti (poslovna, vojna, policijska, i sl.).

2. DISCIPLINARNA POLAZIŠTA

2.1. KRITIČKE SIGURNOSNE STUDIJE

Krajem 20. stoljeća neki od najprominentnijih svjetskih teoretičara iz djelokruga sigurnosnih studija započeli su proučavati sigurnost na širi i netradicionalan način i nerijetko se kritički

osvrtni prema tadašnjem monorazinskom i zastarjelom shvaćanju sigurnosti i ugroza iz hladnoratovskog razdoblja². Do tada je država bila primaran interes proučavanja sigurnosti i ugroze, odnosno glavna zadaća je bila osigurati i zaštititi državu. Od tada je okosnica novog razmišljanja o sigurnosti uznapredovala od tradicionalnog poimanja u kojem je država glavni referentni objekt sigurnosti. Kritičkim propitivanjem problema sigurnosti novim dionikom sigurnosnog okružja, pored države, postaje i pojedinac i skupina i društvo u cjelini.

Na taj način sigurnost je postala višerazinska, odnosno prema riječima Barrya Buzana višesektorska. Barry Buzan je svoje postavke višesektorske podjele sigurnosti detaljno elaborirao 1991. godine u drugom izdanju ključnog djela za kasniji razvoj kritičkih sigurnosnih studija *People, States and Fear*. Drugim riječima, Buzan (1991: 19-20) je izvršio trodiobu sigurnosti i po prvi puta uveo tri razine (1) individualnu (2) državnu i (3) međudržavnu te sigurnost podijelio na pet sektora, konkretnije na vojni, politički, ekonomski, socijalni i ekološki³. Međutim, iako je proširio pogled na sigurnost, za Buzana je vojna prijetnja i dalje predstavljala temelj sigurnosnog okružja (2009: 119), što implicira da je država i vojna prijetnja još uvijek glavni objekt sigurnosti.

Predstavnik takozvane Velške škole, Ken Booth 1991. godine u članku *Security and emancipation* poziva na kritičko preispitivanje sigurnosti bitne za razvoj kritičkih sigurnosnih studija te u kontekst sigurnosti uvodi pojam emancipacije. Za Bootha (1991: 319) emancipacija predstavlja “oslobođanje pojedinaca od fizičkih i ljudskih ograničenja koja im onemogućuju izvršavanje onog što su izabrali raditi”. Ken Booth smatra da je za sigurnost bitna emancipacija, a ne vlast i poredak, to jest da sigurnost proizlazi iz oslobođenja od zavisnosti.

Ipak, s aspekta razvoja kritičkih sigurnosnih studija neizostavno je spomenuti ulogu i Olea Wævera, predstavnika takozvane Kopenhaške škole⁴ s Instituta za istraživanje sukoba i mira u

² Patric Morgan (2010: 30) navodi kako dionici Hladnog rata nisu direktno ratovali, već su njihovi sukobi na političkoj razini generirali opće stanje nesigurnosti na međunarodnoj sceni, zbog čega je kolokvijalno korišten izraz „Hladni rat“.

³ Buzan, Wæver i de Wild u knjizi *Security: A new framework for analysis* (1998: 7) prezentirali su sukus pet sektora sigurnosti. Koautori naglašavaju da “vojni sektor podrazumijeva odnose prinude; politički sektor podrazumijeva odnos vlasti, upravljanja i legitimiranja vlasti; ekonomski sektor govori o odnosu trgovine, proizvodnje i financija; socijalni sektor se odnosi na kolektivni identitet i okolišni sektor podrazumijeva odnos ljudske aktivnosti i zaštite biosfere”.

⁴ Kopenhaška škola je naziv za skupinu istraživača koji djeluje na Institutu za istraživanje sukoba i mira u Kopenhagenu, a najznačajniji predstavnici su Barry Buzan i Olea Wæver (Diskaya 2013: 10).

Kopenhagenu. Wæver je prvi ukazao kako se sigurnosni problem može javno obrazložiti. Za njega se taj proces naziva “sekuritizacija”, a to znači da je stanovito pitanje označeno sigurnosnim problemom kroz “govorni čin” sekuritora, odnosno vladajućih elita, to jest političara (Wæver, 1995). Drugim riječima, sekuritizacija je radnja kojom se određeno pitanje ugroze kroz javnu artikulaciju definira sigurnosnim te se premješta iz političke sfere u sigurnosnu sferu, odnosno desekuritizira se prestankom konkretnog sigurnosnog problema, to jest kada problem više ne predstavlja egzistencijalnu prijetnju za društvo. Kada se određeno pitanje, stanje ili pojava premješta u sigurnosnu sferu, potonju karakterizira implementacija izvanrednih mjera, i tada govorimo o pojavi sekuritizacije. Isto tako izvanredne mjere mogu biti dokinute i tada se sekuritizirano pitanje transferira u političku sferu.

Također, bitno je za napomenuti da je takozvanoj Kopenhaškoj školi pored sekuritizacije i više sektorske podjele u pogledu kritičkih sigurnosnih studija bitna i ideja regionalnog sigurnosnog kompleksa (Wæver, 2004: 8). Ipak, kako navodi Mutimer (2010: 74) za daljnji razvoj kritičkih sigurnosnih studija ključnom se pokazala konferencija pod nazivom “Kritičke sigurnosne studije” iz Yorka u Kanadi 1994. godine. Tako je konferencija postala mjesto odakle je iniciran širi pogled na definiranje sigurnosnog problema, a rezultanta je bila publiciranje knjige *Critical Security Studies: Concepts and Cases* 1997. godine koautora Keitha Krausa i Michaela C. Williamsa (Mutimer, 2010: 77). Kraus i Williams (2002: vii-viii) navode da je knjiga pokušaj “razvoja samosvjesne kritičke perspektive” sigurnosti bez namjere preciznog “metodološkog i političkog definiranja samog pojma”. Mutimer (2010) smatra da su Kraus i Williams željeli produbiti djelokrug sigurnosti, to jest usmjeriti ga prema pojedincu i društvu u kojem individua živi, ali i da kritičko propitivanje mora uzeti u obzir ideje, norme i vrijednosti.

I kao treće, ne manje važno mjesto kritičkih sigurnosnih studija jest Pariška škola. Didier Bigo po svojim obilježjima Parišku školu dovodi u vezu s konceptom nesigurnosti odnosno “povezivanja vanjskih prijetnji (terorizam, migracije) i unutarnjeg života unutar određene društvene zajednice, kao proces povezivanja različitih diskursa u slagalicu nesigurnosti” (nav.u Bilandžić, 2017: 345). Za Parišku školu rasprava o sigurnosti više je orijentirana na učvršćivanje unutarnje i vanjske sigurnosti, a manje prema međunarodnoj sigurnosti (Bigo, 2008: 126). Za hrvatskog autora Mirka Bilandžića (2017: 345) kritičke sigurnosne studije u svojoj suštini problematiziraju tradicionalne jednodimenzionalne pristupe definiranju sigurnosnog problema i proučavaju nove te alternativne pristupe sigurnosti, kako u političkom, tako i u povijesnom i

sociološkom kontekstu. Upravo se danas, kao nikada do sada pokazuje značaj teorijskog proučavanja kritičkih sigurnosnih studija i višeslojnog pogleda na sigurnost jer teorija “pomaže u organiziranju znanja” (Bilgin, 2008: 96), odnosno teorije “nam govore kakve mogućnosti postoje za ljudsko djelovanje i intervenciju” (Smith, 1996: 13).

Kritički pogled na sigurnost, te akademska propitivanja sigurnosti definitivno su produbila okvir sigurnosti i ugroza koje iz toga proizlaze. Upravo se danas, u okviru aktualnog postmodernog i posthladnoratnog sigurnosnog okružja, više nego ikad, uočavaju netradicionalne prijetnje poput međunarodnog terorizma, kibernetičkih napada, fragilnih država, organiziranog i gospodarskog kriminaliteta, proliferacije oružja te migracija stanovništva, i dokaz su važnosti višedimenzionalnog proširenja shvaćanja sigurnosti. Slična je situacija i s potpuno drugim aspektom koji utječe na sigurnost država, pojedinca i društva u cjelini, a koji se očituje kroz razne procese poput demografskih, socijalnih i okolišnih ili mogućnost izbijanja pandemija kod kojih je suštinu, sadržaj i dinamiku prijetnje, a time i rizik za referentni objekt moguće dokučiti samo kroz istraživanje, odnosno prikupljanje, obradu i analizu brojnih parametara iz sfere javno dostupnih podataka, odnosno otvorenih i svima dostupnih izvora. Također, buduće namjere nositelja prijetnje ne postoje kao formalizirani dokument/podatak, a procesi donošenja odluka su zatvoreni i teško dostupni ljudskim izvorima što obavještajne sustave država suočava s rastućim izazovom pribavljanja obavještajnih informacija iz otvorenih izvora potrebnih za analizu prijetnji, uočavanje trendova, suprotstavljanje prijetnjama i proširivanje korpusa znanja kako ne bi došlo do neželjenih iznenađenja.

2.2. INFORMACIJSKA ZNANOST

I informacijske znanosti nose obilježje mlade znanstvene discipline. Iako su se počele afirmirati krajem Drugog svjetskog rata, to područje, kao i mnoga druga, i danas karakterizira odsustvo jednoznačne definicije. Stoga, dokle god postoje različiti pogledi na predmet i ciljeve informacijske znanosti ostaje i praznina u sveukupnom korpusu znanju ove akademske discipline (Tuđman, 2014: 19). Iako je informacijsku teoriju davne 1948. prikazao Claud E. Shannon, ona nikada nije potpuno prihvaćena. Drugim riječima, jednoznačno definiranje predmeta i ciljeva informacijske znanosti bitno je ne samo radi usidranja znanstvene discipline koju obilježava njezina interdisciplinarnost, već i radi razvoja aplikativne moderne informacijske teorije.

S druge strane dio autora je suglasan da ne postoji čvrsto teorijsko utemeljenje informacijske znanosti (Brookes 1980; Hoel 1980; Williams i Kim 1975; Skamecka 1975 prema Tuđman 2014: 91). Ipak, informacijskoj znanosti se ne može umanjiti njezin akademski status, jer znanstvena disciplina napose može postojati i u odsutnosti znanstvene paradigme (Tuđman, 2014: 91-92). Nadalje, njezin interdisciplinarni status je pozitivno obilježje jer ova disciplina uključuje brojne druge znanstvene discipline poput matematike, filozofije, sociologije, psihologije, koje zasebno u okviru svojih empirijskih poduhvata istražuju i služe se informacijama, prijenosom informacija i stvaranjem informacija.

Međutim, s druge strane nekoliko je vrlo utemeljenih određenja informacijskih znanosti, među kojima izdvajamo ono Tefka Saračevića koji smatra da se informacijske znanosti mogu definirati kao „znanost i djelatnost koja se bavi učinkovitim prikupljanjem, skladištenjem, pronalaženjem i upotrebom informacija“ (Saračević, 2009: 1). To je određenje izuzetno aplikativno u kontekstu eksplozije i brzog multipliciranja informacija, što s jedne strane predstavlja problem iz spektra kontroliranja, ali i dobivanja potrebne informacije u određenom vremenu (Saračević, 2009: 2). U tome je i sukob obavještajnog djelovanja, prije svega u pogledu distribucije relevantne i potrebne obavještajne informacije, odnosno protoka specifičnog obavještajnog znanja prema krajnjim korisnicima za donošenje odluka. Naime, zajedničko obilježje obavještajne informacije iz konteksta obavještajnih studija i informacije u širom smislu iz područja informacijske znanosti jest kognitivna obrada.

Istaknuti autor B.C. Brookes je informacijsku znanost pokušao objasniti na postavkama filozofa Karla Poppera i njegovom „svijetu objektivnog znanja“ (Brookes, 1980: 125). S tim u vezi Brookes iznosi da je zadaća informacijske znanosti „istraživanje svijeta objektivnog znanja koji je nastavak od, ali drukčiji od svijeta dokumentacije i bibliotekarstva“ (Brookes, 1980: 125). Za Miroslava Tuđmana, informacijska znanost bez obzira što nije naišla na konsenzus kod šire znanstvene javnosti, neumitno uključuje i proučava komunikacijski proces, zatim informaciju kao osnovni fenomen proučavanja informacijske znanosti te relevantnost informacije kao esencijalnu determinantu za interpretaciju procesa (Tuđman, 2014: 25). Dok za Borka informacijska znanost predstavlja „prikupljanje, organiziranje, spremanje, pretraživanje, interpretaciju, prijenos, obradu i korištenje informacija“ (Borko, 1968: 3).

Ipak, činjenica je da su informacije i njihova dostupnost, izmijenile civilizaciju, informiranost ali i znanje, koje je sastavljeno od informacija. Iz tog razloga u kontekstu javno dostupnih informacija, možemo govoriti o javnom znanju, koje je tehnološkom revolucijom i razvojem informacijsko-komunikacijskih tehnologija, dostupnije nego ikada prije. U takvom modernom informacijskom okruženju, gdje informacije bivaju dostupne klikom miša, različiti akteri utječu na informacije, a time i na javno znanje. Drugim riječima, informacija je ta koja djeluje na stanje uma ili ga mijenja jer ima direktan utjecaj na spoznaju (Saračević, 2006: 143). Time je javni prostor postao poželjan poligon za instrumentaliziranje. Također, tehnološkim razvojem došlo je do mogućnosti remećenja javnog prostora, što je dovelo do bitnih promjena na kreatora informacija i konzumenta informacija, ali i do paradoksa da je informacija ujedno postala i skupa i jeftina (Gleick, 2011). Isti autor kaže kako organizacija znanja kakva je postojala prije pojave naprednih tehnologija više ne postoji. Stoga se razvoj informacijskih znanosti povezuje s organiziranjem i pretraživanjem informacija (Tuđman, 2014: 214). To je temeljna funkcija informacijske profesije, jer ona stremi učinkovitim pristupu informacijama i organiziranju i predstavljanju znanja (Ivanjko, 2015: 1).

To je ujedno i ishodišna funkcija obavještajnih agencija, jer su one u konstantnom međudjelovanju sa sigurnosnim okolišem, njihovom pretraživanju i organiziranjem obavještajnih informacija i u konačnici razdiobom obavještajnog znanja. Obavještajne agencije su državne organizacije⁵ koje posjeduju specifično obavještajno znanje koje može biti aplikativno u sadašnjosti ili budućnosti. Kada je riječ o znanju, Yogesh Malhotra tvrdi da ono predstavlja sposobnost da se stručno znanje pretvori u djelovanje i da se učini što se treba učiniti (nav. u Tuđman, 2002). Budući da je informacijska znanost prema predmetu bavljenja dominantno orijentirana na organizaciju i razmjenu javnog znanja, Miroslav Tuđman (2002) propituje predstavlja li obavještajno znanje novi izazov za informacijsku znanost i stoga legitiman prostor za istraživanje? Bitna poveznica jest što informacijske znanosti imaju cilj unaprjeđenja javnog korpusa znanja, dok obavještajno znanje kao produkt prikupljanja, obrade, analize i razdiobe prema krajnjim korisnicima ima bitnu ulogu u reduciranju neizvjesnosti, odnosno unaprjeđenju

⁵ I poslovne obavještajne službe, koje egzistiraju u okviru poslovnih subjekata prikupljaju informacije, obrađuju ih i analiziraju te diseminiraju obavještajno znanje iz poslovnog okruženja prema donositeljima odluka, odnosno menadžerima koji ih primjenjuju u donošenju aktualnih i budućih poslovnih odluka.

znanja o specifičnom tematu. Drugim riječima, informacijska znanost i obavještajna aktivnost usmjerena su k unaprjeđenju znanja.

2.3. DEFINIRANJE POJMA OBAVJEŠTAJNO

Kada govorimo o pojmu obavještajno⁶ (engl. *Intelligence*) važno je naglasiti kako do danas u okviru obavještajnih studija nije postignut konsenzus u pogledu jednoznačnog definiranja tog pojma. Međutim, on ne prestaje zaokupljati pozornost šire stručno-znanstvene javnosti koja se bavi proučavanjem tog pojma, ali i obavještajne djelatnosti u cjelini (Bilandžić, 2008c: 37). Gotovo svaka knjiga napisana iz problematike obavještajnih studija započinje s diskusijom o poteškoćama definiranja “obavještajnog” i njegovog značenja (Lowenthal, 2012: 1). Tako, problem nepostojanja jedinstvene definicije pojma obavještajno predstavlja sporno mjesto u postojećem korpusu obavještajnog znanja, a na što upozorava i Warner (2002:15) te propituje može li se razviti obavještajna teorija bez jasne predodžbe o tome što pojam obavještajno podrazumijeva? Međutim, ni terorizam nije jednoznačno definiran, niti postoji univerzalna teorija terorizma već se brojna istraživanja o tome sociološkom fenomenu provode u okviru različitih znanstvenih disciplina. Identična je situacija i s općom teorijom obavještajnog koja dosad nije ustanovljena, međutim i ovo je područje karakteristično po brojnim istraživanjima, osobito iz područja strateških pogrešaka obavještajnih službi, koja provode znanstvenici iz područja sociologije, politologije te informacijskih znanosti.

No, pored problema definiranja pojma obavještajno, koautori Wheaton i Beerbower (2006: 329) ukazuju na potrebu određivanja kome je zapravo namijenjen obavještajni proizvod, i koja je njegova svrha. Upravo se s tim problemom prije više od gotovo pola stoljeća, konkretnije 1955. godine, u Sjedinjenim Američkim Državama susrela komisija Herberta Hoovera *Commision of organization of the executive branch of the government – Commision report od intelligence activities* koja je evaluirala učinkovitost tamošnjeg obavještajnog sustava i proučavala

⁶Ne postoji unisona definicija pojma obavještajno, a u RH postoji i razlika u prijevodu navedenog pojma s engleskog jezika na hrvatski jezik. U tom smislu Tuđman (2002, 2003, 2013) za pojam *intelligence* koristi pojmove izvještajno i izvjesnica, dok Bilandžić (2008a, 2008b, 2000), Tapalović (2014) i dr. auotori koriste prijevod „obavještajno“. Oba prijevoda imaju isto značenje, ali se u ovom radu koristi isključivo prijevod „obavještajno“ s obzirom na to da se radi o pojmu koji je prihvaćeniji i češće korišten u javnom prostoru. Također, službeni naziv hrvatskih institucija koje se bave prikupljanjem, obradom, vrednovanjem i analizom podataka u svom nazivu imaju riječ „obavještajno“: Sigurnosno-obavještajna agencija i Vojna sigurnosno-obavještajna agencija.

definijske razlike pojma obavještajno (CIA, 2002: xviii). Ujedno je riječ o prvom koherentnom traganju za operacionalnom definicijom pojma obavještajno. Komisija je zaključila da je u optičaju preveliki broj različitih definicija unutar sustava koji obavljaju obavještajnu djelatnost i predložila jednostavniju i jasniju definiciju. Odlučeno je da pojam obavještajno obilježavaju “svi događaji koji bi se trebali znati unaprijed radi iniciranja preventivnog djelovanja” (CIA, 2002: xix). Drugim riječima, ukazali su da je od krucijalne važnosti pravovremeno raspolagati bitnim informacijama na kojima će se temeljiti buduće odluke i aktivnosti krajnjih korisnika. Dok u kontekstu sigurnosnog preveniranja možemo govoriti o pravovremenom sprječavanju potencijalnih iznenađenja.

Pod pojmom obavještajno *Oxford Dictionary* podrazumijeva (1) sposobnost stjecanja i primjene znanja i vještina (2) osobu ili biće sa sposobnošću stjecanja i primjene znanja i vještina (3) prikupljanje informacija vojne ili političke vrijednosti (4) ljude uposlene u prikupljanju vojnih i političkih informacija (5) vojnu ili političku informaciju i (6) informaciju ili vijest. S druge strane istaknuti autor Sherman Kent (1949) glede pojma obavještajno tvrdi da se istovremeno radi o znanju, organizaciji i aktivnosti. U navedenoj trihotomiji Kent govori o:

- (1) znanjima koja korisnici obavještajnih informacija moraju posjedovati kako bi zaštitili nacionalne interese,
- (2) o fizičkoj organizaciji čiji zaposlenici imaju specifična znanja i umijeće potrebno za proizvodnju korisnih informacija i
- (3) aktivnosti koju provodi organizacija koja proizvodi znanje.

U kontekstu prikupljanja i korištenja informacija o protivniku, važno je ukazati na pruskog generala te vojnog teoretičara Carla von Clausewitza koji u knjizi “*On War*” s početka 19. stoljeća naglašava kako svaka vrsta informacije o neprijatelju i njegovoj zemlji, ali i vlastitim planovima te operacijama opisuje pojam obavještajno, a smatrao je kako obavještajni produkt mora biti temeljen na standardima prosudbe, znanju i zdravom razumu (Clausewitz, 1984: 117). Drugim riječima, Clausewitz je već tada, gotovo prije dvjesto godina, uvidio da za finalni obavještajni proizvod nije potrebno samo prikupiti informacije, već je od krucijalne važnosti izvršiti njihovu obradu i analizu prije nego što se informacija diseminira prema krajnjim korisnicima. Za Clausewitza su prosudba, znanje i zdrav razum predstavljali temelj obavještajnog izvještavanja jer je smatrao da su informacije “kratkotrajne i nesigurne”, ali i da su mnoge obavještajne

informacije u ratu “lažne i nepouzdana” (Clausewitz, 1984: 117). Na navedenim principima koje je Clausewitz pledirao još početkom 19. stoljeća temelji se i današnji obavještajni uradak.

Međutim postoji i shvaćanje prema kojem podaci koji nisu “organizirani” te “analizirani” predstavljaju obavještajni proizvod, međutim takvi podaci moraju jasno korespondirati s potrebama i zahtjevima donositelja odluka (Nomikos, 2004: 39). Ovo se naročito primjenjuje u izvanrednim okolnostima poput ratne situacije, oružanog sukoba, prirodnih katastrofa, neposredne terorističke ugroze, migrantske krize ili u trenucima nakon terorističkog udara, odnosno u prilikama kad nema vremena ni prostora za obradu, vrednovanje i usporedbu informacija. U navedenim situacijama sirovi podaci (engl. *raw data*) se sukladno potrebama krajnjih korisnika diseminiraju bez analitičke obrade. Radi se o *ad-hoc* situacijama kada krajnji korisnici djeluju i donose političke odluke na temelju izravne interpretacije sirovih podataka. Primjerice, sirovi podaci mogu biti video snimke, satelitske snimke, fotografije, brojke i sl.

Govoreći o pojmu obavještajno postoje različiti pristupi i pravci poimanja tog svezvremenskog termina, njegovog shvaćanja, ali i definiranja. Kada govorimo o pojmu u kontekstu procesa (aktivnost koja se sastoji od određenih elemenata), organizacije i završnog proizvoda/urataka, od svih autora relevantnih za ovu tematiku, neizostavno je ukazati na poimanje Shermana Kenta o pojmu obavještajno:

(...) obavještajno je jednostavna i očigledna stvar. Kao aktivnost to je traganje za određenom vrstom znanja; kao fenomen rezultira znanjem ... i na strateškoj razini pod pojmom obavještajno, smatramo znanje na kojem se temelje vanjskopolitički odnosi, u ratu i miru (Kent 1949: vii-viii).

Upravo znanja o kojima Kent govori utkana su u obavještajne informacije koje se izrađuju u okviru obavještajnih institucija. Međutim, pored Kenta (1949), pojam obavještajno u kontekstu znanja definira i Lyman Kirkpatrick, no potonji dodaje i da je riječ o prethodnom znanju koje omogućuje da se unaprijed zna što je valjan odgovor na prijetnju (nav. u Bilandžić, 2008: 37). Kad govorimo o prethodnom znanju, neizostavno je spomenuti i velikog kineskog vojskovođu i mislioca iz 5. i 4. stoljeća pr. Kr., Sun Tzua, koji smatra kako je predznanje od krucijalne važnosti jer „omogućava mudrim vladarima i valjanim generalima da krenu i osvoje; donosi im uspjeh osim onog mnoštva“ (Sun Tzu: 149). Znanje ili obavještajno znanje kreiraju obavještajne informacije tek nakon što se procijenjeni njihov značaj, kontekst, uzorci i značenje te usporedi

njihova povezanost s raspoloživim korpusom informacija i utvrdi njihova pouzdanost i vrijednost u odnosu na specifično obavještajno područje djelovanja (Robertson, 1987: 47).

Istaknuti američki znanstvenik Mark Lowenthal (2012: 9) iz područja obavještajnih studija smatra da o pojmu obavještajno možemo raspravljati u tri smjera, dakle kao o: 1) procesu u kojem korisnici kreiraju zahtjeve a obavještajne institucije prikupljaju, obrađuju, analiziraju i diseminiraju obavještajne proizvode prema tražiteljima zahtjeva; 2) produktu koji najčešće jest u pisanoj formi ili rjeđe u obliku govorne prezentacije; 3) organizaciji ili instituciji koja dobiva zahtjeve, provodi obavještajni proces to jest prikuplja i diseminira obavještajni proizvod i naposljetku kao dio organizacije su i djelatnici koji predstavljaju obavještajni sustav. Također i Don McDowell (2009: 11) ističe da pojam obavještajno karakterizira proces i završni proizvod tog procesa.

Temeljem tvrdnje kako završni “obavještajni proizvod čini obrađena informacija” te tvrdnje kako se “informacije moraju obraditi prije nego što se tumače“ (Don McDowell, 2009: 11-12), moguće je konstatirati da su poznavanje i poimanje faze prikupljanja, obrade, vrednovanja i analize informacija ključan i neizostavan aspekt rada koji prethodi finalnoj izradi završnog obavještajnog proizvoda i njegovoj diseminaciji prema korisnicima obavještajnih informacija. Govorimo o obavještajnom proizvodu koji donositeljima odluka skraćuje vrijeme i omogućava brže i efikasnije donošenje političkih odluka, ali i rješenja od ključne važnosti za nacionalnu sigurnost. S druge pak strane riječ je o produktu koji unaprjeđuje znanje i smanjuje neizvjesnost o određenom tematu, fenomenu i događaju te se koristi kao potpora odlukama. To je neodjeljiva odlika *intelligencea*. Ali, obavještajno je sastavan dio i poslovnog odlučivanja u kojem menadžer u procesu donošenja najboljih poslovnih odluka koristi specifično znanje. I menadžer, poput nositelja državne vlasti, prije donošenja kvalitetne odluke treba provjerene informacije, plan realizacije određenog projekta, razrađene scenarije u skladu s donešenom odlukom te saznanja o konkurentnim poslovnim subjektima i planovima to jest njihovim slabostima i prednostima⁷.

Za Richelsona (nav. u Nomikos, 2004: 38) pojam obavještajno predstavlja uradak “prikupljanja, evaluacije, analize, integracije i interpretacije dostupnih informacija što se odnose na strane zemlje ili područja operacija koja su trenutačno ili potencijalno značajna za planiranje”.

⁷ *Intelligence* menadžerima približava znanja o tome „što se događa u poslovnoj okolini, zašto se to događa, što će se dogoditi, što se treba učiniti i kako to učiniti“ (Bilandžić, 2008c: 85).

Iz samog definiranja pojma obavještajno evidentno je da se pojam ne odnosi samo na informaciju koja je esencija za buduće djelovanje donositelja odluka. Štoviše, evidentna je disperzivnost u shvaćanju pojma, pod kojim se podrazumijeva i institucija (organizacija) koja sudjeluje u prikupljanju, vrednovanju, obradi i analizi informacija. Primjereno je govoriti i o pojedincu/čovjeku koji te iste informacije analizira. Budući da se informacije o određenom tematu moraju prikupljati kontinuirano, akteri tog procesa morali bi imati određena (pred)znanja i kontinuirano ih nadopunjavati novim informacijama. Točna, relevantna i pravovremena obavještajna informacija pomaže donositeljima odluka, ali je važno da ona ima akcijabilni karakter, što navode i Javorović i Bilandžić (2007: 157)

(...) bitno da taj krajnji obavještajni proizvod, koji omogućuje razumijevanje i shvaćanje određenog problema, sadržava i akcijski element, tj. da je podloga za donošenje odluka sudionicima ovlaštenim za odlučivanje, odnosno poduzimanje određenih akcija. (...) finalne obavještajne (izvještajne) analize koje nisu temelj za djelovanje, predstavljaju tek, na vrlo visokom stupnju, obrađene, odnosno procesirane informacije.

Primjerice, bivši predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, Bill Clinton, je 1995. naglasio da ga “obavještajni proizvod koji dobiva informira o svakoj vanjskopolitičkoj odluci koju donosi” (CIA, 2009). Na navedenom primjeru razvidno je da obavještajne informacije služe kao podloga za djelovanje i odlučivanje. No, i prije navedene tvrdnje ukazom Predsjednika SAD-a određena je uloga pojma obavještajno:

(...) osigurati Predsjedniku (...) nužne informacije temeljem kojih može donositi odluke koje se tiču vođenja i razvoja vanjske, obrambene i gospodarske politike, te zaštite nacionalnih interesa SAD od vanjskih sigurnosnih ugroza (ODNI, 2008).

Abram N. Shulsky (1991: 1) pod tim pojmom podrazumijeva relevantnu informaciju za formiranje i provedbu državne politike te suprotstavljanje aktualnim i potencijalnim protivnicima. Za njega je u obavještajnu informaciju integrirana analiza te procjena. Tvrdi da tek tada govorimo o završnom obavještajnom proizvodu kojeg koriste donositelji odluka (Shulsky, 1991: 2).

U radu *The „Correct“ Definition of Intelligence* Thomas F. Troy se 1991. godine kritički osvrnuo prema nizu postojećih definicija pojma obavještajno, ali na subjektivan način, bez konzultiranja

konkretnog znanstvenog metodološkog okvira i ustvrdio da je pojam obavještajno napose neobjektivan, usmjerena prema suparniku i stjecanju znanja o njemu, to jest da je riječ o aktivnosti koja će u budućnosti biti krucijalan element međudržavnog suprotstavljanja. Bez obzira što generička definicija pojma obavještajno ne postoji, *de facto* je malo znanstvenih radova kojima je predmet istraživanja bila rasprava o problemu definiranja tog pojma ili operacionalizacija definicije temeljem većeg broja prikupljenih definicija, a pogotovo sustavno rastavljanje većeg broja definicija na konstitutivne elemente. Ipak, neke od sustavnijih definicija tog pojma iznio je Michael Warner (2002). On je analizirao sedamnaest različitih definicija pojma obavještajno i zaključio da navedeni pojam prije svega obilježava “tajnost”. Warner (2002: 21) pod pojmom obavještajno smatra “tajnu državnu aktivnost usmjerenu prema razumijevanju ili utjecanju na strane entitete”. Ipak, spomenuta definicija ne specificira radi li se o tajnim djelovanjima ili tajnim metodama prikupljanja podataka posredstvom ljudskih izvora s obzirom na to da se informacije mogu prikupljati i iz otvorenih i javnih to jest svima dostupnih izvora.

Naime, u definiciji Warnera tajnost je krucijalno obilježje pojma obavještajno, što u današnjim brzo mijenjajućim sigurnosnim okolnostima zasigurno nije slučaj. Naime, prije šesnaest godina kad je Warner predložio spomenutu definiciju tehnička mogućnost za razmjenu, širenje i prikupljanje informacija nije bila na današnjem nivou razvoja. Stoga u navedenoj definiciji “tajnost”⁸ zasigurno ne odgovara današnjem obavještajnom sustavu, informacijskom okružju, ali ni aktualnom sigurnosnom okružju⁹. Od Warnerove definicije do danas promijenio se i korpus dostupnih informacija i gotovo 90% informacija je javno dostupno. Navedene okolnosti unaprijedile su obavještajno znanje u funkciji državnog odlučivanja, ali i paradigmu poslovnog

⁸ Međutim u okviru državnog obavještajnog djelovanja, tajnost, odnosno utvrđivanje razine tajnosti podataka propisana je zakonom, čime je onemogućeno javno korištenje i diseminiranje klasificiranih uradaka obavještajnih službi, ali i drugih informacija označenih oznakom tajnosti. Istovremeno Zakonom o pravu na pristup informacijama zajamčeno je da će se klasificirana informacija učiniti dostupnom „ako prevlada javni interes u odnosu na štetu po zaštićene interese“ (NN, 25/2013).

⁹ Aktualne tendencije pokazuju da se obavještajni sustavi transformiraju kao i logika njihovog djelovanja, odnosno određeni elementi obavještajne aktivnosti danas se izdvajaju i provode izvan okvira obavještajnih službi, osobito proces prikupljanja, obrade i analize podataka. Taj postupak u kojem države prenose ovlasti na provjerene privatne kompanije, koje potom u ime države provode određene zadaće iz djelokruga obavještajne aktivnosti naziva se privatizacija obavještajnog djelovanja, odnosno privatizacija *intelligencea*. Više vidjeti u Chesterman (2008: 1055-1057).

upravljanja, a partikularno proces donošenja menadžerskih odluka temeljenih na rezultatima poslovnog obavještajnog djelovanja.

Također, prijete nisu samo nacionalnog karaktera veću su transnacionalne te interkontinentalne. S druge pak strane do tajnih podataka je sve teže doći jer su procesi donošenja odluka zatvoreni. Osim toga buduće namjere nositelja prijete često i ne postoje kao formaliziran dokument, odnosno kao podatak. Takva obilježja modernog sigurnosnog okruženja suočavaju obavještajne sustave država s rastućim izazovom pribavljanja obavještajnih informacija iz drugih izvora informacija potrebnih za razumijevanje neprijatelja i njegovih namjera. Potvrda toga je i izvještaj Komisije o obavještajnim sposobnostima Sjedinjenih Američkih Država o oružju za masovno uništenje iz 2005. koja je utvrdila da obavještajne pogreške o iračkom nuklearnom, biološkom i kemijskom programu nisu nastupile uslijed pogrešnih analiza, već radi neuspjelog prikupljanja informacija. Komisija je u pogledu preporuka stoga zatražila konkretnije inovacije u prikupljanju obavještajnih informacija, pri čemu se jasno naglašava da:

(...) analitičari koji koriste informacije iz otvorenih izvora mogu biti učinkovitiji od onih koji ih ne koriste (...) to u najmanju ruku podrazumijeva prikupljanje i skladištenje digitalnih novina i časopisa i onih koji su samo privremeno dostupni na internetu (CIC, 2005).

Ovaj izvještaj Komisije jasno ukazuje da obavještajne organizacije trebaju informacije iz otvorenih izvora i za analizu, ali i za završni obavještajni proizvod i stoga definicija Warnera o sadržaju pojma obavještajno ima nedostatke s obzirom na to da ona obuhvaća samo tajne aktivnosti. Alan Breakspar (2013: 687) kaže da Warnerovo objašnjenje značenja pojma obavještajno iz 2002. u kojem on tvrdi da je riječ o tajnoj državnoj aktivnosti usmjerenoj prema razumijevanju ili utjecanju na strane entitete, ne predstavlja kvalitetnu definiciju, jer obavještajne poslove obavljaju i neredovne institucije te tvrdi kako “tajni izvori, procesi i tehnike ne determiniraju pojam obavještajno”. On je čak ponudio vlastitu definiciju te pod obavještajnim smatra “korporativnu sposobnost predviđanja promjena i poduzimanja nečega u vezi s tim problemom” (Breakspar, 2013: 688). Za njega sposobnost uključuje predviđanje i uočavanje te identificiranje budućih promjena koje mogu biti pozitivne ili negativne. Ipak, samo se djelomično možemo složiti s predloženom definicijom Breakspara.

Iako u 21. stoljeću dio akademske zajednice iskazuje interes za istraživanja iz područja obavještajnih studija i u poslovnom okruženju tvrtke se sve više okreću poslovno-obavještajnom djelovanju (engl. *business intelligence*). Osim u korporativnom segmentu, taj vid djelovanja ima ključno mjesto u okviru post-hladnoratnog koncepta nacionalne sigurnosti, jer pored vojnog i političkog područja, nacionalna sigurnost je determinirana gospodarskom, socijalnom i ekološkom dimenzijom (Bilandžić i Mikulić, 2007: 27). Drugim riječima gospodarska stabilnost države ima pozitivne refleksije na sigurnost, odnosno gospodarsko nazadovanje ima negativne refleksije na nacionalnu sigurnost.

Osim Warnera (2002) te Breakspera (2013) i koautori Wheaton i Beerbower (2006), tragaju za jednoznačnom definicijom pojma obavještajno. Navedeni autori proučavaju određene definicije iz poslovnog obavještajnog djelovanja, snaga zakona i reda, zatim definicije eksperata, obavještajnih institucija te zakonske definicije i zaključuju da im je zajedničko navođenje “obavještajnog procesa” i “informacija iz svih izvora, osobito otvorenih izvora” (Wheaton i Beerbower, 2006: 329). Tako koautori Wheaton i Beerbower (2006: 329) pod pojmom obavještajno smatraju izvana usmjeren proces koji koristi informacije iz svih dostupnih izvora, i smanjuje razinu nesigurnosti za donositelja odluke. Tvrde da krajnja odluka mora biti na donositeljima odluka, a obavještajna informacija ne smije imati preporučljiv karakter. Također, obavještajna informacija bi trebala biti maksimalno utočnjena, provjerena i valorizirana te bi trebala biti objektivna i etična.

Analizirajući multidimenzionalne tipologije brojnih autora razvidno je da pojam obavještajno ima više dimenzija, odnosno značenja. Istovremeno pod tim pojmom smatra se obavještajni proizvod (obavještajna informacija), obavještajni proces/ciklus (dobivanje zahtjeva, prikupljanje, vrednovanje, obrada, analiza i diseminacija) te obavještajnu organizaciju koja proizvodi znanje.

2.4. TEORIJA OBAVJEŠTAJNOG

Postoje uvjerljivi primjeri¹⁰ kada se donositelji političkih odluka i obavještajni sustavi država nisu oduprijeli sigurnosnim izazovima 21. stoljeća i kada nije došlo do upotrebe onoga što

¹⁰Neki od najglasovitijih globalnih događaja zasigurno su teroristički udar Al'Qaide 11. rujna 2001. godine na Sjedinjene Američke Države, teroristički napad na javni željeznički prijevoz u Madridu 2004. godine,

Sherman Kent naziva obavještajno znanje, koje visoko pozicionirani donositelji odluka moraju imati kako bi obranili nacionalne interese. Kako bi se u budućnosti pravovremeno i adekvatno suprotstavili sigurnosnim ugrozama neophodno je razvijanje obavještajne teorije. Teorija ima četiri temeljna zadatka: „opisati, objasniti, predvidjeti i propisati“ (Kegley, 1995: 8). Ona je važna jer govori o predmetu interesa, o pojavi koju promatramo i stvarnoj primjeni sustava znanja. Ako analizom ranijih događaja detektiramo bitne indikatore, odnosno utvrdimo uzroke nekog događaja, oni se mogu koristiti za predviđanje budućih prijetnji i reduciranje ugroza te razdiobu znanja prema donositeljima odluka. U tom smislu, teorijama se kroz koherentan kognitivni proces pokušava razumjeti zašto su se određeni događaji dogodili u prošlosti i kako te uzročno posljedične veze mogu utjecati na sadašnje i buduće događaje (Barger, 2005: 107).

Obavještajne teorije su vrlo važne jer objašnjavaju pojam obavještajno i koji su izazovi povezani s tim pojmom, ali i samu obavještajnu djelatnost (Bay, 2007: 4). Primjerice, neuspjeh je dosad manifestiran terorističkim napadom na Sjedinjene Američke Države 11. rujna 2001., napadom u Londonu, Baliju, Madridu i Istanbulu, ali i u mnogim drugim situacijama, iz čega je razvidno da postoje slabosti obavještajnog sustava i da ga je potrebno učiniti koherentnijim, prediktivnijim i boljim (Bay, 2007: 3). Bay dodaje da je nakon nemilih događaja s početka 2000-tih, jasno da obavještajne studije žedaju za obavještajnom teorijom koja bi pomogla praktičarima, donositeljima odluka, ali i članovima akademske zajednice. Usporedbe radi, vojnu teoriju je prije više od dvije tisuća godina napisao Sun Tzu (Umijeće ratovanja) i ona je nebrojeno puta testirana i provjeravana (Barger, 2005: 107). Teorije se naprosto moraju provjeravati prije nego ih se prosudi upotrebljavati. S druge, pak, strane kako navodi David Kahn (2001: 79) obavještajna disciplina dosad nije dobila svoj teorijski okvir niti je prikazala model koji je moguće testirati¹¹. Međutim, isti autor naglašava da bi obavještajna teorija trebala sadržavati tri bitna elementa: (1)

serija terorističkih udara 2006. godine u javnom prijevozu Londona, bombaški napad ekstremista Andresa Behringa Breivika 2012. godine na području otoka Utoja i Osla te serija terorističkih udara pripadnika ISIL-a u Francuskoj 13. i 14. studenog 2015. godine i niz terorističkih udara na Šri Lanci u travnju 2019. godine.

¹¹ Obavještajna djelatnost obavlja se prema predefiniranim pravilima, potonja su determinirana u okviru obavještajnog ciklusa. To je model koji se tradicionalno sastoji od zahtjeva, prikupljanja, obrade, analize i razdiobe obavještajnog znanja prema krajnjim korisnicima i moguće ga je testirati, odnosno provjeravati njegovu funkcionalnost.

optimiziranje resursa (2) pomoćnu ulogu u oružanom sukobu (3) obrambenu sposobnost (Kahn, 2008: 10). S druge strane Marrin (2018: 479) smatra kako različite obavještajne teorije mogu biti kreirane tako da korespondiraju s istraživanjima iz društvenih znanosti, odnosno mogu biti: a) deskriptivne b) objašnjavajuće c) prediktivne i d) normativne.

Za Marrina, deskriptivna teorija opisuje obavještajnu ulogu, objašnjavajuća teorija opisuje što rade obavještajne organizacije i s kojim su procesima povezane te kako su organizirane, dok se prediktivna teorija bavi predviđanjima i opisima što bi obavještajna organizacija u budućnosti trebala biti, i konačno normativna teorija procjenjuje što bi obavještajno trebalo biti, odnosno što ne bi trebalo biti u svojstvu služenja državnim vlastima (Marrin, 2018: 479). Međutim kako ne postoji konsenzus u pogledu jednoznačnog definiranja pojma obavještajno, tako ne postoji ni suglasnost u pogledu teorijskog usidranja obavještajne discipline. O tome govori i Michael Warner (2002: 15) navodeći da bez jasne ideje o tome što pojam obavještajno podrazumijeva ne možemo niti razviti obavještajnu teoriju niti povećati naše razumijevanje o tom pojmu.

Drugi problem predstavlja i mali broj objavljenih znanstvenih radova o pojmu obavještajno u etabliranim časopisima za međunarodne odnose o čemu govori Jennifer Sims (nav. u Sims, 2008: 151) te iznosi podatak da je samo oko 10% članaka u takvim časopisima, dok je daleko manje radova čija je primarna tema vezana uz pojam obavještajno.

Scott i Jackson (2004: 143) kažu da postoje i razlike u obavještajnom polju istraživanja pri čemu znanstvenici pristupaju temi iz tri različite perspektive:

- 1) istraživanja koja imaju fokus na prikupljanju novih informacija kako bi se objasnile akcije donositelja odluka u ratu i miru,
- 2) izgradnji modela koji može objasniti pogreške u obavještajnom procesu i
- 3) obavještajne organizacije kao sredstvo državne kontrole.

Naime, Betts (2008: 87-88) smatra da nam nedostaje normativna teorija, dok je prema njemu deskriptivna teorija dobro razvijena. Za Bettsa je razvoj normativne teorije onemogućen jer podučavanje na temelju hipotetskih rješenja može samo povremeno ili slučajno dovesti do poboljšanja u praksi. Kada je riječ o znanju, Marrin (2018: 480) kaže da je prije potvrde da obavještajna teorija doprinosi znanju, potrebno utvrditi širinu i dubinu sveukupnog znanja iz obavještajnog područja. Međutim, tvrdi da dosad nije izvršena evaluacija šire obavještajne građe niti je procijenjeno stanje obavještajne teorije. Phythian (2008: 62-63) pak smatra da težište

budućeg teorijskog okvira mora počivati na istraživanju neuspjeha jer takva istraživanja imaju važnu edukativnu funkciju i provediva su jer postoje zabilježene pogreške obavještajnih organizacija. On navodi i da postoji bliska veza između obavještajnog i strukturalnog realizma koji može pružiti teoretsku osnovu za rješavanje ključnih pitanja vezanih uz pojam obavještajno.

Zanimljivu konstataciju iznijeli su Gill i Phythian (2018: 468) navodeći da je obavještajna teorija poput Svetog Grala, i ako ikad prestane traganje za teorijom, trebat će nam brojne parcijalne teorije unutar obavještajne discipline. Kako navodi Johnson (2008: 33-34) obavještajna teorija treba obuhvatiti glavne obavještajne zadaće; a) prikupljanje i analizu, b) protuobavještajno djelovanje¹² i c) tajne operacije (engl. *covert action*)¹³. Johnson smatra i da su potrebne parcijalne teorije i da obavještajna teorija mora uključiti obavještajni ciklus. Međutim, za druge je obavještajni ciklus pogrešan konstrukt, pa tako Arthur Hulnick (2006: 978) tvrdi da je “obavještajni ciklus manjkav konstrukt i stoga loš predložak za teoriju”. I drugi autori dovode u pitanje obavještajni ciklus, a Clark (2013: 10-11), tako naglašava da pripadnici obavještajnih organizacija kažu kako obavještajni ciklus nije idealan krug i da proces “u stvarnosti ne funkcionira tako”.

Ipak, osnovne obavještajne teorije razvijene su još za vrijeme trajanja Hladnog rata i uglavnom su deskriptivnog karaktera i pružaju konceptualni okvir (Marrin, 2018: 481). Važna deskriptivna teorija predložena je u knjizi Shermana Kenta *Strategic Intelligence for America World Policy* još 1949. godine u kojoj je Kent pojam obavještajno detaljno opisao i raščlanio na znanje, organizaciju i aktivnost. Pitanje obavještajne teorije zauzima bitno mjesto u obavještajnom radu i prema Klaus Knorru iz 1964. godine:

¹² Jedan od značajnijih autora iz područja obavještajnih studija Loch K. Johnson, naglašava da pojam protuobavještajno obuhvaća niz aktivnosti i metoda kojima se obavještajne organizacije štite od agresivnih stranih obavještajnih operacija te od terorističkih skupina (Johnson, 2007: 10).

¹³Pod pojmom „tajne operacije“ nerijetko se podrazumijeva utjecaj na nekoga, koji se nastoji postići usmjerenim obavještajnim djelovanjem prema ciljanom prostoru, najčešće drugoj državi, s ciljem djelovanja na targetiranu skupinu, poslovno okruženje, nositelja političke i vojne vlasti ili pojedinca unutar terorističke skupine radi postizanja željenih strateških učinaka (Daugherty, 2004: 12). Najčešće vlada jedne države nastoji konspirativno utjecati na poslovne, političke te ine procese druge države u skladu s ciljevima i interesima matične države (Bilandžić, 2005a: 222).

Ne postoji zadovoljavajuća obavještajna teorija - niti deskriptivna teorije koja opisuje kako se obavještajni rad zapravo obavlja i normativna teorija koja objašnjava kako bi se obavještajna aktivnost trebala provoditi (...) Postoje počeci i fragmenti takvih teorija (...), ali potpuno razvijena teorija ili skup teorija ne postoji. Dokle god nedostaje (teorija), nemamo kriterija (...) za suđenje je li obavještajni rad (...) učinjen dobro ili loše (nav. u Marrin, 2007: 824)

U okviru obavještajnih studija, malo je učinkovitog i provjerljivog teorijskog rada, što s jedne strane smatramo razumljivim i objektivnim, budući da je ključan dio potrebnih podataka bitnih za dokazivanje ili odbacivanje određene teorije klasificiran (tajan) to jest naprosto nedostupan istraživačima (Barger, 2005: 107). Taj aspekt je presudan, jer je nemoguće provesti testiranje određenih postavki, pitanja ili hipoteza bez konkretnog supstrata. Bez takva istraživanja nemoguće je utvrditi je li određena teorija pouzdana i stvarna. Obavještajni sustav počiva na suprotstavljanju odnosno sprječavanju prijetnje, zaštiti nacionalne sigurnosti, realizaciji prilika te dostavljanju obavještajnih proizvoda krajnjim korisnicima kao podršku njihovim odlukama, ali i realizaciji prilika. Međutim i tu je teško odrediti konkretnu aplikativnost i korist za svaki obavještajni proizvod. Već iz kratkog prikaza nekih od ideja, znanstvenika koji se bave problematikom obavještajnih studija, jasno je da ne postoje samo različita shvaćanja u pogledu definiranja pojma, već je i stupanj neslaganja prisutan u pogledu postavki buduće obavještajne teorije.

Skloniji smo složiti se s razmišljanjem Phythiana da težište budućeg teorijskog okvira mora biti zasnovano na istraživanjima neuspjeha (pogreški) obavještajnih organizacija, ali i donositelja odluka koji konzumiraju obavještajne informacije i na temelju njih djeluju ili pak ne djeluju. Navedena istraživanja su autentična i eksplicitna jer istražuju događaje koji su se dogodili. Utvrđuju zakonitosti, klustere te pružaju informacije o učinjenim pogreškama. Navedena teorija bila bi aplikativna, a istraživanja iz tog područja provediva.

2.5. OBAVJEŠTAJNI PROIZVOD – OBAVJEŠTAJNA INFORMACIJA

Pod pojmom obavještajno, Michael Warner (2002: 18) podrazumijeva “aktivnost”, ali i “produkt te aktivnosti”. Drugim riječima, cilj ili interes obavještajne aktivnosti jest informacija ili znanje (Vrist Rønn i Høffding, 2013: 699). Stoga, proizvodnja obavještajnog znanja, odnosno izrada obavještajnih analiza predstavlja ključnu zadaću svake obavještajne službe, pored

protuobavještajnog¹⁴ djelovanja. Izrada obavještajnih analiza uvelike ovisi o prikupljenim sastavnim tvarima (podacima) i njihovom sjedinjavanju u informaciju. Međutim, bez obzira što živimo u svijetu podataka, oni su ništa više nego činjenice i fakti, i sami za sebe ne govore previše. No, izuzetak su podaci izravno dobiveni presretanjem signala ili bilježenjem uređaja za snimanje (SIGINT) te podaci prikupljeni putem satelitskih fotografija ili fotografskog aparata (IMINT).

Kako navodi Derby podaci nemaju nikakav potencijal dok ih se ne kodira i ne odredi značenje (nav. u Theunissen, 1998: 44). Dakle, konačan rezultat interpretacije podataka je nastanak informacije. Ilustraciju prijelaza podatka u informaciju dali su Maurer, Tunstall i Keagle (1985: 1) i Bilandžić (2008: 38), navodeći da je prikupljene i neobrađene (sirove) podatke potrebno podvrgnuti ekspertnoj interpretaciji i obavještajnoj analizi. Za njih navedeno podrazumijeva proces prevođenja neobrađenih podataka u obavještajnu informaciju.

Radi potpunog razumijevanja osnovnih supstanci, odnosno sirovina na temelju kojih nastaje završni obavještajni proizvod potrebno je definirati “podatak” i “informaciju”. U rječniku Novog libera riječ podatak ima dva značenja: (1) činjenica za koju se zna da se dogodila, da postoji ili da je istina; (2) činjenica koja se navodi da se njome što dokaže (HJP, 2019). Za Anthony Liewa (2013: 49) podatak je zabilježeni znak, ali i signal. Autor pod znakom smatra riječi, brojeve, dijagrame, čak i slike, dok pod signalom podrazumijeva svjetlo (svijetlost), zvuk, miris, dodir i okus. Korak dalje je otišao Miroslav Tuđmana (2004: 103) kada kaže da su podaci “glavni izvor znanja” koji su razvojem informacijskih tehnologija u dvadesetom stoljeću postali neizostavna forma neposrednog iskustva. S druge, pak, strane Mirko Bilandžić (2008: 36) tvrdi da je podatak formaliziran prikaz činjenica i spoznaja pogodan za interpretiranje i obradu. Upravo su interpretacija i obrada sastavni element obavještajnog procesa i presudni su za pretvaranje neobrađenih podataka u informacije.

Prema definiciji *Novog libera* informacija je a) rezultat obrade podataka (dati informaciju; predati informaciju); b) podaci u bilo kojem stupnju obrade podataka (HJP, 2019). Međutim, bitno je napomenuti da informacije sadrže opise te odgovore na pitanja: Tko?, Što?, Kada?, Gdje? i Koliko?, dok su neobrađeni podaci samo simboli koji predstavljaju svojstva i događaje (Ackoff, 1999: 170-172). Također, postoje i druga pitanja na koje informacije moraju pružiti odgovore,

¹⁴ Mark M. Lowenthal kaže da je protuobavještajno djelovanje usmjereno na zaštitu vlastitih obavještajnih operacija od prodiranja i disrupcije od neprijateljske države ili njezine obavještajne organizacije. Detaljnije v. Lowenthal (2012: 163).

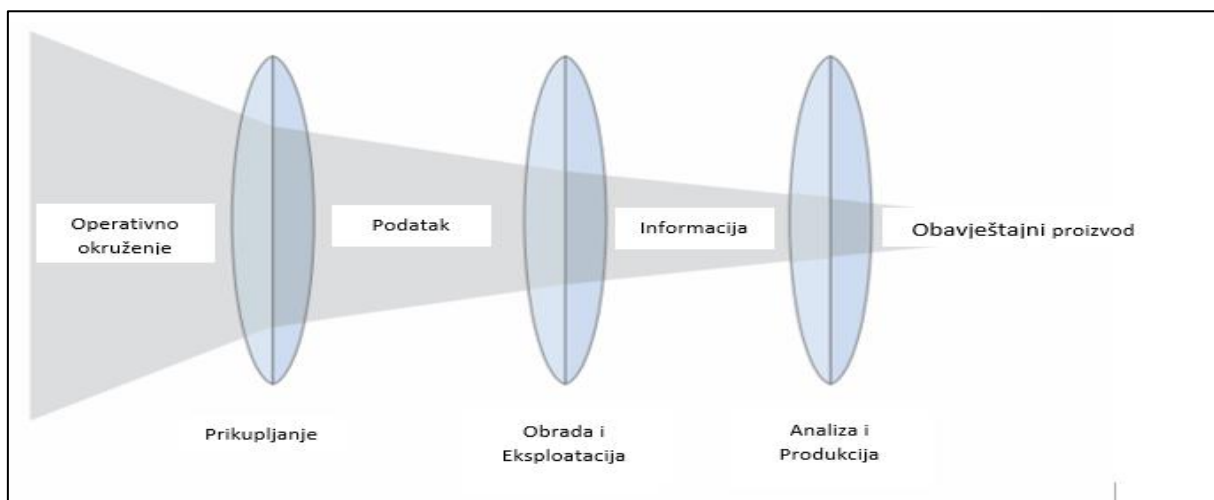
poput: Zašto? i Kako? Upravo su sva navedena pitanja od krucijalnog značaja za svaku obavještajnu informaciju i dio su obavještajne analize koja prethodi diseminaciji. Navedeni odgovori krajnjim korisnicima olakšavaju donošenje odluka ili razumijevanje određenog problema, događaja ili fenomena. Christopher A. Theunissen (1998: 48) ukazuje na pet jedinstvenih elemenata, koje po svojim obilježjima determiniraju obavještajnu informaciju (završni obavještajni proizvod), a to su kvaliteta, nepristranost, valjanost, točnost te ispravnost. Iako to nisu sve karakteristike obavještajne informacije, razvidno je da bi takve informacije trebale biti utočnjene, ali i pravovremene. Međutim, one također mogu biti i neprovjerene¹⁵, ali istovremeno točne, kvalitetne i pravodobne. Također, završni obavještajni proizvod ne smije sadržavati netočne informacije, jer u tom slučaju može doći do dezinformiranja i negativnog učinka na proces donošenja odluka. Stoga je intrigantno objašnjenje američkog filozofa Freda Dreska koji smatra da:

„(...) informacija (...) mora biti točna. Ako ništa što vam je rečeno o vlakovima nije točno, nisu vam dali informaciju o vlakovima. U najboljem slučaju dobili ste dezinformacije, a dezinformacije nisu više informacije nego mamci (...) Ako ništa što vam je rečeno nije istina (...) možete dobiti mnogo lažnih uvjerenja, ali nećete dobiti znanje. Nećete dobiti znanje jer vam nije dano što morate znati: informacije (Dreske, 2008: 29).

Analizirajući različite autore koji govore o prevođenju podataka u obavještajnu informaciju, Ministarstvo obrane SAD-a 2013. godine objavilo je dokument *Joint Publication 2-0*, u kojem su opisane i grafički prikazane etape u prevođenju neobrađenog podatka u obavještajnu informaciju, odnosno obavještajni proizvod.

¹⁵ Radi se o informacijama koje nisu provjerene s drugim točnim informacijama.

Slika 1: Odnos podatka, informacije i obavještajnog proizvoda

Izvor: JP-20 (2013: I-2).

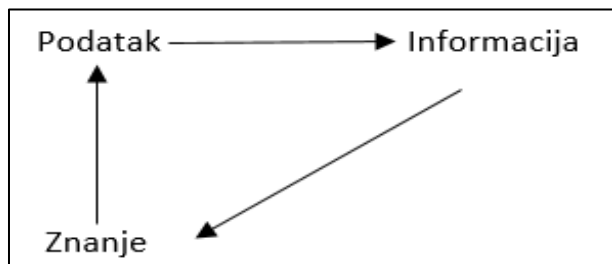
U navedenom izvidu istaknuto je kako neobrađeni podaci imaju ograničenu iskoristivost, što je prema njima eklatantan primjer što predstavljaju podaci ako ih se ne obradi. Međutim, kad govore o obavještajnoj informaciji, navodi se kako je on produkt rada analitičara koji analizira prikupljene informacije te ih uspoređuje s drugim informacijama te donosi zaključke. Obavještajna informacija ima dvije temeljne značajke koje ju razlikuju od informacije¹⁶. Ona omogućuje predviđanje određenih situacija i događaja te informira krajnjeg korisnika o razlikama potencijalnih djelovanja (*Slika 1*). Drugim riječima u nju je integrirana analiza na što upućuju i koautori Madsen i Hicks (2006: 5) koji kažu da nakon prikupljanja podataka slijedi njihova obrada i analiza te pretvaranje u obavještajnu informaciju. Dolazak u fazu analize krucijalan je za izradu obavještajne informacije, a za autore Berkowitzy i Goodman analiza predstavlja evaluaciju i transformaciju neobrađenih podataka u deskripciju, prikazivanje i zaključivanje (nav. u Johnston, 2003).

Vrlo slikovito objašnjenje o transformaciji neobrađenog podataka u informaciju te informacije u znanje iznio je Eric Price, čija su istraživanja primarno vezana uz fenomen terorizma. S obzirom da se u ovom doktorskom radu bavimo analitičkim okvirom obavještajnih informacija iz

¹⁶ Obavještajna informacija (engl. *intelligence*) je prikupljena, utočnjena, valorizirana i analitički obrađena informacija koja se pravodobno diseminira prema krajnjim korisnicima radi realizacije prilika, potpore prilikom procesa donošenja odluka, reduciranja neizvjesnosti te unaprjeđenja znanja o specifičnom tematu ili događaju, dok je informacija (engl. *information*) rezultanta interpretacije podataka.

otvorenih izvora u protuterizmu, nezaobilazno je ukazati na ilustrativno tumačenje Pricea o stvaranju informacije, odnosno znanja. Kako navodi Price (2011: 443) podaci moraju biti obrađeni u informaciju koja se odnosi na značenje ili određenu namjeru, a ona se koristi za postizanje znanja, što je sposobnost razumijevanja, objašnjenja i rješavanja koncepcija, djelovanja te namjera (*Grafički prikaz 1*).

Grafički prikaz 1: Odnos podatka, informacije i znanja

Izvor: Price (2011: 444).

Cilj obavještajnog djelovanja je prikupljanje obavještajnih podataka, njihovo skladištenje, kvalitetna ekstrakcija novoprikupljenih i do tada nepoznatih podataka, njihova obrada, usporedba i vrednovanje. Nakon toga slijedi misaona faza ili analitička obrada u kojoj se fazi ekstrahiraju zaključci, iznose prognoze, determiniraju mogući scenariji, izrađuju preporuke o određenim događajima, aktivnostima i fenomenima koji su od interesa za krajnjeg korisnika. Vernon Prior (2010: 30) iznosi kako analiza predstavlja dinamičan intelektualan proces u kojem se traga za bitnim podacima i informacijama, ali i znanjem s ciljem njihove primjene i pretvaranja u obavještani proizvod kojeg karakterizira akcijski potencijal koji donositeljima odluka olakšava planiranje, izradu i provođenje projekata te poduzimanje mjerodavnih odluka. Diseminacija završnog obavještajnog proizvoda prema krajnjim korisnicima te realizacija akcijskog elementa za DeGenara u potpunosti zaokružuje značenje obavještajne informacije (nav. u Bilandžić 2008: 38). Drugim riječima, ako korisnik obavještajnog proizvoda ne primjeni ili ne iskoristi sadržaj dobivene informacije u svom radu, u donošenju određene odluke iz spektra vanjske ili unutarnje politike, nacionalne sigurnosti, poslovanja, upravljanja gradom ili pandemijom i sl., smatramo da nije realiziran informacijski potencijal i da nije došlo do korištenja akcijskog potencijala.

U klasičnom djelu iz 1948. godine, *Strategic Intelligence for American World Policy*, jednog od najistaknutijih autora iz područja objašnjenja značenja i uloge pojma obavještajno, Shermana Kenta, nalazimo tri istoznačnice za pojam obavještajno: znanje, organizacija i aktivnost.

Govoreći o znanju u kontekstu pojma obavještajno, Kent (1948: 3) podrazumijeva “znanje koje država mora posjedovati u odnosu na druge države (...) znanje koje donositelji odluka koriste u odnosu na druge države svijeta”. I hrvatski autori Kopal i Korkut (2011: 9) govore da je obavještajni proizvod, odnosno obavještajna informacija specifično znanje, konkretnije informacija s dodanom vrijednošću. Primjerice, znanje se u području knjižničarstva i informacijskih znanosti spominje kao sastavni dio takozvane piramide znanje. Piramida znanja se prema istaknutom teoretičaru iz područja upravljanja znanjem Russellu Lincolnu Ackoffu, koji je koncept javno predstavio 1988. godine, sastoji od podatka-informacije-znanja-mudrosti, ali je njegov model bio usmjeren prvenstveno na upravljanje organizacijama te u manjoj mjeri knjižničnoj građi i prikupljanju podataka (nav. u Bernstein 2009: 68). Drugi teoretičar iz područja upravljanja znanjem Milan Zeleny navodi kako:

“prije donošenja odluke prikupljamo informacije o problemu (...) prikupljamo podatke i tražimo informacije. Tijekom faze odlučivanja sudjelujemo u procesu donošenja odluka. Uspoređujemo, procjenjujemo alternative (...) ocjenjujemo njihovu važnost i eliminiramo nepotrebne podatke. Koordiniramo ove aktivnosti radi određivanja smjera djelovanja, odlučivanja ili rješavanja problema. U procesu ovo je faza znanja, koja se odnosi na to kako provodimo odluke” (Zeleny, 2006: 4).

Primjerice, Ackoff kaže kako “znanje pretvara informacije u upute”, dok Zeleny smatra da je “znanje poput recepta koji omogućuje dobivanje kruha od sastojaka” (nav. u Weinberger, 2010). Obojica teoretičara smatraju da je temeljem znanja moguće ostvariti akciju. U svakom slučaju bez znanja nije moguće donositi korisne (kvalitetne) odluke. Odluke i *intelligence* određuju našu budućnost i direktno utječu na našeg protivnika i njegove odluke bilo da se radi o području nacionalne sigurnosti, poslovnog odlučivanja ili svakodnevnog života.

Kad govorimo o obavještajnoj informaciji, odnosno završnom obavještajnom proizvodu i potrebnim znanjima koja moraju posjedovati analitičari u njezinoj izradi, zanimljivu klasifikaciju potrebnih znanja prezentiraju Thompson, Hopf-Wichel i Geiselman (1984). Autori temeljem provedenih intervjua s analitičarima, tvrde da analitičari trebaju posjedovati tri vrste znanje: a) pozadinska znanja b) specifična znanja c) proceduralna znanja (Thompson, Hopf-Wichel i Geiselman, 1984: 3-4). Međutim kad govorimo o krajnjim korisnicima i donositeljima odluka

skloniji smo procijeniti da oni iz obavještajnih informacija moraju generirati određena znanja ili akcije koje su im potrebne ili im olakšavaju donošenje odluka. Radi se o znanjima “koja donositelji odluka koriste u odnosu na druge države svijeta” (Kent 1948), ali i o drugim temama o kojima svoje obavještajne proizvode izrađuje obavještajne organizacije.

2.6. POVIJEST POJMA OBAVJEŠTAJNO

Povijest korištenja pojma obavještajno u svojstvu prikupljanja informacija ili u kontekstu stvaranja prvih organiziranih institucija za prikupljanje, analizu i širenje obavještajnih proizvoda seže u daleku ljudsku prošlost. Smatra se da su ljudi, vladari, nositelji državne vlasti oduvijek željeli raspolagati informacijom ili specifičnim znanjem koje bi im omogućilo stratešku prednost pred neprijateljem, pobjedu u oružanom sukobu ili ostvarivanje određenog vanjskopolitičkog cilja. Primjerice, Thomas F. Troy (1991) u potrazi za ispravnom definicijom, odnosno objašnjenjem pojma obavještajno, kaže kako je taj pojam kroz povijest bio korišten u različitim kontekstima i značenjima. Naime, gotovo prije 2500 godina veliki kineski vojni strateg i mislilac Sun Tzu govorio je o krucijalnoj važnosti korištenja obavještajnih aktivnosti. U XIII. poglavlju velebnog djela *Umijeće ratovanje* kaže da „samo prosvijetljen vladar i valjan general može koristiti najveću pronicljivost za špijuniranje, i tako postići veliki uspjeh (Sun Tzu, 155). U kontekstu špijunaže Sun Tzu (150) kaže da postoji pet vrsta špijuna: „lokalni, unutarnji, dvostruki, mrtvi i živi“. Primjerice, prva značajnija aktivnost špijuniranja¹⁷, odnosno prikupljanja obavještajnih informacija zapisana je u knjizi Brojeva u 13. poglavlju u kojem se govori o izviđanju obećane zemlje;

¹⁷ Špijuniranje je kolokvijalni naziv za konspirativno dolaženje u posjed i prikriveno prikupljanje klasificiranih podataka neke države, poslovne organizacije, oružanih snaga, skupine ili osobe, a koje se, pretežito provodi u interesu jedne države. Špijuniranje se može provoditi angažiranjem ljudskih izvora (HUMINT) te presretanjem elektroničkih signala, odnosno nadzorom sustava za komuniciranje (SIGINT) (Forcese 2011: 184). Međutim, i kibernetički napad na informacijski sustav određenog objekta smatra se aktom špijunaže (Fidler 2013), s obzirom na to da se radi o neovlaštenom prikupljanju klasificiranih podataka/informacija. Pod špijuniranjem se ujedno podrazumijeva i nadziranje te istraživanje tuđih namjera i aktivnosti koje nisu javno dostupne (Allen, 2008). Prema Članku 348. kaznenog zakona RH, špijunaža je protupravna i neovlaštena aktivnost. Kazneni zakon predviđa kaznu zatvora i do 10 godina za onog tko učini tajne podatke dostupne stranoj državi ili organizaciji, a kaznom zatvora do pet godina kaznit će se onaj tko neovlašteno prikuplja tajne podatke za stranu državu ili organizaciju.

“Jahve reče Mojsiju: Pošalji ljude, po jednog čovjeka iz pojedinog pradjedovskog plemena, da izvide kanaansku zemlju, koju dajem Izraelcima. Pošaljite sve njihove glavare (...) Posla ih Mojsije da izvide kanaansku zemlju pa im reče: Idite gore u Negeb, onda se popnite na brdo. Razgledajte zemlju kakva je. Je li narod koji u njoj živi jak ili slab, malobrojan ili mnogobrojan? Kakva je zemlja u kojoj živi: dobra ili loša? Kakvi su gradovi u kojima borave: otvoreni ili utvrđeni? Kakvo je tlo: plodno ili mršavo? Ima li po njemu drveća ili nema? Odvažni budite i ponesite plodova te zemlje (Br. 13, 17-20).

Nadalje, u knjizi o Jošui također je zapisano kako je Jošua, sin Nunova, poslao dvojicu špijuna da špijuniraju grad Jerihon (Jošua, br.2). Primjerice, Sir Francis Walsingham (oko 1530.-1590.) veleposlanik u Francuskoj i državni tajnik kraljice Elizabete I., stvorio je razgranat sustav špijuna na stranim dvorovima posredstvom kojih je otkrio urotu kojoj je cilj bio ubojstvo kraljice i dovođenje na prijestolje njene katoličke nasljednice, škotske kraljice Marije (Dulles 1963: 10 A). Da je riječ o djelatnosti koja seže u daleku prošlost ukazao je Gerhar Weinberg (1988: 187) koji naglašava kako je obavještajno djelovanje vjerojatno jednako staro kao i sam rat, ali kako je „tehnološki razvoj tijekom Prvog svjetskog rata doveo do razvoja obavještajnih aktivnosti“ te da je „razvoj novih načina komuniciranja i mogućnost utjecanja na informacije tijekom Drugog svjetskog rata doveo do novih obavještajnih aktivnosti“.

Troy (1991: 434–436) tako naglašava da se pod pojmom obavještajno unazad šest stoljeća govorilo u kontekstu sposobnosti razumijevanja, dobivenog ili komuniciranog znanja, tajne aktivnosti, ali i informacije dobivene iz inozemstva posredstvom novinskih članaka. Drugim riječima, u povijesti se na različite načine nastojalo doći do informacija o neprijatelju, njegovim prednostima i nedostacima, ali i namjerama te potencijalima. May (1988: 71) kaže kako su se pod pojmom obavještajno između 1815. i 1914. podrazumijevale informacije o možebitnim ili stvarnim državnim prijetnjama te načini na koji se suprotstaviti tim prijetnjama. Primjerice, 1870. godine za vrijeme Francusko-pruskog rata, pruske izviđačke pukovnije prikupljale su obavještajne informacije o francuskim vojnim aktivnostima kako bi pruska strana bila što uspješnija u odbijanju napada francuske vojske (Wawro, 2003: 62). Edmond Leboeuf, francuski ratni ministar je 1870. godine većinu obavještajnih informacija dobivao iz novina te od švicarskih, belgijskih i britanskih ratnih korespondenata (Wawro, 2003:94). Radi se o načinu

prikupljanja informacije koji se i dalje koristi, bez obzira na to što živimo u tehnički mnogo naprednijem informacijskom okružju.

Kahn (2008: 6) tako naglašava da je razdoblje sukoba do početka Prvog svjetskog rata, ipak, obilježilo neposredno (fizičko) prikupljanje obavještajnih informacija (zvuk kretanja tenkova, uvid u pokret pješačkih snaga, miris i sl.). May (1988: 71-72) smatra kako je od 1914. godine obavještajna aktivnost podijeljena na “prikupljanje informacija” i na “analizu informacija”. Primjerice, tijekom Drugog svjetskog rata dominira prikupljanje obavještajnih informacija o neprijateljskim namjerama uz pomoć radio signala, radio usmjeravanja i dešifriranja neprijateljskih poruka (Rohwer, 1988: 77). Gaddis (1988: 253) tako naglašava da se tijekom Hladnog rata dogodila obavještajna revolucija koju obilježava prikupljanje javno dostupnih i tajnih informacija, odnosno provođenje tajnih operacija te sustavno analiziranje sposobnosti i namjera protivnika.

Nadalje, tijekom navedenog razdoblja sigurnosne-obavještajno institucije šire svoje zanimanje prema političkom, gospodarskom, znanstvenom, kulturnom i društvenom aspektu (Žunec i Domišljanović, 2000: 22-23). Međutim, raspad Sovjetskog Saveza utjecao je na pojavu fragilnih država, prijetnju od strane ne-državnih aktera, ekonomske špijunaže te razvoj transnacionalnog kriminaliteta i pojavu međunarodnog terorizma (Campbell, 2013: 45-46). Tako predefinirano posthladnoratno sigurnosno okružje te pojava netradicionalnih prijetnji prisililo je obavještajne institucije na promjenu dosadašnjeg djelovanja (*modus operandi*), ali i na razumijevanje sigurnosnog okružja. Za Andrewa Rathmella (2002: 87) sigurnosno okružje je postalo brzo mijenjajuće a obavještajne organizacije suočile su se informacijskom revolucijom i novim metodološkim, organizacijskim i strukturalnim izazovima. Drugim riječima prijetnje su poprimile multidimenzionalan karakter.

3. PRIKUPLJAČKE OBAVJEŠTAJNE DISCIPLINE

3.1. HUMINT

Jedan od temeljnih načina prikupljanja tajnih te javno dostupnih i neposrednih informacija u obavještajnoj praksi jest onaj posredstvom ljudskih izvora (HUMINT). U središtu pozornosti ove discipline je ljudski, to jest živi izvor, koji se nerijetko pejorativno naziva i špijun, ali i (1) agent,

(2) izvor, (3) doušnik, (4) informator te (5) izvjestitelj. Riječ je o prikupljačkoj obavještajnoj disciplini koja informacije generira iz ljudske komunikacije (posredne i neposredne), prikrivene ljudske opservacije i osluškivanja te konspirativnog djelovanja u cilju prikupljanja klasificiranih (država/organizacija) i tajnih informacija koje određena skupina ne želi javno otkriti. Zaštićeni, odnosno klasificirani podaci teško su dostupni korištenjem otvorenih izvora, što je i logično, te se u tom kontekstu oni prikupljaju posredstvom ljudskih izvora ili presretanjem komunikacijskih veza (SIGINT). Također, poput drugih obavještajnih disciplina i HUMINT teži prikupljanju točnih, upotrebljivih i pravovremenih informacija o obavještajnom objektu. Međutim, ovu prikupljačku disciplinu karakterizira i prikupljanje neprovjerenih informacija, osobito kada one dolaze od ljudskog izvora koji je infiltriran u neposrednoj blizini ciljanog objekta i kada tajnom informacijom barata uski krug ljudi, što ju čini teško provjerljivom.

Međutim, posredstvom ljudskih izvora mogu se prikupljati i informacije koje nisu strogo čuvane tajne, što Herman (1996: 61) naziva „organiziranim prikupljanjem informacija“ od putnika, eksperata i slučajnih izvora. Stoga, pored izvora u targetiranoj skupini, on ukazuje na još sedam vrsta ljudskih izvora: (1) dezertere, (2) političke oponente, (3) slučajne izvore tajnih informacija, (4) izvore iz ratom okupirane sredine, (5) poslovne izvore, (6) izbjeglice i (7) slučajne eksperte. Sve navedene kategorije ljudskih izvora imaju značajnu ulogu u prikupljanju informacija od interesa za obavještajne službe, međutim naglašava da ljudski izvori koji raspolažu tajnim informacijama imaju određene limite jer njihove informacije dolaze sporije budući da dolaze iz osjetljivog okružja.

Kada je riječ o prikupljanju tajnih informacija posredstvom ljudskih izvora, Madsen i Hicks (2006: 5) navode da je to izvedivo na tri načina: (1) vrbovanjem novih izvora, (2) infiltracijom postojećih ljudskih izvora u ciljanu skupinu i (3) samoinicijativnim dolaskom novih izvora. Navedeni koautori smatraju da je teško osigurati infiltraciju izvora u tragetiranu skupinu. Ipak, ako i uspijemo u toj namjeri, radi se o aktivnosti koja se odvija kroz duže vremensko razdoblje. Primjerice, ako je određenog izvora potrebno infiltrirati u homogenu i zatvorenu skupinu vrlo je vjerojatno da će doći do neuspjeha ili će se infiltracija ostvariti nakon dužeg vremenskog razdoblja. Nadalje, autori smatraju da je najbolja opcija stvaranje, odnosno regrutiranje novih izvora. Međutim, kad se radi o regrutiranju pripadnika terorističke organizacije napose je teško prodrijeti u navedenu skupinu, ponajprije radi homogenosti njezinih pripadnika, lojalnosti prema

skupini, ali i malog broja pripadnika skupine koji raspolažu tajnim podacima o budućim namjerama.

Ipak, u selektiranju budućih izvora važno je da je ciljana osoba dio targetirane skupine o čemu govori i Shulsky (Shulsky, 1991: 11), navodeći da je bitno identificirati i regrutirati osobu koja ima pristup krucijalnim informacijama. Za Lowenthala (2012: 103) proces pribavljanja i upravljanja ljudskim izvorima sastoji od pet koraka:

1. Targetiranje i uočavanje
2. Procjena: stjecanje povjerenja, procjena slabosti i mogućnosti za regrutiranje
3. Regrutiranje: predlaganje veze s određenim ljudskim izvorom
4. Vođenje izvora
5. Završetak suradnje: nepovjerenje u izvora, gubitak pristupa željenim informacijama promjena obavještajnih zahtjeva i sl.

Za razumijevanje ciklusa pribavljanja, stvaranja i upravljanja ljudskim izvorima, posebno njihovog provjeravanja i vrednovanja, bitno je objasniti i ukazati na presudnu ulogu protuobavještajnog (kontraobavještajnog) djelovanja. Protuobavještajna uloga u stvaranju ljudskih izvora determinira se u primjeni sigurnosnih aktivnosti usmjerenih ka utvrđivanju možebitne povezanosti potencijalnog izvora s neprijateljskom stranom, odnosno otklanjanju sumnje u takvu povezanost. Takva aktivnost provodi se s ciljem sprječavanja regrutiranja „instrumentaliziranih izvora“ neprijateljske strane. Na taj način unaprijed se provjerava (ne)povjerenje u izvora i utvrđuje mogućnost nastavka daljnje suradnje.

Pored toga, Shulsky (1991) smatra da postoji mnoštvo problema u prikupljanju informacija posredstvom ljudskih izvora, a jedan od njih je, kontrola kvalitete i točnost informacija. Tvrdi da ljudski izvori mogu fabricirati informacije ili maštovito prikazivati javno dostupne informacije i predstavljati ih da dolaze od osoba koje imaju pristup povjerljivim informacijama. Upravo takvo shvaćanje informacija iz ljudskih izvora relevantno je za aktivno uključivanje drugih prikupljačkih disciplina. No, istovremeno tijekom procesa vođenja ljudskog izvora važno je kontinuirano provjeravati izvora i procjenjivati njegovu pouzdanost, te provjeravati točnost dostavljenih informacija koreliranjem s drugim provjereno točnim informacijama. Također, u proces prikupljanja informacija moguće je uključiti i manje rizične i jeftinije načine prikupljanja posredstvom otvorenih izvora (OSINT), tehničkim putem, odnosno kontrolom različitih

sredstava veza koja emitiraju određene signale što se naziva SIGINT (Bilandžić, 2008), ali i korištenjem fotografija (IMINT) (NATO, 2002), kao i znanstvenom i tehničkom obradom podataka prikupljenih iz različitih pokretnih i nepokretnih izvora (MASINT) (DCDC, 2011).

3.2. OSINT

Kada govorimo o prikupljanju „obavještajnih informacija iz otvorenih izvora“ (OIOI)¹⁸ (engl. *Open Source Intelligence - OSINT*)¹⁹ ne raspravljamo o novoj obavještajnoj disciplini, već je riječ o prikupljačkoj disciplini koja se koristi niz godina, a recentno se razvila, odnosno poprimila svoj puni potencijal zahvaljujući razvoju interneta, volumenu dostupnih informacija i pojavi netradicionalnih prijetnji poput fragilnih država i međunarodnog terorizma (Steel 2006: 132). S druge strane, Hamilton Bean (2011b: 6) u knjizi „*No More Secrets*“ naglašava da je na značaj i razvoj korištenja otvorenih izvora utjecao; a) kraja Hladnog rata, b) razvoj informacijskih i komunikacijskih tehnologija i c) razvoj privatnog obavještajnog sektora²⁰.

U kontekstu definiranja obavještajnih informacija iz otvorenih izvora (OIOI), jedan od najproduktivnijih autora iz područja otvorenih izvora, David Steele (2006: 129), naglašava da se radi o neklasificiranoj informaciji koja je namjerno otkrivena, identificirana, odvojena i podijeljena prema određenoj publici to jest korisnicima s ciljem odgovaranja na određeno pitanje. S druge strane, Lowenthal (nav. u Gibson, 2007: 13) govori o svim informacijama koje su mogu prikupiti u otvorenim tj. javno dostupnim izvorima. Međutim, obojica autora ne pridaju ovaj

¹⁸ Engleski naziv „*Open Source Intelligence*“ (OSINT) preveden je na hrvatski jezik i u ovom radu se koristiti inačica „obavještajne informacije iz otvorenih izvora“ (OIOI). Prijevod riječi „Open Source“ u kontekstu obavještajne djelatnosti podrazumijeva „otvoreni izvor“, dok se riječ „intelligence“ ovdje prevodi kao „obavještajna informacija“ jer su u ovom slučaju neupitno radi o obavještajnom produktu to jest informaciji.

¹⁹ U informacijskim znanostima te općenito u znanstvenoj djelatnosti egzistira sintagma „otvoreni pristup“ (OA) (engl. *open access*) koja je inaugurirana od šire znanstvene zajednice još krajem 20. stoljeća s temeljnim ciljem povećanja dostupnosti i razdiobe znanstvenih informacija i znanstvenog znanja nastalog na temelju znanstvenih spoznaja i istraživanja. Osnovna logika „otvorenog pristupa“ je besplatno pristupanje širokom korpusu znanstvene građe u digitalnom obliku. Otvoreni pristup determinira uklanjanje „svih prepreka u širenju znanstvenoga znanja“ (Petрак, 2014), te omogućava jednostavno pretraživanje i prikupljanje znanstvene građe budući da je supstrat globalno dostupan preko mrežnih instalacija.

²⁰ Neke od poznatijih privatnih organizacija koje se bave obavještajnim analizama jesu: *Jane's Information Group*, *Oxford Analytica*, *STRATFOR*, *SITE Intelligence Group*, i *Total Intelligence Solutions* (Bean, 2011b: 9).

prikupljačkoj disciplini atribut krajnje obavještajne informacije odnosno obavještajnog produkta ili proizvoda. Za razliku od Steela i Lowenthala, Sjedinjene Američke Države su 2006. godine u „Nacionalnom aktu za obranu“ jasno naglasile da prikupljene, obrađene, analizirane i diseminirane informacije iz otvorenih izvora predstavljaju obavještajni proizvod iz otvorenih izvora;

Obavještajna informacija iz otvorenih izvora je obavještajni proizvod (informacija) nastao temeljem prikupljanja, eksploatacije, te pravodobne diseminacije javno dostupnih informacija u svezi sa specifičnim obavještajnim zahtjevom (...) širenje i korištenje validnih obavještajnih proizvoda iz otvorenih izvora omogućuje razmjenu informacija budući da je završni proizvod nastao bez upotrebe tajnih izvora i metoda (CUS, 109-163: SEC. 931).

Drugim riječima, nakon prikupljanja sirovih podataka iz otvorenih izvora, njihove obrade, adekvatne analize i pretvaranja u obavještajnu informaciju, odnosno u obavještajni proizvod, navedeni produkt mora pružiti odgovor na specifičan zahtjev te imati akcijabilni potencijal. Takav obavještajni proizvod, bilo da se radi o redovitom zahtjevu kojeg državne obavještajne službe dobivaju temeljem godišnjih smjernica za rad sigurnosno-obavještajnih institucija, ili poslovne obavještajne službe od menadžmenta korporacije ili je riječ o određenom *ad-hoc* zahtjevu, trebao bi smanjiti neizvjesnost kod krajnjih korisnika, odnosno nositelja državne vlasti ili menadžera u kompanijama o određenom fenomenu, pojavi, događaju ili situaciji te bilo kojem drugom sadržaju koji može koristiti u donošenju državnih i poslovnih odluka. S tim u vezi i države i kompanije trebaju ključne obavještajne informacije kako bi bile uspješne u funkcioniranju i poslovanju.

S tim u vezi, obavještajne službe, usprkos stalnima naporima za prikupljanjem informacija iz ljudskih izvora (HUMINT), prikupljaju i obavještajne informacije iz otvorenih izvora²¹. Informacije iz otvorenih izvora mogu činiti čak 80% znanja o bilo kojem predmetu interesa na što upućuje Arthur Hulnick (1999: 8). Osim toga, predstavljaju i temelj za prikupljanje

²¹ Prikupljanje obavještajnih informacija iz otvorenih izvora (OSINT) moguće je i posredstvom ljudskih izvora koji dobrovoljno i slobodno dijele informacije do kojih su došli posredstvom otvorenih i svima dostupnih izvora. Također, do obavještajnih informacija iz otvorenih izvora posredstvom ljudskog izvora (HUMINT) dolazi se u trenucima kada ekspert iz određenog područja javno prezentira sigurnosno zanimljive informacije u radijskoj ili televizijskoj emisiji, političkom skupu, na javnom izlaganju i na znanstvenoj ili stručnoj konferenciji.

informacija posredstvom drugih obavještajnih disciplina. Smatra se logičnim i neophodnim da obavještajne službe prije korištenja drugih prikupljačkih disciplina znaju što je javno dostupno. O tome govori i Hulnick (1999: 40) navodeći da su otvoreni izvori „temelj za prikupljanje tajnih obavještajnih informacija“. Tu se jasno ogledaju standardi obavještajne postupnosti, ali i odgovornosti. Jer, navedeno podrazumijeva da se inicijalno prikupljaju javno dostupni ili neklasificirani podaci, a tek nakon toga podaci dostupni isključivo posredstvom ljudskih izvora. Drugim riječima dok ne raspolažemo saznanjima što je javno dostupno nećemo znati što je uopće tajno. U tom smislu vrlo je jasan bio Denis Clift (2003) kada je naglasio da je „internet era postala snaga obavještajne zajednice, ali i novi izazov“. Iako internet predstavlja revoluciju u pogledu razdiobe i dostupnosti informacija, kao globalna mreža on se ne može čvrsto smjestiti samo uz obavještajnu disciplinu otvorenih izvora. Drugim riječima, dio informacija do kojih se dolazi posredstvom interneta ima obilježje SIGINT-a. Potonje karakterizira eksploatacija informacija temeljem presretanja/nadzora elektroničke komunikacije (e-pošta, socijalne mreže i sl.) No, ipak zahvaljujući internetu, obavještajne informacije iz otvorenih izvora, s aspekta kvantitete postale su dostupnije nego ikad prije, ali istovremeno s aspekta kvalitete, institucije su suočene s izazovom vrednovanja i provjeravanja prikupljenih informacija iz javno dostupnih izvora. Naime, mogućnost prikupljanja velike količine podataka, njihovog skladištenja i naknadnog provjeravanja i utočnjavanja dovodi do usporavanja obavještajnog procesa.

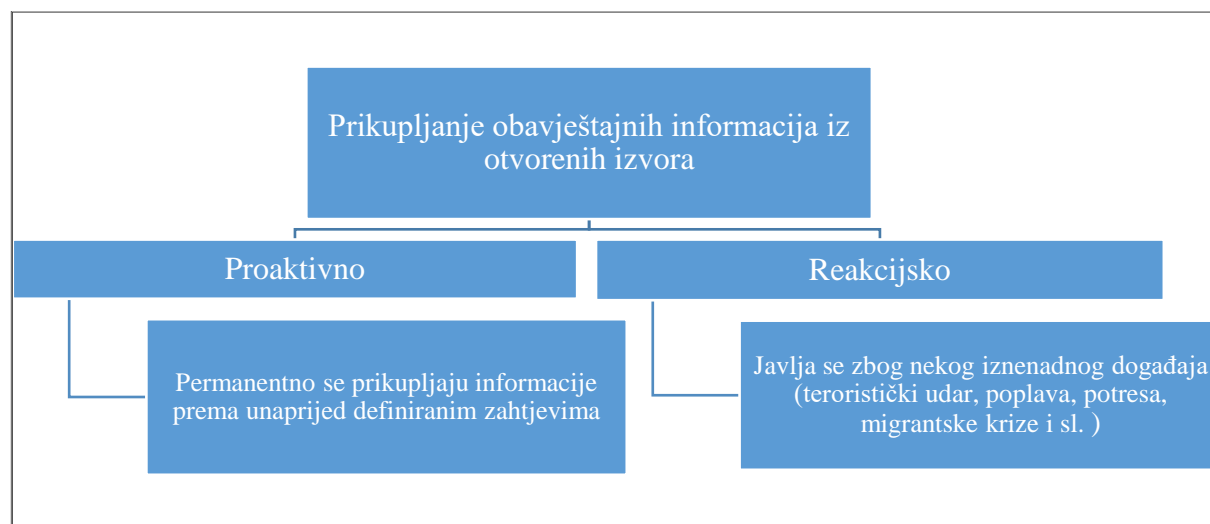
S obzirom na to da je širenje informacija u javnom prostoru demokratizirano i pojednostavljeno, postoji opasnost od prikupljanja informacija koje su upitne vjerodostojnosti, odnosno točnosti. Iz spomenutog razloga, se u dohvaćanju informacija iz otvorenih izvora ne istražuje nasumice, već eksperti iz ove obavještajne discipline konzultiraju provjerene i unaprijed selektirane izvore kako bi prikupili što preciznije i relevantnije informacije od značaja za obavještajne službe. Upravo na to upozorava David Steele (2006: 130) kada kaže da fokus mora biti na prikupljanju relevantnih izvora, a ne informacija. Drugim riječima do željene informacije lako ćemo doći ako konzultiramo pravi izvor i ako stručnjak za prikupljanje informacija iz otvorenih izvora poznaje temat i zna što ne zna. Iz toga razloga, prikupljanje mora biti, koherentno, usmjereno i plansko.

Međutim, iako se posredstvom otvorenih izvora prikupljaju javno dostupne informacije, Sjedinjene Američke Države su nakon terorističkog napada na New York 11.rujna 2001. godine te izvještaja *Komisije o oružju za masovno uništenje* iz 2005. godine zaključile da tamošnja obavještajna zajednica mora unaprijediti i ojačati kapacitete za prikupljanje i analizu informacija

iz otvorenih izvora kako bi procesi donošenja političkih odluka iz područja nacionalne sigurnosti postali kvalitetniji (Bean, 2011b: 60). Za razliku od Hulnicka koji je 1999. godine naglasio da 80% informacije iz otvorenih izvora čini krajnji obavještajni proizvod, Steele (2006: 2) naglašava da u određenim trenucima krajnji proizvod može činiti čak i 95% javno dostupnih informacija, što definitivno ukazuje na značaj i vrijednost otvorenih izvora.

Govoreći pak o brzini dohvaćanja krucijalnih informacija, Matey (2005:8) tako naglašava da je do bitnih informacija ponekad brže doći posredstvom otvorenih izvora nego ljudskih izvora. Moć otvorenih izvora dolazi do izražaja i u izvanrednim situacijama poput terorističkog napada kada se korištenjem otvorenih izvora vrlo lako može doći do saznanja o točnoj lokaciji udara, uzimajući u obzir da svjedoci terorističkog napada posredstvom modernih aplikacija za komuniciranje (*Facebook, Twitter, Instagram* i sl.) vrlo brzo i otvoreno šire takve i slične sadržaje, a internetski portali promptno ih preuzimaju i objavljuju na vlastitim mrežnim stranicama i postaju viralni. Obavještajne informacije iz otvorenih izvora rezultanta su proaktivnog (kontinuirano) ili reakcijskog prikupljanja podataka, njihove obrade, analize i diseminacije, a uvijek je riječ o akcijabilnom znanju koje je iskoristivo za donositelje odluka (*Skica 1*).

Skica 1: Raščlamba prikupljanja obavještajnih informacija iz otvorenih izvora

Izvor: Vlastiti prikaz

Stephen Mercado (2005) tako naglašava da su otvoreni izvori “po svojoj vrijednosti jednaki ili moguće nadmašuju tajno prikupljene informacije kada je riječ o obavještajnim izazovima kao što

su terorizam, proliferacija, i protuobavještajni rad”. Baš kao i kod terorizma, proliferacije i protuobavještajnog rada, otvoreni izvori predstavljaju temelj rada u poslovno obavještajnom djelovanju, na što se pozivaju neki od istraživača, te tvrde da otvoreni izvori čine „devedest posto svih informacija poslovno obavještajnih djelatnosti“ (Bazdan, 2009: 62). To nepobitno ukazuje na činjenicu da su otvoreni izvori neiscrpan bazen poslovnih informacija, koje se koherentnim pretraživanjem i rudarenjem, obradom i analizom mogu uspješno koristiti u donošenju poslovnih odluka.

3.3. MASINT

Kada prikupljaju podatke obavještajne institucije navedeno čine i posredstvom znanstvene te tehničke obrade podataka prikupljenih iz različitih izvora (Measurement and Signature Intelligence - MASINT) (DCDC, 2011). Primjerice, Ministarstvo obrane Sjedinjenih Američkih Država pod navedenim akronimom podrazumijeva obavještajne podatke prikupljene tehničkim putem, koji nakon adekvatne obrade i analize postaju obavještajni proizvod u kojem je sadržana lokacija, identifikacija te zapis pokretnog i nepokretnog cilja (nav. u Richelson, 2001: 166). Ovom prikupljačkom disciplinom formiraju se obavještajne informacije koje pružaju razlikovna obilježja nekog događaja ili se pronalaze, identificiraju i opisuju karakteristična obilježja nekog cilja uz pomoć optičkih, akustičkih ili seizmičkih senzora (CIC, 2005: 583). Iz svega navedenog proizlazi da ova prikupljačka disciplina koristi sofisticiranu i naprednu tehničku opremu. Richelson (2001: 165) smatra da je točno pozicioniranje MASINT-a složeno akademsko pitanje jer se navedena disciplina može smatrati a) koherentnom prikupljačkom disciplinom, b) prikupljačkom disciplinom svih vrsta podataka koji nisu prikupljeni pomoću sredstava veza koja emitiraju određene signale ili korištenjem fotografija, c) posebnim obavještajnim proizvodom i d) kombinacijom svega navedenog.

Zanimljivo je kako se u literaturi o obavještajnim informacijama iz otvorenih izvora u svojstvu prikupljanja podataka spominje i mogućnost prikupljanja određenih aspekata MASINT-a, o čemu govori Bowman Miller (2018: 707) navodeći da je u javnom prostoru moguće doći do zanimljivih rezultata seizmometrijskih mjerenja ili mjerenja zračenja, ali i do podataka o indikacijama nuklearnih ispitivanja. Međutim, postavlja se pitanje koriste li obavještajne organizacije informacije prikupljene MASINT-om i koriste li krajnjim korisnicima uopće takve informacije u donošenju specifičnih odluka. Primjerice u izvještaju Komisije o obavještajnim sposobnostima o

oružju za masovno uništenje Sjedinjenih Američkih Država iz 2005. godine tvrdi se da je MASINT imao zanemarivu ulogu u prikupljanju podataka o iračkom oružju za masovno uništenje (CIC, 2005: 165).

No, usprkos tome u izvještaju se konstatira da je prikupljeno puno obavještajnih podataka posredstvom MASINT-a, koji nisu pružili naznaku postojanja oružja za masovno uništenje, ali navedeni podaci nisu bili korišteni, što zbog nedostatka razumijevanja analitičara, što radi nepovjerenja u takve podatke. Postavlja se pitanje zašto analitičari nisu razumjeli podatke iz MASINT izvora i zašto im nisu vjerovali? Radi li se o nedovoljno pouzdanoj prikupljačkoj disciplini ili je riječ o nerazumijevanju podataka od strane analitičara ili selektivnom vrednovanju i korištenju prikupljenih podataka.

3.4. SIGINT

Prikupljačka disciplina SIGINT podrazumijeva prikupljanje podataka tehničkim putem, odnosno kontrolom različitih sredstava veza koja emitiraju određene signale (Bilandžić, 2008). Ben Stark (2016) tako smatra da obavještajne organizacije posredstvom navedene prikupljačke discipline prate sadržaj komunikacija, dok su ciljevi odabrani s obzirom na razinu pristupa informacijama ili temeljem sudjelovanja u određenim aktivnostima. Drugim riječima, obavještajne organizacije posredstvom SIGINT-a dolaze do osjetljivih informacija²² koje nadzirana strana ne želi razotkriti ili smatra da sadržaj nije ugrožen ako se širi zaštićenim komunikacijskim sredstvima. Prema obavještajnoj organizaciji CIA-i Sjedinjenih Američkih Država neobrađeni podaci prikupljeni tehničkim putem se potom kriptiraju i prevode u podatke koji su iskoristivi i koriste se za nadopunjavanje informacija iz drugih izvora kako bi se kreirao završni obavještajni proizvod.

Međutim, postoji jasna distinkcija između sredstava veza koji emitiraju određene signale, stoga Weinbaum, Berner i McClintock (2017: 3) razliku dvije vrste signala, vanjske i unutarnje. Za vanjske signale autori tvrde da pružaju informacije kao što su snaga, frekvencija i modulacija signala, a mogu se koristiti za analizu mrežne aktivnosti. Dok unutarnji signali otkrivaju sadržaj poruke koju je potrebno dešifrirati ili prevesti. Obavještajne informacije prikupljene tehničkim putem često imaju kvalitativnu i dokaznu vrijednost za obavještajne organizacije i korisnike

²² Istovremeno postoji i javni SIGINT kada snage zakona i reda u svojem djelokругu rada specijaliziranim uređajima otvoreno snimaju sudionike određenog događaja (sportski događaj, koncert, prosvjedno okupljanje građana i sl.) u cilju zaštite dionika stanovitog okupljanja. U takvim situacijama podaci se prikupljaju tehničkim putem, ali na transparentan i neskriven način.

njihovih informacija, osobito u slučaju argumentacije ili utvrđivanja odgovornosti za određeni, uglavnom nezakoniti akt poput terorističkog udara (Byman, 2014). Upravo je presretanje komunikacije omogućilo Sjedinjenim Američkim Država razotkriti libijsku odgovornost za bombaški napada na noćni klub u Berlinu 1986. godine koji je izveden jer ga je povremeno posjećivao pripadnik američkih oružanih snaga (Byman, 2014).

Međutim, treba spomenuti kako su pripadnici terorističkih skupina postali svjesni da se njihova komunikacija vrlo lako može presresti, odnosno nadzirati, i navedeno je dovelo do smanjenog broja prikupljenih informacija o budućim terorističkim namjerama i ciljevima posredstvom sredstava za komuniciranje i općenito posredstvom Interneta (Ibid). Drugim riječima ako cilj nije aktivan u komunikaciji neće doći do prikupljanja obavještajnih informacija tehničkim putem (Hughbank i Githens, 2010: 35). Međutim, iako u tom slučaju nije došlo do prikupljanja novih informacija, takva komunikacija upućuje na zaključak da se sudionici komunikacije ponašaju na preventivan način te sumnjaju na potencijalni nadzor njihove komunikacije te odustaju od dijeljenja osjetljivih informacija putem uređaja za komuniciranje. Takva saznanja mogu upućivati i da nadzirane osobe/teroristi komuniciraju drugim sredstvima za komuniciranje ili da se osjetljive informacije razmjenjuju neposrednim putem što implicira uključivanjem drugih načina prikupljanja obavještajnih informacija.

3.5. IMINT

Kada govorimo o obavještajnom proizvodu nastalom na temelju korištenja fotografija, govorimo o IMINT (engl. *Image Intelligence*) prikupljačkoj disciplini (NATO, 2002). Međutim, korištenje slika u obavještajne svrhe seže u vremensko razdoblje i prije izuma fotografija, kada su vojni izviđači svoja terenska zapažanja (neprijateljske pozicije i razmještaj vojnika) prezentirali vojnim zapovjednicima ilustracijom onoga što su primijetili (Dupré, 2011: 61). Iz tog razloga, obavještajni produkt nastao temeljem analize fotografija važan je izvor znanje za pripremu bojnog polja te određivanje ciljeva na terenu (FM, 1994: 2-4), drugim riječima takve informacije imaju akcijabilni karakter jer vojnim zapovjednicima pomažu u donošenju odluka.

Pored korištenja fotografija, ova prikupljačka disciplina koristi “digitalne i radarske slike ciljeva” (Berkowitz, 2008: 38). Iako fotografije predstavljaju važan izvor informacija za obavještajne analitičare (Erwin, 2013:15), Dupré (2011: 63) smatra kako je potrebno optimizirati resurse kako bi se omogućila isporuka kvalitetnih fotografija, odnosno njihova brza interpretacija i uvezivanje

s drugim obavještajnim materijalom radi diseminacije integriranog obavještajnog produkta prema krajnjim korisnicima. Međutim, njihova uloga je primarno vezana uz evidentiranje činjenica (koliko je raketnih sustava, koliko je aviona, koliko je vojnih brodova i sl.) o čemu govori Johnson (2008: 39), iako potonji naglašava da se korištenjem fotografija mogu utvrditi i buduće neprijateljske namjere. Navedeno dolazi do izražaja u slučaju kada zapisi ukazuju na prebacivanje ili grupiranje vojnih snaga na određeni teritorij ili postavljanje raketnih sustava i kretanje vojnih brodova. Iako se radi o činjeničnim saznanjima, iz navedenih podataka moguće je odgonetnuti potencijalne protivnikove namjere.

4. OBAVJEŠTAJNI CIKLUS

Završni produkti obavještajnih agencija razlikuju se prema stupnju analitičke obrade i formatu izvještavanja (usmenim ili pismenim putem). Taj produkt mora biti pravovremeno diseminiran prema krajnjim korisnicima radi reduciranja neizvjesnosti o konkretnom tematu ili pružanja odgovora na određeni zahtjev, a specifičan je po tome što ima akcijabilni karakter to jest omogućuje i olakšava krajnjim korisnicima donošenje odluka. U obavještajnoj zajednici pod završnim uratkom najčešće se podrazumijeva obavještajna informacija. Potonja može biti rezultanta postupka analize, odnosno usporedbe, traženja uzročno posljedične veze, vrednovanja i raščlambe, ali i produkt sirovih i neobrađenih informacija. Također, obavještajne informacije mogu proizaći iz neprovjerenih i provjerenih izvora, ali i korištenja SIGINT-a, s manjim ili višim stupnjem obrade informacije. Ako informacija nije vrednovana i korelirana s drugim informacijama u nju nije integrirana obrada i obratno, ako je informacija vrednovana, za nju je izvršena obrada, to jest provjera točnosti i pouzdanosti. Obavještajna informacija se smatra i „glasnikom“ obavještajne institucije i predstavlja završni proizvod kojem je prethodilo dobivanje zahtjeva, zatim prikupljanje neobrađenih podataka, njihova obrada i analiza. Iako je analiza u okviru obavještajnog ciklusa jedna od predefiniраних фаза процеса, анализа је уједно и врста крајњег обавјештајног уратка интегрисана у обавјештајну информацију.

Drugim riječima govorimo o izvršavanju točno određenih etapa koje se tradicionalno smještaju u obavještajni krug ili obavještajni ciklus o čemu govore i koautori Aydin i Ozleblebici (2015: 93) i Richards (2010: 9), navodeći da se obavještajni ciklus primjenjuje radi transformacije neobrađenih podataka u finalni obavještajni proizvod to jest informaciju. Naime, tradicionalni obavještajni ciklus, koji se uglavnom sastoji od zahtjeva, prikupljanja podataka, obrade, analize

i diseminacije predstavlja sporno mjesto šire rasprave akademskih i sigurnosnih stručnjaka iz područja obavještajnih studija.

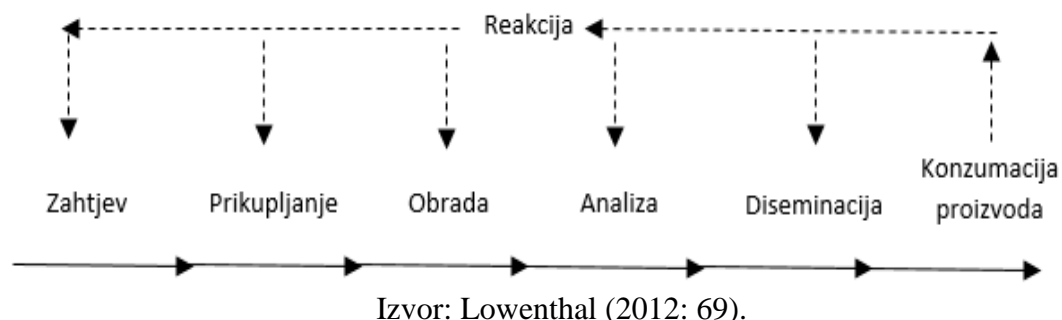
Analizirajući kritike autora razvidno je da je tradicionalni obavještajni ciklus najčešće kritiziran radi svoje „jednostavnosti i unidimenzionalnosti“ (Lowenthal, 2012) te „nerelevantnosti“ (Phythian 2013), to jest da kružni ciklus „ne predstavlja dobar model“ (Hulnick, 2006) jer se obavještajni proces ne odvija na „cikličan način“ (Clark, 2013; Hulnick, 2009). Richards (2013: 46) tvrdi da ciklus nikada ne završava već se konstantno ponavlja, dok Johnson (2006b: 116) vidi nedostatak u svakom koraku ciklusa, počevši od planiranja i usmjeravanja do prikupljanja, obrade, analize i diseminacije informacija. Phythian (2013: 1) smatra da se obavještajni ciklus sastoji od pet različitih faza. Za Phythiana on započinje 1) planiranjem i usmjeravanjem u kojoj fazi korisnici obavještajnih proizvoda isporučuju zahtjeve o određenoj temi i specifičnom cilju, 2) prikupljanjem neobrađenih informacija temeljem jedne od prikupljačkih disciplina, 3) obrade informacija, 4) analize i 5) diseminacije obavještajnog proizvoda.

Michael Warner (2013: 9) smatra da se obavještajni ciklus sastoji od niza operacija koje se ponavljaju u pogledu a) zahtjeva b) prikupljanja c) procijene d) analize i e) diseminacije. Pitanje valjanosti tradicionalnog ciklusa postavlja i Julian Richards (2013: 44) tvrdeći da je nakon završetka Hladnog rata i multipliciranja sigurnosnih izazova i prijetnji nastupilo razdoblje predefiniranih obavještajnih zahtjeva koji upućuju da tradicionalni obavještajni ciklus više nije adekvatan i relevantan.

Lowenthal (2012:68) kritizira prevladavajući obavještajni ciklus, za koji primjer navodi CIA-in ciklus, koji se sastoji od planiranja, prikupljanja, obrade, analize i diseminacije, pri čemu tvrdi da je jednostavan i unidimenzionalan. Autor smatra da je nerealno za očekivati da će donositelji odluka nakon zahtjeva u svega nekoliko koraka dobit konkretan odgovor (Lowenthal, 2012: 68). Iznosi i kako tradicionalni ciklus nije predvidio mogućnost ponavljanja koraka unutar ciklusa, o čemu govori i Richards (2010: 15), navodeći da se u stvarnosti često vraćamo korak unazad prije diseminiranja finalnog obavještajnog proizvoda. Lowenthal (2012: 57) stoga predlaže sedmofazni linearni model koji uključuje 1) identificiranje zahtjeva 2) prikupljanje 3) obradu i eksploataciju 4) analizu i produkciju 5) diseminaciju 6) konzumaciju produkta i 7) reakciju (*Grafički prikaz 2*). U tom modelu autor predviđa mogućnost vraćanja iz faze u fazu sve dok se ne postigne željeni učinak u vidu završnog proizvoda. Njegovo je stajalište da je nakon širenja

obavještajne informacije potrebno dobiti povratnu informaciju krajnjih korisnika kako bi se utvrdila stvarna korisnost završnog proizvoda²³. Međutim, Richards (2010: 9) upozorava da je linearni obavještajni proces “opasan” i da ga je potrebno “vrlo oprezno sagledavati”.

Grafički prikaz 2: Linearni obavještajni proces

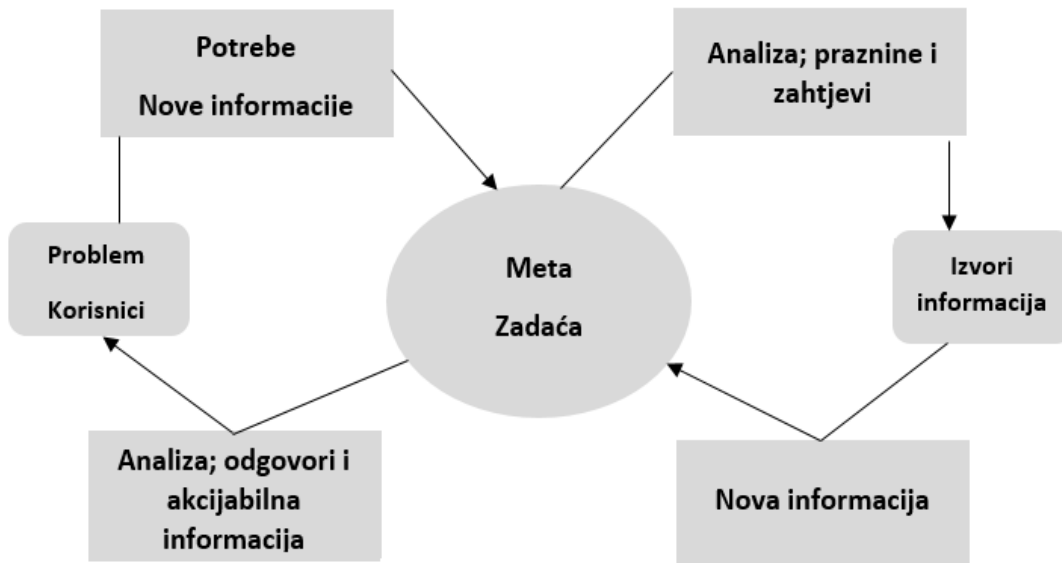

U knjizi “*Intelligence Analysis: A Target-Centric Approach*”, Robert M. Clark (2013) navodi da se tradicionalni obavještajni ciklus sastoji od šest koraka: 1) zahtjeva 2) planiranja 3) prikupljanja 4) obrade 5) analize i 6) diseminacije. Tvrdi da pripadnici obavještajnih agencija smatraju kako tradicionalni obavještajni ciklus ne predstavlja idealni krug i da proces “stvarno ne funkcioniše tako” (Clark, 2013: 10-11). Glavne Clarkove kritike tradicionalnog ciklusa jesu ograničavajući protok informacija i segmentiranost između operativaca (prikupljača) i analitičara (misaonog procesa) što može dovesti do „bacanja informacija“, ali i prevelikog jaza između diseminiranih informacija i stvarnih potreba krajnjih korisnika.

Clark stoga predlaže drukčije usmjeren alternativni obavještajni proces kojeg definira zajednička meta ili problem. On govori o „Modelu fokusiranom na metu“, koji nije ni linearan niti kružni proces već mrežni proces budući da uključuje sve dionike obavještajnog procesa (*Grafički prikaz 3*). U ovom modelu fokus se stavlja na konstruiranje zajedničke slike problema/mete iz koje slike svi sudionici mogu ekstrahirati potrebne elemente i znanje, ali i kontribuirati svojim znanjem radi kreiranja što točnije slike problema/mete. Druga bitna karakteristika ovog modela je uključivanje krajnjih korisnika u promatranje problema ili mete radi identificiranja informacija koje su im potrebne.

²³ Tada govorimo o ocjenjivanju završnog obavještajnog proizvoda (eng. *intelligence metrics*) od krajnjih korisnika. Temeljna misija jest utvrditi i valorizirati pravovremenost diseminiranog proizvoda, njegovu aplikativnost, odnosno učinkovitost, aktualnost te kvalitetu uratka.

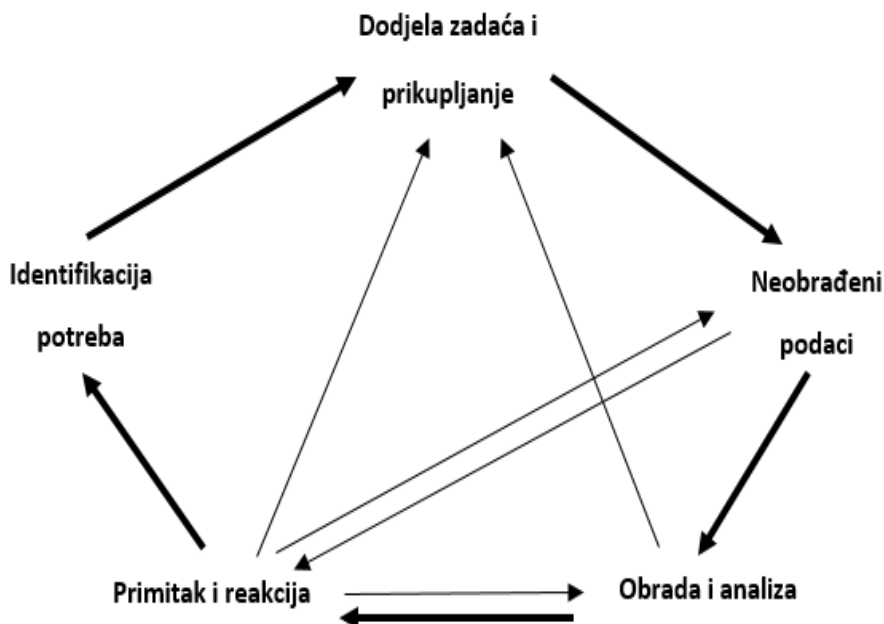
Grafički prikaz 3: Obavještajni model fokusiran na metu

Izvor: Clark (2013).

Alternativni obavještajni model prezentirao je i Gregory Treverton (2001: 106), kojega je nazvao "Stvarni obavještajni ciklus" (*Grafički prikaz 4*). Tvrdi da ciklus nije pokretan od donositelja odluka jer oni ne posjeduju specifična znanja o sigurnosnom tematu da bi uopće mogli uputiti ciljani zahtjev. Autor polazi od tvrdnje da je obavještajni proces iniciran od obavještajne institucije i to na temelju identifikacije potreba krajnjih korisnika, a ne od strane krajnjih korisnika. Međutim, u obavještajnom djelovanju postoje tri razine prikupljanja obavještajnih podataka; (1) strateška (2) operativna i (3) taktička razina. Stoga, donositeljima odluka za usmjeravanje strateškog djelovanja (prikupljanja strateških podataka) nije niti potrebno specifično znanje, već poznavanje dosega i mogućnosti obavještajnih institucija. Štoviše, već sam zahtjev krajnjih korisnika za obavještajnom potporom u procesu donošenja odluka jest usmjeren zahtjev.

Grafički prikaz 4: Stvarni obavještajni ciklus

Izvor: Treverton (2001: 106).

Kako navode Clark (2013) i Hulnick (2006: 959) obavještajni ciklus nije adekvatan model jer kružni redoslijed aktivnosti ne opisuje što se stvarno događa unutar procesa. Prema Hulnicku, korisnici obavještajnih informacija vrlo rijetko usmjeravaju operativne službenike (prikupljanje podataka). Nadalje, Hulnick (2006: 964) kritizira tradicionalni obavještajni proces i u kontekstu razdiobe završnog obavještajnog proizvoda temeljenog na neadekvatnoj analitičkoj obradi. Kao primjer lošeg obavještajnog proizvoda Hulnick izdvaja procjenu postojanja oružja za masovno uništavanje u Iraku, koja je informacija dovela do američke vojne intervencije u toj državi. Međutim, loše izrađena analiza ne potvrđuje da je ciklus zastario ili da je nevaljao, već upućuje na pogrešan odnos obavještajnog djelovanja i politika.

Ipak, postavlja se pitanje zašto su krajnji korisnici bili informirani s takvim obavještajnim produktom? Je li u ovom slučaju došlo do selektivnog korištenja i neadekvatnog vrednovanja informacija i loše analize ili je došlo do politiziranja obavještajnog procesa, na što upozorava i Peter Gill (nav. u Gill, 2006: 69) navodeći da postoji opasnost politiziranja obavještajnog ciklusa s posljedicama da će faza analize i krajnji proizvod biti manje koristan.

U nekim alternativnim modelima obavještajnog procesa navedeno je kako krajnji korisnici moraju biti uključeni u proces, u nekim slučajevima i popunjavati praznine u znanju ili sliku problema što je kategorija koju je teško postići i ostvariti. Potonji pristup teško je dostižan jer podatke o određenom problemu organizacije prikupljaju kontinuirano i baze podataka se permanentno gomilaju te bi povremeno uključivanje krajnjih korisnika usporavalo cijeli proces i kreiranje završnog produkta. Bez obzira na brojne kritike tradicionalnog obavještajnog ciklusa, smatramo da obavještajni ciklus, u svakom slučaju, uvijek mora biti sastavljen od zahtjeva, prikupljanja podataka, obrade, analize te širenja završnog obavještajnog proizvoda ili informacije. Navedeni elementi su ključni za svaku obavještajnu instituciju. Kritike na račun savršenog kružnog oblika tradicionalnog ciklusa koji prema tim kritikama ne predviđa vraćanje korak u natrag i koji ne predviđa ponavljanje ciklusa produkt su individualnog shvaćanja prevladavajućeg ciklusa, ali i kritičkog pogleda na kružni raspored faza u ciklusu. Smatramo da se prije svega radi o “modelnom prikazu” ciklusa u kojem su prezentirane etape, kako bi se imalo na umu što je potrebno izvršiti prije izrade obavještajne informacije. Iako se formalno sastoji od predefiniranih faza, obavještajni ciklus je matrica povezanih i neovisnih faza, odnosno interaktivno djelovanje. Naime, zbog velike količine javo dostupnih informacija koje su dohvatljive analitičarima, potonji također prikupljaju podatke neovisno o fazi prikupljanja podataka i na taj način upotpunjuju rupe u znanju ili nadopunjavaju raspoloživa saznanja o određenom tematu. Dakle, istovremeno se obavještajni podaci o određenom tematu prikupljaju i od prikupljača (operativac) i od analitičara.

Međutim, tradicionalni proces ne zabranjuje mogućnost vraćanja koraka u nazad. Osim toga nemoguće je zamisliti da bi obavještajne institucije prilikom rada i djelovanja u okviru tradicionalnog ciklusa izvještavale krajnje korisnike bez proširivanja podataka ili popunjavanja praznina u znanju. S druge strane potpuno je prihvatljivo da se prikupljanje i analiza provodi istovremeno, jer institucije nikada ne prikupljaju samo jednu vrstu podataka koju analitičari čekaju da bi započeli s fazom analize. Osim toga, svi predloženi alternativni modeli pružaju malo smjernica kako se nositi s velikim količinama podataka koje su dostupne u javnom prostoru, a što se često zamjera tradicionalnom obavještajnom ciklusu. Smatramo da niti jedan ciklus, pa tako ni tradicionalni ne odbacuju velike količine podataka i da je dohvaćanje podataka jednako razvijeno kao i što je razvijeno njihovo širenje. Krizan (1999: 9) navodi da je svrha obavještajnog

ciklusa osigurati donositeljima odluka točnu i relevantnu obavještajnu informaciju koja ima pomaže u donošenju odluka.

4.1. OBLIKOVANJE OBAVJEŠTAJNIH ZAHTJEVA I PLANIRANJE

Obavještajne institucije generiraju specifično znanje, odnosno izrađuju obavještajne informacije (proizvode/produkte) koje diseminiraju prema krajnjim korisnicima to jest donositeljima odluka. Međutim, kako bi se osigurala primjenjivost i akcijabilnost obavještajnih informacija važno je definirati preliminarne postavke budućeg obavještajnog djelovanja. U ovoj fazi govorimo o definiranju korisničkih potreba od najveće važnosti za nacionalnu sigurnost ili neku korporaciju. Drugim riječima govorimo o određivanju ciljeva i prioriteta, a na koje upozorava i Johnson (2008: 34) navodeći da je od krucijalne važnosti ustanoviti koje informacije trebaju prikupljati obavještajne agencije za državno čelništvo. Krizan (1999: 17) naglašava da definiranje obavještajnih zahtjeva transformira potrebe krajnjih korisnika u akcijski plan obavještajnog djelovanja. Važno je naglasiti da je prije definiranja zahtjeva prema obavještajnim institucijama od esencijalne važnosti definirati ugroze i rizike, to jest odrediti sigurnosne prioritete. U poslovnom obavještajnom djelovanju potrebno je definirati poslovne ciljeve i interese korporacije kako bi se menadžerima prezentirale korisne informacije koje služe kao potpora u donošenju menadžerskih odluka.

U Republici Hrvatskoj središnje koordinacijsko tijelo sigurnosnog sustava koje razmatra i procjenjuje sigurnosne prijetnje i rizike je Vijeće za nacionalnu sigurnost (UVNS, 2019). Vijeće za nacionalnu sigurnost utvrđuje i Godišnje smjernice za rad sigurnosno-obavještajnih agencija, drugim riječima usmjerava rada to jest isporučuje obavještajne zahtjeve i prioritete prema nadležnim obavještajnim agencijama Republike Hrvatske. Ovo je faza koja diferencira obavještajne institucije i države u cijelini, budući da se obavještajni prioriteti i ciljevi razlikuju s obzirom na partikularne vanjsko-političke interese, globalnu dominaciju i poslovno-obavještajno širenje (Johnson, 2008: 35). No, svaka država ima svoje ciljeve i s tim u vezi specifične zahtjeve prema obavještajnoj zajednici. Zahtjevi su uvijek u svojstvu postizanja ciljeva. Primjerice, svaka administracija Sjedinjenih Američkih Država donosi vlastiti „popis prioriteta i ciljeva obavještajnih službi“ (Johnson 2008: 35). Međutim, obavještajni zahtjev u realnom vremenu mogu kreirati i sami donositelji odluka. Tada govorimo o *ad-hoc* zahtjevu, na koju mogućnost

ukazuje i Krizan (1999: 18), iznoseći da se radi o kratkotrajnoj potrebi krajnjih korisnika za određenom vrstom obavještajne informacije.

U oba slučaja zahtjev predstavlja prvi korak obavještajnog procesa i njime se određuje smjer prikupljanja podataka, obrada sirovih odnosno neobrađenih podataka u informaciju, analiza i pretvaranje informacija u obavještajni proizvod (Marrin, 2008: 131). Osim toga, određivanje zahtjeva ima i regulatornu funkciju kojom se kontrolira eventualna zlouporaba diskrecijskih ovlasti obavještajnih institucija (Born, Johnson i Leigh, 2005: 38).

4.2. PRIKUPLJANJE PODATAKA

Kao što se bez sastojaka ne može ispeći kruh, tako se bez podataka ne može provoditi analiza to jest izraditi obavještajni uradak. Prikupljanje podataka ima višestruku važnost unutar obavještajnog ciklusa, ponekad i presudnu. Riječ je o jednoj od primarnih zadaća svake obavještajne institucije, jer su podaci temelj svake obavještajne djelatnosti pa ova faza predstavlja idući korak u obavještajnom ciklusu iza definiranja potreba krajnjih korisnika. No, važnost ove faze jest napose što determinira i sljedeće korake. U ovoj fazi koristi se jedna ili više prikupljačkih obavještajnih disciplina. Međutim, cilj koji se želi postići utjecati će na odabir tehnike prikupljanja podataka. Bitno je istaknuti da samo pravodobne informacije imaju aplikativnu vrijednost, dok su zakašnjela informacija beznačajne. Drugim riječima, obavještajnim službama je u cilju u što kraćem vremenu raspolagati ključnim informacijama.

Kada prikupljaju podatke obavještajne institucije to čine posredstvom različitih obavještajnih prikupljačkih disciplina, konkretnije iz otvorenih svima dostupnih legalnih izvora (OSINT), putem tajnih i javnih informacija prikupljenih od ljudskih izvora (HUMINT) te tehničkim putem, odnosno kontrolom različitih sredstava veza koja emitiraju određene signale što se naziva SIGINT (Bilandžić, 2008), ali i korištenjem fotografija (IMINT) (NATO, 2002), kao i znanstvenom i tehničkom obradom podataka prikupljenih iz različitih pokretnih i nepokretnih izvora (MASINT) (DCDC, 2011).

Različite prikupljačke discipline uključene su u prikupljanje obavještajnih podataka, a Phythian (2013: 2) tako naglašava da sve discipline, osim discipline za prikupljanje podataka iz otvorenih izvora (OSINT), prikupljaju podatke tajnim metodama. No, iako se prikupljanje podataka iz otvorenih izvora ne provodi tajnim metodama, s druge strane OSINT definitivno karakterizira

tajnost. Državne obavještajne službe i obavještajne službe korporacija koje prikupljaju, obrađuju i analiziraju podatke o neprijateljima, konkurentima ili ciljanim tržištima žele da njihov interes ostane nevidljiv, odnosno tajan. Osim toga, bez obzira što se podaci prikupljaju iz javno dostupnih izvora, njima se, nakon prikupljanja, obrade i analize određuje stupanj tajnosti. Iz Phythianovih gledišta prikupljanje podataka posredstvom ljudskih izvora (HUMINT) odvija se tajnim metodama, no istovremeno autor ne navodi da je podatke posredstvom ljudskih izvora moguće prikupljati i bez korištenja tajnih metoda, odnosno javno, te usmjerenim eksploatiranjem otvorenih izvora podataka.

Kada je riječ o prikupljanju podataka, Lowenthal (2012: 2) propituje je li više prikupljenih podataka podrazumijeva i kvalitetniji obavještajni proizvod? Naime, za istog autora više prikupljenih podataka podrazumijeva veću mogućnost odgovaranja na potrebe krajnjih korisnika. Bitno svojstvo kvalitetnog obavještajnog proizvoda neminovno jest pravodobnost, točnost, aplikativnost te sadržajna fokusiranost na ciljani temat. Kvantiteta prikupljenih podataka nije jamstvo kvalitete obavještajnog proizvoda. Kvantiteta i kvaliteta podataka u obavještajnoj praksi ali i općenito nije nužno u korelaciji. Više prikupljenih podataka, kako tvrdi Lowenthal, podrazumijeva veću mogućnost odgovora na potrebe krajnjih korisnika, međutim, iskoristivost određenog podatka ne određuje se brojem prikupljenih podataka već njihovom primjenjivošću. Kod velike količine podataka analitičkom raščlambom moguće je doći do podatka koji je od presudne vrijednosti za donošenje odluka ali to nije jamstvo da uvijek tako široko prikupljeni podaci zaista i sadrže takav podatak. Naime, ponekad manji broj ciljano prikupljenih podataka može biti korisniji od velikog broja generalno prikupljenih podataka. Također, korisni su obavještajni podaci samo oni koji se nakon interpretacije i razdiobe prema krajnjim korisnicima koriste u procesu donošenja odluka, bilo državnih ili korporativnih, te dovode do strateške prednosti u odnosu na konkurenta. Tada možemo tvrditi da su podaci pragmatični te isplativi. Također, i vremenska determinanta podatka predstavlja bitan čimbenik obavještajne potpore u procesu donošenja državnih ili poslovnih odluka. Dakle, samo pravodobni podaci koriste krajnjim korisnicima dok zakašnjeli podaci nemaju aplikativnu dimenziju.

4.3. OBRADA

Treći korak obavještajnog ciklusa podrazumijeva obradu podataka dobivenih eksploatacijom različitih prikupljačkih obavještajnih disciplina. U fazi obrade podataka događa se provjeravanje točnosti prikupljenih podataka. Istinitost prikupljenih podataka provjerava se njihovom komparacijom s drugim provjereno točnim podacima. No, postoje podaci za koje nije moguće utvrditi točnost, osobito ako se radi o ekskluzivnim podacima koji do sada nisu poznati ili se radi o tajnim podacima koji su dostupni samo uskom krugu ljudi i nije ih moguće provjeriti posredstvom drugih izvora. Obrada podataka događa se i na operativnoj i strateškoj razini, odnosno provode je i prikupljači podataka (operativni službenici) te analitičari prilikom eksploatiranja otvorenih izvora i tijekom rada s podacima dobivenim od različitih prikupljača. Također, u ovoj fazi se događa i odbacivanje beskorisnih i netočnih podataka. Međutim, neistiniti podaci dobiveni od ljudskog izvora važan su indikator u budućem vrednovanju i praćenju rada izvora stoga se u ovoj fazi procjenjuje i pouzdanost izvora. U ovoj fazi, odvija se organiziranje, klasteriranje te strukturiranje velike količine podataka (Tekin, 2016: 9), te nastupa preinačenje to jest prevođenje neobrađenih podataka u informaciju (Whaley, 2005: 2-21). Istovremeno, organiziranje, strukturiranje i klasteriranje podataka se ne provodi kod prikupljanja malog fonda točnih i kvalitetnih podataka. Tada se takvi podaci interpretiraju i obrađuju u informaciju te pohranjuju u baze podataka. Drugim riječima događa se skladištenje podataka.

Bilandžić (2008: 95) tako naglašava da u fazi obrade podataka dolazi do njihovog raščlanjivanja, odvajanja bitnih od nebitnih, njihovog vrednovanja, tumačenja, interpretiranja te procjene izvora podataka. Drugim riječima u ovoj fazi se događa pretvorba podataka u informaciju. Kako navodi Bilandžić (2008: 36) “informacija nastaje tako da se podacima pripisuje neko značenje” odnosno “informacija je interpretirani podatak, tj. podatak sa značenjem” (2008: 36). Podacima se pridaje određeno obilježje te ih se svrstava u specifičan kontekst, što u kasnijoj fazi obavještajnog ciklusa postaje pogodan supstrat za izvođenje analize. O ovome govore i Tekin (2016: 6) i Whaley (2005: 2-21), navodeći da se tijekom faze obrade događa kvalitativni pomak u kojem se podaci konvertiraju u informaciju i postaju predmet analitičke obrade. Bilandžić (2008: 36) smatra kako podaci i informacije sami za sebe ne predstavljaju obavještajni produkt ili akcijabilnu obavještajnu informaciju, već to postaju tek nakon analize i djelovanja na temelju tih rezultata.

4.4. ANALIZA

Neupitna ograničenja ljudskog misaonog procesa, nesavršene perceptivne i rezonirajuće sposobnosti čine analitički segment obavještajnog ciklusa jednim od najizazovnijih i najzahtjevnijih faza obavještajnog rada. Obavještajna analiza sastoji se od integracije i opisa dostupnih podataka i informacija te iznalaženja zaključaka unutar postojećeg ekspertnog znanja, ali i testiranja valjanosti prethodno postavljenih hipoteza i kreiranja završne analitičke informacije (Tapalović, 2014: 89). S druge pak strane za Vernona Piora (2010: 30) obavještajna analiza je neprekidno razmatranje različitih kombinacija podataka, informacija i znanja radi njihove upotrebljivosti i pretvaranja u akcijabilni obavještajni proizvod. Iako obavještajna analiza predstavlja vrhunac obavještajnog i kognitivnog rada, u ovoj fazi utvrđuju se i informacijske praznine i rupe u znanju, ali i traže dodatni (novi) podaci (Hedeley, 2006: 213).

Kako navodi Bilandžić (2008: 95) analiza predstavlja slaganje mozaika u završni obavještajni uradaka. Najčešće je riječ o pisanoj analitičkoj informaciji, a rjeđe o oralnoj prezentaciji (govornom činu). Sadrži prosudbu, zaključak ili projekciju budućih aktivnosti i događaja te uključuje alternativna rješenja određenih problema (Bilandžić, 2008: 95). Da je riječ o zadatku koji iziskuje kognitivni napor, ali i snalaženje u nepoznatom, zorno opisuje John Hollister Hedley (2007: 212) tvrdeći da analitičar mora kreirati zaključke iz nerijetko dvosmislenih, nedosljednih, nepotpunih i kontradiktornih informacija.

S obzirom na to da se u analitičkoj obradi događa povezivanje, rasuđivanje i prosuđivanje, neminovno je korištenje ljudskog mozga, a Richards Heuer upozorava:

“Obavještajna analiza je mentalni proces, ali razumijevanje tog procesa sprječava nedostatak svjesnosti o djelovanju vlastitog uma. Osnovna otkrića kognitivne psihologije potvrđuju da ljudi ne posjeduju svjesno iskustvo većine od onoga što se događa u ljudskom umu. Mnoge funkcije povezane s percepcijom, pamćenjem i obradom informacija provode se prije i neovisno o bilo kojem svjesnom upravljanju“ (Heuer, 1999: 1).

Drugim riječima naš mozak ima određene nedostatke i ograničenja, te može utjecati na donošenje krivih zaključaka, odnosno takvih proizvoda koji mogu dovesti do pogrešnog djelovanja. I Bilandžić (2008: 108) upozorava kako na završni “obavještajni proizvod utječe karakter ljudskog

mozga”. Stoga je ljudski misaoni proces potrebno ograničiti to jest smanjiti mogućnost nenamjerne pogreške, a to je moguće uvođenjem specijaliziranih analitičkih tehnika. Kako bi se analitičaru pomoglo u donošenju osjetljivih zaključaka, Heuer (1999: 95) predlaže korištenje “Analize suprotstavljajućih hipoteza”. On smatra da se radi o sredstvu koje pomaže u prosudbama glede važnih tema koje zahtijevaju pažljivo razmatranje alternativnih objašnjenja ili zaključaka. Isti autor tvrdi da pomaže analitičaru u nadilaženju ili barem minimiziranju kognitivnih ograničenja koja otežavaju prediktivnu obavještajnu analizu jer se u ovom slučaju koriste hipoteze i popis dokaza i argumenata za i protiv svake hipoteze. Konkretno, ova analitička tehnika je karakteristična po traženju oponirajućih dokaza prije prihvatanja konačne hipoteze, to jest neoboriva je oponirajućim dokazima. Odnosno, suprotna je od logike obavještajne analize, koja nakon potvrde određene hipoteze ne traži dodatne dokaze kojima bi se opovrgnula hipoteza.

Krizan (1999: 30) ukazuje da analitičar tijekom obavještajne analize koristi neke od četiri vrste rasuđivanja: “indukciju, dedukciju, abdukciju i znanstvenu metodu”. Kada govorimo o indukciji podrazumijevamo kognitivnu radnju pomoću koje se dolazi do poopćenja na temelju opažanja, ali i istraživanje u kojem analitičar uočava određenu povezanost unutar fenomena kojeg proučava (Clouser i Weir, 1976: 81). Koautori Clouser i Weir naglašavaju da je s druge strane, dedukcija, logička metoda kojom se zaključci izvode od općeg prema pojedinačnom. Međutim, navode da se ova metoda mora koristiti vrlo pažljivo uz potpunu svijest u njezine nedostatke.

Abdukcija ili odvođenje je pak proces generiranja nove hipoteze kako bi se objasnili argumenti koji ne upućuju na poznato objašnjenje (Krizan, 1999: 31). Isti autor kao primjer abduktivnog rezoniranja naglašava situaciju u kojoj analitičar ima određenu percepciju da se dogodilo nešto od obavještajnog značaja ili da će se nešto dogoditi, ali ne posjeduje objašnjenje za svoje takve zaključke. S druge strane, znanstvena metoda koristi deduktivno i induktivno rezoniranje, pri čemu se indukcija koristi za postavljanje hipoteze, a dedukcija za testiranje hipoteze (Krizan, 1999: 32). Richards (2010: 142) smatra kako je radi prevladavajućih ljudskih slabosti i predrasuda poželjan znanstveni pristup obavještajnoj analizi jer to podrazumijeva organiziranje i razvrstavanje podataka te generiranje i testiranje hipoteza.

S druge pak strane Julian Richards (2010: 126) ukazuje na neophodnost korištenja “kritičkog razmišljanja” (engl. *critical thinking*), naglašavajući da je upravo ta analitička tehnika nedostajala u izradi obavještajnog produkta u pogledu utvrđivanja iračkog posjedovanja oružja za masovno

uništenje (engl. *weapon of mass destruction*). Tvrdi da u iračkom slučaju, u kojem je bila postavljena hipoteza da Saddam Hussein posjeduje oružje za masovno uništenje, nije došlo do prikupljanja novih informacija te se smatralo kako se zapravo radi o potvrđivanju postavljene hipoteze. Naglašava da je u tom slučaju trebalo doći do postavljanja nove hipoteze, da ne postoji oružje za masovno uništenje²⁴. Potrebna je analitička čistoća to jest čistoća informacija što i Heuer (1999: 6) naglašava kad tvrdi da je analitičaru za donošenje dobre odluke potrebna pomoć u vidu čim korisnije informacije ili pak što bolji mentalni model i analitički alat koji bi mu pomogao da pronade smisao i dobije najveću moguću vrijednost iz dostupnih dvosmislenih i proturječnih informacija.

Bilandžić (2008: 96), navodi kako su tehnološka dostignuća postala važan instrument u analitičkoj fazi obavještajnog procesa i imaju zapaženu ulogu u procesu izrade obavještajnog produkta. Neke od informatičkih aplikacija i alata Bilandžić je spomenuo u knjizi “Poslovno obavještajno djelovanje” iz 2008. godine, a iste aplikacije i alati koriste se i u tradicionalnom obavještajnom djelovanju. Bilandžić (2008: 96-106) ukazuje na: (1) skladištenje podataka (engl. *Data Warehousing*), (2) kvalitetu podataka (engl. *Data Quality*), (3) rudarenje podataka (engl. *Data Mining*), (4) geografski informacijski sustav, (5) on-line analitičko obrađivanje (engl. *On-Line Analytical Processing – OLAP*), (6) SWOT analiza, (7) analiza scenarija (engl. *Scenario Analysis*), (8) analiza vremenskog slijeda (engl. *Timelining*), (9) VRIO analiza, (10) gap analiza i (11) PEST analiza.

Međutim, pored svih tehnika, da bi analitičko djelovanje to jest analitička obrada bila potpuna, poželjno je očekivati i da analitičar ima određeno znanje, vještine i intrinzične sposobnosti za obavljanje analitičkog zadatka (Moore, 2005: 2). Prema izvidima Davida Moora i Lise Krizan (2001: 2) obavještajni analitičar mora posjedovati četiri središnje funkcionalne kompetencije:

- (1) Sposobnost (komuniciranje, sposobnost i razmišljanje)

²⁴ U takvim situacijama moguće je primijeniti *Linchpin* analitičku tehniku koja je usmjerena na reduciranje pogreške te unaprjeđenje predviđanja s visokim stupnjem povjerenja. Ova tehnika od analitičara zahtjeva konstantno promišljanje i propitivanje vlastitih pretpostavki i pronalaženje alternativnih mogućnosti (Fleisher i Bensoussan, 2015).

- (2) Značajke (znatiželja, samomotivacija, fasciniranost zagonetkama, aha razmišljanje, promatranje, čitanje, opsesivnost, zauzimanje različitih stajališta, kreativno povezivanje, zaigranost, smisao za humor, čuđenje, koncentriranost i propitujući karakter)
- (3) Znanje (ciljano znanje, poznavanje obavještajne zajednice, znanje vladinih planova i politika, znanje o korisnicima i znanje o analitičkim resursima)
- (4) Vještina (kritičko rasuđivanje, pismenost, kompjuterska pismenost, istraživanje, znanje stranih jezika, istraživačka radoznalost, prikupljanje i obrada podataka i upravljanje procesima).

Bivši uposlenik CIA-e Richard Heuer, poznatiji kao autor kapitalne knjige *Psychology of Intelligence Analysis* naveo je:

“Razmišljati analitički je vještina poput (...) vožnje automobila. Može se podučavati, može se naučiti i može se unaprijediti vježbom. Međutim, poput mnogih drugih vještina kao što je vožnja bicikla, ne uči se sjedeći u učionici (...) Analitičari uče kroz rad” (Heuer, 1999: 2).

Takva perspektiva u kojoj se naglašava uloga specifičnih karakteristika obavještajnog analitičara, prije svega sposobnost komuniciranja i razmišljanja, ali i posjedovanja određenih značajki, vještina i znanja, trebala bi olakšati izbor budućih kadrova u ovom, napose krucijalnom području obavještajnog rada. Zbog prirođenih kognitivnih deficita, Julian Richards u knjizi *The Art and Science of Intelligence Analysis* predlaže provedbu niza edukativnih aktivnosti usmjerenih na unaprjeđenje ljudskog spoznajnog aparata s ciljem minimiziranja negativnih aspekata rada mozga tijekom analitičke faze. Konkretnije, Richards (2010: 98-114) tvrdi da analitičar mora ojačati i permanentno razvijati (1) kritično prosuđivanja (2) kreativno razmišljanje i sposobnost maštanja i stvaranja pronicljivih predodžbi (3) sposobnost prosuđivanja (4) horizontalne i vertikalne komunikacije u cilju reduciranja nedoumica povezanih s dvosmislenim informacijama. Također treba težiti ponavljanju, vježbanju i cjeloživotnom učenju, jer kako kaže Heuer analiza se može unaprijediti vježbom.

4.5. DISEMINACIJA

Preteča donošenju državnčkih odluka iz spektra vanjske i unutarnje politike te inih post-modernih sigurnosnih izazova, temeljenih na obavještajnom znanju, napose jest determinirana pravovremeno zaprimljenom, analiziranom, vrednovanom i utočnjenom obavještajnom

informacijom. Drugim riječima, proizvod se mora proslijediti. Douglas Bernhardt (2003: 55) tvrdi da diseminacija podrazumijeva distribuciju obavještajnog proizvoda prema krajnjim korisnicima, koji su oblikovali konkretan obavještajni zahtjev. Vrijedi pri tome naglasiti kako diseminacija predstavlja i zadnju fazu obavještajnog ciklusa i početnu fazu novog obavještajnog ciklusa, na što upozorava i Wheaton (2012: 8) navodeći kako se u ovoj fazi odlučuje i o tome “kome treba proslijediti obavještajni dokument” i “na koji način treba stići do korisnika”. Wheaton također ističe, kako se u ovoj fazi određuje i razina klasifikacije dokumenta to jest razina tajnosti. Međutim, u ovoj fazi se javlja opasnost da radi kašnjenja u razdiobi obavještajnog proizvoda nastupi smanjena korisnost i upotrebljivost samog uratka (Dupont 2003: 23).

Samim time, ne posjedovanje relevantnog obavještajnog znanja u realnom vremenu može negativno utjecati na proces donošenja odluka, a upravo na to ukazuje Dupont (2003: 22), navodeći da su glavne obavještajne pogreške rijetko rezultat nedostatka informacija, već su uglavnom produkt neadekvatne analitičke obrade ili izostanka faze širenja obavještajnog proizvoda. Razvidno je da obavještajni proizvod ima akcijabilni karakter, no da bi ostvario svoj predviđeni potencijal on napose mora biti diseminiran prema krajnjim korisnicima (Born, Johnson, Leigh, 2005: 15). Bernhardt (2003: 55) naglašava da obavještajno znanje koje ne stigne na vrijeme gubi svoju vrijednost. Stoga diseminacijom obavještajnog uratka završava idealan obavještajni ciklus.

Ipak, Best (2011: 1) smatra kako obavještajni produkt postaje vrijedan i kada je osim prema državnim adresatima prosljeđen i unutar obavještajne zajednice to jest sa stručnim korisnicima kojima je potreban u radu. Primjerice, nakon terorističkog udara 11. rujna 2001. godine, Sjedinjene Američke Države su zaključile da je razmjena informacija između obavještajnih institucija bila manjkava ili je uopće nije bilo te kako je takav način razmišljanja pridonio neuspjehu u predviđanju terorističkog napada (Best, 2011:1). Stoga, obavještajni proizvod ima dodanu vrijednost ako ga se može dijeliti i na horizontalnoj razini, zbog čega je nužno iznaći odgovarajuću ravnotežu između razdiobe produkata i učinkovite informacijske zaštite kako ne bi došlo do potencijalne kompromitacije izvora (Best, 2011:1).

4.6. OBAVJEŠTAJNE POGREŠKE

Kada je riječ o definiranju obavještajnih pogreški, tu je, za razliku od definiranja obavještajnog gdje je prisutno nesuglasje očitovano u brojnim primjerima definicija, prisutan deficit u definiranju samog značenja. Na navedeno je upozorio Stephan Marrin (2004: 657) naglasivši da se izraz obavještajne pogreške (engl. *Intelligence failures*) često koristi, ali vrlo rijetko definira. Između brojnih autora i njihovih ideja, za razumijevanje obavještajnih pogrešaka bitnim smatramo misao Darina L. Brockingtona (2012: 9) koji je na vrlo jednostavan način naglasio da se obavještajne pogreške događaju radi protivničkog djelovanja koje nije pravovremeno detektirano.

Međutim, u posljednjih četrdeset godina pojavljuje se niz autora koji su u okviru obavještajnih studija proučavali i analizirali pojavnost obavještajnih pogrešaka, međutim samo je nekolicina njih naglasila da su obavještajne pogreške “neizbježne” (Betts, 1978; Travers, 1997; Hedley, 2005, Kruys, 2006), tvrdeći da se mogu pojaviti u određenim okolnostima. Tu je jasan bio i sociolog Frank Furedi (2009: 137) tvrdeći da su kronološki gledano “slučajnost, iznenađenje i nespremnost sastavni dio sukoba i ratovanja”.

Prema viđenju Rob Johnstona (2005: 6) obavještajne pogreške su u užem smislu “sustavne organizacijske pogreške”, a u širem smislu rezultanta “netočnih, isključenih, nedostajućih ili neodgovarajućih pretpostavki”. Odmah je razvidno da Johnson pogreške povezuje s analitičkim segmentom obavještajnog ciklusa u kojem se izrađuju prognoze i predviđanja. Isti pogled dijele i Bilandžić (2008: 108) i Kruys (2006: 71). Pri tome Bilandžić kaže kako na konačni analitički proizvod presudno utječe ljudski mozak odnosno naš kognitivni aparat, dok Kruys naglašava da u ovoj fazi može doći do krive interpretacije podataka, ali i pogrešnih prosudbi. Budući da je ljudski mozak “najvažniji analitički alat” (Bilandžić 2008: 108), napose je logično za očekivati da radi njegove nesavršenosti može doći do loših procjena odnosno do pogrešaka u konačnici.

S objektivne strane, važno je naglasiti da se analitičar prilikom izrade analitičkog uratka susreće s velikim brojem informacija koje su nepotpune, nejasne, dvosmislene i kontradiktorne što mu predstavlja bitan izazov prilikom izrade prediktivnih obavještajnih informacija. Da ne postoji garancija analitičkog uspjeha ukazao je i bivši analitičar CIA-e Richards Heuer (1999: 184) koji je naglasio da je nerealno za očekivati da će “analitičar kreirati točan zaključak od nepotpunih i dvosmislenih informacija”. Tome je razlog i nedostatak „tajnih informacija iz ljudskih izvora“

(Johnston, 2007: 350) koje su od krucijalne važnosti za svakog analitičara, ali i zbog kvalitetnog protivničkog protuobavještajnog djelovanja u pogledu „zaštite vlastitih informacija“ (Maurer, Tunstall i Keagle, 1985: 1), odnosno prikrivanja budućih namjera.

Korak dalje u analizi razloga koji dovode do obavještajnih pogrešaka otišao je Stephan Marrin. Tako, Marrin (2004: 657) iznosi da se obavještajne pogreške javljaju zbog a) irelevantnih informacija; b) kratkog vremena za analitičku obradu, i c) neprikladne uporabe analitičkih pretpostavki. Drugim riječima do pogreške može doći tijekom faze prikupljanja podataka, analitičke obrade i primjene obavještajnih uradaka od krajnjih korisnika. Dakle, Marrin podrazumijeva kako donositelji političkih odluka često ignoriraju analitičke obavještajne procjene i smatraju se odgovornim za obavještajne pogreške. Jedan od važnih fakata koji to potvrđuje datira iz razdoblja 1995. i 1996. godine kada su Sjedinjene Američke Države formirale Komisiju²⁵ za istragu stanja unutar američke obavještajne zajednice, a vodili su ju bivši ministri obrane Les Aspin i Harold Brown (Johnson, 2004: 1). Komisiju je, između ostalog, zanimalo kakve su američke sposobnosti u suprotstavljanju terorizmu. Iz izvještaja se vidi da CIA-in Odjel za protuterorizam upozorio na mogućnost „zračnog terorizma“, odnosno izvršavanja terorističkih udara korištenjem zrakoplova (Johnson, 2004: 9). Štoviše, CIA je relevantne strateške obavještajne analize diseminirala i prema širokom krugu korisnika u okviru američke vlade (Tenet, 2004: 12). Čak je dostavljeno 12 dokumenata u kojima se predviđa mogućnost korištenje zrakoplova u terorističkim napadima (Tenet, 2002:10).

Međutim, navedena upozorenja nisu rezultirala povećanjem sigurnosnih mjera na aerodromima niti drugim preventivnim aktivnostima i mjerama koje bi umanjile mogućnost izvršavanja terorističkih akata korištenjem zrakoplova (Born, Johnson i Leigh, 2005: 63). Stoga su obavještajne pogreške, koje dovode do iznenađenja, s jedne strane politički neuspjeh, odnosno s druge strane obavještajni neuspjeh (Born, Johnson i Leigh, 2005: 63). Da je riječ o obostranom propustu najbolje se vidi iz izjave bivšeg državnog tajnika SAD-a Henrya Kissingera, kojeg je analitičar podsjetio da je bio upozoren na izbijanje rata: „Upozorio si me, ali me nisi uvjerio“

²⁵ Kongres Sjedinjenih Američkih Država je u listopadu 1994. oformio Komisiju koja je bila zadužena za sveobuhvatni pregled američke obavještajne zajednice. Komisija je počela s radom 1. ožujka 1995. i provela je rigoroznu istragu tijekom sljedećih dvanaest mjeseci. Komisija je prikupila svjedočenje 84 svjedoka te je intervjuirala preko 200 drugih pojedinaca. Članovi Komisije posjetili su nekoliko stranih zemalja s kojima SAD imaju suradničke odnose na obavještajnom području, ali Komisija je pregledala i veliku količinu pisanog mišljenja o pitanjima obavještajnih podataka. Detaljnije v. CUS (1996).

(McLaughlin, 2008: 80). Navedeno podrazumijeva da obavještajni analitičari moraju biti sigurniji i odvažniji u ono što kreiraju za krajnje korisnike i tada će njihovi uradci biti jednosmjerniji, precizniji i uvjerljiviji. Tako je John A. Gentry (2008: 249) jasno pokazao da se obavještajne pogreške javljaju zbog neuspjeha donositelja odluka i obavještajnih institucija (*Tablica 1*).

Tablica 1: Vrste i obilježja obavještajnih pogrešaka

Tip	Naziv	Svojstvo
1.	Upozorenje na prijetnju	Pogreška upozorenja na prijetnju od obavještajne institucije
2.	Odgovor na prijetnju	Donositelji odluka nisu efikasno odgovorili na prijetnju
3.	Upozorenje o potencijalnoj prijetnji	Obavještajne institucije nisu upozorile donositelje odluka
4.	Potencijalni odgovor	Neuspjeh donositelja odluka da efikasno iskoriste prilike
5.	Identifikacija ranjivosti	Neuspjeh u prepoznavanju vlastitih ranjivosti u kontekstu tuđih intencija i namjera
6.	Smanjivanje ranjivosti	Neuspjeh u prepoznavanju vlastitih ranjivosti.

Izvor: Gentry (2008: 249).

Gentry je predočio i raščlanio odgovornost obavještajnih dionika tako što je obavještajne agencije ocijenio odgovornim za upozorenja (Tip 1. i 3.), dok donositelje odluka smatra odgovornim za postavljanje adekvatnog odgovora (Tip 2. i 4.). Autor smatra da je do neuspjeh u prepoznavanju vlastitih ranjivosti u kontekstu tuđih intencija i namjera (Tip 5.) došlo zbog neadekvatnih informacija i kognitivnih ograničenja. Dok za neuspjeh u prepoznavanju vlastitih ranjivosti (Tip. 6) odgovornim smatra različite faktore, među inima, financijska ograničenja i političku volju (Gentry, 2008: 250).

Ipak, obavještajne pogreške, kako ističe Heuer (1999: 184) “povremeno se mogu očekivati”, počevši od činjenice da potpunost obavještajnih informacija o neprijateljskim prijetnjama i namjerama nije moguće dosegnuti u njezinoj punini, ali i zbog teškoća u povezivanju i stvaranju zaključaka na temelju mnogo nepoznanica, ali i činjenice da su nositelji protupravnih aktivnosti iz domene terorizma, ali i drugih aktivnosti, ljudska bića čije namjere i ponašanje nije moguće sa

sto postotnom sigurnošću predvidjeti. Da nitko ne može predvidjeti budućnost smatra i John H. Hedley (2005: 435) i stavlja naglasak na neizbježnost obavještajnih pogrešaka, ali naglašava kako se “broj pogrešaka može ipak smanjiti”. S druge pak strane nije realno za očekivati da će obavještajne agencije spriječiti i predvidjeti sva iznenađenja, jer je napose realno da će obavještajni analitičari ponekad u svojim analizama pogriješiti, kao što je realno da će to isto napraviti i krajnji korisnici prilikom donošenja odluka (Hedley, 2005: 447).

Vrlo zanimljivo stajalište o predviđanju budućnosti u pogledu obavještajnih poslova iznio je i Joseph Nye, konkretno naglasivši da “zadaca obavještajne organizacije nije predviđanje budućnosti, već potpora donositeljima odluka u promišljanju o budućnosti” (nave u Brockington, 2012: 7). No, jednako je važno naglasiti da je u okviru obavještajne djelatnosti moguće i potrebno permanentno provoditi mjere prevencije kako bi se neželjene pojave ili pogreške sažele na najmanju moguću mjeru. Brockington (2012: 6) kaže kako obavještajni podaci stoga moraju biti “prikupljeni na vrijeme”, “relevantni”, “točni”, te moraju “detektirati rizike i mogućnosti”, i “ostati tajni i sadržavati akcijabilni karakter”, kako bi se eventualne obavještajne pogreške minimizirale. Nedostaju nam sustavne znanstvene analize obavještajnih pogrešaka i konkretni izvidi koji bi izvršili dekonstrukciju pogrešaka i utvrdili koji dio obavještajnog ciklusa je odgovoran za pojavu iznenađenja. Izvrsna studija *Military Misfortunes: The Anatomy of Failure in War* koautora Eliota Cohena i John Goocha iz 1990. pruža osnovu za daljnje znanstveno promišljanje i usmjeravanje kada je riječ o pogreškama. Studija je nastala na istraživanju rata i autori predlažu da se na temelju pogrešaka mora učiti, prilagođavati i predviđati. Upravo je tu potrebno usmjeriti znanstveni fokus ako želimo znanstveno-utemeljeno stajalište o obavještajnim pogreškama i njihovom minimiziranju.

5. METODOLOGIJA – KONSTRUKCIJA BAZE DEFINICIJA OBAVJEŠTAJNO

Kako je prema provedenoj raščlambi dostupnih definicija pojma obavještajno evidentiran problem nepostojanja jedinstvene definicije tog pojma, naš prvotni zadatak jest izvođenje operacionalne definicije rada. Za tu potrebu konstruirana je baza podataka²⁶, odnosno baza definicija pojma obavještajno u kojoj se nalazi 50 definicija, (N=50). Kako u društvenim

²⁶ Baza definicija konstruirana je u *Microsoft Office Excel* programu. Baza je u posjedu autora i moguće je ostvariti neposredni uvid.

znanostima nerijetko postoji problem definiranja pojedinih pojmova, tako je kao predložak, za kreiranje operacionalne definicije rada (pojma obavještajno), poslužila ideja Alexa Schmida i Alberta Jongmana (1988) koji su proučavali problem definiranja i razumijevanja terorizma. Ova dva koautora su na temelju 109 definicija terorizma proveli frekvencijsku analizu pojedinih riječi koje su bile konstitutivni dijelovi tih definicija. Također, kao glavna ideja poslužio je i rad Mirka Bilandžića i Danijele Lucić (2015) „*The plurality of meanings 'terrorism' - the theoretical and practical importance of understanding the phenomena*“. Koautori Bilandžić i Lucić su proveli sadržajnu i frekvencijsku analizu velikog broja definicija terorizma (N=306) i temeljem sadržajne i frekvencijske analize selektirali su ključne elemente definicije terorizma i predložili su definiciju terorizma koju sačinjavaju ekstrahirani elementi. Osnovu baze, drugim riječima jedna trećina prikupljenih definicija u bazi, preuzeta je iz jednog, dosad, najznačajnijeg djela na ovom području - *Wanted: A Definition of "Intelligence"* iz 2002. godine autora Michaela Warnera. Preostale definicije prikupljene su pregledavanjem znanstveno-akademske građe iz područja obavještajnih studija (knjige, znanstveni članci, monografije i sl.). S tim u vezi, riječ je o znanstveno-akademske definicijama, pojedinačnim definicijama sigurnosnih stručnjaka, definicijama različitih institucija kao što su vlade, ministarstva i istraživačke organizacije.

U konstruiranoj bazi, za svih 50 definicija, definirani su osnovni deskriptivni pokazatelji (godina objave, autor(i) kao i izvor iz kojega je definicija preuzeta), te su im dodijeljeni određeni atributi i tipovi s obzirom na to jesu li akademske, stručne, organizacijske, gdje su nastale, odnosno uz koju ih zemlju dominantno možemo povezati. Potom slijedi drugi dio koji je rezultat provedene sadržajne analize svih definicija baze. Primjenom analize sadržaja ekstrahirani su ključni elementi svake pojedine definicije. Tim postupkom je identificirano 29 konstitutivnih elemenata pa je baza proširena za 29 stupaca (svaki stupac predstavlja jedan element) od kojih je svaki nominiran po jednom ekstrahiranom elementu. U bazi su potom za svaku definiciju u kolonama izlučeni konstitutivni elementi od 1 do 29, u kojima su navedeni elementi, znakovljem binarnog sustava (0 i 1) označeni oni elementi koje pojedina definicija sadržava ili ne²⁷. Nakon što su

²⁷ Prilikom identificiranja kodova u svakoj definiciji korišteni su i sinonimski termini za pojedini element, ali su kao relevantni uzimani i termini čiji smisao sadržajno odgovara definiranom elementu. Tako su za elemente „akcijabilni karakter, akcijabilnost“ (action(able)/activity/apply (force)/could be used) u obzir uzimane (tj. kodom „1“ označene) i one definicije u čijem se sadržaju iščitava neki akcijski element ili akcijabilnost. Primjer takve definicije je sljedeći: „*Intelligence refers to information relevant to a government's formulation and implementation of policy to further its national security interests and to deal with threats from actual or potential adversaries*“. U ovom slučaju „implementation of policy“

svakoj definiciji pridijeljeni oni elementi koji su njezin sastavni dio, provedena je frekvencijska analiza kako bi se utvrdila učestalost elemenata u 50 definicija baze. Tako izlučeni elementi definicija potom su sintetizirani u novu definiciju pojma obavještajno koja ujedno predstavlja i operacionalnu definiciju rada, što je polazišna točka za daljnje istraživanje, odnosno drugu fazu rada.

5.1. ELEMENTI DEFINICIJE POJMA OBAVJEŠTAJNO

Sadržajnom analizom iz baze definicija (N=50) ekstrahirani su redom sljedeći elementi (*Tablica 2*): (1) informacija; (2) prikupljanje; (3) donositelji odluka, krajnji korisnici; (4) akcijabilni karakter, aplikativnost (primjenjivost); (5) analiza; (6) inozemno, druge države; (7) obrada; (8) znanje, predviđanje; (9) nacionalna sigurnost, sigurnost; (10) potreba (zahtjev); (11) produkt; (12) protivnik (suparnik); (13) diseminacija; (14) razumjeti; (15) tajnost; (16) procjena; (17) proces (ciklus); (18) predumišljaj; (19) interpretacija (tumačenje); (20) prijetnja; (21) nacionalni interes, cilj; (22) integracija (uklapanje); (23) izvor; (24) pravovremen; (25) organizacija (agencija/slужba); (26) sustavan (planski); (27) opažanje (28) istraživanje te (29) odgovor (reakcija). Rezultate sadržajne analize nije moguće usporediti s ranijim istraživanjima, jer je ovo prvo istraživanje ovog tipa iz područja obavještajnih studije koje je obuhvatilo veliki broj definicija pojma obavještajno i nad kojima je provedena sadržajna analiza svih definicija baze. Ključni elementi analizirani u bazi su:

- (1) „informacija“ koja se pojavljuje u najviše definicija to jest u njih 36 ili u čak 72% slučajeva i krucijalno je obilježje pojma obavještajno, potom slijedi
- (2) „prikupljanje“, koji je element zabilježen u 22 definicije (44%) i
- (3) “donositelji odluka, krajnji korisnici“ treći je element po učestalosti a njegova frekvencija iznosi 21 ili 42%.

odgovara kategoriji/elementu „akcijabilni karakter, akcijabilnost“. Također, za identificiranje elementa „inozemno druge države“ (foreign/other state/country/area) u pretrazi su korišteni neki sinonimski izrazi kao i neki drugi koji sadržajno odgovaraju ovoj kategoriji. To su sljedeći engleski termini: *neighborhoods*, *abroad*, *externely*. Također, u bazi su za svaki element navedeni dodatni pojmovi i/ili sintagme koji su korišteni u sadržajnoj analizi kako bi se za svaku definiciju elementi točno identificirali.

Također četvrti najučestaliji element u analiziranim definicijama jest „akcijabilni karakter, aplikativnost (primjenjivost)“ koji se također pojavljuje u 21 definiciji ili njih 42%. Peti element izlučen u sadržajnoj analizi je „analiza“ s frekvencijom 18 (36%), a šesti je element „inozemno, druge države“ koji je identificiran u 15 definicija ili njih 30 %. Nadalje slijede elementi „obrada“ (13 ili 26%), „znanje, predviđanje“ (12 ili 24%), „nacionalna sigurnost“ i „potreba (zahtjev)“ s identičnim frekvencijama (11 ili 22%), zatim „produkt“ (10 ili 22%). Preostalih osamnaest elemenata koji se pojavljuju u manje od 20% definicija navedeni su u tablici (Tablica 2).

Tablica 2: Rezultati sadržajne i frekvencijske analize definicija pojma obavještajno (N=50)*

Rd.br.	Elementi	Frekvencija	%
1.	Informacija	36	72
2.	Prikupljanje	22	44
3.	Donositelji odluka, krajnji korisnici	21	42
4.	Akcijabilni karakter, aplikativnost (primjenjivost)	21	42
5.	Analiza	18	36
6.	Inozemno, druge države	15	30
7.	Obrada	13	26
8.	Znanje, predviđanje	12	24
9.	Nacionalna sigurnost, sigurnost	11	22
10.	Potreba (zahtjev)	11	22
11.	Produkt	10	20
12.	Protivnik (suparnik)	8	16
13.	Diseminacija	8	16
14.	Razumjeti	7	14
15.	Tajnost	7	14
16.	Procjena	5	10
17.	Proces (ciklus)	5	10
18.	Predumišljaj	4	8
19.	Interpretacija (tumačenje)	4	8
20.	Prijetnja	4	8
21.	Nacionalni interes, cilj	4	8
22.	Integracija (uklapanje)	3	6
23.	Izvor	3	6
24.	Pravovremen	3	6
25.	Organizacija (agencija/slужba)	3	6
26.	Sustavan (planski)	2	4
27.	Opažanje	2	4
28.	Istraživanje	2	4
29.	Odgovor (reakcija)	2	4

* U tablici su prikazane frekvencije i postoci pojavnosti elemenata u definicijama pojma obavještajno koje su prikupljene iz višestrukih izvora i objedinjene u bazi definicija (N=50) opisanoj na str. 47-48.

Ipak, vrlo je interesantna činjenica da je konstitutivni element “tajnost” zaposjeo tek na petnaesto mjesto u bazi definicija. Drugim riječima, taj se element pojavljuje tek u sedam definicija ili njih 14%, što je pokazatelj vrlo slabe zastupljenosti to jest same važnosti ovog elementa. Međutim, “tajnost” se dosad nerijetko u znanstveno-stručnim krugovima smatrala esencijalnim i neodvojivim obavještajnim obilježjem, a to geslo osobito pledira etablirani autor Michael Warner, koji je u svom radu iz 2002. godine “*Wanted: A Definition of Intelligence*” tajnost ocijenio najbitnijim elementom obavještajnog. Warner (2002: 21) je tada subjektivno, bez metodološkog oslonca, analizirao sedamnaest različitih definicija i prosudio da navedeni pojam najviše obilježava “obavještajno”.

Prema rezultatima ovog istraživanja, razvidno je da tajnost nije ključna determinanta obavještajnog, što je i razumljivo s obzirom na to da je Warner, kao citirani autor iz problematike obavještajnih studija, pledirao tajnost kao ključni faktor obavještajnog prije gotovo osamnaest godina. Osim toga, Warner je o „obavještajnom“ isključivo promišljao u kontekstu državnog svojstva te je u tom kontekstu shvatljiva njegova argumentacija. Međutim, obavještajno je puno više o državnog svojstva. Primjerice, bitno obilježje „obavještajnog“ u kontekstu prikupljanja, obrade i analize poslovnih informacija jest rad s javno dostupnim i otvorenim izvorima informacija. Međutim, tajnost je istovremeno bitno svojstvo i državnog i poslovnog obavještajnog djelovanja kada govorimo o prikrivanju prikupljačkog interesa, bez obzira na to što se podaci prikupljaju iz otvorenih i svima dostupnih izvora. Naime, jedna strana (država ili tvrtka) ne želi javno otkriti što ju zanima o drugoj strani. Istovremeno, tajnost se veže uz državne obavještajne službe i u kontekstu klasificiranja dokumentacije i stoga je neodvojiva od državnih obavještajnih službi.

Vrlo iznenađujući izvod sadržajne analize jest i loš položaj elementa “pravovremen”, koji se odnosi na pravovremenost u pogledu širenja obavještajnog proizvoda, a prisutan je u svega tri definicije. Bez obzira što je pravovremenost pri samom kraju ove analize, cijenimo da je riječ o vrlo važnom čimbeniku obavještajnog djelovanja. Naime, i sama logika upućuje da ako na vrijeme ne raspolažemo određenim znanjem ili obavještajnim proizvodom nećemo biti u mogućnosti adekvatno ili promptno reagirati. Navedeno obilježje je neophodno u suprotstavljanju (međunarodnom) terorizmu to jest u sprječavanju terorističkog udara, ali je važno i u kontekstu drugih ugroza iz spektra rada obavještajnih agencija.

5.2. OPERACIONALNA DEFINICIJA POJMA OBAVJEŠTAJNO

Prilikom određivanja elemenata koji su ključni to jest relevantni za novu (operacionalnu) definiciju pojma obavještajno presudan je kvantitativni pokazatelj frekvencije pojave pojedinih elemenata u definiciji. Demarkacija relevantnih i manje relevantnih to jest bitnih i nebitnih elemenata definicije određena je temeljem personalne (subjektivne) prosudbe odnosno odluke. U skladu s dobivenim rezultatima frekvencijske analize u daljnju analizu za izradu nove definicije uključili smo prvih pet elemenata koje smatramo presudnima. Razloge uključivanja prvih pet elemenata u definiciju pojma obavještajno moguće je prikazati u tri smjera;

- 1) Elementi koji su rangirani od prvog do petog mjesta zastupljeni su u više od trećine svih definicija iz baze definicija pojma obavještajno (N=50) i smatramo ih bitnim za novu definiciju rada.
- 2) Prvih pet elemenata iz tablice 2. povezano je s tradicionalnim obavještajnim procesom (ciklusom), kojeg definiraju elementi tog ciklusa to jest; zaprimanje zahtjeva, prikupljanje, obrada, analiza i diseminacija završnog obavještajnog uratka. Primjerice, informacija, koja u ovom slučaju ima najveću frekvencijsku vrijednost, predstavlja temeljni supstrat za analitičku obradu (analizu) koja se nakon te faze u obliku završnog obavještajnog proizvoda diseminira prema krajnjim korisnicima i predstavlja esenciju obavještajnog rada. Također, prikupljanje je i u ovom slučaju važan čimbenik koji karakterizira definiciju pojma obavještajno, kao što je i neizostavan dio obavještajnog ciklusa. Ista situacija je i s elementnom „analiza“ što se odnosi na misaonu (kognitivnu) fazu obavještajnog procesa. S obzirom na to da tradicionalni obavještajni proces uključuje donositelje odluka, razvidno je da je analitička informacija namijenjena upravo njima, a determinira ju njezina akcijabilnost ili akcijski element koji im pomaže u procesu donošenja odluka.
- 3) Šesti element „inozemno, druge države“, pored toga što je zastupljen u manje od trećine analiziranih definicija, nižeg je stupnja općenitosti. Naime, ovaj element ukazuje na specifičan vid obavještajnog djelovanja - vanjsko obavještajno djelovanje. Neupitno je riječ o "obavještajnom", ali kako to nije jedini vid obavještajnog djelovanja, ovaj element nije uključen u definiciju.

Tako na temelju pet izlučenih elemenata (informacija, prikupljanje, donositelji odluka/krajnji korisnici, akcijabilni karakter/aplikativnost i analiza) izvodimo operacionalnu definiciju pojma obavještajno.

Obavještajno podrazumijeva prikupljenu i analitički obrađenu informaciju namijenjenu krajnjim korisnicima za donošenje odluka.

U širem kontekstu obavještajno je intencionalan, logičan i predefiniран proces u kojem su fokusu interesa prikupljanje informacija, što uključuje i podatke, koje se podvrgava vrednovanju, utočnjavanju, kontekstualizaciji odnosno obradi i oblikovanju u informacije koje se analizira te u formi pisanog ili usmenog obavještajnog proizvoda diseminira prema krajnjim korisnicima koji donose odluke temeljene na znanju.

6. OBAVJEŠTAJNE INFORMACIJE IZ OTVORENIH IZVORA

Obavještajne informacije iz otvorenih izvora (OIOI) prikupljačka su obavještajna disciplina. Nakon sustavnog prikupljanja, adekvatne obrade, utočnjavanja i analize, obavještajne informacije iz otvorenih izvora se diseminiraju prema tražiteljima zahtjeva to jest krajnjim korisnicima. Takove informacije predstavljaju kvalitetnu podlogu krajnjim korisnicima za donošenje sigurnosnih, političkih te inih odluka. Drugim riječima, obavještajne informacije iz otvorenih izvora karakteristične su po svojoj utočnjenosti, koherentnosti, svojem akcijabilnom karakteru i pravovremenosti. Međutim, akcijabilnost ili akcijski element svojstven je i za druge obavještajne discipline. Ipak, laka dostupnost obavještajnih informacija iz otvorenih izvora, omogućava obavještajnim sustavima, da u okviru postmodernog sigurnosnog okružja, kojeg karakteriziraju netradicionalne prijetnje poput transnacionalnog terorizma, fragilnih država, organiziranog kriminala, proliferacije oružja, migracija stanovništva i kibernetičkih prijetnji, prikuplja raznorodne podatke iz javnih i svima dostupnih izvora. I izazovi u kojima nema sigurnosnih ugroza, ponajprije potpora i realizacija nacionalnih interesa, pomoć donositeljima odluka u procesu odlučivanja, te realizacija i zaštita poslovnih prilika, uvelike ovise o eksploataciji podataka iz otvorenih izvora.

S druge pak strane, u vremenu kada su strukture vodstva i procesi donošenja odluka zatvoreni, odnosno tajni i teško dostupni korištenjem ljudskih izvora (HUMINT), a buduće namjere nositelja prijetnje često ne postoje kao formaliziran dokument i/ili podatak, takva obilježja

modernog sigurnosnog okružja suočavaju sigurnosno - obavještajne sustave država s rastućim izazovom pribavljanja podataka iz otvorenih izvora potrebnih za analizu prijetnji, uočavanje trendova, obrazaca ponašanja i suprotstavljanje prijetnjama kako ne bi došlo do neželjenih iznenađenja. Pretpostavka tome je pristupanje raspoloživoj masi javno dostupnih podataka kroz strukturiran analitički pristup fokusiran temeljem unaprijed definiranih istraživačkih odnosno sigurnosnih pitanja, hipoteza i pripadajućih im indikatora.

Drugim riječima, obavještajni sustavi, sve teže će dolaziti do tajnih podataka posredstvom ljudskih izvora, a u takvim okolnostima javno dostupni podaci postaju, to jest već jesu važno ishodište za kreiranje obavještajnih informacija o možebitnim ugrozama, potencijalima i namjerama nositelja prijetnje te razvijanju mogućih alternativnih scenarija kako terorističkih tako i drugih prijetnji.

O važnosti otvorenih izvora govorili su Coffman, Greenblatt i Marcus (nav. u Carroll, 2005: 765) navodeći da “javno dostupne informacije predstavljaju važan izvor za analitičku obradu u kontekstu identificiranja i raščlanjivanja potencijalnih terorističkih upozorenja i indikatora”. Korak dalje su otišli Silberman i Robb (CIC, 2005: 378-379), koji su u izvještaju Komisije o obavještajnim sposobnostima Sjedinjenih Američkih Država o oružju za masovo uništenje iz 2005. naglasili da:

„informacije iz otvorenih izvora predstavljaju osnovu za razumijevanje klasificiranih materijala (...) Danas možda najvažniji primjer povezan je s terorizmom, gdje informacije iz otvorenih izvora mogu popuniti praznine i stvoriti veze koje analitičarima omogućuju bolje razumijevanje fragmentiranih obavještajnih informacija, nepotvrđene terorističke planove, moguće načine izvedbe terorističkog udara i potencijalne ciljeve napada“ (CIC, 2005).

I Arthur Hulnick (2002: 565-566) smatra da su obavještajne informacije iz otvorenih izvora “glavni izvor” analitičke obrade i “nezamjenjiv čimbenik” obavještajne djelatnosti. Štoviše, isti autor naglašava da čak između 70-80% obavještajnog znanja, to jest obavještajnih informacija u Sjedinjenim Američkim Državama dolazi eksploatacijom otvorenih izvora. I autor Libor Benes (2013: 26) je jedan od onih koji tvrdi da obavještajne informacije iz otvorenih izvora imaju bitnu ulogu unutar cjelokupne obavještajne djelatnosti. Primjerice, u poslovno obavještajnom djelovanju njihova uloga je krucijalna. Za Benesa su identificiranje i sprječavanje prijetnje, ali i

pružanje potpore u rješavanju misaonih izazova, poboljšavanju točnosti, procjeni, smanjenju neizvjesnosti, donošenju odluka te prognoziranju neke od fundamentalnih karakteristika otvorenih izvora.

Međutim, tu treba biti jasan i navesti da obavještajne informacije iz otvorenih izvora nisu zamjena za tajne informacije dobivene posredstvom ljudskih izvora²⁸, ali informacije iz otvorenih izvora mogu unaprijediti i olakšati prikupljanje tajnih informacija (Marcedo, 2004: 48), to jest smanjiti zahtjeve prema klasificiranim podacima (Steele, 2006: 129, NATO, 2001). Stoga se slažemo s tvrdnjom Roberta D. Steelea (2006: 140) kako korištenje obavještajnih informacija iz otvorenih izvora “štedi život, vrijeme i novac”. Osim toga, danas obavještajni proizvod (produkt) sve više karakterizira pravovremenost, svrhovitost i upotrebljivost za krajnjeg korisnika, a manje radi li se o klasificiranom ili neklasificiranom produktu (JMITC, 1996: 36). Kako god, eksponencijalni rast broja informacija u javnom prostoru čini prikupljačku disciplinu obavještajnih informacija iz otvorenih izvora sve važnijom disciplinom koja doprinosi u kreiranju završnog obavještajnog proizvoda. Međutim, s druge strane svjesni smo da je javno dostupan sadržaj podložan iskrivljivanju i manipuliranju od vanjskih aktera, što s druge strane otežava proces vrednovanja podataka, njihove obrade i analize. Ali, iste probleme nalazimo i u radu s informacijama prikupljenima posredstvom ljudskih izvora, koje su nerijetko pristrane, instrumentalizirane, teško provjerljive te upitne točnosti.

Neovisno o tome, obavještajne informacije iz otvorenih izvora prije diseminiranja prema krajnjim korisnicima prolaze kroz detaljnu fazu obrade, provjere, usporedbe i verifikacije točnosti podataka. Isto naglašava i Hulnick (2002: 567-568), ali dodaje da analitičari prije samog početka prikupljanja podataka selektiraju pouzdane izvore od onih koji su nepouzdana ili usmjereni širenju neistinitih vijesti i propagandnih tekstova. Upravo bi zato svaki ekspert iz obavještajne discipline otvorenih izvora, ovisno o tematu rada, trebao imati “svoj” katalog relevantnih izvora (engl. *source book*) te poznavati temat, odnosno liniju obavještajnog rada.

²⁸ Niti za informacije dobivene tajnim presretanjem sredstava za komuniciranje (SIGINT).

6.1. RAZLIČITI POGLEDI NA DEFINIRANJE OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA

Rezultati sadržajne i frekvencije analize većeg broja definicija obavještajnog (N=50) ukazali su da pojam obavještajno (engl. *intelligence*) neupitno podrazumijeva prikupljenu i analitički obrađenu informaciju namijenjenu krajnjim korisnicima za donošenje odluka. Upravo takva, analitički obrađena informacija, koristi se za unaprjeđenje znanja (Price, 2011:443). Iz perspektive nastanka i akumulacije obavještajnog znanja neupitno je da različiti izvori i prikupljačke discipline mogu unaprijediti ukupno obavještajno znanje, stoga je neupitno *a priori* davati prioritet i važnost nekoj od obavještajnih disciplina jer znanje može nastati kako iz tajnih tako i iz otvorenih izvora. Najbolji dokaz toj tvrdnji je CIA-ina (CIA, 2010) prosudba kako “informacije ne moraju biti tajne da bi bile korisne”, a što je vidljivo iz operacionalne definicije pojma obavještajno. CIA ne stvara prijepor između otvorenih i tajnih (zatvorenih) izvora, odnosno, klasificiranih i neklasificiranih informacija, već naglašavaju da vrijednost informacije ovisi isključivo o njezinom sadržaju, a ne njenom izvoru. Drugim riječima, o njihovoj korisnosti za donošenje odluka. Kako se navodi iz ministarstva obrane Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske, analitički obrađene informacije iz otvorenih izvora, lišene “pristranosti” i “predrasuda” imaju istu vrijednost i važnost kao i informacije prikupljene iz tajnih izvora (Wells i Gibson, 2017: 86).

To saznanje je važno, ali ipak specifičnost pojedinog fenomena, odnosno predmeta istraživanja, nerijetko determinira koja od prikupljačkih disciplina u određenom trenutku je primjerenija. Istovremeno to ne znači da su druge discipline isključene iz procesa (ciklusa) prikupljanja neobrađenih podataka i stvaranja obavještajnog znanja. Znanje koje se diseminira prema krajnjim korisnicima u obliku informacije ili govora vrlo često nastaje kao posljedica konzultiranja/korištenja otvorenih izvora. Međutim, u pogledu obavještajnih informacija iz otvorenih izvora, postoje različiti autori i institucije (sustavi) koji ovu obavještajnu disciplinu definiraju na neistovjetan način. Drugim riječima, obavještajne informacije iz otvorenih izvora (OIOI) definiraju se kao:

- 1) “sustavno prikupljene, obrađene, analizirane te diseminirane informacije dobivene iz legalnih javnih izvora kao odgovor na zahtjev iz područja nacionalne sigurnosti” (Schaurer i Störger, 2010: 2).

- 2) „obavještajni proizvod nastao temeljem prikupljanja, eksploatacije, te pravodobne diseminacije javno dostupnih informacija u svezi sa specifičnim obavještajnim zahtjevom“ (PL, 2006: SEC 931).
- 3) „obavještajni proizvod dobiven iz javno dostupnih informacija, koji je eksploatiran i na vrijeme diseminiran prema krajnjim korisnicima s ciljem odgovora na specifični obavještajni zahtjev“ (nav. u Williams i Blum, 2018: ix).
- 4) „obavještajna informacija dobivena iz javno dostupnih informacija te drugih neklasificiranih informacija koje imaju ograničen javni pristup i distribuciju“ (DoD UK, 2011 nav. u JDP 2-00: 2-12).
- 5) “neklasificirana informacija koja je namjerno otkrivena, odabrana (diskriminirana), obrađena (destilirana) i distribuirana odabranoj publici kako bi se odgovorilo na određeno pitanje” (Steele, 2006: 129).
- 6) „obavještajne informacije prikupljene iz otvorenih izvora, poput novina, knjiga, časopisa i sličnih publikacija“ (Turner, 2006: 150).
- 7) “informacije iz otvorenih izvora koje se koristi u obavještajne svrhe kao dio svih drugih prikupljačkih disciplina” (Hobbs, Moran i Salisbury, 2014 : 1).
- 8) “korištenje javno dostupnih informacija” (Norton, 2011: 65).
- 9) “prikupljanje i analiziranje informacija iz javno dostupnih izvora” (Best, 2008: 1).
- 10) “relevantna informacija dobivena sustavnim prikupljanjem, obradom i analizom javno dostupnih informacija” (JP, 1-02 2016: 174).
- 11) “informacija izvedena iz novina, knjiga, publikacija, službenih vladinih izvještaja, radija i televizije” (Dulles, 1963 nav.u Saunders, 2000: 17).
- 12) “obavještajna informacija prikupljena iz masovnih medija, komercijalnih informacija, fotografija te službenih vladinih i ekspertnih izvještaja” (Smith, 2003: 181).

Glavna karakteristika koja razlikuje obavještajne informacije iz otvorenih izvora (OIOI) te informacije iz drugih izvora jest činjenica što je sadržaj odnosno materijal iz otvorenih izvora simetrično dostupan svim entitetima (državnim obavještajnim službama, poslovnim obavještajnim službama, pojedincima, terorističkim skupinama te drugim nedržavnim akterima i sl.), gotovo besplatan te vrlo lako dostupan. Ipak, nužno je naglasiti da postoje i javno pristupačne informacije koje nisu besplatne. Drugim riječima, postoje javno dostupne informacije koje se

moгу eksploatirati tek nakon plaćanja određene novčane naknade. Tu spadaju razne naplative digitalne baze podataka, stručno-znanstvene publikacije, think-tank izvještaji i sl. Isto tako, gotovo sve dnevne, tjedne ili mjesečne tiskovine su javno dostupne tek nakon plaćanja naknade. Kada tvrdimo da su otvoreni izvori lako dostupni, podrazumijevamo da ih svaka individua uz adekvatnu tehničku opremu može dohvatiti pokretom miša, ali istovremeno postoje i podaci koji nisu javno dostupni a lako su dostupni državnim obavještajnim službama. Tako, obavještajne službe kontrolom e-pošte mogu prikriveno i s lakoćom prikupljati podatke koje određene osobe, organizacije ili poslovni subjekti ne žele javno otkriti. U otvorenim izvorima mogu se prikupiti i klasificirani podaci koji su namjerno i neovlašteno diseminirani u javni prostor s ciljem javnog razotkrivanja tajnih podataka²⁹. Drugim riječima, obavještajne informacije iz otvorenih izvora svima su dostupne, dok je prikupljanje tajnih informacija posredstvom ljudskih izvora te nadzorom sadržaja komunikacije svojstveno državnim obavještajnim službama, odnosno ovlaštenim institucijama, a tek u manjoj mjeri poslovnim obavještajnim službama. Obavještajne informacije iz otvorenih izvora zbog svojeg javnog karaktera lako su djeljive na horizontalnoj, vertikalnoj, međuagencijskoj te međudržavnoj razini budući da njihova razdioba neće ugroziti izvore prikupljanja podataka. Što razlikuje informacije iz otvorenih izvora od onih iz drugih prikupljačkih disciplina jest dostupnost supstrata na različitim govornim jezicima i to u kratkom vremenskom razdoblju te mogućnost prikupljanja podataka iz prošlosti. Možemo govoriti i o esencijalnim značajkama koje neupitno razlikuju ovu obavještajnu disciplinu od drugih obavještajnih disciplina. Navedeni fakt čini ovu prikupljačku disciplinu upotrebljivom i izvan prostora državne obavještajne službe, poglavito u području poslovno obavještajnog upravljanja (engl. *Business intelligence*), vojnog i policijskog sustava, ali sportskog menadžmenta. Primjerice, druge prikupljačke discipline do svojih resursa odnosno sirovih podataka, koje suprostavljena strana ili targetirana skupina ne želi javno otkriti, dolaze tajnim putem ili posredstvom visoko sofisticiranih tehničkih uređaja. Drugim riječima, sirovi podaci od

²⁹ Zasigurno najpoznatiji slučaj neovlaštenog diseminiranja tajnih podataka u javni prostor jest onaj Edwarda Josepha Snowdena, bivšeg uposlenika obavještajne zajednice Sjedinjenih Američkih Država. Snowden je 2013. godine novinarima *The Guardian* i *Washington posta* prezentirao brojne tajne podatke Agencije za nacionalnu sigurnost (engl. *National Security Agency* – NSA). Kako je riječ o specijaliziranoj agenciji za nadzor i analizu komunikacija ili takozvani SIGINT, u javni prostor su puštene brojne kompromitirajuće (ne)legalne djelatnosti koje se odnose na Sjedinjene Američke Države i njihove ofenzivne obavještajne aktivnosti nadzora komunikacija usmjerenih prema drugim državama i nositeljima državne vlasti, ali i mnogobrojnim pojedincima.

sigurnosno – obavještajnog značaja u javnom prostoru dostupni su svima i njihovo eksploatiranje je u načelu dopušteno.

Dojmljivo i sveobuhvatno tumačenje uloge i značaja obavještajnih informacija iz otvorenih izvora prezentirao je Rober David Steele koji se može smatrati jednim od najistaknutijih i najplodonosnijih širitelja i zagovaratelja korištenja otvorenih izvora. Za Steele se ovom obavještajnom disciplinom bave:

“pametni ljudi koji stvaraju pametne organizacije tako što dijele teret konceptualizacije obavještajnih zahtjeva, konstantnim prikupljanjem svih informacija na svim jezicima, potom provođenjem multikulturalne i međuagencijske analize, nakon čega produciraju vjerodostojan i pouzdan proizvod koji je osnova za donošenje odluka - korisna osnova koja dovodi do konstruktivnih ishoda. Obavještajne informacije iz otvorenih izvora prelaze sve granice i na taj način nas ta disciplina zbližava te pomaže razumjeti i rješavati zajedničke probleme na svim razinama zajednice i upravljanja” (Steele 2006: 140).

Ipak, da bi određena disciplina imala obavještajni značaj, uobičajeno je da se produkt (informacija ili govorna prezentacija) obavještajne prikupljačke discipline prije diseminiranja prema krajnjim korisnicima podvrgne adekvatnoj analitičkoj obrada. O tome govori i Gibson (2007: 78) kada kaže da se u nekim definicijama ne spominje faza analize, što on smatra ključnim obilježjem obavještajnog proizvoda. Osim što pomažu krajnjim korisnicima u donošenju odluka, Treverton (nav.u Gibson, 2007: 78) naglašava da se podaci iz otvorenih izvora koriste i za vrednovanje i provjeravanje podataka dobivenih posredstvom tajnih izvora. McCue (nav. u Wells i Gibson, 2017: 91) tako naglašava da je korištenje otvorenih izvora neophodno i radi mogućnosti korištenja podataka iz prošlosti i sadašnjosti, koji se uz pomoć analitičkih prediktivnih tehnika mogu koristiti za predviđanje budućih događaja. Upravo takvo shvaćanje obavještajnih informacija iz otvorenih izvora relevantno je u ovom radu.

6.2. IZAZOVI OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJE IZ OTVORENIH IZVORA – GENERACIJE OTVORENIH IZVORA

Kontekst nastanka ove prikupljačke discipline često se povezuje s osnivanjem američke službe *Foreign Broadcast Monitoring Service (FBMS)* iz 1941. godine, koja je institucija nadgledala inozemne radijske emisije te ih prevodila, transkribirala i analizirala (Bean, 2011b: 24). Iako se

radilo o sustavnom prikupljanju i analiziranju dostupnih podataka o državama suprotstavljenima SAD-u, dominantan izvor podataka bile su uglavnom radijske emisije. Svakako treba naglasiti da je osnutak navedene specijalizirane institucije za eksploatiranje otvorenih izvora u SAD-u prethodio osnivanju tamošnje obavještajne zajednice, odnosno CIA-e (Hassan i Hijazi, 2018: 2). Gotovo osamdeset godina kasnije korištenje obavještajnih informacija iz otvorenih izvora i izvođenje predikcija iz javno dostupnih izvora “sastavan je dio poslovnog upravljanja i obavještajnog djelovanja sustava država” (Ponder-Sutton, 2016: 1). No, radi boljeg razumijevanja, obavještajne informacije iz otvorenih izvora moguće je razdijeliti na vremensko razdoblje prije pojave interneta i nakon pojave interneta. Tako Williams i Blam (2018: 40) u svojoj raspravi o karakteristikama obavještajnih informacija iz otvorenih izvora razlikuju tri generacije obavještajnih informacija iz otvorenih izvora (Tablica 3).

Tablica 3: Karakteristike različitih generacija obavještajnih informacija iz otvorenih izvora

Prva generacija (FBIS – Foreign Broadcast Information Service)	Druga generacija (OSC – Open Source Centar)	Treća generacija
Počiva na stručnom prevođenju	Počiva na tehnološkom znanju	Počiva na strojnom učenju i automatiziranom zaključivanju
Često zahtjeva fizički pristup	Virtualna dostupnost	Sveprisutno šifriranje koje onemogućava pristup
Uobičajeno objavljivanje	Konstantno prikupljanje	Usredotočenost na prikupljanje i diseminaciju
Usredotočena na analizu i diseminaciju	Usredotočenost na eksploataciju i produkciju	/

Izvor: nav. u Williams i Blam (2018: 40).

Upravo prvu generaciju obavještajnih informacije iz otvorenih izvora karakterizira institucija *Foreign Broadcast information Service* (FBIS) koja je utemeljena 1942. godine i sljednica je FBMS-a iz 1941. godine (NA, 2019). Ovo razdoblje karakterizira fizički pristup prema tzv. sirovim podacima i usredotočenost na analizu i diseminaciju obavještajnog proizvoda. Međutim, od pojave prvih organizacija za eksploatiranje javno dostupnih izvora do danas nastupile su velike promjene kako u vidu širenja javno dostupnog sadržaja tako i u kontekstu njihovog prikupljanja i pohranjivanja (Ponder-Sutton, 2016: 4). Razvojem interneta i unaprjeđenjem informacijsko-komunikacijskih tehnologija, koje su okosnica nove znanstveno-tehnološke revolucije, došlo je do velikih promjena u području dostupnosti i količine informacija iz otvorenih izvora. O tome

govore Eldridge, Hobbs i Moran (2017: 392) koji naglašavaju da je tehnički razvoj rezultirao povećanjem dostupnih informacija na internetu i načinom na koji se sadržaj objavljuju s jedne strane, to jest činjenicom da korisnici interneta na tragaju više samo za informacijama, već ih i stvaraju, najčešće posredstvom društvenih mreža.

U tom kontekstu možemo govoriti o *Web 1.0*. to jest prvoj generaciji *World Wide Weba*³⁰, a karakterizira ga sadržaj na internetskim stranicama kojeg se moglo pretraživati i čitati, odnosno bilo je moguće “povezivanje s informacijama”, ali ne i interakcija (Choudhury, 2014: 8096). Drugim, riječima recipijent informacije mogao je samo tragati za internetskim sadržajem, ali nije mogao djelovati ili utjecati na web sadržaj. Autor Nupur Choudhury je 2014. predstavio glavne elemente različitih generacija *weba* (Tablica 4). Kada govorimo o stvaranju sadržaja na internetu govorimo o prelasku iz faze *Web 1.0*. korisnika sadržaja na *Web 2.0*. generaciju u kojoj je recipijentima omogućeno stvaranje vlastitog sadržaja i njegovo dijeljenje te međusobna interakcija (Kukić i Tabak 2018: 185-188), ali ovu generaciju *weba* obilježava “manja kontrola” u postavljanju i diseminaciji sadržaja (Choudhury, 2014: 8097). Drugim riječima, mala kontrola i široka mogućnost širenja sadržaja upitne valjanosti i vrijednosti.

Tablica 4: Razlike između Web 1.0, Web 2.0 i Web 3.0

Web 1.0	Web 2.0	Web 3.0
1996 – 2004	2004 - 2016	2016 +
Hipertekst web	Društveni web	Semantički web
Jednosmjerna komunikacija	Dvosmjerna komunikacija	Virtualno okružje više korisnika
Milijuni korisnika	Milijarde korisnika	Bilijuni korisnika
Tvrtke objavljuju sadržaj	Ljudi objavljuju sadržaj	Ljudi grade aplikacije posredstvom kojih interagiraju i objavljuju sadržaj
Statičan sadržaj	Dinamičan sadržaj	Umjetna inteligencija i web učenje

Izvor: Choudhury 2014: 8099

Razvidno je da to razdoblje karakterizira novi način organiziranja i širenja informacija, što je prema Choudhury (2014: 8097) dovelo do “produkcije kolektivnog znanja”. I Williams i Blam

³⁰ “World Wide Web je sustav međusobno povezanih hipertekstualnih dokumenata kojima se pristupa putem Interneta“ (nav. u Choudhury, 2014: 8096).

(2018:40) u tablici 5. govore da drugu generaciju obavještajnih informacija iz otvorenih izvora karakterizira virtualna dostupnost, što napose odgovara drugoj generaciji weba to jest *Web 2.0*. Drugu generaciju weba nasljeđuje treća generacija weba (*Web 3.0*) koja se još naziva “semantički web” (Choudhury, 2014: 809), a specifičan je po “stvaranju standarda i tehnologija koje bi mogle pomoći strojevima da bolje razumiju informacije na webu” (Kukić i Tabak 2018: 192). Semantički web osim za ljude namijenjen je i “da ga razumiju računala” i da postane “mreža svih podataka” (Kukić i Tabak, 2018: 194). Drugim riječima, “*Web 1.0* je bio web informacijskih veza, *Web 2.0* je bio web ljudskih veza, a *Web 3.0* je veza znanja” (Aghaei, Nematbakhsh, i Farsani, 2012, nav. u Kukić i Tabak, 2018: 192).

Proliferacija društvenih mreža koja je povezana sa stvaranjem sadržaja te ekspanzijom korištenja različitih pametnih naprava³¹ dodatno je utjecala na brzinu i lakoću širenja javnog sadržaja. Razvidno je kako se povećao obujam dostupnih informacija kao i njihova raznorodnost, što je neumitno utjecalo na ulogu i važnost otvorenih izvora u okviru obavještajne djelatnosti. Tako je trend otvorenog širenja informacija posljedično doveo do eksponencijalnog unaprjeđenja javnog znanja (NATO, 2001: 3). Ipak, temeljna karakteristika informacijskog doba nije samo informacijska dostupnost nego i prenošenje poslovnih aktivnosti iz tiskane domene u digitalnu formu, povećanje broja društvenih (socijalnih) mreža te takozvanih Internet stvari (Internet of things)³² što će dovesti do povećanja količine digitalnih podataka (Hassan i Hijazi, 2008: 4).

Prema godišnjem izvještaju za 2019. (engl. *Global Data Report*) u svijetu je bilo 4 milijarde i 388 milijuna korisnika interneta, zatim 3 milijarde i 484 milijuna korisnika društvenih mreža, 5 milijardi i 112 milijuna mobilnih telefona te se 3 milijarde i 256 milijun korisnika služi društvenom mrežom preko mobilnog telefona (GDR, 2019). Barlett i Miller (nav. u Ponder-Sutton, 2016: 5) kažu kako “1.2 milijarde korisnika svaki mjesec koristi internetske stranice, aplikacije, blogove i forume za objavljivanje, dijeljenje i pregledavanje sadržaja”. Isti autori kažu

³¹ Riječ je o *gadgetima* koji se na hrvatski jezik prevode kao: sprave, naprave, uređaji, pametne sprave, pametne naprave i sl. Također *gadgetima* se smatraju pametni telefoni, MP3 svirači, digitalni fotoaparati, prijenosna računala, igrače konzole, pametni satovi i pametne naočale, a karakterizira ih jednostavan oblik i funkcija te se koriste u određenom području (Halonja, 2014: 25).

³² Internet stvari (engl. *Internet of Things – IoT*) predstavljaju sustav međusobno povezanih računalnih uređaja, mehaničkih i digitalnih strojeva, objekata, životinja ili ljudi koji su opremljeni jedinstvenim identifikatorima (UID) i sposobnošću prijenosa podataka preko mreže bez potrebe za upotrebom interakcija čovjek-čovjek ili čovjek-računalo. Detaljnije u. (Rouse, 2019).

kako su „korisnici Facebooka na mreži boravili 9,7 milijardi minuta i dnevno dijelili 4 milijarde sadržaja i učitavali 250 milijuna fotografija“ (nav. u Ponder-Sutton, 2016: 6).

Također, prema procjenama *International Data Corporation (IDC)* do 2025. godine ukupna količina digitalnih podataka stvorenih u svijetu iznositi će 180 zetabajta, dok će prema njihovoj procijeni do iste godine 80 milijardi uređaja biti spojeno na Internet (Weissberger, 2019). Sve navedeno ukazuje da će se dostupnost informacija u otvorenim izvorima u budućnosti još više temeljiti na digitalnoj tehnologiji i da će informacije postati dostupnije nego ikada prije što će ovu disciplinu učiniti još važnijom, ali i kompleksnijom.

Eldridge, Hobbs i Moran (2017: 392) smatraju da velika količina javno dostupnih podataka ima znatan analitički potencijal, dok s druge strane takvo informacijsko okružje predstavlja silan izazov u pogledu volumena, oblika, dostupnosti i kvalitete podataka koji se konstantno mijenjaju. Poput tragača za zlatom, analitičari iz otvorenih izvora u trećoj generaciji weba tragaju za kvalitetnim podacima, koje je nerijetko zahtjevno pronaći poput igle u plastu sijena, iz tih razloga predlaže se korištenje adekvatnog analitičkog znanja, različitih analitičkih tehnika i alata za pretraživanje interneta (Eldridge, Hobbs i Moran, 2017: 392). Kako navode Woods, Patterson i Roth (2002) unatoč činjenici što su neobrađeni podaci dostupniji nego ikada prije, nije nastupilo povećanje naših sposobnosti u njihovom tumačenju

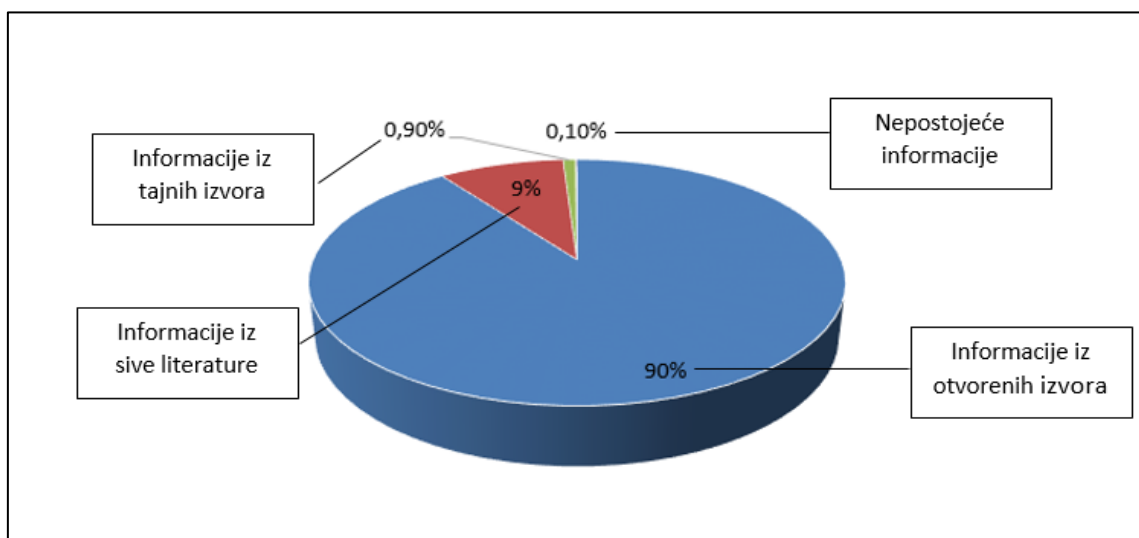
Takve karakteristike javnog internetskog prostora na prvi pogled ukazuju da velike količine podataka iz otvorenih izvora nisu samo prednost već i izazov, pogotovo nakon mogućnosti utjecanja recipijenata na sadržaj, ali i činjenice da je internet osim platforme za prikupljanje podataka postao i alat za širenje utjecaja to jest provedbu informacijskih operacija kojima se nastoji utjecati na targetiranu skupinu. Budući da su takvi sadržaji kontaminirani i prožeti dezinformacijskim elementima, potreban je dodatan analitički napor u vrednovanju sadržaja i selektiranju relevantnih izvora.

6.3. PRIKUPLJANJE OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJE IZ OTVORENIH IZVORA

U izvrsnoj knjizi *Intelligence for Economic Development: An Inquiry into the Role of the Knowledge Industry* Dedijer i Jequier (1987: 18) prikazuju četiri različita tipa informacija koje sudjeluju u stvaranju obavještajnog proizvoda to jest obavještajnog znanja (*Slika 2*). Koautori

naglašavaju da zapravo vrlo mali postotak informacija odnosno ukupnog obavještajnog znanja nastaje iz tajnih izvora ili posredstvom špijuniranja jer su takve informacije vrlo često "nepristupačne" (Dedijer i Jequier, 1987: 20). Drugim riječima, naglašavaju kako je obavještajno znanje amalgam svega 0,9% tajnih informacija te čak 90% informacija iz otvorenih i svima dostupnih izvora ili od osoba (pojedinaca) koji otvoreno dijele informacije. Ipak, vrlo važno obilježje Dedijerove i Jequireove podjele jest i "nepostojeća informacija" za koju autori tvrde da "često ni neznamo da neka informacija ne postoji ili ne postoji za sada" (Dedijer Jequier, 1987: 20). Za Dedijera i Jequiera zastupljenost takovih informacija jest u 0,10% slučajeva, dok se 9% obavještajnog znanja generira iz sive literature³³ (engl. *Grey literature*).

Slika 2: Različiti tipovi informacija u kreiranju obavještajnog znanja

Izvor: Dedijer i Jequier (1987: 20)

U široj javnosti generalno je zastupljeno pojednostavljeno mišljenje, čak se usuđujemo kazati neutemeljeno izjednačavanje obavještajnih informacija iz otvorenih izvora (engl. *Open Source Intelligence*) s internetom, skeniranjem članaka, fizičkim izrezivanjem novinskih članaka, a u moderno vrijeme s kopiranjem internetskih tekstova. Nepoznavanje elementarnih načela obavještajnih informacija iz otvorenih izvora i njezino banaliziranje umanjuje i podcjenjuje ovu obavještajnu disciplinu. Primjerice, internet nije izvor sam od sebe, već sredstvo uz pomoć kojeg

³³ Siva literatura (engl. *Grey literature*) je prema definiciji *Interagency Gray Literature Working Group* „domaći ili inozemni javno dostupan materijal koji je obično dostupan putem specijaliziranih kanala, ali i ne mora biti distribuiran i publiciran kroz uobičajene kanale ili sustave objavljivanja, distribucije, no moguće ga je pribaviti posredstvom knjižara ili putem pretplate“ (nav. u Soule i Ryan, 1999: 2).

se pristupa izvorima (Gibson, 2007: 79). Stoga ćemu u daljnjem prikazu predočiti čitav kolorit i dijapazon otvorenih izvora iz kojih se prikupljaju takozvani neobrađeni podaci³⁴, koji se nakon toga podvrgavaju svim etapama klasičnog obavještajnog ciklusa. Drugim riječima, izrada završnog obavještajnog proizvoda iz otvorenih izvora ne razlikuje se od izrade završnog obavještajnog proizvoda iz drugih obavještajnih disciplina³⁵. Zanimljiva klasifikacija otvorenih izvora, predstavljena je u američkom priručniku za obavještajne informacije iz otvorenih izvora FMI 2-22.9 (*Tablica 5*).

³⁴ U otvorenim izvorima mogu se prikupljati i ekspertne analize etabliranih znanstvenika i stručnjaka iz područja ekonomije, politologije, sociologije, antropologije, ali i bivših uposlenika obavještajnog sustava koji se bave proučavanjem određenog temata. Tada ne govorimo o prikupljanju neobrađenih podataka već se u tom slučaju prikupljaju setovi strukturiranih informacija o određenoj temi koji donose kvalificirani pogled, raščlambu, projekciju ili kometar o određenom predmetu ili fenomenu.

³⁵ Pored važnosti utvrđivanja pouzdanosti, relevantnosti i provenijencije izvora, tijekom izrade završnog obavještajnog proizvoda neizostavno je provođenje procjene vjerodostojnosti podataka. Drugim riječima, izvršava se provjera izvornosti i autentičnosti prikupljenog sadržaja te se razvrstavaju informacije od dezinformacija i lažnih vijesti. Prikupljeni sadržaj mora odgovoriti na ključna istraživačka pitanja (tko, što, kada, gdje, zašto i kako), a izvor njegove razdiobe mora biti transparentan, odnosno javno objelodanjen. U slučaju izostanka podatka o vremenu nastanka i kreatoru teksta/članka povećava se sumnja u povjerenje prema tom javnom sadržaju. Također, sadržaj prikupljen iz jednog izvora potrebno je usporediti sa sadržajem iz drugih otvorenih izvora. Time se nastoji utvrditi „preciznost“ ili „praznina“ prikupljenog sadržaja. U obavještajnom djelovanju, bilo državnom ili poslovnom i prikupljena dezinformacija ili lažna vijest o određenom tematu, fenomenu, događaju ili osobi bitna je informacija (obilježje) o izvoru informiranja.

Tablica 5: Klasifikacija otvorenih izvora

SUSTAV	SASTAVNI DIJELOVI	ELEMENTI
JAVNI GOVOR	<ul style="list-style-type: none"> • GOVORNIK (SPEAKER) 	<ul style="list-style-type: none"> • SPONZOR • ODNOS • PORUKA
	<ul style="list-style-type: none"> • OBLIK 	<ul style="list-style-type: none"> • KONFERENCIJA • DEBATA • DEMONSTRACIJA • PREDAVANJE • SASTANAK
	<ul style="list-style-type: none"> • AUDITORIJ (AUDIENCE) 	<ul style="list-style-type: none"> • MJESTO • SASTAV
JAVNI DOKUMENTI	<ul style="list-style-type: none"> • GRAFIČKI 	<ul style="list-style-type: none"> • CRTANJE • GRAVIRANJE • SLIKANJE • FOTOGRAFIJA • ISPIS
	<ul style="list-style-type: none"> • ZAPISAN/EVIDENTIRAN 	<ul style="list-style-type: none"> • UREĐAJ ZA POHRANU PODATAKA • DIGITALNI VIDEO DISK • TVRDI DISK • TRAKA/VRPCA
	<ul style="list-style-type: none"> • TISKAN 	<ul style="list-style-type: none"> • KNJIGA • BROŠURA • NOVINE • ČASOPIS • PAMFLET • IZVJEŠĆE
JAVNE EMISIJE	<ul style="list-style-type: none"> • RADIO 	<ul style="list-style-type: none"> • RADIO S NISKOM FREKVENCIJOM • SREDNJE FREKVENTNI AM RADIO • VHF FM RADIO • L i S-BAND SATELITSKI RADIO
	<ul style="list-style-type: none"> • TELEVIZIJA 	<ul style="list-style-type: none"> • SATELITSKA TELEVIZIJA • ZEMALJSKA TELEVIZIJA
INTERNET STRANICE	<ul style="list-style-type: none"> • KOMUNICIRANJE 	<ul style="list-style-type: none"> • RAZGOVOR (CHAT) • E – POŠTA • VIJESTI • NOVINSKA GRUPA • INTERNET – KAMERA • INTERNET PRIJENOS • INTERNET - BLOG
	<ul style="list-style-type: none"> • BAZE PODATAKA 	<ul style="list-style-type: none"> • PROFITABILNE • OBRAZOVNE • VLADINE • VOJNE • ORGANIZACIJSKE
	<ul style="list-style-type: none"> • INFORMACIJE (WEB STRANICE) 	<ul style="list-style-type: none"> • PROFITABILNE • OBRAZOVNE • VLADINE • VOJNE
	<ul style="list-style-type: none"> • USLUGE/SERVISI 	<ul style="list-style-type: none"> • RIJEČNIK • IMENIK • PREUZIMANJE (DOWNLOADS) • FINACIJSKE • GEOPROSTORNE • TRAŽILICE • TEHNIČKA POTPORA • STROJNO PREVOĐENJE • URL TRAŽILICA

Izvor: FMI 2-22.9 (2006: 2-3 – 2-4).

Prema tipologiji izvora iz predložene tablice 5., ova prikupljačka disciplina do takozvanih sirovih materijala dolazi praćenjem javnih nastupa (govora), zatim eksploatiranjem javno dostupnih dokumenata, praćenjem javnih emisija i preko dostupnog sadržaja na Internetu. Ovaj priručnik pod javnim govorom podrazumijeva verbalno izlaganje na određenom događaju, dok se pod javnom dokumentacijom smatraju svi zabilježeni sadržaji koji su dostupni u fizičkom obliku (FMI 2-22.9 2006: 2-5). Kada je riječ o javnim emisijama podrazumijeva se sadržaj koji je distribuiran preko radija, televizije, računala i mobitela, dok se Internet stranice koriste za prikupljanje javnog sadržaja dostupnog na mreži povezanih računala (FMI, 2-22.9 2006: 2-5).

Svjesni mogućnosti pretraživanja sirovih podataka posredstvom društvenih mreža, razvidno je da takova mogućnost nije predviđena u prikazanoj tablici 5. Međutim, zanimljivu i nešto drugačiju tipologiju otvorenih izvora, koju karakteriziraju *online* i *offline* izvori, 2018. godine prezentirali su Nihad Hassani i Rami Hijazi. Njihova podjela uključuje;

1. Internet koji uključuje forume, blogove, društvene mreže, mrežne usluge za razmjenu videozapisa poput *YouTube-a*, *Wikipediju*, *Whois* javno dostupne baze, metapodatke, digitalne podatke, dark web, geolokacijske podatke, IP adrese, tražilice ljudi i sve što se može pronaći na Internetu
2. Tradicionalne masovne medije poput televizije, radija, novina, knjiga i časopisa
3. Specijalizirane časopise, akademske publikacije, disertacije, zbornike radova, profile tvrtki, godišnja izvješća, vijesti o tvrtkama, profile zaposlenika i rezimei
4. Fotografije i video zapisi s metapodacima
5. Geoprostorne informacije poput karti i komercijalnih fotografija (Hassan i Hijazi, 2018: 5).

S druge strane Robert D. Steele (2006: 138) je klasificirao otvorene izvore prema sljedećim kategorijama: (1) tradicionalni medijski izvori (2) komercijalni online premium izvori (3) ostali nišni komercijalni *online* izvori (4) siva literatura (lokalno dostupne informacije ograničenog izdanja) (5) javni (poznati) stručnjaci (6) komercijalne slike i geoprostorne informacije (7) Internet i World Wide Web (uključujući e-poštu i glasovne pozive).

Važno je imati na umu da su informacije prikupljene posredstvom Interneta podložne iskrivljivanju i raznim utjecajima pa za takve informacije treba provoditi procjenu izvora,

utvrđivati njihovu vjerodostojnost, pristranost i pouzdanost (Steele 2006 : 130). U tom kontekstu, NATO (2001) priručnik predlaže pet koraka za procjenu pouzdanosti izvora:

- Točnost - je li informacija provjerena i uspoređena s ostalim valoriziranim informacijama iz drugih prikupljačkih disciplina?
- Stručnost - je li izvor jasno identificiran i je li pruža detaljne informacije o sebi koje su bitne za procjenu stručnosti? Je li drugi izvori citiraju njihove informacije?
- Pravovremenost - jesu li informacije recentne ili je riječ o zastarjelim informacijama?
- Objektivnost – zagovara li informacija određenu grupaciju? S kime je informacija povezana? Predstavlja li informacija individuu ili grupu?
- Relevantnost - je li informacija bitna/značajna za temat koji se proučava? Je li važna za zahtjev na koji treba pružiti odgovor? (NATO, 2001: 24-25).

Izuzetno obuhvatnu i detaljniju analizu od NATO predložka inaugurirali su Craig S. Fleisher i Babette E. Bensoussan u izvrsnoj knjizi *Business and Competitive Analysis: Effective Application of New and Classic Methods*. U širokom prikazu koraka koje je neophodno izvršiti prije uključivanja prikupljenih podataka te informacija u analizu, koautori predlažu provjeru:

- Predmeta – je li tematski vezan uz zahtjev? Djelomice ili potpuno? Koliko je relevantan za predmet istraživanja? Uočavaju li se nedostaci u izvoru informacije?
- Aktualnosti – kada je informacija objavljena? Je li prikupljena informacija izvorna ili sekundarna? Je li prikupljena informacija aktualna za određeni zahtjev?
- Pouzdanosti – je li prikupljena činjenica? Ili se radi o mišljenju/procjeni? Je li prikupljena informacija sadrži referencu? Je li informacija pouzdana za analitičku obradu? Je li informacija: a) potpuno pouzdana b) uglavnom pouzdana c) djelomično pouzdana d) uglavnom nepouzdana e) nepouzdana f) nepoznate pouzdanosti.
- Autorstva – tko je kreator informacije? Je li prikriven autor? Tko je pokrovitelj informacije? Je li supstrat edukativan ili informativan? Radi li se o uglednom autoru?

- Namjere – je li izvor eksplicitno širi procjenu? Objašnjava li izvor razloge širenja podatka/informacije? Je li izvor podatka/informacije prezentirao nešto značajno? Je li vidljiva skrivena namjera u izvoru podatka/informacije?
- Dostupnosti – Je li informacija na stranom jeziku? S obzirom na jezičnu barijeru postoji li opasnosti od lošeg prijevoda? Je li potreban prijevod? Je li se pristup izvoru naplaćuje? Je li iste podatke/informacije moguće dobiti preko dostupnijeg izvora? (Fleisher i Bensoussan, 2015).

6.4. PROCES (CIKLUS) OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA

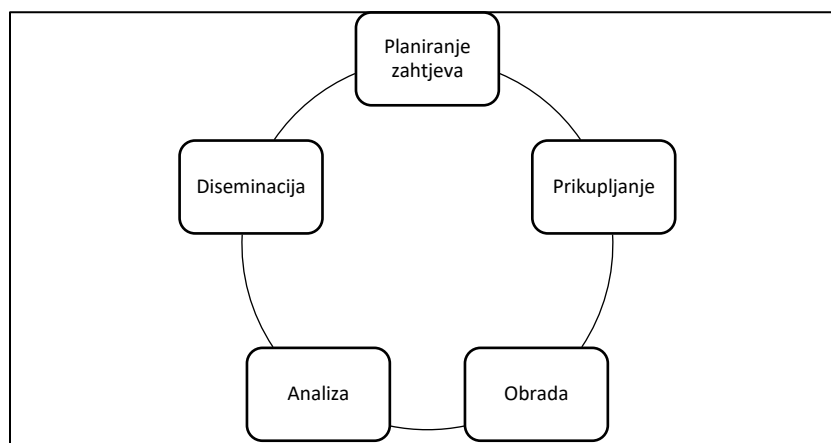
Prikupljačke obavještajne discipline obilježene su predefiniranim koordiniranim procedurama ili etapama koje se izmjenjuju unutar dobro poznatog obavještajnog ciklusa kako bi se zadovoljile potrebe za obavještajnim informacijama koje su namijenjene kao podrška krajnjim korisnicima u donošenju odluka. Međutim, prije nego što prikažemo obavještajni ciklus iz otvorenih izvora, bitno je napomenuti kako unutar ove obavještajne discipline postoje četiri različite kategorije produkata iz otvorenih izvora:

1. *Podatak iz otvorenih izvora (engl. Open Source Data-OSD) – neobrađeni je podatak/fakt iz otvorenih izvora.*
2. *Informacija iz otvorenih izvora (engl. Open Source Information-OSIF) – generička informacije složena od podataka kroz proces koji uključuje dozu interpretacije i provjere te je namijenjena širokoj publici.*
3. *Obavještajna informacije iz otvorenih izvora (engl. Open Source Intelligence-OSINT) – informacija koja je namjerno otkrivena i diseminirana prema točno određenim korisnicima koja odgovara na specifično pitanje. Informacije iz otvorenih izvora se analitički obrađuju te se tako stvara obavještajni proizvod.*
4. *Validirana (potvrđena) obavještajna informacije iz otvorenih izvora (OSINT-V) - to je obavještajna informacija kojoj se može pripisati vrlo visok stupanj izvjesnosti. Može ga izraditi obavještajni stručnjak za sve izvore, s pristupom klasičnim obavještajnim izvorima, bilo da radi za državu ili koaliciju ili neki savez. Također OSINT-V može doći iz provjerenog otvorenog izvora za kojega se ne može postaviti pitanje o valjanosti (npr.*

slike zrakoplova koji pristižu na zračnu luku koji se emitiraju putem medija) (Steele 2006: 131-132).

Kako navode Steele (2006: 139), Best (2008: 2) te Williams i Blum (2018:13), obavještajni ciklus informacija iz otvorenih izvora sastoji se od nekoliko međusobno povezanih koraka koji slijede u nizu. Iako se navedeni autori razlikuju prema konačnom broja faza unutar samog ciklusa, njihovi se stavovi ipak podudaraju u tri bitna elementa: (1) prikupljanju sirovih podataka; (2) obradi; (3) razdiobi. Ova tri elementa karakteristična su i za druge obavještajne discipline, ali Steele (2006: 139) i Best (2008: 3), ipak smatraju da analitička obrada predstavlja srž ciklusa. Činjenica da su podaci iz otvorenih izvora lako dostupni, ne govori previše sama za sebe. Kako bi se obavještajne informacije iz otvorenih izvora koristile za izvještavanje krajnjih korisnika, neobrađeni podaci iz otvorenih izvora prvo se moraju prikupiti, zatim sortirati odnosno obraditi i analizirati (*Slika 3*). Neobrađeni podaci u okruženju masovnih tokova informacija se mogu prikupljati manualno ili automatizirano uz pomoć različitih javno dostupnih alata³⁶.

Slika 3: Obavještajni ciklus informacija iz otvorenih izvora

Izvor: Best (2008:2).

Model obavještajnog ciklusa informacija iz otvorenih izvora kojeg su prikazali koautori Williams i Blum (2018: 13) za istraživačku organizaciju RAND, najjednostavniji je i sastoji se samo od četiri koraka; (1) prikupljanja; (2) obrade; (3) korištenja; (4) diseminacije. Ovaj ciklus je

³⁶ Različiti autori izdvajaju različite aspekte i kategorije prikupljanje podataka upotrebom različitih alata, primjerice “*A Review Paper on Open Source Intelligence: An intelligence sustenance*” autorice Annie Ahuja; *Fusing algorithms and analysts: open-source intelligence in the age of ‘Big Data’* autora Christopher Eldridge, Christopher Hobbs i Matthew Moran; “*Open Source Intelligence Methods and Tools: A Practical Guide to Online Intelligence*” autora Nihad A. Hassan i Rami Hijazi.

usmjeren na “prikupljanje, validaciju, utvrđivanje vrijednosti i dostavljanje informacija krajnjim korisnicima” (Williams i Blum 2018: 13). Međutim, za obavještajni ciklus iz otvorenih izvora od bitnog je značaja zaprimanje konkretnog zahtjeva. Za mnoge praktičare iz područja otvorenih izvora tada započinje faza prikupljanja neobrađenih podataka iz otvorenih izvora. Tada se izrađuje i plan pretraživanja javno dostupnih izvora te se pristupa postojećem katalogu otvorenih izvora, iako se paralelno pretražuju i novi izvori do kojih se nerijetko dolazi u fazi pretraživanja. Neobrađeni podaci iz novih izvora prije uključivanja u daljnju obradu moraju zadovoljiti fazu procjene, utočnjavanja i vrednovanja. Također nakon prikupljanja obavještajnih podataka iz drugih (stranih) jezika, u fazi obrade podataka događa se njihovo prevođenje na materinji jezik koji je podesan i kompatibilan za kasniju analizu. U fazi obrade podataka iz otvorenih izvora svi već poznati i nerelevantni podaci će se odbaciti i neće ući u daljnju analitičku obradu. Važno je napomenuti da obradom sirovih podataka i njihovom interpretacijom dolazimo do obavještajnih informacija iz otvorenih izvora. Međutim, iako su podaci iz otvorenih izvora svima dostupni i nisu klasificirani, njihov produkt odnosno završna obavještajna informacija, kojom se odgovara na određeni zahtjev, može biti klasificirana to jest zaštićena određenim stupnjem tajnosti. Ovaj paradoks može nastupiti kada je interes obavještajnih sustava država tajan.

Osim toga, Steele (2006: 139) kaže kako se obavještajni ciklus informacija iz otvorenih izvora u užem smislu sastoji od četiri koraka (engl. *Discovery, Discrimination, Distillation i Dissemination – 4D's*), a riječ je o: (1) „Otkriću (Znati tko zna)“; (2) „Razlikovanju (Znati što je što)“; (3) „Odabiru (Znati što je ključno)“; (4) „Diseminaciji (Znati tko je tko)“. Dok s druge strane u širem smislu navedena Steelova podjela uključuje sedam povezanih cjelina;

1. Definiranje zahtjeva
2. Praktična trijaža
3. Prikupljanje (Pronaći besplatno, dobiti besplatno, kupiti jeftino i tražiti pristojno)
4. Obrada i eksploatacija
5. Analiza i produkcija
6. Sigurnost
7. Diseminacija i evaluacija (Povratna informacija) (Steele 2006: 139).

Već iz kratkog prikaza karakteristika obavještajnog ciklusa iz otvorenih izvora, jasno je da produkt te obavještajne discipline može biti u službi kreiranja obavještajnog znanja i korišten u svrhu izvještavanja krajnjih korisnika. Međutim, kako navodi Steele (2006: 139) obavještajni

ciklus iz otvorenih izvora „ne može popraviti patološka razmišljanja, uključujući ideološke fantazije i političku korupciju ili loše upravljanje“ (Steele, 2006: 139). Za njega ova disciplina počiva na horizontalnom i vertikalnom širenju informacija, što posljedično dovodi do unaprjeđenja znanja, što nije slučaj s tajnim podacima, koji se pokušavaju štiti i njihova razdioba je ograničena i segmentirana.

6.5. OBAVJEŠTAJNE INFORMACIJE IZ OTVORENIH IZVORA I UMJETNA INTELIGENCIJA (UI)

Umjetna inteligencija, kako ju definira Francesca Rossi (2019: 127) jest “znanstvena disciplina usmjerena prema izgradnji strojeva koji mogu obavljati ljudske zadatke”, dok Russell i Noring (2010: 1) govore o izgradnji “inteligentnih entiteta”. Za Rossi je glavna zadaća umjetne inteligencije unaprjeđenje ljudskih sposobnosti i omogućavanje bolje informiranosti recipijenata. Drugim riječima, umjetna inteligencija nastoji simulirati ljudski rad strojnim radom to jest strojeve naučiti navikama ljudi.

Sve što su ljudi prije razvoja umjetne inteligencije radili manualno, osobito u pogledu prikupljanja mrežnih podataka danas je to lakše izvedivo korištenjem automatiziranih strojeva. To obilježje je zasigurno prednost kada govorimo o radu s otvorenim izvorima. Pri tome takav rad karakterizira brže prikupljanje velikih količina podataka i njihovo ekstrahiranje u skladišta podataka, što je izuzetno bitno u prikupljanju podataka iz otvorenih izvora. I u sljedećoj fazi, odnosno dijelu obrade podataka do posebnog izražaja dolazi umjetna inteligencija, koja brže od čovjeka može obraditi velike skupove podataka. Tada govorimo o strojnom učenju to jest statističkom procesu kojim se iz skupa podataka izlučuju pravila i postupci koji objašnjavaju podatke (EOP, 2016: 8). Upravo je to moderni koncept korištenja otvorenih izvora i kreiranja obavještajnog proizvoda temeljem javno dostupnih podataka, koji nakon strukturiranja postaju pogodan supstrat za analizu i interpretaciju. Prema konceptu umjetne inteligencije, strojevima je namijenjena ljudska uloga, što je osobito iskoristivo kada govorimo o sortiranju podataka, strojnom prevođenju tekstova, leksičkoj analizi prirodnog teksta ili analizi sentimenta željenog teksta. Nepobitno je da u tom kontekstu umjetna inteligencija predstavlja bitnu pomoć prilikom prikupljanja i obrade podataka. Također, umjetna inteligencija je odgovorna i za strojno

potpomognutu analizu, koja se za razliku od ljudske analize, obavlja uz mnogo veći volumen i brzinu (McKeldin, 2019).

Stručnjak iz područja obavještajnih informacija iz otvorenih izvora Nathan McHeldin je na konferenciji RFUN2018 naglasio kako je najveći problem u radu s otvorenim izvorima obujam javno dostupnih podataka (McKeldin, 2019). Prema podacima koji su dostupni, broj internet korisnika u 2019. iznosi 4.234.827.801, dok je u istoj godini Google pretraživan 922.203.496.329, zatim je učitano 974.412.751.790 video sadržaja te je aktivno 2.229.106.059 korisnika društvene mreže Facebook i 347.469.678 Twitter korisnika (ILS, 2019).

S tim u vezi, umjetna inteligencija i strojna analiza u okolnostima dostupnosti velikih količina podataka za McKeldina ima četiri temeljna pozitivna elementa;

- a) strukturiranje nestrukturiranih podataka
- b) korištenje tehnologije radi uspoređivanja skupova podataka
- c) utvrđivanje lažnih i istinitih vijesti
- d) automatizirano upozoravanje i izvještavanje (McKeldin, 2019).

Također, korištenje umjetne inteligencije aplikativno je i kod ranog upozoravanja jer na temelju zadanih kriterija možemo dobivati informacije odnosno upozorenja i na taj način olakšati ljudski angažman u stalnom pretraživanju otvorenih izvora. Primjena umjetne inteligencije u radu s obavještajnim informacijama iz otvorenih izvora je vidljiva i kod velike količine prikupljenih podataka, kada se korištenjem vizualnih tehnika podaci mogu razvrstati u tablice, grafove i druge vizualne kategorije koje omogućavaju jednostavnije pregledavanje, analiziranje i donošenje zaključaka. U situaciji gdje se prikupljaju nepregledne količine fotografija i video snimaka, Sjedinjene Američke Države su primjenom strojnog učenja proučavale snimke bespilotnih letjelica u detektiranju ciljeva u borbi protiv terorističkih skupina i na taj način ubrzale cjelokupni proces dugotrajnog ljudskog proučavanja video sadržaja (Corrigan, 2017).

Stupanj razvoja umjetne inteligencije postaje ključna komparativna prednost obavještajnih, vojnih, policijskih i drugih sustava. Međutim, Allen i Chan (2017: 29) naglašavaju kako se umjetna inteligencija pored analitičke obrade može koristiti i za proizvodnju različitih sadržaja poput fotografija, videozapisa i tekstova. Za dvojicu koautora umjetna inteligencija može implicirati većom količinom javnog znanja odnosno izvora informiranja, ali i lakšim širenjem fabriciranog sadržaja što podrazumijeva da će obavještajni sustavi ulagati sve više napora u

provjeravanje iskrivljenih i krivotvorenih informacije. O tome govori i Nathan McKeldin (2019) koji kaže da je umjetna inteligencija pogodna za stvaranje “lažnih vijesti, dubokih krivotvorina, lažnog zvuka ili videozapisa” te kako “krivotvoreni sadržaji postaje sve bolji i sve ga je teže identificirati”.

6.6. PREDNOSTI I NEDOSTACI OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA

Iako postoji duga tradicija korištenja obavještajnih informacija iz otvorenih izvora, obavještajna zajednica je oduvijek dvojila u vrijednost takovih proizvoda ili je sporo prepoznavala njihov smisao i ulogu (Best i Cumming, 2007: CRS-1). Koautori naglašavaju da je obavještajna zajednica SAD-a od njezinog formalnog osnivanja 1947. godine kritizirana radi podcjenjivanja otvorenih izvora, dok je nova paradigma korištenja informacija iz otvorenih izvora to jest njihove uloge u obavještajnoj djelatnosti unaprjeđena tek nakon raspada bivšeg Sovjetskog Saveza, terorističkog udara 11. rujna 2001. godine i rata u Iraku (Best i Cumming, 2007: CRS-1). Ključne izvide načinile su s tim u vezi tri povezane komisije; a) Komisija Aspin-Brown³⁷, b) Komisija o obavještajnim sposobnostima Sjedinjenih Američkih Država o oružju za masovno uništenje iz 2004.³⁸ i c) Komisija 9/11³⁹, koje su prepoznale važnost i gotovo obligatornim postavili korištenje informacije iz otvorenih izvora u obavještajnoj djelatnosti.

³⁷ Kolokvijalni je naziv Komisije za utvrđivanje uloge i sposobnosti obavještajne zajednice Sjedinjenih Američkih Država (engl. *The Commission on the Roles and Capabilities of the U.S. Intelligence Community*) koja je 1994. godine inaugurirana Zakonom o nadzoru obavještajnog sustava (engl. *Intelligence Authorization Act*) za 1995 godinu. Komisija je istraživala sposobnosti i promjene obavještajnog sustava SAD-a nakon Hladnog rata te multipliciranje sigurnosnih prijetnji. Temljeni cilj je bio istražiti potrebu i opravdanost proširenja obavještajne djelatnosti izvan domene obrambenih i vanjskopoličkih interesa na ekonomska, ekološka i zdravstvena pitanja (CRCUSIC, 2020).

³⁸ Komisija je bila zadužena za procjenu stručnosti, opremljenosti, organiziranosti i pripremljenosti obavještajnog sustava SAD-a u prepoznavanju i suprotstavljanju novim sigurnosnim izazovima 21. stoljeća, ponajviše proliferaciji oružja za masovno uništenje i njihovog možebitnog korištenja od terorista, terorističkih skupina i drugih aktera (FAS, 2020).

³⁹ Službenog naziva „Nacionalno povjerenstvo za terorističke napade na Sjedinjene Američke Države (engl. *The National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States*) osnovano je s ciljem ispitivanja odgovornosti, analize i utvrđivanja okolnosti koje su dovele do terorističkih akata na SAD-e te izradu smjernica za sprječavanje budućih terorističkih udara prema američkim ciljevima.

Komentirajući vrijednost obavještajnih informacija iz otvorenih izvora Stevan Dedijer (1993: 393), jedan od utemeljitelja poslovno-obavještajnog djelovanja (engl. *business intelligence*) je 1992. godine s grupom švedskih predstavnika sudjelovao na prvoj konferenciji iz područja otvorenih izvora u Washingtonu te je u kasnijem osvrtu na taj povijesni događaj naglasio kako „špijuniranje izumire“ i da je nerijetko „kontraproduktivno“, apostrofirajući da dolazi vrijeme obavještajnih informacija iz otvorenih izvora. Dedijer svoje stajalište podupire i temelji na bitnim činjenicama: a) bivši Sovjetski Savez je 1920-tih proglasio američki konzulat u Rigi u Estoniji najistaknutijim špijunskim centrom, iako je tadašnji voditelj konzulata George Kennan u svojim memoarima naglasio da je konzulat prikupljao obavještajne podatke iz novina čitavog SSSR-a, b) direktor CIA-e je 1950-ih od grupe znanstvenika i inženjera zatražio prijedlog oružja koje bi SAD-a trebala nabaviti te je njihov izvještaj proglašen „vrlo tajnim“ jer se poklapao sa službenim programom nabavke i c) krajem 1940-tih indijski znanstvenik Rajni Kothari je temeljem javno dostupnih podataka prezentirao učinke nuklearnog napada na Japan, a rezultati su bili slični onima ministarstva obrane (Dedijer, 1993: 394).

Navedeni izvidi za Dedijera jasno ukazuju da u otvorenim izvorima počiva veliki potencijal i da je njihova vrijednost često jednaka klasificiranim izvorima podataka. U počecima zagovaranja i promoviranja obavještajne discipline temeljene na javno dostupnim podacima, Dedijer (1993:395) je na vrlo znakovit način ukazao na važnost ove discipline, navodeći kako „eksplozivna produkcija informacija kao esencijalnog izvora ljudske interakcije omogućava dobivanje svih potrebnih informacija iz otvorenih izvora“. Iz današnje pozicije nepobitno možemo konstatirati da je Dedijer prezentirao dalekosežnu misao koja svoje postojanje ukorjenjava u informacijskoj eri sve dostupnih informacija.

Na primjeru američkog traganja za oružjem za masovno uništavanje u Iraku, prorok i najveći zagovaratelj otvorenih izvora Robert Steel (2006: 135) je pokazao vjerodostojan primjer da je moguće obavještajno djelovanje koje je usmjereno na “tajne podatke ignorirati i njime manipulirati, već i da oslanjanje na njega može dovesti do isključivanja zdravog razuma i informacija iz otvorenih izvora”. Priručnik Sjedinjenih Američkih Država o korištenju obavještajnih informacija iz otvorenih izvora iz 1996. godine jasno naglašava da ova prikupljačka disciplina predstavlja „štedljiv izvor“ znanja jer otvoreni izvori smanjuju potrebu za korištenjem tajnih obavještajnih aktivnosti (JMITC, 1996: 34).

Drugim riječima, racionalno korištenje tajnih obavještajnih aktivnosti je prema američkom pogledu u korelaciji sa svrhovitim korištenjem javno dostupnih informacija to jest znanja, koje determiniraju učinkovito i fokusirano prikupljanje podataka iz tajnih izvora (JMITC, 1996: 34). U priručniku se prezentira viđenje kako otvoreni izvori mogu odgovoriti na zahtjeve krajnjih korisnika i na taj način reducirati zahtjeve prema tajnim informacija. Stephen Mercedo (2005) smatra kako je potrebno javno raspraviti o bitnim razlikama između javnih i tajnih izvora budući da „previše donositelja odluka i uposlenika obavještajnih institucija smatra da su informacije iz tajnih izvora superiornije od javno dostupnih informacija“. Kada je riječ o viđenju vrijednosti obavještajnih informacija iz otvorenih izvora neizostavno je prikazati pojedinačna nastojanja koja to podupiru:

- Obavještajne informacije iz otvorenih izvora pružaju ključne „podatke o povijesnim činjenicama, aktualnim političkim, ekonomskim, tehničkim, društvenim, prirodnim, demografskim i zemljopisnim pokazateljima“ dok s druge strane u vojnom kontekstu pružaju informacije o „terenu te infrastrukturi“ (NATO, 2001: 36).
- Obavještajni produkt iz otvorenih izvora je neklasificiran i pogodan je za međunarodnu i međuagencijsku razmjenu (Best, 2008: 2) i može se diseminirati „bez restrikcija“ (Steel, 2006: 144).
- Obavještajne institucije promatraju nove teme „globalno okruženje i ekonomsku konkurentnost“, u čemu dominiraju informacije iz otvorenih izvora (Wallner, 1993: 20).
- Zasebna je obavještajna disciplina koja istodobno može prikupljati obavještajne podatke na svim jezicima te doći do informacija iz prošlosti (Steele, 2006: 133).
- Hribar, Podbregar i Ivanuša (2014: 533) naglašavaju kako javno dostupni materijali novinara i znanstvenika mogu rezultirati kvalitetnijim obavještajnim proizvodom od specifičnog institucijskog obavještajnog uratka temeljenog na klasificiranim informacijama, ali pod uvjetom da su novinari i znanstvenici duže boravili u određenoj državi i posjeduju dublja znanja o jeziku, političkim prilikama, ekonomskim procesima, kulturi i unutarnjim događajima. Za koautore još jedna prednost obavještajni informacija iz otvorenih izvora jest njihovo legitimno prikupljanje.
- “Otkrivaju nepouzdanu informaciju” (Benes, 2013: 25).

Na jednak način o važnosti i vrijednostima otvorenih izvora govori i Peter Eisler (2008) kada kaže da se „tajne otkrivaju na vidljivom mjestu“, što prije pojave interneta i naprednih aplikacije za komuniciranje i širenje vijesti nije bio slučaj. Ovaj autor naglašava da obavještajni proizvod sve češće čine javno dostupni materijali a sve manje klasificirani i teško dostupni sadržaji. Prema navodima nekadašnjem direktora Obrambene obavještajne agencije (engl. *Defense Intelligence Agency* - DIA) Ellena Tudisca, otvoreni izvori imaju veliki potencijal jer u tom prostoru možemo “upoznati našeg neprijatelji gledajući što govori”. (nav. u Eisler, 2008). Mercedo u svom viđenju vrijednosti obavještajnih informacija iz otvorenih izvora govori o šest ključnih karakteristika:

1. Brzina
2. Kvantiteta
3. Kvaliteta
4. Jasnoća
5. Jednostavnost korištenja
6. Trošak (Mercado, 2005).

Ipak, obavještajne informacije iz otvorenih izvora neće nam otkriti kada i gdje će se dogoditi sljedeći teroristički udar, ali nam pružaju uvid u agendu terorističkih skupina i na koji način djeluju (Mercado, 2005). U ovoj disertaciji jedan od fokusa našeg interesa je upravo istražiti pružaju li nam obavještajne informacije iz otvorenih izvora koristan izvor znanja u protuterorizmu i protuteroru, što je ujedno i ključna karakteristika obavještajnog proizvoda, odnosno obavještajne informacije. Analizom obilježja javno dostupnih informacija utvrditi ćemo jesu li takve informacije primjenjive u kreiranju protuterorističkih politika i strategija te dodatno potvrditi i na primjerima pokazati vrijednost otvorenih izvora. Nedostatak ili mana obavještajnih informacija iz otvorenih izvora manifestira se u velikoj količini dostupnih podataka, drugim riječima u nekim slučajevima od šume se ne vidi drvo, to jest kvalitetan podatak teško je vidljiv u gomili podataka. Dakle, pojavom interneta i migracijom javno dostupnih informacija iz tiskane u digitalnu sferu, kvantiteta dostupnih informacija gotovo je postala neograničena, ali to obilježje ne jamči i dobivanje ili prikupljanje krucijalnih informacija od obavještajnog interesa. Ovaj informacijski paradoks može se objasniti činjenicom da je informacija postala dostupnija nego ikada prije, no unatoč tome rijetko se dolazi do korisnih informacija. Stoga, novi problemi u radu s otvorenim izvorima predstavlja demokratizacija javnog prostora te pojava blogova i socijalnih mreža posredstvom kojih bilo koji akter može stvarati javni sadržaj i utjecati na recipijenta.

Primjerice, Bilandžić (2008: 34) u kontekstu informacijskog paradoksa naglašava da svaka informacija može biti akcijabilna (iskoristiva) dok istovremeno niti jedna informacija ne mora biti akcijabilnog karaktera. Ovdje autor naglašava da akcijabilna vrijednost informacije nije determinirana pukim posjedovanjem informacije, već ona postaje korisna samo „ako i kad zatreba“ (Bilandžić 2008: 34).

Takva obilježja javnog prostora omogućila su državnim i nedržavnim akterima te pojedincima da s bilo kojeg mjesta na svijetu diseminiraju neistinitu, kontradiktornu i obmanjujuću vijest ili podatak. Pored toga, sposobnost računalne tehnologije u proizvodnji informacija dovela je do takozvane eksplozije informacija što je prema viđenju Krejčija (2002: 35) jedan od glavnih nedostataka ove obavještajne discipline, budući da analitičari nisu u mogućnosti obraditi sve prikupljene informacije. Iako ova prikupljačka disciplina može generirati nepredvidivi fond podataka, sve veći problem predstavlja sama „provjera podataka“ jer su utočnjeni podaci ključni za „obavještajni proces“ (Norton, 2011: 66).

Jedna od osnovnih zadaća u tom slučaju je provjeravanje prikupljenih podataka odnosno njihovo uspoređivanje s drugim mrežnim izvorima o specifičnom tematu. Mrežni izvori mogu biti upravljani odnosno pod snažnom kontrolom različitih aktera i producirati dezinformacijski sadržaj (Hulnick, 2002: 568 i Norton, 2011: 66). Norton naglašava da je riječ o kontinuiranom procesu u kojem se informacije konstantno produciraju, prikupljaju i provjeravaju. Promjene u stvaranju i širenju informacija u javnom prostoru utjecale su na analitičku obradu (Lomas, 2015: 77). Drugim riječima veća količina podataka usporila je sortiranje, provjeravanje podataka, analitičku obradu i proces u cjelini. Za Hulnicka (2002: 567) je glavni nedostatak obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u njihovoj „nepouzdanosti“⁴⁰. Za Hulnicka javni prostor često služi za omalovažavanje protivnika i širenje lažnih vijesti, što također treba imati na umu tijekom analitičke obrade informacija iz otvorenih izvora. U svom viđenju Holand (2012: 1) smatra da je nedostatak otvorenih izvora ograničeni spektar djelovanja s obzirom na to da javni prostor ne pokriva sva područja obavještajnog djelovanja s jedne strane, a s druge strane željeni podatak ponekad niti nije javno dostupan.

⁴⁰ Međutim, nepouzdanost i lažne informacije iz poznatog izvora, bilo da on dolazi iz otvorenog ili pak ljudskog izvora (HUMINT), imaju obavještajni potencijal.

Nedostatak predstavlja i šum u protoku informacija i nužnost uspoređivanja samih informacija (Tablica 6).

Tablica 6: Prednosti i nedostaci obavještajnih informacije iz otvorenih izvora

Prednosti	Nedostaci
Jednostavno širenje (neklasificirani izvori)	Ne pokriva sva područja interesa
Ne kompromitira osjetljive izvore	Željeni podaci moguće nisu javno dostupni
Pasivna aktivnost (mali rizik)	Uspoređivanje podataka
Široko pokrivanje interesa	Velika šumovi u komunikacijskom kanalu

Izvor: Holand (2012: 1).

Svoj pogled na nedostatke obavještajnih informacija iznio je i Valdez (2011: 20), naglašavajući kako informacije iz javnog prostoru nisu u mogućnosti osigurati sve potrebne informacije obavještajnim sustavima. Valdez s tehničke strane nedostatak vidi u programima koji automatizirano prikupljaju podatke i generiraju velike količine podataka, ali i u tome što neće moći zamijeniti analitičke napore ljudskih bića.

Tablica 7: Nedostaci obavještajnih informacija iz otvorenih izvora

Nedostaci obavještajnih informacije iz otvorenih izvora
Malo je vjerojatno da će osigurati 100% potrebnih informacija
Softver mora biti intuitivan te robustan za prikupljanje podataka
Velike količine podataka
Tehnologija neće moći zamijeniti analitičke napore ljudskih bića
Nisu vrijedne ako ne postoje kvalitativne informacija za analizu

Izvor: Valdez (2011: 20).

Već i iz kratke raščlambe nekih od najznačajnijih ideja o prednostima i nedostacima obavještajnih informacija iz otvorenih izvora jasno je da otvoreni izvori nisu zamjena za druge prikupljačke discipline i ne očekuje se da dođe do njihovog revolucionarnog odbacivanja. I teoretski gledano jasno je da otvoreni izvori ne mogu pokriti cjelokupnu obavještajnu djelatnost, ali u svim područjima djelovanje mogu imati više-manje aplikativnu primjenu i kontekstualnu korist. Kako su informacije glavni sastojak svakog znanja, posredstvom informacija otvorenog koda možemo lakše utjecati na unaprjeđenje kolektivnog znanja o specifičnim prijetnjama kojima smo aktualno

izloženi. Na taj način demokratizirat ćemo znanje o opasnostima i prijetnjama te neminovno dovesti do unaprjeđenja presonalne i kolektivne otpornosti, ali i odgovornosti. Vrijednosti poput etičnosti djelovanja, djeljivosti informacija, dostupnosti podataka, dozvoljivosti širenja, štedljivosti djelovanja, primjenjivosti znanja i sigurnosti involviranih aktera, temeljna su načela i prednosti ove obavještajne discipline. Da je riječ o neizostavnom izvoru obavještajnog znanja tvrdi i Steele (2007: 132) ističući tri bitne činjenice koje su utjecale za razvoj obavještajnih informacija iz otvorenih izvora. To je širenje informacija posredstvom novog alata, odnosno interneta, što je dovelo do simetrične dostupnosti korisnih informacija te pojava netradicionalnih sigurnosnih ugroza.

6.7. ETIČNOST I OBAVJEŠTAJNE INFORMACIJE IZ OTVORENIH IZVORA

Već ranije je istaknuto kako je jedna od prednosti obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u odnosu na druge obavještajne discipline etičnost u prikupljanju podataka. Stoga, prikupljanje podataka iz otvorenih izvora zadovoljava visoke etičke, odnosno moralne vrijednosti ako se javno dostupni podaci prikupljaju na otvoren i transparentan način.

Prikrivanje interesa prilikom prikupljanja javno dostupnih podataka primjer je neetičnog ponašanja, ali za državne obavještajne službe takav način djelovanja ne smatra se nemoralnim. Zašto? Razlog je u tome što obavještajne službe svoje aktivnosti provode u tajnosti (prikriveno) s ciljem preveniranja potencijalnih ugroza iz spektra nacionalne sigurnosti. Dakle, bez znanja javnosti, ali poštivajući zakonsku regulativu. Drugim riječima, taj oblik prikupljanja podataka nije protupravan, ali je moralno dvojben. Isto tako i poslovne obavještajne službe, skrivajući interes, prikupljaju javno dostupne podatke o svojim konkurentima. Također, kreiranje lažnog profila na društvenim mrežama i prikupljanje te dobivanje podataka na temelju takvog profila te možebitnog podmetanja ili manipuliranja u komunikaciji s drugim profilima putem pomno odabranih (izmišljenih) konstrukata, smatra se nemoralnom radnjom, ali ne i onda kada je sigurnost imperativ. Tada se može govoriti o korištenju socijalnog inženjeringa u svrhu dobivanja podataka iz otvorenih izvora.

Iako se u kibernetičkom prostoru neumitno provode opisane operacije socijalnog inženjeringa, one više odgovaraju prikrivenim operacijama iz područja HUMINT-a. U radu s javno dostupnim materijalima dvojbeno je i pitanje etičnosti prikupljanja tajnih (klasificiranih) podataka koje je

neki subjekt namjerno objavio u javnom prostoru. Međutim, ako su tajni podaci postali dio javnog prostora, ti podaci su postali pogodni za javno prikupljanje te se stoga njihovo pribavljanje ne smatra nemoralnim činom. Drugim riječima prikupljači takvih podataka/dokumenata nisu koristili moralno upitne ili tajne metode u njihovom prikupljanju. Međutim i kod ove discipline ponekad postoje određeno dileme na koje je jasno ukazao Bellaby;

“Može se tvrditi da obavještajne informacije iz otvorenih izvora neće uzrokovati štetu jer ova obavještajna disciplina podrazumijeva prikupljanje svima dostupnih informacija. Međutim, iako je navedeno u velikoj većini slučajeva točno, to nije nužno tako. Ovo je ocjena obavještajnog prikupljanja kao "aktivnosti", a ne obavještajnih "izvora". Etički status mijenja se ovisno o tome koje se radnje koriste, a ne o vrsti izvora koji je cilj. Dakle, iako otvoreni izvori vjerojatno neće uključivati istu vrstu manipulacije ili obmane koju će vrlo vjerojatno uključivati tajni izvori, nema jamstva da će to uvijek biti slučaj” (Bellaby, 2012: 104).

Primjerice Tony Pfaff (nav. u Bean, 2011a: 386) kaže kako ne postoje razlika između sustava država koji prikupljaju obavještajne informacije iz otvorenih izvora i pojedinaca koji konzumiraju javni sadržaj. Za Pfaffa ne postoji etički problem u tome što institucije izvode zaključke temeljem javno dostupnih sadržaja. Međutim u pogledu zaštite ljudskih prava, prikupljanje javno dostupnih informacije moralo bi podlijegati valjanim i detaljnim provjerama prikupljenih podataka kako ne bi došlo do ne namjernog markiranja pojedinaca radikalnim ili ekstremnim, odnosno do zamjene identiteta (Eijkman i Weggemans, 2013: 286). Primjerice izvjesna osoba može ciljano koristiti i zlouporabiti tuđe osobne podatke i temeljem njih izraditi profil na društvenoj mreži i putem njega diseminirati radikalne i ekstremne stavove ili ga koristiti za aktivnosti iz domene organiziranog kriminaliteta i naći se pod nadzorom obavještajne institucije. Ako u ovom slučaju ne dođe do detaljne to jest konkretne provjere identiteta stvarnog vlasnika profila može doći do okrivljavanja pogrešne osobe čiji su osobni podaci u ovom slučaju zlouporabljani. Važno je napomenuti da je detaljna provjera identiteta potrebna i radi činjenice da postoji mnoštvo osoba s istim imenom i prezimenom što bi u slučaju nepotpunog identificiranja moglo dovesti do kompromitiranja nedužne osobe ili stvaranja problema stanovitoj osobi prilikom prijelaza granice, policijskog legitimiranja ili odlaska u inozemstvo.

Dana Boyd (2010) naglašava kako činjenica da su podaci javno dostupni ne determinira da ih je etično koristiti. Štoviše, ako su određeni osobni i drugi podaci javno dostupni na različitim društvenim mrežama, razni alati koji se koriste za rudarenje podataka mogu poslužiti policijskim i sigurnosno-obavještajnim institucijama u razvijanju profila rizičnih osoba i dovesti do evidentiranja određenih osoba potencijalnom sigurnosnom prijetnjom (Eijkman i Weggemans, 2013: 291). Za Eijkmana i Weggemansa rudarenje podataka s društvenih mreža predstavlja kršenje privatnosti. Navedeni koautori smatraju da upotreba obavještajnih informacija iz otvorenih izvora ima bitan značaj u sferi nacionalne sigurnosti i važnost javnih podataka nije sporna s jedne strane, ali s druge strane smatraju da je potrebno osigurati visoku razinu državne odgovornosti kako ne bi došlo do kontraindikacija. Smatramo kako rudarenje podataka (engl. *data mining*), kao tehnika traganja za vrijednim podacima u gomili podataka ne predstavlja kršenje privatnosti ako su podaci na društvenim mrežama javno prezentirani. Tada ti podaci, bilo da su intimni, nisu tajni, budući da su svjesno pokazani javnosti.

Hribar, Podbregar i Ivanuša (2014: 538) naglašavaju kako obavještajne institucije mogu kreirati i koristiti lažne profile na društvenim mrežama kako bi sklopili ciljano prijateljstvo i prikupili željene podatke o targetiranoj osobi. Autori naglašavaju da je riječ o neetičnom obavještajnom djelovanju, odnosno polu-legalnom. No, obavještajne službe su ovlaštene i za prikupljanje podataka kojima se kratkotrajno čak utječe i na reduciranje razine ljudskih prava i sloboda. Osim toga, ovlaštene su i za provedbu tajnih operacija (engl. *covert action*) u okviru kojih se provode manipulativne aktivnosti, o kojima govore Hribar, Podbregar i Ivanuša, prema strateškim ciljevima provoditelja akcije. Temeljem tvrdnje kako je “tanka linija između špijunaže i korištenja javno dostupnih izvora” (Hribar, Podbregar i Ivanuša, 2014: 545) može se ustvrditi kako su poznavanje i razumijevanje elemenata provjere javno dostupnih podataka bitan element etičkog djelovanja koje determinira opravdano korištenje dostupnih podataka.

Etički problem predstavlja i korištenje automatiziranih alata za prikupljanje i analiziranje podataka iz otvorenih izvora koji prikupljaju i obrađuju javno dostupne personalne podatke pa se postavlja pitanje jesu li takve analize točne i možemo li im uopće vjerovati i donose li strojevi točne zaključke? (Hassan i Hijazi, 2018: 18). Odgovor na to pitanje može se pronaći samo u praksi to jest kod eksperata koji svakodnevno sudjeluju u eksploataciji i korištenju informacije iz otvorenih izvora. Važno je postojanje svijesti i odgovornosti u radu s osjetljivim dostupnim podacima, što svakako jesu osobni podaci.

6.8. PRAVILO 80 - 20

Raspravu o zastupljenosti otvorenih i tajnih izvora u kreiranju obavještajnog proizvoda započemo s procjenom Stephena Mercada (2004) koji tvrdi kako obavještajnu djelatnost sve manje karakterizira susretanje s tajnim agentima. S druge, pak, strane Stevan Dedijer (1993: 393) naglašava kako „špijuniranje izumire“. Iako ne postoji koherentno istraživanje o konkretnom omjeru informacija iz otvorenih i tajnih izvora u ukupnom obavještajnom znanju⁴¹ (Gibson, 2007: 93) razvidno je da dio znanstveno-stručne javnosti subjektivno smatra da većina onog što koriste obavještajne službe nastaje temeljem eksploatacije otvorenih izvora. Primjerice, jedan je bivši ravnatelj CIA-e, Allen Dulles, pred više od sedamdeset godina dao svoje upečatljivo stručno mišljenje o ulozi otvorenih izvora u obavještajnoj djelatnosti. Naime, Dulles tvrdi da je pravilnom analizom obavještajnih informacija iz otvorenih izvora moguće dobiti čak 80% potrebnih informacija za vođenje nacionalne politike. Od tada do danas brojni su se autori priklonili tvrdnji Allena Dullesa, ponekada dodatno povećavajući taj omjer u korist otvorenih izvora, što bi ipak zbog znanstvene jasnoće i čistoće trebalo temeljit na objektivnom znanstvenom izvidu.

U tom kontekstu, nešto radikalniju konstataciju od Dullesa, u pogledu zastupljenosti otvorenih i tajnih izvora u obavještajnom proizvodu prezentirao je David Steele (2006: 134), utemeljitelj i prorok obavještajne discipline iz otvorenih izvora, navodeći da je „kriva predodžba da većina obavještajnog jest klasificirano i dolazi iz tajnih izvora i metoda koje su vrlo skupe i rizične“. Steele tvrdi da je nelogično trošiti 95% financijskih sredstava za prikupljanje 5% informacija koje su tajne, a svega 5% sredstava za 95% relevantnih informacija iz otvorenih izvora koje su aplikativne i za najtajanstvenije prijetnje. Obavještajne informacije iz otvorenih izvora zauzimaju središnje mjesto u promišljanju Davida Steela, a istovremeno imaju nezahvalnu ulogu unutar obavještajnih institucija bez obzira što je znanje koje se generira iz otvorenih izvora zastupljenije od bilo kojeg drugog izvora:

„Moramo zaključiti da svaka nacija koja ustraje u trošenju 99,9 posto svojih obavještajnih sredstava na prikupljanje tajni, a manje od pola postotka na obavještajne informacije iz otvorenih izvora doslovno je klinički luda (ili ludo

⁴¹ Robert Steele (2006: 134) na temelju osobne procjene tvrdi da korist i vrijednost OSINT-a u odnosu na globalne prijetnje iznosi 82,5%. Dakle, prema Steele više od 80% informacija proizlazi iz otvorenih izvora.

korumpirana) na najvišim razinama (...) Poslovni subjekti kao i vjerske zajednice koje se fokusiraju na industrijsku špijunažu također rade veliku pogrešku poistovjećujući „tajne izvore i metode“ s „obavještajnim“. Obavještajno je informacija koja je prikupljena, obrađena, analizirana i prezentirana kako bi se na temelju nje donijela odluka koja će povećati sigurnost ili dobit, ili smanjiti rizike i troškove. Nigdje nije zapisano da „obavještajno“ mora biti tajno ili da je obavještajno bolje ako se oslanja na tajne izvore ili metode“ (Steele, 2006: 134).

Za bivšeg uposlenika obavještajne agencije CIA-e Arthura Hulnicka otvoreni izvoru mogu čini do 80% obavještajnog znanja (nav u. Mercado, 2004). Približno iste tvrdnje iznio je i bivši koordinator ravnatelja CIA-e za otvorene izvore Paul Wallner (1993: 20) navodeći da između 70-80% obavještajnog znanja proizlazi iz otvorenih izvora. Michael Scheuer, bivši voditelj specijalnog odjela CIA-e za praćenje Osame bin Ladena je izjavio da "90 posto onoga što se treba znati dolazi iz obavještajnih informacija iz otvorenih izvora" (Glasser, 2005). Hribar, Podbregar i Ivanuša (2014: 532) navode kako između 80 i 90% obavještajnog znanja dolazi iz otvorenih izvora.

Do identičnih izvida došla je *think –thank* organizacija RAND i koautori Riley *et al.* (2005: 41) koja je prezentirala informaciju iz intervjua sa djelatnikom američke obavještajne zajednice koji je naglasio da 70 do 80% završnog obavještajnog proizvoda čine informacije iz otvorenih izvora. Također i Anthony Olcott bivši čelnik američke institucije za prikupljanje informacija iz otvorenih izvora *Foreign Broadcast Intelligence Service* tvrdi da između 80 i čak 95% informacija u kreiranju obavještajnog proizvoda dolazi iz otvorenih izvora (nav. u Lomas, 2015: 76). Komisija *Aspin-Brown* za istragu stanja unutar američke obavještajne zajednice, zaključila je da 80% rada treba usmjeriti na prikupljanje obavještajnih informacija iz otvorenih izvora dok tek 20% rada treba usmjeriti na prikupljanje tajnih informacija (CUS, 1996: 114).

Osim sustava država i nositelji sigurnosnih prijetnji koriste javno znanje u planiranju ciljanih aktivnosti, konkretnije, terorističkih udara u kontekstu pripadnika terorističkih organizacija. U planiranju napada 11. rujna 2001. godine Khalid Sheikh Mohamed je koristio otvorene izvore to jest informacije iz "avijatičarskih brošura" zatim "rasporeda zračnih prijevoznika" te dostupne informacije o "američkim školama letenja", ali i emisije koje "prikazuju otmice" u planiranju napada (Ilardi, 2009: 176).

Tako konstataciju o udjelu 80% javnih i 20 tajnih informacija u kreiranju obavještajnog znanja, ima efekt Pareto principa 80:20. Naime, Vilfredo Pareto princip utemeljen je iz promatranja nejednake raspodjele bogatstva među pripadnicima talijanskog društva, a Pareto je princip 80:20 primijenio kako bi objasnio da u Italiji 20% stanovništva posjeduje 80% imovine odnosno kapitala (nav. u Ivančić, 2014: 634). U području obavještajne djelatnosti riječ je o omjeru prema kojem je obavještajnu djelatnost i obavještajno znanje moguće prikazati kroz omjer 80:20, ako se priklonimo promišljanjima Allena Dullesa i drugih autora. Naime, prema ovom modelu 80 posto obavještajnog znanja ili informacija potječe iz otvorenih izvora, a 20% iz tajnih izvora. Drugim riječima, možemo tvrditi da je za kreiranje 80% obavještajnog znanja potrebno uložiti 20% truda dok je za kreiranje preostalih 20% obavještajnog znanja potrebno uložiti najviše truda. Isto tako, za 20% obavještajnog znanja potrebno je uložiti 80% financijskih sredstava, jer je prikupljanje tajnih podataka dugotrajan i financijski gledano skup proces, dok je za 80% obavještajnog znanja potrebno uložiti 20% financijskih sredstava.

6.9. OTVORENI IZVORI I INFORMACIJSKE OPERACIJE

Za razumijevanje otvorenih izvora i razine ometanja koju mogu prouzročiti informacijske operacija na završni obavještajni proizvod, svakako je neizostavno ukazati na ulogu tog pojma i predočiti na *modus operandi* informacijskih operacija u javnom prostoru. Informacijske operacije u tom smislu karakterizira širenje pomno odabranih tekstualnih i video konstrukcija prema javnom prostoru (digitalnom i fizičkom) unaprijed određenog objekta. One uključuju odašiljanje obmanjujućih, fabriciranih te djelomično istinitih sadržaja, kojima se želi destabilizirati konkretni objekt, odnosno nositelji političke vlasti i društvo u cijelini, i time prikriveno oslabiti poziciju napadnute države. Drugim riječima, izazvati nepovjerenje kritične društvene mase prema nositeljima državne vlasti. Svaku informacijsku operaciju trebalo bi provoditi latentno bez mogućnosti povezivanja sa stvarnim nalogodavcem, bilo da on dolazi iz korpusa nedržavnih ili državnih aktera.

U tom smislu vrlo je odrješit bio utemeljitelj obavještajnih informacije iz otvorenih izvora David Steele (2006: 133-134) čije poimanje informacijskih operacija najbolje oslikava prirodu takovog djelovanja u javnom prostoru. Steele informacijske operacije sagledava iz paradigme operacija utjecaja, odnosno širenja idejnih konstrukata prema neprijateljskim, neutralnim i prijateljskim

stranama s ciljem ostvarivanja određene prednosti. U tim okvirima javni prostor postaje poligon za širenje utjecaja, a različiti tradicionalni i netradicionalni mediji sredstvo djelovanja prema primateljima kako bi se oblikovalo njihovo znanje prema željama provoditelja aktivnosti.

Javno okružje stoga možemo raščlaniti na prostor konzumenta javno dostupnog sadržaja i prostor u kojem određeni akteri bilo pojedinci, grupe ili državni i nedržavni akteri sudjeluju u kreiranju javnog sadržaja. Steele (2006: 133-134) smatra da je bitno osigurati “da se vidi, čuje, zna, razumije, odlučuje i djeluje” na "sve informacije, sve jezike, cijelo vrijeme", te “negiraju ili iskrivljuju ili mijenjaju sposobnosti neprijateljskog informiranja”. Prema definiciji američkog vojnog rječnika informacijske operacije⁴² su;

“akcije za prenošenje i/ili odbijanje selektiranih informacija i indikatora prema stranoj publici s ciljem utjecanja na njihove emocije, motive i objektivno prosuđivanje i prema obavještajnim sustavima te nositeljima vlasti na svim razinama radi utjecanja na službene procjene, što u konačnici rezultira aktivnostima koje su povoljne za pokretača aktivnosti” (JP, 1-02 2016: 342).

Naime, informacijske operacije u samim počecima primarno su bile dio vojne doktrine i ponajprije su bile vezane uz američke oružane snage, međutim tehnološki razvoj omogućio je njihovo korištenje od pojedinaca i različitih grupacija (Domović, 2015: 99). Pošto se informacijskim operacijama želi utjecati na službene procjene, kako se tvrdi u američkom vojnom rječniku, a time i na ostvarivanje prednosti ili uspjeha nad suprotstavljenom stranom, uloga obavještajnih sustava koji se bave eksploatacijom otvorenih izvora sada ima krucijalnu funkciju to jest zadaću detaljnog provjeravanja dostupnih sadržaja i utvrđivanja točnosti i objektivnosti javno dostupnih podataka. Jer, imajmo na umu da se informacijskim operacijama želi utjecati na upravljanje percepcijom, a do željenih učinaka dolazi se iskrivljivanjem istine, odnosno manipulacijom javnog mnijenja (Weedon, Nulamd i Stamos, 2017: 4).

⁴² Ministarstvo obrane Ruske Federacije pod informacijskim operacijama podrazumijeva sukob unutar informacijskog prostora s ciljem nanošenja štete informacijskim sustavima, informacijskim procesima i resursima na način da se potkopavaju političke, ekonomske i socijalne komponente targetirane države te provode usmjerene psihološke operacije ka destabilizaciji društva i države s konačnim ciljem usmjeravanja političkih odluka napadnute države u skladu s interesima provoditelja informacijske operacije (MDRF, 2011: 5).

Hrvatski autor Gordan Akrap (2009: 79) govori o “oblikovanju javnog znanja ciljane grupe (ili više njih) sukladno postavljenim ciljevima i zadaćama u utvrđenim informacijskim strategijama” za koga su mediji postali informacijskom bojišnicom. Autor u kontekstu informacijskih operacija govori i o promjeni korpusa javnog znanja kod targetirane grupacije odnosno “stanju beznađa, dezorijentiranosti i kaosa” (Akrap, 2009: 80), kao sastavnog elementa tih operacija. Za Akrapa je izvršavanje postavljenih zadaća i ciljeva determinirano postizanjem informacijske nadmoći.

Javni medijski prostor koristi se i za difamiranje suparnika, druge države ili obavještajne institucije te za nenametljivo širenje lažnih vijesti koje su isprepletene fragmentom istine (Hulnick, 2002: 568), što analitičarima otežava posao u pogledu utočnjavanja takovih podataka. Hulnick, kaže kako izazov za analitičare iz područja otvorenih izvora predstavljaju i “kontrolirani mediji” koji su pod latentnim ili manifesnim utjecajem pojedinaca ili različitih interesnih grupacija kojima je cilj širenje propagande i dezinformacija. Bez obzira prikupljali se podaci posredstvom otvorenih izvora ili tajnim metodama posredstvom ljudskih izvora, jednaka je izloženost od prikupljanja neobjektivnog sadržaja (Gibson, 2007: 86). To samo po sebi nije čudno pretpostavimo li da i ljudski izvori tajnih podataka mogu plasirati djelomično točne podatke ili pristrane, pa čak i netočne te teško provjerljive podatke.

Dakle, razvidno je da se informacijskim operacijama nastoji utjecati na osobnu ili subjektivnu dimenziju recipijenta, što možemo povezati s raščlambom nacionalne sigurnosti kakvu je učinio Wolfers (1962: 51) i podijelio ju na subjektivnu i objektivnu percepciju prijetnje. Drugim riječima, svaka individua doživljava podražaj na nejednaki način i to je subjektivna kategorija na što jasno ciljaju provoditelji informacijskih operacija. Dobro osmišljenom informacijskom operacijom može se ostvariti dominacija u medijskom prostoru upravo zahvaljujući toj individualnoj subjektivnoj osobini recipijenta.

Kao što smo spomenuli, sustavi država u javnom prostoru prikupljaju podatke od sigurnosnog-obavještajnog značaja u kojem kontekstu mogu imati poteškoća s prikupljenim materijalom koji je potencijalno kontaminiran. Ipak, sustavi država tada prikupljene podatke vrednuju, uspoređuju i analiziraju kako ne bi došlo do širenja neutočnjenog sadržaja. Zato danas u nepreglednom broju javno dostupnih izvora, osobito u području društvenih mreža, gdje dominira sloboda govora i

izražavanja postoji nepredvidiv dezinformacijski potencijal za širenje lažnih vijesti i informacija s nejasnim izvorima, ali i provedbu operacija utjecaja⁴³ (Muhammad *et al.*, 2018: 2).

Radi proliferacije javno dostupnih izvora i posljedično s time sadržaja, obavještajno-sigurnosne institucije pridaju veliki napor i angažman u vrednovanju podataka iz otvorenih izvora. NATO je čak u svom priručniku za obavještajne informacije iz otvorenih izvora prezentirao metodologiju provjere izvora podataka i samog sadržaja. Sadržaj internetskih stranica bitno je vrednovati i ocijeniti prije nego se neobrađeni podaci od obavještajnog potencijala krenu koristiti u analitičkoj obradi i kasnijoj izradi obavještajnog produkta (NATO, 2001: 26).

Glede navedenog, NATO priručnik smatra bitnim odgovoriti na pet ključnih pitanja kada je u pitanju provjera sadržaja s internetskih stranica: 1. Tko?, 2. Što?, 3. Gdje?, 4. Kada? i 5. Zašto?, prije nego se određeni javno dostupan sadržaj podvrgne analitičkoj obradi (*Tablica 8*). Tek nakon provjere odgovora iz tablice 8. moći ćemo kvalitetnije ocijeniti je li određeni podataka pristran, objektivan, relevantan, u korelaciji s podacima iz drugih izvora odnosno je li se zna njegov autor, tko stoji iza stranice i postoje li vremenska determinantna nekog podatka.

⁴³ Operacija utjecaja suvremeni je naziv za specijalnu operaciju i propagandni rat koji je obilježio razdoblje Hladnog rata, a osobito je bio popularan u komunističkim državama (Tuđman, 2009: 28). Operacijama utjecaja i propagandnim operacijama unisono je kreiranje javnog znanja i mijenjanje misaone dimenzije kod ciljane skupine. Dakle, operacije utjecaja se ne razlikuju od propagandnih operacija prema sadržaju i cilju već prema tehnologiji širenja informacija.

Tablica 8: Popis evaluacijskih pitanja za ocjenu izvora i sadržaja

Evaluacijski popis za internetske stranice	
Tko?	<ul style="list-style-type: none"> • Koja je to vrsta domene? (.com / .org / .edu / .gov / .mil / kod države) • Je li ta vrsta domene prikladna za prezentiran materijal? • Radi li se o osobnoj stranici? • Tko je autor sadržaja? (potražiti kontakt e-pošte, pretražite ime autora) • Tko je vlasnik stranice? • Što drugi kažu o stranici? • S kim je stranica povezana? • Provjerite je li drugi citiraju autora i je li druge stranice preuzimaju sadržaj tog autora? • Je li se stranica bavi proučavanjem teme o kojoj istražujete?
Što?	<ul style="list-style-type: none"> • Je li prezentirani materijal autentičan i je li evidentiran datum nastanka? • Jesu li podaci promjenjeni u odnosu na originalni izvor nekog sadržaja? <p>Napomena: mala je vrijednost podataka za koje nije navedeno vrijeme to jest datum objave ili izvor preuzimanja materijala!</p>
Gdje?	<ul style="list-style-type: none"> • Odakle podatak inicijalno potječe?
Kada?	<ul style="list-style-type: none"> • Koliko je aktualna informacija i kada je objavljena?
Zašto?	<ul style="list-style-type: none"> • Koji je cilj i namjera stranice? • Tko sponzorira stranicu? (potražiti odgovor u rubrici „o nama“) • Zašto je izrađena stranica?

Izvor: NATO (2001: 26).

Drugim riječima, podaci s internetskih stranica moraju se provjeravati i uspoređivati, a isti metodološki okvir koristi se i za podatke iz drugih otvorenih izvora poput; društvenih medija, televizije, radija, novina i sl. Samo konzultiranjem ovog, predefiniiranog načina korištenja javno dostupnog sadržaja, možemo smanjiti dezinformacijski potencijal koji postoji u javnom prostoru.

Važno je stoga razvijati eksperte iz područja otvorenih izvora koji će pored kompetencija iz pretraživanja imati i druga tacitna ili skrivena znanja⁴⁴ važna za ovu obavještajnu disciplinu.

6.10. OBAVJEŠTAJNE INFORMACIJE IZ OTVORENIH IZVORA I OBAVJEŠTAJNE INFORMACIJE IZ DRUŠTVENIH MEDIJA (SOCMINT)

Ljudska bića od uvijek teže razvoju bilo da se radi o personalnom unaprjeđenju kompetencija i sposobnosti, ili da je riječ o tehnološkom razvoju koji bez obzira što dolazi kao kognitivna tvorevina pojedinca (individue) ili društva, ima globalne učinke na razvoj i unaprjeđenje ukupne socijalne vrijednosti. Primjerice, komunikacijsko-informacijski tehnološki napredak nije samo utjecao na promjenu dnevne prakse i interakciju između ljudi, već je omogućio širenje vijesti i općenito informacija iz tradicionalnih medija poput radija, televizije i novina u nove medije, prije svega društvene medije (Muhammad *et al.*, 2018: 1). Prema podacima internetskog servisa Statista, u 2017. godini 71% korisnika interneta upotrebljavalo je društvene mreže, a takvo socijalno umrežavanje najpopularnija je korisnička aktivnost na internetu. Prema recentnim podacima za 2019. godinu u svijetu je registrirano 2.7 milijardi korisnika društvenih medija, dok su procjene kako će u 2021. godini biti više od 3 milijarde korisnika (STATISTA, 2019). Drugim riječima, u javnom ili otvorenom medijskom prostoru dominiraju i primat preuzimaju društveni mediji te se može tvrditi da se time pojačava mogućnost širenja informacija, ali i utjecaja na informacije.

Andreas Kaplan i Michael Haenlein (2010: 61) definiraju društvene medije “grupom internetskih aplikacija koje su izgrađene na idejnim i tehnološkim temeljima Web 2.0 generacije, i koji omogućuje kreiranje i razmjenu korisničkog sadržaja”. Dok grupa autora Zeng *et al.* (2010: 13) navode kako društveni mediji predstavljaju “razgovorno, raspodijeljeno stvaranje sadržaja, diseminaciju i komunikaciju među zajednicama”. Tako društvene medije čine “časopisi, internetski forumi, blogovi, društveni blogovi, mikroblogovi, wikiji, digitalni mediji, fotografije ili slike, video zapisi, ocjenjivanje i društveno označavanje” (Baruah, 2012: 2).

⁴⁴ Riječ je o “osobnim, subjektivnim, iskustvenim, nesvjesno internaliziranim znanjima koja zalaze u domene vještina kojima pojedinac raspolaže” (Tapalović, 2014: 154).

Ovakvo određenje društvenih medija zasigurno nameće pitanje i raspravu predstavljaju li obavještajne informacije iz društvenih medija (engl. *Social Media Intelligence* - SOCMINT) zasebnu obavještajnu disciplinu ili je riječ o sastavnom elementu obavještajnih informacija iz otvorenih izvora. Iako su uobičajeno društveni mediji (engl. *Social Media*) namjenjeni za široko komuniciranje prema recipijentima te za razmjenu informacija, slika i videa između dvaju ili više korisnika, ponekad sadržaj koji se diseminira preko tog medija nije javno dostupan i vidljiv je samo sudionicima zasebnih zajednica u okviru društvenog medija. U tom smislu prikupljanje javno dostupnih informacija posredstvom društvenih medija postaje u određenim okolnostima ograničeno, ali je supstrat moguće prikupljati legendiranim ulaskom u određene grupe te socijalnim inženjeringom, međutim tada taj *modus operandi* više ne odgovara prikupljanju otvorenih i svima dostupnih informacija.

Između brojnih autora i njihovih ideja, za razumijevanje obavještajnih informacija iz društvenih medija postoji stav da takve informacije napose jesu jedinstvena obavještajna prikupljačka disciplina unutar obavještajne djelatnosti. Primjerice takav stav zastupaju Omand, Bartlett i Miller (2012: 801) tvrdeći da je riječ o novoj obavještajnoj disciplini koja ima sve karakteristike zasebne obavještajne discipline te Ivan *et al.* (2015: 505) koji kažu kako je riječ o “najnovijoj obavještajnoj disciplini”. Kako navode Omand, Bartlett i Miller (2012: 803-806) obavještajni potencijal društvenih medija dolazi do izražaja zbog ljudskog komuniciranja u digitalnom formatu, dostupnosti raznovrsnih informacija, mogućnosti provedbe istraživanja, praćenja događaja u realnom vremenu i uvida u ponašanje te u aktivnost specifičnih skupina. I Zeng *et al.*, (2010: 15) naglašavaju da su društveni mediji zasebna obavještajna disciplina iz koje se generiraju obavještajne informacije koje donositeljima odluka pružaju podlogu to jest okvir za donošenje odluka.

Međutim, društveni mediji su važan izvor obavještajnih informacija iz otvorenih izvora, budući da je veliki dio informacija u tom prostoru otvoren i svima dostupan. Naprosto, mnoge TV i novinarske kuće, zatim internetski portali, eksperti iz različitih područja interesa, nevladine i neprofitne organizacije, statistički zavodi, te brojne međunarodne organizacije, pa čak i predsjednici država⁴⁵ objavljuju informacije koje su javno dostupne posredstvom društvenih medija (*Facebook, Twitter, YouTube, Instagram, Blog* te *Linkedin*). Drugim riječima, do

⁴⁵ Primjerice predsjednik Sjedinjenih Američkih Država Donald John Trump permanentno komunicira posredstvom Twitter profila i njegove objave su javno dostupne.

informacija je moguće doći otvorenim putem, to jest bez prikrivanja interesa. Postavlja se pitanje zašto postoji naracija o odvajanju obavještajnih informacija iz društvenih medija (SOCMINT) od obavještajnih informacija iz otvorenih izvora, kada je napose jasno da su društveni mediji u određenoj mjeri dio javnog i svima dostupnog prostora. Ipak, s druge pak strane, dio informacija iz društvenih medija nije dostupan široj javnosti, budući da se sadržaj može širiti i vidljiv je samo dionicima određene zatvorene grupe. Stoga, društveni mediji imaju obilježje otvorenih izvora, ali i javno nedostupnih izvora.

6.11. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA IZ OTVORENIH IZVORA I JAVNO DOSTUPNIH BAZA PODATAKA O PROBLEMATICI TERORIZMA I PROTUTERORIZMA

Istraživanja korištenjem otvorenih izvora, odnosno obavještajnih informacija iz otvorenih izvora s fokusom na formiranje znanja o problematici terorizma i protuterorizma, to jest kreiranja “posebnog znanja za provedbu politika” (Bilandžić, 2014: 114), nisu bila u primarnom fokusu znanstveno istraživačkog rada. Iako proučavanje problematike terorizma karakterizira velik broj znanstveno-stručnih stranica, u devedesetim godina prošlog stoljeća akademski radovi su pretežno bili preglednog karaktera, koji nisu kontribuirali novim informacijama (Silke, 2008: 101), tako je njihov doprinos znanju o terorizmu bio limitiranog formata. U tom smislu, vrlo su ilustrativni bili Schmid i Jongman, navevši da vjerojatno postoji “vrlo malo područja u društvenim znanostima u kojima je toliko napisanih stranica nastalo temeljem tako malo istraživanja” (nav. u Schuurman, 2020: 1013). U prilog tome govori i istraživanje koje su proveli Lum, Leslie, Sherley (2006: 7-8). Navedeni autori su pregledali više od 14.000 članaka povezanih s istraživanjima iz područja terorizma koji su objavljeni između 1971. i 2003. godine i utvrdili da je samo 3% empirijskih istraživanja⁴⁶. S druge pak strane, Silke (2008: 101) je u istraživanju iz 2008. godine utvrdio porast empirijskih istraživanja iz područja terorizma te evidentirao 20% takovih radova.

⁴⁶ Nisu samo empirijska istraživanja važna za unaprjeđenje određenog znanstvenog područja. Štoviše, i preglednim radovima se prenosi cjelovito znanje o određenom tematu ili problemu znanstvenog istraživanja. U takvim radovima analizira se cjelokupna znanstvena građa nekog područja te se donose zaključci i preporuke u pogledu unaprjeđenja nekog istraživačkog problema.

Na važnost istraživanja fenomena terorizma temeljem otvorenih odnosno svima dostupnih izvora ukazali su koautori Berling i Buegera (2015). Oni navode kako donositelji odluka u kontekstu sigurnosnih prijetnji ne konzultiraju samo znanja obavještajnih službi čije su obavještajne informacije u većini slučajeva generirane iz tajnih izvora podataka, već i od strane sigurnosnih stručnjaka/eksperata iz akademske zajednice čije se ekspertize temelje na obavještajnim informacijama iz otvorenih izvora. Ranan Kuperman (2008: vii) dodaje kako istraživanja temeljena na javno dostupnim bazama podataka mogu biti vrlo korisna, navodeći kako baze omogućuju mjerenje učinaka, istraživanje povezanosti i analizu slučaja.

U kontekstu dosadašnjih istraživanja, nacionalni centar za proučavanje terorizma i odgovora na terorizam Sveučilišta u Marylandu iz SAD-a, analizirao je distribuciju terorističkih udara po godinama (od 1982. do 2013. godine) za terorističku skupinu Hezbolah. Nadalje, znanstvenici Sveučilišta u Chicagu stvorili su vlastiti program o sigurnosti i terorizmu, tzv. CPOST (*Chicago Project on Security and Terrorism*). Oni su analizirali spolnu i religijsku strukturu terorista samoubojica te broj samoubilačkih terorističkih udara prema organizacijama izvršenja za razdoblje od 1982.-2013. godine. Za navedeno vremensko razdoblje istražili su broj samoubilačkih terorističkih udara godišnje i broj samoubilačkih terorističkih udara prema državama. Osim toga, uočili su da je od 1982.-2013. godine u 44 države u svijetu izvršeno 3.626 napada. Zanimljivo istraživanje proveli su znanstvenici Sveučilišta u Marylandu i istraživači RAND korporacije, koji su prema rezultatima iz baza podataka otkrili da je u svijetu u razdoblju od 1970.-2007. godine izvedeno 78.949 terorističkih napada. U tom smislu utvrdili su da su najčešće taktike terorističkih udara u razdoblju 1970.-2013. godine bombaški napadi (59.968 akata), oružani napadi (32.027 akata) te atentati (15.913 akata). Analizirajući sve terorističke napade od 1970.-2013. (bez klasifikacije prema terorističkim skupinama), zaključili su da su najčešće mete civili, zatim policija, vladine institucije i dr. Osim toga, njihovo istraživanje ukazalo je da je najviše udara izvršeno uporabom eksploziva, vatrenog oružja, raznih zapaljivih sredstava, lažnog oružja i sl.

Empirijskom analizom javno dostupne GTD baze, LaFree, Yang i Crenshaw (2009: 445-446) istraživali su učinke 53 terorističke organizacije u vremenskom razdoblju od 1970. do 2004. godine. Koautori su utvrdili da je u promatranom razdoblju počinjeno 16.916 terorističkih udara, koji su disperzirani u tri vala, odnosno vrhunca terorističkog djelovanja. Prvi vrhunac terorističkog djelovanja zabilježen je 1970. godine, drugi 1980. godine i treći početkom 21.

stoljeća. Aplikativna korist istraživanja iz otvorenih izvora u protuterorizmu uočava se na primjeru Endersa i Sandlera (1993: 829), koji su analizirali učinke protuterorističke strategije SAD-a u suprotstavljanju terorizmu od 1968. do 1988. godine. Autori su utvrdili da protuterorističke strategije usmjerene na smanjivanje jedne vrste terorističkih udara dovode do korištenja nove terorističke taktike.

S druge pak strane, Benmelech i Berrebi (2007: 223) su temeljem jedinstvenog skupa podataka, istraživali karakteristike palestinskih bombaša samoubojica u razdoblju između rujna 2000. i kolovoza 2005. godine, pri čemu je u 151 terorističkom udaru smrtno stradalo 515 ljudi i ranjeno gotovo 3.500 ljudi. Autori su utvrdili da postoji pozitivna korelacija između broja samoubilačkih napada i broja ubijenih i ozlijeđenih ljudi u tima napadima, što je važan pokazatelj za daljnju protuterorističku strategiju i politiku. Štoviše, njihov važan izvid je bio da teroristička organizacija odabire starije to jest obrazovanije palestinske bombaše samoubojice za napad na važnije izraelske ciljeve te je dokazano da takvi bombaši ubijaju više ljudi (Benmelech i Berrebi, 2007: 236). Nadalje, Pizam i Smith su 2000. godine istraživali pojavnost terorističkih udara u razdoblju 1985.-1998. godine i njihov utjecaj na turizam. U analiziranom razdoblju dogodilo se 70 terorističkih udara, odnosno prosječno pet udara godišnje. Utvrdili su kako turistička središta jesu ciljevi napada terorističkih skupina i da je veliki dio terorističkih udara (79%) izazvao značajan pad turističke potražnje koje je trajalo od jednog do šest mjeseci.

Još jedno istraživanje temeljeno na podacima iz javno dostupne GTD baze proveli su Lafree, Morris i Dugan (2010) i tom zgodom istraživali nepoznate obrasce rizika od terorističkog udara prema različitim područjima svijeta. Istraživanje je obuhvatilo 73,961 teroristički udar u 206 država svijeta u vremenskom razdoblju 1970. do 2006. godine (Lafree, Morris i Dugan, 2010: 626). Rezultati su pokazali da su teroristički udari u zadnjem kvartalu dvadesetog stoljeća dominantno vezani za područje Latinske Amerike i zapadne Europe, dok su tijekom prvog desetljeća dvadesetog stoljeća teroristički udari transferirani na područje južne i jugoistočne Azije, Bliskog istoka i Afrike. Baze podataka o terorističkim udarima koristili su i Krieger i Meierrieks (2009). Koautori su istraživali utjecaj primjene socijalnih politika i socijalne skrbi na smanjenje domaćeg terorizma u petnaest država zapadne Europe u razdoblju od 1984. do 2003. godine. Pored podataka o provedenim terorističkim udarima u studiji su korišteni i podaci o izdacima socijalne politike te pokazatelji sustava socijalne skrbi i time povezanost sa kapitalističkim blagostanjem za što su korištene varijable javno zdravstvo, nezaposlenost i starost

(Krieger i Meierrieks, 2009: 9-10). Autori su smatrali da će veća potrošnja to jest socijalna izdavanja smanjiti broj terorističkih udara, što su i utvrdili (Krieger i Meierrieks, 2009: 19).

Vrlo kvalitetno i aplikativno istraživanje za kreiranje protuterorističke politike i strategije proveo je Daniel P. Hepworth (2013) koji je temeljem dostupnih podataka iz GTD baze istraživao pokazatelje kolektivne racionalnosti kod pripadnika Al-Qaide. Autorova pretpostavka je bila da će Al-Qaida napadati civilne ciljeve u većoj mjeri od tradicionalnih terorističkih organizacija, konkretnije skupine Baskijska domovina i sloboda - ETA-e (šp. *Euskadi Ta Askatasuna*) i Tamilskih tigrova i da će njihovi udari biti usmjereniji prema državnim ciljevima s obzirom na njihovu motivaciju stvaranja terora i demonstriranja slabosti vlasti (Hepworth, 2013: 25-26). Istraživanje je pokazalo kako su teroristički udari Al-Qaide bili racionalni i daleko smrtonosniji od napada koje su izvršili pripadnici dviju tradicionalnih terorističkih skupina. Maksimalno su koristili samoubilačke bombaške napade i na taj način stvorili mnogo više smrtnih slučajeva nego druge skupine, čak i više od Tamilskih tigrova. Autor je sugerirao da istraživanje upućuje da antiteroristička politika i strategija koja se primjenjuje na Al-Qaidu mora biti prvenstveno orijentirana na sukob/borbu s tom skupinom (Hepworth, 2013: 34). Recentno istraživanje Crenshaw i LaFreea (2017) iz područja sigurnosnih studija, ukazalo je na veliku vrijednost/iskoristivost javno dostupnih podataka o provedenim terorističkim napadima iz GTD baze podataka. Crenshaw i LaFree su u opsežnom istraživanju utvrdili deset najubojitijih terorističkih udara u razdoblju od 1970.-2015. godine, odnosno njihovu lokaciju i skupinu koja je odgovorna za počinjenje terorističkog akta. Za isto vremensko razdoblje istraživali su omjer terorističkih udara za koje je odgovornost preuzela određena skupina i za koje ne postoje podaci o izvršiteljima napada. Utvrdili su u kojim se regijama svijeta događa najveći broj terorističkih udara kada je poznat provoditelj akta. Nadalje, istražili su u kojim državama svijeta se događa najviše terorističkih udara nepoznatih počinitelja te ujedno utvrdili koji su najčešći ciljevi navedenih napada i koji tip oružja, odnosno taktika se koristi tom prilikom.

Iz predstavljenih primjera uočava se porast znanstveno-istraživačkog rada temeljenog na empirijskoj analizi javno dostupnih baza podataka evidentiranih terorističkih udara. Budući da je jedna od najeminentnijih baza zabilježenih terorističkih udara ona sa Sveučilišta u Marylandu, jasno je da upravo zato mnogi radovi iz područja terorizma i protuterorizma proizlaze iz navedene akademske radionice. Stoga, istraživačku okosnicu predstavljaju Garry LaFree i Laura Dugan sa Sveučilišta u Marylandu, ali i eminentna znanstvenica Martha Crenshaw sa Sveučilišta Stanford

iz SAD-a. Međutim, okosnicu čini i aktualni voditelj Čikaškog projekta o sigurnosti i terorizmu (engl. *Chicago Project on Security and Terrorism*) sa Sveučilišta u Chicagu⁴⁷ profesor Robert Pape, prepoznat po istraživanju iz područja samoubilačkog terorizma. Smatramo da je stoga buduća istraživanja iz područja terorizma i protuterorizma nužno usmjeriti prema empirijskoj analizi evidentiranih terorističkih udara, odnosno javnim bazama znanja koje su sastavni dio obavještajnih informacija iz otvorenih izvora. U situaciji kada je vrlo teško provesti dubinski intervju s pripadnicima terorističke skupine, baze podataka i općenito obavještajne informacije iz otvorenih izvora od krucijalne su važnosti ne samo za unaprjeđenja znanja o predmetu istraživanja, već i radi ekstrahiranja bitnih elemenata za definiranje politika iz spektra protuterorizma.

7. PROBLEM DEFINIRANJA TERORIZMA

“Pokušati objasniti i shvatiti terorizam ni u kojem slučaju ne znači opravdati terorizam. Ali ako ništa ne objašnjavate, nećete ništa ni naučiti”

Howard Zin (2003).

Kako je moguće da područje koje intrigira veliki broj znanstveno-stručne javnosti do danas nije iznjedrilo opće prihvaćenu definiciju fenomena terorizam? Je li uopće moguće jednoznačno definiranje terorizma? Je li pogrešno tvrditi da je težnja ka unisonom definicijom terorizma Sizifov posao? S druge pak strane, svjedoci smo da je u povijesti proučavanja fenomena terorizma znanstveno-stručna javnost u više navrata pokušavala iznova i iznova postići konsenzusno rješenje, ali općeprihvaćena definicija ipak nikada nije jednoglasno usuglašena. Je li uopće realno tragati za jednom definicijom u kojoj će biti sažeta cjelokupna složenost i esencija jednog fenomena? Neumitno je navesti kako dio znanstveno-stručne javnosti smatra da je u opticaju odviše definicija istog pojma što stvara pojmovnu pomutnju, na što su jasno ukazali Bryan, Kelly i Templer (2010: 1), dodajući kako je pojam izgubio analitički potencijal. Korak dalje je otišao poznati autor iz studija terorizma Louise Richardson (1999: 9) navodeći da je “terorizam široko korišten u mnogim kontekstima radi čega je postao gotovo besmislen”. Jednako direktan u svojem promišljanju bio je i Gilbert Ramsay (2015: 212) navodeći da se terorizam ne bi trebao

⁴⁷ Sveučilište u Chicagu posjeduje najkompletniju bazu podataka samoubilačkih terorističkih akata (Bilandžić i Grubić, 2012: 57).

ni definirati, izuzev ako definicija pojasni konkretne situacije u kojima se koristi nasilje (teror), dok Bryan, Kelly i Templer (2010) navode kako pojam nije moguće suvislo definirati. Važno je istaknuti kako jedan od najistaknutijih autora u istraživanju fenomena terorizma, pa stoga i etablirani autoritet iz ovog područja, Alex Schmid (2004: 376) naglašava da je terorizam u javnom diskursu vrlo vjerojatno jedan od najvažnijih pojmova današnjice. S druge strane taj pojam uz sebe veže niz nedoumica i prijepora (Spencer 2006: 193), dok Brian M. Jenkins (2004) naglašava da je terorizam “bermudski trokut” međunarodnih odnosa. S druge strane, Walter Laqueur (1977: 5-7; 1987: 11), navodi kako nije realno očekivati dogovor oko jednoznačne definicije terorizma, budući da nije moguće detaljno obuhvatiti korpus svih oblika terorizma koji su se pojavili kroz povijest i time se pitanje terorizma produbljuje. Tako Rapoport (2002) govori o „valovima modernog terorizma“ koji su se mijenjali kroz povijest i time neposredno utjecali na definiranje pojma. Taj koncept govori o fenomenološkim promjenama. Prvi je „anarhistički val“ koji se smatra početkom modernog terorizma i povezan je s revolucionarnim terorizmom iz Rusije, koji je započeo 1880. godine i trajao je četrdesetak godina, zatim je uslijedio drugi val ili „antikolonijalni val“ koji je trajao od 1920. godine do kraja šezdesetih godina 20. stoljeća. “Val nove ljevice“ predstavlja treći val i on se pojavio krajem šezdesetih godina i trajao je sve do kraja devedesetih godina prošlog stoljeća. Zadnji val je „religijski val“ koji je započeo 1979. godine revolucijom u Iranu, i prema Rapoportu traje i danas. Na određeno sličan način, viđenje razloga koji dovode do poteškoća u jednoznačnom definiranju pojma terorizam, argumentirao je i Alex Schmid. Potonji je na sličnom tragu povijesnog prikaza terorizma, prezentirao šest pokazatelja koji su odgovorni za različito definiranje terorizma:

1. *Prvo je bio korišten za vrijeme “režima terora” Maximiliena Robespiera i Francuske revolucije;*
2. *Obilježio anarhističko i socijalno-revolucionarno nasilje s kraja 19. stoljeća;*
3. *Korišten za vrijeme “crvenog terora” komunističkih režima i terora nacističkih i fašističkih režima;*
4. *Primjenjivan kao taktika tijekom borbe za dekolonizacijom*
5. *Tijekom 1960-tih godina obilježen Palestinskom borbom, latinoameričkim i europskim “urbanim gerilskim” nasiljem, što se smatralo terorizmom;*
6. *Tijekom 1990-tih taj se pojam sve više dovodio u vezu s vjerskim fundamentalizmom (Schmid, 2004: 399).*

Međutim, odustati od potrage za definicijom nije opcija, stoga je u cilju traganja za jednoznačnom definicijom terorizma, Wayman Mullins prezentirao pet bitnih kriterija neophodnih za generičko definiranje tog fenomena: (1) terorizam je sredstvo za ostvarenje cilja (2) unutar terorizma nasilje predstavlja prijetnju (3) terorizam ima psihološki efekt (4) teror nije samo usmjeren na stvaranje žrtava već i na proizvodnju straha, to jest širenje nesigurnosti (5) terorizam u pozadini djelovanja ima politički cilj (nav. u Bilandžić, 2014: 83).

Primjerice u traganju za jednoznačnom definicijom terorizma, Alex Schmid i Albert Jongman (1988), inače pioniri proučavanja problematike definiranja i razumijevanja terorizma, su na temelju 109 definicija terorizma proveli frekvencijsku analizu pojedinih riječi koje su bile konstitutivni dijelovi tih definicija. Rezultat je bila ekstrakcija 22 elementa, od kojih su 4 bila ključna i pojavljivali su se u najvećem broju definicija; 1) nasilje/primjena sile (83,5%), 2) politički element (65%), 3) strah/teror (51%) 4) prijetnja (47%). To je ujedno i prvi konsenzus, dok je drugi konsenzus 1988. godine postignut na temelju komentara 50 znanstvenika, koji su promatrali definicije terorizma iz prvog akademskog konsenzusa a rezultat je bio 16 elemenata (Schmidt 2004 prema Bilandžić 2014: 86). Međutim, početkom 2000-tih, konkretnije 2002. godine koautori Weinberg, Pedahzur i Hirsch-Hoefler proveli su zanimljivo istraživanje s ciljem novog konsenzusnog definiranja terorizma. Koautori su detaljnim pretraživanjem triju eminentnih znanstvenih časopisa⁴⁸ iz područja problematike terorizma prikupili 73 definicije, iz 55 članaka objavljenih u vremenskom razdoblju 1977. – 2001. godine, a koje su istražene, to jest uspoređene prema podjeli Schmida i Jongmana iz 1988. godine koji su tada ekstrahirali 22 elementa pojma terorizam (*Tablica 9*).

⁴⁸ Riječ je o časopisima *Terrorism*, zatim *Terrorism and Political Violence* i časopisu *Studies in Conflict and Terrorism* (Weinberg, Pedahzur Hirsch-Hoefler, 2004: 780).

Tablica 9: Frekvencije i elementi definicija “terorizma” Schmid i Jongman i Weinberg

Elementi definicije	Schmid i Jongman (1988) frekvencija (%)	Weinberg, Pedahzur, Hirsch-Hoefler (2002) frekvencija (%)
1. Nasilje, primjena sile	83,5	71
2. Politički cilj	65	60
3. Strah, teror	51	22
4. Prijetnja	47	41
5. Psihološki učinci	41,5	5,5
6. Razlikovanje žrtva-meta	37,5	25
7. Svrhovit, organiziran zločin	32	11
8. Strategija i način borbe	30,5	21,5
9. Kršenje prihvaćenih normi bez uvažavanja humanitarnih aspekata	30	0
10. Prisila, ucjena, iznuđivanje	28	5,5
11. Javni aspekt (publicitet)	21,5	18
12. Arbitrarnost, impersonalnost	21	0
13. Civili, neborbene i neutralne osobe (kao žrtve)	17,5	22
14. Zastrašivanje	17	11
15. Naglašenost nevinih žrtava	15,5	10
16. Grupa, pokret, organizacija kao počinitelji	14	29
17. Simbolički cilj	13,5	5,5
18. Nepredvidljivost, neočekivanost	9	1
19. Tajnost, prikrivenost	9	7
20. Serijalnost, kampanjski karakter	7	0
21. Kriminalni cilj	6	5,5
22. Zahtjev treće strane	4	1

Izvor: Weinberg, Pedahzur, Hirsch-Hoefler (2004: 781).

Koautori Weinberg, Pedahzur i Hirsch-Hoefler (2004) navode da je njihovo istraživanje koherentnije od onog kojeg su proveli Schmid i Jongman (1988), smatrajući da su objedinili definicije nastale unutar više od dva desetljeća, što nije bio slučaj kod Schmida i Jongmana. S druge pak strane, većina obrađenih definicija Weinberga, Pedahzura i Hirsch-Hoeflera je nastala nakon 1988. godine, te autori smatraju da je njihov uzorak samim time i reprezentativniji te vjerodostojniji. Uspoređujemo li podjelu elemenata Schmida i Jongmana s onom Weinberga, Pedahzura i Hirsch-Hoeflera, razvidno je da potonji u svom izvidu niti u jednoj definiciji nisu uočili element: (1) kršenje prihvaćenih normi bez uvažavanja humanitarnih aspekata, zatim (2) arbitrarnost, impersonalnost te (3) element serijalnost, kampanjski karakter. Također, bitno su

manje zastupljeni konstitutivni elementi: “strah, teror”, zatim “psihološki učinci” te “svrhovitost, organizirani zločin”. Prema rezultatima istraživanja Weinberga, Pedahzura i Hirsch-Hoeflera glavni elementi konsenzusne definicije terorizma su: (1) nasilje; (2) politički cilj; (3) prijetnja. Upravo na temelju navedenih ključnih elemenata Weinberg, Pedahzur i Hirsch-Hoefler (2004: 786) su predložili sljedeću definiciju: “terorizam je politički motivirana taktika koja uključuje prijetnju ili upotrebu sile i nasilja pri čemu javni publicitet ima krucijalnu ulogu”.

Istovremeno, Marta Crenshaw (2003) je prezentirala trinaest elemenata koji determiniraju pojam terorizam: (1) specifičan model političkog nasilja (2) konspirativno djelovanje (3) isplativo sredstvo djelovanja kojeg izvršava mali broj sudionika (4) odabir simboličkih meta, nerijetko civila i nebranjenih meta (5) psihološki utjecaj na javnost, uključujući one koji se identificiraju sa žrtvama, ali i one koji se poistovjećuju s provoditeljima terorističkog udara (6) karakterističan je po iznenađenju te izazivanju šoka i straha (7) izravno se ne suprotstavlja vojnim snagama (8) traženje javne pozornosti i prikazivanje razloga terorizma (9) nasilje se najčešće provodi u urbanim sredinama (10) provođenje nasilja u funkciji različitih ideologija i ciljeva (11) može biti cilj sam sebi i rijetko je uspješno sredstvo za ostvarenje dugoročnih ciljeva ako se ne kombinira s drugim metodama (12) dominantno ga provode nedržavni akteri, ali ga koriste i države kao latentno sredstvo u spektru vanjske i unutarnje politike i (13) riječ je spornom pojmu kako zbog pogrdnih konotacija tako zbog političke konotacije u cilju delegitimiziranja oponenta (Crenshaw, 2003 prema Bilandžić, 2014: 86-87).

Važan doprinos dali su i hrvatski koautori Bilandžić i Lucić (2015) u radu „*The plurality of meanings 'terrorism' - the theoretical and practical importance of understanding the phenomena*”. Oni su proveli sadržajnu i frekvencijsku analizu, do tada najvećeg broja definicija terorizma (N=306) i selektirali 31 ključni element, drugim riječima detektirali su osam elemenata više od Schmida i Jongmana. Prema rezultatima njihova istraživanja „nasilje“, „politički cilj“, „strah“, i „prijetnja“ ključni su elementi izvida. Godine 2017. Danijela Lucić je u doktorskoj disertaciji “Terorizma kao oblik državnog djelovanje – između normativnog i empirijskog” analizirala dosad najveći broj definicija pojma terorizam (N=373). Rezultat tog istraživanja bila je ekstrakcija ukupno 31 elementa. Kao i Schmid, Lucić je nakon analize definicija utvrdila identična tri ključna elementa definicija fenomena terorizma to jest elementa koji se pojavljuju u najvećem broju definicija: 1) “nasilje, primjena sile” (80,2%), 2) “politički cilj” (72,9%) te 3)

“strah, terror” (53,1%). Tom zgodom predložena je i operacionalna definicija fenomena terorizam prema kojoj je terorizam “organizirana upotreba sile i nasilja ili prijetnja upotrebom nasilja kojom se posredstvom intencionalnog širenja straha odnosno terora, a na temelju anticipiranih reakcija širih psiholoških učinaka, nastoje ostvariti politički ciljevi” (Lucić, 2017: 89).

Unatoč svim težnjama znanstvene i stručne javnosti, pitanje jednoznačnog definiranja terorizma još uvijek nije razriješeno. Ipak, stajališta smo da bi kreiranje općeprihvaćene definicije terorizma, imalo višestruku korist. Prva se benefit krije u koherentnom definiranju protuterorističkih strategija, druga prednost jest objektivno i kriterijsko karakteriziranje određene organizacije terorističkom i kao treće, jednoznačna definicija unaprijedila bi znanstvenu disciplinu i samu teoriju terorizma. Međutim, bez obzira na definicijske različitosti, za političke aktere i države ta činjenica nije utjecala da “svijet vodi globalnu borbu, odnosno rat protiv terora i terorističkih organizacija” (Lucić, 2017: 82). S druge strane, kako što navodi Bilandžić (2014: 89): “Svaka od država svoj odgovor na političko nasilje odnosno terorizam bazira na vlastitim interesima, a ne na kriterijima za njegovo definiranje”.

7.1. TEROR I TERORIZAM

Riječ „teror“ je sastavni dio terorizma, a podrijetlo riječi dolazi od latinske riječi *terrere* što znači strah (strahovlada). Upravo je zastrašivanje bitno obilježje vladavine terora i držanja podređenih u strahu od upućivanje javne kritike ili potencijalnog suprotstavljanja vladajućim strukturama. Strahovlada, to jest revolucionarni teror inicijalno je vezan uz Francusku, u kojoj su od 1793. do 1794. godine nositelji jakobinske diktature (fran. *la Terreur*) zastrašivanjem i nasiljem eliminirali političke suparnike.

Revolucionari su korištenjem nasilja željeli ostvariti politički cilj, konkretnije uklanjanjem i brutalnim kažnjavanjem protivnika (ubijanjem), zadržavati vlast. Dakle, pojam teror je krajem 18. stoljeća imao drugačije konotacije od današnjeg poimanja terora ili terorizma. Štoviše, tada je taj pojam, iako despotskih karakteristika, smatran opravdanim i nužnim za osiguranje društvene jednakopravnosti, odnosno suzbijanje neravnopravnosti. Francuski teror je čak osnažen takozvanim Zakonom o sumnjivcima, prema kojem je neprijatelj bio svatko tko radi ili

govori protiv Revolucije. Prema riječima Maximiliena Robespierrea, nositelja jakobinske revolucije:

“Teror je naprosto pravda koja je brza, stroga i nepopustljiva; stoga teror predstavlja izraz vrline; on zapravo i ne predstavlja neko posebno načelo, nego prirodnu posljedicu općeg načela demokracije, primijenjenog u svrhu ostvarenja najprječih potreba nacije (...) Vlast u revoluciji jest despotizam slobode protiv tiranije” (Robespierre, 1794).

Međutim, teror se i kasnije u povijesti koristio radi ostvarivanja političkih ciljeva, odnosno osvajanja vlasti nasilnim putem, pa je poznat pojam “bijeli teror” ili krvoproliće pristaša revolucije u Francuskoj 1815. godine i “crveni teror” ili protupravno nasilje sovjetske vlasti protiv suparnika revolucije (Blagojević, 2010: 65).

No, teror prema definiciji *Novog libera* predstavlja „pojedinačnu nasilničku akciju protiv antagoniziranih režima ili država, obično atentatima na istaknute ličnosti ili miniranjem javnih objekata, uzimanjem talaca i bezobzirnim ubijanjem civilnog stanovništva“ (HJP, 2019). Charles Tilly (2005: 11) navodi kako je teror strategija koja uključuje niz različitih akcija koje provode različite osobe i grupe. Jasno je da u postizanju političkog cilja, različiti akteri koriste različite metode zastrašivanja i nasilja to jest terora. Bilandžić (2013: 33) naglašava da nema terorizma bez terora, odnosno da je teror dio terorizma, pri čemu teror ili nasilje moraju imati politički cilj. Stoga, teror kao sastavni dio terorizma jest akt ili udar koji rezultira ubijanjem i ranjavanjem stanovništva te izazivanjem materijalne štete. Međutim, kada je teror izvršen, on rezultira stvaranjem panike, straha i nesigurnosti kod targetirane skupine, najčešće nevinog stanovništva.

Ipak, politička ubojstva, odnosno teror radi ostvarivanja političkog cilja, u povijesti je zapisan i prije Francuske revolucije. Primjerice, zapisi iz doba Rimskog carstva govore o ciljanim ubojstvima nositelja vlasti to jest careva u svrhu postizanja političkog cilja, konkretnije radi preuzimanja vlasti. Tako je Gaj Kaligula, naručio ubojstvo svog prethodnika Tiberija, međutim kasnije je i sam Kaligula ubijen i zamijenjen, a takva sudbina stigla je i cara Domicijana kada je Senat organizirao njegovo smaknuće i preuzimanje vlasti (Prva, 2019). Osim toga, u povijesti su postojale skupine koje se prema današnjim shvaćanjima terorizma mogu nazvati pionirskim terorističkim skupinama.

Jedna od najranijih takvih terorističkih skupina su *Sicari* ekstremna židovska frakcija koja je postala aktivna nakon što je Rimsko Carstvo okupiralo Palestinu, a u svojim kampanjama *Sicari* su terorizirali Židove bliske rimskim vlastima, ali i rimske vlastodršce i vojnike (nav. u Laqueur, 1999: 11). Druga povijesna skupina nosila je ime *Asasini*, radikalno šijitsko bratstvo, koje je djelovalo krajem 11. stoljeća, a sukobljavali su se protiv arapskih vladara (nav. u Blagojević, 2010: 17). I treća teroristička skupina bila je vjerska skupina *Thug*, indijskog podrijetla koja je ubijala žrtve u čast božice Kali, a djelovala je od 7. stoljeća narednih 600 godine (nav. u Laqueur, 1999: 12). Možemo zaključiti da terorizma nekad i terorizma danas karakterizira “nasilje i prijetnja nasiljem” (Laqueur, 1999: 6).

Krajem 1800-tih dolazi do pojave anarhističkog terorizma. U to vrijeme, ruska organizacija Narodna volja (*Narodnaya Volya*) je od 1878. do 1881. bila najzloglasnija anarho-teroristička skupina, koja je vrhunac djelovanja postigla 1881. godine kada je izvela atentat i ubila cara Aleksandra II. (nav. u Garrison, 2003: 44-45). Skupina je vjerovala da će ubijanjem careva i drugih kraljeva i plemića⁴⁹ doći do rušenja vladavine u Europi te su u cilju postizanja željenih učinaka promovirali koncept “individualnog terorizma”, koji je selektivnim pristupom odabirao korištenje terorora protiv pojedinca ili grupe (nav. u Garrison, 2003: 45). Anarhisti su razvili i koncept takozvane „propagande djelima“ (engl. *propaganda by deed*) (nav. u Garrison, 2003: 45), što je tipično i današnjem terorizmu kada se nehumana teroristička djela u vremenu modernih aplikacija za napredno komuniciranje šire poput virusa. Kao i tada, i danas teroristi žude za medijskom pažnjom te je sam akt terorizma “istodobno i informacija i način izražavanja” (Gayrauda, 2008: 29). Takva informacija se odmah obrađuje te stvara i sije strah i nesigurnost kod recipijenata, dok kod simpatizera i pripadnika terorističke skupine stvara dojam prave stvari, i predstavlja djelo koje će provoditeljima aktivnosti pomoći na putu prema postizanju konkretnog cilja, ali i probuditi i motivirati novog teroristu.

Može se reći da je do početka Prvog svjetskog rata u svijetu dominirao terorizam ljevičarske ideologije (Laqueur, 1999: 21), dok je razdoblje između Prvog i Drugog svjetskog rata obilježeno revolucionarnim terorizmom, konkretnije staljinizmom u Sovjetskom Savezu i nacional-socijalizmom u Njemačkoj (nav. u Blagojević, 2010: 28). Nakon Drugog svjetskog rata

⁴⁹ Tijekom anarho-terorizma ubijene su mnoge istaknute osobe, poput francuskog predsjednika Marie François Sadi Carnota (1894.), španjolskog premijera Antonia Canovasa (1897.) austrijske carice Elizabete (1898.) i talijanskog kralja Umberto I. (1900.). Više u Laqueur (1999: 19-21).

terorističke aktivnosti preselile su iz Europe na Bliski istok i Aziju (Laqueur, 1999: 22). To razdoblje karakterizira borba za slobodu država na području Bliskog istoka i Azije protiv kolonijalne dominacije Zapada, što je na tom istom Zapadu smatrano terorizmom, dok se takozvane borbe za slobodu smatralo teroristima (Kalinić, 2003: 21). U razdoblju od 1940. do 1960. terorističke skupine odustaju od selektivnog ciljanja državnih službenika te fokus postavljaju na civile i simpatizere okupacije Bliskog istoka i Afrike (nav. u Garrison, 2003: 47). Nakon pobjede Izraela u ratu protiv Egipta, Sirije i Jordana 1967. godine i uspostave kontrole na području Golanske visoravni, Zapadne obale, pojasa Gaze i Sinajskog poluotoka, započinje palestinska upotreba terora radi slijevanja fokusa na izraelsko-palestinski sukob. (nav. u Garrison, 2003: 47).

Na Kubi je 1966. održana Tri-kontinentana konferencija, koja se označava početkom internacionalizacije terorizma, budući da su teroristi i oslobodilačke skupine Europe, Azije, Afrike, Bliskog istoka i Latinske Amerike krenuli raditi na stvaranju financijske, političke, logističke i operativne suradnje (nav. u Garrison, 2003: 47). Krajem 1960-tih godina prošlog stoljeća Europu je zahvatio terorizam ljevičarske ideologije, osobito njemačku u kojoj je osnovana teroristička skupina “Frakcija Crvene Armije” (njem. *Rote Armee Fraktion - RAF*), zatim “Pokret 2. lipnja” (njem. *Bewegung 2. Juni*) i “Revolucionarne ćelije” (njem. *Revolutionäre Zellen*) (nav. u Laqueur, 1999: 27). Istovremeno u Italiji se formira teroristička skupina “Crvene brigade” (tal. *Brigate Rosse*), koju čine organizacije nove lijevice koje suprotstavljaju državnom poretku te u svojim terorističkim akcijama napadaju nositelje režima (nav. u Laqueur, 1999: 28). U Sjedinjenim Američkim Državama dolazi do formiranja ljevičarske anarhističke terorističke skupine “Meteorolozi” (engl. *Weatherman*), koja se borila protiv američkog imperijalizma (Crenshaw i Pimlott, 1997: 550). Štoviše, terorističke skupine pojavile su se i u Japanu, Francuskoj, Španjolskoj, Irskoj i Turskoj.

Za vrijeme Hladnog rata došlo je do polarizacije na istočni i zapadni blok, u kom kontekstu je Iran podržao Hezbollah, SAD su počele podržavati Izrael dok je Sovjetski Savez podržavao različite arapske države (nav. u Garrison, 2003: 47). Kako navodi Jean-Francoisa Gayrauda (2008: 23), terorizam je za vrijeme Hladnog rata bio politički fenomen, a “terorist je ubijao zbog ideje”. Međutim, krajem 20. stoljeća terorizam postaje inspiriran ekstremnim islamističkim pokretima, što se povezuje s revolucijom u Iranu 1979. (nav. u Blagojević, 2010: 50). Navedeno, karakterizira težnja ka postavljanju društvenog poretka u skladu s islamskim svijetom, pri čemu

dolazi do jačanja fundamentalnog islama i korištenja terorizma u cilju ostvarivanja političkih ciljeva (usp. Blagojević, 2010: 50). Taj fundamentalizam negira svaku vladu koja nije u skladu sa svetim zakonom islama, odnosno prema tumačenju K'urana iz sedmog stoljeća (Blagojević, 2010: 50-51).

Na temelju selektivnog prikaza povijesti terora i terorizma, bilo da dolazi od potlačenih to jest odozdo ili političkog vrha i vlasti odnosno odozgo, taj fenomen, ali i koncept karakterizira konstanto nasilje i politički narativ. S obzirom na to da terorizam uključuje postizanje političkih ciljeva upotrebom nasilja, odnosno terora, onda je i francuski model zastrašivanja suparnika radi ostvarivanja političkog cilja evidentan primjer terorizma. Prema riječima Maximiliena Robespiera "teror je naprosto pravda (...) izraz vrline". Međutim, pokušamo li relativizirati navedenu tvrdnju i shvatiti teror opravdanim i nužnim, zapravo bi opravdali protupravno korištenje sile u političke svrhe. S druge strane, opravdali bi sve oblike terorizma. Terorizam, kao djelovanje za ostvarivanje političkog cilja teško se može opravdati jer koristi protupravne i necivilizacijske aktivnosti poput ciljanih ubojstava, nediskriminirajućih ubijanja, mučenja i tlačenja. Stoga se primjena terorizma ne može ekskulpirati te se smatra protuzakonitim, neopravdanim, beščasnim i nekonvencionalnim postupkom i necivilizacijskim oblikom djelovanja bilo da dolazi od nedržavnih ili državnih aktera. Povijest je pokazala da se terorizam javlja kao odgovor na diktatorsku vladavinu, potlačenost siromašnih naspram bogatih, imperijalističku politiku, klasnu marginalizaciju, kolonijalizam, strana infiltriranja u društvo i politike te radi okupacije. Ipak, znanstvena i stručna javnost složna je da postoji problem s definiranjem terorizma te da taj pojam predstavlja veliki problem za svekoliku javnost koja se bavi proučavanjem fenomena terorizma na teorijskoj razini i pojedina te institucija koje se na profesionalnoj razini suprotstavljaju terorizmu.

7.2. TIPOLOGIJA TERORIZMA

Iako je problematika istraživanja fenomena terorizma obilježena zavidnom znanstveno-stručnom građom, unisono definiranje tog pojma kao i konsenzusno određivanje tipologija terorizma i dalje predstavlja sporno mjesto u okviru studija terorizma. Sama činjenica da pojam terorizam karakterizira definicijska raznolikost, posljedično dovodi do manifestacije velikog broja tipologija terorizma. Tipologije su ništa drugo nego "promišljene, planirano odabrane,

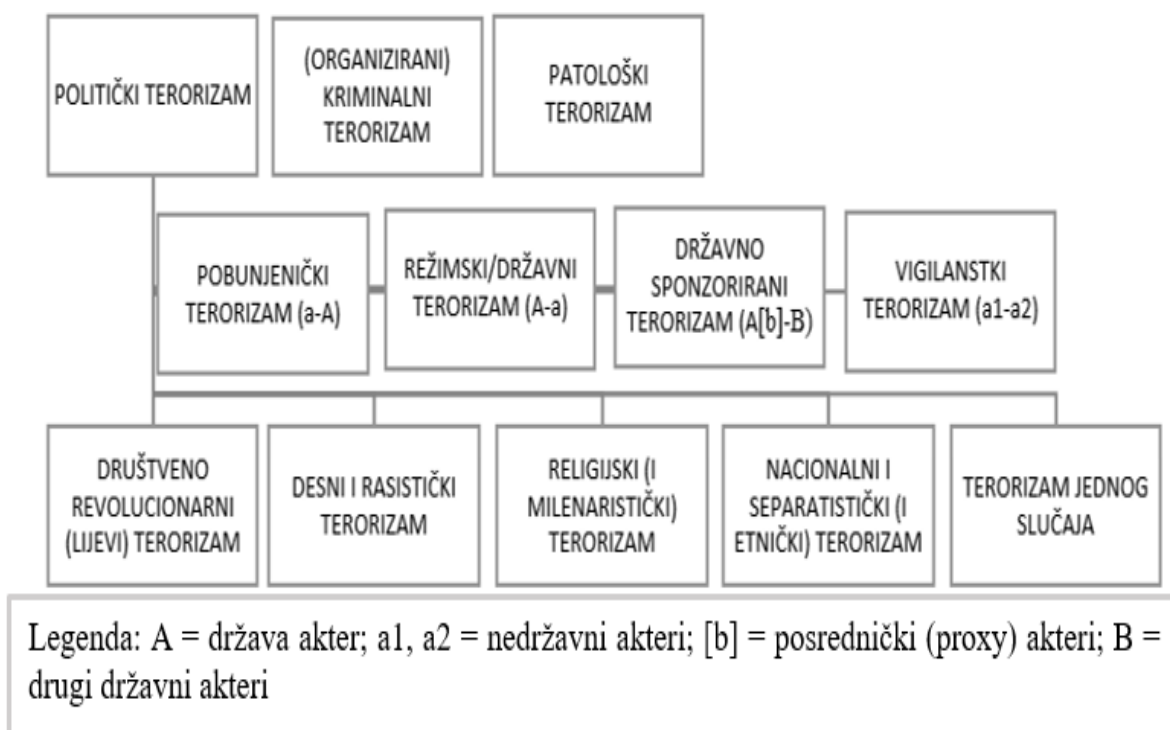
apstrakcije, kombinacije i (ponekad) naglašeni kriteriji s empirijskim referencama koje se koriste kao temelj za uspoređivanje empirijskih slučajeva” (McKinney, 1966: 25). Drugim riječima, tipologijama se određuje heterogenost terorizma, motivacijska odrednica, ideološko utemeljenje i pokroviteljstvo s obzirom da se u pozadini terorizma uvijek nalazi politički motiv.

Međutim, u kontekstu terorizma tipologije su “kompleksne i prijeporne” te “obilježene brojnim varijablama” (Victoroff, 2005: 4), koje služe za “podjelu područja na kategorije” (Wilkinson, 2000), a bitne su za “unaprjeđenje razumijevanja i objašnjenje fenomena” (Marsden i Schmid, 2011: 170). S obzirom na to da je terorizam raznorodan fenomen, terorističke organizacije se međusobno razlikuju i prema prirodi nastanka, karakteru djelovanja te strukturi donošenja odluka (Post, 2002a: 189). Upravo se danas, možda više nego ikada, očituje važnost tipologija, jer, upozoravaju nas Alaimo i Tong (2018) terorizam se iz povijesne paradigme bitno promijenio u svojim “ciljevima, ideologijama i ponašanju terorističkih organizacija”.

Promatrajući tipologije od 1970-tih godina naovamo, brojni su pokušaji klasificiranja terorizma prema različitim kategorijama, međutim tipologije su se s vremenom nadopunjavale te istovremeno prilagođavale prema novim pojavama ugroza iz spektra terorizma. U jednoj o ranijih tipologija, Richard H. Shultz (1978: 11) tvrdi da su “uzrok, okružje, ciljevi, strategije, sredstva, organizacije i sudionici” ključne varijable koje međusobno razlikuju terorističke organizacije. S druge pak strane, Shultz je nositelje terorizma podijelio na (1) terorizam vladajućih (2) revolucionarni terorizam i (3) subrevolucionarni terorizam.

Istaknuta autorica iz studija terorizma Martha Crenshaw (1981: 385-386), ide korak dalje ponudivši višeslojnu klasifikaciju terorizma, navodeći da postoji revolucionarni, nacionalni terorizam usmjeren protiv okupatora, separatistički, reformistički, anarhistički ili milenaristički i reakcionarni terorizam. Početkom 1980-tih godina Schmid (1982) je prezentirao širu tipologiju, prema kojoj postoje tri tipa terorizma: (1) politički terorizam (2) terorizam organiziranog kriminala i (3) patološki terorizam. U prikazu je vidljivo da je Schmid detaljno elaborirao politički terorizam, koji prema karakteru nositelja može biti državni, ne-državni i posrednički ili *proxy* terorizam (*Grafički prikaz 5*).

Grafički prikaz 5: Osnovna tipologija terorizma prema Schmidu iz 1982. godine

Izvor: Marsden i Schmid (2011: 171)

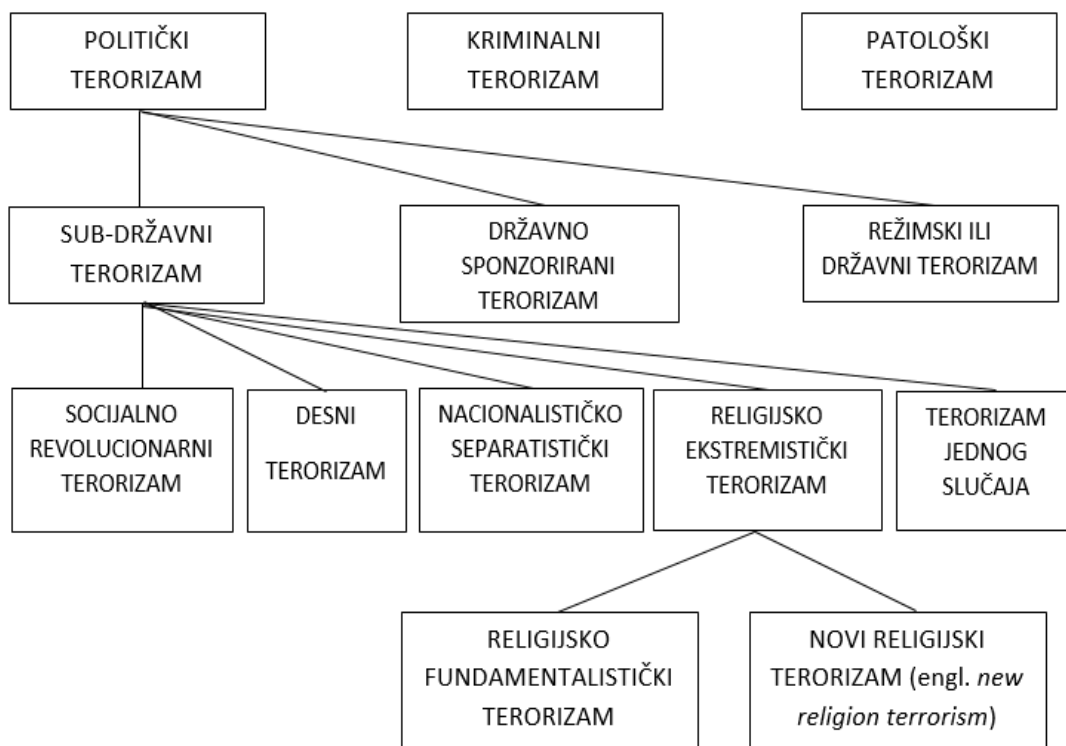
Za prve tipologije terorizma karakteristično je nedijeljenje fenomena terorizma na domaći i međunarodni predznak, što su promijenili Schmid, Sthol i Flemming (1988) iznoseći da je terorizam nužno promatrati iz perspektive domaćeg ili međunarodnog terorizma, odnosno iz pozicije nositelja te političkog konteksta, ali i cilja koji se želi postići (nav. u Marsden i Schmid, 2011: 170). Paul Wilkinson je 2000. godine jasno naglasio da terorističke organizacije djeluju s pozicije “nacionalnog, separatističkog, rasističkog, vigilantnog, ultra-lijevog, vjerskog fundamentalizma, milenarističkog i terorizma jednog slučaja” te iznio gotovo identičnu klasifikaciju terorizma kao i M. Crenshaw 1981. godine. Međutim, Wilkinson (2000) u svojoj tipologiji razlikuje državni i terorizam ne-državnih aktera, domaći i međunarodni terorizam te politički motivirani ili ideološki usmjeren terorizam.

Jerold M. Post (2002a: 189) je na osnovu različitih nastojanja, motivacije i politike donošenja odluka, klasificirao terorizam prema osnovnoj tipologiji terorizma Alexa Schmida iz 1982. godine, ipak reduciravši i razvrstavši politički terorizma na sub-državni terorizma, državno sponzorirani terorizam i režimski ili državni terorizam (*Grafički prikaz 6*). Za razliku od Schmida,

Jerrold Post je isključio pobunjenički i vigilanstki terorizam, dok je s ideološkog aspekta proširio religijsko ekstremistički terorizam na religijsko fundamentalistički terorizma i novi religijski terorizam⁵⁰ (engl. *new religion terrorism*). Kako navodi J. Post (2002a: 194) religijski ekstremistički terorizam usmjeren je prema održavanju postojećeg ili stvaranju vjerskog društveno-političkog poretka.

⁵⁰ Novi religijski terorizma povezuje s netradicionalnim terorističkim grupama, ponajprije sa skupinom Aum Shinrikyo iz Japana i njihovim terorističkim aktom plinom sarinom 1995 godine (Post, 2002a: 194).

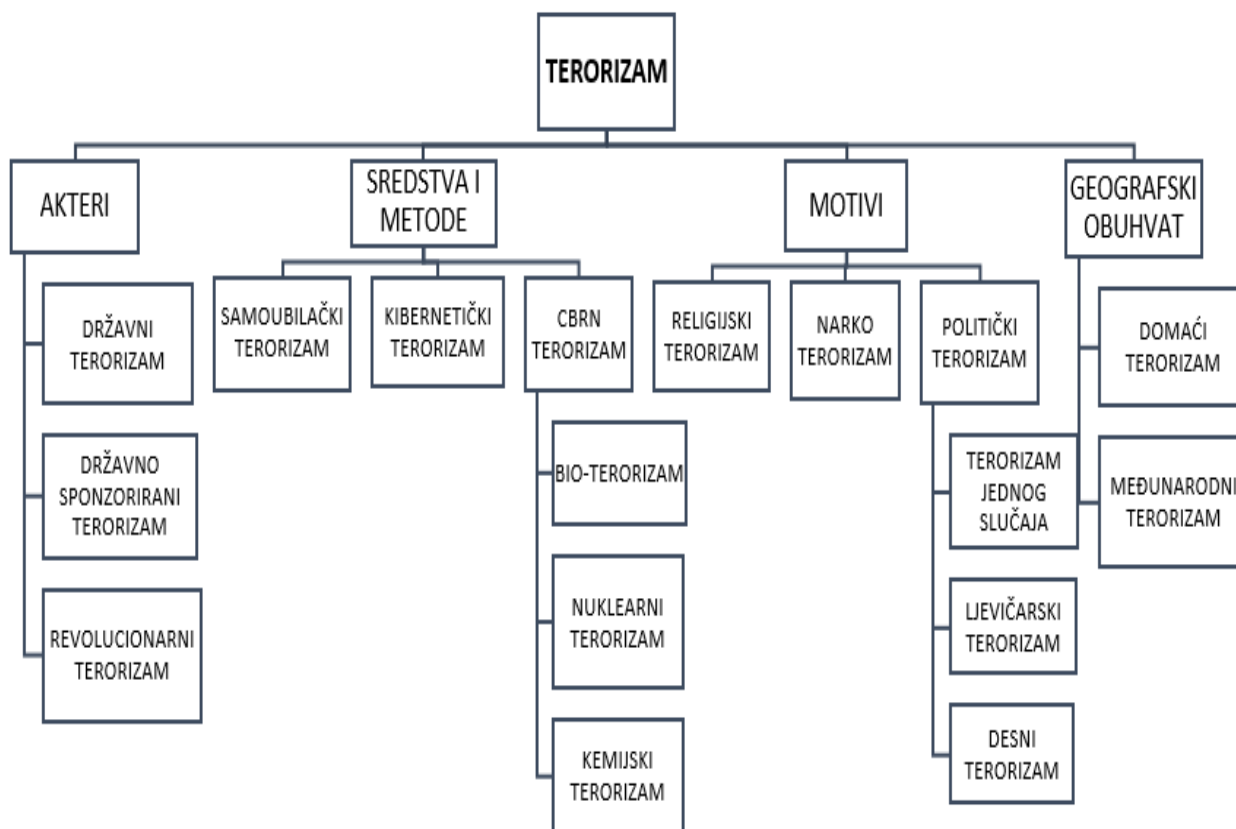
Grafički prikaz 6: Tipologija terorizma prema Jerroldu Postu

Izvor: Post (2002a: 189).

Bitnu i sveobuhvatnu tipologiju terorizma prezentirao je George Löckinger (2005: 29), koji je pored kriterija aktera, sredstva i metoda te motiva, uvrstio i geografski kriterij (*Grafički prikaz 7*). Govoreći o akterima terorizma, Löckinger podrazumijeva državni terorizam, državno sponzorirani terorizam i revolucionarni terorizam. Prema uporabi sredstva i motiva izdvaja samoubilački terorizam, kibernetički i CBRN terorizam (engl. *Chemical, biological, radiological and nuclear*). Glavni teroristički motivi su religijskog, narko i političkog karakter, dok potonji razlikuje prema terorizmu jednog slučaja, ljevičarskom terorizmu i desnom terorizmu. Ne manje važan kriterij je razdioba na domaći i međunarodni terorizam u okviru geografskog terorizma.

Grafički prikaz 7: Tipologijsko stablo terorizma prema Löckingeru (2005).

Izvor: Löckingeru (2005: 29).

Prema podacima jednog novijeg tipologijskog stabla, onog Gus Martina (2017: 2), autor naglašava da postoji osam tipologija terorizma, konkretnije novi terorizam, državni terorizam, disidentski terorizam, vjerski (religijski) terorizam, ideološki terorizam, međunarodni terorizam, kriminalno disidentski terorizam i rodno (spolno) selektiran terorizam. Pri tome Martin religijski motiv za terorizam povezuje s novim terorizmom i napadom 11. rujna 2001. godine na SAD-e, zatim s disidentskim terorizmom, ali i klasičnim vjerskim terorizmom, što može dovesti do preklapanja i konfuzije prilikom svrstavanja određenog terorizma u prikazano tipologijsko stablo.

Budući da je središte istraživačkog interesa ovog rada fokusirano prema empirijskoj analizi osam studija slučaja, selektirane terorističke skupine se prema tipologiji terorizma mogu podijeliti na: (1) religijske terorističke skupine (Islamska država - ID, Al'Qaida, Boko Haram i Talibani) (2) nacionalističko separatističke terorističke skupine (Irska republikanska armija - IRA,

Oslobodilački tigrovi tamilske domovine - LTTE) i (3) socijalno revolucionarne (lijeve) terorističke skupine (*Shining Path* i Kolumbijske revolucionarne oružane snage - FARC), pa će daljnji fokus biti usmjeren prema njihovom objašnjenju.

Iako je iz samog naziva “religijski (vjerski) terorizam”, evidentno da u okvir navedene tipologije spada terorizam s vjerskim obilježjima koji kao motiv svog djelovanja ima određeni politički cilj neovisno o religijskom ishodištu, za potrebe ovog rada objasniti ćemo religijski islamistički terorizam⁵¹. Općenito na pojavu islamističkog terorizma, nedvojbeno je utjecala Iranska revolucija iz 1979. godine, koja je rezultirala pobjedom radikalnog islama, to jest padom sekularnog režima i osnivanjem Islamske Republike Iran, kojoj je na čelu vrhovni vjerski vođa. Islamska revolucija je bez sumnje promijenila muslimanski identitet i svijet te utjecala na stvaranje islamističkih terorističkih organizacije koje teže formiranju jedinstvenih nesekularnih muslimanskih država. No, islamistički terorizam zapravo se izvorno povezuje s 1967. godinom i porazom arapskih saveznika, konkretnije Egipta, Jordana i Sirije od Židova u trećem arapsko-izraelskom rata. Konsekvenca tog šestodnevnog sukoba s jedne strane bila je ozbiljna teritorijalna rekonfiguracija na području Bliskog istoka odnosno Židovsko preuzimanje Sinajskog poluotoka, Zapadne obale, Pojasa Gaze te Zapadne obale, dok je s druge strane u arapskom svijetu došlo do buđenja političkog islama. Drugim riječima, gubitak strateških arapskih teritorija na području Bliskog istoka, te blizina glavnih gradova Egipta, Jordana i Sirije snagama neprijateljske izraelske vojske, ali i potreba vraćanja zauzetih arapskih područja muslimanima i osveta Židovima produbila je pitanje te kasniju pojavu islamističkog terorizma. Iako je taj proces započeo arapskim porazom 1967. godine, međutim svoj puni potencijal za Havela (2013: 554) počinje pokazivati nakon sloma gospodarstva arapskih zemalja uslijed krize naftnog posla početkom 80-tih godina prošlog stoljeća, koji je posao do tog vremena cvjetao budući da je završetak Jom kipurskog rata 1973. godine doveo do porasta cijene naftnih derivata, te okretanja „idejama islamske revolucije“. Osim toga i ranije spomenuta Iranska revolucija dodatno je poput vjetra u jedra pomogla i ojačala temelje islamističkog terorizma. Tako govori i David C. Rapoportova razdioba terorizma prema valovima, u kojoj autor povezuje Iransku revoluciju iz

⁵¹ Detaljniji opis i kronološki prikaz svake od analiziranih islamističkih terorističkih organizacija (Islamska država, Al'Qaida, Boko Haram i Talibani) te ishodišta iz kojeg su nastale prezentiran je u poglavlju Korištenje javno dostupnih izvora podataka u kontekstu globalnog terorizma i terora.

1979. godine s pojavom četvrtog vala, odnosno religijskog vala u povijesti terorizma⁵². Ono što u svoju razdiobu Rapoport nije uključio, a nepobitno je dio terorizma, to je državni terorizam, odnosno korištenje nasilja, prijetnje nasiljem i terora vladajućih elita prema ciljanoj skupini u svrhu postizanja političkog cilja⁵³.

Bez sumnje se može tvrditi da je suvremeni terorizam trenutačno sve više obilježen religijskim terorizmom (Bilandžić, 2014: 130), prije svega islamističkim (sunitskim) terorizmom koji se razvio iz političkog (salafitskog) islama. Politički islam predstavlja “političku strategiju koja poistovjećuje vjeru i politiku” (Bilandžić, 2014: 130). Drugim riječima u pozadini terorizma s vjerskim obilježjima napose egzistira krajnji politički cilj. Prema navodima Bruca Hoffmana (1993: 2) pripadnici religijske terorističke organizacije koriste vjeru za odobravanje nasilja/terora kako bi postigli politički cilj. Korak dalje je otišao Bilandžić (2014: 130) koji je ukazao na tri bitna politička cilja islamističkog terorizma: (1) rušenje sekularnih političkih režima u muslimanskom svijetu (2) osvajanje vlasti (3) uspostava države prema “načelima islamskog fundamentalizma i šerijatskog prava”. Isto tako, islamističke terorističke skupine kao što su Al’Qaida i Islamska država, imaju čak šire to jest panislamističke ideje te teže stvaranju šerijatske države na području cjelokupnog muslimanskog svijeta (Gregg, 2014: 41).

Bez sumnje se može konstatirati kako su islamističke terorističke organizacije na terorističkoj sceni preuzele vodeće mjesto od nacionalističko separatističkih terorističkih organizacija koje su dominirale tijekom 20. stoljeća (Lefebvre, 2003: 1). Nacionalističko separatistički terorizam usko je povezan s iredentizmom ili etničkim nacionalističkim terorizmom čiji je politički imperativ “stvaranje neovisne etničke države” (Post, 2002a: 193; Reinares, 2005: 120). Terorističke organizacije tipične za ovu tipologiju u svom djelovanju nerijetko formiraju političke stranke ili politička krila koja u okviru legitimnog političkog djelovanja zagovaraju iredentističke ili separatističke ciljeve (Reinares, 2005: 119). Kako navodi Reinares (2005: 193), motivacijski

⁵² Prema Rapoportovoj (2002) razdiobi terorizma kroz povijest su zabilježena četiri vala terorizma. Autor tvrdi da se 1880-tih pojavio prvi val terorizma ili „anarhistički val“ a njega je 1920-tih zamjenio „antikolonijalni val“ ili drugi val terorizma, da bi se krajem 1960-tih godina javio treći val, odnosno „val nove ljevice“ i naposljetku „religijski (vjerski) val“ terorizma kojeg autor direktno povezuje s 1979. godinom i Iranskom revolucijom. Više u Rapoport (2002).

⁵³ Detaljnije o državnom terorizmu i korištenju terorizma kao elementa državnog djelovanja vidjeti u Lucić (2019).

narativ nacionalističkog separatističkog terorizma svodi se na religijsku, kulturnu, povijesnu i jezičnu povezanost.

Okosnicu ovog tipa terorizma karakterizira i žudnja za povratkom izgubljenog teritorija odnosno vraćanjem teritorijalnog suvereniteta (Snell, 2009: 23) ili povratkom određenih prava na nekom teritoriju. Dominantno taktičko obilježje nacionalističkih separatističkih organizacija jest provedba atentata, otmica predstavnika vlasti, izvedba bombaških napada na mjestima javnog okupljanja te samoubilački napadi na elemente države (Buker, 2017: 3). Upravo su prema navedenom *modus operandi* osobitu pažnju na sebe privukle dvije terorističke organizacije obuhvaćene ovim radom, konkretnije Irska republikanska armija (IRA) i Oslobođilački tigrovi tamilske domovine (LTTE). Može se konstatirati kako je svojevrsni zaštitni znak nacionalističko separatističkog terorizma iziskivanje šire “međunarodne podrške” (Post, 2002a: 194) kroz upoznavanje svjetske javnosti s problemom određenog naroda ili etničke skupine.

Socijalno revolucionarni ili lijevi terorizam svoju kulminaciju je doživio u drugoj polovici 20. stoljeća, primarno na području južne Amerike i Europe. Taj tip terorizma u osnovi determinira borba protiv kapitalizma (Post, 2002a: 193), društvene polarizacije, ekonomske nejednakosti, feudalnog uređenja, klasnog marginaliziranja i često vrlo neuspješne centralne vlasti (TRAC, 2019). Terorističke organizacije iz ove tipologije, plediraju korijensku promjenu društveno-političkog uređenja, smatrajući da političkim sustavom mogu upravljati isključivo predstavnici siromašnog sloja stanovništva, to jest radnička klasa (TRAC, 2019). Socijalno revolucionarne ili lijeve terorističke organizacije smatraju da se društvene, ekonomske i ine podjele mogu riješiti samo dugotrajnim terorom (terorističkim udarima), odnosno društvenom revolucijom potlačenih. Takva paradigma u biti je povezana s anarhističkom, marksističkom i socijalističkom ideologijom (Gregg, 2014: 37), ali i maoističkom ideologijom. Terorističke skupine ovog tipa čuvane su po svojem vojnom i političkom krilu, odnosno vrlo često su nastale iz liberalnih političkih stranaka kao posljedica ignoriranja njihovih težnji legalnim političkim djelovanjem.

Vođe i pripadnici terorističkih organizacija potječu iz akademske zajednice, poput dugogodišnjeg lidera skupine *Shining Path* iz Perua Abimaela Guzmána, te su često visoko obrazovani, dok veliki broj sljedbenika čine i žene (Waldmann, 2005: 156). Kako navodi Waldmann (2005: 157), neki od bitnih čimbenika koji dovode do socijalno revolucionarnog ili lijevog terorizma su: a) porast obrazovane populacije b) generacijsko neslaganje po pitanju strukturalnih problema c)

porast općeg nezadovoljstva u društvu i d) politički radikalizam visoko obrazovanih. Terorističke skupine koje su obilježile socijalno revolucionarni ili lijevi teror su peruanski *Shining Path*, Kolumbijske revolucionarne oružane snage (šp. *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia* – FARC), njemačka Frakcija Crvene armije (njem. *Rote Armee Fraktion*) talijanske Crvene Brigade (tal. *Brigate Rosse*). U suvremenom terorizmu socijalno revolucionarne ili lijeve terorističke organizacije nemaju raniju povijesnu važnost, iako određeni, minorni ogranci postoje na području južne Amerike (Waldmann, 2005: 161).

7.3. PROTUTERORIZAM

Suvremeni svijet do danas nije ponudio sveobuhvatan (zadovoljavajući) odgovor na terorizam iako je poznato da je determiniran socijalnim, ekonomskim, političkim te ideološkim faktorima. Dakle, kontekst iz kojeg terorizam proizlazi usložnjava njegovo koherentno rješenje. Stoga, suvremeni terorizam predstavlja direktnu prijetnju nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti, a zaštita od terorizma veliki je društveni i sigurnosni izazov te nepresušan imperativ ili riječima njemačkog kancelara Konrada Adenauera „sigurnost nije sve, premda je bez sigurnosti sve ostalo ništa“. Iz svega navedenog je razvidno da suzbijanje terorizma iziskuje implementaciju kvalitetne protuterorističke strategije koja uključuje zajedničko „političko i sigurnosno djelovanje“ (Bilandžić, 2009: 92). Odgovor na terorizam stoga traži puno širi pristup od reaktivnog djelovanja, jer u suprotnome javljati će se dokle god:

„postoje političke, ekonomske i socijalne nejednakosti i nepravde, potlačenosti, obespravljenosti i poniženosti, političke, socijalne i gospodarske krize, nezadovoljstva političkim, socijalnim, gospodarskim i religijskim kretanjima i tako dugo dok postoje pojedinci i skupine koji, kao reakciju na takvo stanje, a s ciljem njegova otklanjanja i ostvarenja vlastitih ciljeva i uslijed stvarne ili percipirane nemogućnosti korištenja političkih sredstava tendiraju uporabi nasilja“
(Bilandžić, 2009: 93).

Umijeće je kako iskorijeniti terorizam kad oni koji posežu za nasiljem ili prijete nasiljem, rješenje svog političkog i društvenog problema isključivo vide u hladnokrvnom i bešćutnom djelovanju. Kako onda osigurati političko rješenje kad terorizam crpi snagu iz političkog konteksta. O tome progovara Bilandžić (2009: 93) i precizno navodi da će terorizam nestati samo ako se otklone

njegovi uzroci. Drugim riječima, u protuterorizmu je neophodno primjeniti multi-vektorski pristup, a to uključuje političko, ekonomsko i sigurnosno rješenje. Istovremeno protuterorizam podrazumijeva:

- (a) sigurnosni aspekt - zaštita pojedinca, društva i države od učinaka terorističkih akata, koji rezultiraju ranjavanjem i ubijanjem ljudi, materijalnom štetom, širenjem straha i stvaranjem opće nesigurnosti,
- (b) aspekt jednakosti - uklanjanje društvenih razlika, odnosno obrazovna, rasna, etnička i religijska uključenost,
- (c) akcijski aspekt - suprotstavljanje terorističkoj organizaciji,
- (d) financijski aspekt – detektiranje i zapljenu novčanih sredstava namjenjenih za financiranje terorističkih skupina,
- (e) aspekt deradikalizacije - proces uključivanja radikalnih pojedinaca u društvo s ciljem minimiziranja njihove želje za terorizmom,
- (f) aspekt predvidivosti - predikciju budućih terorističkih udara i
- (g) aspekt kaznene odgovornosti - penalizaciju počinitelja terorističkih akata i kriminalizaciju priključivanja terorističkim skupinama.

Drugim riječima, protuterorizam podrazumijeva proaktivne mjere usmjerene na sprječavanje terorističkih udara, odvracanje od terorizma i suprotstavljanje to jest borbu protiv terorizma u vidu svestranih mjera: snaga provedbe zakona i reda, psiholoških, političkih, društvenih, ekonomskih i (para)vojnih (Schmid, 2011a: 604, 620). Na činjenicu da su “terorizam i protuterorizam povezani”, to jest neodvojivi pojmovi, ukazali su Plümper i Neumayer (2014: 579), naglasivši kako je protuterorizam determiniran razinom terorističke prijetnje i *modus operandi* terorističke skupine. Naime, za kvalitetno protuterorističko djelovanje važno je raspolagati ključnim obavještajnim spoznajama o eventualnoj terorističkoj ugroženosti, ali i objektivnim znanjima o djelovanju terorističke skupine, pripremama terorističkog napada, ciljevima i metama njihovih napada te trendovima i obrascima izvršavanja terorističkih udara. Upravo konzultiranjem navedenog pristupa, usmjerenog na rješavanje ključnih pitanja povezanih s dekonstrukcijom terorističke prijetnje i uvidom u konkretne detalje udara terorističkih skupina, dolazimo do primjene obavještajnog znanja u konstruiranju svrsishodnih protuterorističkih strategija. Ipak, kada raspravljamo o suprotstavljanju ili sprječavanju terorizmu, to djelovanje se

prema stručnoj i akademskoj javnosti koja se bavi proučavanjem fenomena terorizma, raščlanjuje na: a) antiterorizam i b) protuterorizam (Schmid, 2011a; 604, 620; Townshend, 2003: 120). Iako je teško odvojiti antiterorizam od protuterorizma i obrnuto, protuterorizam je ipak preuzeo primat i dominira znanstveno-stručnim područjem iako je evidentno kako je u okviru protuterorizma utkan i antiterorizam (Bilandžić, 2014: 268).

U pogledu antiterorističke djelatnosti, hrvatska autorica Blagojević (2010) podrazumijeva sljedeće mjere;

- 1) političke mjere konfliktno-rezolutnog tipa,
- 2) gospodarske i socijalne antiterorističke mjere,
- 3) psihološko-komunikološko-obrazovne antiterorističke mjere
- 4) vojne antiterorističke mjere i
- 5) pravne antiterorističke mjere (Blagojević, 2010: 143- 144).

Blagojević (2010: 144) sukus antiterorističkog djelovanja vidi u koordiniranom i međusobnom djelovanju pravnog sustava, obavještajnih institucija i zajedničkoj suradnji. Autorica zagovara sinergijsko djelovanje svih aktera antiterorističkog djelovanja, pri čemu esencijalnom komponentom smatra učinkovito antiterorističko djelovanje obavještajnih institucija (Blagojević, 2010: 144). Usto, autorica zagovara poštivanje temeljnih ljudskih i civilizacijskih prava žrtava i počinitelja, jer u suprotnom dolazimo do preslike djelovanja terorističkih skupina ili državnog terorizma. Istaknuti autor Charles Towshend (2003: 120) navodi kako je pojam antiterorizam primarno vezan uz zakonodavni okvir koji može biti „od specijalnog zakonodavstva do prijekog zakona“, što jasno upućuje na vezu ovog pojma s zakonodavnim okvirom.

S druge strane, protuterorizam, se u praksi shvaća kao dio sigurnosne politike koja je posvećena suprotstavljanju terorizmu i uključuje niz radnji i akcija domaćih i međunarodnih aktera (D'Amato, 2011: 15), dok je za Bilandžića (2014: 269), cilj protuterorističkog djelovanja “onemogućiti ugrožavanje nacionalne sigurnosti koje dolazi iz spektra terorizma”. Kada države definiraju protuterorističke strategije, njima nastoje suzbiti ili zaustaviti terorizam i s tim povezano terorističko djelovanje u obliku napada, a nisu usmjerene na uzroke zbog kojeg se javlja ovaj društveni fenomen (Bilandžić, 2014:270). Zato su protuterorističke strategije uvelike determinirane obavještajnim procjenama rizika. Rizik opisuje vjerojatnost od terorističkog

napada, što jasno ukazuje na važnost preventivnog obavještajnog djelovanja u smislu prikupljanja relevantnih obavještajnih informacija i njihove analitičke obrade.

Kada je riječ o instrumentima sigurnosne politike, taj dio se odnosi na skup sredstava koje neke države ili vlade koriste kako bi ostvarile svoju javnu politiku i sigurnost (Linder i Peters, 1989: 39).

Protuterorističke strategije i s tim u vezi povezane operacije podložne su promjenama odnosno ciljanim korekcijama u pogledu prirode terorističke prijetnje, ali i zbog same evolucije terorizma koji se bitno promijenio od 1968. godine i poznate otmice putničkog aviona pripadnika Narodne fronte za oslobođenje Palestine (Rineheart, 2010: 32, 34) do danas. Važno je naglasiti da, protuterorističko djelovanje ne bi smjelo postati strateški alat u državnim rukama za obračun s političkim protivnicima, na što je jasno uputio istaknuti znanstvenih iz studija terorizma Richard Jackson naglasivši da je “protuterorizam često postao opravdanje za državni teror i nasilje” (nav. u McCulloch, 2010: 196). Protuterorizam ne smije poslužiti kao opravdanje za oružani napad na određenu državu, najčešće okarakteriziranu kao podržavateljicu terorizma, bez konkretnih dokaza, što je bio slučaj kod vojne intervencije Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske na Irak, budući da nikada nije potvrđena pretpostavka o iračkom posjedovanju oružja za masovno uništavanje. Navedeno potvrđuje izvještaj o obavještajnoj sposobnosti SAD-a iz 2005. godine o oružju za masovno uništenje u kojem se navodi kako se “nije moguće analizirati obavještajne podatke koje nemate – a naše analize pojedinačnih slučajeva jasno pokazuju koliko malo znamo o nekim od najvažnijih podataka” (CIC, 2005: 12).

Osim toga, odgovor vlada na terorizam često je baziran na njihovom neznanju o tome kada će se dogoditi teroristički akt i kakvi su mu dosezi (Furedi, 2009: 99), što otežava sprječavanje terorističkih udara. S druge pak strane, sve je izraženija naracija o nepoznatoj budućnosti, u kom kontekstu njemački sociolog Ulrich Beck naglašava da je tehnološki razvoj determinirao socijalni poredak u kojem je nemoguće razumjeti razorne konzekvence ljudskog djelovanja, u koje se svakako ubraja i nezakonito terorističko djelovanje (nav. u Furedi, 2009: 105-106). Drugim riječima, Beck daje naslutiti da je teško predvidjeti buduće ljudske namjere⁵⁴. Mnoge terorističke

⁵⁴ Sociolog Ulrich Beck (1992) pišući u knjizi *Risk Society: Towards a New Modernity* govori o društvu rizika i razornim posljedicama ljudskog djelovanja na privatizaciju državne sigurnosti i slabljenje moći

skupine, imaju poklonike i istomišljenike koji nisu formalni članovi skupine, već žive normalnim životima i potpuno su asimilirani u životnu sredinu, ali u određenom trenutku, vođeni istim ideološkim i političkim motivima kao i deklarirani pripadnici određene terorističke skupine, posežu za terorističkim aktom. Ponašanje takve individue teško je prognozirati te u konačnici spriječiti jer nam je ono nepoznato. Kako navodi Furedi (2009: 115) riječ je o “nedostatku znanja o nepoznatom”. Nedostatak znanja o nepoznatom uočljiv je kod terorističkog napada na Federalnu zgradu Alfreda P. Murraha u Oklahoma Cityju 1995., zatim bombaškog napada na Bostonski maraton 2013., terorističkog napada u Manchesteru 2017., ali i kod napada Andersa Behringa Breivika u Norveškoj 2011. godine. Navedeni teroristički napadi eklatantni su primjeri onog što Ulrich Beck naziva “razornim konzekvencama ljudskog djelovanja”, koje je gotovo nemoguće predvidjeti bilo kojom protuterorističkom strategijom ili obavještajnim djelovanjem.

U ovoj doktorskoj disertaciji ne bavimo se istraživanjem suprotstavljanja terorizmu iz paradigme socijalne državne politike usmjerene prema deradikalizaciji pripadnika terorističkih skupina, već je rad usmjeren na istraživanje primjenjivosti obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u okviru protuterorizma i protuterora.

U suprotstavljanju terorizmu države naprosto “žeđaju za obavještajnim radom” (Towshend, 2003: 122), to jest obavještajnim znanjima, pri čemu u tim nastojanjima nerijetko dolazi i do protupravnog djelovanja i narušavanja ljudskih prava radi prikupljanja i dobivanja željenih informacija. S aspekta etičnosti i zaštite ljudskih sloboda, obavještajne informacije iz otvorenih izvora mogle bi biti kvalitetna zamjena i/ili supstitut obavještajnom djelovanju usmjerenom ka presretanju komunikacija ili drugim oblicima tajnog obavještajnog djelovanja u funkciji prikupljanja obavještajnih informacija. S druge strane, informacije iz otvorenih izvora osim što su javno dostupne, one su prihvatljive i s aspekta njegovanja civilizacijskih vrijednosti demokratskih društava i tekovina koje jamče visoku razinu ljudskih prava i sloboda.

države uslijed tehnološkog progresa, to jest modernizacije. Zbog toga je prema Becku teško predvidjeti rizike, za koje smo kao društvo sami odgovorni jer smo ih sami stvorili kao dio modernog okruženja i ljudskog napretka. Taj učinka Beck naziva „efekt bumeranga“. Kod efekta bumeranga nesigurnost pogađa sve, pa tako i one koji su stvorili određenu nejednakost. U kontekstu nacionalne sigurnosti kad se dogodi teroristički akt, određena nejednakost, potlačenost, izoliranost, odnosno društveni problem postaje vidljiv. Naprosto, rizici se povećavaju razvojem i modernizacijom društva i nadilaze mogućnost državnog odgovora. Detaljnije v. Beck (1992).

Koautori Wilkinson i Richardson naglašavaju da bi zapadne demokracije u provedbi protuterorističkih strategija trebale cijeniti i voditi računa o ljudskim pravima i vladavini prava (nav. u Rineheart, 2010: 32). S druge pak strane, Laquer se pita “može li demokratsko društvo potisnuti terorizam”, a da pri tome ostane posvećeno demokratskim vrijednostima koje su svojstvene za takvu vrstu društva i da ne korite *modus operandi* terorista i terorističkih organizacija (nav. u Towshend, 2003: 122). Do sada, niti jedna protuteroristička strategija nije iskorijenila terorizam, štoviše, on se kroz povijest mijenjao, prilagođavao te unaprjeđivao svoj *modus operandi* paralelno s državnima strategijama za njegovo eliminiranje. Kako navodi Paul Wilkinson istovremeno “ne postoji univerzalna protuteroristička politika za demokratska društva” (nav. u Rineheart, 2010: 32). Mora se priznati da su se terorističke skupine kroz povijest izmjenjivale na svjetskoj sceni, te je u pravilu jednu terorističku skupinu zamijenila nova skupina. Fromkin je još 1970-ih godina kazao da će terorizam odnijeti pobjedu ako se njemu suprotstavimo kako teroristi žele (Fromkin, 1975: 697). Ova tvrdnja u korelaciji je s Laquerovom i potpuno je prihvatljiva i pedeset godina kasnije, kada je terorizam poprimio nesagledive dimenzije, te pokazao svu svoju brutalnost, nemilosrdnost.

Ipak, terorizam i protuterorizam “generiraju daljnju spiralu nasilja” (Bilandžić, 2014: 271), odnosno pragmatički gledano terorizam za sobom povlači protuterorizam (Zinn, 2003: 24). Prema ovom izvidu razvidno je da nasilje aktivira nasilje to jest protuudar i da je iz etičkih načela, protuterorističke strategije bitno usmjeriti prema sprječavanju terorističkih udara, što podrazumijeva snažniji i kvalitetniji obavještajni doprinos. To ne podrazumijeva samo infiltriranje u terorističku skupinu i prikupljanje tajnih informacija već i izradu kvalitetnih obavještajnih procjena rizika od terorizma. Međutim, time ishodište problema neće biti riješeno jer je terorizam socijalni i politički problem. S druge, pak strane, kako je ranije u ovom radu navedeno, obavještajne pogreške su neizbježne i sastavan su dio obavještajne djelatnosti. Drugim riječima, jasno je da se ne može zaustaviti svaki teroristički udar, ali u tome nikad ne smijemo posustati.

7.4. PROTUTERORISTIČKE STRATEGIJE

Nepostojanje opće prihvaćene definicije pojma terorizam i postojanje brojnih tipologija terorizma, posljedica je nejednake percepcije nasilja (terora) i prijetnje nasiljem (prijetnje terorom) u političke svrhe. Također, fenomenološki gledano duga povijesna neprekidnost

terorizma utjecala je na širok spektar oblika terorizma, a samim time i na definicijsko razmimoilaženje. Kako onda država treba odgovoriti na terorizam? Kako se države mogu zaštititi od nasilja i prijetnje nasiljem s političkim ciljem, ili kako navodi Bilandžić (2014: 126) od “terora i ubijanja”? Odgovor leži u kvalitetnoj protuterorističkoj strategiji s jedne strane. S druge pak strane, terorizam u širem smislu je politički problem te države u njegovom otklanjanju trebaju i cjelovito političko rješenje (Bilandžić, 2019: 6). Kako navodi bivši pripadnik američke obavještajne službe CIA-e (*Central Intelligence Agency*) i aktualni uposlenik Sveučilišta Georgetown Paul R. Pillar, suzbijanje terorizma je složen proces koji uključuje smanjivanje uzroka koji dovode do terorizma, minimiziranje terorističkih sposobnosti, raspolaganje saznanjima o namjerama terorističkih skupina te primjenu konkretnih mjera zaštite i kontramjera (nav. u Bilandžić, 2014: 271).

Za razliku od terorizma, protuterorizam je ipak daleko manje osporavan pojam u znanstvenostručnoj javnosti⁵⁵(Lewis, 2017: 5). Budući da je cilj terora stvaranje fizičke i psihičke nesigurnosti s jedne strane, protuterorizma je orijentiran na osiguravanje fizičke i psihičke sigurnosti s druge strane. Drugim riječima, primarno bi se trebala zaštititi država, pojedinac, ali i društvo u cjelini. Protuterorističkim strategijama bitno je odvojiti “ciljeve terora od ciljeva terorizma” (Bilandžić, 2014: 126). Samim time protuterorističke strategije uključuju i elemente protuterora, to jest akcije koje su usmjerene na zaustavljanje izvršavanja akta terora, odnosno nasilja. Kako navodi Oliver Lewis (2017: 20) protuterorističke strategije zato moraju biti usmjerene na suzbijanje neselektivnog nasilja i prijetnje od neselektivnog nasilja. Isti autor u tom smislu naglašava da bez intencije sprječavanja terorizma ne možemo niti govoriti o protuterorizmu niti o protuterorističkim strategijama.

Korak dalje je otišao George M. Clifford (2017: 87) navodeći da uspješnu protuterorističku strategiju determinira izravno suprotstavljanje terorističkoj organizaciji, fizička zaštita ciljeva terorističke skupine i unaprjeđenje pravosuđa. Primjerice, administracija predsjednika Geroga W. Busha je nakon nezapamćenog napada na Sjedinjene Američke Države 11. rujna 2001. godine u okviru nove protuterorističke strategije odredila tri glavna cilja: (1) zaštitu SAD-a od budućeg

⁵⁵ Pozivajući se na rezultate akademskog pretraživača *JSTOR*, Oliver Lewis (2017) navodi kako je i istraživački fokus primarno usmjeren prema pojmu terorizam, a u manjoj mjeri prema pojmu protuterorizam, što je potkrijepio konkretnim rezultatima pretrage. Naime, rezultat pretrage prema ključnoj riječi terorizma rezultirao je nalazom 84.196 članaka o tematu terorizam, dok je pretraga prema ključnoj riječi protuterorizam rezultirala nalazom 26,861 članka o tematu protuterorizam.

terorizma (2) zarobljavanje i likvidaciju sumnjivih terorista te (3) eliminaciju država sponzora terorizma (nav. u Jacobs, 2017: 196).

Budući da protuterorističke strategije nisu jednoznačne, kao što ni prijetnje iz spektra terorizma nisu unisone kod država, samim time ne postoji univerzalni protuteroristički model. No, ipak postoje određene kategorije koje mogu činiti jedinstvenu protuterorističku politiku;

- 1. procjena relevantnih teorija: multidimenzionalan pristup terorizmu i protuterorizmu je koristan za razvoj politika i strategija; evaluacija protuterorističkih strategija je korisna za procjenu korisnosti nekih mjera te uvid jesu li kontraproduktivne;*
- 2. promocija odgovora na ideologiju: promocija međukulturnog dijaloga je korisna za eliminiranje nerazumijevanja u društvu;*
- 3. definiranje komunikacijske strategije;*
- 4. vanjskopolitički pristup;*
- 5. integracija efikasnih protuterorističkih mjera;*
- 6. prepoznavanje uzroka terorizma: nisu utvrđeni specifični faktori koji dovode do terorizma; postoje uzroci i povodi terorizma;*
- 7. prihvaćanje jedinstvene definicije;*
- 8. vojne akcije su kontraproduktivne, trebaju strategije koje nanose najmanje štete;*
- 9. izbjeci orijentaciju samo na religijski motiviranom terorizmu (COT, 2017).*

Detaljan protuteroristički pristup u vidu sedam ključnih elemenata koji dovode do završetka djelovanja terorističkih skupina, utemeljenih na empirijskoj analizi, ponudila je Audrey Kurth Cronin (2006: 17-18), a navedeno uključuje: 1) uhićenje ili likvidaciju lidera, 2) neuspjeh u prijenosu na sljedeću generaciju terorista, 3) uspjeh terorističkih organizacija, 4) prijelaz na legalno političko djelovanje 5) gubljenje unutarnje kohezije i smanjenje šire društvene potpore, 6) uništavanje terorističke organizacije, 7) tranziciju nasilnog djelovanja terorističke organizacije u drugi oblik ponašanja. Terorističke skupine za nju nestaju kao rezultanta djelovanja više od jednog ključnog elementa (Cronin, 2006: 18).

Jedno drugo istraživanje koje su proveli istraživači organizacije RAND, Jones i Libicki (2008) donosi, ponešto koncizniji, ali jednako obuhvatan pogled u vidu pet temeljnih razloga koji dovode do završetka djelovanja terorističkih skupina. Na prvom mjestu je uloga policijskih i obavještajnih institucija. Njihova uloga se manifestira u infiltriranju u terorističke skupine, drugim riječima provedbi tajnih HUMINT operacija (engl. *human intelligence*), to jest prikupljanju obavještajnih informacija posredstvom ljudskih izvora (fizičkim kontaktom) bitnih za uhićenje članova terorističke skupine. Na drugom mjestu je angažiranje kopnenih specijalnih vojnih postrojbi ili čak zračnih snaga s ciljem ubijanja nositelja terorističke organizacije. Treće je gubitak homogenosti unutar terorističke skupine i tranzicija članova prema konkurentskim terorističkim skupinama. Na četvrtom mjestu nalazi se procjena terorističkih skupina da će migracija iz nasilne političke borbe u legalne političke tokove rezultirati ostvarivanjem političkog cilja. Konačno, na petom mjestu je napuštanje terorističkog djelovanja kao rezultanta ostvarivanja političkog cilja (Jones i Libicki, 2008: 11-14). Ipak, pojedini autori kritiziraju izvide Cronin (2006) te Jonesa i Libickog (2008), među kojima izdvajamo Georga Clifforda (2017: 70) koji naglašava da se protuterorističke strategije u vidu vojne intervencije, ali i akcija snaga zakona i reda, nisu pokazale posebno učinkovitima u 21. stoljeću. S druge strane, Clifford (2017: 68) je ponudio pet pravila koja oblikuju djelotvornu protuterorističku strategiju:

- 1) korištenje različitih taktika i strategija za eliminiranje terorističkih skupina;
- 2) korištenje diskretnih mjera u skladu sa zakonitostima i značajkama određene skupine;
- 3) razumijevanje kako teroristi nisu borci za slobodu već osobe koje provode protuzakonite aktivnosti;
- 4) suprostavljanje neposrednoj prijetnji terorizma i temeljnim uzrocima;
- 5) terorizam uključuje napadnutu zajednicu, teroriste i njihove simpatizere. (Clifford, 2017: 68-69).

Priručnik za suzbijanje terorizma to jest protuterorističko djelovanje autora Boltz, Dudonis i Schulz (2002) sugerira četiri glavne komponente ili strateške odrednice u rješavanju terorističke prijetnje: (1) obavještajno djelovanje (2) antiterorizam (3) protuterorizam i (4) upravljanje posljedicama. Mathieu (2012: 185) i Bilandžić (2014: 272) navode kako je obavještajno djelovanje najefikasnije sredstvo u borbi protiv terorizma. U okviru obavještajnog djelovanja, obavještajne institucije dostavljanjem akcijabilnih obavještajnih informacija oružanim snagama te snagama zakona i reda pružaju potporu na terenu u suprotstavljanju terorističkim skupinama,

dok se u kontekstu pružanje potpore zakonodavnim tijelima njihova važnost manifestira u dostavljanju inkriminirajućeg materijala o nositeljima protupravne, u ovom slučaju, terorističke aktivnosti. Međutim, protuterorizam obuhvaća puno širu paletu aktivnosti od onih prethodno navedenih, stoga obavještajne institucije donositeljima odluka prožaju i potoru u otklanjanju uzroka terorizma.

Sveobuhvatan model djelovanja u okviru protuterorizma predložio je Alex Schmid. Konkretnije, Schmid (2011b: 29) je na temelju istraživanja provedenog nad ekspertima iz područja problematike terorizma, te njihovim stručnim stavovima i razmišljanjima, ponudio deset učinkovitih mjera za suprotstavljanje međunarodnom terorizmu:

- Obavještajno djelovanje;
- Međuagencijska i međunarodna suradnja i razmjene informacija;
- Rezanje izvora financiranja terorističkih skupina;
- Razborita vanjska politika;
- Međunarodni konsenzus o definiciji i opsegu terorizma;
- Ograničavanje širenja terorističke ideologije putem propagande i interneta;
- Educiranje javnosti o djelovanju prije i nakon napada;
- Pružanje protuterorističke pomoći državama bez stručnog znanja;
- Vojna suradnja;
- Jačanje granične, zračne i pomorske sigurnosti (Schmid, 2011b: 29).

Ovaj izvid ukazuje kako je protuterorističko djelovanje multidimenzionalno i višeslojno. Ipak, obavještajno djelovanje smatra se ključnim u kontekstu suprotstavljanja terorizmu. Također, i međuagencijska i međunarodna suradnja može se promatrati kroz paradigmu obavještajnog djelovanja, jer sustavi država najčešće razmjenjuju obavještajne informacije. Osim toga, presijecanje i otkrivanje financiranja terorističkih organizacija također je djelovanje koje dolazi iz područja obavještajnog rada.

Protuterorističke strategije konceptualno se razlikuju i nisu standardizirane s obzirom na brojne tipologije i definicije terorizma. Stoga, percepcija terorizma implicira izradu kvalitetnih protuterorističkih strategija. U suštini, protuterorističke strategije, podrazumijevaju vladine ili državne ciljeve koji se ostvaruju različitim oblicima djelovanja. Razvidno je da se u okviru protuterorističkih strategija mogu kombinirati defenzivne i napadačke aktivnosti u kontekstu

eliminacije terorističke skupine. Kvalitetna protuteroristička strategija uvelike ovisi o analizi dosadašnjeg djelovanja konkretne terorističke skupine. To podrazumijeva analizu ciljeva napada, načine izvedbe terorističkih udara, odnosno korištenih taktika i lokalitete djelovanja terorističke skupine. Stoga, će se u ovome radu na temelju empirijske analize osam slučajeva, osnovom javno dostupnih podataka iz GTD baze, utvrditi aplikativna vrijednost obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u kontekstu protuterorizma i protuterora.

7.5. PROTUTEROR

U suprotstavljanju nacionalnom i međunarodnom terorizmu države usmjeravaju pažnju mehanizmima protuterora ili fokusiranog represivnog djelovanja usmjerenog prema neposrednom sprječavanju izvršavanja terorističkog udara ili akta terora koji je usmjeren prema nositeljima državne vlasti, vitalnim institucijama države, snagama zakona i reda, kritičnoj infrastrukturi, sustavu javnog prijevoza, kulturnim i vjerskim objektima, civilima i civilnim ciljevima, financijskim središtima metropola te brojnim drugim metama terorizma.

Za pružanje znanja o konkretnom vremenu i mjestu idućeg terorističkog udara trebaju nam tajni podaci iz ljudskih izvora (HUMINT) ili tajni podaci dobiveni presretanjem komunikacija/razgovora (SIGINT) budućih provoditelja terorističkog akta. Korištenjem takvih podataka povećava se mogućnost promptnog i učinkovitog djelovanja usmjerenog na sprječavanje provedbe terora. S obzirom na to da je suvremeni terorizam obilježen nediskriminacijskim terorom, dakle intencija terorista je kolektivno sijanje nasilja prema svim društvenim akterima, a ne samo prema nositeljima državne vlasti, sprječavanje terora je postalo sve veći izazov, ali ujedno imperativ.

Takva multivektorska agenda terorizma zahtjeva precizno kalibriranje (umjeravanje) glavnih meta napada. Analizom materijaliziranih terorističkih udara, čime se bavimo u ovoj doktorskoj disertaciji, pronalaze se obrazci, zakonitosti i skrivena znanja o najčešćim ciljevima (metama) i taktikama terorističkog djelovanja. Stoga se u fazi preventivnog terorističkog djelovanja takve skrivene informacije i skrivena znanja koriste kao podloga pri definiranju budućih represivnih⁵⁶

⁵⁶ Uvođenje represivnih mehanizama obrane od terora predstavlja kontroverzno mjesto zbog takozvane demokratske dileme. To znači da primjena strožeg modela represije utječe na slobodu pojedinca i na taj

mehanizama protuterora. Detektiranje i procjena glavnih meta budućeg terorizma determinira odabir pojedine sigurnosne procedure (mjere) koja je u funkciji protuterora. Sigurnosne mjere u sklopu protuterora uključuju:

- vidljivo i prikriveno (engl. *undercover*) povećanje broja uposlenika snaga zakona i reda na terenu,
- intenziviranje nasumične kontrole na mjestima okupljanja/boravljenja većeg broja ljudi,
- jačanje fizičke sigurnosti i sigurnosnih protokola nositelja državne vlasti i drugih šticećenih osoba,
- instaliranje nadzornih (sigurnosnih) kamera⁵⁷ na kritičkim infrastrukturnim objektima te pješačkim zonama i mjestima okupljanja velikog broja ljudi,
- uvođenje detektora za metal,
- postavljanje sustava za prepoznavanje lica (engl. *facial recognition system*) (aerodromi, podzemne željeznice, vlakovi, putnički brodovi i sl.)
- instaliranje detektora za prepoznavanje eksplozivnih i biološko-kemijskih naprava,
- uvođenje sustava za nadzor registarskih oznaka na prostoru koje je detektirano kao mjesto potencijalnog izvršavanja terorističkog udara (područje u neposrednoj blizini vitalnih državnih institucija, kritičke infrastrukture, središta metropola, glavnih turističkih atrakcija i sl.),
- postavljanje čeličnih prstenova⁵⁸ (engl. *ring of steel*) ili blokadu puta (engl. *roadblock*) i fortifikacijska rješenja s manjim ili većim brojem kontrolnih točaka/barijera (engl. *checkpoint*) i
- jačanje kolektivne svijesti građana o provedbi terora.

način dovodi u pitanje liberalne vrijednosti demokratskih društava. S druge pak strane smanjenje slobode pojedinca dovodi do kvalitetnijeg i uspješnijeg suprotstavljanja teroru.

⁵⁷ Područje donjeg Manhattna u New Yorku je premreženo s nekoliko tisuća nadzornih kamera koje su postavljene s ciljem promptne prevencije terora (nasilja).

⁵⁸ U Londonu je na temelju preporuka britanske Službe sigurnosti (engl. *Security Service* - MI5) i protuterorističke policije postavljen „čelični prsten“ kao najbolji model zaštite od mogućeg terora u središtu londonskog financijskog središta (BBC, 2016).

Dakle, za razliku od protuterorizma, protuteror je puno uži koncept suprotstavljanja terorizmu budući da uključuje implemetaciju sigurnosnih (zaštitnih) mjera usmjerenih ka sprječavanju izvedbe samog akta terora, dok je protuterorizam širi društveno, političko, sigurnosni koncept te pored posljedica terorizma sagledava i njegove uzroke. No, bez temeljito osmišljenih i implementiranih mehanizama protuterora nema niti uspješnog protuterorizma. Drugim riječima, pravilnom primjenom sigurnosnih mjera iz okvira protuterora direktno se utječe na minimiziranje broja ljudskih žrtava, ukupne materijalne štete, panike i straha te reduciranje uspješnosti terorista⁵⁹.

7.6. PROTUTERORIZAM I OBAVJEŠTAJNO DJELOVANJE

Sukus obavještajnog djelovanja prezentiran je u okviru tradicionalnog obavještajnog procesa koji započinje zaprimanjem zahtjeva, a slijedi ga prikupljanje neobrađenih podataka, njihova obrada, analiza te diseminacija obavještajnog produkta prema krajnjim korisnicima. Razmatrajući protuterorističko djelovanje u kontekstu obavještajnog rada i procesa, potonje stavlja naglasak na istu logiku klasičnog obavještajnog ciklusa sa svim uključenim fazama ciklusa (Byman, 2014: 840). Obavještajno djelovanje u okviru protuterorizma bitno određuje analitičko znanje o konkretnoj terorističkoj organizaciji (Byman, 2014: 840). S aspekta uključenosti otvorenih izvora u protuterorističkom obavještajnom djelovanju bitno je naglasiti da krucijalan fond potrebnih informacija za analizu terorističkog okružja, aktivnosti i potencijala dolazi iz spektra javno dostupnih materijala: dokumenata, novina, pamfleta, knjiga i časopisa (Best, 2003: CRS-10).

Drugim riječima, prikupljanje obavještajnih informacija i njihova analitička obrada od krucijalne su važnosti za učinkovito suprotstavljanju terorizmu, ponajprije radi predikcije budućih napada i pravovremenog upozoravanja donositelja odluka o pojavi prijetnje ili mogućnosti i vjerojatnosti takve terorističke prijetnje (Blagojević, 2010: 144). Upravo su pravovremenost, točnost i akcijabilni potencijal glavna obilježja obavještajnog produkta. Kako navodi Byman (2014: 841) “nije dovoljno znati koja teroristička skupina planira izvršiti teroristički udar” već analitičar mora raspolagati znanjem o potencijalnom: a) mjestu izvršavanja udara; b) načinu izvedbe udara; c)

⁵⁹ Primjerice „čelični prsten“ u Londonu ujedno osigurava ekonomsku stabilnost strogo centra grada od posljedica terora, to jest potencijalnog odlaska brojnih poslovnih subjekata, financijskih institucija i restorana na druga sigurnija područja u slučaju pojave terorizma.

vremenu izvedbe udara; d) provoditelju terorističkog udara. Iz te perspektive, veliki potencijal nalazi se u otvorenim izvorima, konkretnije dostupnim bazama podataka o zabilježenim terorističkim udarima u kojima egzistira specifično znanje o izvršenim terorističkim udarima. Upravo je različitost dostupnih podataka iz takovih baza od krucijalne važnosti za protuterizam, osobito radi unaprjeđenja obavještajnog znanja o geoprostornoj disperziji terorističkih udara te identificiranju takozvanih žarišta (*hot spot*) djelovanja terorističkih skupina (Crenshaw i Lafree, 2017:129).

U pokušaju teorijskog razlikovanja izvora podataka u protuterizmu bitno je naglasiti da su oni podijeljeni u tri kategorije (Bolz, Dudonis i Schulz, 2002). Za Bolza, Dudonisa i Schulza postoji razlika prema: 1) ciljevima ili metama koji su napadnuti; 2) profilu cilja; 3) terorističkoj skupini. S tim u vezi, saznanja o terorističkoj skupini moguće je dobiti konzultiranjem otvorenih izvora, ali i druge podatke iz ove sistematizacije. Nadalje, terorističke skupine na službenim stranicama skupine (organizacije) vrlo često pružaju informacije o trenutačnim aktivnostima i potencijalnim ciljevima (Boltz, Dudonis i Schulz, 2002). Prema Robertsonu (1987: 48-49) djelovanje obavještajnih sustava ima višestruke pozitivne učinke u protuterizmu, a neki od značajnijih su:

- 1) *identificiranje involviranih pojedinaca, bez obzira na razinu njihove uključenosti;*
- 2) *izgradnju baza podataka koje su aplikativne za utvrđivanje obrazaca i metoda djelovanja;*
- 3) *utvrđivanje onih koji su najizloženiji riziku te imovine koja je najugroženija;*
- 4) *organiziranje tajnih protunapada (tajno djelovanje);*
- 5) *doprinos u razvoju protu-propagandnog materijala;*
- 6) *narušavanje solidarnosti skupine na koju je obavještajno djelovanje usmjereno;*
- 7) *upozoravanje na predstojeći napad i ometanja takvih napada;*
- 8) *utjecaj na razmještaj vojnih i policijskih snaga;*
- 9) *narušavanje komunikacijske mreže uključenih kroz presretanje ili strah od presretanja;*
- 10) *selektivno objavljivanje informacija s ciljem odvrćanja;*
- 11) *potpora u donošenju odluka u vidu kreiranja političkih reformi koje mogu izolirati ili obeshrabriti teroriste;*
- 12) *razmjena informacija s drugim institucijama;*
- 13) *pomaganje u upravljanju kriznim situacijama u vidu obavještajnih informacija s terena* (Robertson, 1987: 48-49).

Osim predočenog benefita, protuteroristička obavještajna analiza predstavlja s jedne strane izazov jer uključuje elemente procjene to jest vjerojatnost da će određena osoba ili infrastrukturni cilj možebitno postati metom terorističkog udara, dok s druge strane uključuje defenzivnu komponentu u cilju zaštite potencijalnih meta (Boltz, Dudonis i Schulz, 2002). Ipak, treba imati na umu da su obavještajni rad i analitičke procjene bitno otežane u 21. stoljeću i zahtijevaju objektivnu analizu suvremenog načina djelovanja terorističkih organizacija, trendova, obrazaca ponašanja, ali i ponešto imaginacije (Karmon, 2002:119). U protuterorizmu sve češće dolazi do primjene obavještajnog djelovanja u društveno kulturnom području (engl. *socio-cultural intelligence* - *SOCINT*)⁶⁰ u okviru kojeg se analiziraju etnički, društveni, politički, gospodarski i demografski podaci radi shvaćanja kulturoloških razlika, te promjena u ponašanju ljudi i operativnih obilježja terorističke organizacije (Mathieu, 2012: 144)⁶¹.

U okviru protuterorističkog obavještajnog djelovanja, otvoreni izvori koriste se za unaprjeđenje kontekstualnog znanja o specifičnoj terorističkoj organizaciji, dok se s druge strane upotrebljavaju za rano upozoravanje o terorističkoj ugrozi (Karmon, 2002: 132). Karmon (2002: 132) tvrdi da obavještajne institucije ponekad podcjenjuju važnost informacija iz otvorenih izvora, što nije slučaj kod akademske javnosti, čija istraživanja se temelje na javno dostupnim materijalima, posredstvom kojih grade korpus znanja o strategijama terorističkih organizacija, njihovim ideologijama i doktrinama.

Sandler i Enders (2007: 292) naglašavaju kako je u cilju upozoravanja o terorističkim prijetnjama bitno povezati trenutačni broj terorističkih incidenata određene terorističke skupine s njihovim vrijednostima iz prošlosti. Koautori naglašavaju da se temeljem javno dostupnih baza podataka

⁶⁰ Društveno-kulturno obavještajno djelovanje karakterizira analiziranje (1) zemljopisnih i geoloških informacija terena (2) socijoloških i antropoloških karakteristika žitelja (3) ekonomskih, demografskih, kriminoloških i političkih parametara određenog područja i (4) infrastrukturnih podataka nekog područja (Patton, 2010: 10). Naime, analiziranje svih navedenih informacija pruža obavještajnim službama i donositeljima odluka razumijevanje širokog konteksta o određenom području i društvenim odnosima. Patton (2010: 11) u tome prepoznaje i vidi bitnu ulogu socijologije kao znanosti o društvu, tvrdeći da povezivanjem obavještajnog djelovanja i onoga što se istražuje i s čime se bavi sociologija nastaje društveno-kulturno obavještajno djelovanje.

⁶¹ Vjerojatno jedan od prvih primjera primjene društveno-kulturnog obavještajnog djelovanja zapsan je u Bibliji. Riječ je o izviđanju Kananske zemlje kada je Mojsije poslao ljude da prikupe geografske podatke, podatke o društvu, njihovoj snazi i opremljenosti te običajima, odnosno, bitne karakteristika teritorija i društva.

o provedenim terorističkim udarima izučavaju obrasci djelovanja terorističkih skupina u vremenskim serijama, što je koristan materijal za prognoziranje ili predviđanje budućih udara. To je važan čimbenik u sklopu protuterorističkog djelovanja.

Upravo ćemo u ovom istraživanju utvrditi predstavljaju li obavještajne informacije iz otvorenih izvora, konkretnije iz javno dostupne GTD baze podataka, koristan izvor znanja u protuterorizmu, odnosno jesu li informacije iz otvorenih izvora koristan izvor znanja u protuteroru. Odgovarajući na ova pitanja pokazat će se jesu li obavještajne informacije iz otvorenih izvora koristan izvor znanja u protuterorizmu. Također, pokazat će se jesu li obavještajne informacije iz otvorenih izvora koristan izvor znanja u protuteroru, to jest u samom sprječavanju izvršavanja konkretnih namjera terorista, odnosno sprječavanju realizacije samog terorističkog akta.

8. KORIŠTENJE JAVNO DOSTUPNIH I OTVORENIH IZVORA PODATAKA U KONTEKSTU PROTUTERORIZMA I PROTUTERORA

8.1.METODOLOŠKI IZAZOVI - ODABIR SLUČAJA

Analiza studija slučaja odabranih terorističkih organizacija, provedena je na dostupnim podacima iz GTD baze, u cilju traženja odgovora na istraživačka pitanja te izvođenja analitičkog okvira obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u okviru protuterorizma. Upravo je analiza studija slučaja, prema riječima Eisenhardta (1989: 534) “istraživačka strategija fokusirana na razumijevanje zakonitosti unutar odabranog slučaja”, koja je bitna za razumijevanje “konteksta i procesa”, ali i povezivanje “uzroka i posljedica” (Flyvbjerg, 2011: 314). Međutim, prema navodima istaknute znanstvenice Kathleen M. Eisenhardt (1989: 537) slučajevi se mogu odabrati na temelju slučajnosti, iako za nju nasumična selekcija nije najbolji niti potreban kriterij. S jedne pak strane Eisenhardt (1989: 545) navodi kako ne postoji idealan broj pojedinačnih slučajeva, dok s druge strane smatra da je za optimalnu analitičku generalizaciju ipak potrebno uključiti četiri do deset slučajeva.

Claudio Romano tvrdi kako odabir broja slučajeva ovisi isključivo o interesu istraživača (nav. u Perry, 1998: 793), dok Perry (1998: 794) procjenjuje da je minimalno potrebno odabrati 2 do 4 slučaja, a maksimalno 15 slučajeva. Iako Robert Stake cijeni da je odabir slučaja personalni izbor

istraživača, oni bi ipak trebali odabrati slučaje iz kojih će biti u stanju izvući najbitnije zaključke istraživanja (nav. u Miočić, 2018: 183).

Za potrebe ovog doktorskog rada odabrano je osam slučaja, odnosno osam terorističkih organizacija, koje su selektirane temeljem višestrukih kriterija, konkretnije prema geografskom kriteriju, kriteriju tipologije terorizma te kriteriju terorističke aktivnosti u dva vremenska odsječka. Višestrukim kriterijskim odabirom različitih terorističkih organizacija ispunjeni su istraživački zahtjevi kojima se nastoji ukloniti izvođenje prevladavajućih zaključaka i ukazati na stvarnu korist obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuterorizmu. Ipak, kako je fenomen terorizma globalno disperziran, u suvremenoj fazi pojavnosti terorizam je prisutan već više od pedeset godina, dok je povijesno gledajući nazočan od davnina, u analizu su uključene terorističke organizacije, koje prema svojoj dugovječnosti, broju provedenih terorističkih akata i sisanju straha zavrjeđuju istraživačku pažnju te su zadovoljavajuće s aspekta aplikativnog doprinosa u kontekstu protuterorizma.

8.2.GTD BAZA PODATAKA – ANALITIČKA OGRANIČENJA I ZNANOST O ZNANJU

Dinamika i brza transformacija terorističkih organizacija s jedne strane, ali i pomanjkanje neposrednog empirijskog znanja iz problematike terorizma s druge strane *per se* usmjerava znanstvena istraživanja prema javno dostupnim bazama podataka evidentiranih terorističkih udara. Upravo izvor znanja, prema riječima Miroslava Tuđmana (2004: 103) više nije “fizička stvarnost koja se može iskusiti neposredno” već “podaci postaju glavni izvor znanja ne samo o prirodnoj već i o društvenoj stvarnosti”. Kada govorimo o znanju, sociologija znanja i znanosti, između ostalog kaže da “nijedan skup znanja ne zahvaća obrazac ili strukturu stvarnosti” (Matić, 2013: 88). Drugim riječima, koncept u kojem nastaju obavještajne informacije, nije predodređen obrascu stvaranja znanja iz samo jedne prikupljačke discipline, u kom smislu se nerijetko smatra da su tajni izvori najtraženiji izvor obavještajnog znanja. Ipak, obavještajno znanje moguće je konstruirati i posredstvom drugih obavještajnih disciplina, pa tako i posredstvom otvorenih to jest javnih izvora koji su u fokusu ovog istraživanja. Naime, baš “kao što je prirodu moguće organizirati na različite načine” jer “ona tolerira mnoštvo različitih poredaka” (Matić, 2013: 88), moguće je organizirati i obavještajnu djelatnost jer je ona tako uređena da se do njezinih

produkata dolazi upotrebom različitih obavještajnih prikupljačkih disciplina i svaka od tih disciplina konstruira svoje znanje o određenom predmetu istraživanja. Postavlja se pitanje je li moguće konstruirati objektivno znanje o terorizmu s jedne strane, kada sociologija znanja i znanosti propituje opstanak objektivne spoznaje s druge strane i kada znanje a time i znanstveni opstanak “postaje sve ovisniji o financijskoj potpori vlade, vojske i velikih korporacija” ili je samo riječ o “materijalnoj podršci drugih društvenih institucija” (Matić, 2013: 207).

Kako god, izučavanje problematike fenomena terorizma, gdje je prisutna i definicijska različitost, znanstvena istraživanja ne bi smjela biti “pod utjecajem vrijednosti ili interesa” koji postoje u “neposrednom socio-kulturnom okruženju” (Matić, 2013: 207). Stoga, pravac istraživanja u studijama terorizma mora biti izuzet dogmatičnih upliva i mora težiti kritičkom prikazu. S druge strane, definicije određuju što je terorizma i tako neposredno utječu na uvrštavanja terorističkih akata u različite baze podataka, drugim riječima politika je, kako ističe Jackson (2011: 119) “uključena u označavanje grupe ili pojedinca teroristom”. Tim utječe i na znanje o tom fenomenu. Međutim, prema riječima Torosa i Gunninga, objektivno ili neutralno znanje o terorizmu nemoguće je očekivati (nav. u Jackson, 2011: 119). Ipak, sociologija znanja i znanosti, između ostalog ukazuje kako “istraživanjima upravljaju pravila objektivne metode”, što znanost čini “epistemološki superiornom nad ostalim sistemima znanja” (Matić, 2013: 207).

Prema tome, u traganju za znanjem iz problematike terorizma i protuterorizma, prema navodima LaFree *et al.* (2006: 4) istraživačku pažnju treba usmjeriti prema empirijskim analizama javno dostupnih baza podataka. Tako kroz analizu GTD baze podataka, konkretnije njihovom interpretacijom i kontekstualizacijom dolazimo do informacija koje čine znanje o konkretnom slučaju odnosno terorističkoj organizaciji. Kako ističe Lasić-Lazić (1996: 80) uporaba informacija zapravo se odnosi na korištenje znanja do kojeg smo došli informacijom. U tom smislu “znanje o predmetu stalno se nadopunjuje ili mijenja kroz primanje i preoblik novih informacija” (Lasić-Lazić, 1996: 12). Isto tako i znanje o terorizmu se mijenja i preoblikuje primanjem novih informacija, stoga su za potrebe ovog istraživanja, podaci o provedenim

terorističkim udarima preuzeti iz javno dostupne baze podataka o globalnom terorizmu *Global Terrorism Database* (GTD)⁶².

Međutim, iako se u javnom prostoru može naći sve više, sličnih, baza podataka⁶³ o zabilježenim terorističkim udarima, GTD baza Sveučilišta u Marylandu ipak predstavlja “najcjelovitiji skup podataka o terorizmu koji je dostupan istraživačima” (LaFree *et al.*, 2006: 4). Prema navodima sa službene stranice GTD baze (2019a: 3-4), nekoliko je ključnih procesa odgovornih za kreiranje baze podataka u aktualnom formatu. Prvo, zabilježeni teroristički udari od 1970. do 1997. godine rezultat su prikupljanja privatne sigurnosne tvrtke *Pinkerton Global Intelligence Service*⁶⁴ (PGIS) iz Arlingtona. Drugo, uposlenici Nacionalnog centra za proučavanje terorizma i odgovora na terorizam (engl. *Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism - START*) sa Sveučilištu u Marylandu preuzeli su i znanstveno su upotpunili i digitalizirali bazu podataka do 2005. godine. Treće, suradnja sa Centrom za terorizam i obavještajne studije (engl. *Center for Terrorism and Intelligence Studies*) rezultirala je prikupljanjem podataka o terorističkim udarima za razdoblje od siječnja 1998. godine do listopada 2008. godine, a potomje godine je zadaću popunjavanja baze preuzeo Institut za istraživanje nasilnih grupa (engl. *Institute for the Study of Violent Groups*), koji je u proces bio uključen do listopada 2011. godine. Od tada bazu popunjava START tim Sveučilišta u Marylandu, čije je stručno osoblje metodološki ujednačilo, integriralo, upotpunilo i sintetiziralo sve prikupljene podatke u bazu od 1970. godine do 2018. godine (GTD, 2019). Također, bitno je napomenuti da u bazi nedostaju podaci o provedenim terorističkim napadima iz 1993. godine, koji su izgubljeni prije pokretanja START-a (GTD, 2019a: 4).

⁶² Globalnom bazom podataka o terorizmu upravlja Nacionalni centra za proučavanje terorizma i odgovora na terorizam (engl. *Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism - START*), sa Sveučilištu u Marylandu (GTD, 2019).

⁶³ Neke od najpoznatijih baza podataka evidentiranih terorističkih udara su: (1) RAND baza evidentiranih terorističkih udara u svijetu; (2) baza terorističkih akata u Zapadnoj Europi Sveučilišta u Bergenu; (3) atribucije međunarodnih terorističkih akata (engl. *International Terrorism: Attributes of Terrorist Events – ITERATE*) Sveučilišta Cornell; (4) Globalni indeks terorizma (engl. *Global Terrorism Index*) Instituta za ekonomiju i mir, te (5) baza terorističkih događaja Centra za sustavan mir (engl. *Center for Systemic Peace – CSP*) (Dimitrijević i Paraušić, 2017: 19).

⁶⁴ Pinkertonova globalna obavještajna služba.

Proces prikupljanja podataka u GTD bazu uključuje automatizirane i ručne metode prikupljanja podataka koje se podvrgava strogim procjenama izvora podatka kako bi se povećala učinkovitost i točnost samih podataka, odnosno baze⁶⁵ (GTD, 2019a: 9). U bazi se evidentiraju javno dostupni podaci, a svakodnevni proces započinje obradom više od dva milijuna indeksiranih otvorenih izvora (GTD, 2019). Bitno je navesti da većina zabilježenih terorističkih akata sadrži podatke o nadnevku terorističkog akta, tipu udara, lokaciji napada to jest gradu i državi, meti napada i korištenoj taktici te broju smrtno stradalih i ranjenih osoba (LaFree i Dugan, 2007: 186). Sveučilište u Marylandu koristi specijalizirane timove za kodiranje određenih domena, konkretnije kodiranje se odvija prema kriteriju “lokacije napada, počinitelju, meti, oružju i taktici, žrtvi i posljedicama napada te općim informacijama o napadu” (GTD, 2019a: 10). U bazi je trenutačno evidentirano više od 190 tisuća terorističkih akata počinjenih od 1970. godine naovamo (GTD, 2020). Ipak, da bi akt terora bio zabilježen u bazu ključno je da se podatak evidentira u jednom visoko kvalitetnom, odnosno pouzdanom izvoru (GTD, 2019a: 9). Baza ne uključuje napade koji nisu izvršeni, odnosno one koji predstavljaju prijetnju (GTD, 2019a: 12).

Bitno je navesti da u prikupljanju podataka o zabilježenim terorističkim udarima, metodološki gledano, Sveučilište u Marylandu primjenjuje istovjetnu definiciju terorizma koja je izvorno korištena od PGIS-a. S tim u vezi, terorizam se definira kao “prijetnja ili korištenje nasilja od nedržavnih aktera sa ciljem postizanja političkog, ekonomskog, vjerskog ili društvenog učinka” (GTD, 2019a: 10; LaFree, 2010: 25).

Iako je GTD baza jedna od najdugovječnijih, najkoherentnijih i prema obimu podataka najprostranijih baza evidentiranih podataka o terorističkim udarima, koja koristi svjetskoj akademskoj i ekspertnoj javnosti u izvođenju empirijskih analiza iz područja terorizma i protuterorizma, ipak postoje određena ograničenja i dosezi na koje je radi akademske čistoće ovog rada bitno ukazati. Iako problem jednoznačnog definiranja pojma terorizam zaokuplja akademsku i stručnu javnost te unatoč povremenom traganju za konsenzusnom definicijom, znanost i struka ipak do sada nisu taj fenomen unisono definirali. Međutim, istaknuta grupa autora, koja je zaokupljena problematikom definiranja pojma terorizam jednoglasna je da terorizam podrazumijeva i “prijetnju” (Schmid i Jongman, 1988; Schmid, 2004; Weinberg, Pedahzur i Hirsch-Hoefler, 2004; Bilandžić i Lucić, 2015; Lucić, 2017). Drugim riječima,

⁶⁵ Prikupljeni podaci s neengleskog govornog jezika obrađuju se obradom prirodnog jezika te se uz pomoć strojnog učenja odvajaju identični članci (GTD, 2019: 9).

pozivanje na terorizam, odnosno prijetnja nasiljem također jest terorizam, a GTD baza obuhvaća samo izvršene terorističke akte, ali ne i prijetnje nasiljem/terorom. To je ujedno i prvo ograničenje GTD baze podataka, a shodne tome takvi podaci nisu ni uključeni u analizu terorističkih skupina. Osim toga u GTD bazi nisu evidentirani slučajevi terorizma koji su spriječeni, u nama nepoznatoj mjeri, od strane uključenih aktera u borbu protiv terorizma, a potencijalno su se oslanjali i na obavještajne informacije iz otvorenih izvora (OSINT).

Također, baza ne evidentira podatke o nama nepoznatim i neuspjelim pokušajima sprječavanja terora, što bi s aspekta protuterorizma svakako bilo aplikativno znanje u cilju vrednovanja konkretne protuterorističke strategije. Bez obzira što se ovim istraživanjem nastojalo logikom višestrukog kriterijskog odabira obuhvatiti različite profile terorističkih organizacija, praktički je nemoguće uključiti sve varijetete to jest specifičnosti terorizma. Također, katkad terorističke organizacije ili individue koje se smatraju ili ne smatraju djelom iste organizacije ili djeluju s pozicije usamljenog vuka (engl. *lone wolf terrorist*) niti nemaju obrazac niti *timing* po kojem provode terorističke udare pa obavještajni rad, bilo da se oslanja na obavještajne informacije iz otvorenih izvora ili tajnih i drugih izvora, tu i ne može puno pomoći. Treba uzeti u obzir i da sama predviđanja i prognoziranja, nastala na temelju ekspertnih znanja ili indicija imaju svoja utemeljena ograničenja i nedostatke, što zbog kognitivnih ograničenja analitičara i nedostatka informacija te rupa u znanju, što zbog personalne percepcije analitičara koja utječe na prognoziranje. U tom je smislu vrlo ilustrativna procjena politologa Philipa E. Tetlocka (2005: 13) koji je u svojoj knjizi *Expert political judgment: How good is it? How can we know?* ukazao da se “ponekad događaju malo vjerojatni scenariji, dok se vrlo vjerojatni scenariji ponekad ne događaju”. Za njega predviđanja često nisu realna, već su nerijetko “precijenjena ili podcijenjena” (Tetlock 2005: 49).

8.3.TERORISTIČKA ORGANIZACIJA IZ JUŽE AMERIKE

8.3.1. KOLUMBIJSKE REVOLUCIONARNE ORUŽANE SNAGE (FARC)

Kolumbija je poput većeg broja država južne Amerike, nakon dekolonizacije zemlje od višegodišnje španjolske eksploatacije, tipičan očevidnik nestabilnih društveno-političkih zbivanja. Ubrzo nakon proglašenja nezavisnosti od Španjolske, Kolumbija se krajem 19. stoljeća suočila s unutarnjim previranjima, to jest političkim sukobom između liberalne stranke (šp.

Partido Liberal), koja je zagovarala takozvanog malog čovjeka i agrarnu reformu, te konzervativne stranke (šp. *Partido Conservador*), koja je zastupala interese bogatih zemljoposjednika i težila uspostavi centralne vlasti. Identične okolnosti, to jest izražene socioekonomske podjele i nesposobnost vladajućih elita ka uspostavi egalitarnog društva rezultat su nastanka Kolumbijskih revolucionarnih oružanih snaga (šp. *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia* - FARC) u drugoj polovici 20. stoljeća. Sekularni FARC je bez sumnje najdugovječnija teroristička organizacija, koja je duže od pedeset godina aktivno sudjelovala u terorističkim aktivnostima.

Tragovi nastanka otpora sežu u vrijeme ubojstva lidera ustanka seljaka protiv vladajućih političkih elita ujedno i predsjednika Liberalne stranke i kandidata za predsjednika Kolumbije Jorge Eliecera Gaitana 1948. godine. Taj događaj je rezultirao desetogodišnjim intenzivnim sukobom između pristaša liberalne i konzervativne političke struje i smrtnim stradavanjem oko 200 tisuća stanovnika. U povijesti Kolumbije to razdoblje poznato je pod nazivom “*La Violencia*“, odnosno nasilje. Navedeni unutrašnji sukob trajao je od 1948. do 1958. godine, a signifikantan je po aktivnostima liberalnih i konzervativnih gerilskih skupina i takozvanim odredima smrti koji su tada djelovali s obadviju strana (Maddaloni, 2009: 7). Navedeno razdoblje je specifično i zbog formiranja prvih seoskih obrambenih skupina, čija je zadaća bila obrana zemljišnih posjeda s jedne strane i “neovisnih republika⁶⁶” na jugu i središtu Kolumbije s druge strane (Stanski, 2005: 137). Razdoblje *La Violence* pojačalo je pobunjeničku i političku agendu Komunističke stranke Kolumbije (šp. *Partido Comunista de Colombia*), što je utjecalo na pridruživanje stranci tada malo poznatog Manuela Marulanda zvanoga Tirofijo (ISC, 2017) kasnijeg dugogodišnjeg vođe FARC-a.

Ipak, predstavnici Liberalne i Konzervativne stranke su 1958. godine započeli fazu političkog kompromisa te su osnovali Nacionalni front. Riječ je o tijelu, odnosno svojevrsnoj vladi koja se trebala izmjenjivati svake četiri godine s ciljem povrata povjerenja u državne institucije (Stanski, 2005: 138). Iako je formiranje Nacionalnog fronta utjecalo na razoružavanje pobunjeničkih grupacija, dio ih je ipak nastavio s otporom i odbacio mogućnost mirnog integriranja u društvo (Stanski, 2005: 138). Stoga se nastanak FARC-a direktno povezuje s oružanim upadom

⁶⁶ Neovisne republike formirane su na području okruga Tolime i južno od grada Bogote (Maddaloni, 2009: 9).

kolumbijskih snaga sigurnosti na područje takozvane odmetnute samoproglašene neovisne republike Marquetalia (CISAC, 2019). Vojna intervencija kolumbijskih oružanih snaga imala je dalekosežne posljedice na kolumbijsko društvo, ali i sigurnosnu situaciju u zemlji u cjelini. Tome svjedoči činjenica da je rezultanta uklanjanja pobunjenika iz Marquetalia dovela do održavanja Prve gerilske konferencije (engl. *First Guerrilla Conference*) Komunističke stranke Kolumbije 1964. godine i osnivanja vojnog krila "Južni Blok" (engl. *Southern Tolima Block*) (Stanford, 2019). Samo dvije godine kasnije, konkretnije 1966. godine za vrijeme održavanja Druge gerilske konferencije službeno su osnovane Kolumbijske revolucionarne oružane snage (CEDEMA, 2019). Čelnicima FARC-a proglasili su se Manuel Marulanda i Jacobo Arenas. FARC-om je do svoje smrti 2008. godine upravljao Manuel Marulanda. Bez sumnje se može konstatirati da je FARC nastao kao posljedica dugotrajnog terora države prema zapostavljenim seljacima te kao njihov odgovor na represivni *modus operandi* centralne države (Jurjević, 2016).

U organizacijskom smislu, osim vođe FARC-a, u vrhu hijerarhije nalazi se Tajništvo i Središnje zapovjedništvo, koje postavlja lokalne zapovjednike odnosno čelnike takozvanih Blokova (ESISC, 2010). Takvih je sedam blokova⁶⁷, koji na određenom području upravljaju i koordiniraju aktivnostima pet ili više "Fronta" (ESISC, 2010). Strategija Kolumbijskih revolucionarnih oružanih snaga uključivala je širenje prisutnosti iz ruralnih krajeva prema urbanim područjima, konkretnije dijelovima u kojima je naseljeno siromašno i frustrirano stanovništvo (Jurjević, 2016). Isti *modus operandi* uočljiv je i kod terorističke organizacije *Shining Path* iz Perua. Drugim riječima, obadvije terorističke organizacije iskoristile su zanemarivano i godinama potlačivano stanovništvo Perua i Kolumbije kao lajtmotiv za pokušaj ostvarivanja političkog cilja odnosno preuzimanja vlasti. Upravo je provedba terora, odnosno nasilja u političke svrhe temeljna determinanta terorizma kao sociološkog fenomena pripadnika FARC-a i *Shining Patha*. Zanimljivo je za napomenuti da su se obadvije skupine vodile maoističkim modelom, a grupa autora istraživačke kuće RAND to naziva strategijom "dugotrajnog sukoba" (Rabasa *et al.*, 2011: 47). Drugim riječima, dugotrajni sukob podrazumijeva kontinuirano povećanje baze istomišljenika, tranziciju nasilja iz ruralnih područja u veće gradove te završnu revoluciju i preuzimanje vlasti.

⁶⁷ Postoji „sjeverni ili Caribean Blok, sjeverozapadni Blok, srednji Magdalena Blok, centralni Blok, južni Blok te zapadni i istočni Blok“ (ESISC, 2010).

U prvom djelu, konkretnije sve do Druge gerilske konferencije FARC je bio obrambena organizacija, a nakon toga upotreba terora kod pripadnika FARC-a postaje glavni *modus operandi* (CISAC, 2019). Zanimljivo je da FARC radi financijskog boljitka, presudnog za podupiranje terorističkih kampanja, sudjeluje u brojnim nezakonitim radnjama poput trgovanja narkoticima, iznuđivanju i otmicama političkih aktera. Utvrđeno je kako je FARC 1982. godine za vrijeme Sedme gerilske konferencije promijenio ime u Kolumbijske revolucionarne oružane snage – Narodna vojska (šp. *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia - Ejército del Pueblo - FARC-EP*) (CISAC, 2019). Zaključak konferencije bio je jačanje kapaciteta organizacije, pobjeda vladajućih oružanih snaga i preuzimanje kontrole nad državom (Maddaloni, 2009: 14). S druge su, pak, strane vladajuće strukture pod vodstvom predsjednika Belisaria Betancura 1982. godine inicirale pregovore s FARC-om, koji su 28. ožujka 1984. godine rezultirali dogovorom pod nazivom “*Uribe Acord*” koji je uključivao primirje obadviju strana (Posso, 2004: 46). Međutim, već u lipnju 1987. godine FARC je izvršio teroristički udar na području grada Caquete u kojem je smrtno stradalo 27 osoba (Posso, 2004: 47), čime je mirovni proces okončan. Novi krug pregovora iniciran je za vrijeme predsjednika Cesara Gaviria 1991. godine. U četiri kruga pregovora suprotstavljane strane nisu postigle sporazum i pregovori su nastavljeni 1992. godine, ali su suspendirani zbog FARC-ovih otmica i ubojstava te su završili bez uspjeha i rezultata nakon što je administracija predsjednika Gaviria nagovjestila rat (Posso, 2004: 48). Treći pokušaj postizanja sporazuma zabilježen je tijekom obnašanja dužnosti predsjednika Kolumbije Andresa Pastrane od 1998. do 2002. godine. Ti pregovori obilježeni su pokušajem stvaranja jedinstvene i “nove Kolumbije” (Posso, 2004: 49).

U kontekstu postizanja dogovora Andres Pastrana je čak otputovao na teritorij FARC-a ne bi li zadobio njihovo povjerenje (Long, 2015). Valja istaknuti i činjenicu koji navodi Posso (2004: 49) da su pregovori bili javni i uključivali predstavnike civilnog društva, političkih stranaka, ali i međunarodne aktere predvođene predstavnicima glavnog tajnika UN-a te europske i američke predstavnike. U tom smislu isti autor tvrdi da su pregovori kao i ranijih godina uključivali pitanja ljudskih prava, agrarnu reformu, pravnu reformu, reviziju društveno-ekonomskog modela kao i ulogu oružanih snaga u budućem razdoblju, ali su na kraju zbog FARC-ove otmice putničkog aviona rezultirali završetkom pregovora bez konkretnog dogovora. Ipak, nakon niza neuspjeha i analiza, 26. kolovoza 2012. godine u prisutnosti predstavnika Kube i Kraljevine Norveške potpisan je okvir za početak pregovora i završetak oružanog sukoba ili *General Agreement to*

End the Armed Conflict and Build a Stable and Lasting Peace (FA, 2016: 1). Kruna pregovaračkog okvira finalizirana je u kolovozu 2016. godine potpisivanjem sporazuma između predsjednika Kolumbije Juana Manuela Santosa i vođe FARC-a Rodriga Londona.

Sporazumom je stavljen pečat na četrdesetogodišnji sukob čime je postavljen bitan okvir za uspostavu dugotrajnog mira i stabilnosti u Kolumbiji. Sporazum podrazumijeva (1) opsežnu ruralnu reformu (2) političko djelovanje i demokratsku izgradnju mira (3) polaganje oružja i kraj sukoba (4) suprotstavljanje trgovanju narkotika (5) naknadu žrtvama sukoba (6) mehanizam implementacije završnog dogovora (FA, 2016: 7-9). Smatra se da je od potpisivanja sporazuma pa do sredine 2017. godine oko sedam tisuća pratitelja FARC-a odustalo od terorizma s jedne strane, dok je s druge strane prema podacima kolumbijske vojne obavještajne službe do listopada 2018. godine približno tri tisuće disidenata napustilo mirovni sporazum (JIR, 2019: 30-31). U sigurnosnom kontekstu djelovanje FARC-a je bez sumnje važno analizirati, jer u trenutačnoj izazovnoj društveno-političkoj situaciji u Kolumbiji postoji opasnost od usložnjavanja ekonomsko-sigurnosne situacije i aktiviranja pripadnika navedene terorističke organizacije.

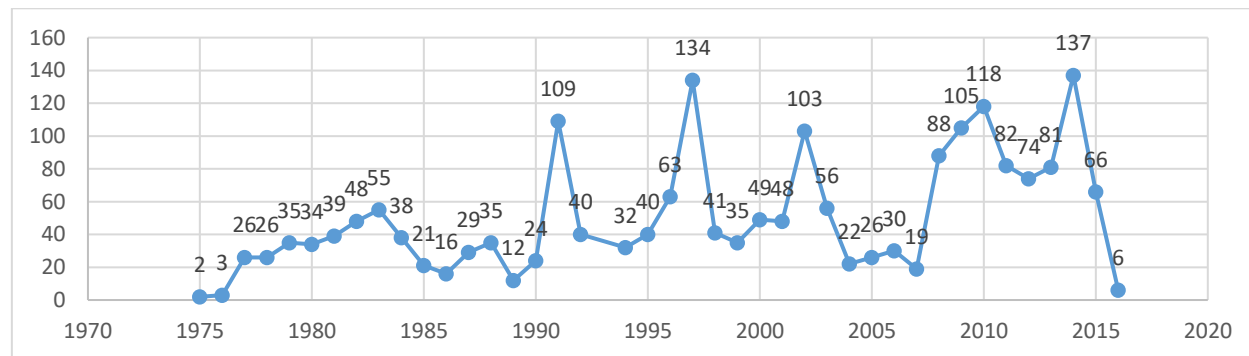
Predmetna analiza obuhvatila je terorističke udare FARC-a koji su u GTD bazi evidentirani u vremenskom odsječku od 1975. do 2016. godine. U tom četrdesetogodišnjem razdoblju FARC je odgovoran za počinjenje 2.047 terorističkih udara. U pogledu prikaza učestalosti izvedbe terorističkih udara u četrdesetogodišnjem nizu uočava se šest vrhunaca terorističkog djelovanja FARC-a. Prema kronologiji, analizom je utvrđeno da je prva eskalacija ili vrhunac terorističkog djelovanja uslijedio 1983. godine (N=55 akata), zatim 1991. godine (N=109 akata), treći vrhunac 1997. godine (N=134 akata), potom 2002. godine (N=103 akata), peti vrhunac 2010. godine (N=118 akata) i šesti vrhunac 2014. godine (N=137 akata) (*Grafički prikaz 8*). Prosječno razdoblje između brojčanih vrhunaca napada iznosi 6 i pola godina, što kronološki gledano ukazuje da u prosjeku svakih 6 i pola godina dolazi do intenziviranja terora pripadnika FARC-a.

Prema izvidima znanstveno-istraživačke kuće RAND i grupe koautora Rabasa *et al.* (2011), FARC je do 1980. godine izvršio mali broj terorističkih udara prema elementima države. Međutim, iz grafičkog prikaza 9., uočava se porast terorističkih udara na godišnjoj razini od 1980. godine, zaključno do 1983. godine. Raspoloživi podaci ukazuju da je FARC 1982. godine donio odluku o jačanju vlastitih kapaciteta i najavio pobjedu protiv vladajućeg režima. Signifikantna promjena strategije FARC moguće je povezana s porastom broja terorističkih udara 1983. godine.

Iako se ne može sa sigurnošću tvrditi, trend pada broja terorističkih udara 1984. godine uzrokovan je mirovnim sporazumom o prekidu djelovanja FARC-a i predstavnika Kolumbije. Novi značajan skok broja terorističkih udara zbio se 1991. godine kada je počinjeno 109 udara, što je 85 akata terora više nego 1990. godine. Ovdje treba istaknuti zanimljivu činjenicu koju navodi De La Pedraja (2013: 191), da su vladine snage u prosincu 1990. godine izvršile napad na zapovjedništvo FARC-a (engl. *Casa Verde Headquarters*) i tvrdile da su eliminirale vodstvo FARC-a.

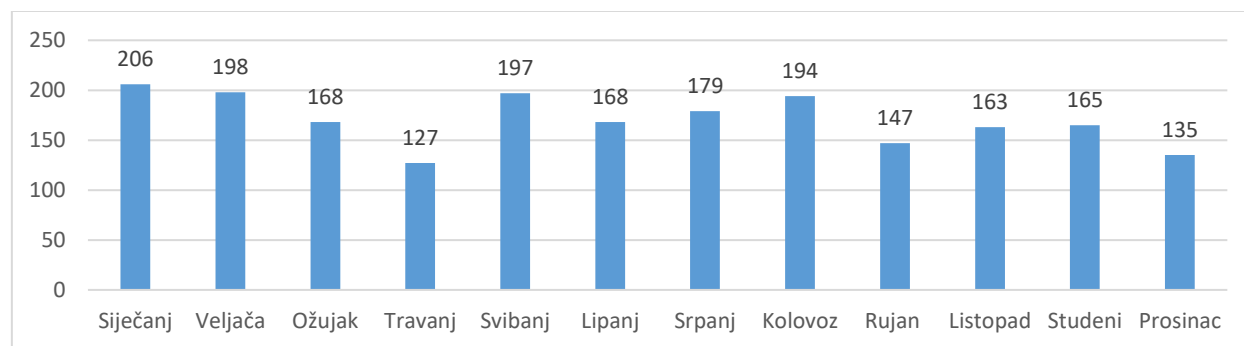
U tom smislu isti autor iznosi da su pripadnici FARC, kako bi opovrgli navode vladajućih i spriječili eventualnu demoralizaciju svojih sljedbenika uslijed propagande režima o smrti vodstva organizacije, 1991. godine započeli snažnu terorističku kampanju unutar cijele Kolumbije. Stoga je kvantitativan porast broja napada 1991. godine izravno povezan s ofenzivnom kampanjom FARC-a, to jest napadom vladinih snaga na FARC i širenja propagande o eliminiranju čelništva FARC-a. Nakon eskalacije napada 1991. godine, iduće 1992. godina bilježi se pad terorističkih akata, na što je vjerojatno utjecao mirovni proces započet 1991., a koji je potom intenziviran 1992. godine. Teror je bio niskog intenziteta sve do 1997. godine kada je ponovno eskalirao s 134 udara. Novi pad terorističke aktivnosti u 1998. godini koincidira s novim valom mirovnih pregovora koji su trajali četiri godine i završili 2002. godine bez rezultata i rješenja. S druge je, pak, strane FARC 2002. započeo kampanju nasilja i zastrašivanja stanovništva s ciljem eventualnog utjecaja na rezultate predsjedničkih izbora (Maddaloni, 2009: 21), što je moguće utjecalo na novu eskalaciju terora u 2002. godini. Porast broja terorističkih udara uočljiv je 2010. i 2014. godine i vrlo vjerojatno se također povezuje s održavanjem predsjedničkih izbora u Kolumbiji tih godina.

Grafički prikaz 8: Broj terorističkih udara FARC-a od 1975. do 2016.

Kvantitativna analiza terorističkih udara prema mjesecu, pokazuje visoku zastupljenost terorističkih udara u gotovo svakom mjesecu (*Grafički prikaz 9*). Ipak, uočava se da prednjače teroristički udari u mjesecu siječnju, veljači, svibnju i kolovozu. S druge strane, teroristička aktivnost ujednačena je i u drugim mjesecima izuzev mjeseca travnja, kad je FARC izvršio najmanje terorističkih udara.

Grafički prikaz 9: Sveukupan broja terorističkih udara FARC-a po mjesecima od 1975. do 2016.

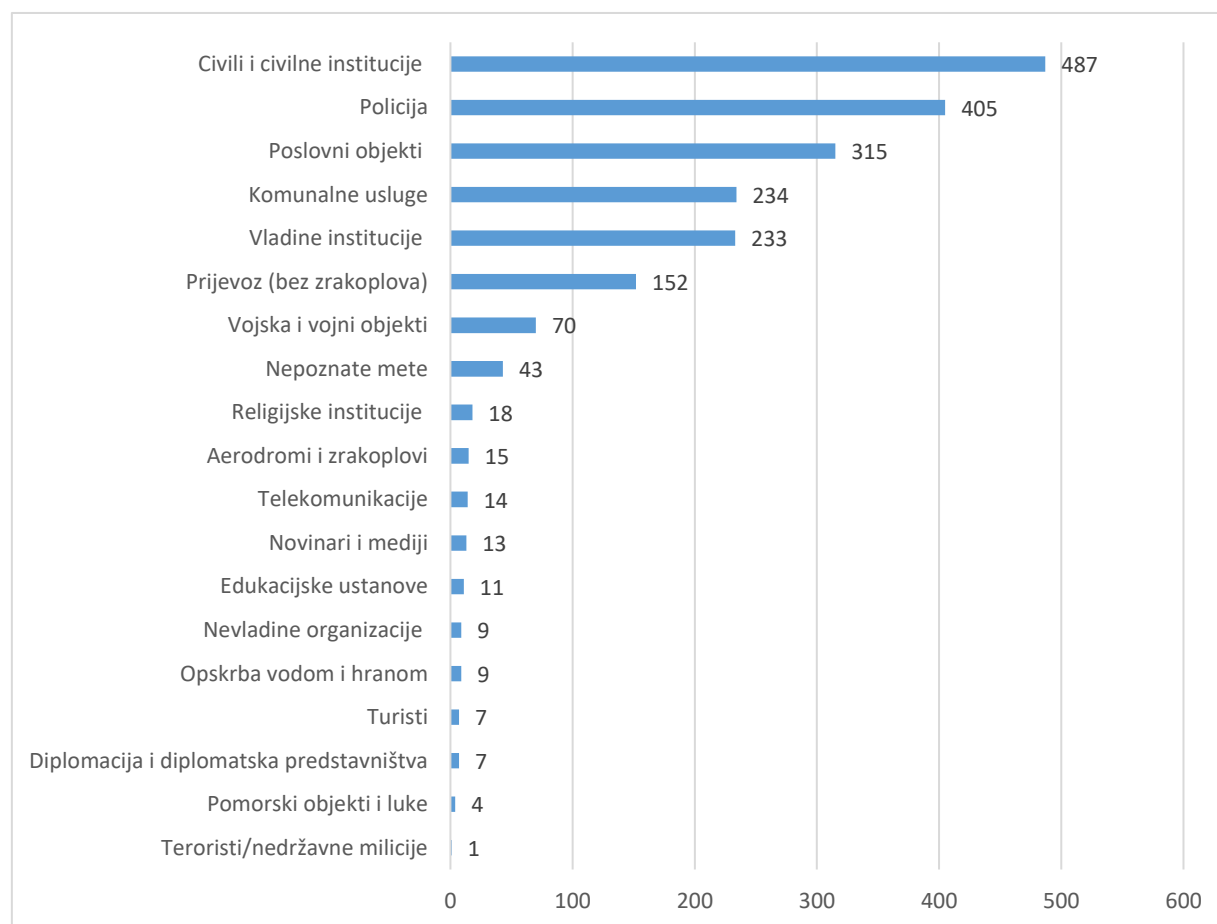

Razvidno je kako je primarna teroristička aktivnost FARC-a usmjerena prema civilima i civilnim institucijama (N=487), što je egzaktna odlika terorističke organizacije koja je usmjerena na sijanje straha, demoraliziranje stanovništva i narušavanje političke stabilnosti te smanjenje potpore gađana državi (*Grafički prikaz 10*). Od ukupnog broja napada na civilne mete izdvajamo 171 napad usmjeren prema civilima na području grada/sela/predgrađa, zatim 148 udara prema nespecificiranim civilima, 32 napada na civile tijekom radničkog okupljanja, 31 atak na imenovane civile te 26 udara na civile u javnom transportu i dr.

Ukupan broj napada prema policijskim ciljevima (N=405) jasan je pokazatelj terorističke strategije FARC-a usmjerene prema onespobljavanju elemenata države i utjecaju na opću (ne)sigurnost stanovnika Kolumbije. Ujedno, na taj način nastoji se prikazati državna nemogućnost uvođenja reda i mira. Terorističke operacije FARC-a u značajnoj mjeri su izvođene i prema poslovnim objektima (N=315) i komunalnim uslugama (N=234). Zanimljivo je da u udarima prema komunalnim uslugama FARC dominantno napada naftna postrojenja (129 udara), električna postrojenja (93 udara) i postrojenja s plinom i benzinom (12 udara). Primjerice, FARC je 2015. godine izvršio koordinirani napad na naftovod i plinovod koji je uzrokovao onečišćenja pitke vode za sto pedeset tisuća stanovnika (CISAC, 2019). Nadalje, slijede napadi na vladine institucije (N=233) te sredstva prijevoza (bez zrakoplova) (N=152) i na vojsku i vojne objekte

(N=70). Zanimljivo je da policijski i vojni ciljevi zajedno čine tek nešto više od 20% meta, što dodatno ukazuje na bitnu fokusiranost organizacije prema široj plejadi ciljeva, odnosno njihovoj terorističkoj nepredvidivosti. U manjem broju slučajeva teroristički udari su bili usmjereni prema neutvrđenim ili nepoznatim metama (N=43), religijskim institucijama (N=18), zatim aerodromima i zrakoplovima (N=15) te telekomunikacijskim ciljevima (N=14) i novinarima i medijima (N=13). Zatim slijede udari prema ciljevima koji su zastupljeni znatno manje od 1% slučajeva.

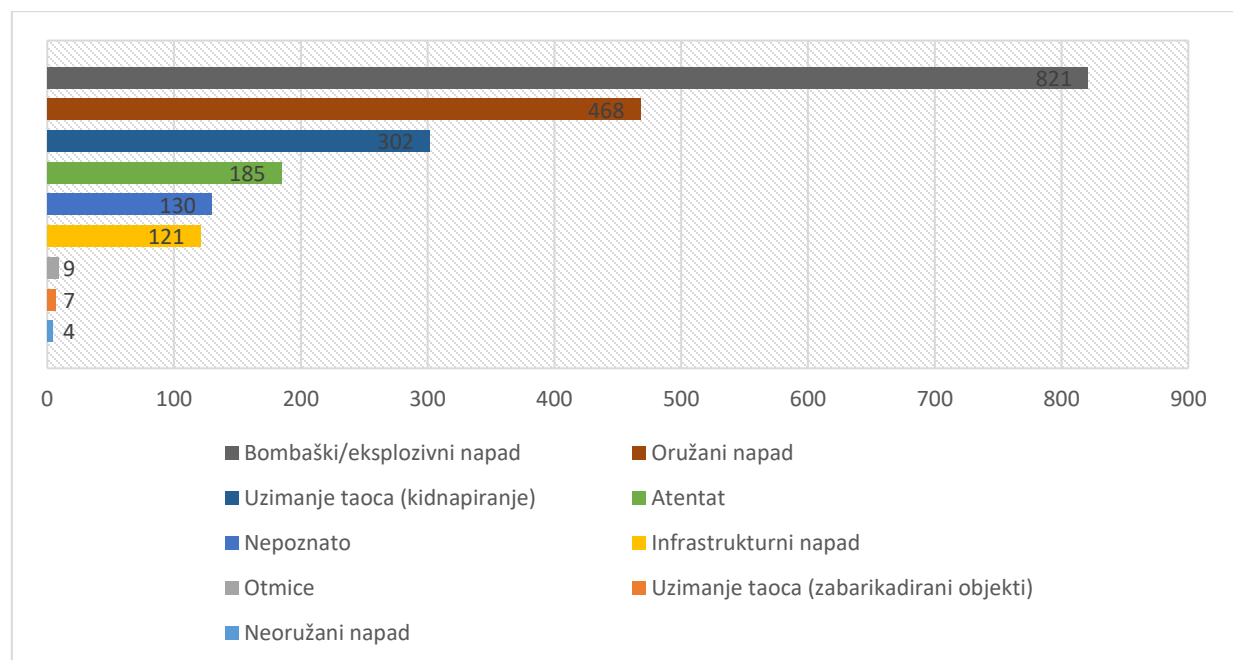
Grafički prikaz 10: Sveukupna raspodjela terorističkih udara FARC-a prema metama napada

Prema raspoloživim podacima izvida (*Grafički prikaz 11*), može se konstatirati da pripadnici FARC-a u pogledu taktičkog djelovanja dominantno izvode bombaške/eksplozivne napade, a takvih je čak 821 (40,1%). Eksplozivni/bombaški napadi korišteni su u udaru na komunalne usluge (216 akata), policijske ciljeve (139 akata), poslovne objekte (123 akata), zatim na civile i civilne ciljeve (97 akata) te sredstva prijevoza (bez zrakoplova) (65 akata) i vladine institucije

(62 akata) i dr. Taktika izvršavanja oružanog napada druga je najčešće korištena metoda s 466 udara (22,9%), zatim slijedi uzimanje taoca (kidnapiranje) s 302 zabilježena slučaja (14,8%). Slijedi izvršavanje atentata (185 udara ili 9%), potom napada neutvrđenom ili nepoznatom taktikom (130 udara ili 6,4%), infrastrukturnih napada (121 akata ili 5,9%), zatim otmica (9 ili 0,4%), uzimanja taoca (zabarikadirani objekti) (7 slučajeva ili 0,3%) i neoružanih napada (4 udara ili 0,2%).

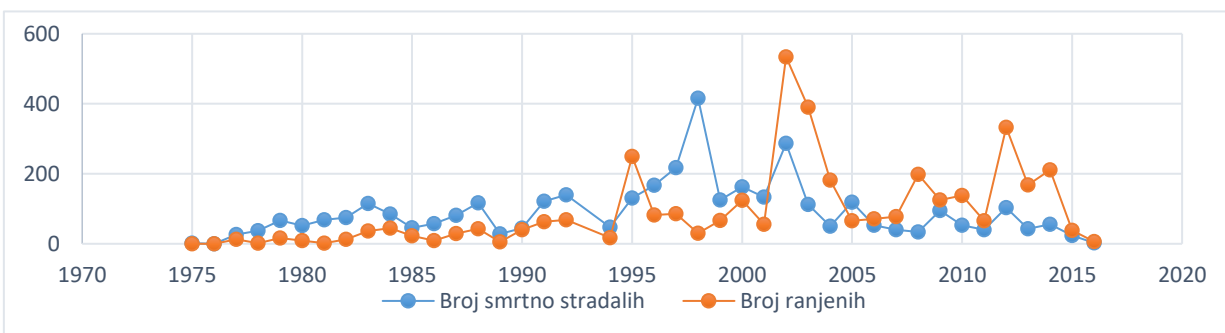
Grafički prikaz 11: Tipovi terorističkih akata koje su koristili pripadnici FARC-a

Pripadnici FARC-a su u analiziranom vremenskom odsječku od 1975. do 2016. godine odgovorni za smrtno stradavanje 3.676 osoba i ranjavanje 3.731 osobe. Međutim, utvrdimo li konkretne pokazatelje, jasno je kako je najviše osoba ubijeno 1998. godine, njih čak 416, te 2002. godine kada je smrtno stradalo 287 osoba, dok je 1997. godine ubijeno 217 osoba (*Grafički prikaz 12*). Iako je 2014. godine počinjeno najviše terorističkih udara, ipak visoki intenzitet terora nije odgovoran za najviše smrtnih stradavanja, za razliku od 41 terorističkog udara u 1998. godini i smrtnog stradavanja 416 osoba. Ipak, 1998. godine, početkom mjeseca kolovoza, izvršeno je nekoliko koordiniranih napada na vladine i vojne ciljeve, naftovode i plinovode, ali i na civilne ciljeve pri čemu je smrtno stradalo 275 osoba. Također, riječ je o najubojitijem napadu za koji su odgovorni pripadnici FARC-a. Već iduće 1999. godine uočen je trend smanjenja broja smrtno

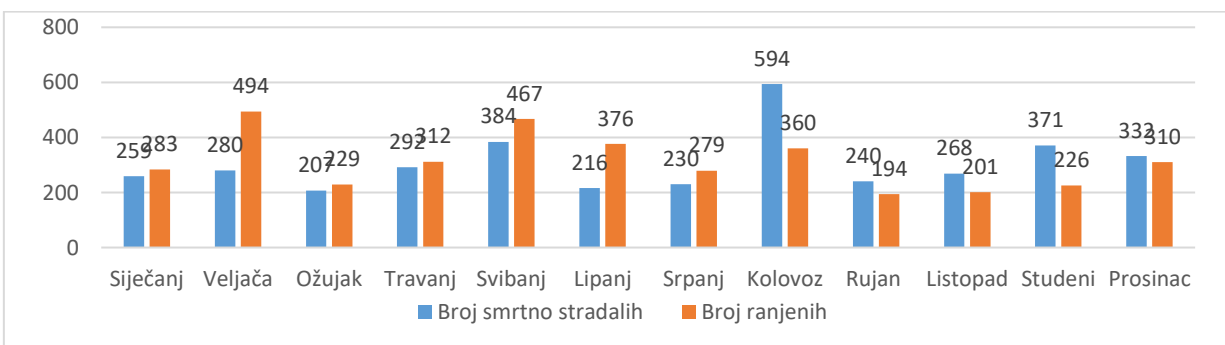
stradalih osoba na 125, koji je broj ostao na skoro identičnom nivou i 2000. te 2001. godine. S druge, pak, strane najviše ranjenih osoba evidentirano je 2002. godine, kad je ranjeno 534 osoba. Zanimljivo je kako je od početka 1998. do kraja 2002. godine smrtno stradalo 1.124 osobe, to jest gotovo trećina svih ubijenih osoba.

Grafički prikaz 12: Broj smrtno stradalih i ranjenih od posljedica terorizma FARC-a

Analizirajući broj smrtnih slučajeva (*Grafički prikaz 13*) prema mjesecima u godini, brojčani vrhunac smrtnih stradavanja zabilježen je u mjesecu kolovozu (N=594) što upućuje na oprez ili izraženu opasnost od smrtnog stradavanja tog mjeseca, dok je najviše ranjavanja evidentirano u mjesecu veljači (N=494). Podaci za rujnu ukazuju na trend smanjivanja opasnosti od smrtnog stradavanja, drugim riječima iako je opasnost izražena, gotovo je 50% manja vjerojatnost od stradavanja u kolovozu. Potom slijedi mjesec studeni po broju smrtnih stradavanja (N=371), odnosno mjesec svibanj po broju ranjenih osoba (N=467). Prema nizu iz grafičkog prikaza 14. u mjesecu ožujku je najmanja mogućnost smrtnog stradavanja, to jest ranjavanja u mjesecu rujnu.

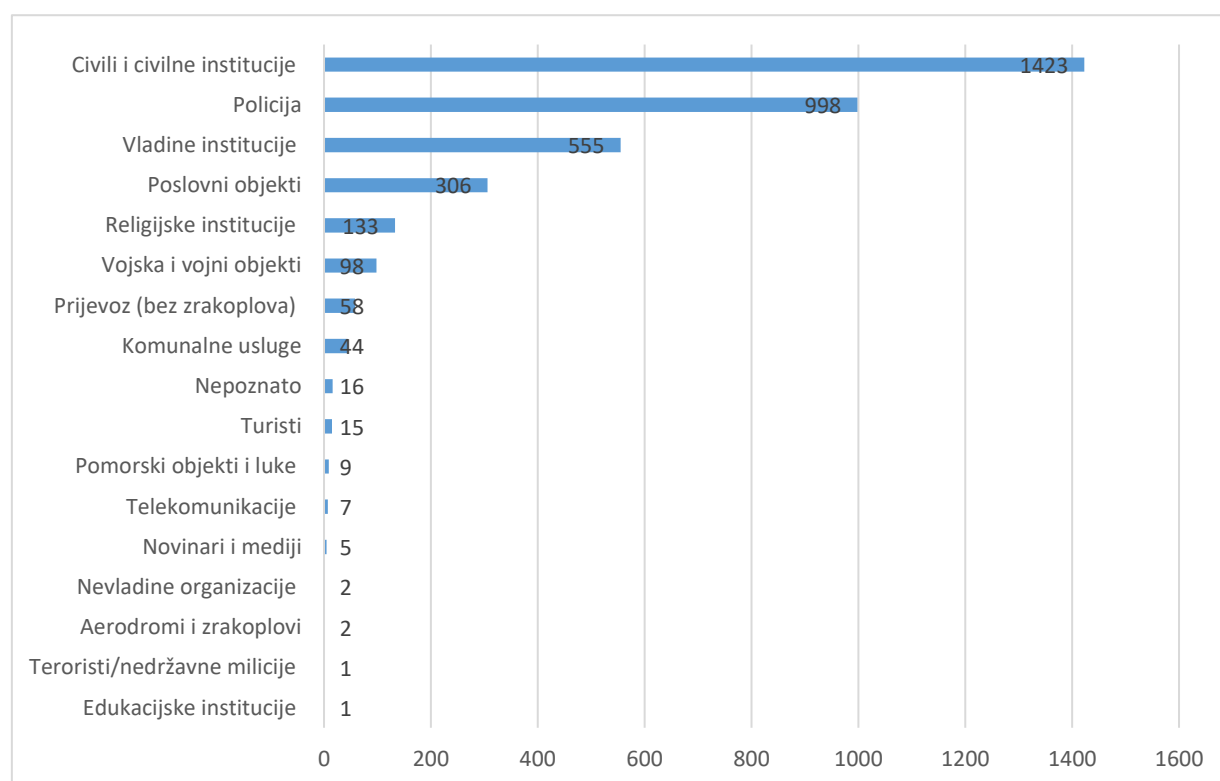
Grafički prikaz 13: Broj smrtno stradalih i ranjenih po mjesecima od terora FARC-a

Analizirajući broj smrtnih stradavanja prema meti napada (*Grafički prikaz 14*) uočava se kako je 1.423 osoba ubijeno za vrijeme terorističkog napada na civile i civilne institucije. Iz podataka

istraživanja razvidno je da su civili najnapadanija meta sekularne terorističke organizacije FARC te ujedno najpogibelnija targetirana skupina. Isti podaci evidentirani su i za terorističku skupinu Islamsku državu. Zatim slijede smrtni slučajevi uslijed terorističkog napada na policijske ciljeve (N=998) te vladine institucije (N=555) i poslovne objekte (N=306). Zanimljivo je da napadi na navedene mete (civili, policija, vladine institucije i poslovni objekti) uzrokuju gotovo 90% svih smrtnih stradavanja. Zatim slijede smrtni slučajevi prilikom napada na religijske institucije (N=133), vojsku i vojne objekte (N=98), prijevozna sredstva bez zrakoplova (N=58) i komunalne usluge (N=44).

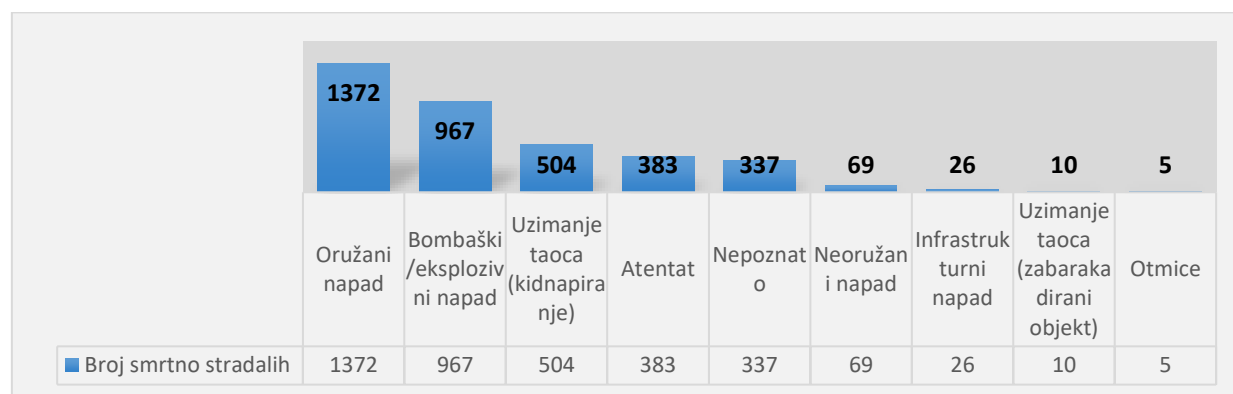
Grafički prikaz 14: Prikaz broja smrtno stradalih prema meti napada FARC-a

Kada analiziramo tip terorističkog akta koji je prouzročio najveći broj smrtnih stradavanja dolazimo do zaključka kako je uslijed oružanog napada ubijeno najviše osoba, točnije njih 1.372 ili njih 37.40%, zatim slijedi korištenje taktike bombaškog/eksplozivnog napada za vrijeme kojeg je život izgubilo 967 osoba ili njih 26,30%. (Grafički prikaz 15) Slijedi taktika uzimanja taoca (kidnapiranje) (504 smrtno stradalih) i atentata (383 smrtno stradalih). Nepoznata ili taktika koja nije do kraja utvrđena odgovorna je za smrtno stradavanje 337 osoba. Od posljedica neoružanog

napada ova grupa je ubila 69 osoba, dok je u infrastrukturnom napadu ubijeno 26 osoba. Slijedi taktika uzimanja taoca (zabarikadirani objekt) i otmice.

Grafički prikaz 15: Prikaz broja ubijenih prema tipu terorističkog akta FARC-a

Analizirajući kvantitativne pokazatelje terorističkih udara unutar Kolumbije, raspoloživi podaci ukazuju da je nasilje dominantno usmjereno prema većim gradovima unutar države. Dominiraju napadi u glavnom gradu Bogoti (90 udara), Neivi (42 udara), Caliju (39 udara), Tibu (34 udara), Medellinu (32 udara) i gradu Apartadu (31 udar). Nadalje, podaci o lokaciji (državi izvršenja) terorističkog akta ukazuju kako je Kolumbija, sa zastupljenosti 99,20% terorističkih udara, primarni interes FARC-a. Napadi na područja susjednih država su niskog intenziteta, što upućuje na mali interes FARC-a prema tim područjima odnosno državama (*Tablica 10*).

Tablica 10: Broj terorističkih udara FARC-a prema državama izvršavanja

Država	Broj akata	Postotak
Kolumbija	2031	99,20%
Venecuela	7	0,30%
Peru	4	0,20%
Panama	3	0,10%
Ekvador	2	0,10%

8.3.2. PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU – FARC

PRIMJENA U PROTUTERORIZMU - FARC

Prema rezultatima provedenog istraživanja, primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora za terorističku skupinu FARC u protuterorizmu očituje se u sljedećim aspektima:

- Temeljem analize prostornih podataka o materijaliziranim terorističkim udarima skupine FARC, u kontekstu protuterorizma je detektirano da se radi o nacionalnoj terorističkoj organizaciji koja u izvršavanju terora gotovo da ne izlazi iz okvira države.
- Scenarij od smrtnog stradavanja od posljedica terorističkog udara, baziran na dosadašnjem trendu i mjesečnim podacima o broju smrtno stradalih osoba, najizraženiji je u mjesecu kolovozu dok je najmanji rizik od smrtnog stradavanja u mjesecu ožujku. Ova predviđanja korisna su u pogledu ranog upozoravanja i pravovremenog jačanja mehanizama represije s obzirom na približavanje vremenskog razdoblja u kojem smrtno stradava najveći broj ljudi.
- S obzirom na to da je zapažen trend između povećanja opsega terorističkog djelovanja FARC-a i približavanja državnih izbora (2002., 2010. i 2014.), navedeni obrazac porasta volumena terora, indikator je povećane razine ugroze od terorizma tijekom 2022. godine i planiranog održavanja idućih predsjedničkih izbora u Kolumbiji. Navedeni indikator aplikativan je za rano upozoravanje i uzbunjivanje s ciljem pravodobnog i učinkovitog poduzimanja represivnih mjera sigurnosti usmjerenih ka sprječavanju potencijalnih napada.
- Raščlambom terorističke aktivnosti pripadnika FARC-a razvidno je da skupina terorističkim napadima i širenjem nasilja prema civilima nastoji utjecati na žitelje Kolumbije da se podčine terorističkoj skupini. Ujedno, napadima na civile i državne mete nastoji narušiti stabilnost političkih procesa, obeshrabriti snage zakona i reda te utjecati na smanjenje povjerenja stanovništva prema nositeljima državne vlasti i iznalaženju političkog rješenja.
- Analizom tendencije (trenda) dosadašnjih napada FARC-a uočene su zakonitosti koje ukazuju na logiku predviđanja budućih lokacija terorističkih napada. Temeljem uočenih

skrivenih znanja predviđa se da će pripadnici FARC-a buduće terorističke napade usmjeriti prema većim gradovima, posebice Bogoti, Neivi, Caliju i Tibi.

- Analiza kojom se utvrđuju buduće snage, slabosti, prilike i prijetnje uočava se da su državne slabosti iz spektra protuterorizma primarno determinirane u neadekvatnom suprotstavljanju teroru usmjerenom prema civilima i civilnim ciljevima, što s druge strane pripadnici FARC-a koriste kao svoju prednost i priliku u odnosu na državu te aktivacijom racionalnog djelovanja dominantno napadaju civilne ciljeve.
- Temeljem analiziranih podataka o vremenskom grupiranju terorističkih napada FARC-a, evidentirano je povećanje opsega terora u prosjeku svakih šest i pola godina. Uzimajući u obzir dosadašnji trend intenziviranja terorističke kampanje FARC-a, postoji rizik od nove eskalacije terorizma u Kolumbiji krajem 2020. godine ili početkom 2021. godine.
- Primjenom teorije igara u kontekstu nedostataka državne zaštite civilnih ciljeva od terora uočava se mogućnost odvratanja FARC-a od nasilja na način da se maksimizira broj zaštitnih mjera prema toj meti te pojača fizička kontrola središta gradova što bi otežalo izvođenje terorističkih akata prema civilima. Cilj je spriječiti i otežati izvršavanje terorističkog akta FARC-a i staviti skupinu u lošiju poziciju.
- Podaci o najčešćem *modus operandi* FARC-a (bombaški/eksplozivni napad) omogućuju i usmjeravaju protuteroristička HUMINT djelovanja usmjerena prema otkrivanju i utjecanju na sprječavanje terorističkog akta u fazi pripreme napada, konkretnije tijekom nabavke materijala za izradu eksplozivnog sredstava te istraživanju načina izrade. Ako znamo glavni *modus operandi* veće su šanse ulaska u trag uvježbavanju teroristima koji pripremaju teroristički napad.

PRIMJENA U PROTUTERORU – FARC

Iako nije utvrđena neposredna primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuteroru budući da analizirana GTD baza ne sadrži direktna znanja o budućim terorističkim napadima, utvrđena je njezina posredna primjena. Dakle, dobivena znanja utječu na odabir mjera protuterora, odnosno korištenja različitih zaštitnih mehanizama i tehnološko-tehničkih rješenja u svrhu sprječavanja i otežavanja izvršenja terorističkog udara. Stoga, uloga obavještajnih informacija iz otvorenih izvora za terorističku skupinu FARC u protuteroru vidljiva je u sljedećim aspektima:

- Znanja o glavnim ciljevima napada (civilni, policija, vladine institucije i poslovni subjekti) važna su za uvođenje represivnih mjera sigurnosti usmjerenih na reduciranje broja terorističkih napada. S tim u vezi, logika nalaže implementaciju fortifikacijskih arhitektura, nadzornih punktova, nadzornih kamera te brojčano povećanje snaga zakona i reda u središtima gradova i mjestima većeg okupljanja ljudi koja su pogodna za izvršavanje napada prema civilima.
- Znanja o učestalim napadima prema državnim ciljevima sugeriraju jačanje fizičke sigurnosti nositelja državne vlasti, uvođenje tehničko-tehnoloških rješenja i korištenje blindiranih vozila.
- Budući da su mete napada FARC-a i poslovni subjekti, represivne mjere mogu uključivati i izgradnju čeličnih prstenova i kamera za nadzor registarskih tablica.

8.3.3. ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – FARC

Temeljem provedene analize vremenskog slijeda zabilježenih terorističkih udara u GTD bazi, za vremensko razdoblje od 1975. do 2016. godine, uočava se periodično intenziviranje terorističkih udara, to jest istraživanje je pokazalo šest kulminacija ili intenzivnih terorističkih kampanja FARC-a. Na primjeru empirijske analize podataka iz GTD baze, prosječni vremenski razmak između vrhunaca iznosi gotovo 6 i pola godina. Iako se ne može s potpunom sigurnošću tvrditi, analiza trenda ukazuje da u prosjeku svakih 6 i pola godina dolazi do intenziviranja terorističke aktivnosti FARC-a. Prezentirana dinamika eskalacije terorističkih kampanja, odnosno analiza ranog upozorenja ukazuje na oprez od potencijalne eskalacije terorizma u Kolumbiji već krajem 2020. ili početkom 2021. godine, odnosno u kratkoročnom razdoblju. Naime, posljednja pojačana teroristička aktivnost zabilježena je 2014. godine. Osim toga, i druge obavještajne informacije iz otvorenih izvora ukazuju na realnu opasnost od pojave novog vala terorizma povezanog s FARC-om i to prije održavanja idućih predsjedničkih izbora u Kolumbiji 2022. godine (Jane's, 2019: 30). Obavještajne informacije iz javno dostupne GTD baze upućuju da u Kolumbiji i dalje postoji srednja razina ugroze od terorizma članova FARC-a, te je malo vjerojatno da će uslijediti dugotrajno razdoblje nenasilja. Temeljem raspoloživih obavještajnih informacija iz otvorenih izvora zapaža se da je porast terorističkih udara, u tri zadnja vrhunca (2002., 2010. i 2014.), vrlo vjerojatno povezan s održavanjem predsjedničkih izbora u Kolumbiji i pokušajem FARC-a da kampanjom nasilja utječe na rezultate izbora. Gledajući dosadašnji vremenski slijed, postoji

utemeljeni rizik od pojave terorizma za vrijeme održavanja idućih izbora. Takav scenarij bez sumnje predstavlja pravodobno upozorenje koje je korisno za planiranje budućeg protuterorističkog djelovanja. Korištenje obavještajnih informacija iz javno dostupne GTD baze u kontekstu protuterorističke strategije, to jest elementa zaštite od terorizma i reduciranja sposobnosti provedbe terorističkih udara, vidljivo je na primjeru demonstracije konkretnih znanja o glavnim ciljevima FARC-a, kada je fokus na mete napada. Temeljem empirijske analize podataka GTD baze uočava se da je teroristička namjera FARC-a primarno usmjerena prema civilima i civilnim institucijama (23.80% udara), policijskim snagama (19.80% udara) te poslovnim objektima (15.40% udara), što je bitno znanje u pogledu planiranja mjera sigurnosti i protumjera. Osnovom raspoloživih podataka iz GTD baze, to jest analize trenda moguće je zaključiti da će pripadnici FARC-a eventualne terorističke napade nastaviti provoditi korištenjem dosad najčešće primjenjivane taktike, odnosno uporabom bombaških/eksplozivnih napada i oružanog napada. U promatranom istraživačkom vremenskom odsječku, skupina je bombaški/eksplozivni napad koristila u čak 40.1% slučajeva, a oružani napad u 22.9% slučajeva. U smislu prevencije terorizma, ovo znanje je iznimno bitno, radi preveniranja budućih napada i planiranja protumjera na otvorenom ili zatvorenom prostoru, mjestima masovnog okupljanja te sredstvima javnog prijevoza gdje pripadnici FARC-a mogu lako izvršiti eksplozivni/bombaški ili oružani napad. Raspoloživi podaci iz GTD baze ukazuju da je najveći broj smrtnih stradanja zabilježen kod civila (38.70%), odnosno takozvanih neštićenih meta, koji su ujedno i najnapadanija meta što bez sumnje ukazuje na taktiku ciljanog ubijanja civila i stvaranja panike i nepovjerenja prema vladajućim strukturama. Mogućnost nastavka napada na civile i dalje predstavljaju rizik. U kontekstu primjene konkretnih sigurnosni mjera za sprječavanje terorističkih akata na određenom području, važna su dobivena znanja o najčešćim lokacijama napada, takozvanim *hotspot* mjestima. Analiza najčešćih lokacija napada iz GTD baze ukazuje da dominiraju teroristički akti na području većih gradova Kolumbije, prije svega Bogote, Neive, Calija, Tibua i Medellina. Ovaj izvid zorno prikazuje da je razina terorističke ugroze najizraženija u većim gradovima, u kojima je ugroza od stradanja civila znatno izraženija zbog gusto naseljenog područja. Iako su pripadnici FARC izvršili 0.80% terorističkih udara na teritoriju drugih država (Venecuela, Peru, Ekvador i Panama), ipak se radi o domaćoj terorističkoj organizaciji s primarnim političkim interesom nasilnog preuzimanja vlasti. Uzroci koji su početkom 20. stoljeća pogodovali nastanku FARC-a, odnosno socijalno-ekonomske razlike te nizak životni standard dijela stanovništva i danas utječu na sigurnosnu situaciju u Kolumbiji.

Indikator jest činjenica da do 2019. većina zaposlenih u Kolumbiji nije bila formalno zaposlena te je formalno bez socijalnog osiguranja (CR, 2020). Ruralna (siromašna) područja Kolumbije naseljava 30% stanovništva, dok 20% djece s tih područja ne pohađa školu, a polovica djece nakon osnovne škole ne nastavlja srednjoškolsko obrazovanje (NRC, 2016). Isti podaci ukazuju da 57% regrutirane djece u terorističke skupine potječe iz siromašnih obitelji (NRC, 2016), a zbog nedostatak visoko obrazovanih i kvalificiranih radnika Kolumbiji je još 2009. predviđano da u narednih deset godina neće imati koristi od industrijskih i financijskih povezivanja na svjetskom tržištu (Rojas Mejia, 2009). Teško se može očekivati ekonomski napredak u Kolumbije, kad je u listopadu 2019. nezaposlenost iznosila 9.8% (Cardenas, 2019), stoga u trenutačnoj izazovnoj društveno-političkoj situaciji postoji opasnost od usložnjavanja sigurnosne situacije i aktiviranja pripadnika FARC-a.

8.4. TERORISTIČKA ORGANIZACIJA IZ EUROPE

8.4.1. IRSKA REPUBLIKANSKA ARMIJA (IRA)

Irska republikanska armija (engl. *The Irish Republican Army - IRA*) je teroristička organizacija koja je svoje nasilne protupravne aktivnosti opravdavala nacionalističkom ideologijom, odnosno nacionalističkim konceptom stvaranja unitarne države (Dingley, 2012: 2). Na političkoj razini ostvarenje tog cilja provodila je irska nacionalistička stranka Sinn Fein⁶⁸ (Atrhur i Cowell-Meyers, 2019). U ovom slučaju, kao i u svakom drugom, važno je raspolagati bitnim činjenicama koje su dovele do osnivanja Irske republikanske armije (IRA), te njezinih nasilnih aktivnosti i u konačnici iniciranja irskog problema to jest stvaranja neovisne Republike Irske. Krucijalno polazište svakako je razdoblje irske povijesti koje je uvjetovano britanskim osvajanjem otoka

⁶⁸ Osnovana 1907. godine u okviru irskog republikanskog pokreta, Sinn Fein u sinergiji s IRA-om djeluje na ostvaranju neovisne republike. Od neuspjelog ustanka irskog naroda ili Uskršnjeg ustanka iz 1916. godine postaje jezgra političkog djelovanja. U svojim aktivnostima nadopunjava se s IRA-inom taktikom terora prema britanskoj vladavini te teži ostvarivanju konačnog cilja političkim sredstvima. Prvi politički uspjeh Sinn Feina je izbor Bobbya Sands za zastupnika u Parlamentu u Londonu, a već 1982. godine ulazak u sjevernoirsku skupštinu. Deset godina kasnije Sinn Fein prihvaća činjenicu da je za pitanje irskog naroda neizostavno koordinirano političko djelovanje i konsenzus sjevernoirskog naroda. Taj čin je u velikoj mjeri utjecao i na kasnije potpisivanje Sporazuma na Veliki Petak koji je, prema idealima Sinn Feina i IRA-e, samo jedan od koraka u procesu stvaranja jedinstvene republike. Iako je Sporazumom na Veliki Petak, samo djelomično ostvaren cilj Sinn Feina, on je i dokaz da to političko krilo IRA-e nije uspjelo u svojoj izvornoj namjeri stvaranja jedne države (Bilandžić, 2006).

krajem 12. stoljeća, odnosno zauzimanjem cijelog prostora u 16. stoljeću. Za razumijevanje irskog problema i stvaranje IRA-e bitno je naglasiti i na određene razlike između autohtonog i doseljeničkog stanovništva.

Doseljenici iz Engleske su prema vjeroispovijesti protestanti, koji govore engleskim jezikom za razliku od domicilnog stanovništva keltskog porijekla koje se koristi irskim to jest galskim jezikom i katoličke je vjeroispovijesti. Vjerske razlike, ali i okupacija te eksploatacija prirodnih bogatstava irskog otoka dodatno su produbljivali jaz između siromašnog domicilnog i bogatijeg doseljeničkog stanovništva. Englesku, odnosno britansku strategiju i politiku u ovladavanju i kasnijem vladanju irskim otokom svakako karakterizira konstantno marginaliziranje katoličkog stanovništva, njihovo obespravljanje, ekonomsko iscrpljivanje, odnosno potpuno osiromašivanje i uvođenje gotovo feudalnog sustava. Pored toga, u 19. stoljeću uslijedilo je značajno iseljavanje irskog stanovništva, prvenstveno na područje Sjedinjenih Američkih Država i Kanade, radi višegodišnje pojave gladi. Drugim riječima, to je razdoblje poznato i pod nazivom “*Great Hunger*”, koje je pored iseljavanja utjecalo i na smrt velikog broj Iraca. Nadalje, pod pokroviteljstvom Ujedinjenog Kraljevstva jačalo je doseljeničko protestantsko stanovništvo, a istovremeno slabilo domicilno katoličko stanovništvo što je posljedično utjecalo na jačanje anti-britanskog raspoloženja i svijesti kod Irskog naroda. To je dovelo do toga da se kod domicilnog stanovništva razvije pokret za irsku samoupravu (engl. *Home Rule*), što je kod britanskih doseljenika ocijenjeno prijetnjom (Bilandžić, 2014: 244-245).

Doseljenička protumjera bila je osnivanje unionističkih paravojsnih snaga, odnosno Ulsterskih dobrovoljaca (engl. *Ulster Volunteer Force – UVF*), dok su kao odgovor na osnivanje UVF-a osnovani Irski dobrovoljci (engl. *Irish Volunteer*) (Dingley, 2012: 3; Bilandžić, 2014: 245). Upravo je iz Irskih dobrovoljaca, kasnije nastala Irska republikanska armija (IRA), koja je 1916. godine započela zastupati irsku samostalnost i neovisnost od Ujedinjenog Kraljevstva (Derkins 2003: 4). Godine 1916. za vrijeme obilježavanja Uskrsa inicirali su Uskrсни ustanak i zbližili se s političkom skupinom *Sinn Feinn* (Bilandžić, 2014: 245-248). Taj događaj je početak nasilja, odnosno rata protiv višestoljetne britanske dominacije koji je prisilo Britance da Zakonom o upravljanju Irskom (engl. *Government Ireland Act*) iz 1920. godine podjele otok na sjeverni i južni dio. Ipak, dokument je potpuno ratificiran tek u siječnju 1922. godine (Derkins, 2003: 4). Tim aktom je na sjeveru otoka, konkretnije na području šest okruga Ulstera formirana Sjeverna

Irska koja je ostala pod ingerencijom Ujedinjenog Kraljevstva dok su tri okruga Ulstera i ostatak otoka postali sastavne cjeline Slobodne Irske Države, koja je 1949. godine službeno postala Republika Irska.

Ipak, katoličkom stanovništvu Sjeverne Irske za razliku od življa na području Republike Irske nije bilo dozvoljeno prakticiranje vjere, a mogućnost zapošljavanja bila je bitno smanjena do te mjere da je bila ugrožena egzistencija stanovništva kao i vjerojatnost njihovog stambenog zbrinjavanja (Derkins, 2003: 4). Kakogod, društvena polarizacija u Sjevernoj Irskoj bitno je uvjetovana radi miješanja katoličke manjine i unionističke/protestantske većine (Bosi, 2006: 82). Zato je jedan od ciljeva IRA-e bio ujedinjenje svih okruga na otoku u jednu zasebnu državu, odnosno potpuno dokidanje britanske uprave. Nakon podjele otoka na dvije države, došlo je do podjela unutar IRA-e na frakciju koja podržava postignuti sporazum i grupaciju koja se protivi sporazumu i zalaže za nastavak težnje ujedinjenja sjevera i juga odnosno stvaranja unitarne države (Atrhur i Cowell-Meyers, 2019). Spomenuti raskol je 1969. godine doveo do formiranje "Privremene IRA-e" (engl. *Provisilonal Irish Republican Army - PIRA*) sa sjedištem u Belfastu na području Sjeverne Irske i "Službene IRA-e" (engl. *Official Irish Republican Army - OIRA*) sa sjedištem u Republici Irskoj, konkretnije u Dublinu (Gregory 2010). Privremena IRA (PIRA) je smatrala da se do ostvarivanja političkog cilja, to jest ujedinjenja Irske, može doći upotrebom nasilja, konkretnije terorizma kao neizostavnog oblika borbe protiv britanske okupacije (Atrhur i Cowell-Meyers, 2019). Prema Bilandžiću (2004: 135-136) stvaranje dviju država na irskom otoku i relativno mirno razdoblje od 1921. do 1969. godine karakterizira drugu fazu irsko-britanskih odnosa, koja je uslijedila nakon prve faze odnosa koja je trajala od 1171. do 1921., dok 1969. i ulaskom u treću fazu odnosa dominiraju entitetski međudnosi katolika i protestanata u Sjevernoj Irskoj. U ljeto 1969. ulaskom u treću fazu, započinje suvremeni sjevernoirski sukob, opće poznat pod nazivom "Nevolje" (engl. *Troubles*) (Bilandžić, 2014: 246). Treća faza sukoba, koja se dominantno odvija na području Sjeverne Irske, ali i Britanskog otoka, rezultanta je dugogodišnjeg diskreditiranja katoličke manjine, te podjela u društvu Sjeverne Irske. Glede navedenoga, treća faza sukoba može se smatrati političkim, nacionalističkim, etničkim i religijskim sukobom domicilnih katolika i unionističkih protestanata. Eskalacija sukoba u ljeti 1969. godine utjecala je na dolazak britanskih vojnika u privremenu misiju na područje Sjeverne Irske, ali je ta operacija prerasla u dugotrajnu misiju u kojoj su se vojnici nalazili više od 30 godina (Bilandžić, 2014: 248). U okvirima novoformirane Privremene IRA-e (PIRA), grupa

koautora (Gill *et al.*, 2014: 55-56) ekstrahirala je četiri ključne faze djelovanja, strategija i organizacijskih promjena unutar PIRA-e, koje pojašnjavaju treću fazu irsko-britanskog sukoba. Utvrđene su sljedeće faze:

- 1) Prva faza od 1969. do 1976. godine obilježena je neselektivnim nasiljem s obje strane, ali i nastojanjem izbacivanja britanskih snaga s područja Sjeverne Irske s ciljem razumijevanja britanske strane o nesuvislosti održavanja unije sa Sjevernom Irskom.
- 2) Druga faza od 1977. do 1980. godine karakterizira razdoblje strukturalnih promjena unutar PIRA-e te zalaganje za povratkom u tajnost, to jest, formiranje nove strategije za vođenje urbanih operacija.
- 3) Treća faza od 1981. do 1989. godine karakteristična je po značajnoj politizaciji republikanskog pokreta uslijed čega je smrtno stradalo 10 članova radi sudjelovanja u štrajku glađu što je dovelo do porasta simpatija prema samoj organizaciji te usponu političkog krila.
- 4) Četvrta faza od 1990. do 1998. godine važna je budući da uključuje višegodišnje pregovore, primirje i konačni sporazum iz 1998. godine (Sporazum na Veliki petak – engl. *Good Friday Agreement*) kojim je simbolički trebao završiti sukob u Sjevernoj Irskoj (Gill *et al.*, 2014: 55-56).

Bitno je naglasiti da se Sporazum sklopljen na Veliki petak 1998. (engl. *Belfast Agreement*) sastoji od (1) sporazuma između suprotstavljenih grupacija u Sjevernoj Irskoj i uključuje mogućnost promjene ustavnog sustava, te (2) sporazuma britanske i irske vlade o načelima primjene sporazuma i samim obavezama iz navedenog sporazuma (Bilandžić, 2014: 250). Sporazum je trebao osigurati jedinstvo i međusobno poštovanje unutar Sjeverne Irske, provođenje demokratskih i mirnih rješenja i protivljenje upotrebi nasilnih aktivnosti u političke svrhe, dok se u Sporazumu također predviđa da se temeljem referendumom, ako je izražen većinom glasova, stvori jedinstvena Irska (UK GOV, 1998). Tako je sedam godina kasnije, u srpnju 2005. godine PIRA objelodanila kraj oružanih aktivnosti te od članova organizacije zatražila provođenje mirnih akcija ka ostvarivanju višestoljetnog cilja, dok je nakon toga u rujnu 2005. godine potvrdila razoružavanje (UK GOV, 2008: 5). Ipak dio PIRA-e nije uvijek bio zadovoljan njihovim odlukama i dogovorima s protestantskim i britanskim predstavnicima od 1969. do 1998. godine što je u određenim trenucima bio povod formiranju disidentskih skupina

koje su odbacivale odluke PIRA-e (Bowman-Grieve i Conway, 2012: 72). Tako su disidenti osnovali “Kontinuiranu IRA-u” (engl. *Continuity Irish Republican Army - CIRA*), i “Pravu IRA-u” (engl. *Real Irish Republican Army – RIRA*) (Bilandžić, 2014: 255). Kontinuirana IRA (CIRA) je nastala 1986. godine uslijed rascjepa u PIRA-i, dok je Prava IRA (RIRA) nastala 1997. godine za vrijeme pregovora koji su rezultirali potpisivanjem sporazuma na Veliki petak 1998. godine (Bowman-Grieve i Conway, 2012: 73). Bilandžić (2014: 254-256) propituje je li sjevernoirski sukob moguće riješiti te je li posrijedi uvjetovani odnos, odnosno je li opravdano govoriti o kraju IRA-e dok je sjevernoirsko društvo i dalje podijeljeno. Naime, prema izvidima središnje informativne emisije NOVA TV-a, stanovništvo zapadnog Belfasta, konkretnije probritanski protestanti i proirski katolici i dalje žive odvojeni zidovima, koji najbolje govore o bitnim podjelama protestantskog i katoličkog stanovništva (Vištica, 2019).

Primjerice, u lipnju 2016. godine Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sj. Irske na referendumu je izglasalo izlazak iz Europske unije. Želja naroda Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sj. Irske realizirana je 29. siječnja 2020. godine odlukom Europskog vijeća o povlačenju Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije, a sporazum je stupio na snagu 31. siječnja 2020. godine. Međutim, važno je naglasiti da je stanovništvo Sjeverne Irske na referendumu o članstvu Ujedinjenog Kraljevstva u Europskoj uniji dominantno podržalo ostanak u Uniji. Stoga, ukoliko se promatraju različite etape irsko-britanskog sukoba, i analiziramo li tri faze sukoba koje spominje Bilandžić, postavlja se logično pitanje, hoće li u budućnosti nastupiti novo, odnosno četvrto razdoblje odnosa/sukoba i terorističkih akata nakon formalnog izlaska Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije. Jer, nameće se pitanje hoće li u narednom razdoblju doći do uvođenja granične kontrole između Ujedinjenog Kraljevstva i Republike Irske? To je pitanje legitimno, iako od izlaska Ujedinjenog Kraljevstva iz EU u siječnju 2020. godine, dosad (listopad 2020. godine) nije došlo do ukidanja takozvane meke granice. Ipak, da se navedeni scenarij dogodi, to odmah ne znači eskalaciju nasilja i aktivaciju PIRA-e, ali bi vraćanje stroge granice i carinskih provjera između dviju država zasigurno dovelo u pitanje potpisan Sporazum na Veliki Petak iz 1998. godine, kojim je sporno pitanje granice ukinuto. U svakom slučaju navedeno bi dodatno otuđilo veći ionako razjedinjeno stanovništvo Sjeverne Irske.

Može se uočiti kako je u GTD bazi, aktivnost terorističke skupine Irske republikanske armije (IRA), evidentirana u vremenskom razdoblju od 1970. do 2016. godine, u kojem je 46-godišnjem

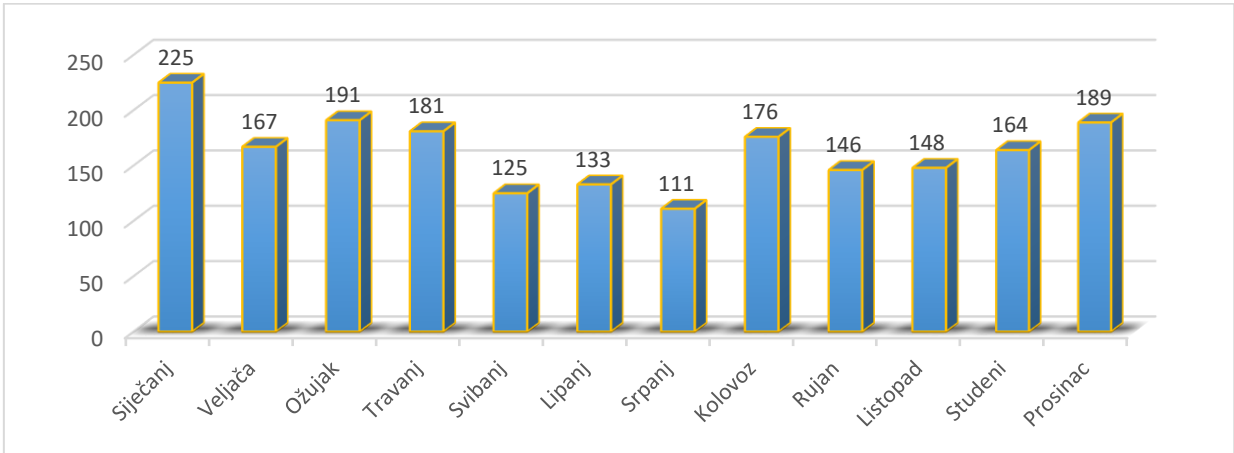
razdoblju organizacija počinila 1.956 terorističkih udara (*Tablica 11*). Frekvencijska analiza pokazuje kako je IRA prvo drastično povećanje broja terorističkih udara ostvarila 1979. godine, kada je prema podacima iz GTD baze po prvi puta izvršila više od 100 udara u jednoj godini, konkretnije njih 175. Primjerice, u razdoblju od 1977. do 1980. godine IRA je prema Gill *et al.* (2014: 55-56) fokusirana na taktičku promjenu djelovanja te je započela sa strategijom provođenja urbanih operacija. Moguće je navedena strategija i dovela do vidljivog povećanja broja terorističkih udara u 1979. godini. Naime, IRA je 1979. godine izvršila jedan od najspominjanijih terorističkih udara u svojoj povijesti uslijed kojeg je smrtno stradao Lord Mountbatten član kraljevske obitelji. Terorističke aktivnosti su brojčani vrhunac dosegle i 1983., 1991., 1992. i 1994. godine. Znakovito je da su lojalisti do 1990-tih ubili veliki broj katolika i republikanaca na području Sjeverne Irske (Dorney, 2015) te je pojačanu terorističku aktivnost IRA-e početkom 1990-tih moguće promatrati s aspekta odmazde. Drugim riječima, pojačana aktivnost uglavnom dolazi kao uzročno posljedična reakcija. Tako je pojačana teroristička aktivnost IRA-e početkom 1990-tih, prisilila Ujedinjeno Kraljevstvo na angažiranje i upućivanje dodatnih oružanih snaga na područje Sjeverne Irske (MRP, 2004). Međutim, značajno smanjenje broja terorističkih akata vidljivo je tek nakon 1998. godine i potpisivanja Sporazuma na Veliki petak.

Tablica 11: Broj terorističkih napada IRA-e od 1970. do 11. rujna 2016.

Godina	Broj napada	Godina	Broj napada
1970	7	1994	122
1971	23	1995	4
1972	54	1996	11
1973	51	1997	15
1974	70	1998	24
1975	54	1999	6
1976	62	2000	15
1977	81	2001	11
1978	59	2002	6
1979	175	2003	7
1980	70	2004	1
1981	72	2005	1
1982	43	2006	2
1983	103	2007	3
1984	76	2008	2
1985	43	2009	2
1986	32	2010	4
1987	58	2011	5
1988	76	2012	1
1989	79	2013	1
1990	74	2014	1
1991	183	2015	1
1992	165	2016	1
		Sveukupno	1.956

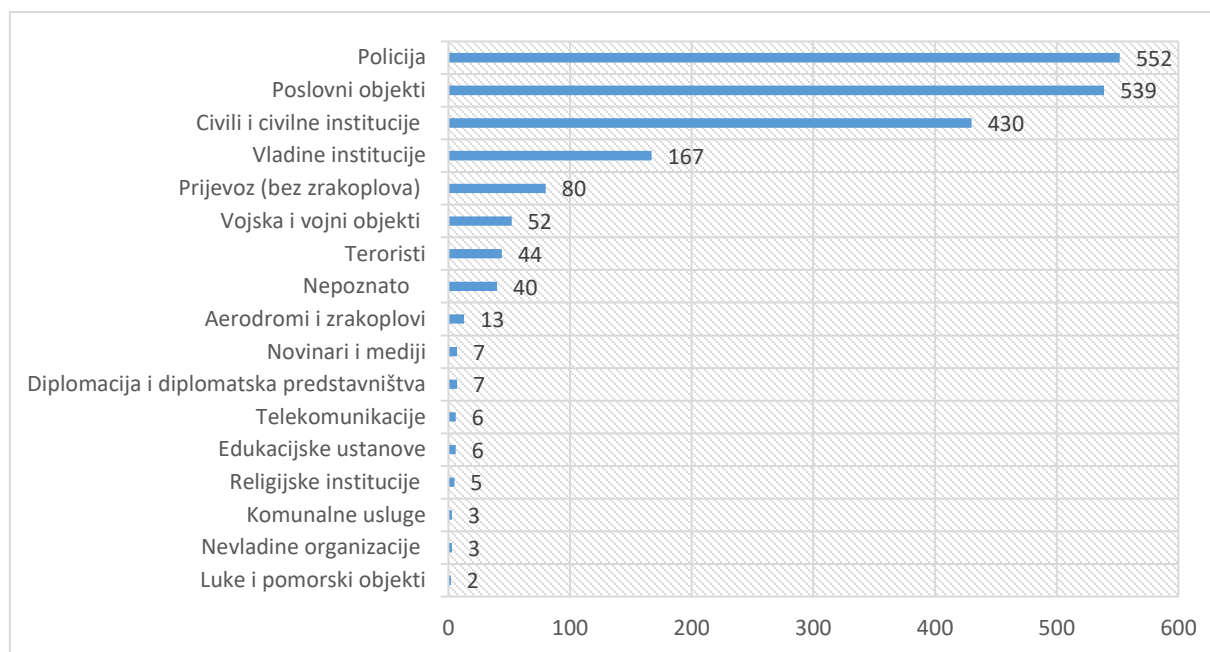
Prema grafičkom prikazu 16., analiza podataka ukazuje kako je IRA najveći broj terorističkih incidenata po mjesecima, u razdoblju od 1970. do 2016., izvršila tijekom mjeseca siječnja, kada je provedeno 11.5 % svih akata (225 udara), dok je u ožujku izvršeno 9.8% udara, odnosno njih 191. Intenzivno djelovanje u mjesecu siječnju moguće je povezati s događajem od 30. siječnja 1972. godine kada su britanski vojnici ubili 13 katoličkih civila koji su nenaoružani prosvjedovali tog dana po ulicama Londonderrya (BBC, 2019a). Pojačana teroristička aktivnost u siječnju vrlo vjerojatno je povezana s odmazdom za nedužne civile koji su stradali u siječnju 1972. godine, koji je događaj poznat pod nazivom Krvava nedjelja (engl. *Bloody Sunday*).

Grafički prikaz 16: Broja sveukupnih terorističkih napada IRA-e po mjesecima

Analiza podataka ukazuje da se na razini ciljeva terorističkih udara iz grafičkog prikaza 17., odnosno taktike skupine IRA-e, kao poseban interes, s broječanim vrhuncem terorističkih udara uočava državna meta, odnosno policijski ciljevi (552 udara ili 28.20%), zatim poslovni objekti (539 udara ili 27.60%), potom slijede civili i civilne institucije (430 udara ili 22.00%), slijede udari prema vladinim institucijama (167 ili 8.50%), prijevozu (bez zrakoplova) (80 udara ili 4.10%), dok su vojska i vojni ciljevi meta u 2.70% slučajeva (52 udara) te teroristi (44 udar ili 2.20%). Manji broj udara izveden je prema nepoznatim metama (40 udara), aerodromima i zrakoplovima (13 udara), novinarima, medijima i diplomatskim predstavništvima (po 7 udara) te telekomunikacijskim metama i edukacijskim ustanovama (po 6 udara). Na samom kraju registrirani su i napadi prema komunalnim uslugama, nevladinim organizacijama i lukama i pomorskim objektima.

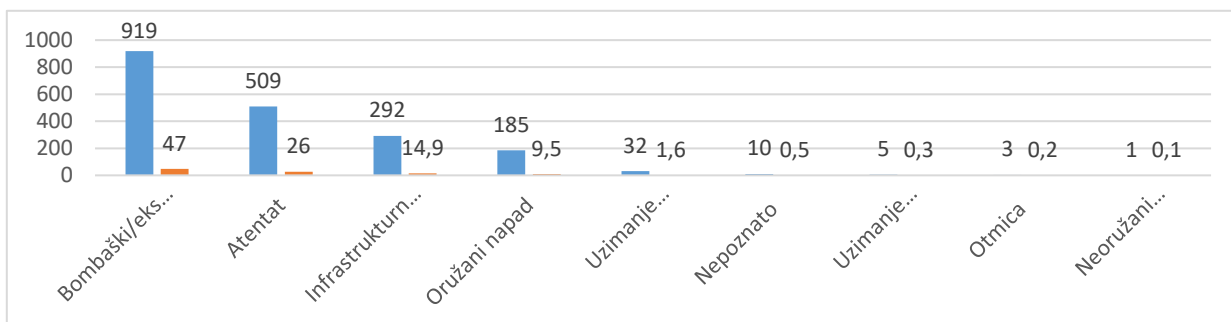
Grafički prikaz 17: Sveukupna raspodjela terorističkih udara IRA-e prema metama napada od 1970. do 2016.

Iz rezultata je nedvojbeno jasno da pripadnici IRA-e u gotovo jednakoj mjeri ciljaju elemente države (policija, vladine institucije i vojska) i ne-državne ciljeve (poslovne objekte, civile, sredstva prijevoza) čime jasno pokazuju nediskriminacijski element terorističkog djelovanja. Drugim riječima, širokom disperzijom meta napada pripadnici IRA-e nastoje područje napada učiniti nestabilnim i neupravljivim te pokazati da je Britanija nesposobna a njezine politike neučinkovite u upravljanju područjem Sjeverne Irske. Time se dodatno želi pridobiti šira javna potpora kao jedna od faza u procesu ostvarenja konačnog cilja, to jest stvaranja unitarne države.

Analizirajući taktiku Irske republikanske armije (IRA) (*Grafički prikaz 18*), odnosno najčešće tipove terorističkih udara, razvidno je da skupina dominantno izvršava bombaški/eksplozivni tip napada, konkretnije takvih je 47% (919 udara). Analiza podataka ukazuje da na razini taktike bombaških/eksplozivnih napada prednjače napadi na policiju (254 udara), poslovne ciljeve (234 udara) te civile i civilne ciljeve (185 udara). Druga najčešće korištena taktika je izvedba atentata, koja je korištena u 26% slučajeva (509 udara), zatim slijede infrastrukturni napadi (292 udara ili 14.9%), oružani napadi (185 udara ili 9.5%) te uzimanje taoca kidnapiranjem u 1.6% slučajevi. Skupina primjenjuje i druge taktike koje su izvodili u manje od 1% slučajeva (nepoznata taktika, uzimanje taoca –zabarikadirani objekti, otmice i neoružani napadi).

Grafički prikaz 18: Provedeni tipovi terorističkih akata IRA-e od 1970. do 2016.

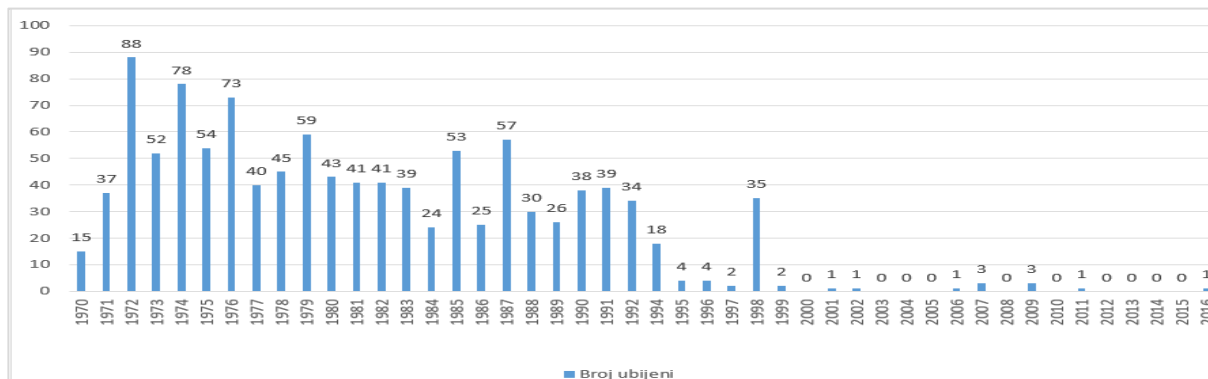
Analizom broja ubijenih i ranjenih osoba uslijed terorističkih udara u promatranom razdoblju od 1970. do 2016. godine IRA je odgovorna za smrtno stradavanje 1.107 osoba (*Grafički prikaz 19*), odnosno ranjavanje 3.251 osobe (*Grafički prikaz 20*). Međutim, utvrdimo li konkretne pokazatelje, jasno je kako je najviše osoba ubijeno 1972. godine⁶⁹ njih 88 te 1974. i 1976. godine kada je smrtno stradalo 76, odnosno 73 osobe. Iako je 1991. godine izvedeno najviše terorističkih udara, navedeni akti nisu rezultirali i najvećim brojem smrtno stradalih osoba. Stoga je zanimljivo da je najviše osoba ubijeno 1972. godine kada je prema podacima iz GTD baze izvedeno 54 teroristička napada. Međutim, znakovit broj smrtno stradalih osoba navedene godine ukazuju na iznenadni i neočekivani moment IRA-e, ali i na nepripremljenost britanskih snaga i civila koji nisu predvidjeli razmjere prijetnje od IRA-e. Time IRA dodatno jača tezu o nesposobnosti i nemogućnosti koherentnog britanskog upravljanja područjem Sjeverne Irske.

Evidentna je korelacija između broja smrtno stradalih osoba s razdobljem nakon potpisivanja Sporazuma na Veliki petak, odnosno uočava se da je nakon 1998. godine nastupio trend smanjenja broj smrtno stradalih osoba. S druge strane najveći broj ranjenih osoba registriran je 1992. godine kada je ranjeno 399 osoba te 1996. (325 ranjenih) i 1974. godine kada je ranjeno 282 osobe. Istovjetno smanjenju broja smrtno stradalih, trend smanjenja ranjenih osoba uočljiv

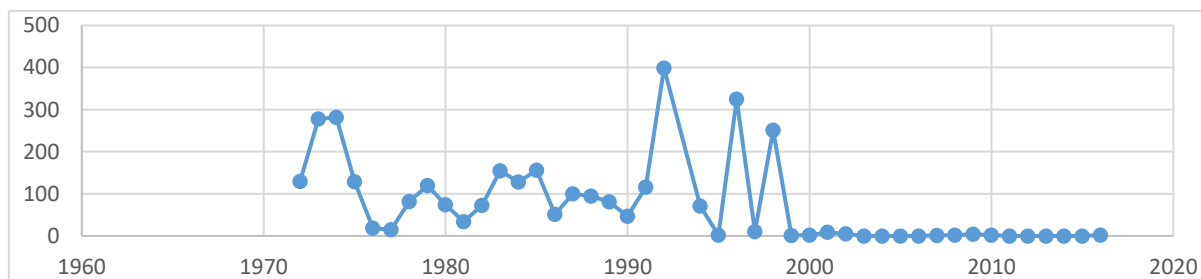
⁶⁹ Do eskalacije nasilja i porasta broja ubijenih osoba došlo je zbog neuspjelih političkih pregovora između britanskog predstavnika za Sjevernu Irsku i PIRA-e a koji su bili usmjereni ka postizanju mirnog rješenja sjevernoirskog sukoba. Iako je britanska Vlada te godine smanjila vojne operacije na području Sjeverne Irske radi pridobivanja potpore katoličkih političara, PIRA-a je pregovore s britancima napustila bez postizanja dogovora, odnosno stjecanja prava da irsko stanovništvo bez uplitanja Londona samostalno riješi pitanje Irske budućnosti, te nastavila s kampanjom ubijanja. Jači intenzitet terorističke kampanje direktno je povezan sa smanjenjem otpora sigurnosnih snaga Ujedinjenog Kraljevstva (Bilandžić 2005b: 290-291). Godina 1972. ostala je zapamćena i po terorističkom napadu 21. srpnja kada je PIRA u Belfastu ubila 11 civila. Napad je poznat kao i Krvavi petak.

je nakon 1998. godine. Navedeno ukazuje da je Sporazum definitivno doveo do smanjenja terorističke aktivnosti i posljedičnog ubijanja i ranjavanja.

Grafički prikaz 19: Broj smrtno stradalih uslijed terora IRA-e u razdoblju od 1970. do 2016.

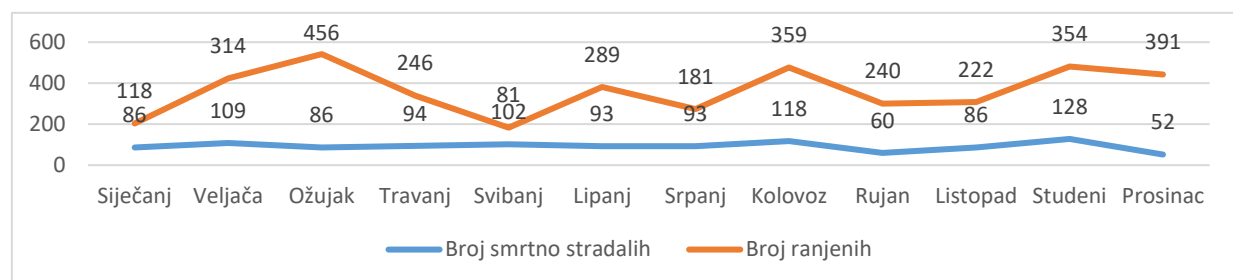
Grafički prikaz 20: Broj ranjenih uslijed terora IRA-e u razdoblju od 1970. do 2016.

Uspoređujući broj ubijenih i ranjenih osoba (*Grafički prikaz 21*) od posljedica terorističkog djelovanja prema mjesecima, najviše je smrtno stradalih osoba zabilježeno tijekom mjeseca studenog, konkretnije njih 11.6% (128 ubijenih osoba), te kolovoza (118 osoba ili 10.7 %), zatim veljače i svibnja. Mjesec ožujak je razdoblje u kojem je ranjeno najviše osoba (456), a slijedi kolovoz (359 ranjenih) i studeni (354 ranjenih). Najveći broj ubijenih osoba u mjesecu studenom povezan je s dva razorna bombaška napade IRA-e⁷⁰, konkretnije jednim iz 1974. godine i jednim iz 1987. godine. U tim napadima sveukupno je stradalo 22 ljudi.

⁷⁰ Prvi akt terora dogodio se 21. studenog 1974. godine u Birminghamu kada je u bombaškom napadu na ugostiteljski objekt ubijeno 11 ljudi. U drugom napadu, prema podacima iz GTD baze, 7. studenog 1987. godine u gradu Enniskillenu u bombaškom napadu tijekom komemoracije žrtvama Prvog svjetskog rata (engl. *Remembrance Day Celebration*) ubijeno je 11 osoba.

Grafički prikaz 21: Broj ubijenih i ranjenih uslijed terora IRA-e prema mjesecima od 2009. do 2017.

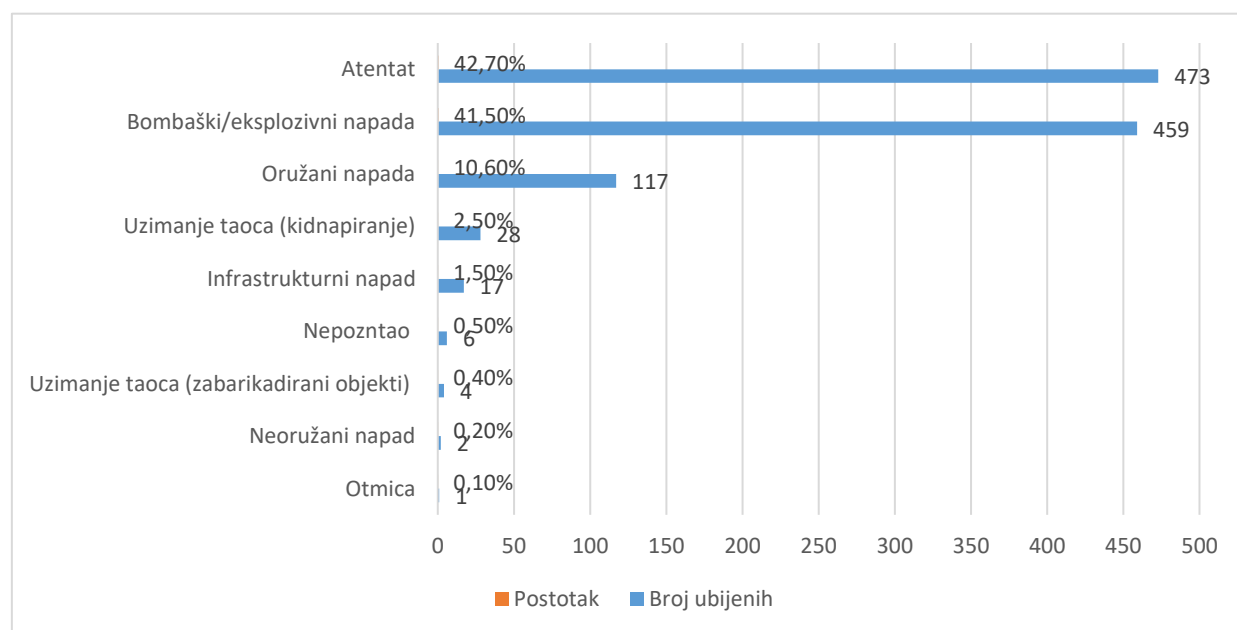
Analiziramo li podatke iz tablice 12., razvidno je da se najviše smrtno stradalih slučajeva, odnosno njih 398 ili 36.00% dogodilo prilikom terorističkog napada na policiju, koje su mete ujedno i najnapadaniji ciljevi IRA-e. Prilikom napada na policijske snage pripadnici terorističke skupine najčešće koriste bombaške/eksplozivne napade čiji razorni karakter nedvojbeno utječe na brojnost smrtnih slučajeva. Najveći broj smrtno stradalih osoba, poslije napada na policijske snage, evidentiran je prilikom izvršavanja napada na civile i civilne institucije, konkretnije njih 320 ili 30.00%, zatim slijede smrtni slučajevi prilikom napada na poslovne objekte (150 ubijenih ili 13.60%). Pored navedenog uočavaju su smrtni slučajevi prilikom napada na druge teroriste, vladine institucije te vojsku i vojne objekte koji prelaze 1% broja ubijenih osoba.

Tablica 12: Prikaz broja ubijenih uslijed terora IRA-e prema meti napada od 1970. do 2016.

Meta napada	Broj ubijenih	Postotak
Policija	398	36,00%
Civili i civilne institucije	320	30,00%
Poslovni objekti	150	13,60%
Teroristi	71	6,70%
Vladine institucije	55	5,00%
Vojska i vojni objekti	47	4,20%
Prijevoz (bez zrakoplova)	8	0,80%
Nepoznato	8	0,80%
Religijske institucije	4	0,40%
Diplomacija i diplomatska predstavništva	2	0,20%
Edukacijske ustanove	2	0,20%
Novinari i mediji	2	0,20%
Telekomunikacije	2	0,20%
Nevladine organizacije	1	0,10%
Komunalne usluge	1	0,10%

Tip terorističkog udara koji je prouzročio najveći broj smrtno stradalih osoba (*Grafički prikaz 22*) jest atentat, uslijed kojeg je sveukupno smrtno stradalo 473 osobe (42.70%), zatim slijede bombaški/eksplozivni napada, u kojima je smrtno stradalo 459 osoba ili njih 41.15%, dok je uslijed oružanog napada smrtno stradalo 117 osoba, odnosno njih 10.60%. Temeljem provedene analize uočava se da je za smrtno stradavanje u većini događaja, to jest u 83.85% slučajeva odgovorno izvođenje terorističkog akta prema policijskim i civilnim metama.

Grafički prikaz 22: Prikaz broja ubijenih prema tipu terorističkog akta IRA-e

Tablica 13: Broj terorističkih udara IRA-e po državama

Država	Broj terorističkih udara
Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sj. Irske	1893
Republika Irska	51
Nizozemska	2
Sjedinjene Američke Države	2
Belgija	1
Danska	1
Francuska	1
Grčka	1
Portugal	1
Švicarska	1
Njemačka	1
Kongo	1

Geoprostorna analiza (*Karta 1*) pokazuje kako teroristička skupina IRA, terorističke udare očekivano izvodi na teritoriju Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sj. Irske (N=1893)⁷¹ te Republike Irske (N=51). Ipak, teroristička aktivnost, ali s drastično manjim brojem akata evidentirana je i na području Nizozemske, Sjedinjenih Američkih Država, Belgije, Danske, Francuske, Grčke, Portugala, Švicarske, Njemačke i Konga (*Tablica 13*). Teroristički napadi izvan Irske i Velike Britanije bili su usmjereni prema britanskim ciljevima, konkretnije prema britanskim diplomatskim predstavništvima i osoblju, britanskim vojni bazama, velikim korporacijama, bankarskom sektoru, ali i britanskim civilima.

Karta 1: Distribucija terorističkih akata IRA-e

Izvor: Vlastiti prikaz

⁷¹ Najviše teroristički udara izvedeno je na području Sjeverne Irske. Primjerice, u glavnom i najvećem gradu Sj. Irske Belfastu počinjeno je 785 terorističkih akata, zatim 117 akata u Londonderryu drugom po veličini gradu te 66 akata u gradu Newryu i 62 akta u gradu Armagh itd.

8.4.2. PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU – IRA

PRIMJENA U PROTUTERORIZMU - IRA

Prema rezultatima provedenog istraživanja, uloga obavještajnih informacija iz otvorenih izvora za terorističku skupinu IRA-u u protuterorizmu očituje se u sljedećim aspektima:

- Temeljem geoprostorne analize izvršenih terorističkih akata IRA-e, utvrđena je visoka razina pojavnosti terorizma na području Ujedinjenog Kraljevstva, posebice na teritoriju Sjeverne Irske. Navedeno upućuje na zaključak da je IRA nacionalistička teroristička organizacija koja djeluje unutar nacionalnih granica.
- Geoprostorna disperzija terorističkih akata IRA-e ukazuje na usmjerenost napada prema području pretežno naseljenom protestanskim stanovništvom što je neupitan pokazatelj da IRA-i ne napada „bilo gdje“ te je protuteroristički odgovor potrebno usmjeriti prema Belfastu, Newryu, Armaghu, Lisburnu, Lurganu, Ballymenu, Castledergu i Antrimu. Prepoznata ugroza od terorizma zahtjeva podizanje razine prijetnje od terorizma i uvođenje sigurnosnih mjera na tom prostoru.
- Temeljem analiziranih podataka o vremenskom grupiranju terorističkih napada, uočena je najveća vjerojatnost od novih incidenata u mjesecu siječnju kada se obilježava mjesec u kojem su 1972. godine britanski vojnici ubili 14 katoličkih civila.
- Primjenom teorije igara razvidno je da britansko represivno i nasilno djelovanje prema katoličkoj populaciji u Sjevernoj Irskoj dovodi do snažne aktivacije nasilja od pripadnika IRA-e. Drugim riječima, pojačana aktivnost IRA-e javlja se kao uzročno posljedična reakcija na djelovanje snaga Ujedinjenog Kraljevstva.
- Raščlambom terorističke aktivnosti pripadnika IRA-e, razvidno je da skupina dominantno usmjerava terorističke akte prema državnim ciljevima i poslovnim metama čime nastoji područje napada učiniti nestabilnim i neupravljivim te pokazati da je Britanija nesposobna, a njezine politike neučinkovite u upravljanju područjem Sjeverne Irske. IRA želi pridobiti javnu potporu u procesu ostvarenja konačnog cilja, to jest stvaranja unitarne države.

- Analiza kojom se utvrđuju buduće snage, slabosti, prilike i prijetnje jasno pokazuje da su državne slabosti iz spektra protuterorizma primarno determinirane u neadekvatnoj zaštiti/odvraćanju od izvršavanja atentata IRA-e, što s druge strane pripadnici IRA-e koriste kao svoju prednost i priliku u odnosu na državu. Navedeno znanje bitno je u protuterorizmu jer ukazuje na aktivaciju racionalnog djelovanja (ponašanja) pripadnika IRA-e. U tom smislu, prilike države uočavaju se u podizanju razine prijetnje od terorizma i uvođenje sigurnosnih mjera iz okvira protuterora što će dovesti do slabosti terorističke organizacije ili otežanog djelovanja tom taktikom.
- Bazirano na dosadašnjem trendu smrtnog stradavanja od posljedica terorizma IRA-e, najveći rizik od smrtnog ishoda je u mjesecu studenom dok je najmanji rizik u mjesecu rujnu. Ova znanja korisna su u pogledu ranog upozoravanja i pravovremenog jačanja mehanizama represije s ciljem reduciranja rizika od smrtnog stradavanja s obzirom na približavanje vremenskog razdoblja u kojem je zabilježeno najviše smrtnih slučajeva.
- Nastavno na intenzitet terorističke kampanje koji je pratio IRA-u sve do potpisivanja Sporazuma na Veliki Petak 1998. godine, kojim je pitanje tvrde granice između Republike Irske i Sjeverne Irske riješeno, aktualni izlazak Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije, 31. siječnja 2020. godine, može rezultirati pozitivnim i negativnim scenarijem. Naime, iako je UK 1. veljače 2020. prestalo biti članica EU i od tada je na snazi prijelazno razdoblje do 31. prosinca. 2020. do kada se na nju još primjenjuje pravo EU. Istekom tog roka UK prestaje biti jedinstvenim tržištem EU i carinske unije čime završava razdoblje slobodnog kretanja ljudi i roba. Scenarij prema kojim bi Ujedinjeno Kraljevstvo vratilo tvrdnu graničnu/carinsku kontrolu s Republikom Irskom i na taj način izvršilo bifurkaciju irskog stanovništva, dodatno bi otuđilo razjedinjeno stanovništvo Sjeverne Irske i aktiviralo djelovanje IRA-e. Prema pozitivnom scenariju, neće doći do postavljanja tvrde granice i život će se nastaviti odvijati kao i prije izlaska Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije te neće doći do aktivacije IRA-e i njezine terorističke kampanje.

PRIMJENA U PROTUTERORU - IRA

Iako nije utvrđena direktna primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuteroru budući da analizirana GTD baza ne sadrži znanja o budućim terorističkim napadima, utvrđena je njezina posredna korist. Dakle, dobivena znanja utječu na odabir mjera protuterora, odnosno

korištenja različitih zaštitnih mehanizama i tehnološko-tehničkih rješenja u svrhu sprječavanja i otežavanja izvršenja terorističkog udara. Stoga, uloga obavještajnih informacija iz otvorenih izvora za terorističku skupinu IRA u protuteroru vidljiva je u sljedećim aspektima:

- Znanja o glavnim ciljevima IRA-e (državni ciljevi i poslovne mete) primjenjiva u definiranju sigurnosnih mjera zaštite (uvođenje čeličnih prstenova, zaštitnih ograda, punktova, nadzornih kamera i sl.) vitalnih institucija vlasti Ujedinjenog Kraljevstva, ali i pripadnika vojnih i policijskih snaga. Cilj takvih mjera je sprječavanje i onemogućavanje izvršavanja terorističkih akata prema državnim ciljevima Ujedinjenog Kraljevstva izvan njezinog teritorija (diplomatsko-konzularna predstavništva, poslovni objekti i sl.).
- Budući da su atentati najubojitije sredstvo djelovanja IRA-e, uočava se potreba pojačavanja represivnih mehanizama zaštite nositelja državne vlasti, institucija nacionalne sigurnosti, parlamenta i drugih političkih aktera s ciljem zaustavljanja i preveniranja njihovog ubijanja.

8.4.3. ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – IRA

Analizirajući podatke iz GTD baze, razvidna je kontinuirana teroristička aktivnost IRA-e od 1970. do 1978. godine, dok je nagli porast broja terorističkih udara uočen 1979. godine, što je u korelaciji s drugim informacijama iz otvorenih izvora, koje upućuju na promjenu taktike IRA-e, odnosno uvođenje strategije provođenja urbanih operacija (Gill *et al.*, 2014: 55-56), što je neminovno utjecalo na porast broja napada. U cilju određivanja kritičkih ciljeva napada za vrijeme eskalacije terorističke aktivnosti, bitna su obavještajna znanja dobivena empirijskom analizom podataka iz GTD baze. Naime, analiza trenda raspoloživih podataka iz GTD baze ukazuje da tijekom vrhunaca terorističke kampanje, konkretnije 1979., 1983. i 1991. godine dolazi do sličnih obrazaca ponašanja, odnosno dobivena su konkretna znanja o primarnim ciljevima IRA-e i taktici napada. Utvrđeno je da tijekom eskalacije terora, IRA koristi isti *modus* djelovanja, konkretnije terorističke udare usmjerene prema elementima države (poslovnim objektima, policijskim ciljevima i vladini institucijama). Istovremeno IRA je 1979. i 1983. godine dominantno provodila bombaški/eksplozivni napada, a 1991. taktiku infrastrukturnog napada, dok je uporište napada bio grad Belfast. Ovi izvidi korisni su u protuterorističke svrhe kao bi razumjeli uvjete mogućih napada i uvidjeli slijepe točke, to jest stekli informacije o glavnim

metama napada koja nam nedostaju u znanju, ali se mogu dobiti kada počinjene udare kvantitativno obradimo i ekstrahiramo one koji su najfrekventniji. Ovaj princip korištenja obavještajnih informacija iz GTD baze primjenjiv je za izradu okvira budućeg protuterorističkog djelovanja usmjerenog na preventivno djelovanje u cilju sprječavanja eskalacije nasilja. S druge, pak, strane uočava se trend pada broja terorističkih udara, koji je prisutan od 1995. godine do kraja 2016. godine, a povezan je s višegodišnjim pregovorima i konačnim mirovnim sporazumom 1998. godine. Iako je prema analizi vremenskog slijeda malo vjerojatno da će uslijediti razdoblje ponovnog nasilja, ipak nakon izlaska Ujedinjenog Kraljevstva iz EU i mogućeg postavljanja tvrde granice između Republike Irske i UK, to postaje utemeljen indikator nove eskalacije nasilja i nemira te aktiviranja terora.

Primjena obavještajnih informacija iz javno dostupne GTD baze u kontekstu protuterorističke strategije, vidljiva je na primjeru dobivanja konkretnih znanja o temeljnim ciljevima IRA-e, kada je riječ o metama napada. Na primjeru empirijske analize podataka GTD baze uočava se da IRA svoje udare dominantno usmjeravaju prema policijskim ciljevima (28.20%), zatim poslovnim objektima (27.60%) te civilima i civilnima institucijama (22.00%). Ta znanja aplikativna su u kontekstu suprotstavljanja teroru, odnosno izradi obavještajnih informacija iz otvorenih izvora, jer donose konkretne informacije o ciljevima terorističkih kampanja. Osnovom uvida u GTD bazu, može se konstatirati da pripadnici IRA-e terorističke udare, u cjelini provode korištenjem dosad najčešće primjenjivane taktike, odnosno uporabom bombaških/eksplozivnih napada, a potom izvršavanjem atentat, odnosno ciljanih ubojstava. U promatranom istraživačkom vremenskom odsječku, skupina je bombaški/eksplozivni napad koristila u čak 47% slučajeva, a atentat u 26% slučajeva.

U smislu prevencije terorističkih akata, ova znanja iznimno su korisna, radi preveniranja budućih napada prema elementima države ili civilima na otvorenom ili zatvorenom prostoru, mjestima masovnog okupljanja, sredstvima javnog prijevoza, ali i radi zaštite istaknutih predstavnika vlasti s obzirom na visoku primjenu taktike selektivnog ubijanja/atentata visoko pozicioniranih osoba, ali i drugih istaknutih predstavnika vlasti. Upravo je provedba atentata dominantno taktičko obilježje nacionalističkih separatističkih organizacija. Kada je riječ o najčešćim lokacijama izvršavanja terorističkog udara, izvid ove analize jasno ukazuje kako se radi o gradovima Velike Britanije i Sjeverne Irske, konkretnije Belfastu, Londonu i Londonderryu, što je rezultanta

dugogodišnjeg diskreditiranja katoličke manjine, te podjela u društvu Sjeverne Irske. Stoga, eventualni etnički i vjerski nemiri, kao i ranije mogu negativno utjecati na sigurnosnu situaciju i mogu dovesti do novih terorističkih ugroza. U slučaju scenarija aktiviranja IRA-e razina terorističke ugroze navedenih gradova izraženija je za razliku od drugih lokacija, što je bitno upozorenje u kontekstu predviđanja budućih akata terorizma odnosno sprječavanju istih. Aplikativna primjena dobivenih rezultata istraživanja vidljiva je i na primjeru određivanja potencijalne ugroze određenih država u slučaju ponovne pojave terorizma, a što je bez sumnje prema podacima frekvencijske analize prostor Velike Britanije i Sjeverne Irske te Irske. U smislu prevencije smrtnih stradavanja, temeljem izvida iz javno dostupne GTD baze, postoji visoka opasnost od smrtnog stradavanja tijekom napada na policijske i civilne ciljeve, dok je izvjesno smrtno stradavanje tijekom selektivnog ubijanja, odnosno provedbe atentata (42.7% svih ubojstava). Iako se ova taktika koristi svaki četvrti put, ona je najsigurnija u postizanju cilja IRA-e, to jest ubijanju ciljane osobe. Ovo znanje je determinanta izrazito racionalnog i selektivnog pristupa pripadnika IRA-e što je pokazatelj visoke pripremljenosti i utreniranosti.

8.5. TERORISTIČKA ORGANIZACIJA IZ AFRIKE

8.5.1. TERORISTIČKA SKUPINA BOKO HARAM

Posljedica nastanka terorističke skupine Boko Haram ima dubok povijesni kontekst, koji se oblikovao još za vrijeme, ali i nakon kolonijalne dominacije Velike Britanije te tadašnje i kasnije polarizacije nigerijskog stanovništva, ali i države na sjever i istok, odnosno na muslimansko i kršćansko⁷² stanovništvo. Sjeverna područja su pretežno naseljena muslimanskim stanovništvom i tradicionalno su bila pod utjecajem muslimanskog sjevera Afrike, ali i drevnog arapskog carstva Kanem-Borno, dok je južni dio zemlje pretežno naseljen kršćanskim stanovništvom (Mohammed, 2014: 11). Južna Nigerija je bila razvijenija te bogatija i brže se razvijala od Sjeverne Nigerije. Dvije Nigerije umjetno su stvorili britanski kolonizatori, ali su ipak naposljetku 1914. godine odlučili dvije države ujediniti u jednu.

U vrijeme britanske vladavine ulaganja u obrazovni sektor dramatično su se razlikovala kod stanovništva juga i sjevera, u kojem kontekstu je južni obrazovni model bio moderniziran i imao

⁷² U Nigeriji živi 203,4 milijuna, koji su prema religijskoj pripadnosti muslimani (51.6%), rimo-katolici (11.2%), drugi kršćani (35.7%), dok je minoran broj tradicionalista (0.9%) i neodređeni (0.5%) (CIA Factbook, 2019a).

karakteristike europskog modela dok je obrazovni sustav na sjeveru prepušten tamošnjim vjerskim predavačima i njihovim praksama. Prema Tukur, cilj britanskog kolonijalnog obrazovnog sustava bio je “prirediti obrazovanje za aristokraciju, ali ne i za običnog čovjeka” (nav. u Mohammed, 2014: 11).

Odmah je razvidno, bez dublje analize, da su posljedice takvog obrazovnog pristupa odgovorne za animozitet i brojne podjele unutar nigerijskog društva. Primjerice, pripadnici društva koji su pohađali takozvani britanski obrazovni sustav i oni koji su pohađali tradicionalni model nisu imali jednake mogućnosti, osobito u pogledu zaposlenja. Temeljni razlog osnivanja terorističke skupine Boko Harama jest netrpeljivost, bojazan i nepovjerenje muslimanskog stanovništva sa sjevera prema zapadnom obrazovanju, vođenju države, rješavanju ekonomskih problema u državi to jest zapadnim vrijednostima u cjelini koje su dio nigerijskog društva. Skupina Boko Haram proishodi iz *Sahab Islamic group* osnovane 1995. godine iz koje je sedam godina kasnije, konkretnije 2002. godine proizašla skupina Boko Haram, pod vodstvom klerika Mohammeda Yusufa (Ibiang i Chidume, 2018: 51-52). Potonji je vjersko obrazovanje stjecao u Saudijskoj Arabiji, a nakon povratka u Nigeriju, konkretnije u Maidugur, glavni grad u saveznoj državi Borno, započeo je s propovijedanjem i širenjem radikalnog oblika islama (Henzt, 2018: 839). Pojam Boko Haram u prijevodu znači “zapadno obrazovanje je zabranjeno” (Henzt, 2018: 839), drugim riječima pripadnici skupine se protive neispravnim i nemoralnim zapadnim vrijednostima, a osobito obrazovnim nasljeđem koje je u Nigeriju uvedeno za vrijeme britanske kolonizacije. Smatraju da je jedino ispravno učenje ono koje je zasnovano na učenju Ku’rana i šerijatskog prava. Primjerice, muslimanski propisi temeljeni na šerijatskom pravu od 2000. godine na snazi su u dvanaest saveznih država na sjeveru Nigerije (HRW, 2004).

Skupina Boko Haram je u početku bila inspirirana, tada, već etabliranim salafitskim terorističkim organizacijama, ponajprije Al-Qaidom i Talibanima, što je neminovno utjecalo i na njihov *modus operandi* u izvršavanju terorističkih akata. Teroristička aktivnost skupine primarno je usmjerena prema sjeveru Nigerije, iako su incidenti ove skupine evidentirani i na području susjednog Čada, Kameruna i Nigera (Pieri i Zenn, 2016:67). Širenjem terorističke aktivnosti na susjedne države, Boko Haram vrlo zorno ukazuje na svoje ekspanzionističke pretenzije, odnosno širenje utjecaja na susjedne države. Osim toga, teroristička skupina Boko Haram je nadahnuta drevnim carstvom Kanem-Bornu, koje se protezalo sjevernim teritorijem Nigerije, dijelom Čada, Kameruna, Nigera

i Libije. Napose je napade na tim područjima moguće promatrati kao intencijom skupine za ujedinjenjem navedenih područja. Temeljni cilj terorističke skupine Boko Haram jest formiranje jedinstvene Islamske države s puritanskim islamom (Amusan i Oyewole, 2014; Onuoha i Oyewole, 2018). Strategija za postizanje navedenog cilja sastoji se od četiri faze: (1) suprotstavljanje zapadnom obrazovanju (2) suprotstavljanje nacionalnoj državi Nigeriji (3) uspostava kalifata i (4) upotreba nasilja u cilju postizanja promjena (Azumah, 2015). U pogledu ostvarivanja cilja, skupina sudjeluje u otvorenom vojnom sukobu posredstvom vlastitih jurišnih i motoriziranih oružanih snaga te izvršavanjem tajnih terorističkih operacija koje uključuju napade improviziranim eksplozivnim napravama i korištenjem maloljetnih bombaša samoubojica (Omeni, 2018: 887).

Akali Omeni (2018: 903) je raščlanio djelovanje terorističke skupine Boko Harama kroz tri faze: (1) mobiliziranje pripadnika naracijom o potlačenosti i promoviranjem gerilskog rata (2) skupinu popunjavati stanovništvom/pripadnicima iz ruralnih to jest siromašnih područja i (3) zauzimanje teritorija vojnom konfrontacijom. Omeni tako naglašava da se Boko Haram koristio maoističkom ideologijom jer je skupina nastojala iskoristiti potencijal potlačenih, neobrazovanih, zanemarivanih i najsiromašnijih pripadnika društva u borbi protiv državne vlasti (Omeni, 2018: 904). Isti *modus operandi* temeljno je obilježje, analizirane maoističke terorističke organizacije *Shining Path* iz Perua, koja je iskoristila godinama potlačeno i osiromašeno autohtono indijsko stanovništvu na području Anda u pobuni protiv kapitalističke vlasti⁷³.

Slični elementi u mobiliziranju i vođenju pobune s obilježjima terorističke aktivnosti vidljivi su kod skupine Boko Haram. Drugim riječima, ovaj primjer objašnjava da se maoistički model s elementima terorizma može pojaviti i u budućnosti i kod terorističkih skupina koje nisu sekularne. Do zanimljivog zaključka u istraživanju temeljenom na intervjuu s 119 bivših pripadnika Boko Harama, došli su koautori Botha i Abdile (2016: 4) utvrdivši da je siromaštvo, nemogućnost zapošljavanja i nedostatak obrazovanja glavni faktor koji je doveo do frustracija i

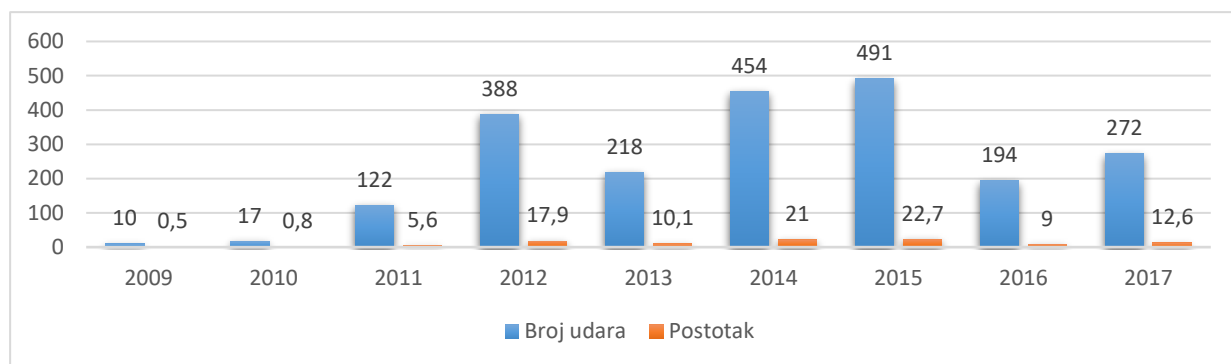
⁷³ *Shining Path* (šp. *Sendero Luminoso*) kao izvorni predstavnici maoističke ideologije svoju taktiku društvene revolucije temeljili su na iniciranju sukoba u ruralnim područjima i tranziciji agresivne terorističke kampanje u velike gradove s ciljem konačnog preuzimanja državne vlasti, odnosno kako su smatrali, povratkom vlasti narodu.

najviše utjecao na priključivanje terorističkoj skupini, dok je kod tek manjeg broja pripadnika religijski motiv bio presudan za ulazak u skupinu.

Tijekom 2010. godine Boko Haram je iskazao potporu terorističkoj skupini Al-Qaidi, da bi 2015. godine prisegli na vjernost Islamskoj državi u Iraku i Levantu (ISIL), to jest takozvanoj Islamskoj državi (Onuoha i Oyewole, 2018: 3). Međutim, i prije formalnog iskazivanja vjernosti ISIL-u, Boko Haram se od listopada 2014. koristi istom zastavom kao i pripadnici ISIL-a (Pieri i Zenn, 2016:67-68). U kolovozu 2014. godine Abubakar Shekau, vođa Boko Harama, koji je naslijedio Mohammeda Yusufa nakon njegove smrti 2009. godine, proglasio je Islamsku državu na području sjevernog područja zemlje, kojim je ta skupina do tada dominirala (Pieri i Zenn, 2016: 66). Na kraju je skupina 2015. godine osuvremenila naziv i promijenila ga iz Boko Haram u Islamska država zapadne Afrike (engl. *Islamic State's West African Province*). Islamska država zapadne Afrike proglašena je na okupiranom području sjeveroistočne Nigerije koje uključuje savezne države Borno, Adamawa, Yobe, sjever Kanoa i savezne države Kaduna i Bauchi (Ibiang i Chidume, 2018: 52).

Teroristička aktivnost skupine Boko Haram evidentirana je u GTD bazi u vremenskom razdoblju od 2009. do 2017. godine. U analizu je uključeno 2.166 terorističkih udara za koje se nedvojbeno procjenjuje da su teroristički. Frekvencijska analiza (*Grafički prikaz 23*) jasno ukazuje da je provedba terorističkih akata bila niskog intenziteta 2009. i 2010. godine, što je u korelaciji s nalazom Jacoba Zenna (2019) koji je naveo kako je skupina 2009. godine bila primarno orijentirana na religiozno podučavanje svojih sljedbenika. Primjerice, 2010. godine skupina je nagovijestila džihad Nigeriji i Sjedinjenim Američkim Državama (GTI, 2017: 74) a već 2011. godine uslijedila je prva eskalacija terorističke aktivnosti, kada je evidentirano 122 udara, što je bitno povećanje sa 17 terorističkih akata iz 2010. godine. Naime, Boko Haram je 2011. godine izvršio neke od najznačajnijih terorističkih akata, poput napada na sjedište Ujedinjenih naroda (UN) u glavnom gradu Abuji i bombaške napade na katoličke crkve u Abuji tijekom proslave Božića (Salaam, 2012: 149).

Grafički prikaz 23: Raspored terorističkih udara Boko Harama od 2009. do 2017.

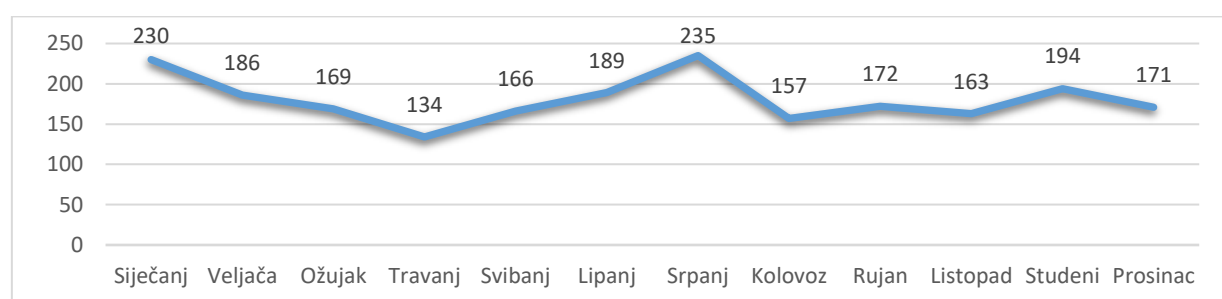
Ipak, prvi rast terorističke aktivnosti zabilježen je 2011. i 2012. godine. Uvidom u GTD bazu detektirali smo da su pripadnici Boko Harama 2011. i 2012. godine terorističke napade primarno usmjeravali prema policijskim ciljevima (24,6% napada u 2011. i 24,2% napada u 2012.), što nije bio slučaj 2014. i 2015. godine kada je većina terorističkih udara izvršena prema civilima i civilnim institucijama (65,4% napada u 2014. i 70,7% napada u 2015.). Smanjenje broja terorističkih udara 2013. godine povezuje se s uspješnom akcijom nigerijskih oružanih snaga i gubitcima na strani Boko Harama s jedne strane te zbog odstupanja dijela pobunjenika i osnivanja Ansaru frakcije⁷⁴ s druge strane (Zenn, 2019). Novi rast broja terorističkih udara zabilježen je 2014. godine na što je utjecalo i pomirenje s Ansaru frakcijom⁷⁵ (Zenn, 2019). Skupina je navedene godine izvršila 454 napada, te istovremeno kontrolirala 21.555 četvornih kilometara teritorija (Ibiang i Chidume, 2018: 54).

⁷⁴ Ansaru frakcija ili *Jama`at Ansar al-Muslimin fi Bilad al-Sudan*, što u prijevodu znači „Pristalice muslimana u zemlji crnaca“ (engl. *Supporters of the Muslims in the Land of the Blacks*) (Zenn, 2013), je skupina koja se izdvojila iz skupine Boko Haram početkom 2012. godine s ciljem povratka izgubljenog dostojanstva muslimana u Africi te Sokoto Kalifata iz 1804. godine koji je osnovao vjerski učitelj Shaih Usman dan Fodio a protezao se područjem Nigera, Kameruna i drugih zapadnoafričkih država (Vanguard, 2012).

⁷⁵ Nehumani napadi Boko Harama na nevino muslimansko stanovništvo glavni su razlog izdvajanja i formiranja skupine koja se prozvala *Jama`at Ansar al-Muslimin fi Bilad al-Sudan* ili Ansur frakcija. Njihov je glavni cilj napad na strane ciljeve i njihove državljane (Zenn, 2013), a ne na muslimane. Međutim, proces pomirenja dvaju skupina započeo je na području Malija gdje su pripadnici Boko Harama i Asura uočeni tijekom 2012. godine (Zenn, 2014). Ipak, na pomirenje je utjecalo oslobođenje zatvorenika Boko Harama u Abudži od pripadnika Ansaru frakcije (prema Zenn, 2014. nav. u Shekau, 2018). Osim toga, 2013. godine pripadnici Boko Harama i Ansaru frakcije sudjelovali su u otmici francuskog svećenika na području sjevernog Kameruna (Vanguard, 2013), što je i početak zajedničkog djelovanja.

Teroristička kampanja pojačana je i 2015. godine, kada je Boko Haram izvršio najveći broj napada⁷⁶, njih čak 491. Za razliku od 2014. i 2015. godine, Boko Haram je u 2016. i 2017. godini smanjio broj terorističkih udara. Na smanjenje broja terorističkih udara 2016. godine utjecala je i međunarodna protuteroristička akcija Benina, Kameruna, Čada, Nigera i Nigerije, ali i unutarnja previranja u skupini (GTI, 2017: 17). Osim toga, skupina se u kolovozu 2016. godine podijelila na tri frakcije; (1) nasilnu frakciju (2) frakciju blisku ISIL-u i (3) frakciju blisku Al-Qaidi (GTI, 2017: 74).

Grafički prikaz 24: Broja sveukupnih terorističkih napada Boko Harama po mjesecima

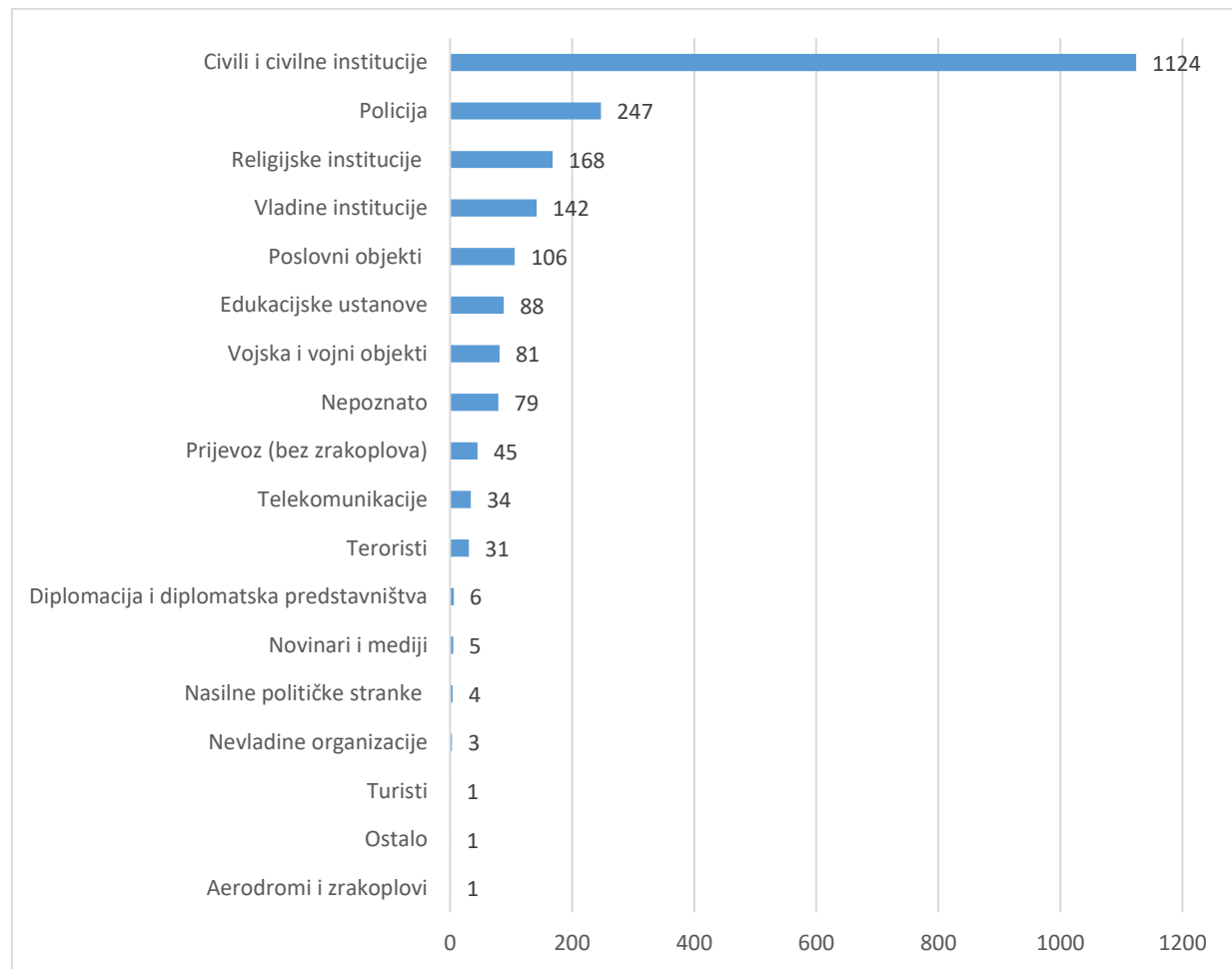

Prema grafičkom prikazu 24., najveći broj terorističkih incidenata po mjesecima, u razdoblju od 2009. do 2017. godine Boko Haram je izvršio tijekom mjeseca srpnja, kada je provedeno 10.8 % ukupnih napada (235 udara), dok je u siječnju izvršeno 10.6% udara, odnosno njih 230. Drugim riječima, u mjesecu srpnju terorističke aktivnosti bile su najizraženije, odnosno prijetnja od terorizma je najizraženija, a time i najveća opasnost od smrtnog stradavanja ili ranjavanja od posljedica udara. Najveći broj napada skupine tijekom mjeseca srpnja povezuje se s obilježavanjem smrtnog stradavanja Mohammeda Yusufa, prvog vođe Boko Harama koji je ubijen u istom mjesecu 2009. godine. Smatramo da je ubilačka aktivnost u srpnju povezana sa osvetom za smrtno stradavanje Yusufa. Rezultati dodatnog istraživanja ukazuju da su tijekom mjeseca srpnja pripadnici Boko Harama najviše napadali civile i civilne ciljeve (131 napad) te zatim religijske ciljeve (27

⁷⁶ Povećani broj terorističkih udara 2015. godine povezan je s dolaskom na vlast predsjednika Muhammeda Buharija koji je na to mjesto, u određenoj mjeri, izabran i zbog promoviranja odlučne protuterorističke kampanje, no koja nije inaugurirana zbog inih ekonomskih i političkih izazova nigerijskog društva što je otežalo državnu borbu protiv terorističkih aktivnosti Boko Harama (CFR, 2020).

napada), dok su u siječnju pored dominantnih civilnih ciljeva (125 napada) mete napada bili i policijske snage (33 udara).

Grafički prikaz 25: Sveukupna raspodjela terorističkih udara Boko Harama prema metama napada

Kad se pak analiziraju ciljevi terorističkih udara, iz grafičkog prikaza 25., dolazimo do zaključka da je skupina Boko Haram većinu svih terorističkih udara izvršila prema civilima i civilnim institucijama (1.124 udara ili 51.90%), zatim prema policijskim ciljevima (247 udara ili 11.40%), potom slijede religijske institucije (168 udara ili 7.80%), slijede udari prema vladinim institucijama (142 ili 6.60%), poslovnim objektima (106 udara ili 4.90%) te prema edukacijskim ciljevima (88 udara ili 4.10%) i vojski i vojnim objektima (81 udar ili 3.70%). Manji broj udara izveden je prema prijevoznim sredstvima (45 udara), telekomunikacijskim ciljevima (34 udara) i drugim pripadnicima terorističkih skupina (31 udar).

Udari kojih je manje od 1% usmjereni su prema diplomatskim ciljevima, novinarima, političkim strankama, turistima i aerodromima, odnosno zrakoplovima. Razvidno je da su nedržavni elementi primarni ciljevi terorističkog djelovanja, odnosno riječ je o takozvanim neštićenim metama poput civila i civilnih institucija te religijskih, poslovnih i edukacijskih ustanova. Potonje je u skladu s nazivom skupine. Navedeni ciljevi predstavljaju 68.7% svih meta skupine Boko Haram. Nasilje je primarno usmjereno prema civilnim ciljevima (CFR, 2019a), pri čemu su mete i muslimansko stanovništvo koje ne podupire djelovanje Boko Harama (Mbiyozo, 2017: 2), te kršćanske zajednice na području sjeveroistoka države, osobito kršćani na području saveznih država Yobo i Borno, te kršćanski sakralni objekti (Cook, 2012). Upravo istaknute mete djelovanja, uz ranije tradicionalno zanemarivanje sjeveroistočnog područje Nigerije od centralne vlasti, pridonose značajnijim napadima na civile kršćane. Osim toga, muslimansko stanovništvo se uvjetuje na podržavanje i priklanjanje skupini kroz zastrašivanje, to jest mučenje, ubijanje, silovanje i protjerivanje.

Analizirajući taktiku Boko Harama (*Grafički prikaz 26*), odnosno najčešće tipove terorističkih udara, razvidno je da skupina dominantno provodi oružani tip napada, konkretnije takvih je 42.2% napada (916). U većini slučajeva oružani napadi bili su usmjereni prema civilnim ciljevima (542 napada) te pripadnicima policijskih snaga (144 napada). Druga najčešće korištena taktika je bombaški napad, koji pripadnici Boko Harama primjenjuju u 34.2% slučajeva (740 udara). Primjerice, od sredine 2011. godine samoubilački udari postali su središnja taktika skupine i već je iduće 2012. godine izvršeno 30 samoubilačkih napada (Zenn, 2019).

Tablica 14: Prikaz broja samoubilačkih napada Boko Harama

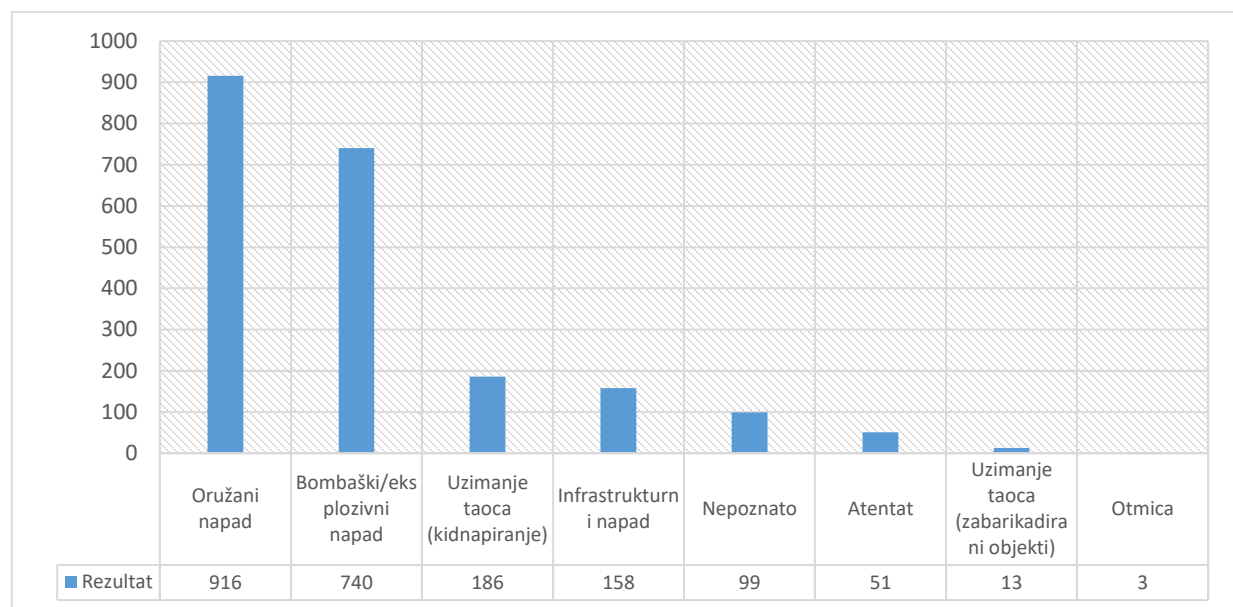
2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
0	0	4	30	3	31	144	69	127

Trend izvršavanja samoubilačkih udara značajno je smanjen 2013. godine, ali je nova eskalacija napada rasla 2014. i 2015. godine kada je izvedeno čak 144 samoubilačkih napada (*Tablica 14*). Iako nije održan kontinuitet takvih napada 2016. godine, već iduće 2017. godine skupina se iznova vratila toj ubilačkoj taktici/strategiji. Boko Haram je tu vrlo specifičan jer u samoubilačkih udarima koristi djecu kao nositelje eksploziva to jest izvršitelje bombaških napada (BBC, 2019b).

Treća najzastupljenija taktika kidnapiranje, odnosno uzimanje taoca zastupljena je u 186 slučajeva (8.6%), dok je kao četvrta taktika korišten napad prema infrastrukturnim ciljevima (158

udara) (*Grafički prikaz 27*). Uzimanje taoca obilježilo je djelovanje skupine 2014. godine, kada su oteli gotovo 300 djevojčica iz škole u mjestu Chiboku u saveznoj državi Borno (BBC, 2019c).

Grafički prikaz 26: Tipovi terorističkih akata provedenih od Boko Harama u razdoblju od 2009. do 2017.

Analizom broja ubijenih i ranjenih osoba uslijed terorističkih udara u promatranom razdoblju od 2009. do 2017. godine Boko Haram je odgovoran za smrtno stradavanje 17.903 osoba, odnosno ranjavanje 8.838 osobe (*Tablica 15*). Na godišnjoj razini, to jest prosječno je od terorističkih akata Boko Harama smrtno stradalo 1.989 osoba, a ranjeno je njih 982. Gledajući prema prosječnim vrijednostima, ova je skupina prouzročila veći broj smrtnih slučajeva od terorističke skupine talibani. Međutim, utvrdimo li konkretne pokazatelje, jasno je kako je najviše osoba ubijeno 2014. godine⁷⁷, njih čak 6.612 te 2015. godine kada je smrtno stradalo 5.478 osoba.

Evidentna je korelacija između broja smrtno stradalih osoba i broja terorističkih udara. Drugim riječima u godinama s najviše terorističkih akata ujedno je i najviše ubijenih. S druge strane najviše osoba je ranjeno 2015. godine, odnosno njih 3.376, dok je 2014. godine ranjeno 1.747 osoba. Kontinuirani rast broja smrtno stradalih te ranjenih osoba zabilježen je od 2009. do 2015.

⁷⁷ Posljedica velikog broja zabilježenih smrtnih slučajeva 2014. godine direktno je povezana s usmjerenim terorističkim napadima Boko Harama prema civilnim metama te pretresima gradova i sela na području sjeveroistoka države. Primjerice, samo je u jednom napadu Boko Harama dana 6. kolovoza 2014. godine u gradu Gwoza ubijeno 600 civila (AI, 2015: 3-4).

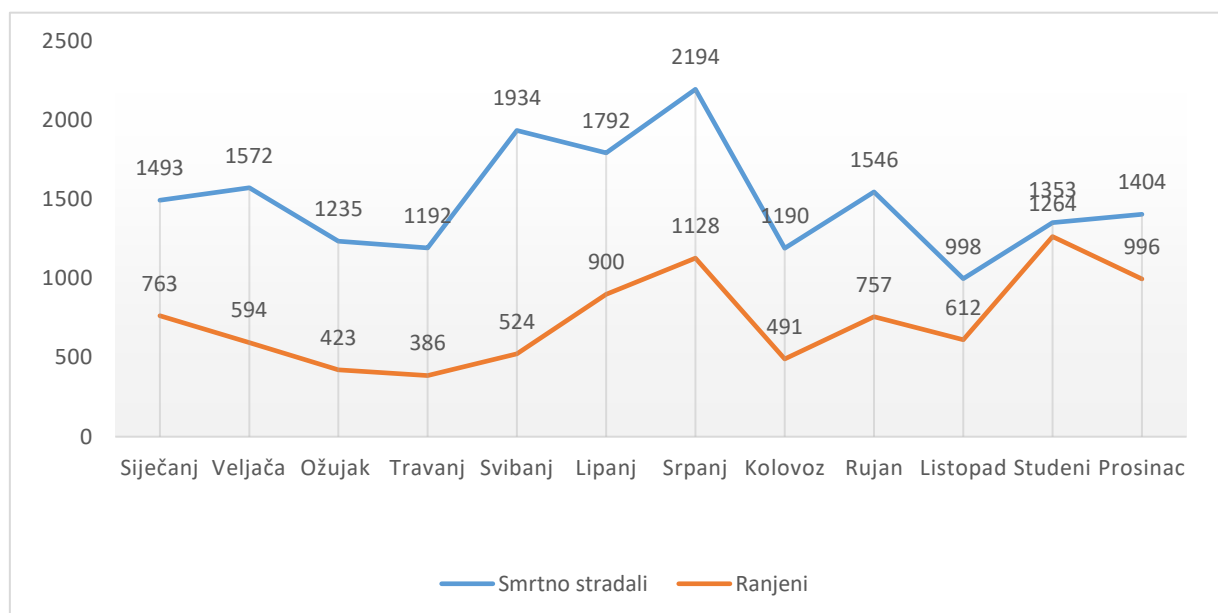
godine, dok je 2016. i 2017. pored smanjene terorističke aktivnosti došlo i do pada broja smrtno stradalih i ranjenih, a što je vrlo vjerojatno povezano s vojnim gubicima skupine, ali i spomenutim podjelama na tri frakcije unutar same skupine.

Tablica 15: Broj ubijenih i ranjenih uslijed terora Boko Harama u razdoblju od 2009. do 2017.

Godina	Broj ubijenih	Postotak	Broj ranjenih	Postotak
2009	304	1,7%	0	0,0%
2010	72	,4%	130	1,5%
2011	326	1,8%	453	5,1%
2012	1173	6,6%	705	8,0%
2013	1595	8,9%	367	4,2%
2014	6612	36,9%	1747	19,8%
2015	5478	30,6%	3376	38,2%
2016	1089	6,1%	1119	12,7%
2017	1254	7,0%	941	10,6%
Total	17903	100,0%	8838	100,0%

Uspoređujući broj ubijenih i ranjenih osoba (*Grafički prikaz 27*) od posljedica terorističkog djelovanja Boko Harama, najviše je smrtno stradalih osoba zabilježeno tijekom mjeseca srpnja, odnosno njih 2.194 (12.30% ubijenih osobe), te svibnja (1.934 osoba ili 10.80%), odnosno lipnja i veljače. Mjesec srpanj je ujedno i najaktivniji mjesec u pogledu izvršavanja terorističkih udara, ali i najubojitiji mjesec u pogledu smrtnog stradavanja i ranjavanja. Povećani broj smrtnih slučajeva od akcija terora Boko Harama u srpnju je moguće povezan s obilježavanjem eliminiranja Mohammeda Yusufa, prvog vođe organizacije i provođenjem ciljanih terorističkih napada u znak osvete za njegovo ubijanje. Nastavno na navedeno, u mjesecu srpnju, ali i svibnju dominiraju teroristički napadi Boko Harama usmjereni prema civilima i civilnim institucijama što rezultira većim brojem smrtnih slučajeva. Konkretno, u mjesecu srpnju je sveukupno evidentiran 131 napad prema civilima dok je u mjesecu svibnju evidentirano 99 napada.

Grafički prikaz 27: Broj ubijenih i ranjenih uslijed terora Boko Harama od 2009. do 2017.

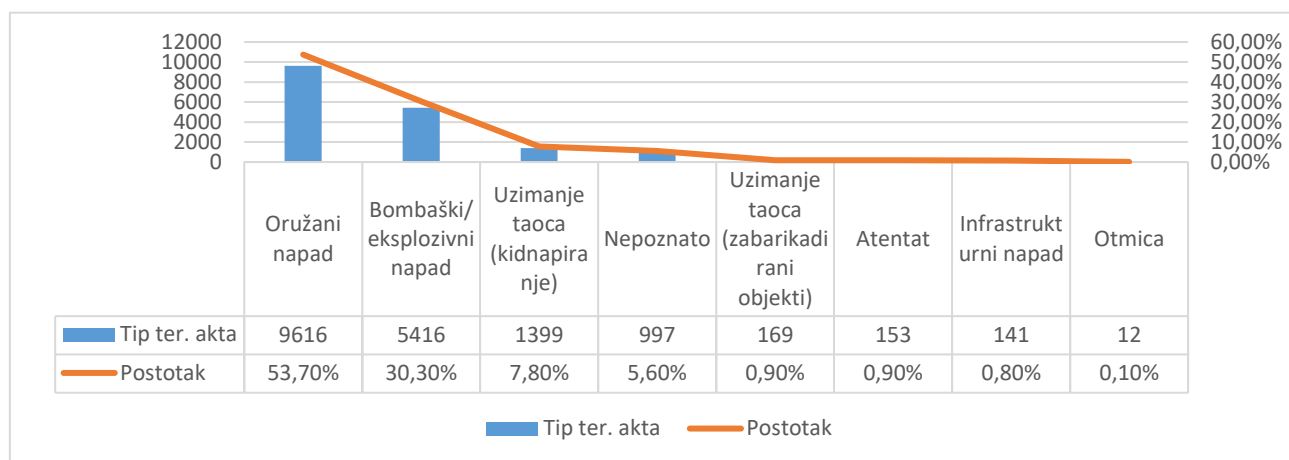
Analiziramo li podatke iz tablice 16., razvidno je da se najviše smrtno stradalih slučajeva, odnosno njih 11.782 ili čak 65.80% dogodilo prilikom terorističkog napada na civile i civilne institucije, koje su mete ujedno i najnapadaniji ciljevi. Općenito prilikom napada na civilne ciljeve, pripadnici Boko Harama napadaju i muslimansko i kršćansko stanovništvo, a veliki broj žrtava iz navedenog korpusa ukazuje da se radi o takozvanim lakim metama. One radi svoje prirodne nezaštićenosti predstavljaju racionalan izbor kod pripadnika Boko Harama. Najveći broj smrtno stradalih osoba, poslije civila, evidentiran je prilikom izvršavanja napada na vojsku i vojne objekte, konkretnije njih 1.396 ili 7.80%, zatim slijedi 1.290 ubijenih (7.20%) prilikom napada na religijske institucije, dok je 1.102 osoba smrtno stradalo prilikom terorističkih udara na policijske snage.

Tablica 16: Prikaz broja ubijenih prema meti napada od Boko Harama u razdoblju od 2009. do 2017.

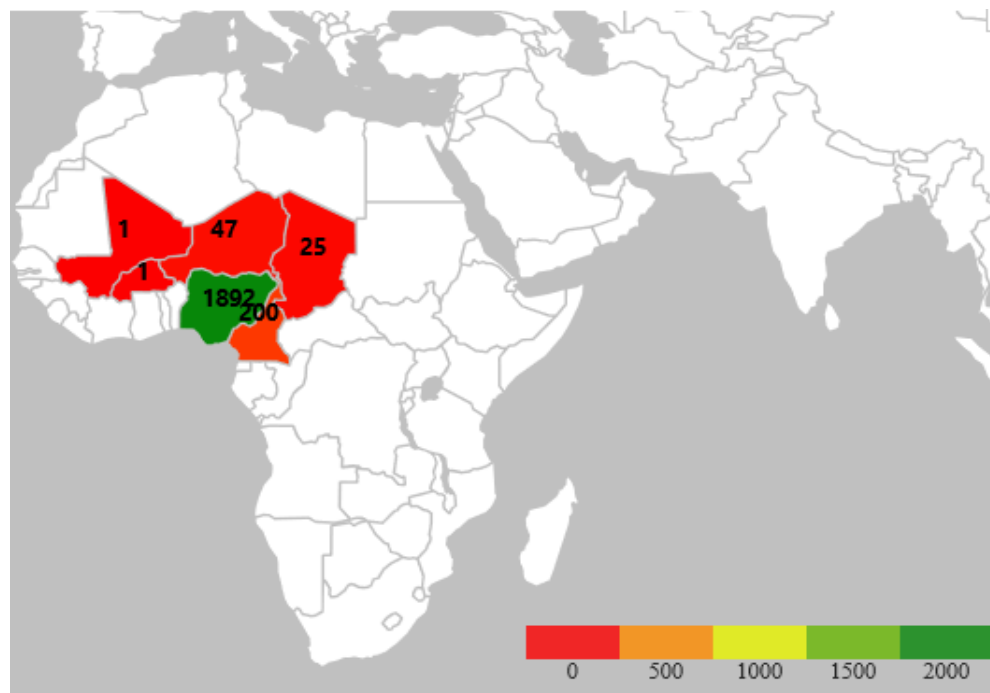
Meta napada	Broj ubijenih	Postotak
Civili i civilne institucije	11782	65,80%
Vojska i vojni objekti	1396	7,80%
Religijske institucije	1290	7,20%
Policija	1102	6,20%
Poslovni objekti	611	3,40%
Vladine institucije	593	3,30%
Prijevoz (bez zrakoplova)	402	2,20%
Edukacijske ustanove	379	2,10%
Teroristi	167	0,90%
Nepoznato	94	0,50%
Diplomacija i diplomatska predstavnništva	40	0,20%
Telekomunikacije	19	0,10%
Nasilne političke stranke	12	0,10%
Novinari i mediji	10	0,10%
Nevladine organizacije	4	0,00%
Drugo	2	0,00%
Sveukupno	17903	100%

Tip terorističkog udara koji je prouzročio najveći broj smrtno stradalih osoba (*Grafički prikaz 28*) jest oružani napad, uslijed kojeg je sveukupno smrtno stradalo 9.616 osoba (53.30%), zatim slijede bombaški/eksplozivni napadi, u kojima je smrtno stradalo 5.416 osoba ili njih 30.30%, dok je uslijed uzimanja taoca (kidnapiranja) smrtno stradalo 1.399 osoba, odnosno njih 7.80%. Oružani napad i bombaški napad odgovorni su za smrtno stradavanje 84% svih ubijenih osoba od pripadnika skupine Boko Haram, a ujedno su to dvije najčešće korištene taktike.

Grafički prikaz 28: Prikaz broja ubijenih prema tipu terorističkog akta od Boko Harama

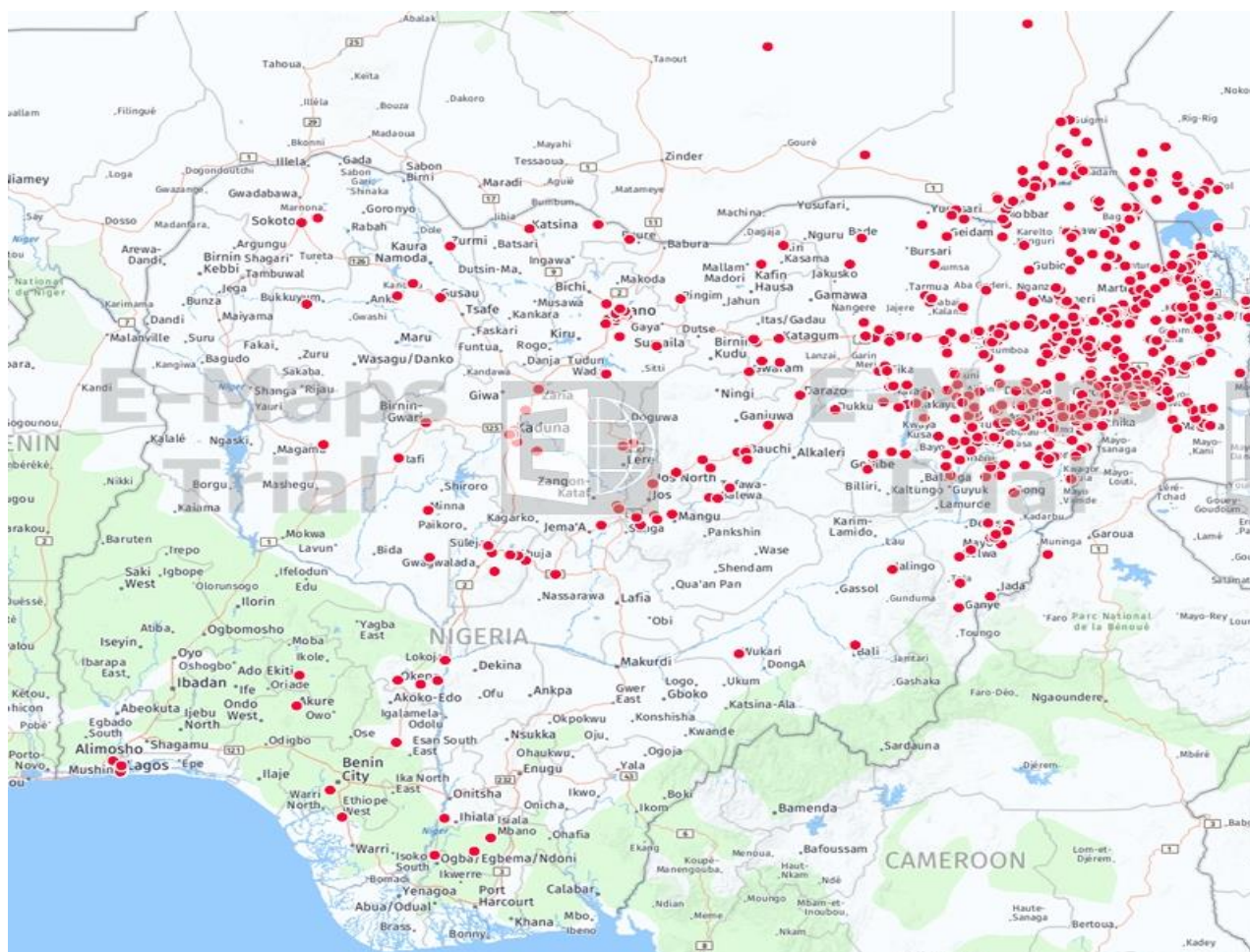

Grafički prikaz 29: Broj terorističkih udara Boko Harama po državama

Analizom frekvencije terorističkih akata skupine Boko Haram iščitava se njihova disperzija na teritorij nekoliko država iz čega se zaključuje da navedena skupina ima međunarodni karakter. Međutim, terorizam Boko Harama je dominantno vezan uz državu Nigeriju (N=1892 udara), zatim Kamerun (N=200 udara), Niger (N=47 udara) i Čad (N=25 udara), te po jedan teroristički udar na području države Mali i Burkine Faso (*Grafički prikaz 29*).

Karta 2: Disperzija terorističkih udara Boko Harama prema lokaciji terorističkog akta

Izvor: Vlastiti prikaz

Temeljem analize lokaliteta terorističkih udara dolazimo do izvida iz kojeg je razvidno da je opasnost od terorizma najizraženija u sjeveroistočnim saveznom državama Borno, Adamawa i Yobe, to jest području susjednih država Čada, Nigera i Kameruna. Iz navedenog prikaza nedvojbeno je kako teroristički akti dominiraju na prostorima naseljenim većinskim muslimanskim stanovništvom iz čega se zaključuje da su muslimani glavne mete terorističke skupine Boko Haram (*Karta 2*). Korištenje terora prema muslimanskom stanovništvu neodvojiv je *modus operandi* islamističkih terorističkih organizacija koje počivaju na ideologiji salafitskog učenja i društvenog uređenja prema šerijatskom pravu. Stoga, Boko Haram odbacuje mogućnost sekularnog društvenog uređenje te se protivi tradicionalnom shvaćanju islama i sve one muslimane koji se nisu podčinili ili preobrazili prema njihovom (salafitskom) razumijevanju islama smatraju nevjernicima i svojim legitimnih metama terorističkog djelovanja.

8.5.2. PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU – BOKO HARAM

PRIMJENA U PROTUTERORIZMU – BOKO HARAM

Prema rezultatima provedenog istraživanja, primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora za terorističku skupinu Boko Haram u protuterorizmu očituje se u sljedećim aspektima:

- Raščlambom geoprostornog terorističkog djelovanja, uočava se da je Boko Haram nadnacionalna panislamska teroristička organizacija.
- Analizom rezultata istraživanja, razvidno je da pripadnici Boko Harama dominantnom distribucijom terorističkih napada prema civilima i civilnim ciljevima na sjeveroistoku Nigerije nastoje:
 - a) korištenjem kondigne moći, odnosno difuzijom nasilja, kažnjavanja i mučenja podčiniti tamošnje muslimansko stanovništvo;
 - b) pokazati područje djelovanja neupravljivim, a državno suprotstavljanje teroru neuspješnim;
 - c) pozicionirati se kao alternativa regionalnim i lokalnim nositeljima legalne vlasti;
 - d) zavladatai tim teritorijem, pogotovo područjem savezne države Borno u kojoj je skupina i nastala;
- Analizom prostornih podataka o lokalitetima terorističkih akata Boko Harama (*Karta 2*) vidljive su partikularne zakonitosti i logika djelovanja, odnosno da se napadi ne događaju nasumice. S tim u vezi najveća vjerojatnost i rizik od terorizma Boko Harama egzistira na sjeveroistoku Nigerije, odnosno području dominantno naseljenim muslimanskim življem. Riječ je o savezima država Borno, Adamawa, Yobe i Gomb te saveznoj državi Kano na sjeverozapadu Nigerije.
- S obzirom na to da je riječ o nadnacionalnoj terorističkoj organizaciji, dosadašnji trend terorističkih udara prema stranom teritoriju, determinira pojačani rizik od terorističkih udara u pograničnom području s Nigerom, Čadom i Kamerunom.
- Analiza kojom se utvrđuju buduće snage, slabosti, prilike i prijetnje jasno pokazuje da su državne slabosti iz spektra protuterorizma primarno determinirane u neadekvatnoj zaštiti i suprotstavljanju oružanim napadima Boko Harama prema civilnom stanovništvu na

sjeveroistoku Nigerije, što s druge strane pripadnici Boko Harama koriste kao svoju prednost i priliku u odnosu na državu, a pogotovo u prikazivanju njezine nesposobnosti i neefikasnosti u zaštiti civila. U tom smislu, prilike države uočavaju se u pojačavanju ofenzivnih akcija prema pripadnicima Boko Harama na sjeveroistoku Nigerije i preuzimanju dominacije na tom prostoru.

- Temeljem analiziranih podataka o vremenskom grupiranju terorističkih akata Boko Harama, uočena je najveća frekvencija napada tijekom mjeseca srpnja. Pokazuje se kako je pojačani opseg terorističkih napada u srpnju u korelaciji s obilježavanjem eliminiranja Mohammeda Yusufa, prvog vođe Boko Harama i provođenjem strateških napada u znak osvete za njegovo ubijanje. Navedeni trend pojačanog djelovanja u srpnju ukazuje na potrebu podizanja razine ugroze od terorizma i uvođenja represivnih i zaštitnih mjera sigurnosti.
- Prepoznata ugroza od smrtnog stradavanja od posljedica terorizma dominantno je izražena u mjesecu srpnju, kada skupina povećava volumen terorističkog djelovanja. Dobivena znanja bitna su u svrhu ranog upozoravanja i uzbunjivanja u cilju preveniranja i sprječavanja akcija terora.

PRIMJENA U PROTUTERORU – BOKO HARAM

Nije utvrđena direktna primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuteroru budući da analizirana GTD baza ne sadrži znanja o budućim terorističkim napadima već je utvrđena njezina posredna korist. Dakle, dobivena znanja utječu na odabir mjera protuterora, odnosno korištenja različitih zaštitnih mehanizama i tehnološko-tehničkih rješenja u svrhu sprječavanja i otežavanja izvršenja terorističkog udara. Stoga, uloga obavještajnih informacija iz otvorenih izvora za terorističku skupinu Boko Haram u protuteroru vidljiva je u sljedećim aspektima:

- Sukladno geoprostornim znanjima o glavnim metama napada, do sprječavanja i otežavanja izvršenja terorističkog udara može doći povećanjem broja vojnih snaga i pripadnika zakona i reda na području sjeveroistoka Nigerije, ali i ciljanom zaštitom sela/gradova od upada pripadnika Boko Harama.

- Budući da je teroristička aktivnost registrirana i na području susjednih država (Čad, Niger i Kamerun), u akcijama protuterora potrebno je zajedničko (koordinirano) međunarodno djelovanje.

8.5.3. ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – BOKO HARAM

Obavještajne informacije iz otvorenih izvora ukazuju na činjenicu da je Boko Haram tijekom 2009. godine bio fokusiran na religiozno podučavanje (Zenn, 2019) što je utjecalo na nisku razinu terorističke aktivnosti opaženu temeljem uvida u GTD bazu za navedenu godinu. Raspoloživi podaci ukazuju da Nigerija nije predvidjela terorističku ugrozu Boko Harama, niti je bila pripremljena na agresivnu terorističku kampanju iz 2011. i 2012. godine (Olalekan, 2011), iako su na to upućivale javno dostupne informacije prezentirane u obliku objave džihada protiv Nigerije i SAD-a (ICG, 2014). Temeljem empirijske analize GTD baze uočava se da je glavnina terorističkih napada 2011. i 2012. godine bila usmjerena prema policijskim ciljevima, na što je utjecala slaba pripremljenost sigurnosnog sustava. Prema drugim obavještajnim informacijama iz otvorenih izvora, Nigerija je 2013. godine na sjever države uputila oružane snage (ICG 2014) a empirijski podaci iz GTD baze ukazuju na posljedični trend smanjivanja terorističkih udara te godine. Drugim riječima, protuteroristička strategija vojnog suprotstavljanja na terenu rezultirala je smanjenjem broja udara, odnosno ugroze od terorizma u cjelini. Za razliku od 2011. i 2012. godine, Boko Haram je, prema izvidu iz GTD baze, već 2014. i 2015. godine terorističku aktivnost dominantno usmjerio prema novim metama, konkretnije prema civilima i civilnim institucijama. Ova znanja ukazuju na brzo adaptirajući karakter skupine i racionalnost pri izbor budućih ciljeva napada, odnosno s težih meta na lakše ciljeve, što bez sumnje civili jesu. Provedena analiza vremenskog slijeda evidentiranih terorističkih udara iz GTD baze za razdoblje 2009.-2017., upućuje na povećani oprez od daljnjeg terorističkog djelovanja Boko Harama na području Nigerije, osobito na području sjevera države.

U kontekstu detektiranja dinamike budućih terorističkih udara temeljem analize trenda, rezultati istraživanja ukazuju na terorističku prijetnju tijekom cijele godine, pri čemu je vjerojatnost od izvršavanja terorističkog udara najizglednija u mjesecu srpnju. Iz navedenog se nameće zaključak kako je pojačana teroristička prijetnja u srpnju povezana s osvetničkom taktikom terora zbog eliminacije nekadašnjeg lidera skupine Mohammeda Yusufa u srpnju 2009. godine. Vrijednost

obavještajnih informacija iz javno dostupne GTD baze u kontekstu protuterorističke strategije, to jest suprotstavljanju terorizmu, vidljiva je na primjeru dobivanja konkretnih znanja o primarnim ciljevima interesa Boko Harama, kada je riječ o metama napada. Na primjeru empirijske analize podataka GTD baze uočava se da pripadnici Boko Harama svoje udare dominantno usmjeravaju prema civilima i civilnim institucijama (čak 51.90% udara), policijskim snagama (11.40% udara) i religijskim institucijama (7.80% udara). Ta znanja imaju bitan doprinos u kontekstu suprotstavljanja teroru, odnosno izradi obavještajnih informacija iz otvorenih izvora, jer donose konkretna znanja o ciljevima terorističkih napada i primjenjiva su za daljnje planiranje akcija zaštite te sprječavanja terorističkih akata. U tom smislu važnim se nameću znanja o glavnim lokacijama napada, kako bi protuterorističke akcije bile usmjerene prema žarišnim točkama. Prema obavještajnim informacijama iz GTD baze, razvidno je da će Boko Haram nastaviti djelovati prema dosad najnapadanijim lokacijama, konkretnije prema sjeveroistočnim saveznom državama Borno, Adamawa i Yobe, to jest području susjednih država Čada, Nigera i Kameruna. Također, osnovom uvida u GTD bazu, može se tvrditi da će pripadnici Boko Harama buduće terorističke napade nastaviti provoditi korištenjem dosad najčešće primjenjivane taktike, odnosno uporabom oružanog napada. Iako prema podacima analize trenda postoji i visok stupanj opasnosti od izvršavanja samoubilačkih napada koji je *modus operandi* 2015. godine doživio svoj brojčani vrhunac, a 2017. je nastavljen trend rasta takovih napada. U promatranom istraživačkom vremenskom odsječku, skupina je oružani napad koristila u 42.2% slučajeva. Smrtno stradavanje od terorističkog napada najizglednije je prilikom napada na civilne mete i to tijekom mjeseca srpnja (65.80%) i to od oružanog napada.

U smislu prevencije terorizma, ovo znanje je iznimno korisno, radi preveniranja budućih napada na otvorenom ili zatvorenom prostoru, s obzirom na znanje o najčešćim metama napada to jest prema civilima. Temeljem uvida u disperziju napada uočava se dominantna izvedba napada na prostorima naseljenima muslimanskim stanovništvom. Nigerija (N=1892 terorističkih udara), zatim Kamerun (N=200 udara), Niger (N=47 udara) i Čad (N=25 udara) i dalje će biti ugroženi od terorizma Boko Harama, na što upućuju obavještajne informacije izvida iz GTD baze te je malo vjerojatno očekivati da će uslijediti razdoblje nenasilja. Štoviše, navedeni podaci nepobitno dokazuju pretenzije Boko Harama ka stvaranju jedinstvene islamske države na tom području. Istovremeno, nedvojbeno je uočljivo da je Boko Haram nacionalna i nadnacionalna panislamska teroristička organizacija. Stoga, u pogledu suprotstavljanja međunarodnom terorizmu Boko

Harama, potrebno je planirati međunarodnu protuterorističku strategiju temeljenu na bitnim elementima ovog istraživanja kada je riječ o *modus operandi*, ciljevima napada, lokalitetima i drugim bitnim pokazateljima za uspješno suprotstavljanje.

8.6. TERORISTIČKA SKUPINA IZ AZIJE

8.6.1. TERORISTIČKA ORGANIZACIJA - ISLAMSKA DRŽAVA

Takozvana Islamska država (engl. *Islamic State - IS*), sunitska je teroristička organizacija koja svoje ishodište ima u revolucionarnoj struji islama, to jest ideji izvučenoj iz političkog islama. Ipak, bitan utjecaj na nastanak ove skupine imao je sociološki te povijesni kontekst pobunjeničke protuameričke kampanje u Iraku. Drugim riječima, pojava Islamske države direktno seže u američko-irački sukob i američku intenciju svrgavanja tadašnjeg sunitkog predsjednika Iraka Saddama Husseina. To je u isto vrijeme i povod za ekstenziju islamizma, ali i stvaranje novog bojnog polja islamizma. Osim toga, nastanak je moguće promatrati i kroz religijsku prizmu sunitkog suprotstavljanja većinskom šiitskom stanovništvu Iraka. Tako je američka okupacija Iraka 2003. godine, omogućila Jordancu Abu Musab al-Zaraqawiju, bliskom suradniku Osame bin Ladenu, osnivanje Al'Qaide u Iraku (AQI) (ar. *tanzim qaidat al-jihad fi bilad al-rafidain*) 2004. godine. Konkretno, AQI službeno je nastala 17. listopada 2004. godine iz džihadističke grupe u Iraku *Jama'at al-Tawhid wa'l-Jihad* (Pool, 2004: 4; Bunzel, 2015:14). Autor Cole Bunzel (2015: 13) smatra kako je upad Sjedinjenih Američkih Država u Irak ekstremizirao i motivirao brojne muslimane na dolazak u džihad, te ojačao al-Zaraqawijeve ideološke temelje, koji predstavljaju obrazac današnje terorističke organizacije Islamske države. U tom smislu isti autor kaže kako je al-Zaraqawij pledirao snažnu protušiitsku agendu i uspostavu jedinstvene države u Iraku prema pravilima kalifata. U konačnici, taj se aktivizam kasnije manifestirao u neugasivoj želji Islamske države za uspostavom kalifata, ne samo na području Iraka, već i šire. Bitna karakteristika Islamske države je provedba “obrambenog džihada” te “ofenzivnog džihada” (Bunzel, 2015:10). Razliku između obrambenog i ofenzivnog džihada najbolje je razjasniti kroz egzistencijalno-očuvalački aspekt s jedne strane i ekspanzionistički okvir s druge strane. Konkretnije, središnja pobuda obrambenog džihada jest obrana islama, to jest islamskih teritorija od neprijatelja ili osvajača dok ofenzivni džihad podrazumijeva širenje i obuhvaćanje novog prostora islamom (Napoleoni, 2015: 89). Međutim, sukladno podacima jednog novijeg istraživanja autora Johannes Siebert, Detlof von Winterfeldt i Richard S. John, vođe Islamske

države vode se s četiri osnovna strateška cilja: (1) “uspostavom kalifata u Iraku i Levantu” (2) “nadzorom i upravljanjem kalifatom” (3) “ekspanzijom islama i šerijatskog zakona širom svijeta” (4) “ponovnim vraćanjem snage i sjaja sunitskom islamu”. U njima je sukus analize eksperata iz područja terorizma i provedene analize govora vođa Islamske države. Koautori Siebert, Winterfeldt i John su dokumentirali da se ciljevi sljedbenika s druge strane mogu podijeliti na humanitarno, vjersko i osobno ispunjenje. Prema nalazima autora bitna je i razlika između Islamske države i Al’Qaide. Tako navode da Islamska država zagovara kontroliranje Iraka i Sirije, a Al’Qaida je bitno fokusiranija na globalni džihad (Siebert, Winterfeldt i John, 2015).

Abu Musab al-Zarqawi je okončao svoje djelovanje u lipnju 2006. godine kad je smrtno stradao uslijed vojne operacije američkih vojnih snaga. Tada je novi sukcesor Al’Qaide u Iraku postao al-Zarqawijev dojučerašnji najbliži suradnik, Egipćanin Abu Ayyub al-Masri, koji je skupinu, ali i područje pod njihovom kontrolom u listopadu 2006. godine prozvao Islamskom državom Irak⁷⁸ (engl. *Islamic State of Iraq – ISI*) (Laub i Masters, 2014: 2). Tim je činom samo na deklarativnoj razini ostvaren primarni politički cilj to jest stvorena paradržava u Iraku. Samo četiri godine kasnije, konkretnije u travnju 2010. godine u operaciji američko-iračkih snaga ubijen je i Abu Ayyub al-Masri, koga je naslijedio, tada malo poznati, Abu Bakr al-Baghdadi (Bilandžić, 2014: 236; HISTORY, 2019). Razdoblje građanskog rata u Siriji, poslužilo je al-Bagdadiju za postupno jačanje svoje pozicije, ali i širenje dominacije unutar sunitskog korpusa na području Sirije. Konačno, krajem 2011. godine Al-Baghdadi je u Siriju uputio grupu militantata s ciljem formiranja džihadističke skupine Jabhat al-Nusra⁷⁹, koja je vrlo brzo postala vodeća sunitska militantna organizacija u toj zemlji (Bunzel, 2015: 24). Prema istom autoru, Al-Bagdadadi je u

⁷⁸ Novo proglašena država nerijetko se nazivala Islamska država Irak (engl. *Islamic State of Iraq* ili ar. *Dawlat al-‘Iraq al-Islamiyya*) u kojoj živi iračka sunitska populacija, ali i Islamska država u Iraku (engl. *the Islamic State in Iraq* ili ar. *al-Dawla al-Islamiyya fi ‘l-‘Iraq*) koja je stvorena za sve muslimane (država prema načelima kalifata) prema ideji bin Laden a i al-Zaraqawija ili samo Islamska država (engl. *the Islamic State* te ar. *al-Dawla al-Islamiyya*) (Bunzel, 2015: 17-18).

⁷⁹ Iako su inicijalno pripadnici Jabhat al-Nusre u Siriju poslani kao prikriveni dio Islamske države Irak, skupina i njezin vođa Abu Muhammad al-Jawlani brzo su stekli reputaciju uspješne i brutalne terorističke skupine. Isprva odan Islamskoj državi Irak i Abu Bakr al-Bagdadiju, Abu Muhammad al-Jawlani je odbio podčiniti se al-Bagdadiju i njegovom proglasu iz travnja 2013. godine u kojem javno svrstao organizaciju Jabhat al-Nusra pod Islamsku državu Irak, odnosno novoosnovanu Islamsku državu Iraka i Levanta. Abu Muhammad al-Jawlani i drugi zapovjednici iz Jabhat al-Nusre, koji se nisu podčinili ISIL-u i al-Bagdadiju, objavili su u studenom 2013. godine da nastavljaju svoje djelovanje kao sirijska organizacija Al’Qaide pod imenom “*the al-Qaeda Organization in Bilad al-Sham*” (Anzalone, 2016).

travnju 2013. godine objelodanio širenje Islamske države Irak na prostor nekadašnjeg Šama⁸⁰ (ar. *Sham*). Od tada se organizacija Islamska država Irak (*Islamic State of Iraq – ISI*), naziva imenom Islamska država Iraka i Sirije (ISIS). Naime, predstavnici šireg javnog i znanstveno-stručnog establišmenta kada govore o terorističkoj organizaciji Islamska država, podrazumijevaju Islamsku državu Iraka i Sirije (engl. *Islamic State of Iraq and Syria – ISIS*), odnosno, Islamsku državu Iraka i Levanta (IDIL) (engl. *Islamic State of Iraq and Levant – ISIL*), to jest Islamsku državu Iraka i Šama (engl. *Islamic State of Iraq and Sham – ISIS*), što su prihvatljive istoznačnice za takozvanu Islamsku državu. Također, skupina je javno vrlo dobro poznata i pod nazivom DAIŠ, odnosno *Daesh* i *DAIISH* te *Da'esh* odnosno *Daech*, što je akronim za arapski naziv *al-Dawla al-Islamiya fi al-Iraq wa al-Sham* koji u prijevodu znači “gaziti pod nogama” (Pemberton i Knox, 2019).

No, Islamska država se protivi upotrebi imena DAIŠ te ga smatra pejorativnim u kom kontekstu je pozivala na osvetu svih koji ju oslovljavaju navedenim imenom. Daljnja teritorijalna ekspanzija skupine nastavljena je 2014. godine kada su pripadnici Islamske države zavladao bitnim sunitским područjima na sjeveru Iraka (Robinson *et al.*, 2017: 1) te uspostavili kontrolu u gradovima Faludži, Mosulu i Tikritu (HISTORY, 2019). U lipnju 2014. godine teroristička organizacija Islamska država Iraka i Šama (ISIS) samoproglasila je uspostavu kalifata te se trijumfalno prozvala Islamskom državom (Bunzel, 2015: 31). Od tada skupina službeno ne koristi druga imena izuzev Islamske države (ID). Već početkom srpnja 2014. godine, vođa organizacije Abu Bakr al-Baghdadi u džamiji u Mosulu proglasio se vođom kalifata, konkretnije kalifom to jest vođom svih muslimana, koji je stvorila Islamska država. Usporedno s tim, glavnim gradom proglašen je sirijski grad Raka, koji su pripadnici Islamske države osvojili početkom 2014. godine (Robinson *et al.*, 2017: xx). Tako samoproglasena paradržava nikada nije dobila međunarodno pravno priznanje, čak niti od država u kojima je većinsko sunitско stanovništvo. Procjene grupe

⁸⁰ Šam, ili na arapskom jeziku *Sham*, je povijesno ime za Veliku Siriju, koji se prostor u engleskom i francuskom jeziku naziva Levant radi čega se ova organizacija često spominje i pod nazivom Islamska država Iraka i Levanta (engl. *Islamic State of Iraq and Levant – ISIL*). Izraz Levant se pojavio u srednjovjekovnom francuskom jeziku i doslovno se prevodi kao uspon, te označava područje gdje izlazi sunce, dok se u njemačkom jeziku to područje naziva *Morgenland*. (Woolf i Porzucki, 2015). U povijesni prostor Šama ili Levanta ulazi „istočno mediteransko priobalje između Anadolije i Egipta (Harris, 2005:xiii nav. u Kasapović, 2014:55). Taj prostor je središte Bliskog istoka i arapskog svijeta jer povezuje islamske države i žitelje s dva kontinenta, konkretnije Aziju i Afriku (Kasapović, 2014: 55).

autora iz znanstveno istraživačke organizacije RAND govore da je Islamska država 2015. godine upravljala teritorijem veličine Velike Britanije (Robinson *et al.*, 2017: 1).

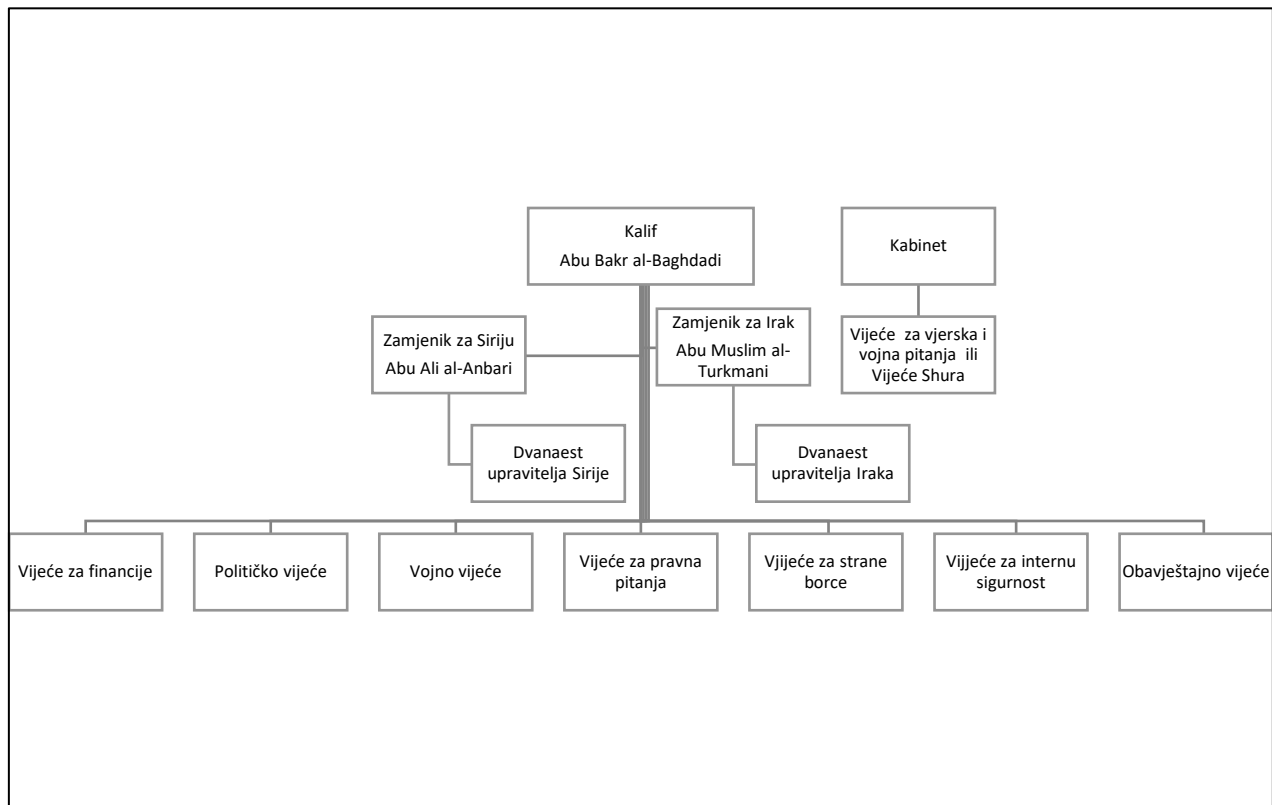
Nemilosrdni teror Islamske države usmjeren je prema muslimanima čije vjersko ishodište nije sunizam, dakle prema šiitima, zatim sunitima koji se ne podčine Islamskoj državi, a napose pripadnicima drugih vjerskih zajednica, odnosno Zapadu u cjelini. Konkretno, Islamska država nakon zauzimanja određenog teritorija na vrlo rigidan način, izazivanjem straha, uvodi primjenu šerijatskog zakona (Ganor, 2015: 58) s jedne strane, dok se s druge strane prema kritičarima obračunava vrlo brzo i ekstremno, to jest mučenjem i osuđivanjem na smrt. U tim okvirima, pripadnici Islamske države više djeluju kako vjerska policija provodeći teror. Bez obzira na svoju brutalnost, Robinson *et al.* (2017: xiii) smatraju kako je naracija o kalifatu očigledno privlačna brojnim muslimanima i glavni inkubator dolaska stranih boraca iz cijelog svijeta. Stoga se nameće zaključak kako je bitan indikator uspješne i organizirane antizapadne agitacije te ideološke i socijetalne promidžbe skupine, ali i cjelokupnosti te paradržave, broj pristiglih džihadista na teritorij Sirije i Iraka. Zanimljivi podaci dolaze od sigurnosno-obavještajne istraživačke kuće *The Soufan Group*, čije procjene ukazuju da je do 2015. godine na područje takozvane Islamske države otputovalo između 27 i 31 tisuća stranih boraca⁸¹ iz čak 86 zemalja svijeta (SG, 2015: 4). Ipak, za te brojke zaslužne su brojne medijske operacije utjecaja, ponajprije javno širenje pomno odabranih idejnih (tekstualnih ili video) konstrukata prema targetiranoj skupini mladih muslimana. Takve kampanje su manipulativnog karaktera i usmjerene su na preobraćenje i ekstremizaciju ciljane skupine. Dakle, terorističke skupine koriste instrumente kondicionirane moći. To znači da one uvjeravanjem nastoje promijeniti mišljenja i stavova određene skupine ili pojedinca. Krajni cilj je njihovo podčinjavanje terorističkoj skupini. Kako navodi John Galbraith (1983: 33) podčinjavanje može doći kao rezultanta (1) eksplicitnog i (2) implicitnog korištenja kondicionirane moći. Proces eksplicitnog podčinjavanja uključuje neposredno uvjeravanje pojedinca ili grupe da je ispravno ponašanje, vjerovanje i shvaćanje samo ono koje se preporučuje dok je implicitno pokoravanje determinirano okruženjem u kojem se

⁸¹ Prema procjeni Europske unije u razdoblju od 2011. do 2016. godine Islamskoj državi se priključilo gotovo 42 tisuće stranih boraca iz 120 različitih država svijeta (Network, 2017: 6). Međunarodni centar za proučavanje radikalizacije i političkog nasilja (engl. *The International Centre for the Study of Radicalisation* - ICSR) pak raspolaže s brojkom od 20 tisuća stranih boraca koji su se pridružili Islamskoj državi do 2015. godine (ICSR, 2015).

odраста i živi. Dakle, prihvaćanje te isticanje pripadnosti nekoj skupini ili religiji rezultat je osobnog shvaćanja da se radi o ispravnoj stvari (Galbraith, 1983: 33).

U tu svrhu Islamska država je naizmjenično objavljivala dvije bitne promidžbeno-edukativne publikacije, *Dabiq* i *Rumiyah*, koje su bile dostupne brojnim mladim muslimanima na različitim jezicima. Mnogi mladi muslimani smatrali su Islamsku državu idealnim modelom to jest savršenom državom u kojoj će ostvariti cjelovitu vjersku ispunjenost odnosno pravu vjeru, obitavati na području sebi jednakih, odmaknuti se od tobože dekadentne Zapadne civilizacije te živjeti u duhovnoj čistoći. S druge strane, brojni pripadnici druge i treće generacije muslimana u Europi bili su ciljane skupina Islamske države, radi stvaranja “usamljenih vukova” (engl. *lone wolf*), spremnih na izvršavanje terorističkih akata (Ganor, 2015: 63). U tim okvirima bitnim se pokazalo korištenje novih sofisticiranih tehnologija za komuniciranje poput Twittera i Facebooka te Instagrama (Gonar, 2015: 59). Organizacijska struktura Islamske države pokazuje da skupina posjeduje sve komponente koje određuju jednu terorističku organizaciju. Bilandžić (2014: 203) pod ključnim elementima podrazumijeva “vojno i političko krilo” te “hijerarhijski ustroj”. Tako Islamska država u hijerarhijskom pogledu na čelu ima kalifa ili vrhovnog zapovjednika. Nakon smrtnog stradavanja dugogodišnjeg vođe skupine Abu Bakr al-Baghdadija u listopadu 2019. godine, Islamska država je njegovim nasljednikom proglasila Abu Ibrahim al-Hashimi al-Qurayshia. Prema izvedenoj strukturi Thompsona i Shuberta (*Slika 4*), Kabinet obavlja funkciju izvršne vlasti (ar. *Al Imara*) Islamske države, a čine ju kalif, njegovi savjetnici i dva zamjenika. Zbog teritorijalne prisutnosti i pretenzija na području Iraka i Sirije, kalif Islamske države ima jednog zamjenika za Siriju te jednog za Irak. Organizacija ima tijela zadužena za politička, vojna, financijska i pravna pitanja te tijelo za strane borbe, unutarnju sigurnost te obavještajne poslove.

Slika 4: Struktura Islamske države prema Thompsonu i Shubertu 2015.

Izvor: Thompson i Shubert (2015).

Prema raspoloživim podacima *START Team University of Maryland (National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism)* vrhovni zapovjednik ili kalif decentralizirao je vođenje i provedbu terorističkih akata na svoje zamjenike u Iraku i Siriji (START, 2014). Stručnjaci iz Marylanda smatraju da podređeni zapovjednici rezolutno upravljaju svojim područjem, što ovu terorističku skupinu čini jedinstvenom u pogledu velike autonomije podređenih dužnosnika kalifu. Navode i kako Islamska država za razliku od drugih džihadističkih skupina ima razvijenu sposobnost upravljanja ili kontroliranja zauzetih područja. Premda nije izmislila novu terorističku strategiju, ova skupina je zaštitni znak terorizma 21. stoljeća i brutalnog širenja terora to jest straha i panike prema ciljanoj skupini (Ganor, 2015: 60).

Važno je naglasiti kako će predmet analize biti evidentirani teroristički akti takozvane Islamske države u GTD bazi od travnja 2013. godine kada je Abu Bakr al-Baghdadi objelodanio širenje Islamske države Irak na prostor Levanta te promjenu imena u ISIL. Iako je prvi teroristički akt povezan s Islamskom državom evidentiran u GTD bazi ranije, konkretnije 12. ožujka 2013.

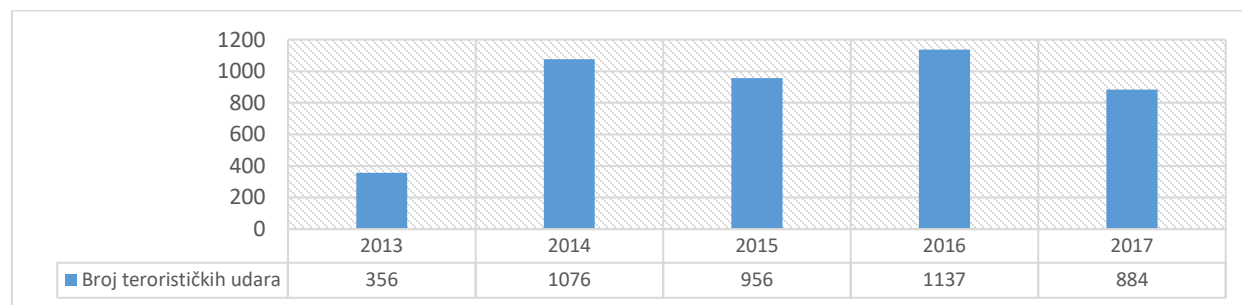
godine, potonji slučaj se odnosi na otmicu jednog talijanskog i jednog britanskog državljanina na području Sirije. Oteti zapadnjaci, Talijan Federico Motka i Britanac David Haines tada su zarobljeni. Federica Motku su pripadnici Islamske države oslobodili u svibnju 2014. godine, dok je David Haines gotovo javno mučno dekapitiran. Taj čin je postao zaštitni znak necivilizacijske bezobzirnosti pripadnika Islamske države i njihovog tretiranja zapadnjaka te usadio strah i paniku kod svih nemuslimana na okupiranom području Iraka i Sirije⁸².

Iz grafičkog prikaza 30., uočava se kako je Islamska država prema podacima iz GTD baze, u promatranom vremenskom odsječku počinila 4.409 terorističkih udara. Zanimljiva analiza dolazi od autor Cole Bunzela (2015: 26-30), koji situaciju unutar Islamske države u 2013. i 2014. godini ocjenjuje neskladnom. Autor kaže kako to razdoblje obilježava etabliranje skupine u Siriji, odnosno pozicioniranje organizacije unutar sunitskog korpusa, ali i javni sukob s Al'Qaidom u ostvarivanju premoći unutar muslimanske zajednice u svijetu (*ar. Uma*). Stoga se uočava niža razina terorističke aktivnosti u 2013. godini, za razliku od intenziviranja napada u 2014. godini, na što je vrlo vjerojatno utjecala usmjerenost organizacije na konsolidiranje svoje pozicije na području dvije države. Uzlazna putanja broja terorističkih udara vidljiva je 2014. godine, i u korelaciji je s nastavkom teritorijalnog širenja Islamske države u toj godini, što je jasan pokazatelj učvršćivanja al-Bagdadija na čelu organizacije. Iako je Islamska država u 2015. godini kontrolirala područje identično veličini Velike Britanije (Robinson *et.al.*, 2017: 1), iste je godine pretrpjela i bitne gubitke, to jest izgubila je kontrolu nad sirijskim gradom Kobanom te gradom Tikritom u Iraku i područjem Sinjara na sjeveru Iraka (AFP, 2017), što je definitivno dovelo do manjeg broj terorističkih udara te godine. Porast broja terorističkih napada u 2016. godini, u kojoj je počinjeno najviše napada, povezan je s brojnim terorističkim udarima koji su svoja poprišta našli u brojnim državama svijeta.

⁸² Primjerice, isti *modus operandi* viđen je u Iraku 2004. godine kad je zarobljen i obezglavljen američki državljanin Nicholas Berg za čije se ubojstvo dovodi u vezu al-Zawahiri, vođa Al' Qaide u Iraku (START, 2014: 18). Koautori Latifi i Shtufi (2019: 383-384) kažu kako „indignacija koju danas pobuđuju javne egzekucije” ISIL-a “u stvari je indignacija biopolitičke savjesti modernih društava”, aludirajući da se zaboravlja da su ranija društva funkcionirala u svakodnevnom nasilju, odnosno da je okrutnost nekad bila sastavni dio starog svijeta. Koautori naglašavaju da je obezglaviti čovjeka u vrijeme kalifa Omara bila normalna stvar, kao i za vrijeme jakobinaca u Francuskoj. Autori navode da je humanizacija žrtve zapisana tek u 19. stoljeću što pripadnici Islamske države odbacuju (Latifi i Shtufi, 2019: 384). Primjerice, smrtna kazna obezglavlivanjem postojala je u Švicarskoj do 1910. godine, u Njemačkoj do 1949., a u Francuskoj do 1981. godine.

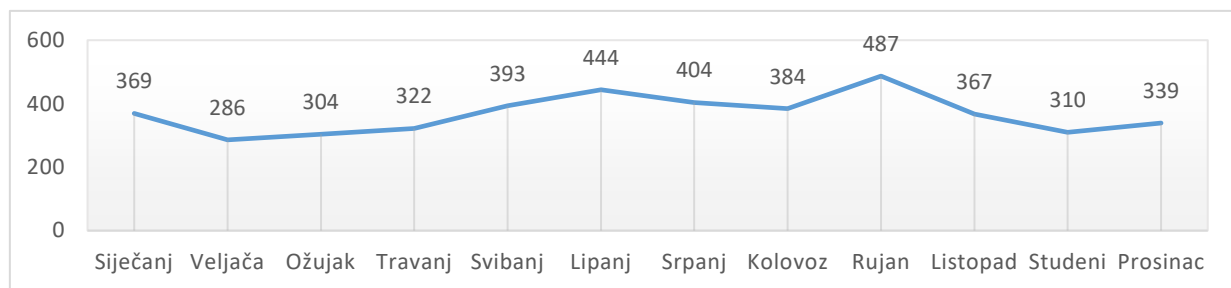
Interesantni su podaci BBC-a (2018), koji navode da je Islamska država 2016. godine preuzela odgovornost za napade u “Egiptu, Turskoj, Indoneziji, Francuskoj, Belgiji, Njemačkoj, Sjedinjenim Američkim Državama, Finskoj i Bangladešu”. Novi pad broja terorističkih napada evidentiran je u 2017. godini, što je i logično budući da su koalicijske snage predvođene Sjedinjenim Američkim Država oslobodile većinu nekadašnjeg teritorija pod okupacijom Islamske države (BBC, 2018). Međutim, zanimljivi podaci prezentirani su u publikaciji *The Carter Center Syria Project 2019* naziva “*A review of ISIS in Syria*” koji donose saznanja o nastavku smanjenja broja terorističkih udara Islamske države u 2018. i 2019. godini. Autori publikacije smatraju da je smanjenje broja udara u direktnoj korelaciji s gubitkom teritorija na području Sirije i Iraka, odnosno smanjenim operativnim kapacitetima Islamske države (CC, 2019: 3).

Grafički prikaz 30: Broj terorističkih udara Islamske države od travnja 2013. do 31. prosinca 2017.

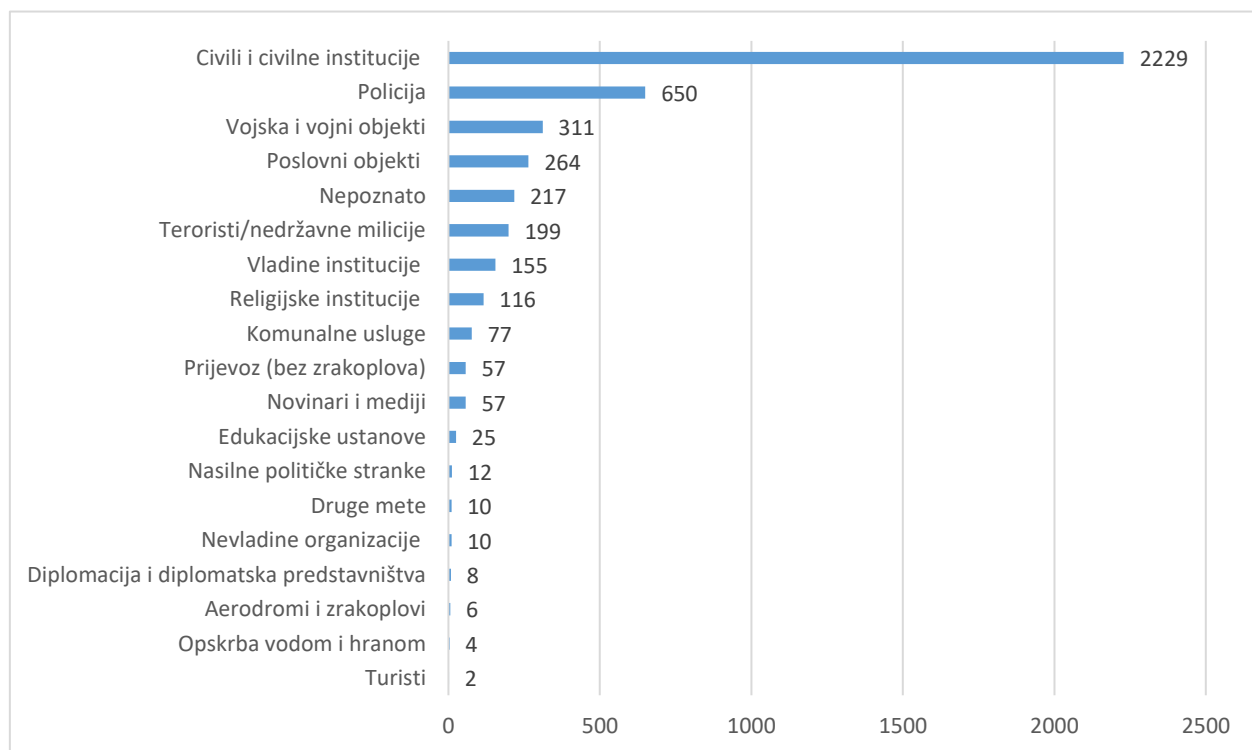

Frekvencijska analiza terorističkih udara prema mjesecima, pokazuje visoku zastupljenost terorističkih udara u gotovo svakom mjesecu. Ipak, analiza pokazuje da prednjače teroristički napadi u rujnu u kojem mjesecu je Islamska država izvršila 487 udara, što prosječno iznosi 121 teroristički udar tijekom mjeseca rujna (*Grafički prikaz 31*). S druge strane, teroristička aktivnost je očita i tijekom mjeseca lipnja i srpnja u kojim mjesecima je također evidentirano više o 400 udara. Tek je u mjesecu veljači broj terorističkih napada ispod tri stotine, konkretnije provedeno je 289 akata. Tragajući za kontinuitetom napada, razvidno je da je gotovo najbliža teroristička neprekidnost prisutna tijekom ljetnih mjeseci.

Grafički prikaz 31: Broja terorističkih udara Islamske države po mjesecima od travnja 2013. do 31. prosinca 2017.

Grafički prikaz 32: Sveukupna raspodjela terorističkih udara Islamske države prema metama napada

Poseban interes pripadnika Islamske države predstavljaju civili i civilne institucije, odnosno takozvane nebranjene ili lake mete, a takvih napada je više od 50% ili njih 2.229 (*Grafički prikaz 32*). Iz toga se izvlači zaključak kako je Islamska država visoko selektivna organizacija u pogledu odabira ciljeva terorističkog djelovanja. Od civila i civilnih institucija prisutni su napadi na nespecificirane civile (34,95), civile na području grada/sela/predgrađa (25,5%), napad na stambene objekte (13,1) te trgove i mjesta okupljanja (9,8%) i dr. Ako uzmemo u obzir činjenicu da je u promatranom razdoblju najviše udara izvršeno na području Iraka, zatim Sirije, a civili su

pritom najnapadanija meta, možemo zaključiti da su pripadnici ne sunitske populacije najizloženija skupina. Tu prije svega ubrajamo muslimane šiite.

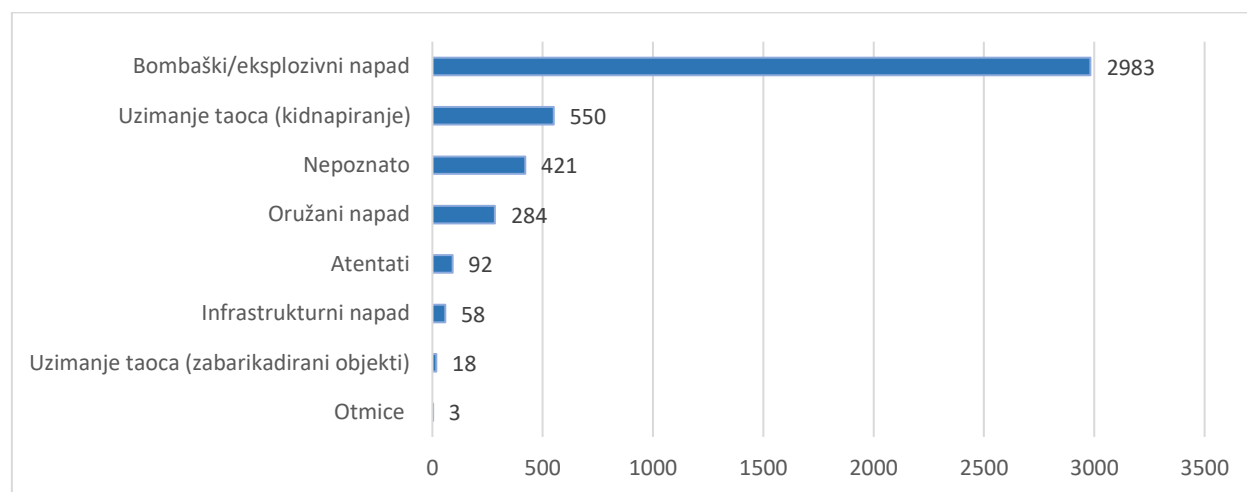
Na tom tragu je i izjava bivšeg američkog državnog tajnika John Kerrya koji je naglasio kako “pripadnici Islamske države napadaju kršćane jer su kršćani, jezide jer su jezidi i šiite jer su šiiti” (CEP, 2019). Primjerice, Islamska država je u svom petnaestom izdanju promidžbenog magazina *Dabiq* pozivala i odobravalala napade na kršćane. Nadalje, slijede napadi na policijske ciljeve (650 udara ili 14,70%) te pripadnike oružanih snaga i vojne objekte (311 udara ili 7,10%) (*Grafički prikaz 32*). Međutim, policijski i vojni objekti zajedno čine tek nešto više od 20% meta, što dodatno ukazuje na bitnu fokusiranost organizacije prema civilnim ciljevima. Prevladavajući teroristički napadi prema civilnim metama odgovaraju strateškom proglasu upravljanja divljaštvom iz knjige *The Management of Savagery: The Most Critical Stage Through Which the Umma Will Pass*⁸³ (arp. *Idārat at-Tawaḥḥuṣ: Akḥṭar marḥalah satamurru bihā l 'ummah*) islamističkog stratega *Abu Bakr Najija* iz 2004. godine. Drugi riječima eskalacijom nasilništva (terora), širenjem straha i narušavanjem javnog reda i mira islamistička teroristička skupina nastoji postići širi društveni kaos i bezakonje. Dakle, nasilništvom i terorom želi se polarizirati društvo određene muslimanske države. Ono što se još želi postići jest slabljenje države i njezine moći te nemogućnost upravljanja kaosom i konačno priklanjanje stanovništva provoditeljima nasilja koji sebe smatraju spasiteljima i novim upraviteljima. Upravo se navedenom taktikom nastoji destabilizirati Irak i Sirija te prikazati neupravljivim od Zapada i olakšati proces preuzimanja i stvaranja šerijatske države.

Na ovom primjeru uočena je zanimljiva razlika između dviju ideološki bliske terorističke organizacije, konkretno Islamske države i Al'Qaide. Dok je polovica svih napada Islamske države usmjerena prema civilima, Al'Qaida tek u 15,50% slučajeva svoje napade usmjerava prema toj ciljanoj skupini. Drugim riječima, Al'Qaida u većoj mjeri napada elemente države (vojska i policija) odnosno dominantno se koristi logikom pobunjeničke gerilske skupine (engl. *insurgency*). Prema grafičkom prikazu 32., slijede napadi prema poslovnim objektima (264 udara ili 4,90%), teroristima i nedržavnim milicijama (199 udara ili 4,50%), vladinim institucijama (155 udara ili 3,50%), religijskim institucijama (116 udara ili 2,60%), komunalnim metama (77 udara

⁸³ Knjiga je svojevrsni strateški dokument, odnosno temeljna nit vodilja i svojevrsno opravdanje za upotrebu nasilja islamističkih terorističkih organizacija ka stvaranju šerijatske države.

ili 1,70%) te prema novinarima i medijima (57 udara) i prijevozu bez zrakoplova (57 udara). Preostali napadi iz grafičkog prikaza 32., zastupljeni su tek u manje od 1% slučajeva.

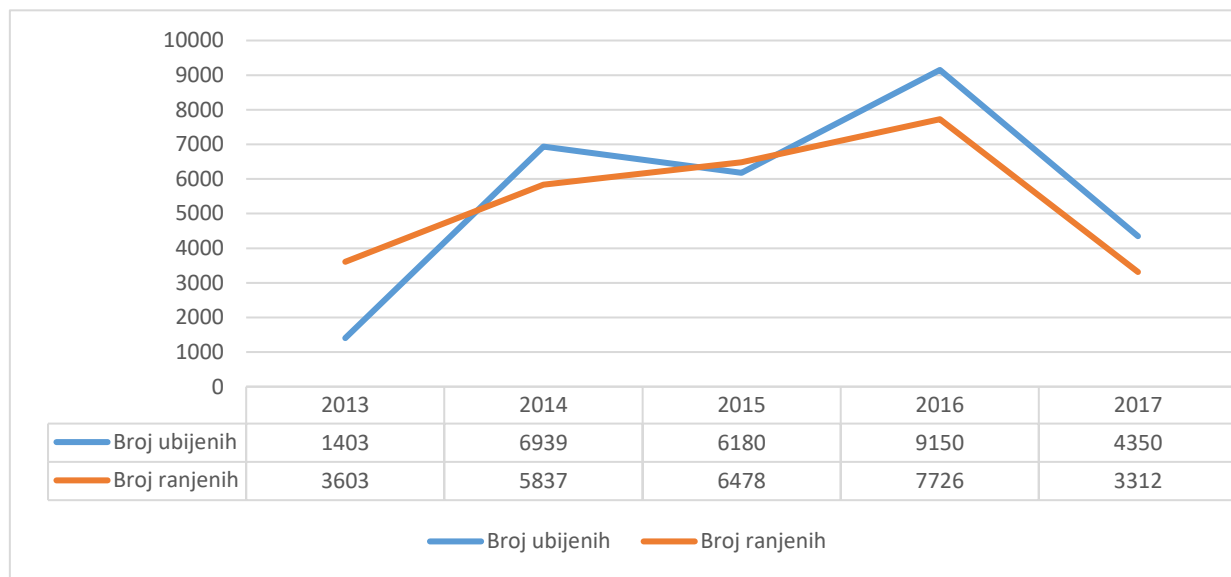
Grafički prikaz 33: Tipovi terorističkih akata koje koristi Islamska država

Može se uočiti kako podaci izvida iz grafičkog prikaza 33., ukazuju da pripadnici Islamske države u taktičkom pogledu dominantno izvode bombaške/eksplozivne napade, a takovih je 67,7% ili 2.983 akata. Važno je napomenuti da je od 2.983 napada, njih skoro polovica (1.481) bila usmjerena prema civilima i civilnim institucijama. Druga najčešće korištena taktika s 550 (ili 12,5%) provedenih terorističkih akata je uzimanje taoca kidnapiranjem, dok treća taktika do kraja nije bila poznata u 421 terorističkom napadu. Slijedi oružani napad (284 udara ili 6,4%), atentat (92 udara ili 2,1%), infrastrukturni napad (58 akata ili 1,3%), te uzimanje taoca u zabarikadiranim objektima (18 udara ili 0,4%) i otmica (3 napada ili 0,1%).

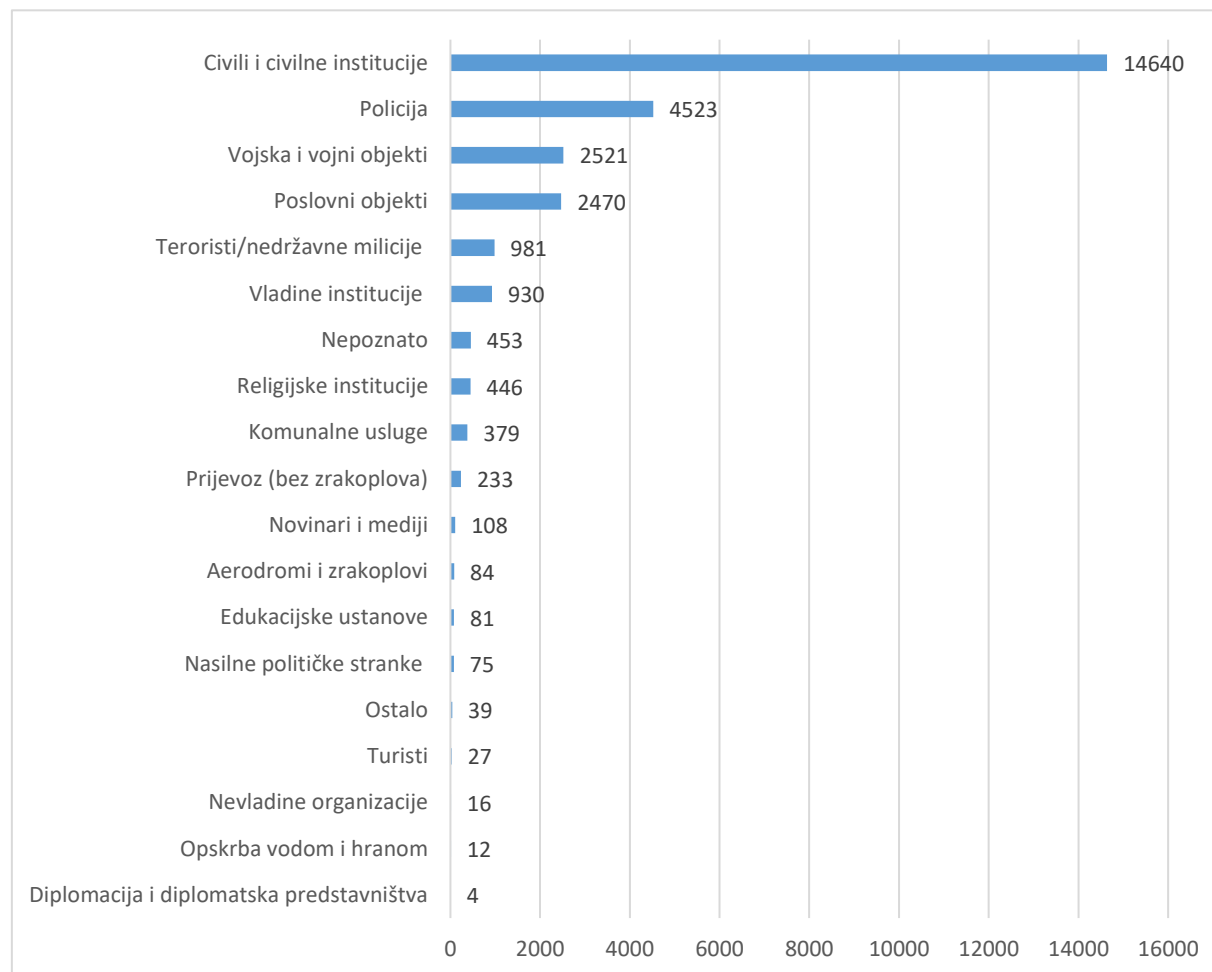
Od posljedica terorističkog udara Islamske države u vremenskom razdoblju od 2013. do 2017. godine smrtno je stradalo 28.022 osobe, a ranjeno ih je 26.956 (*Grafički prikaz 34*). Međutim, utvrdimo li konkretne pokazatelje, jasna je percepcija da je najviše smrtnih stradavanja zabilježeno u razdoblju pojačane terorističke aktivnosti skupine, konkretnije 2014., 2015. i 2016. godine. Drugim riječima, postoji korelacija u broju terorističkih udara i teritorijalnom širenju Islamske države s brojem smrtno stradalih i ubijenih. Dakle, veći broj napada generira veći broj žrtava u cjelini. S tim u vezi, iz grafičkog prikaza 34., evidentno je da je 2016. zabilježeno najviše smrtnih slučajeva.

Grafički prikaz 34: Broj smrtno stradalih i ranjenih od posljedica terorizma Islamske države

Pri pogledu na rezultate broja smrtno stradalih prema meti napada iz grafičkog prikaza 35., uočava se kako je 14.640 osoba ubijeno prilikom terorističkog napada na civile i civilne institucije. Lako je zaključiti da su civili najnapadanija meta te ujedno najpogibelnija skupina kada je u pitanju taktika Islamske države. Pored taktike napada na civile, značajan broj smrtnih slučajeva generira se uslijed terorističkog napada na policijske ciljeve (4.523 ubijena) te vojsku i vojne objekte (2.521 smrtno stradalih). Zanimljivo je da udari na navedene ciljeve ukupno čine 77% svih smrtnih slučajeva ove skupine. Zatim slijede smrtni slučajevi prilikom napada na poslovne objekte (2.470 ubijenih), nedržavne milicije/teroriste (981), te vladine institucije (930), nepoznate mete (453), zatim religijske institucije (446), komunalne mete (379). U nastavku grafičkog prikaza 36., navedene su mete u kojima je smrtno stradalo manje od 1% osoba.

Grafički prikaz 35: Prikaz broja smrtno stradalih prema meti napada od Islamske države

Kada analiziramo tip terorističkog akta koji je prouzročio najveći broj smrtnih stradanja (Tablica 17), dolazimo do izvida kako je uslijed bombaškog/eksplozivnog napadu ubijen najveći broj osoba, točnije njih 14.350 ili njih 51.20%, zatim slijedi uzimanje taoca kidnapiranjem, pri čemu je život izgubilo 7.382 osoba ili njih 26,30%. Nepoznata taktika, odnosno modus koji nije do kraja identificiran, odgovorna je za čak smrtno stradanje 3.032 osobe. Slijedi oružani napad (2.498 ubijenih), uzimanje taoca u zabarikadiranim objektima (2.498 ubijenih), atentat (186 ubijenih) te infrastrukturni napad (106 ubijenih). Najmanje osoba je smrtno stradalo u otmicama, njih 4.

Tablica 17: Prikaz broja ubijenih prema tipu terorističkog akta od Islamske države

TIP TERORISTIČKOG AKTA	BROJ UBIJENIH
BOMBAŠKI/EKSPLOZIVNI NAPAD	14350
UZIMANJE TAOCA (KIDNAPIRANJE)	7382
NEPOZNATO	3032
ORUŽANI NAPAD	2498
UZIMANJE TAOCA (ZABARIKADIRANI OBJEKTI)	464
ATENTAT	186
INFRASTRUKTURNI NAPAD	106
OTMICE	4

Pokazatelji (*Tablica 18*), koji se odnose na disperziju provedenih terorističkih udara Islamske države prema državi izvršenja, najbolje detektiraju područje od konkretnog interesa skupine. Podaci ukazuju kako je Irak s brojkom od 3.800 provedenih terorističkih udara (86,20%), središnje mjesto interesa Islamske države. Zanimljivo je kako je Irak mjesto nastanak skupine (AQI), iz koje se u kasnijoj fazi razvila Islamska država. Stoga, izvid o najvećem broju napada na području Iraka ne iznenađuje kad se uzme u obzir interes Islamske države da na tom prostoru nadvlada šiitsku dominaciju. Drugi fokus Islamske države je Sirija u kojoj je izvršeno znatno manje terorističkih udara, njih 431 ili 9,80%. Kada govorimo o terorizmu na području država Europske unije, broj napada je bitno manji u odnosu na područje Bliskog istoka, ali je ipak evidentiran u Francuskoj (9 napada), Belgiji (3 napada), Ujedinjenom Kraljevstvu (2 napada) te u Njemačkoj (1 napad).

Tablica 18: Broj terorističkih udara Islamske države prema državama izvršavanja

Država	Broj akata
Irak	3800
Sirija	431
Turska	71
Libanon	38
Filipini	15
Saudijska Arabija	12
Francuska	9
Jordan	4
Rusija	4
Belgija	3
Egipat	3
Bahrein	2
Iran	2
Libija	2
Pojas Gaze i Zapadna obala	2
Tunis	2
Ujedinjeno Kraljevstvo	2
Njemačka	1

Analizirajući kvantitativne pokazatelje terorističkih udara Islamske države, raspoloživi podaci ukazuju da je nasilje dominantno usmjereno prema većim gradovima na prostoru Iraka. Dominiraju teroristički napadi na području grada Bagdada (605 akata), Mosula (537 akata), Ramadija (112 akata), zatim administrativnog područja Dawr (108 akata) i područja Hawijah (74 akta), te grada Faluđe (72 akta) i Tikrita (68 akata).

8.6.2. PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU – ISLAMSKA DRŽAVA

PRIMJENA U PROTUTERORIZMU- ISLAMSKA DRŽAVA

Primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora za terorističku skupinu Islamska država u protuterorizmu očituje se u sljedećim aspektima:

- Raščlambom terorističke aktivnosti pripadnika Islamske države, uočava se da skupina dominantnom taktikom selektivnih napada prema civilnim ciljevima želi:
 - a) širenjem straha i psihoze izazvati društveni kaos i na taj način oslabiti Irak i Siriju te njihove vlade;
 - b) korištenjem mehanizama kondigne moći prisiliti lokalno muslimansko stanovništvo da se podčini terorističkoj skupini koja sebe vidi jedinim mogućim upraviteljom Sirije i Iraka;
 - c) destabilizirati Irak i Siriju i taj prostor prikazati neupravljivim od tamošnjih vlada i Zapada te olakšati proces preuzimanja i stvaranja šerijatske države.
- Temeljem analize geografskih podataka o državama u kojima Islamska država izvodi terorističku kampanju, neupitno je da se radi o nadnacionalnoj panislamskoj terorističkoj organizaciji.
- Analizom dosadašnjeg opsega terorističkog djelovanja Islamske države, detektirana je izražena vjerojatnost od nastavka terorističkog djelovanja na području Iraka i Sirije, a time i prepoznata ugroza od stradavanja na tom području.
- Napadi prema elementima države, odnosno policijskim i vojnim postrojbama domicilnih i inozemnih (Zapadnih) snaga na području Iraka i Sirije provode se s ciljem odvratanja strane vojne prisutnosti s muslimanskog teritorija te obeshrabrivanja domicilnih i stranih oružanih snaga u njihovom nastojanju eliminiranja Islamske države.
- Posljedica angažiranja stranih oružanih snaga u uništavanju Islamske države, konkretno Sjedinjenih Američkih Država i drugih 59 zemalja⁸⁴ koje zajedno čine međunarodnu koaliciju u borbi protiv Islamske države, za posljedicu ima opći rizik od terorističke prijetnje pripadnika Islamske države prema ciljevima država međunarodne koalicije izvan Iraka i Sirije. Budući da su civili primarna meta napada pripadnika Islamske države, uočava se ugroza od napada islamista (povratnika sa stranih ratišta, vukova samotnjaka ili terora jednog slučaja) prema civilnim ciljevima na teritoriju zemalja članica međunarodne koalicije, odnosno Zapada. Navedeno kauzalno dovodi do potrebe podizanja mjera sigurnosti i zaštite od terorizma povezanog s Islamskom državom s obzirom na opću razinu opasnosti.

⁸⁴ Detaljan popis država, u koje spadaju i zemelje članice EU-a, NATO-a i dr. Vidi: (USDS 2014).

- Elementima teorije igara, odnosno potezom jačanja i intenziviranja vojne prisutnosti te oružanih operacija prema uporištima Islamske države dolazi se do vraćanja privremeno zauzetih teritorija i slabljenja kapaciteta Islamske države. Drugim riječima, uvođenjem u igru (sukob) dodatnih Zapadnih vojnih snaga slabi moć i potencijal Islamske države što u konačnici dovodi do teritorijalne destrukcije i disperzije skupine, odnosno smanjenja terorističke prijetnje.
- Uzimajući u obzir političke ciljeve i *modus operandi* pripadnika Islamske države izgledan je scenarij prema kojem će navedena skupina pokušati konsolidirati svoju moć u slučaju reduciranja strane vojne prisutnosti na području Sirije i Iraka te započeti s osvajanjem područja kojim su prethodno upravljali. Jačanju pozicije Islamske države pomaže i loša gospodarska situacija u Siriji i Iraku, neuspješna i neefikasna vlada i socijalna podijeljenost društva.
- Temeljem analiziranih podataka o prostornom grupiranju terorističkih napada, uočena je najveća vjerojatnost od novih incidenata na području Bagdada, Mosula, Ramadije i dr.

PRIMJENA U PROTUTERORU – ISLAMSKA DRŽAVA

Nije utvrđena direktna primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuteroru budući da analizirana GTD baza ne sadrži znanja o budućim terorističkim udarima već je utvrđena njezina posredna korist. Dakle, dobivena znanja utječu na odabir mjera iz okvira protuterora, odnosno korištenja različitih zaštitnih mehanizama i tehnološko-tehničkih rješenja u svrhu sprječavanja i otežavanja izvršenja terorističkog udara. Stoga, uloga obavještajnih informacija iz otvorenih izvora za terorističku skupinu Islamska država u protuteroru vidljiva je u sljedećim aspektima:

- Sukladno znanjima o glavnim ciljevima (civilne mete) i lokalitetima napada (Bagdad, Mosul, Ramadija i dr.) te najčešće korištenoj taktici napada (bombaški napad) stvoreni su preduvjeti za upotrebu konkretnih protumjera usmjerenih ka zaustavljanju/sprječavanju izvedbe terorističkog napada. Drugim riječima, u cilju zaustavljanja napada prema civilima moguće je aktivirati mjere zaštite (fizičke i tehničko-tehnološke) zgrada/ustanova/škola/religijskih objekata u kojima se okupljaju građani. Nadalje, na

mjestima javnog ukupljanja i središtima gradova moguće je povećati broj snaga zakona i reda, punktova za provjeru vozila, detektora oružja i metala i sl.

- Činjenica da su strane oružane snage, odnosno zapadni ciljevi visokorangirane mete pripadnika Islamske države, navedeno determinira višu razinu njihove zaštite, ali i zaštite državnih ciljeva konkretne države izvan teritorija Iraka i Sirije.
- S obzirom na to da Islamska država akcije terora dominantno provodi tijekom mjeseca rujna, predviđamo da će se terorističke akcije nastaviti u tom mjesecu što je s aspekta ranog upozoravanja važno znanje. U skladu s time, aktivnosti protuterora moraju biti pojačane u mjesecu rujnu kako bi se utjecalo na smanjivanje broja napada.

8.6.3. ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – ISLAMSKA DRŽAVA

Obavještajne informacije iz otvorenih izvora ukazuju na činjenicu da je Islamska država u 2015. godini, opsegom kontrolirala najširi teritorij u svojoj povijesti (Robinson *et.al.*, 2017: 1), dok je istovremeno, prema podacima iz GTD baze, posegnula za manjim brojem terorističkih udara nego 2014. i 2016. godine. Drugim riječima, broj terorističkih udara se smanjuje s teritorijalnim širenjem, što je i logično s obzirom na to da složenost konsolidiranja i kontrole zauzetog teritorija posljedično smanjuje potrebu za novim ofenzivnim terorističkim aktivnostima izvan kontrole Islamske države. S druge je, pak, strane porast broja terorističkih udara u korelaciji s teritorijalnim gubitcima, odnosno smanjivanjem teritorija pod ingerencijom Islamske države. Iako se ne može s potpunom sigurnošću tvrditi, provedena analiza trenda evidentiranih terorističkih udara iz GTD baze za razdoblje 2013.-2017., ukazuje na povećani oprez od nastavka terora na području Iraka i Sirije. Navedeni izvid bez sumnje ukazuje da daljnja protuteroristička strategija mora biti usmjerena prema tim državama u kojima je ishodište nastanka Islamske države. Prema obavještajnim informacijama iz otvorenih izvora malo je vjerojatno da će uslijediti razdoblje nenasilja u Siriji i Iraku, budući da taj prostor predstavlja primarni fokus Islamske države i njezinih boraca, što je evidentno uvidom i u druge otvorene izvore, primjerice istraživanje grupe autora Siebert *et al.*, iz 2015. Primjena obavještajnih informacija iz javno dostupne GTD baze u kontekstu protuterorističke strategije, to jest elementa zaštite od terorizma, vidljiva je na primjeru dobivanja konkretnih znanja o primarnim ciljevima interesa Islamske države, kada je riječ o metama napada. Na primjeru empirijske analize podataka GTD baze uočava se da pripadnici Islamske države svoje udare dominantno usmjeravaju prema civilima i civilnim institucijama

(50% udara), policijskim snagama (14.7% udara) i vojnim ciljevima (7.10% udara). Ta znanja imaju bitan doprinos u kontekstu suprotstavljanju terororu, odnosno izradi obavještajnih informacija iz otvorenih izvora, jer donose konkretne poruke o ciljevima terorističkih kampanja. Ta činjenica skupinu profilira visoko selektivnom, odnosno racionalnom organizacijom u kontekstu odabira budućih ciljeva. Osnovom uvida u GTD bazu, može se tvrditi da će pripadnici Islamske države buduće terorističke napade nastaviti provoditi korištenjem dosad najčešće primjenjivane taktike, odnosno uporabom bombaških/eksplozivnih napada. U promatranom istraživačkom vremenskom odsječku, skupina je bombaški/eksplozivni napad koristila u čak 67.7% slučajeva. U smislu prevencije terorizma, ovo znanje je iznimno korisno, radi preveniranja budućih napada na otvorenom ili zatvorenom prostoru, mjestima masovnog okupljanja, sredstvima javnog prijevoza te svim mjestima gdje su izložene takozvane lake mete, odnosno civili koji su glavna meta skupine. Kada je riječ o najčešćim lokacijama izvršavanja terorističkog udara, izvid ove analize jasno ukazuje kako se radi o iračkim gradovima Bagdadu, Mosulu, Faluđi te Tikritu. Stoga je razina terorističke ugroze navedenih gradova visokog stupnja, što je bitno znanje u kontekstu predviđanja budućih akata terorizma odnosno sprječavanju istih. Istraživanje je pokazalo kako protuteroristička taktika dekapitacije čelnika Islamske države nije prouzročila pozitivne učinke, odnosno nije dovela do kraja djelovanja terorističke organizacije, već je prema kronološkim podacima istraživanja, ubijenog čelnika naslijedio novi sukcesor. Iz navedenog se nameće zaključak kako protuteroristička strategija eliminacije lidera terorističke organizacije dosad nije bila uspješna taktika kada je riječ o Islamskoj državi, što je bitno znanje u kontekstu planiranja budućih protumjera. Etnički i vjerski sukobi, odnosno šiitsko-sunitska previranja te prisutnost stranih oružanih snaga na području muslimanskih država, osobito Iraka i Sirije negativno utječe na sigurnosnu situaciju u tim državama (Pool, 2004: 4; Bunzel, 2015:13-14) i može dovesti do novih terorističkih ugroza. Upravo je marginaliziranje sunitske manjine nakon svrgavanja tadašnjeg predsjednika Saddama Husseina bio generator tenzija i poticaj za terorističku kampanju Al'Qaide Irak (AQI) kao prethodnice Islamske države. Iako je broj terorističkih udara Islamske države na području Europe zanemariv (Francuska - 0,20% udara i Belgija – 0,10%), u odnosu na broj udara u Iraku (86,20% udara) i Siriji (9,80% udara) i dalje je prisutna niska razina terorističke ugroze europskog tla, zbog povratka stranih boraca i takozvanih vukova samotnjaka. S tim u vezi, raspoloživi podaci bez sumnje potvrđuju da primarni interes Islamske države jest širenje utjecaja na području muslimanskih država, prije svega području Irak i Levanta, dok je ofenzivni džihad ili osvajanje novih to jest nemuslimanskih teritorija, na koji se

u nekim trenucima skupina poziva, nije u primarnom fokusu te skupine. Osim toga, izvršavanje terorističkih akata na prostoru Europske unije ili Sjedinjenih Američkih Država znatno je teže organizirati, što zbog smanjene logističke potpore pripadnika Islamske države na tom prostoru, protuobavještajnog djelovanja sigurnosno-obavještajnog aparata određene države te teže izrade improviziranih eksplozivnih uređaja na prirodno nemuslimanskom teritoriju. Islamska država se teritorijalno apstrahirala i disperzirala na manje klike. U svakom slučaju ne možemo govoriti o njezinom nestanku, štoviše njeni pripadnici su se povukli u fazu manje ili veće latentnosti i nastoje održati svoju poziciju dominantne islamističke terorističke organizacije pored Al'Qaide, ideološki slične terorističke organizacije. Svaki neuspjeh u postizanju kalifata vodi do novog i još snažnijeg zvjerstva u cilju stvaranja kalifata, stoga pripadnici Islamske države samo pripremaju povoljne trenutke za nastavak širenja divljaštva.

8.7. FUNDAMENTALISTIČKA RELIGIJSKA TERORISTIČKA ORGANIZACIJA

8.7.1. TERORISTIČKA SKUPINA AL'QAIDA

Al'Qaida je radikalna sunitska međunarodna teroristička organizacija osnovana krajem 20. stoljeća. Ona ima ideološko ishodište u političkom islamu, to jest, doslovnom političkom salafizmu⁸⁵, koji je usmjeren na promjenu kompletnog društvenog uređenja. Bitna karakteristika salafizma, kao pravca unutar sunitskog islama, jest povratak izvornim sociološkim vrijednostima, produhovljenosti i razumijevanju Ku'rana bez hermeneutičkog tumačenja, odnosno kontekstualnog shvaćanja pisanog teksta. Ramadan (2004: 25) naglašava kako su salafiti prepoznatljivi po doslovnom razumijevanju Ku'rana. Naime, salafizam podrazumijeva povratak islama izvornom vjerovanju, odnosno sljedbenicima proroka Muhameda (Henzel, 2005: 70). Štoviše, to se odnosi na Muhamedovo proročanstvo iz vremena njegova boravka u Medini, koje je suprotno razdoblju iz Meke, koje je proročanstvo prožeto vjerskom snošljivošću i duhovnošću (Latifi i Shtufi, 2019: 379-380). Drugim riječima, to bi značilo totalni povratak takozvanoj pravoj vjeri. Važno je naglasiti da je socijalni aktivizam, promidžba i molitva, bitno obilježje početnog djelovanja salafističkog pokreta (Gunaratna i Oreg, 2010: 1047), dok su to prema Bilandžiću (2008a: 327) socijalno-karitativno djelovanje, političko djelovanje i korištenje takozvanog

⁸⁵ Doslovni politički salafizam je radikalna i revolucionarna struja unutar sunitskog islama koja teži suprotstavljanju sekularnim vladajućim režimima u islamskom svijetu te uspostavi šerijatske islamske države te ju karakterizira anti-zapadnjački sentiment (Ramadan, 2004: 27).

džihada. Dakle, karakterizira ga ekstremizacija vjere i selektivna teroristička aktivnost i sijanje straha, to jest protupravno nasilje, destrukcija države i stvaranje kaosa u ideološke svrhe.

Aktualne, ali bitne karakteristike salafizma predstavljaju radikalni i revolucionarni ciljevi, koji se determiniraju u isključivanju zapadnjačkih vrijednosti, sekularnih islamskih režima, odnosno modernog civilizacijskog poretka⁸⁶ i osnivanje jedinstvene Islamske države⁸⁷ prema pravilima kalifata, odnosno apsolutnim načelima šerijatskog zakona (Ramadan, 2004: 27). Sumarno možemo konstatirati da je riječ o politici o kojoj se često govori u kontekstu Globalnog selefijskog džihada (engl. *Global Salafi Jihad*) (Sageman, 2004). Sageman kaže kako to podrazumijeva obnovu islamskih vrijednosti unutar jedinstvene Islamske države bez nacionalnih granica. To je amalgam religije, kulture i politike. Zanimljiv je pogled koautora Latifi i Shtufi (2019: 383) koji salafizam opisuju kao “anti-demokratski”, “netolerantan”, “manihejski u smislu da dijeli svijet na dobre i loše” te kao “apsolutan i konačan” pravac u islamu. Naprosto postoje znakovite razlike u sociološkom, ekonomskom, kulturnom, na kraju i civilizacijskom shvaćanju između pobornika salafizma te činitelja modernih zapadnjačkih normi. Dapače, način na koji su salafizam okarakterizirali Latifi i Shtufi, najbolje opisuje Al’Qaidu i druge islamističke terorističke skupine koje vlastitu ideološku ekstremizaciju grade na takozvanoj vjerskoj utemeljenosti te agendi nesnošljivosti prema vjerskim neistomišljenicima, pa čak i kad oni dolaze iz islamskog svijeta. Time se zapadne vrijednosti i pluralizma potiskuju i deklasiraju te smatraju štetnima za ne dekadentna društva.

Ishodište nastanka Al’Qaide, odnosno salafizma prema Henzeli (2005: 71), seže u jezgru sunitskog islama iz Egipta s kraja 19. stoljeća i početka 20 stoljeća. Autor tvrdi da to razdoblje karakterizira pokušaj povratka čistom i pravom, odnosno izvornom islamu, čije je središte

⁸⁶ Prema mišljenju islamskih fundamentalista dekadencija je temeljna odlika zapadnih vrijednosti i modernog civilizacijskog poretka, ipak dio modernista islamskog društva prepoznaje dobre strane zapadnih demokratskih sustava, ponajprije vide njihovu bitnu ulogu u jačanju političkog sustava i novom procvatu arapskog društva (Matić, 2008: 289). Kritičari modernih civilizacijskih vrijednosti u islamskom svijetu nedopustivim smatraju marginalizaciju vjere i njezino usidrenje izvan javnog prostora (Matić i Bilandžić, 2010: 36). Autorica Davorica Matić (2008: 287) se poziva na povijesničara Bernarda Lewisa i tvrdi da uzajamnost religije i politike determinira islam što je zapisano i u Kuranu iz kojeg vjernici crpe esenciju vjere.

⁸⁷ Primjerice, nakon Prvog i Drugog svjetskog rata u arapskim zemljama dolazi do političkog buđenja te formiranja muslimanskih pokreta usmjerenih prema dokidanju kolonijalne (imperijalističke) dominacije i zapadnih demokratskih stečevina (Matić, 2018: 184-193).

sunitsko sveučilište Al-Azhar iz Kaira u Egiptu. Henzel smatra da su najvažniji utjecaj na stvaranje Al'Qaide, utjecajne salafističke organizacije, a kasnije i terorističke skupine imali učenjaci i zagovornici političkog salafizma iz Egipta poput: Jamal ad-Din Al-Afghanija (1839-1897), koji je pledirao povratak vrijednostima izvornog Muhamedova islama i tvrdio kako je politička borba i pobuna opravdana, zatim Mohammeda Rashida Ridha (1865-1935), koji je također zagovarao povratak "čistog" i "pravog" islama koji će muslimanima osigurati prosperitet, potom Hassan Al-Banna (1906-1949) osnivač Muslimanskog bratstva (engl. *Muslim Brotherhood*) sunitske islamističke organizacije, te Sayyid Qutb (1906-1966), gorki protivnik sekularnih islamskih država, koji je inspirirao i utjecao na svog nasljednika Muhammad Abd al-Salam Faraja. Interesantno je kako je upravo Abd al-Salam Faraja, jedan od učesnika ubojstva egipatskog predsjednika Muhammada Anwara el-Sadata, proglasio takozvane Zanemarene obaveze (engl. *The Neglected Duty*) koje su trebale usmjeriti i podići ideju džihada u islamskom svijetu (Henzel, 2005: 75).

Ipak, od svih prekretnica, desetogodišnji afganistansko-ruski rat (1979-1989) i okupljanje muslimana iz čitavog svijeta, radi obrane i zaštite islamskih vrijednosti, smatra se ishodištem nastanka Al'Qaide, ali i općenito moderne salafitske anti-zapadnjačke agende u cjelini. Rohan Gunaratna (2010: 1047) kaže kako je unutarnji sukob u Afganistanu prerastao u "Sveti rat" (engl. *Holly War*), onog trenutka kada su oružane snage SSSR-a stupile na afganistanski teritorij. Prema navodima Thomasa Hegghammera, za novačenje, odnosno dolazak tadašnjih dragovoljaca bio je zadužen Palestinac Abdullah Azzam⁸⁸. Potonji je bio spiritualni te ideološki inicijator takozvanog Globalnog džihadističkog pokreta (engl. *Global Jihad movement*) i utemeljitelj Uslužnog ureda za borcu (ar. *Maktab Al-Khadamat* - MaK), 1984. godine u Peshawaru na području Pakistana (nav. u Gunaratna, 2010: 1047). Pored mnogobrojnih dragovoljaca iz islamskih zemalja, na područje Peshawara iz Saudijske Arabije došao je i Osama bin Laden (Bilandžić, 2014: 199). Azzam i Osama bin Laden u početku su usko surađivali i bitan broj tadašnjih aktivnosti provodili su zahvaljujući financijskoj pomoći bin Ladena (Gunaratna, 2010: 1048). Nakon inicijalno usklađenih interesa, Osama bin Laden je sve češće zagovarao pokretanje šireg odnosno međunarodnog konteksta borbe, dok je Abdullah Azzam važnim smatrao izgradnju Islamske

⁸⁸ Abdullah Azzam je zagovarao obrambeni džihad usmjeren protiv nemuslimanskih vlada koje vladaju nad većinskim ili manjinskim muslimanskim stanovništvom (više u Kamolnick, 2017: 12).

države u Afganistanu (Post, 2002b: 5). Četiri godine od osnivanja Uslužnog ureda za borbu, Osama bin Laden se distancirao od svojeg dotadašnjeg mentora i istomišljenika Azzama te u Peshawaru (Pakistan) 1988. godine osnovao Al'Qaidu (engl. *The Base*) (Gunaratna, 2010: 1048), zajedno s Egipćaninom Ayman al-Zawahirijem vođom džihada u Egiptu⁸⁹ (Post, 2002b: 5).

Al'Qaida, to jest Saudijac Osama Bin Laden, koji je poznat postao nakon osnivanja skupine, kontinuirano je radio na sustavnoj primjeni salafizma i nužnosti oružanog otpora svetih ratnika protiv Zapada (Blanchard, 2007: CRS-2). To podrazumijeva sveti rat ili napadački džihad korištenjem terora (nasilja) prema stranim ciljevima na teritoriju islamskih zemalja, ali i džihad prema nevjernicima⁹⁰ (ar. *Takfir*) odnosno muslimanima koji se nisu podčinili nekoj terorističkoj organizaciji ili napad sunita na šiite, ali i u slučaju kad kalif naredi muslimanima da krenu u sveti rat.

Važno je stoga navesti da Zapad, konkretnije Sjedinjene Američke Države za vrijeme afganistanskog rata imaju određeni saveznički odnos s Talibanima i Al'Qaidom, kako u financijskom tako i vojnom smislu (tehnika i logistika), ponajviše radi suprotstavljanja oružanim snagama Sovjetskog Saveza. Ipak, do Zaljevskog rata 1991. godine i dolaska vojnih postrojbi SAD-a na područje Saudijske Arabije, Osama Bin Laden nije imao antiameričku naraciju (Bilandžić, 2014: 201). Bin Laden je u intervjuu s Robertom Fiskom 1996. godine javno kritizirao Kraljevinu Saudijsku Arabiju jer je omogućila dolazak snaga SAD-a na sveto muslimansko tlo, ali i američku protuislamsku politiku u cjelini te pomoć Izraelu (Fisk, 1996). Otvorena kritika Saudijske Arabije rezultanta je protjerivanja Osame bin Ladena iz Kraljevine i odlaska u Afganistan te Sudan. Za vrijeme izbjeglištva, bin Laden je u kolovozu 1996. godine objavio "Deklaraciju o ratu protiv američke okupacije dvaju svetih mjesta" kojom se traži implementacija

⁸⁹ Ayman al-Zawahirijem po zvanju liječnik, bio je vođa egipatskog džihada početkom 1990-tih godina s ciljem nasilnog svrgavanja egipatske sekularne vlasti (FBI, 2020). Godine 1992. al-Zawahiri se pridružio Osami bin Ladenu u Sudanu koja država je u to vrijeme bila glavno mjesto obuke militantata za izvršavanje budućih terorističkih napada na zapadne ciljeve. Saudijac bin Laden i Egipćanin al-Zawahiri su 1998. godine sklopili savezništvo, a 2001. godine formalno su ujedinili Al'Qaidu i egipatski džihadistički pokret u jedinstvenu organizaciju Al'Qaidu. Od smrti Osame bin Ladena 2011. godine al-Zawahiri je vođa Al'Qaide (Britannica, 2020).

⁹⁰ Takfir je naziv za muslimana nevjernika ili otpadnika kojeg je tako proglasila neka islamistika skupina radi (1) ne podčinjavanja skupini (2) ne ponašanja u skladu sa šerijatskim pravom (3) nastanjenosti i života muslimana u nemuslimanskoj zemlji (Hassan, 2017: 4).

globalnog radikalnog islama te protjerivanje američkih vojnih postrojbi iz Saudijske Arabije (Esposito, 2008 nav.u Bilandžić, 2014: 201). Također, njegova naracija upućivala je na potrebu i važnost stvaranja jedinstvenog islamskog društva (ar. *Umma*) (Blanchard, 2007: CRS3). Već u veljači 1998. godine bin Laden je osnovao “Islamski front za džihad protiv Židova i križara”, koji se smatrao tajnim nazivom za operacije izvan Afganistana (Gunaratna, 2010: 1050). Bio je to okvir za terorističko djelovanje izvan matičnog područja Al’Qaide, što Rohan Gunaratna (2010) naziva “inozemni džihad” (engl. *external Jihad*). Teroristička aktivnost Al’Qaide izvan granica Pakistana ili Afganistana, pokazala je svoju snagu u kolovozu 1998. godine kada je izveden teroristički udar na veleposlanstvo SAD-a u Nairobiju u Keniji i Dar es Salaamu u Tanzaniji (TCR, 2004: 115). Međutim, sposobnost izvođenja ubilačkih terorističkih udara daleko od centra osnivanja, najbolje dokazuje dosad najdramatičniji i ubojitiji teroristički akt u povijesti, koji je izvršen na simbole američke moći u New Yorku 11. rujna 2001. godine, samoubilačkim udarom dvaju otetih putničkih aviona u nebodere Svjetskog trgovačkog centra.

U organizacijskom smislu, struktura Al’Qaide je vrlo kompleksna, jer osim temeljne odnosno centralne organizacije osnovane od Osame bin Ladena i Ayman al-Zawahirija, postoje brojne decentralizirane podružnice, točnije veće skupine i manje terorističke ćelije (Ronfeldt, 2007: 43), koje su podčinjene i vjerne krovnoj organizaciji. Prema Bilandžiću (2014: 203) Al’Qaidu sačinjava “središnji centralni dio, pridružene terorističke organizacije, pridružene terorističke skupine i neformalna mreža pojedinaca”. Stoga je povezanost s idejom stvaranja jedinstvene šerijatske države, i protuzapadnjački džihad, bio presudan kriterij za formiranje brojnih dislociranih podružnica unutar islamskog korpusa.

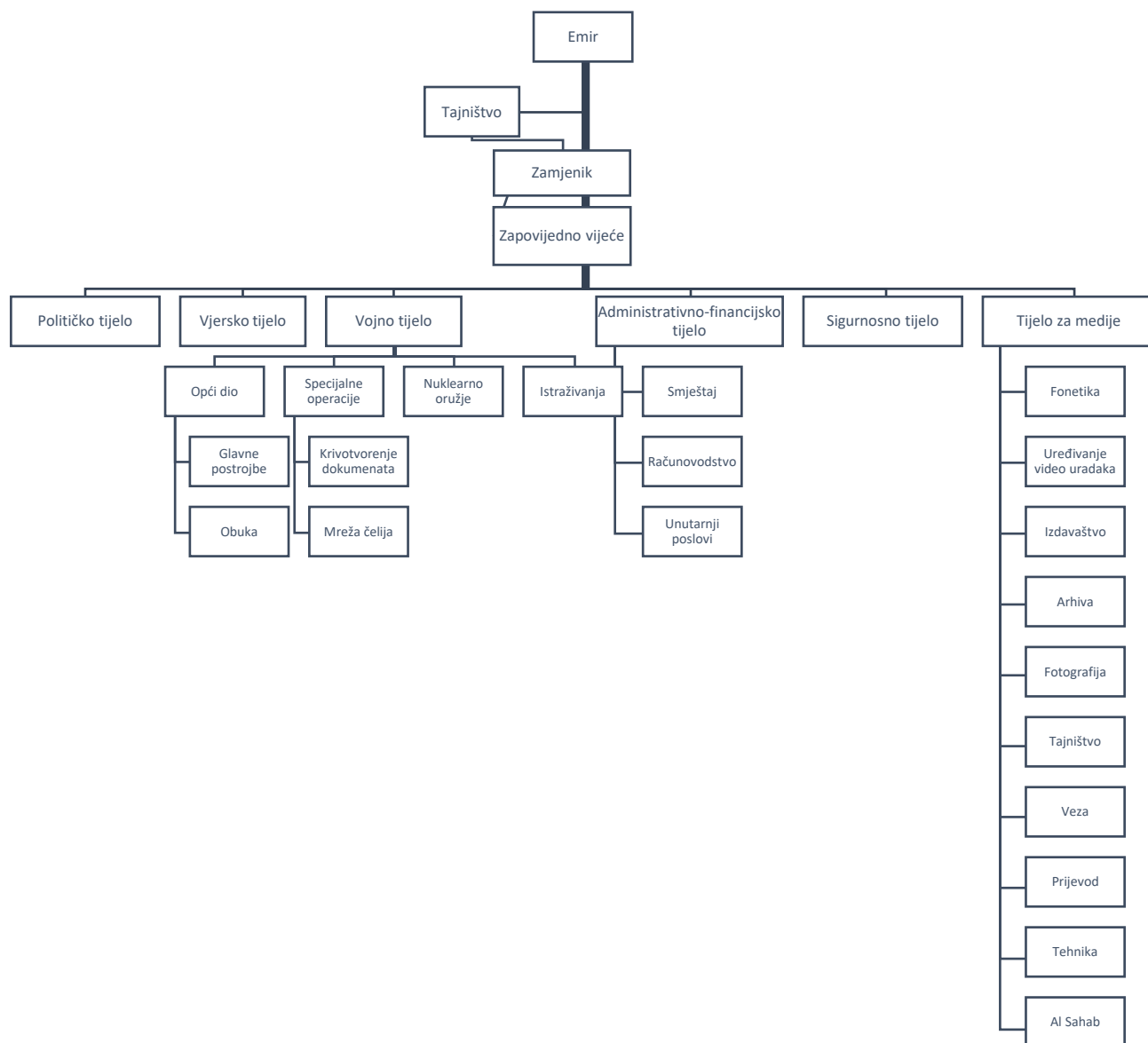
S druge strane, osnivanje regionalnih organizacija posljedično je povezano i s invazijom SAD-a na Irak 2003. godine, što je u konačnici rezultiralo osnivanjem Al’Qaide u Iraku (AQI), 2004. godine od Abu Musab al-Zarqawija (Gold, 2017: 9). Međutim, AQ u Iraku nije jedina skupina koja je privržena krovnoj terorističkoj organizaciji, već je u GTD bazi podataka evidentirana teroristička aktivnost i drugih podčinjenih te odanih podružnica Al’Qaide. Potonje organizacije su: a) Al’Qaida u Libanonu b) Al’Qaida u Saudijskoj Arabiji c) Al’Qaida Arapskog poluotoka (AQAP) d) Al’Qaida za indijski subkontinent e) Al’Qaida islamskog Magreba f) Al’Qaida u Jemenu g) Al’Qaida u Kurdistanu h) Al’Qaida sjeverozapadne regije Khulna u Bangladešu i) Al’Qaida u Švedskoj j) Islamske brigade Al’Qaide i h) Simpatizeri organizacije Al’Qaide. Iako

je osnivanje mreže organizacija Al'Qaide ideološki povezano sa takozvanim svetim ratom protiv Zapada, filijale nisu formirane samo zbog tog cilja. Štoviše, dio podružnica Al'Qaide nastao je kao posljedica snažnog suprotstavljanja šiitskim muslimanima, koje salafiti smatraju krivovjericima, a osobito šiitske skupine privržene Iranu⁹¹. Anti-šiitsko nasilje predvođeno al-Zarqawijem, vođom Al'Qaide u Iraku, zapravo jest refleksija fundamentalističkog džihada Al'Qaide i s tim u vezi negativne percepcije Šiita (Riedel, 2010: 13). Analizirajući strukturu Al'Qaide, Rohan Gunaratna 2010. godine prikazuje vrlo detaljnu *shemu* terorističke organizacije (Gunaratna, 2010:1055).

Pored emira, odnosno neupitnog upravitelja i zapovjednika terorističke organizacije, Gunaratna navodi i zamjenika emira, tajništvo i zapovjedno vijeće (ar. *Majlis Al Shura*). Težište je na emiru koji imenuje tajništvo i zapovjedno vijeće, koje je pak odgovorno za cjelokupni aspekt djelovanja terorističke organizacije te je ujedno i najviše tijelo za donošenje odluka. Unutar organizacije postoje tijela zadužena za politička, vjerska, vojna, administrativno-financijska i sigurnosna pitanja, ali i tijelo za medije i javne medijske operacije. U vojnom tijelu nalaze se trenazno-educativni centri i mreža skupina ili ćelija odgovorna za izvedbu terorističkih akata. Važan element predstavlja segment za krivotvorenje dokumenta, koji budućim teroristima olakšava kretanje među državama. Tako je jedno o ključnijih tijela Al'Qaide za ostvarivanje strateških ciljeva, upravo tijelo za medije, koje je odgovorno za čitav niz aktivnosti odgovornih za vidljivost i novačenje budućih članova Al'Qaide i popularizaciju njezinih aktivnosti u javnom prostoru (*Slika 5*). Vrlo važno obilježje budućih pripadnika Al'Qaide, koje se uzima u obzir kod njihovog novačenja, jest spremnost stradanja odnosno umiranja za džihad (Bilandžić, 2014: 209). Takve osobe se nakon smrti tituliraju nazivom Šehid, što znači žrtva, koju je borac dao u džihadu.

⁹¹ Ipak, javljaju se i određeni unisoni ciljevi Irana i Al'Qaide, koji su na globalnoj razini vezani uz Sjedinjene Američke Države, a na bližem području te mete su Izrael i Saudijska Arabija (Bilandžić, 2014: 208).

Slika 5: Struktura Al'Qaide

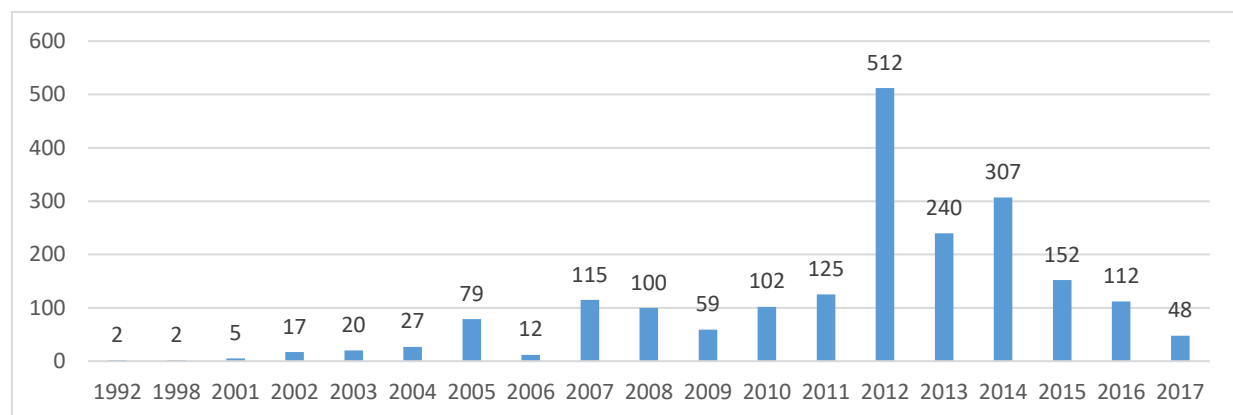
Izvor: Gunaratna (2010: 1055).

Al'Qaidom je do svibnja 2011. godine upravljao Osama bin Laden, koji je smrtno stradao u Pakistanu od posljedica vojne operacije američkih vojnih i obavještajnih struktura. Od tada Al'Qaidom u svojstvu emira upravlja Egipćanin Ayman al-Zawahiri, dugogodišnji blizak

suradnik bin Ladena. Međutim, politički cilj Al'Qaide ostaje nepromijenjen i odnosi se na stvaranje jedinstvene Islamske države sa apsolutnom primjenom šerijatskog prava.

Analiziramo li evidentirane terorističke udare centralne Al'Qaide i njezinih pridodanih filijala, prema podacima iz GTD baze u vremenskom razdoblju od 1992. do 2017. godine zabilježeno je 2.036 napada (*Grafički prikaz 36*). Ipak, izdvojimo li samo terorističke akte centralne Al'Qaide, dolazimo do bitno manjeg broja napada, konkretnije njih 64, koji su prema bazi GTD zabilježeni u razdoblju od 1992. do 2011. godine. Iako su prva dva teroristička udara centralne Al'Qaide provedena još 1992. godine u Jemenu, oni nisu izazvali veću znanstveno-istraživačku pažnju, međutim to se ne može konstatirati za udare šest godina kasnije. Od terorizma u Jemenu, gotovo šest godina Al'Qaida nije provodila terorističke udare. Međutim, 1998. godine Osama bin Laden i Al'Qaida odgovorni su za izvedbu terorističkih udara na veleposlanstva Sjedinjenih Američkih Država u Keniji i Tanzaniji u kojima je stradalo više od 200 osoba. Vrlo je znakovito da se teroristički udar u Keniji dogodio na obilježavanju točno osam godina od dolaska američkih vojnih postrojbi u Saudijsku Arabiju (CNN, 2019). Ovi napadi materijalizirani su samo dvije godine nakon što je Osama bin Laden objavio "Deklaraciju o ratu protiv američke okupacije dvaju svetih mjesta" te u godini u kojoj je u mjesecu veljači osnovao "Svjetski islamistički front za džihad protiv Židova i križara (Bilandžić, 2014: 201).

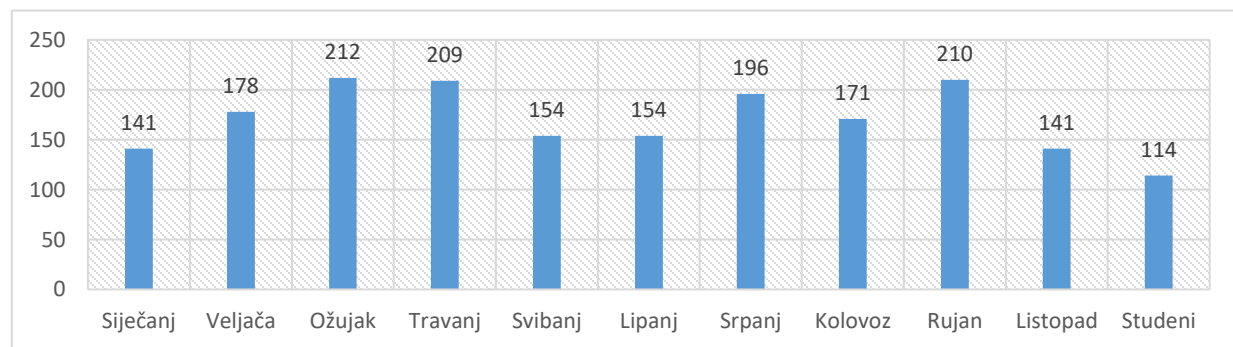
Grafički prikaz 36: Broj terorističkih udara Al'Qaide i pripadajućih podružnica od 1992. do 2017.

Terorističkim akcijama na američke ciljeve u Keniji i Tanzaniji, Osama bin Laden se isprofilirao u stožernog voditelja globalnog džihada protiv Zapada. Ipak, teroristički akt koji se dogodio 11. rujna 2001. godine bespovratno je postavio utemeljitelja Al'Qaide na pijedestal terorističke borbe

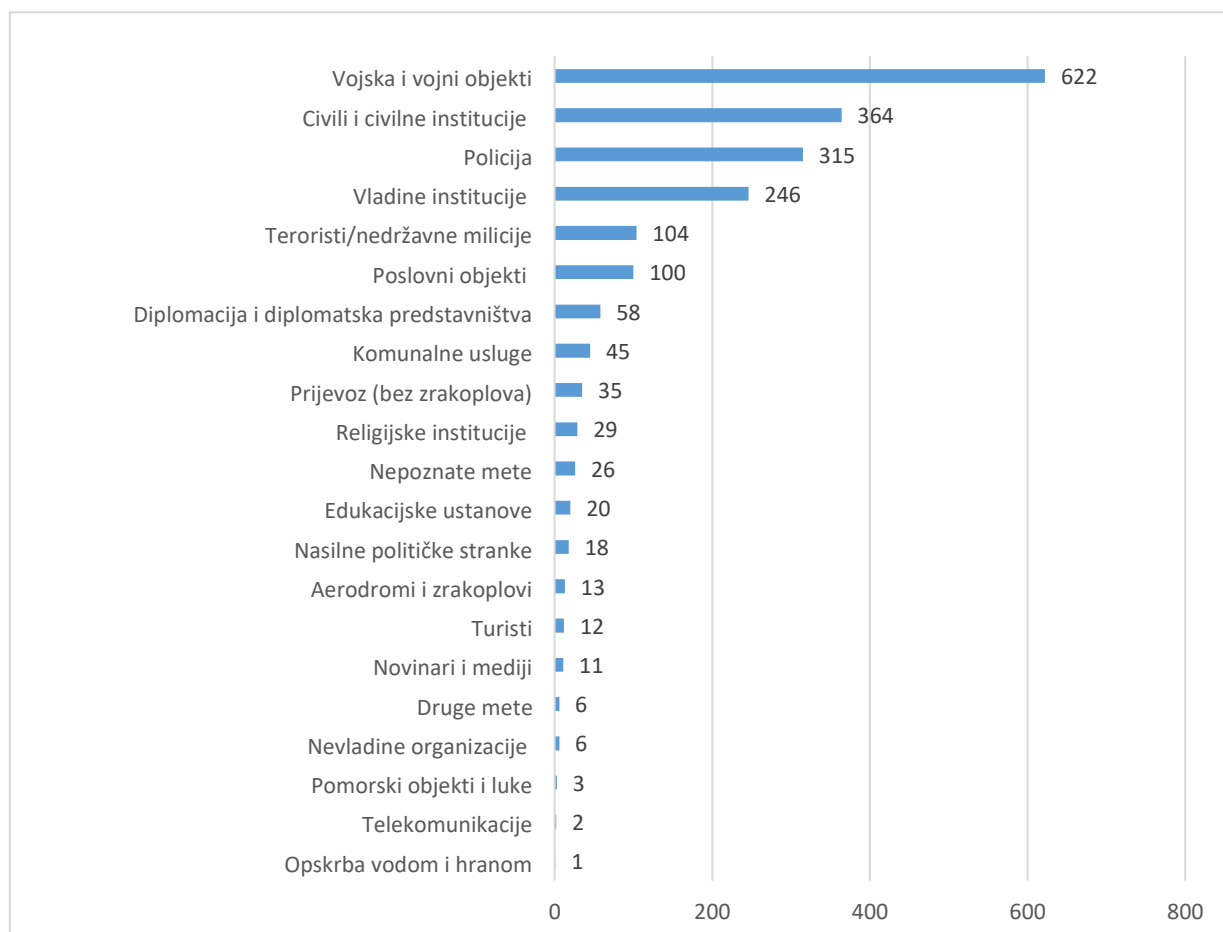
protiv Sjedinjenih Američkih Država i nemuslimanskog svijeta. Eskalacija terorističkih udara, evidentirana je 2012. godine, kada je Al'Qaida s pripadajućim filijalama izvršila 512 udara. Analiza podataka ukazuje kako je najviše napada 2012. godine izvršeno u Iraku (N=304), zatim u Jemenu (N=198), a tek manji broj u Alžiru, Saudijskoj Arabiji i Nigeriji. Povećana teroristička aktivnost u Iraku rezultanta je odlaska američkih vojnih snaga krajem 2011. godine te snažne terorističke kampanje Al'Qaide u 2012. godini s ciljem suprotstavljanja vladajućim šiitima. Novi porast aktivnosti zabilježen je 2014. godine, kad je izvršeno 307 terorističkih udara, od kojih je njih 90% izvedeno na području Jemena (N=289). Pojačanu terorističku aktivnost Al'Qaide na području Jemena, moguće je protumačiti pokušajem širenja utjecaja Hutia, šiitske militantske grupacije u Jemenu i protuudara Al'Qaide s druge strane. Naime, Huti, koji su bliski Iranu i čestim ustancima protiv sunitskih vlada, početkom 2014. godine zauzeli su glavni grad Sana'a (CFR, 2019b) što je utjecalo na snažnu terorističku aktivnost Al'Qaide na tom području. Za razliku od filijala koje su i dalje aktivne, centralna Al'Qaida je prema podacima iz GTD baze izvršila svoj zadnji teroristički udar 2011. godine. Potonje godine američke snage su u vojnoj operaciji ubile Osamu bin Ladenu, dugogodišnjeg vođu organizacije. Razvidno je da centralna organizacija nakon toga nije izvršila niti jedan teroristički udar, ali je temeljna ideologija i strateški cilj Al'Qaide ostao nepromijenjen, odnosno disperziran na brojne podružnice.

Grafički prikaz 37: Broja sveukupnih terorističkih udara Al'Qaide po mjesecima od 1992. do 2017.

Frekvencijska analiza terorističkih udara prema mjesecima, pokazuje gotovo identične parametre za ožujak, travanj te rujan, u kojim mjesecima je Al'Qaida provela najveći broj napada (*Grafički prikaza 37*). S druge strane, teroristička organizacija je vrlo aktivna i u drugim mjesecima, izuzev studenog u kojem je evidentirano 114 udara. Slabije mjesečno odstupanje u broju udara, pokazatelj je kontinuiranog terorističkog djelovanja organizacije tijekom čitave godine.

Grafički prikaz 38: Sveukupna raspodjela terorističkih udara Al'Qaide prema metama napada

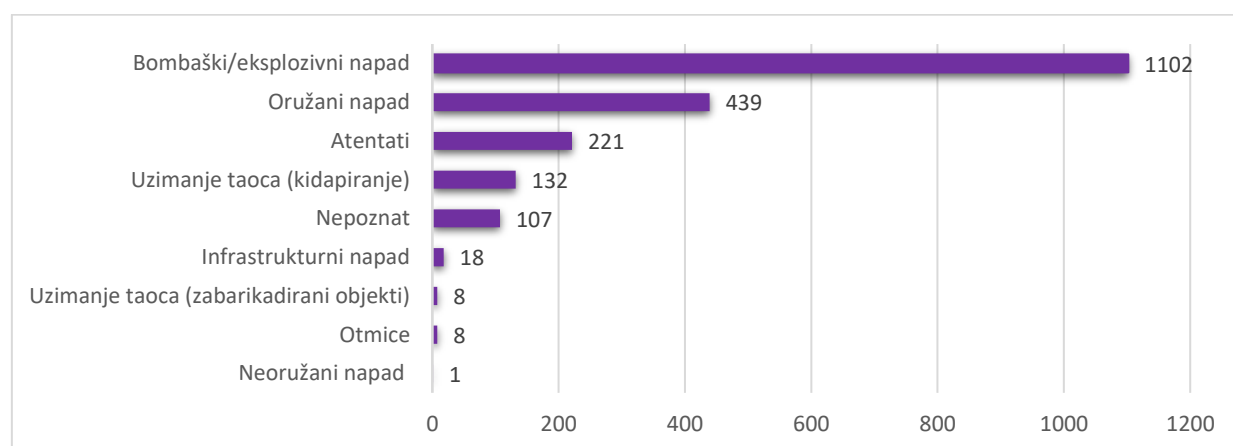

Analiza podataka na razini ciljeva terorističkih udara, ukazuje, da poseban interes s brojčanim vrhuncem od 622 počinjena teroristička udara, predstavljaju vojska i vojni objekti (30.60%) (*Grafički prikaz 38*). S druge pak strane, gotovo 50% manje (N=364), ali u samom vrhu glavnih meta Al'Qaide, izvršeno je prema civilima i civilnim institucijama te snagama policije (315 udara ili 15.50%). Prioritetne mete Al'Qaide su i vladine institucije, prema kojima je provedeno 246 terorističkih udara (12.10%). Teroristički udari, to jest, mete koje su zastupljene i pojavljuju se u manje od 10% terorističkih udara jesu druge terorističke organizacije/nedržavne milicije (104 udara ili 5.10%), poslovni objekti (100 udara ili 4.90%), diplomacija i diplomatska predstavništva (58 udara ili 2.80%), komunalne usluge (45 udara ili 2.20%), prijevozna sredstva (bez zrakoplova) (35 udara ili 1.70%) i religijske institucije (29 udara ili 1.40%). Zatim slijede napadi prema nepoznatim ciljevima, edukacijskim ustanovama, nasilnim političkim stranaka,

aerodromima i zrakoplovima, turistima, novinarima i dr. Temeljem izvida jasno dolazimo do zaključka da Al'Qaida u svojim napadima dominantno napada;

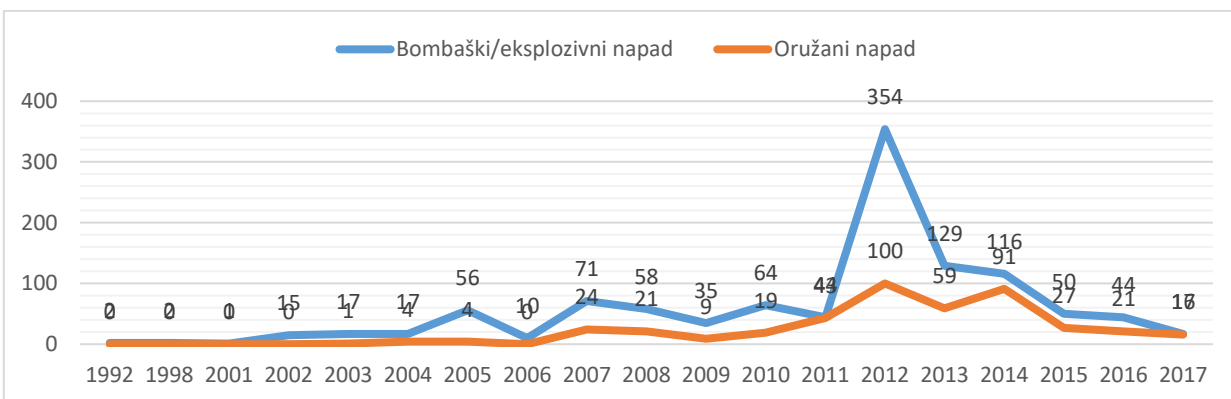
- a) elemente države (vojska i vojni objekti, policija, vladine institucije i diplomatska predstavništva) i to u većini slučajeva, odnosno navedene mete su cilj u 61% slučajeva,
- b) civilno-poslovni ciljevi (civilni i civilne institucije, poslovni objekti, prijevozna sredstva, religijske i edukacijske ustanove) zajedno čine 26.90% meta.

Grafički prikaz 39: Tipovi provedenih terorističkih akata Al'Qaide od 1992. do 2017.

Govoreći o taktici (*Grafički prikaz 39*), odnosno najčešćem tipu terorističkog akta kojeg provode pripadnici Al'Qaida, prema podacima iz GTD baze, razvidno je da se više od polovice akata manifestira korištenjem bombaškog/eksplozivnog napada, konkretnije takvih je 1.102 udara (54.1%). Druga najčešće korištena taktika jest oružani napad, koji je primjenjivan u 439 slučajeva (21.6 %), dok je kao treća najčešće korištena taktika evidentiran atentat, konkretnije takovih je 221 napad ili 10.9%. Od 2.036 napada, za 5.3% udara ili njih 107 nije poznata taktika izvršavanja udara. Slijedi taktika napada prema infrastrukturnim objektima (18 udara ili 0.9%), zatim osam (8) terorističkih akata izvršenih uzimanjem taoca (zabarikadirani objekti) te jedan nenaoružani napad.

Grafički prikaz 40: Prikaz trenda bombaškog/eksplozivnog i oružanog napada Al'Qaide od 1992. do 2017.

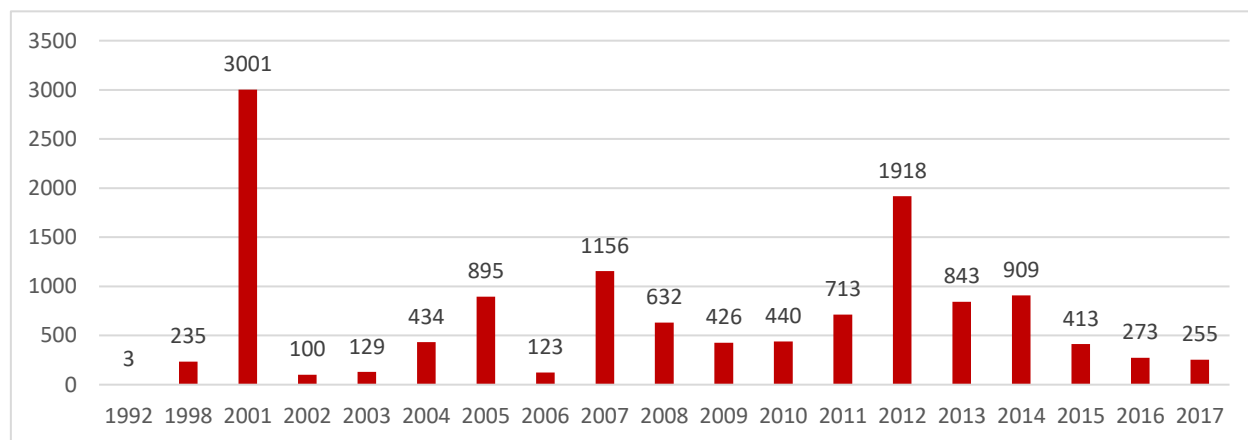

Iz prikaza trenda bombaških/eksplozivnih i oružanih napada jasno se uočava istovremeni uzlazni trend napada u 2012. godini s padom u 2013 godini (*Grafički prikaz 40*). Budući da je u 2012. godini Al'Qaida počinila najveći broj terorističkih udara (N=512) (*Grafički prikaz 36*), dominantni *modus operandi* vezan je uz bombaški i oružani napad. Generalno gledajući, bombaški napadi primarno su usmjereni prema vojnim (N=265) i civilnim ciljevima (256). Navedena taktika dominantno je korištena u Iraku prilikom napada na vojne snage, ali i većinsko šiitsko stanovništvo.

Analizom broja ubijenih i ranjenih osoba uslijed terorističkih udara u vremenskom razdoblju od 1992. do 2017. godine, Al'Qaida je odgovorna za smrtno stradavanje 12.898 osoba (*Grafički prikaz 41*), te ranjavanje njih 39.611. Međutim, utvrdimo li konkretne pokazatelje, jasna je percepcija da je najviše osoba smrtno stradalo 2001. godine, njih čak 3.001, od čega su navedeni smrtni slučajevi zabilježeni uslijed terorističkog napada 11. rujna na SAD-e. Primjerice te godine je Al'Qaida izvršila samo pet udara, dok je 2012. godine izvršila čak 512 akata u kojima je stradalo 1.918 osoba. Razvidno je da je teroristički akt iz New Yorka najuspješniji napad u pogledu dosega jedne terorističke organizacije, konkretnije Al'Qaide na stranom teritoriju te dokaz ranjivosti i nesavršenosti američkog sigurnosnog i obrambenog sustava. Ujedno je riječ o uspješnoj i najdestruktivnijoj terorističkoj kampanji prema broju smrtnih slučajeva, ranjenih, nanesejoj šteti (materijalnoj i psihičkoj) i postizanju globalnog straha od terorizma. Međutim, teroristički napad 11. rujna 2001. godine u strateškom smislu je naštetio Al'Qaidi i njezinoj intenciji stvaranja jedinstvene islamske države te pokušaju udaljavanja (izvlačenja) vojnih snaga

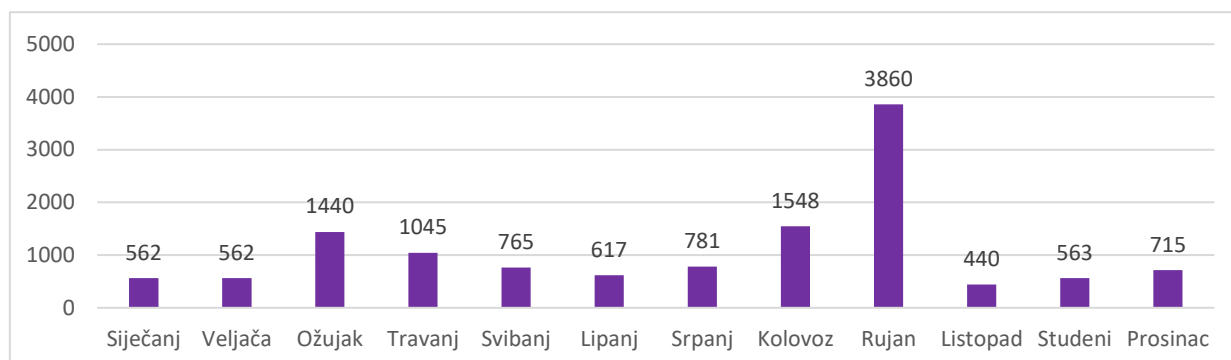
SAD-a izvan teritorija Bliskog istoka. Štoviše, teroristički napad na SAD-e rezultirao je dodatnim gomilanjem američkih vojnih snaga na tom području i nastavkom vojne prisutnosti. Osim toga, 11. rujna strateški je promašaj Al'Qaide i zbog činjenice što su SAD-e promptno napale Afganistan i svrgnule talibanski režim te stvorile nesigurno okruženje za Al'Qaidu i Osamu bin Ladenu koji se do tad nalazio na tom području i posljedično umanjili manevarski prostor bin Ladenu. Uočava se kako je broj smrtno stradalih osoba imao negativan trend s aspekta smanjenja broja ubijenih osoba tijekom 2002. i 2003. godine što je nepobitno povezano s američkom protuterorističkom akcijom "Operacija trajna sloboda" u Afganistanu prema Al'Qaidi i bin Ladenu. Također, smanjenje broja stradalih tijekom 2015., 2016. i 2017. godine povezan je s manjim brojem udara, ali i djelovanjem druge globalno poznate sunitske terorističke organizacije Islamske države Iraka i Sirije (ISIS).

Grafički prikaz 41: Broj smrtno stradalih od posljedica terorističkog udara Al'Qaide

Analizirajući broj smrtnih slučajeva (*Grafički prikaz 42*) sukladno mjesecima u godini, uočavamo da je najviše smrtnih stradanja zabilježeno u mjesecu rujnu, što je i očekivano budući da je tog mjeseca Al'Qaida izvršila najubojitiji teroristički napad u povijesti u kojem je smrtno stradala 3.001 osoba. Nadalje, slijedi mjesec kolovoz u kojem je sveukupno ubijeno 1.548 osoba i mjesec ožujak s 1.440 smrtno stradalih osoba. Najmanje ubijenih zabilježeno je u mjesecu listopadu i siječnju. Međutim, odbijemo li ubijene iz rujna 2001. godine, dolazimo do zaključka da se u kontinuitetu najviše smrtnih slučajeva događa u mjesecu kolovozu.

Grafički prikaz 42: Broj smrtno stradalih uslijed terora Al'Qaide prema mjesecima

Možemo uočiti kako podaci o broju ubijenih, korelirajući s metom terorističkog napada iz tablice 19., pokazuju kako je Al'Qaida najviše smrtnih slučajeva prouzročila, čak više od trećine, konkretnije njih 5.313 ili 41.20% prilikom udara na civile i civilne institucije, koje su mete drugi najnapadaniji cilj Al'Qaide. Iako je organizacija najviše terorističkih udara usmjerila prema vojnim ciljevima, razvidno je da napadi na civilne mete generiraju najveći broj smrtnih slučajeva. Osim napada na civile, značajan broj smrtnih slučajeva zabilježen je uslijed udara na vojsku i vojne objekte. Frekvencijska analiza pokazuje kako je prilikom napada na vojne ciljeve smrtno stradalo 2.780 osoba, to jest njih 21.60%.

Zatim slijede smrtni slučajevi prilikom napada na policijske ciljeve (1.307 ubijenih ili 10.10%), potom ubijeni u napadu na vladine institucije (1.107 ili 8,06%). Drugim riječima, 80% svih ubijenih osoba smrtno je stradalo u napadu na civile, vojne, policijske i vladine ciljeve. Stoga poseban interes Al'Qaide predstavljaju suprotstavljeni elementi države i pripadnici civilnog društva, najčešće nesunitskog, odnosno salafističkog življa. Od posljedica terorizma, evidentiran je i broj ubijenih u napadu na poslovne objekte (628 ubijenih), druge teroriste/nedržavne milicije (384 ubijenih), prijevozna sredstva (bez zrakoplova) (365 ubijenih), diplomatske ciljeve (343 ubijenih), religijske institucije (235 ubijenih) i nasilne političke stranke (139 ubijenih). Napadi prema preostalim metama iz tablice 18., evidentirani su u manje od 1% slučajeva.

Tablica 19: Prikaz broja ubijenih prema meti napada od Al'Qaide

Meta napada	Broj ubijenih
Civili i civilne institucije	5313
Vojska i vojni objekti	2780
Policija	1307
Vladine institucije	1107
Poslovni objekti	628
Teroristi/nedržavne milicije	384
Prijevoz (bez zrakoplova)	365
Diplomacija i diplomatska predstavništva	343
Religijske institucije	235
Nasilne političke stranke	139
Aerodromi i zrakoplovi	105
Edukacijske ustanove	73
Ostalo	29
Komunalne usluge	25
Novinari i mediji	23
Turisti	21
Nepoznato	16
Pomorski objekti i luke	2
Nevladine organizacije	2
Opskrba vodom i hranom	1
Sveukupno	12898

Analiziramo li tip terorističkog akta koji je prouzročio najveći broj smrtnih stradanja (*Tablica 20*), razvidno je kako se radi o bombaškom/eksplozivnom napadu uslijed kojeg je smrtno stradalo 7.032 osoba ili njih 54.50%, zatim slijede otmice, u kojima je život izgubilo 3.047 osoba ili njih 23,60%. Treća teroristička taktika koja je dovela do znakovitog broja ubijenih jest oružani napada, uslijed kojeg je ubijeno 1.593 osoba. Slijedi uzimanje taoca - kidnapiranje (414 ubijenih), atentat (413 ubijenih), nepoznata taktika (293 ubijenih). Najmanje osoba je ubijeno taktikom uzimanja taoca - zaborikadirani objekti (60 ubijenih) te u napadu infrastrukturne objekte (46 ubijenih).

Tablica 20: Prikaz broja ubijenih prema tipu terorističkog akta Al'Qaide

Tip terorističkog akta	Broj ubijenih
Bombaški/eksplozivni napad	7032
Otmice	3047
Oružani napad	1593
Uzimanje taoca (kidnapiranje)	414
Atentat	413
Nepoznato	293
Uzimanje taoca (zabarikadirani objekti)	60
Infrastrukturni napad	46

Analiza podataka ukazuje kako Al'Qaida intenzivno provodi terorističke operacije na području država u kojima žive muslimani i to kao većinsko stanovništvo (Jemen, Irak, Alžir, Mali, Pakistan, Afganistan, Saudijska Arabija, Mauretnija, Niger, Bangladeš i Tunis), dok je tek manji broj terorističkih udara proveden na teritoriju država u kojima muslimani ne predstavljaju većinsko stanovništvo (Ujedinjeno Kraljevstvo – 0,50% svih udara, Španjolska – 0,30% svih udara i SAD – 0,20% svih udara) (Tablica 21). Drugim riječima, temeljem ovog izvida jasno je da postoji mala vjerojatnost da se terorizam Al'Qaide dogodi u državama Zapada to jest na području gdje muslimani nisu većinsko stanovništvo. S druge strane, najizraženija aktivnost Al'Qaide registrirana je u Jemenu, Iraku i Alžiru. Ključno obilježje to jest karakteristika navedenih muslimanskih država je snažna društvena polarizacija, nestabilno političko uređenje, lokalni sukobi, borba to jest premoć za vlast i vjerske razlike. Upravo su spomenute društvene značajke idealan temelj za terorističko djelovanje Al'Qaide i težnju ka uspostavi šerijatske države na zacrtanom području. Drugim riječima, rezultati ovog istraživanja ukazuju da je u više od 97% slučajeva teroristička kampanja Al'Qaide usmjerena prema muslimanskim državama. Tako je najsnažnija teroristička aktivnost Al'Qaide zabilježena u Jemenu. Za razumijevanje složenosti sigurnosne situacije, potrebno je znati da je Jemen nastao 1990. godine fuzijom sjevernog i južnog dijela. Od ujedinjenja, Jemen je poprište kontinuiranih sukoba, konkretnije unutarnjih pretenzija šiitskih militanata Hutija prema svrgavanju sunitske dominacije te aktivnog anti-Hutijejskog otpora koalicije država predvođenih sunitskom Saudijskom Arabijom, ali i terorističkih aktivnosti Al'Qaide i sukoba navedene skupine s pripadnicima Hutija.

Tablica 21: Broj terorističkih udara prema državama izvršavanja Al'Qaide

Država	Broj akata	Postotak
Jemen	1025	50,30%
Irak	634	31,10%
Alžir	179	8,80%
Mali	50	2,50%
Pakistan	26	1,30%
Afganistan	18	0,90%
Saudijska Arabija	17	0,80%
Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sj. Irske	10	0,50%
Mauretaniya	9	0,40%
Niger	9	0,40%
Bangladeš	8	0,40%
Španjolska	6	0,30%
Tunis	6	0,30%
Sjedinjene Američke Države	5	0,20%

Premda, kada govorimo o broju smrtno stradalih osoba od posljedica terorističkog djelovanja Al'Qaide, brojke su i u tom pogledu disperzirane uglavnom prema muslimanskim državama. Primjerice, najveći broj smrtnih stradavanja evidentiran je u Iraku (4,293 ubijenih), zatim Jemenu (3,556 ubijenih), potom u SAD-u (3,001 ubijenih) i Alžiru (585 ubijenih). Tako možemo govoriti o sustavnim muslimanskim žrtvama, ako iz ukupnog broja žrtava eliminiramo ubijene tijekom napada na SAD 2001. godine.

8.7.2. PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU – AL'QAIDA

PRIMJENA U PROTUTERORIZMU – AL'QAIDA

Primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora za Al'Qaidu u protuterorizmu očituje se u sljedećim aspektima i dobivenim znanjima:

- Temeljem analize geografske raširenosti terorističke kampanje Al'Qaide, neupitno je riječ o panislamističkoj terorističkoj organizaciji.
- Raščlambom terorističke aktivnosti pripadnika Al'Qaide uočava se da skupina taktikom usmjerenih napada prema elementima države i zapadnim ciljevima na prostoru muslimanskih zemalja nastoji:
 - a) usložniti i oslabiti državnu ulogu u očuvanju sigurnosne i društveno-političke situacije,
 - fokusiranim napadima prema zapadnim metama u muslimanskim državama utjecati na njihovo udaljavanje, odnosno trajni progon s islamskih teritorija,
 - b) učiniti zapadnu intervenciju bezuspješnom i promašenom.
- Osim toga skupina napadima prema civilima, pretežno šiitskim muslimanima i sunitskim muslimanima želi;
 - a) širenjem straha utjecati da se sunitiski muslimani podčine političkom cilju Al'Qaide,
 - b) minimizirati utjecaj i udaljiti šiitske muslimane iz ciljanog prostora.
- Raščlambom budućih snaga, slabosti, prilika i prijetnji uočava se da su temeljne državne i međunarodne protuterorističke slabosti u borbi/suprotstavljanju Al'Qaidi njezina raspršenost na brojne frakcije, što kauzalno dovodi do nedovoljnog i nekoordiniranog protuodgovora.
- Ujedno, velik broj filijala temeljna je prednost Al'Qaide u odnosu na funkcionalan odgovor na terorizam. Prilike država, ali i šire međunarodne zajednice u kontekstu minimiziranja prijetnje od Al'Qaide detektirane su u vidu otklanjanja uzroka koji dovodi do terorizma i osnivanja Al'Qaide. Navedeno podrazumijeva unaprjeđenje životnih uvjeta, gospodarski zamah, poboljšanje obrazovanja, minimiziranje socijalnih nepravdi te ulaganje dodatnih napora u proces deradikalizacije radikaliziranih pojedinaca.
- Geografski trend širenja Al'Qaide ukazuje na strateško premještanje interesa organizacije s početnog fokusa u Iraku prema Jemenu te afričkom kontinentu, konkretnije prema Alžiru i Maliju. Navedena činjenica važan je doprinos u usmjeravanju protuterorističke svijesti u kontekstu zaštite zapadnih ciljeva na tom području, osobito diplomatsko-konzularnih predstavništava i poslovnih institucija.
- Uzimajući u obzir dosadašnji trend izvršavanja terorističkih akata Al'Qaide prema državama napada, najveća ugroza i vjerojatnost od akcija terora izražena je u Jemenu,

Iraku, Alžiru i Maliju. Istovremeno, opaženom logikom i dinamikom širenja terorističke kampanje Al'Qaide na Afriku, uočava se rizik od širenja akcija terora i na područje Tunisa i Nigera.

- Na primjeru Al'Qaide opažena je korelacija između intenziviranja terorističke kampanje i smanjenja strane vojne prisutnosti (odlazak djela oružanih snaga Sjedinjenih Američkih Država iz Iraka 2012. godine). Drugim riječima, povećanje vojne prisutnosti u Iraku u korelaciji je sa smanjivanjem broja terorističkih udara Al'Qaide na tom prostoru.
- Predviđanje ugroze od smrtnog stradavanja od terorističkog udara Al'Qaide, temeljeno na dosadašnjim podacima o broju smrtno stradalih osoba prema mjesecu, ukazuje na najveći rizik tijekom mjeseca rujna, dok je najmanji rizik u mjesecu listopadu. Ova znanja aplikativna su kod ranog upozoravanja i uzbunjivanja radi pravovremene pripreme i jačanja mehanizama represije s obzirom na približavanje mjeseca u kojem je zabilježeno najviše smrtnih slučajeva uslijed terorističkog napada.

PRIMJENA U PROTUTERORU – AL'QAIDA

Iako nije utvrđena direktna primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuteroru budući da analizirana GTD baza ne sadrži znanja o budućim terorističkim udarima već je utvrđena njezina posredna korist. Dakle, dobivena znanja utječu na odabir mjera protuterora, odnosno korištenja različitih zaštitnih mehanizama i tehnološko-tehničkih rješenja u svrhu sprječavanja i otežavanja izvršenja terorističkog udara. Stoga, uloga obavještajnih informacija iz otvorenih izvora za terorističku skupinu Al'Qaida u protuteroru vidljiva je u sljedećim aspektima:

- Znanjem o glavnim metama (elementi države, civilni ciljevi) te najčešće korištenoj taktici napada (bombaški napad) stvoreni su preduvjeti za upotrebu konkretnih protumjera iz spektra protuterora usmjerenih ka zaustavljanju i otežavanju izvedbe terorističkog napada.
- Zbog vojne, diplomatsko-konzularne ili poslovne prisutnosti zapadnih elemenata na području djelovanja Al'Qaide postoji visoka ugroza od napada na spomenute ciljeve. No, u cilju sprječavanja/zaustavljanja i činjenja napada teže izvedivim prema zapadnim metama evidentna je potreba aktiviranja mehanizama sigurnosti iz okvira protuterora.

- Činjenica da su zapadni ciljevi izvan muslimanskih zemalja visokorangirane mete, navedeno determinira podizanje razine ugroze od islamskog terorizma i adekvatnu zaštitu vitalnih institucija države, ali i stanovništva koje predstavlja laku metu za terorističku skupinu⁹².

8.7.3. ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – AL' QAIDA

Temeljem analize obavještajnih podataka iz javno dostupne GTD baze, uočava se kako se broj terorističkih udara Al'Qaide naglo povećao 2012. godine, nakon povlačenja većeg dijela oružanih snaga Sjedinjenih Američkih Država iz Iraka krajem 2011. godine. Tako je Al'Qaida 2012. godine kapitalizirala odlazak stranih oružanih snaga iz Iraka i provela dosad najintenzivniju terorističku kampanju u svojoj povijesti. Potvrda toga, su, izvidi iz javno dostupne GTD baze, u kojoj je evidentirano 512 terorističkih udara u 2012., to jest njih četiri puta više nego 2011. godine. S druge strane, većina terorističkih udara (N=304) u 2012. godini zabilježena je upravo u Iraku. Rezultati istraživanja bez sumnje ukazuju da je malo vjerojatno za očekivati, s aspekta protuterorističke strategije, da će doći do niže razine terorističke ugroze uslijed smanjenja vojne prisutnosti na određenom, žarišnom području. Tako je broj evidentiranih terorističkih udara povezanih s Al'Qaidom i njezinim filijalama za vrijeme američke intervencije, to jest prisutnosti u Iraku od 2003. godine do povlačenja 2011. godine ipak bitno manji za razliku od razdoblja nakon smanjivanja snaga u Iraku. Naznačeni slučaj porasta broja terorističkih udara u 2012. godini, još je jedan bitan izvid i egzaktn pokazatelj da protuteroristička strategija ciljanog ubijanja vođe, konkretno likvidacija Osame bin Ladena 2011. godine, ne rezultira prestankom djelovanja terorističke skupine.

Također, izvid iz javno dostupne GTD baze ukazuje na kontinuirani trend pada broja terorističkih udara Al'Qaide od 2014. godine naovamo, što je povezano sa širenjem utjecaja i porastom terorističke kampanje Islamske države. Taj izvid je bitan u cilju uspješnog planiranja budućih protuterorističkih operacija usmjerenih prema novom nositelju globalne džihadističke terorističke kampanje odnosno prema Islamskoj državi. Istovremeno, nije oportuno smatrati da će zbog trenda smanjenja terorističkih napada doći do nestanka Al'Qaide. Prosuđuje se da će skupina

⁹² Teroristima povezanim s Al'Qaidom u prosjeku treba više od godinu dana za planiranje i pripremu terorističkog udara (Smith, Roberts i Dampousse, 2017: 68; 73).

zajedno s Islamskom državom nastaviti sa strategijom zadobivanja uloge glavne džihadističke skupine na Bliskom istoku i šire. Primjena obavještajnih informacija iz javno dostupne GTD baze u kreiranju protuterorističke strategije, prije svega u pogledu prakse zaštite od terorističko udara Al'Qaide, ogleda se na konkretnim znanjima o strateškim metama napada. Na primjeru empirijske analize podataka GTD baze uočava se da pripadnici Al'Qaide svoje udare dominantno usmjeravaju prema pripadnicima oružanih snaga i vojnim objektima (622 udara ili 30.60%), zatim prema civilima i civilnim institucijama (364 udara ili 17.90%) te policijskim ciljevima (315 udara ili 15.50). U pogledu budućih terorističkih napada, najveća ugroza dolazi od napada na vojne, civilne i policijske ciljeve. Rezultati istraživanja, odnosno obavještajne informacije iz GTD baze, ukazuju da su teroristički napadi Al'Qaide dominantno obilježeni protudržavnim djelovanjem, konkretnije skupina je više od 50% terorističkih akata usmjerila prema elementima države (vojni i policijski ciljevi te vladine institucije). Taj izvid bitno razlikuje Al'Qaidu od Islamske države, koja više od 50% terorističkih udara provodi prema civilnim metama. Osnovom uvida u GTD bazu, odnosno empirijskih rezultata istraživanja, može se tvrditi da će Al'Qaida većinu svojih budućih terorističkih napada provoditi primjenom taktike bombaškog/eksplozivnog napada i to na području Bliskog istoka, konkretnije Jemena ili Iraka. Potonja taktika je prema kronološkim podacima istraživanja bila najčešće korištena inačica napada Al'Qaide (N=1.102 ili 54.1% bombaških/eksplozivnih napada). Rezultati istraživanja ukazuju i na činjenicu kako je 54.50% smrtnih stradavanja rezultanta korištenja bombaških/eksplozivnih napada, što upućuje na zaključak da je evidentna visoka ugroza od stradavanja tijekom tog tipa napada. Ova izvid je bitan u kontekstu protuterorističke prevencije stradavanja, odnosno reduciranja terorističkog potencijala za izvršavanje takvih terorističkih udara, ali i bitno aplikativno znanje za rano upozoravanje od mogućeg stradavanja posredstvom tog tipa napada. I druge obavještajne procjene prijetnje od terorizma iz otvorenih izvora, na globalnoj razini, predviđaju visoku ugrozu od smrtnog stradavanja od posljedica eksplozivnog terorističkog udara. Takove procjene se kreću između 70 i 80% (RSIS, 2019: 3).

Sunitsko-šiiitske razmirice na Bliskom istoku te kontinuirano nestabilno područje Iraka i Sirije negativno utječu na sigurnosnu situaciju, i mogu dovesti do novih terorističkih ugroza od pripadnika Al'Qaide i pripadajućih filijala. Iako je Al'Qaida globalna teroristička organizacija s brojnim podružnicama na mnogim kontinentima, raspoloživa znanja generirana iz predmetnog istraživanja ukazuju da je izvedba terorističkih udara od Al'Qaide u promatranom vremenskom

razdoblju ipak vrlo rijetka pojava na tlu Europe i Sjedinjenih Američkih Država. Izvršavanje terorističkih akata na području udaljenog neprijatelja otežano je radi (1) manjeg broja pripadnika neke terorističke skupine na tom području (2) složenog procesa infiltriranja terorista (3) težeg pribavljanja naprava za izvršavanje terorističkih udara (eksploziv, vatreno oružje, kemijsko oružje, biološko oružje i sl.) te (4) pojačanog nadzora i međunarodne suradnje sigurnosno-obavještajnih službi. S druge strane Bliski istok (Jemen – 1025 udara ili 50.30%; Irak 634 udara ili 31.10%) je najugroženije područje od daljnjeg djelovanja Al'Qaide. Važnost ovog znanja se ogleda u primjeni obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u usmjeravanju buduće protuterorističke strategija, u kontekstu Al'Qaide, prema Jemenu i Iraku. Međutim i dalje postoji niska razina ugroze od izvršavanja terorističkih udara od usamljenih pojedinaca (engl. *lone wolf*) impresioniranih ideologijom i ciljevima Al'Qaide na području Europe i Sjedinjenih Američkih Država. Skupina će nastojati održati svoju poziciju na Bliskom istoku pored konkurentne džihadističke skupine Islamske države.

8.8.SEKULARNA TERORISTIČKA ORGANIZACIJA

8.8.1. SEKULARNA TERORISTIČKA ORGANIZACIJA – OSLOBODILAČKI TIGROVI TAMILSKE DOMOVINE (LTTE)

Konzekvenca nastanka sekularne terorističke skupine Oslobodilački tigrovi tamilske domovine (engl. *Liberation Tigers of Tamil Eelam - LTTE*) proizlazi iz duboke te višegodišnje etničko-vjerske polarizacije između Sinhaleza ili Singala, većinskog budističkog stanovništva i Tamila. Potonje manjinsko hinduističko stanovništvo je težilo separatizmu, odnosno stvaranju neovisne tamilske države (*Eelam*) na sjeveroistoku Šri Lanke. Sjeveroistočno područje otoka pretežno je naseljeno hinduističkim stanovništvom, dok je središnji, zapadni i južni dio naseljen budističkim stanovništvom. Navedena podjela otoka na kojem Sinhalezi čine 74.9%, a Tamili 11.2%, to jest Budisti 70.2%, a Hinduisti 12.6% stanovništva (CIA Factbook, 2019b) uvjetovana je povijesnim kontekstom naseljavanja otoka stanovništvom s Indijskog potkontinenta. Sinhalezi su migrirali sa sjevera Indije te naselili jug, zapad i središnji dio Šri Lanke, dok su Tamili porijeklom iz južne Indije, a nastanili su sjever i istok otoka (Richards 2014: 8).

Ishodište sukoba na Šri Lanci, odnosno nekadašnjem Cejlonu (engl. *Ceylon*), smješteno je u razdoblje prije osamostaljenja države, konkretnije u kolonijalno razdoblje. Na otoku, kojim su u povijesti upravljali Portugalci, Nizozemci, te u zadnjoj fazi Englezi, favorizirana i privilegirana

etnička grupacija bili su manjinski Tamili, naročito za vrijeme britanske uprave (Bilandžić, 2014: 181; Yass, 2014: 66), što se nakon neovisnosti Šri Lanke dramatično promijenilo. Neovisnost je ostvarena 1948. godine, a kolonijalnu vlast naslijedila je sinhaleška elita, prema modelu britanske parlamentarne demokracije (Peebles, 2006: 95). Međutim, stjecanjem neovisnosti većinsko stanovništvo Sinhaleza sve više je diskriminiralo manjinske Tamile, kako u pogledu prava na obrazovanje te zaposlenje tako i u pogledu marginaliziranja tamilskog jezika (Vaughn, 2011: 1). Prva kulminacija sinhaleško-tamilskih odnosa dogodila se 1956. godine nakon izborne pobjede Stranke slobode Šri Lanke (engl. *Sri Lanka Freedom Party* - SLFP) i uvođenja Zakona o službenom jeziku (engl. *Sinhala Only*) kojim je sinhaleški jezik proglašen jedinim službenim jezikom na otoku (Nadarajah i Sriskandarajahb, 2005: 5-6). Osim toga, Tamili su izgubili glasačko pravo, dok je budizam favoriziran nauštrb drugih religija (Bilandžić, 2014: 181).

Druga eskalacija odnosa zbilja se 1970-tih uslijed ekonomske krize, te nagomilanih i neriješenih etničkih dubioza, ali i zabrane gledanja tamilskih filmova, čitanja knjiga i časopisa što je dodatno potaknulo separatizam i ideju stvaranja tamilske države (Peebles, 2006: 123-127). Teroristički potencijal etničkih Tamila došao je do izražaja 1971. godine kada je skupina mladih Tamila izvršila bombaški napad na automobil Somaweera Chandrasirija, ministra u tadašnjoj vladi Šri Lanke, koji je bio u obilasku poluotoka Jaffne, ali u trenutku udara nije bio u vozilu (Peebles, 2006: 127). Pet godina kasnije, 1976. godine osnovani su Oslobodilački tigrovi tamilske domovine (LTTE) (Bilandžić, 2014: 181), čiji je utemeljitelj bio dvadesetogodišnji Vellupillai Prabhakaran, koji je skupinu osnovao iz dotadašnje organizacije Tamilski novi tigrovi (engl. *Tamil New Tigers – TNT*) (Peebles, 2006: 127). Prabhakaran je ubrzao terorističke operacije LTTE-a raščlanio te usmjerio na: 1) eliminaciju protivnika separatizma, odnosno takozvanih izdajnika te uklanjanje obavještajne mreže suradnika službenih institucija Šri Lanke na području tamilske domovine 2) udare prema elementima države 3) osvajanje državnih vojarni i uspostavljanje kontrole na osvojenim područjima (Sabaratnam, 2011). Pojačano militantno djelovanje manjinskih Tamila krajem 1970-tih povezano je sa snažnom idejom separatizma, odnosno odvajanja od većinskih Sinhaleza i stvaranja samostalne države (Nadarajah i Sriskandarajahb, 2005: 5). U početku su Oslobodilački tigrovi tamilske domovine bili jedna od 30-tak tamilskih skupina koje su zagovarale stvaranje tamilske države, međutim skupine su se međusobno nadmetale za dominantu poziciju kod Tamila.

Ipak, pored pripadnika LTTE-a postojale su još četiri bitne tamilske skupine; 1) Narodno oslobodilačka organizacija tamilske domovine (engl. *People's Liberation Organization of Tamil Eelam* – PLOTE), 2) Oslobodilačka organizacija tamilske domovine (engl. *Tamil Eelam Liberation Organization* - TELO), 3) Revolucionarna organizacija tamilskih studenata (engl. *Eelam Revolutionary Organization of Students* – EROS) i 4) Narodni revolucionarni oslobodilački front tamilske domovine (engl. *Eelam People's Revolutionary Liberation Front* - EPRLF) (Furtado 2007 nav.u Richards, 2014: 13). Od početnog ujedinjenja navedenih pet skupina 1984. godine u Nacionalni oslobodilački front tamilske domovine (engl. *Eelam National Liberation Front* - ENLF) (Richards, 2014: 15) uslijedilo je razdoblje međusobnih sukoba, prvenstveno radi preuzimanja primarne uloge u sukobu za neovisnost. Pripadnici LTTE-a su 1986. godine preuzeli dominantnu poziciju na području sjevera otoka nakon što su u mjesecu svibnju usmrtili približno dvjesto pripadnika Oslobodilačke organizacije tamilske domovine (TELO) i njihovog vođu (Peebles, 2006: 154). Bizouras (2012: 547) tako postavlja logično pitanje kako je 30 naoružanih mladića uspjelo stvoriti jedan od najbrutalnijih i najekstremnijih etničkih pokreta, to jest terorističku organizaciju koja se gotovo trideset godina uspješno suprotstavljala državi i brojčano nadmoćnijim snagama sigurnosti Šri Lanke. Ovo pitanje se opravdano nameće kada se u obzir uzme dugotrajnost sukoba, odnosno terorističkog djelovanja ove skupine. Štoviše, LTTE je na sjeveroistoku otoka oformio i upravljao paradržavom.

Prepoznatljiv *modus operandi* ove skupine jest provedba samoubilačkih udara, koja taktika je bitno utjecala na dugovječnost ove skupine. Osim toga, osnivači skupine podrijetlom su iz nižih tamilskih kasta iz ruralnih područja, čija oportunistička i istinsko vjerovanje u stvaranje tamilske države nikada nisu bili upitni (Bizouras, 2012: 559). Ovaj model je nalik genezi terorističke skupine *Shining Path* iz Perua, čiji su pripadnici također bili marginalizirani i ugnjetavani, a izvorno su pripadali siromašnom domorodačkom stanovništvu koje je se suprotstavilo elitama Perua u želji za povratkom države narodu. Obilježje jedne i druge terorističke skupine jest njihova dugovječnost i višegodišnja upravljačka pozicija u rukama jedne osobe. Zanimljiva jest činjenica kako su obje skupine dramatično smanjile to jest gotovo prekinule terorističke operacije nakon uhićenja (slučaj Parua) i ubojstva (slučaj Šri Lanka) dotadašnjih lidera.

Službeni početak etničko-vjerskog sukoba smatra se 23. srpnja 1983. godine kada su pripadnici Oslobodilačkih tigrova tamilske domovine iz zasjede na području poluotoka Jaffne usmrtili 13

vojnika vojske Šri Lanke (Peebles, 2006: 135). Četiri godine nakon početka sukoba na Šri Lanci, LTTE će taktikom samoubilačkih udara⁹³ ukazati na svoju brutalnost i selektivnost u odabiru ciljeva napada, a navedena atribucija je prema Bilandžiću (2014: 182) ”obilježila skupinu, radi čega je poznato da je provodila najdužu samoubilačku kampanju“. Prema istraživanju Gunaratna iz 2000. godine, LTTE je u razdoblju od 1980. do 2000. godine odgovoran za izvršenje 168 samoubilačkih terorističkih udara, što organizaciju čini najaktivnijom terorističkom skupinom u pogledu taktike samoubilačkih napada (nav. u Yass, 2014: 69). Početkom samoubilačke kampanje smatra se udar od 5. srpnja 1987. godine u kojem je na području Jaffne stradalo 30 vojnika vojske Šri Lanke (Peebles, 2006: XXV). Stoga se vremensko razdoblje od 1983. do 1987. naziva i razdoblje prvog građanskog rata (engl. *Eelama War I*). Jayasinghe naglašava kako je zbog ubilačke reputacije takozvanih Crnih tigrova (engl. *Black Tigers*), nekadašnji predsjednik Šri Lanke Chandrika Kumaratunga zatražio pripadnike LTTE-a da raspuste navedenu organizaciju u znak mirovnih pregovora (nav. u Hopgood, 2005: 43).

Ipak, dva mjeseca nakon samoubilačkog udara, u rujnu 1987. godine premijer Indije i predsjednik Šri Lanke potpisali su u Colombu mirovni sporazum između sukobljenih strana (engl. *Indo-Sri Lanka Peace Accord*) (Bilandžić, 2014: 182). Sporazum je omogućio dolazak indijskih mirovnih snaga, koje su trebale osigurati provedbu mira na Šri Lanci. Ipak, s dolaskom indijskih mirovnih snaga uslijedilo je razdoblje smanjenog broja terorističkih udara pripadnika LTTE-a, a navedeno, relativno mirno stanje potrajalo je do odlaska spomenutih snaga 1990. godine, kada su pripadnici LTTE-a započeli s novom terorističkom kampanjom (Augustyn *et al.* 2019). Upravo 1990. godine započinje razdoblje drugog građanskog rata (engl. *Eelama War II*) koje je trajalo sve do 1994. godine (nav. u Bilandžić, 2014: 181). S druge strane, 1993. godinu je obilježio samoubilački bombaški napada na tadašnjeg predsjednika Šri Lanke Ranasinghe Premadasa koji je smrtno stradao od posljedica terorističkog udara (Peebles, 2006: 163). Ova taktika je na strateškoj razini bitno oružje u rukama pripadnika terorističke skupine, ponajprije radi smanjenog manevarskog prostora za sprječavanje takvog udara, ali i velikog ubojitog potencijala navedenog tipa napada

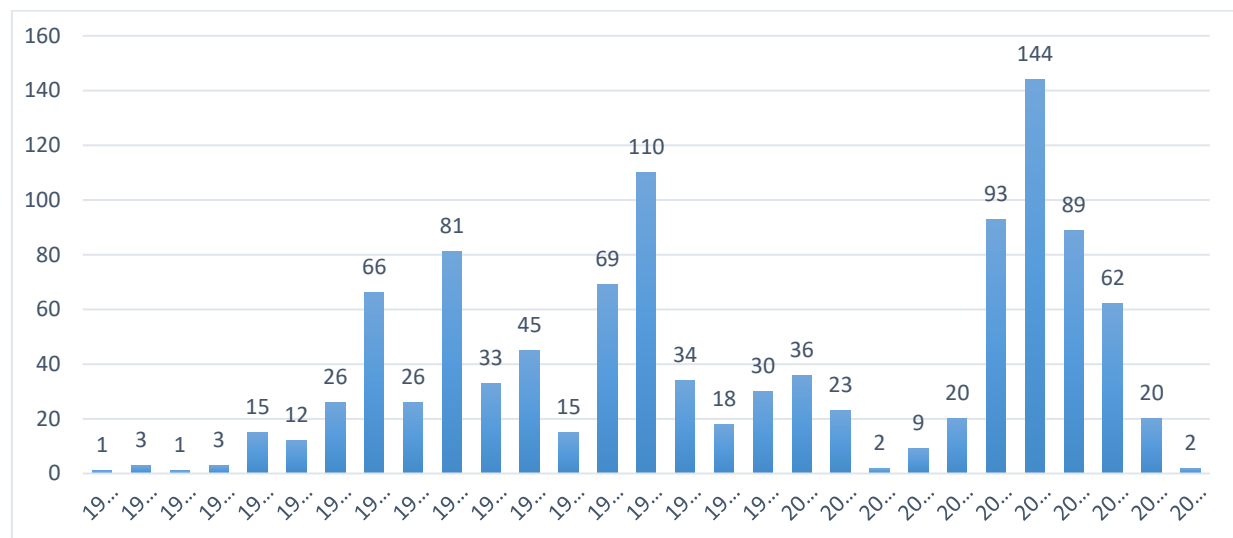
⁹³ Tijekom samoubilačke kampanje Oslobojilački tigrovi tamilske domovine usmrtili su brojne nositelje državne vlasti i nedvojbeno ukazali na ubojitost samoubilačkih udara. Tako su od posljedica samoubilačkog udara smrtno stradali indijski premijer Rajiv Gandhi (1991), predsjednik Šri Lanke Ranasinghe Premadasa (1993) te zastupnik u parlamentu Šri Lanke Neelan Thiruchelvam (1999) i dr. Detaljnije v. Bhattacharij (2009) *Liberation Tigers of Tamil Eelam* (aka *Tamil Tigers*) (Sri Lanka, separatists).

za samu grupu. Akti samoubilačkog terorizma bili su usmjereni prema političkim, vojnim te civilnim metama, dok je cilj djelovanja bio utjecaj na većinski narod Sinhaleza i njihovu dominantnu poziciju u odnosu na vrlo skromna prava Tamila na Šri Lanci. Treća faza rata, koja je trajala od 1995.-2001. godine obilježena je brojnim terorističkim napadima, osobito porastom samoubilačkih napada (Bilandžić, 2014: 183), što je nepobitno utjecalo na odluku tadašnjeg predsjednika Chandrika Bandaranaike Kumaratunga, da pledira demilitarizaciju tamilskih područja i dodijeli određenu devoluciju moći na Tamile, ali bez dodjeljivanja posebnog statusa sjeveroistoku otoka (Stokke, 2006: 1026). Ipak, u veljači 2002. dogovoreno je primirje, a LTTE je na području pod kontrolom *de facto* upravljao tim teritorijem, konkretnije tamošnjim policijskim sustavom, javnim uslugama, ali i poreznim sektorom te gospodarskim razvojem (Stokke, 2006: 1022). Unatoč potpisanom sporazumu, konačno rješenje nije ostvareno što je rezultiralo novom eskalacijom sukoba i ulaskom u četvrtu fazu sukoba koja je trajala od 2006.-2009. godine. Naposljetku, vlada Šri Lanke je u svibnju 2009. objavila kraj višegodišnjeg sukoba s Tamilskim tigrovima nakon što je ubijen njihov vođa Velupillai Prabhakaran (Weaver i Chamberlain, 1989).

U GTD bazi evidentiranih terorističkih udara, aktivnost Oslobođilačkih tigrova tamilske domovine zabilježena je u vremenskom razdoblju od 1975. do 2010. godine. U daljnju analizu aktivnosti LTTE-a uključeno je 1.088 terorističkih udara za koje se nedvojbeno tvrdi da su teroristički akti te da su provedeni od pripadnika navedene terorističke skupine. Analiza frekvencije terorističkih udara prema godinama izvršavanja jasno pokazuje kako su pripadnici terorističke skupine LTTE intenzivno djelovali u četiri vremenska razdoblja/intervala, što se jasno uočava na grafičkom prikazu 43. Iako je prvi dugotrajniji građanski sukob trajao od 1983. do 1987. godine, to jest do dolaska indijskih mirovnih snaga na Šri Lanku 1987. godine, već iduće 1988. godina prema podacima iz GTD baze slijedi porast broja terorističkih akata u odnosu na prethodnu 1987. godinu. Uvećanje broja terorističkih udara 1988. godine moguće je promatrati s aspekta nepopularnosti indijskih mirovnih snaga, prije svega kod Tamila. Pored navedenog, indijske mirovne snage dovode se u vezu s mučenjem i ubijanjem lokalnog tamilskog stanovništva (Crossette, 1989). Štoviše, indijske mirovne snage su u listopadu 1987. pokrenule vojnu akciju zauzimanje poluotoka Jaffne, bitnog strateškog uporišta Tamilskih tigrova (BBC, 2017). Također, u svibnju 1988. godine indijske mirovne snage pokrenule su operaciju „šah-mat“ (engl. *Operation Checkmate*) usmjerenu protiv pripadnika LTTE na sjeveru Šri Lanke (Peebles,

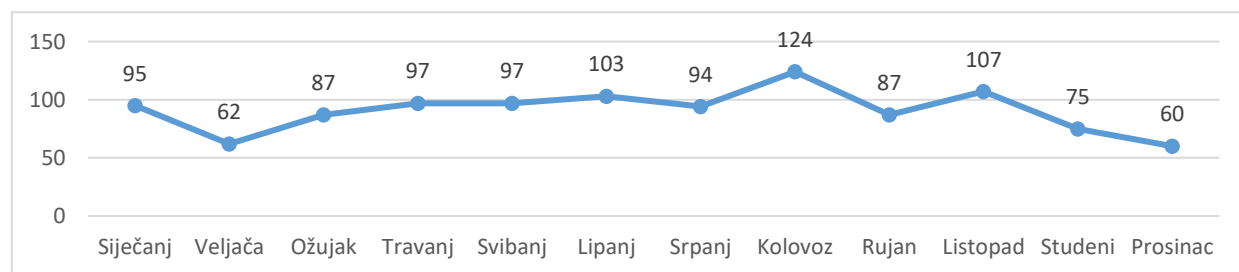
2006: XXV), što je utjecalo na pojačanu kontra aktivnost LTTE-a. Iduća pojačana teroristička aktivnost zabilježena je 1990. godine, kada su Šri Lanku napustile indijske mirovne snage i kada je formalno započeo drugi Tamilski sukob.

Grafički prikaz 43: Broj terorističkih napada od 1975. do 2010. za skupinu LTTE

Treći val terorističkih napada pojavljuje se 1996. godine, tijekom trećeg Eelamskog rata, a brojčani vrhunac pokazuje kako je skupina navedene godine pojačala terorističku aktivnost (N=110). Pojačana aktivnost povezuje se s tamilskim kontra odgovorom na značajne gubitke iz 1995. godine, konkretnije iz srpnja 1995. godine kada su u napadu snaga Šri Lanke na vojarnu Weli Oya Tamili izgubili 400 svojih pripadnika, dok su krajem godine zabilježili bitne gubitke na području poluotoka Jaffne (Peebles, 2006: XXV). Vrhunac terorističkog djelovanja 2006. godine (N=144), zasigurno je povezan s početkom četvrtog, odnosno zadnjeg Eelamskog rata.

Grafički prikaz 44: Broja sveukupnih terorističkih napada po mjesecima od 1975. do 2010. za skupinu LTTE

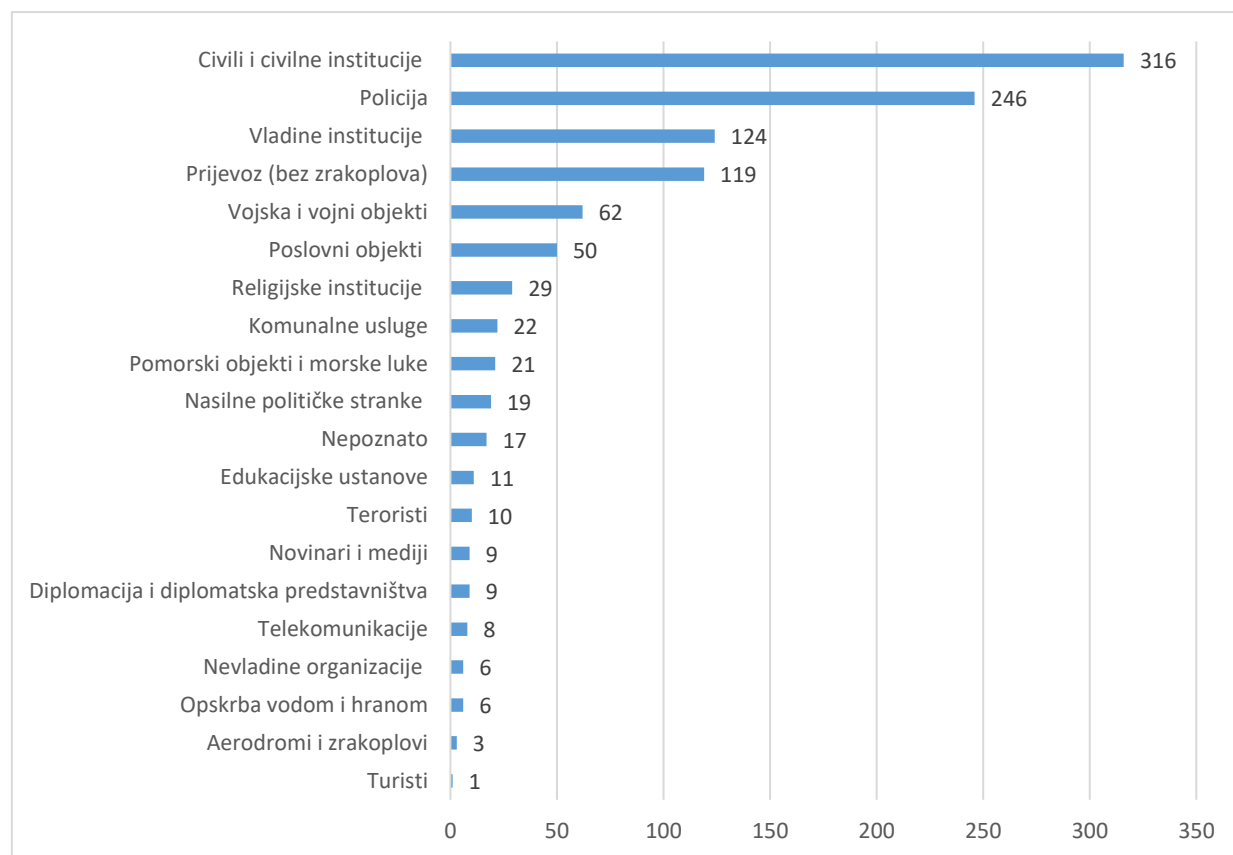

Prema grafičkom prikazu 44., najveći broj terorističkih napada analizirajući prema mjesecima, u

razdoblju od 1975. do 2010., evidentiran je tijekom mjeseca kolovoza te iznosi 124 udara (11.4 %), dok je u listopadu provedeno 9.8% udara, odnosno njih 107. Drugim riječima, u navedena dva mjeseca bila je najizraženija mogućnost od izvršavanja terorističkih udara, odnosno najveća opasnost od smrtnog stradavanja i ranjavanja od posljedica napada. Međutim, može se uočiti kako je teroristička aktivnost izražena i tijekom mjeseca lipnja, odnosno travnja i svibnja u kojim mjesecima je izvršeno gotovo 100 napada. Primjerice, autor Peebles (2006: 153) tvrdi da je u kolovozu 1984. teroristička aktivnost povezana s obilježavanjem prve godišnjice sukoba koji je počeo kocem srpnja 1983. godine. Navedenom logikom moguće je objasniti brojčanu dominaciju napada u mjesecu kolovozu kroz čitavo promatrano razdoblje.

Analiza podataka pokazuje da se na razini ciljeva terorističkih udara iz grafičkog prikaza 45., odnosno taktike Tamilskih tigrova, kao poseban interes, s brojčanim vrhuncem od 316 terorističkih udara izdvajaju civili i civilne institucije (29 % udara), zatim slijede policijski ciljevi s 246 udara (22.6% udara) te vladine institucije s 124 udara (11.4%) i prijevozna sredstva (bez zrakoplova) sa sveukupno 119 udara (10.9%). Teroristički udari, to jest mete koje su zastupljene i pojavljuju se u manje od 10% terorističkih udara jesu vojska i vojni objekti (62 udara ili 5.7%), poslovni objekti (50 udara ili 4.6%), religijske institucije (29 udara ili 2.7%), komunalne usluge (22 udara ili 2%) pomorski objekt i morske luke (21 udar ili 1.9 %), nasilne političke stranke (19 udara ili 1.7%). Zatim slijede napadi prema nepoznatim ciljevima, edukacijskim ustanovama, teroristima, medijima, diplomatskim predstavništvima i dr.

Grafički prikaz 45: Sveukupna raspodjela terorističkih udara prema metama napada za skupinu LTTE

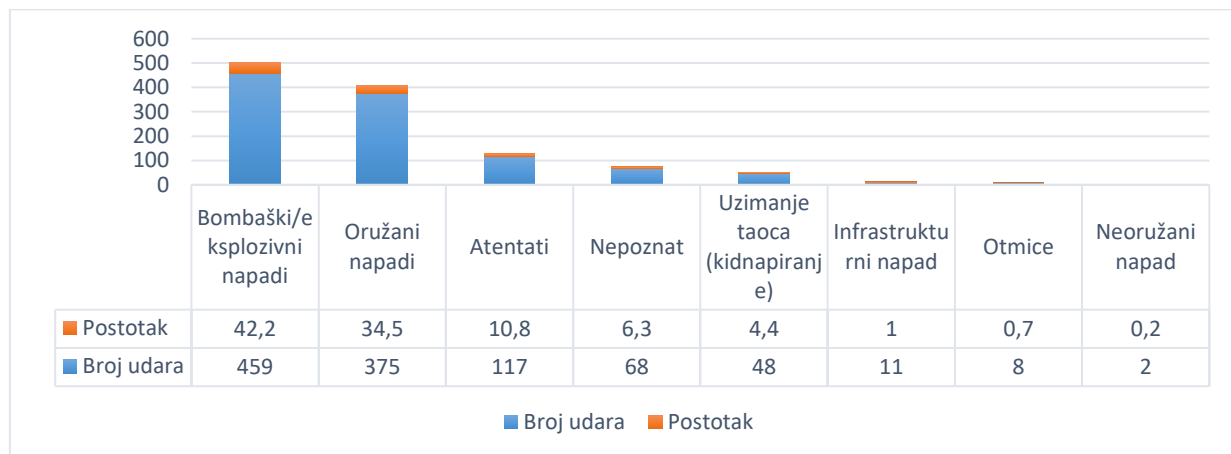

Govoreći o metama terorističkih udara pripadnika LTTE-a, u koje ubrajamo državne i nedržavne ciljeve, zamjetna je vrlo česta usmjerenost napada prema civilnim elementima, takvih je 45% (civilni i civilne institucije, poslovni objekti te prijevoz), odnosno prema segmentima države, kakvih je 39.7% (policija, vladine institucije i vojska i vojni objekti). Minimalna razlika u odabiru ciljeva ukazuje kako pripadnici Tamilskih tigrova u napadima prema različitim metama nastoje pristupom što šireg nasilja poraziti i zastrašiti Sinahelaze.

Pitanje taktike izvedbe terorističkih udara Tamilskih tigrova razriješeno je podatkom o dominantnoj izvedbi 459 bombaških/eksplozivnih udara, kakvih je 42.2%, potom slijedi oružani tip terorističkog udara (375 udara) te provedba atentata (117 udara) (*Grafički prikaz 46*). Također, valja navesti i manje korištenu, ali upotrijebljenu taktiku nepoznatih tipova napada, kakvih je 68, zatim slijedi uzimanje taoca (kidnapiranjem) u 48 navrata, zatim infrastrukturni napad, otmica i neoružani napad. Iz rezultata istraživanja vidljivo je da su bombaški napadi bili usmjereni prema

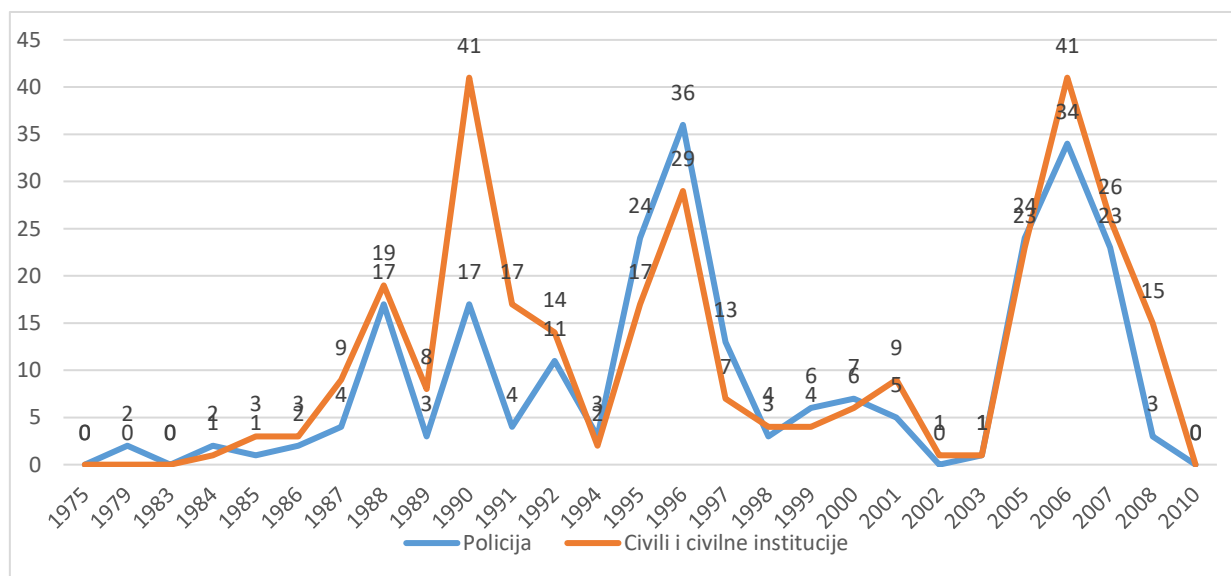
policijskim snagama (98 udara), prijevozu bez zrakoplova (85 udara), civilima i civilnim ciljevima (64 udara), te vojsci i vojnim objektima (44 udara).

Grafički prikaz 46: Tipovi terorističkih akata skupine LTTE u razdoblju od 1975. do 2010.

Govoreći o trendu izvršavanja terorističkih akata (*Grafički prikaz 47*) prema policijskim te civilima i civilnim institucijama, zamjetna je ukupna povezanost s rezultatom broja provedenih terorističkih akata koji dominiraju u četiri vremenska razdoblja.

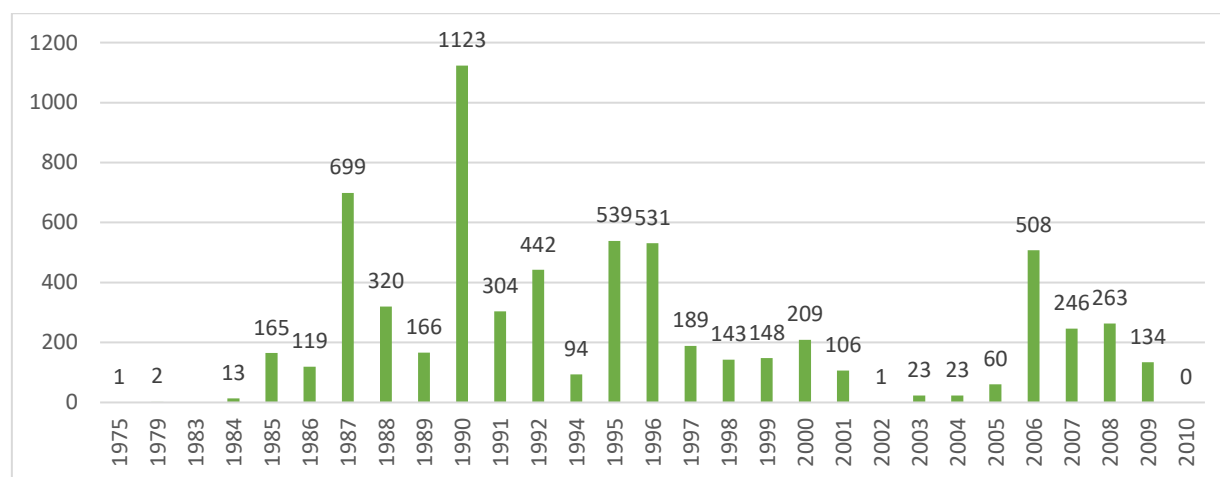
Grafički prikaz 47: Trend napada skupine LTTE prema policijskim metama te civilima i civilnim institucijama

Analizom broja ubijenih i ranjenih osoba uslijed terorističkih udara u promatranom razdoblju od 1975. do 2010. godine, Oslobođilački tigrovi tamilske domovine odgovorni su za smrtno stradavanje 6.571 osobe, odnosno ranjavanje njih 8.964. Međutim, utvrdimo li konkretne pokazatelje, jasno je kako je najviše osoba ubijeno 1990. godine, njih čak 1123 te 1987. kada je smrtno stradalo 699 osoba te 1995. i 1996. kada je u dvije godine ubijeno više od tisuću osoba (*Grafički prikaz 48*). Gledajući s razine smrtno stradalih, iako je 2006. godine izvedeno najviše terorističkih udara, navedeni akti nisu rezultirali i najvećim brojem smrtno stradalih osoba, već je statistički gledano najveća ubojitost evidentirana 1990. godine.

Tako valja spomenuti da je 1990. godine započeo novi Eelamski sukob, koji je uslijedio nakon tri godine primirja, što je moguće utjecalo na nepripremljenost i snaga sigurnosti i civila od razornih terorističkih udara. Ipak, gotovo četiri godine (2002., 2003., 2004. i 2005.) evidentno je drastično smanjenje broja smrtnih stradanja, a to razdoblje korelira sa razdobljem relativno nižeg terorističkog intenziteta. Podaci ukazuju kako je već 2006. vidljiva jasna ubojitost od terorističkih udara, kada je ubijeno 508 osoba.

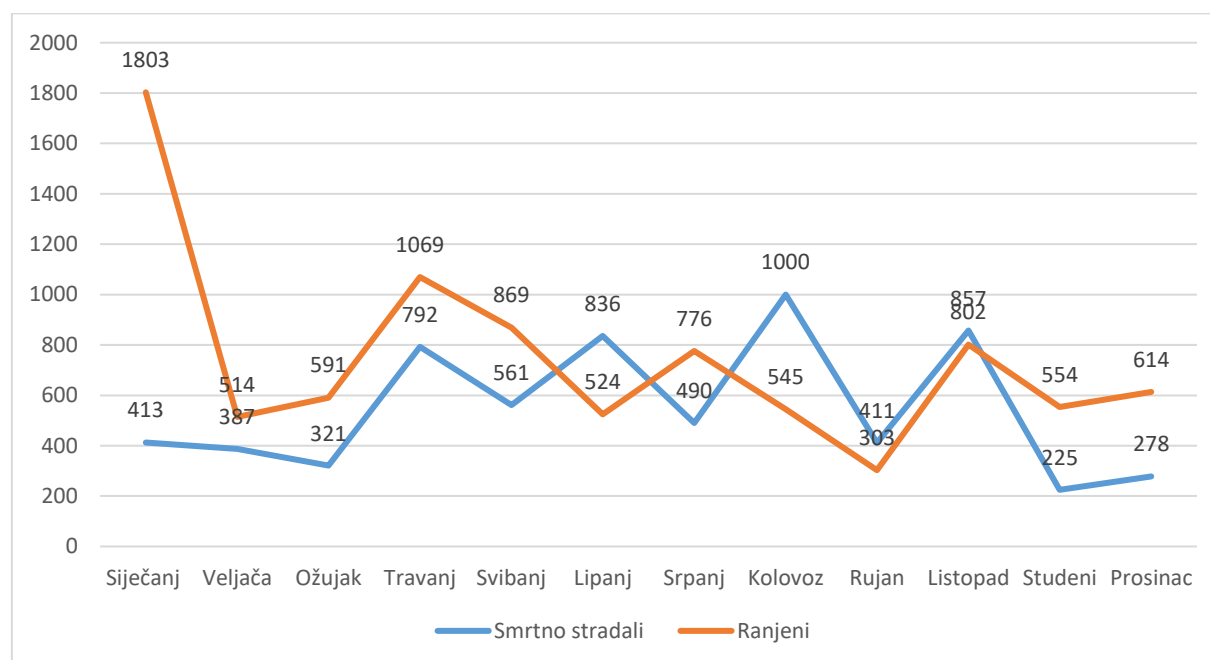
Grafički prikaz 48: Broj smrtno stradalih uslijed terora LTTE-a prema godinama u razdoblju od 1975. do 2010.

S ciljem utvrđivanja broja ubijenih i ranjenih osoba (*Grafički prikaz 49*) prema mjesecima kroz godinu, dolazimo do podatka da je najviše smrtno stradalih osoba zabilježeno tijekom mjeseca kolovoza, konkretnije njih 15.2% (1000 ubijenih osoba), te listopada (857 osoba ili 13%), zatim lipnja i travnja. Prilog tome je činjenica što je kolovoz mjesec u kojem su pripadnici LTTE-a

izvršili najveći broj terorističkih akata (124 napada), dok je listopad drugi najaktivniji mjesec prema broju izvedenih terorističkih udara (107 napada). Isto tako tijekom mjeseca kolovoza i mjeseca listopada prednjače teroristički udari LTTE-a prema civilima i civilnim institucijama što je moguće utjecalo na povećani broj smrtnih slučajeva od terorizma u ta dva mjeseca. Ipak, mjesec siječanj drastično odskaka po broju ranjenih. Podaci govore o 1803 ranjenih u navedenom mjesecu (20.1%), slijedi mjesec travanj (1069 ranjenih) i listopad (802 ranjenih).

Grafički prikaz 49: Broj ubijenih i ranjenih uslijed terora LTTE-a prema mjesecima od 1975. do 2010.

Analizom podataka o broju ubijenih prema meti terorističkog napada iz tablice 22., razvidno je da se najviše smrtno stradalih slučajeva, više od četvrtine, njih 2609 ili 39.70% dogodilo prilikom udara na civile i civilne institucije, koje su mete ujedno i najnapadaniji ciljevi od LTTE-a. Drugim riječima, civilne mete kao lake mete, manje su zahtjevnije za postizanje učinaka napada, koji se u kontekstu terorističke skupine determiniraju u broju smrtnih slučajeva, ali i širenju općeg straha od budućih akata. Najveći broj smrtno stradalih osoba, poslije napada na civilne ciljeve, evidentiran je prilikom izvršavanja napada na policijske mete. Analizom je utvrđeno da je prilikom napada na policijske ciljeve smrtno stradalo 1072 osobe, to jest 16.3% od sveukupnog broja smrtno stradalih (N=6.571), zatim slijede smrtni slučajevi prilikom napada na sredstva prijevoz (1024 ubijenih ili 15.60%). Budući da su pripadnici LTTE-a tijekom trajanja sukoba

samoubilački terorizam koristili kao dio strategije (Bilandžić 2014: 182), slučajevi napada na sredstva prijevoza ukazuju na racionalnost izvođenja napada u pogledu ubijanja civila.

Zbog široke disperzije napada prema različitim ciljevima, Tamilski tigrovi su materijalizirali udare u kontekstu ubijanja i prilikom napada na vladine institucije (506 ubijenih), religijske institucije (323 ubijena), vojsku i vojne objekte (278 ubijenih), poslovne objekte (270 ubijenih) i pomorske objekte i luke (114 ubijenih).

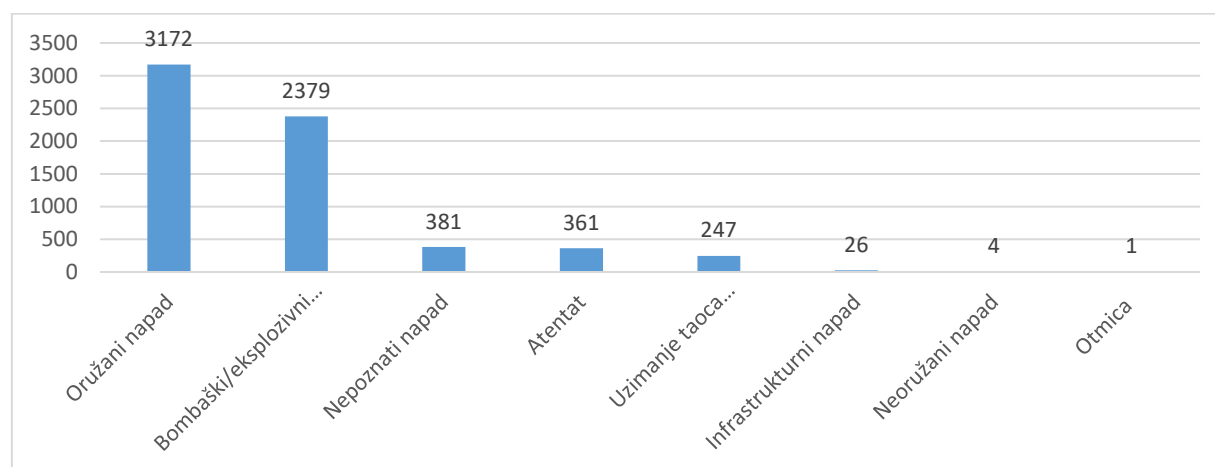
Tablica 22: Prikaz broja ubijenih prema meti napada od 1975. do 2010. od LTTE-a

Meta napada	Broj ubijenih	Postotak
Civili i civilne institucije	2609	39,70%
Policija	1072	16,30%
Prijevoz (bez zrakoplova)	1024	15,60%
Vladine institucije	506	7,70%
Religijske institucije	323	4,90%
Vojska i vojni objekti	278	4,20%
Poslovni objekti	270	4,10%
Pomorski objekti i luke	114	1,70%
Nevladine organizacije	83	1,30%
Nasilne političke stranke	73	1,10%
Teroristi/nedržavne milicije	55	0,80%
Nepoznate mete	51	0,80%
Aerodromi i zrakoplovi	35	0,50%
Edukacijske ustanove	24	0,40%
Telekomunikacije	13	0,20%
Turisti	12	0,20%
Diplomacija i diplomatska predstavništva	9	0,10%
Opskrba vodom i hranom	8	0,10%
Novinari i mediji	6	0,10%
Komunalne usluge	6	0,10%
Total	6571	100,00%

Tip terorističkog akta koji je prouzročio najveći broj smrtno stradalih osoba (*Grafički prikaz 50*), jest oružani napad, uslijed kojeg je sveukupno smrtno stradalo 3172 osoba ili njih 48.30%, zatim

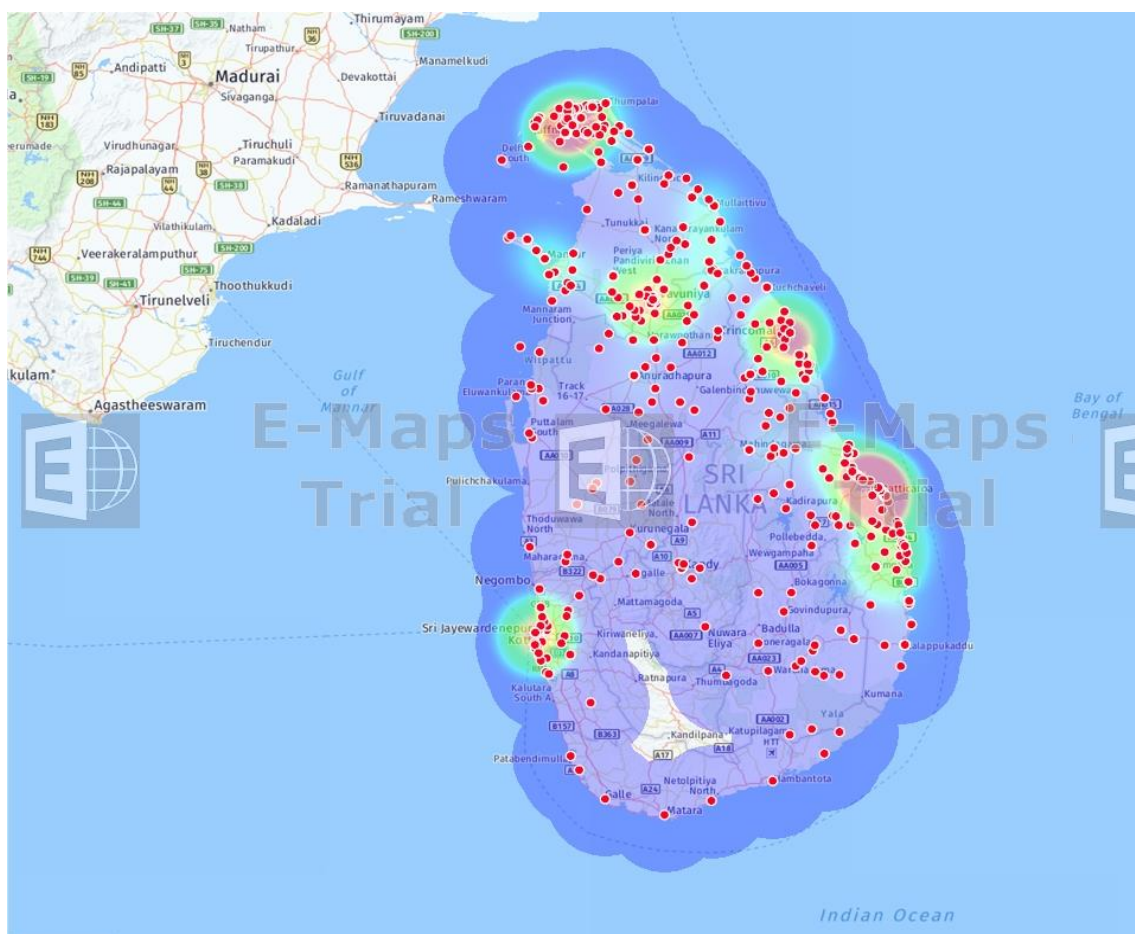
slijede bombaški/eksplozivni napad, u kojima je smrtno stradalo 2379 osoba ili njih 36. 20%. Možemo tvrditi da glavni razlog smrtnog stradavanja nastaje kao posljedica oružanog i bombaškog napada, što potvrđuje podatak o 84.5% ubijenih uslijed korištenja navedenih dviju tipova terorističkih udara. Rezultati istraživanja ukazuju na značajan broj izvršenih atentata uslijed kojih je ubijena 361 osoba, dok je uzimanjem taoca smrtno stradalo 247 osoba. Najmanje osoba je ubijeno tijekom otmica, neoružanih napada te akata prema infrastrukturnim ciljevima.

Grafički prikaz 50: Prikaz broja ubijenih prema tipu terorističkog akta od LTTE-a

Prema nalazima istraživanja, među frekventnijim lokacijama terorističkog djelovanja, ističe se glavni grad Colombo u kojem je prema rezultatima GTD baze podataka, izveden najveći broj terorističkih udara (99 udara) (*Karta 3*). Razvidno je kako je političko i ekonomsko središte Šri Lanke u fokusu terorističke kampanje LTTE-a, osobito vladini ciljevi (19 udara) i vojne mete (13 akata). Slijede gradovi s tamilskog područja, Batticaloa (90 udara) s primarnim fokusom napada prema policijskim (24 udara) i civilnim ciljevima (25 udara), zatim grad Jaffna (68 udara), Trincomalee (57 napada) te Vavuniya s 46 napada. Slijedi okrug Batticaloa (29 udara), Ampara okrug (23 udara), Kalmunai (21 udar), Eravur (18 udara), Valaichchenai (16 udara), Ampara (13 udara), Mullaitivu (11 udara) te Akaraipattu i Kattankudy s 10 udara. Teroristički napad evidentiran je čak na 308 lokacija, međutim za potrebe ovog rada navedene su lokacije na kojima je počinjeno 10 i više terorističkih akata.

Karta 3: Distribucija terorističkih incidenata skupine LTTE

Izvor: Vlastiti prikaz

8.8.2. PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU - OSLOBODILAČKI TIGROVI TAMILSKE DOMOVINE (LTTE)

PRIMJENA U PROTUTERORIZMU - OSLOBODILAČKI TIGROVI TAMILSKE DOMOVINE (LTTE)

Primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuterorizmu za skupinu Oslobođilački tigrovi tamilske domovine (LTTE) očituje se u sljedećim aspektima i dobivenim znanjima:

- Temeljem analizirane aktivnosti pripadnika Oslobođilačkih tigrova tamilske domovine razvidno je da skupina predstavlja separatističku sekularnu terorističku organizaciju koja u terorističkim aktivnostima ne izlazi iz okvira države.
- Raščlambom aktivnosti pripadnika Oslobođilačkih tigrova tamilske domovine uočava se da skupina taktikom usmjerenih terorističkih akata prema civilima i civilnim institucijama nastoji:
 - a) nanijeti fizičku i psihičku bol kod Sinhaleza i na taj način utjecati na smanjenje potpore prema nositeljima državne vlasti,
 - b) dugotrajnim terorom utjecati na dobivanje/stjecanje neovisnosti.
- Nadalje, taktikom napada prema elementima države Tamilski tigrovi nastoje oslabiti državnu ulogu u očuvanju mira i ukazati na nefunkcionalnost državnog uređenja te dodatno ukazati na neravnopravni položaj Tamila u odnosu na Sinhaleze.
- Prostornom analizom terorističkih udara razvidno je da Tamilski tigrovi dominantno izvršavaju napade u glavnom gradu Colombu, ali i na području sjevera te istoka Šri Lanke koji je pretežno naseljen Tamilima (Jaffna, Batticalo, Trincomale i Vaviniy). To područje se kontinuiranim terorističkim aktima nastoji osloboditi od vojnih i policijskih snaga Šri Lanke. Prema rezultatima prostorne analize najveća vjerojatnost od terorizma je u gradu Colombu te na području sjevera i sjeveroistoka Šri Lanke.
- Analizom budućih snaga, slabosti, prilika i prijetnji uočava se da su temeljne državne protuterorističke slabosti u suprotstavljanju Tamilskim tigrovima vidljive na primjeru neadekvatnog odgovora na samoubilačke napade. To je ujedno snaga i prednost Tamilskih tigrova u odnosu na državu.
- Temeljem vremenske i geoprostorne analize terorističkih udara, tijekom mjeseca kolovoza i listopada povećani je rizik od terorizma na području grada Colomba te sjeveru (grad Jaffna) i istoku (Trincomale i Batticalo) Šri Lanke.
- Napadi državnih snaga prema pripadnicima Tamilskih tigrova posljedično rezultiraju snažnim tamilskim protuodgovorom, odnosno intenziviranjem terorističke kampanje.
- Rizik od obnove (aktivacije) Tamilskih tigrova je vrlo nizak s obzirom na dekapitaciju karizmatičnog i dugogodišnjeg vođe skupine, neutralizaciju većeg djela skupine i stavljanje pod državnu kontrolu glavnih uporišta na sjeveroistoku otoka.

PRIMJENA U PROTUTERORU - OSLOBODILAČKI TIGROVI TAMILSKE DOMOVINE (LTTE)

Iako nije utvrđena direktna primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuteroru budući da analizirana GTD baza ne sadrži znanja o budućim terorističkim udarima već je utvrđena njezina posredna korist. Drugim riječima, dobivena znanja za skupinu LTTE utječu na odabir mjera protuterora u sljedećim aspektima:

- Znanja o glavnim ciljevima napada (civilni ciljevi i elementi države) presudna su u uvođenju strogih/represivnih proaktivnih sigurnosnih mjera koja će Tamilskim tigrovima otežati i smanjiti manevarski prostor za izvođenje terorističkog udara.
- Prilike države u kontekstu suprotstavljanja samoubilačkim napadima determinirane su jačanjem mehanizama represije i sigurnosti, formiranjem čeličnih prstenova u neposrednoj blizini središta velikih gradova, uvođenjem punktova s ciljem nadzora sumnjivih osoba, većom prisutnosti snaga zakona i reda na terenu te instalacijom nadzornih kamera.
- Grupiranje terorističkih napada prema civilima i civilnim institucijama ukazuje na potrebu jačanja otpornosti stanovništva. Navedeno porazumijeva upoznavanje javnosti o konkretnim ugrozama i metodama racionalnog ponašanja na mjestu napada što može minimizirati broj žrtava.

8.8.3. ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – OSLOBODILAČKI TIGROVI TAMILSKE DOMOVINE (LTTE)

Na primjeru empirijske analize podataka GTD baze uočava se da je dolazak indijskih mirovnih snaga (Crossette, 1989) na Šri Lanku negativno utjecao na sigurnosnu situaciju u toj državi i produbio postojeće tenzije, što je dovelo do, kronološki gledano, prve eskalacije terorističke kampanje 1988. godine. Iako se ne može s potpunom sigurnošću tvrditi, intenziviranje terorizma posljedica je vojne akcije indijskih mirovnih snaga na području Jaffne (BBC, 2017). Drugi vrhunac terorističke kampanje u korelaciji je s odlaskom indijskih mirovnih snaga sa Šri Lanke, što je bez sumnje pokazatelj da protuteroristička strategija uključivanja mirovnih snaga nije dovela do prestanka djelovanja Tamilskih tigrova, niti do ostvarivanja željenih političkih ciljeva navedene skupine. Iako se ne može s potpunom sigurnošću tvrditi, u protuterorističke svrhe bitan

je izvid da neostvarivanje političkih ciljeva mirnim putem dovodi do nove eskalacije terorizma⁹⁴, što je bio slučaj 1996. godine kada dolazi do novog intenziviranja terorističke kampanje, to jest do trećeg Eelamskog rata⁹⁵. Obavještajne informacije iz otvorenih izvora ukazuju da su 1995. godine Tamili pretrpjeli značajne gubitke (Peebles, 2006: xxv), u kojem kontekstu je pojačanu kampanju iz 1996. godine moguće povezati s taktikom osvete. Analiza trenda podataka GTD baze, ukazuje da je novi porast, odnosno vrhunac terorističkog djelovanja povezan s početkom četvrtog Elemskog rata. Razvidno je da su obostrani napadi, teroristički ili protuteroristički, produbili etničke sukobe i utjecali na usložnjavanja međusobnih tenzija. S aspekta obavještajnih indikacija i upozorenja, ali i budućih scenarija iz otvorenih izvora, može se očekivati da bi novo ekonomsko-društveno marginaliziranje jedne etničke skupine, konkretnije Tamila, dovelo do negativne sigurnosne situacije, što kao i ranije može dovesti do novih terorističkih aktivnosti. Uvid u druge obavještajne informacije iz otvorenih izvora ukazuje na manjak ekonomskih mogućnosti na području gdje prevladavaju Tamili (RSIS, 2019: 61), što je indikator potencijalnih tenzija, dok je predsjednik Šri Lanke u svibnju 2018. upozorio na pokušaje pregrupiranja Tamilskih tigrova u inozemstvu i povratkom razmišljanja cijepanju Šri Lanke (TST, 2018). Ova znanja bitna su u protuterorističke svrhe jer prenose informaciju da eventualno marginaliziranje Tamila može biti generator novih društvenih tenzija te dovesti do terorizma. I kod ove skupine, primjena obavještajnih informacija iz javno dostupne GTD baze u kontekstu protuterorističke strategije, to jest elementa zaštite od terorizma, vidljiva je na primjeru dobivanja konkretnih znanja o primarnim ciljevima interesa Tamilskih tigrova, kada govorimo o metama napada. Na primjeru empirijske analize podataka GTD baze uočava se da tamilski tigrovi svoje udare

⁹⁴ Konstantu taktiku Tamilskih tigrova determinira naizmjenična primjena nasilja (terora) i prisustva u mirovnim pregovorima, ali i permanentno prekidanje započetih pregovora zvjerskim nasiljem i provedbom ciljanih atentata što je nepobitan pokazatelj beskorisnosti pregovora (Cronin, 2009: 57).

⁹⁵ U izvrsnoj knjizi *How Terrorism Ends* autorica Audrey Kurth Cronin na temelju provedenih analiza slučajeva brojnih terorističkih skupina donosi zaključke kako i zašto završavaju/prestaju djelovati terorističke skupine. Analizirajući moderne i suvremene terorističke skupine autorica pronalazi opće i partikularne razloge koji dovode do kraja djelovanja neke terorističke skupine a koja znanja su važna za kreiranje budućih funkcionalnih protuterorističkih politika. Drugim riječima, kako na temelju ranijih slučajeva kreirati optimalno protuterorističko djelovanje. Kao bitan izvid ovog istraživanja Cronin je prezentirala šest temeljnih razloga koji dovode do kraja djelovanja neke terorističke skupine: (1) zarobljavanje ili smaknuće vođe terorističke skupine (2) prijelaz terorističke skupine u legitimne političke procese (3) postizanje cilja terorističke skupine (4) gubitak potpore i marginaliziranje terorističke skupine (5) uništavanje terorističke skupine korištenjem vojne sile (6) ostvarivanje političkih ciljeva drugim oblicima djelovanja. Detaljnije v. Cronin (2009).

dominantno usmjeravaju prema civilima i civilnim institucijama (29% udara), policijskim ciljevima (22.6% udara) i vladinim institucijama (11.4% udara). To znanje aplikativno je u kontekstu suprotstavljanja teroru, odnosno izradi obavještajnih informacija iz otvorenih izvora, jer donose konkretne informacije o ciljevima napada. Osnovom uvida u GTD bazu, može se tvrditi da će pripadnici Tamilskih tigrova, u slučaju povratka terorističkim aktivnostima, napade provoditi korištenjem dosad najčešće taktike, to jest uporabom bombaških/eksplozivnih napada. Prema izvidima Bilandžića (2014: 182), glavno tamilsko taktičko obilježje je provedba samoubilačkih kampanja. U promatranom istraživačkom vremenskom odsječku, skupina je bombaški/eksplozivni napad koristila u čak 42.2% slučajeva.

U smislu prevencije od terorističkog napada, ovo znanje je iznimno korisno, ali u pogledu alarmiranja i širenja upozorenja od terorističke ugroza na otvorenom ili zatvorenom prostoru, iako protuterorističke strategije i akcije protuterora s aspekta suprotstavljanja samoubilačkim udarima zahtijevaju protuobavještajni rad, odnosno infiltraciju u ciljanu skupinu i dobivanje konkretnih podataka o namjerama, vremenu i mjestu budućeg terorističkog akta. Analiza obavještajnih informacija iz javno dostupne GTD baze ukazuje da je uslijed terorističkih udara u promatranom razdoblju zabilježeno smrtno stradavanje 6.571 osobe, a ranjavanje 8.964 osobe. U cilju usmjeravanja protuterorističkih akcija važno je dobiti konkretna znanja o najubojitijem *modus operandi* i metama koje generiraju najveći broj žrtava. Osnovom uvida u GTD bazu, može se tvrditi da će pripadnici Tamilskih tigrova u cilju maksimalizacije učinaka, odnosno izazivanja čim većeg broja smrtnih slučajeva koristiti oružani napad, koji je najubojitiji kada je usmjeren prema civilima. Kada je riječ o najčešćim lokacijama izvršavanja terorističkog udara, izvid ove analize jasno upućuje kako se radi o glavnom gradu Colombu, zatim Batticalou, gradu Jaffni i Trincomaleeu. Stoga je razina terorističke ugroze najizraženija na navedenim područjima, što je bitno znanje u slučaju intenziviranja terorizma i radi upozoravanja i predviđanja lokaliteta budućih terorističkih akata. S tim u vezi, raspoloživi podaci bez sumnje potvrđuju da primarni interes Tamilskih tigrova predstavlja separatizam i stvaranje jedinstvene tamilske države na prostoru otoka, odnosno današnje Šri Lanke. Navedeni cilj tamilskih tigrova je bitan indikator da je primarni fokus skupine Šri Lanka.

8.9. TERORISTIČKA ORGANIZACIJA S NAJVEĆIM BROJEM ZABILJEŽENIH TERORISTIČKIH UDARA U VREMENSKOM RAZDOBLJU OD 1972. DO 11. RUJNA 2001. GODINE

8.9.1. TERORISTIČKA SKUPINA SHINING PATH / SENDERO LUMINOSO

Otkako je Peru postigao neovisnost od Španjolske⁹⁶ 1826. godine, država je do kraja 20. stoljeća bila poprište nestabilnih društveno-političkih prilika. Drugim riječima, Peru je nerijetko mijenjao oblik društveno-političkog uređenja, što je državu dodatno polariziralo, ali i osiromašivalo. S druge, pak, strane izražene ekonomsko-socijalne nejednakosti unutar Perua i strah vladajućih elita od gerilskog ratovanja i anarhističkih napada potlačenih (Zirakzadeh, 2002: 70), rezultirao je vojnim preuzimanjem vlasti 1968. godine (Switzer, 2007: 12). Tada su oružane snage Perua na čelu s generalom Juanom Velascom Alvarodom svrgnule demokratski izabranog predsjednika Fernanda Belaúnde Terryja i uspostavile vlast (REFWORLD, 1995). Nova vlast je od inicijalno socijalno osjetljive, koja je štitila zaposlenike od otpuštanja te pružala brojne socijalne usluge, sredinom 1970-tih počela ignorirati interese radnika i seljaka (Zirakzadeh, 2002: 70). Takva državna politika rezultirala je čestim prosvjedima, političkim i sindikalnim udruživanjem te u konačnici dolaskom demokratski izabrane civilne vlasti na čelo države 1980. godine (Zirakzadeh, 2002: 771). Međutim, ekonomska kriza je ipak nastavljena, a siromaštvo je bilo najizraženije u središnjem i južnom planinskom području Perua, čiji su rijetki žitelji imali struju i vodu, a neke su obitelji čak bile prisiljene prodavati vlastitu djecu kako bi preživjele (Zirakzadeh, 2002: 71).

Stoga se nastanak sekularne terorističke organizacije *Shining Path* direktno povezuje s lošom ekonomskom situacijom u Peruu, neučinkovitim vladinom politikom te revolucionarno motiviranim autohtonim življem željnim društvenih promjena (Switzer, 2007: 10). Takva situacija pripomogla je instrumentalizaciji autohtonog indijskog stanovništva i njihovog uključivanja u sukob s vladajućim strukturama (Switzer, 2007: 4). *Shining Path* kao organizacija

⁹⁶ Španjolsko osvajanje Latinske Amerike direktno je povezano s traženjem novog morskog puta prema dalekom istoku i zaobilaznjem egipatskog i venecijanskog monopola u trgovanju s istočnjačkim zemljama. Na tom putu Španjolci su otkrili Sjevernu Ameriku te sa Portugalcima dogovorili podjelu Latinske Amerike. U otkrivanju južne obale kontinenta Španjolci su 1532. godine došli do Perua i iskoristili tamošnji unatnji sukob Inka te zavladao tom državom i osnovali grad Limu te Inka Manca proglasili novim kraljem. Potonji je u znak protesta prema španjolskim kolonizatorima izbjegao u Ande i na tom ruralnom i brdovitom području vodio autohtono stanovništvo (Kos-Stanišić, 2009: 15-19). Isti model viđen je i četiri stoljeća kasnije kada je Abimael Guzman osnivač i vođa terorističke skupine *Shining Path* upravljao tom organizacijom iz ruralnih krajeva Anda, konkretnije iz grada Ayacucha.

nastala je iz nekadašnje Komunističke partije Perua nakon kinesko-sovjetskog ideološkog raskola. Drugim riječima, odlazak Josifa Visarionoviča Staljina s vlasti i dolazak Nikita Hruščova na čelo SSSR-a odmaknuo je Peru od tvrdolinijaških revolucionarnih metoda koje su se i dalje primjenjivale u komunističkoj NR Kini. Ideološki raskol polarizirao je i Komunističku partiju Perua na pro-kinesku i pro-rusku frakciju (McCormick, 1990: 3). Pro-ruska frakcija zastupala je nenasilne metode, smatrajući da se do željenog cilja može stići dijalogom s nositeljima vlasti, dok je pro-kinesko krilo ili *Bandera Roja* (engl. *Red Flag*) grupacija zagovarala revolucionarne metode, konkretnije oružanu pobunu kao taktiku dolaska na vlast (McCormick, 1990: 3-4). Pro-kineska frakcija koju je vodio Saternino Paredes, a ogranak u Ayacuchu Abimael Guzman, inzistirala je na strategiji rata kineskog vođe Mao Ce-tunga, koji započinje u ruralnim područjima i završava u gradu (Graves, 1992: 35).

Guzman je zagovarao stvaranje vojnog krila, radi čega je sredinom 1960-tih otputovao u Kinu gdje je stekao bitna znanja o gerilskom ratovanju i provedbi tajnih operacija (Graves, 1992: 36). Nakon povratka iz Kine i sve ekstremnijih stavova te kritika vodstva stranke, ali i optužbi o ideološkoj nevjeri, Abimael Guzman i njegovi sljedbenici su 1970. godine protjerani iz frakcije *Bandera Roja* (McCormick, 1990: 4). Iste godine, Guzman, inače profesor filozofije na nacionalnom Sveučilištu *San Cristoba de Huamaga* u Ayacuchou, osnovao je organizaciju *Shining Path* (šp. *Sendero Luminoso*) (McCormick, 1990: 3). U organizacijskom smislu *Shining Path* je strogo hijerarhijski ustrojena teroristička organizacija, koja se sastoji od tri vrste boraca: 1) pokretnih snaga, 2) lokalnih ili stacioniranih snaga, i 3) stanovnika oslobođenih gradova (Jones, 1986: 52). Osim toga, organizacija je neumoljiva u novačenju sljedbenika. Tako je za članstvo bila obavezna preporuku dvojice članova (Jones, 1986: 53). Novopridruženi članovi su u prvoj godini izvršavali propagandne aktivnosti te im nije bilo dozvoljeno kontaktirati s vojnim strukturama, a tek nakon završetka prve faze mogli su sudjelovati u terorističkim aktivnostima niskog rizika (Jones, 1986: 53).

Shining Path je svoje utočište gradio u ruralnom području Perua, to jest Ayacuchou, naseljenom autohtonim te siromašnim indijskim stanovništvom. Područje Ayacucha je zbog dugogodišnjeg marginaliziranja i zanemarivanja lokalnog stanovništva bilo idealno mjesto za osnivanje sekularne terorističke organizacije (Jones, 1986:10). Guzman je svoju dugogodišnju funkciju sveučilišnog profesora vješto koristio za indoktrinaciju i radikalizaciju brojnih studenata, koji su kasnije u funkciji profesora nastavili širiti propagandu i viziju o neophodnosti vraćanja Perua

seljacima. Nakon pridobivanja bitnog broja pratitelja i čvrstog utemeljenja maoističke ideologije, Guzman je krenuo ka ostvarenju političkog cilja, odnosno povratka države narodu. Guzman se ujedno smatrao i četvrtim revolucionarnim misliteljem, nakon Karla Marxa, Vladimira Iljiča Lenjina i Mao Ce-tunga (Barton, 1983: 38). Zagovarao je promjenu paradigme i vraćanje države autohtonom stanovništvu, odnosno seljacima te povratak na državno uređenje kakvo je postojalo prije španjolske kolonizacije. Smatrao je da se duboke socijalne, egzistencijalne, političke i ine podjele mogu riješiti isključivo terorom. Stoga se Guzman zalagao za društvenu revoluciju, koja je prema definiciji sociologinje Thede Skocpol (1979: 4) “brza, bazična transformacija državnih i klasnih struktura društva“ koja je „praćena i dijelom nošena klasnom pobunom odozdo prema gore“. U tom smislu ista autorica smatra da se društvena revolucija odvija kroz strukturalnu društvenu i političku promjenu (Skocopal, 1979: 4).

U ostvarivanju društvene revolucije i povratka države narodu, Guzman je zagovarao četiri ključne točke, bitne za preuzimanje vlasti u Peruu:

1. *Agitacija i oružana propaganda*
2. *Sabotaža peruanskog društveno-ekonomskog sustava*
3. *Generalizacija gerilske borbe*
4. *Širenje baze podržavatelja revolucije i jačanje gerilskih vojnih snaga*

Važno je napomenuti da je na Guzmána i njegovo djelovanje presudan bio utjecaj Joséa Carlosa Mariátegua, peruanskog pisca i komunista s početka 20. stoljeća. Carlosa Mariátegua je u svom poznatom djelu *Siete Ensayos de Interpretación de la Realidad Peruana* iz 1928. godine zagovarao povratak agrarnog kolektivizma iz razdoblja prije španjolske kolonizacije (Templeman, 2009: 8-9). Također, 1928. godine Mariátegua je osnovao Komunističku partiju Perua (McCormick, 1990: 4). Kako bi se Peru vratio tradicionalnim vrijednostima, pripadnici *Shining Patha* su terorizirali, zastrašivali i ubijali socijalne aktiviste, vođe lokalnih zajednica to jest sve pripadnike peruanskog društva koji im nisu pružili podršku (National Geographic, 2015).

U Peruu su se 1980., nakon dvanaest godina, održali prvi višestranački demokratski izbori s ciljem uspostave civilne vlasti. Bitan pokazatelj neslaganja s idejom demokratskih izbora i nepoštivanja političkog djelovanja jest odluka *Shining Patha* o bojkotu izbora (Graves, 1992: 31). Zbog različitih pogleda na pitanje društvenog uređenja Perua i neslaganja s modelom izbora predstavnika vlasti posredstvom demokratskih izbora, *Shining Path* je 1980. godine izvršio

spaljivanje glasačkih kutija u gradu Chuschi na području Anda (Kaganiec-Kamienska, 2012: 149). Taj događaj se smatra službenim početkom njihovog terorističkog djelovanja. Međutim, *Shining Path* je prvi put došao u širi fokus javnosti kad su pričvrstili mrtve pse na rasvjetne stupove u gradu Limi (Jones, 1986: 31). Naime, prema vjerovanjima Andskim Indijancima to podrazumijeva da će netko umrijeti ili biti pogubljen (Bennet 1984 nav.u Jones 1986: 31).

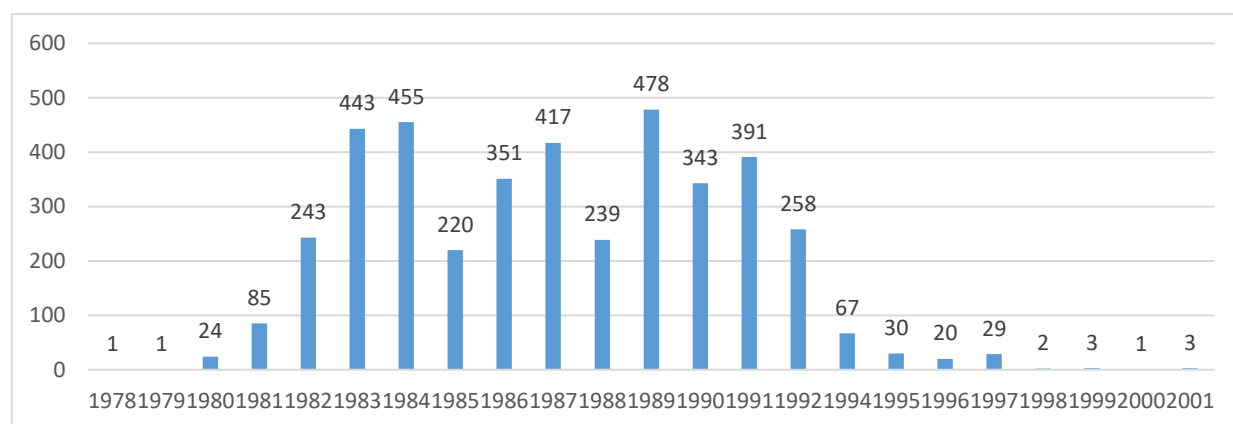
Pojava terorizma iznenadila je državu, to znači da je u vremenskom razdoblju od 1980. do 1985. godine izostala adekvatna kaznena reakcija vlasti, na što je utjecala zabrinutost Perua na prijetnju od susjednog Ekvadora (Kaganiec-Kamienska, 2012: 150), a navedeno razdoblje je ujedno najaktivnije i najnasilnije razdoblje (Blake, 2017). S druge, pak, strane administracija predsjednika Alana Garciae je od 1985. do 1990. godine odlučila povećati financijsku potporu siromašnom području Ayacuchoa ne bi li smanjila podršku tamošnjeg stanovništva pripadnicima *Shining Patha* (Kaganiec-Kamienska, 2012: 150). Budući da navedene mjere nisu smanjile terorističku aktivnost, tek je administracija predsjednika Alberta Fujimora (1990. – 2000.) odlučila promijeniti dosadašnju strategiju te je dominantna uloga dodijeljena vojnim operacijama, što je s druge strane dovelo do čestih kršenja ljudskih prava, pa čak i državnog terora, ali i suradnje s američkom CIA-om, što je u konačnici rezultiralo uhićenjem A. Guzmána i njegovih najbližih suradnika 12. rujna 1992. (Kaganiec-Kamienska, 2012: 151).

Važno je napomenuti da je Fujimori implementirao zakon u okviru kojeg se pod terorizmom pored nasilja smatralo i svako djelovanje koje dovodi do širenja straha i stvaranja opće nesigurnosti u društvu (Shalde, 2013: 287). Osim toga, Fujimori je u travnju 1992. godine suspendirao peruanski Ustav i ojačao vojnu poziciju na uštrb civilizacijskih ljudskih prava i općenito vladavine prava (REFWORLD, 1995). Trenutačno, pripadnici *Shining Patha*, na području Junina, Ayacuchoa i Huancavelica s lokalnim klanovima sudjeluju u trgovini narkotika (ISC, 2020). S druge, pak, strane iako je skupina najavila dolazak na vlast, smatra se da ne predstavlja ozbiljnu prijetnju stabilnosti Perua budući da skupina nema ni ekonomske niti vojne sposobnosti za ostvarivanje svog političkog cilja (ISC, 2020).

U vremenskom razdoblju od 1972. do 11. rujna 2001. godine sekularna teroristička organizacija iz južne Amerike *Shining Path* (šp. *Sendero Luminoso*) izvršila je najveći broj terorističkih udara na svijetu. Konkretnije, zbrojem podataka iz GTD baze dolazi se do zaključka da je navedena

skupina iz Perua u promatranom vremenskom razdoblju izvršila 4.104⁹⁷ teroristička udara. U analizu su uključeni samo teroristički akti (N=4.104) skupine za koje GTD baza nedvojbeno smatra da su teroristički te nisu uključeni akti za koje se sa sigurnošću ne može utvrditi da su teroristički.

Grafički prikaz 51: Broj terorističkih napada skupine *Sendero Luminoso* od 1972. do 11. rujna 2001.

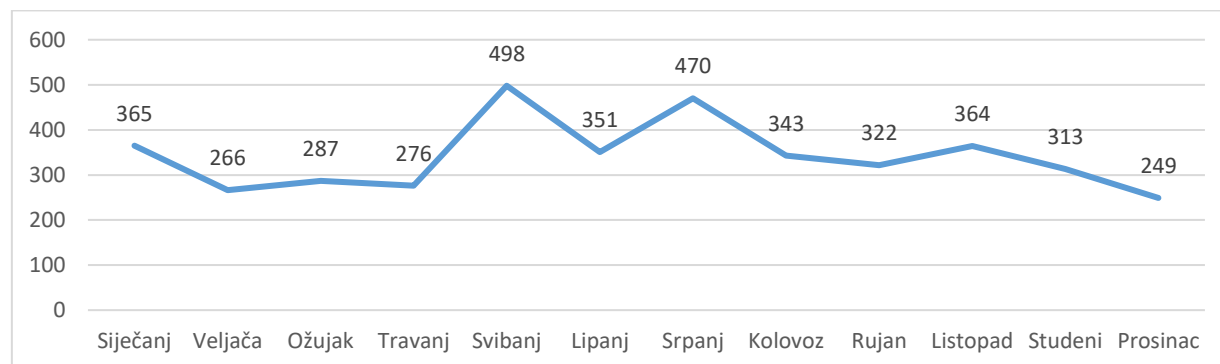
Analiza broja (*Grafički prikaz 51*) terorističkih udara prema godinama ukazuje da je prvi kontinuirani uspon u broju izvršenih akata rastao od 1982. do kraja 1984. godine, kada je u prvoj eskalaciji terora izvršeno više od 27% svih napada ove skupine. Tako se ovo razdoblje može smatrati prvim valom kontinuiranog terorističkog djelovanja *Shining Patha*. Naime, pripadnici terorističke skupine su 1982. godine oslobodili više od 200 zarobljenika iz zatvora u Ayacuchu te započeli ciljane oružane napade na javnu infrastrukturu i policijske snage Perua, što je rezultiralo dolaskom oružanih snaga na područje Ayacuchua u prosincu iste godine (Barton, 1983: 38). Međutim, vojnim snagama je nedostajala obavještajna sposobnost potrebna za razlikovanje pobunjenika, odnosno terorista od civila, te saznanja o broju pripadnika i vremenu kada će napasti (Koc-Menard, 2006: 336). Smanjenje broja terorističkih akata u 1985. godini, povezano je s odlukom tadašnjeg predsjednika Perua Fernanda Belaudne Terrya da se radi održavanja izbora dodatno poveća vojna prisutnost u južnim i sjevernim područjima države (Switzer, 2007: 45). Ipak, u prosincu 1985. godine skupina je izvela nekoliko terorističkih akata na području glavnog grada Lime i na taj način proslavila pedesetprvi rođendan A. Guzmanu (Switzer, 2007: 49).

⁹⁷ Navedeni broj terorističkih akata skupine *Shining Path* čini nešto više od 2% svih terorističkih napada koji su evidentirani u GTD bazi podataka.

Broj napada ponovno je porastao 1987. godine te je drugi puta održao kontinuitet od 1989. do kraja 1991. godine. Naime, skupina je 1989. godine započela s novim valom terorističkih udara, dok je država istovremeno pripremala provedbu nacionalnih izbora (Switzer, 2007: 56). Također, znakovito smanjenje broja terorističkih udara evidentirano je u razdoblju od 1992. godine te sve do 11. rujna 2001., kada je u devet godina provedeno 413 terorističkih akata. Značajno smanjenje broja terorističkih udara od 1992. godine do rujna 2001. godine je povezano s rujanskim uhićenjem dugogodišnjeg vođe i glavnog stratega terorističke skupine Abimaela Guzmána (AP, 1992).

Razvidno je da Guzmána na čelu terorističke skupine nije zamijenio autoritativan i jednako karizmatičan vođa i strateg, koji bi očuvao koheziju skupine i nastavio put svog prethodnika prema ostvarivanju zacrtane društvene revolucije. Prema grafičkom prikazu 52., najveći broj terorističkih napada prema mjesecima, u razdoblju od 1972. do 11. rujna 2001., evidentiran je tijekom mjeseca svibnja te iznosi 12.1% (498 udara), dok je u srpnju provedeno 11.5% udara, odnosno njih 470. Drugim riječima, u navedena dva mjeseca bila je najizraženija mogućnost od izvršavanja terorističkih udara, odnosno najveća opasnost od smrtnog stradavanja i ranjavanja od posljedica napada. Analizom se nadalje uočava da je terorizam, odnosno terorističko djelovanje *Shining Patha* kroz čitavo promatrano razdoblje, gledano prema mjesecima, prisutno u velikoj mjeri i gotovo da nije bilo dana bez terorističkog akta. Pri tome treba naglasiti da od 1978. do 11. rujna 2001., frekvencija terorističkih napada prema mjesecima nikada nije iznosila manje od 200 terorističkih udara, dok je broj akata rastao sve do njih 498.

Grafički prikaz 52: Broja sveukupnih terorističkih napada skupine *Sendero Luminoso* po mjesecima od 1972. do 11. rujna 2001.

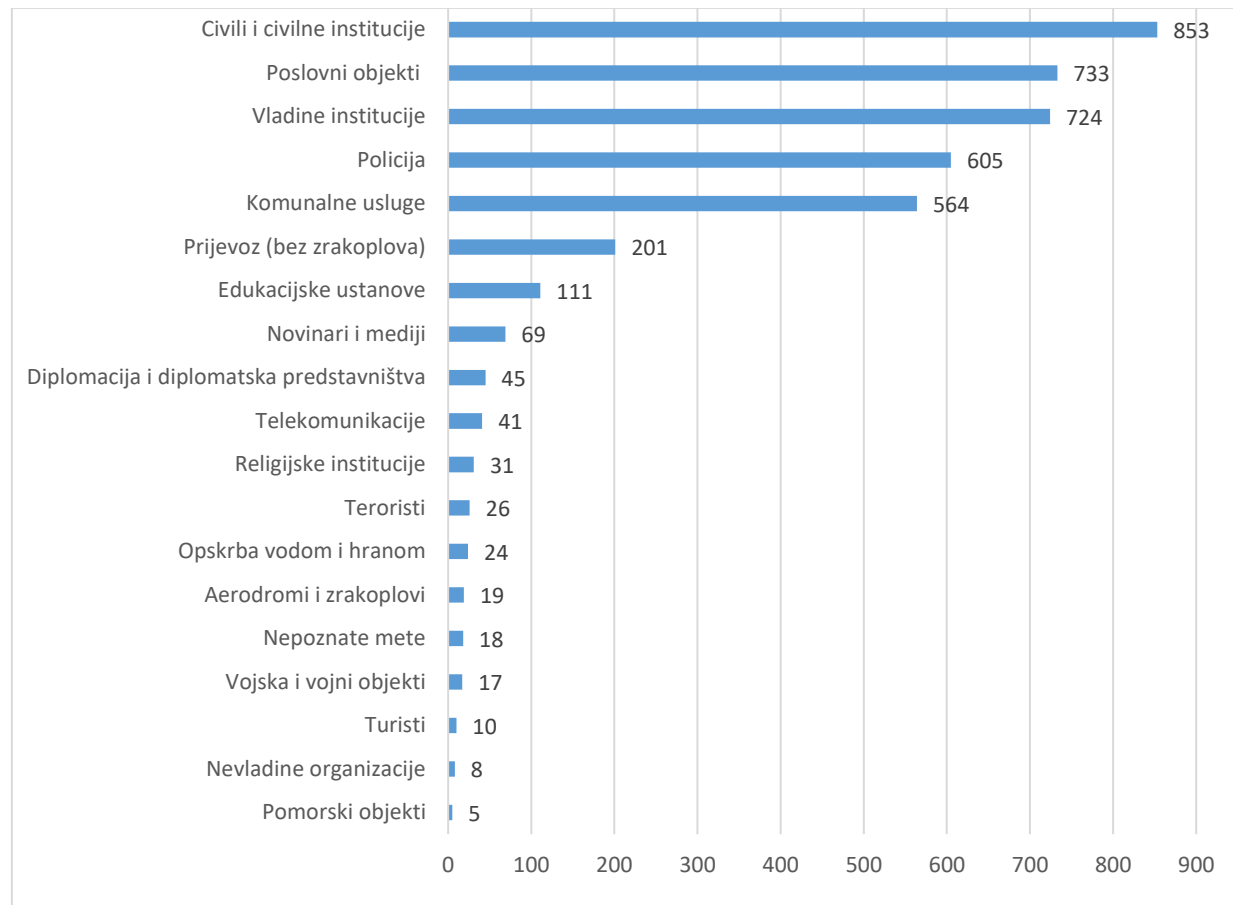
Kad se pak u razmatranje uzmu ciljevi terorističkih udara pripadnika skupine *Shining Patha* (*Grafički prikaz 53*), razvidno je da su oni najčešće bili usmjereni prema civilima i civilnim institucijama (853 udara ili 20.80%), slijede poslovni objekti (733 udara ili 17.90%), zatim vladine institucije s 724 udara (17.60%), policija (605 udara ili 14.70%), komunalne usluge (564 udara ili 13.70%), prijevoz (201 udar ili 4.90%), edukacijske ustanove (111 udara ili 2.70%), novinari i mediji (69 udara ili 1.70%) te diplomacija i diplomatska predstavništva (45 udara ili 1.10%) i telekomunikacije (41 udar ili 1%). U manje od 1% slučajeva mete napada su bile religijske institucije (31 udar), teroristi (26 udara), opskrba vodom i hranom (24 udara), aerodromi i zrakoplovi (19 udara), nepoznate mete (18 udara), vojska i vojni objekti (17 udara), turisti (10 udar), nevladine organizacije (8 udara) i pomorski objekti (5 udara).

Ovaj izvid nedvojbene ukazuje na činjenicu da;

- a) civilno-poslovni ciljevi (civilni, poslovni objekti, komunalne usluge i prijevoz) zajedno predstavljaju 57.30% meta ili više od polovice svih meta terorističkih udara, dok su,
- b) elementi države (vladine institucije, policija, vojska i vojni objekti) bili mete terorističkih udara u 32.7% slučajeva.

Rezultati ove analize evidentno potvrđuju da pripadnici ove socijalno revolucionarne, odnosno lijeve terorističke organizacije kao dominantne mete svojih napada ne odabiru takozvane političke protivnike ili nositelje vlasti i državne institucije, već su uglavnom orijentirane prema civilnim i poslovnim metama. Ako se djelovanje terorističke organizacije promatra kroz paradigmu njihovog nastojanja za promjenom vlasti, odnosno zaokretom u razumijevanju onog što bi trebala biti država i težnjom za povratak na izvorno društveno uređenje kakvo je u Peruu bilo prije španjolske okupacije, evidentno je da se ciljanim napadima prema civilnom stanovništvu širio strah i opća nesigurnost.

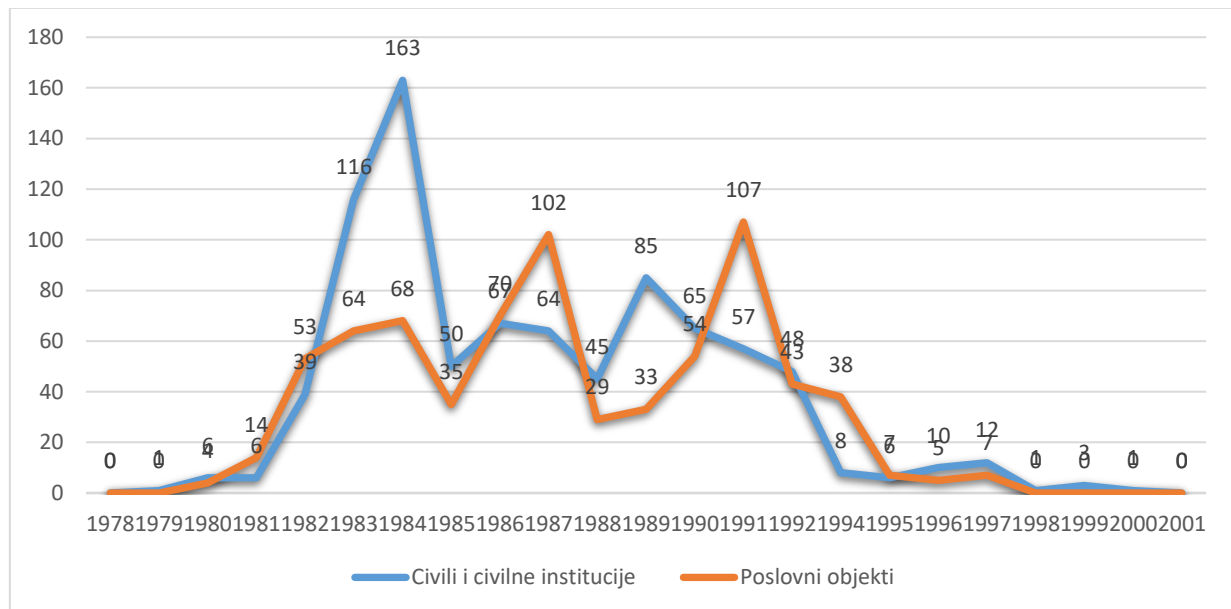
Grafički prikaz 53: Sveukupna raspodjela terorističkih udara skupine *Sendero Luminoso* prema metama napada od 1972. do 11. rujna 2001.

Budući da je najveći udio terorističkih udara bio usmjeren prema civilima i poslovnim ciljevima, razvidno je da se navedenom taktikom planirala smanjiti potpora prema vladajućim strukturama i osigurati potpora terorističko-političkoj platformi. *Shining Path* je učestalijim napadima na civilne ciljeve nastojao obeshrabriti tamošnje stanovništvo i pridobiti ih na svoju stranu i tako minimizirati podršku naroda prema demokratski izabranim vladama. S druge strane, civilne i poslovne mete, evidentno su jednostavnije i manje zahtjevnije mete od bolje štićenih vojnih i policijskih, odnosno vladinih meta.

Izvidi poput ovog jasno ukazuju na prioritetne ciljeve terorističke organizacije *Shining Path*, i bitna su determinanta protuterorističke strategije, jer se logički zaključuje da je potrebno uložiti dodatne protumjere u svrhu zaštite civilnih meta i poslovnih subjekata kako bi se reducirao broj takvih napada, te u konačnici smanjio broj ljudskih žrtava.

Grafički prikaz 54: Trend napada prema civilima i civilnim institucijama te poslovnim objektima *Sendero Luminosa* kroz promatrano razdoblje od 1972. do 11. rujna 2001.

Prema podacima istraživanja, trend izvršavanja terorističkih akata prema civilima i civilnim institucijama je od početka djelovanja terorističke skupine *Shining Path* u porastu sve do 1984. godine, što ovu terorističku skupinu čini prepoznatljivom radi dominantnog obrasca djelovanja, primarno usmjerenog prema civilima (*Grafički prikaz 54*). Naime, 1985. godine dolazi do nižeg broja terorističkih napada, ali i smanjenog djelovanja prema civilima i civilnim institucijama. Ipak, s novim porastom terorističke aktivnosti 1987. godine, skupina je svoje aktivnosti usmjerila prema poslovnim objektima, dok je razina akata prema civilima 50% manja od zabilježenog broja iz 1984. godine.

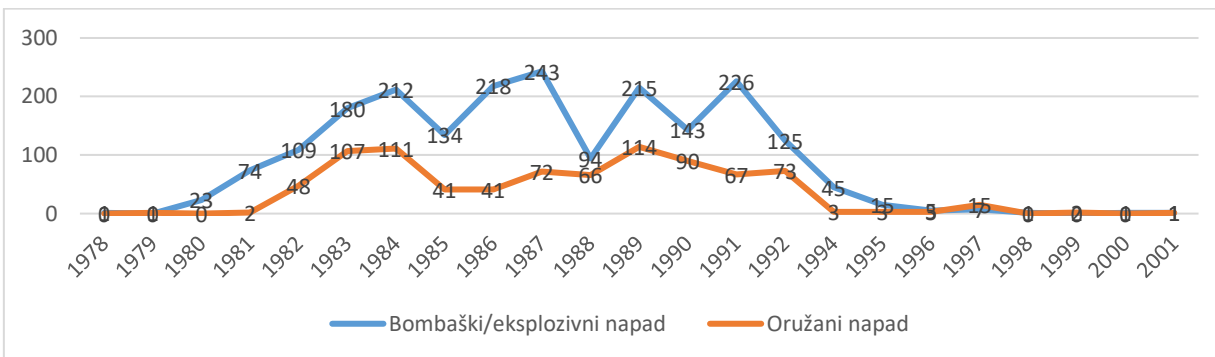
Već 1989. godine skupina se ponovno okreće prema protupravnom djelovanju usmjerenom prema civilima i civilnim institucijama, a taj je trend trajao do 1991. godine kada *Shining Path* ponovno mijenja svoj *modus operandi* te se vraća napadima usmjerenima prema poslovnim objektima. Općenito se može reći kako se udio terorističkih akata prema civilnim i poslovnim ciljevima bitno smanjuje u razdoblju od 1992. do 2001. godine.

Tablica 23: Tipovi terorističkih akata *Sendero Luminosa* provedenih od 1972. do 11. rujna 2001.

Tip terorističkog akta	Broj terorističkih akata	Postotak
Bombaški/eksplozivni napadi	2072	50,5
Oružani napadi	860	21
Atentati	794	19,3
Infrastrukturni napad	166	4
Nepoznat	138	3,4
Uzimanje taoca (kidnapiranje)	47	1,1
Uzimanje taoca (zabarikadirani objekti)	24	0,6
Otmice	2	0
Neoružani napad	1	0
Sveukupno	4104	100%

Govoreći o taktici terorističke skupine *Shining Path*, odnosno najčešćem tipu terorističkog akta kojega je navedena skupina provodila, prema podacima iz GTD baze razvidno je da je gotovo polovina akata izvedena bombaškim/eksplozivnim napadom, odnosno njih 50.5% (2.072 akata) (Tablica 23). Druga najčešće korištena taktika bila je oružani napad, koja su primjenjivala u 21% slučajeva (860 akata), dok je kao treća taktika korišten atentat, konkretnije u 19.3% slučajeva (794 akata). Glede navedenog dolazimo do vrijednog saznanja da su prve tri taktike ili tipa terorističkog udara korišteni u čak 90.8% svih izvršenih akata. Brutalnost i necivilizacijski karakter terorističke skupine zorno je zapisan u aktu iz 15.2.1992. kada je u atentatu ubijena María Elena Moyano, istaknuta ženska aktivistica i zagovarateljica mirnog rješenja peruanskog problema.

Grafički prikaz 55: Trend izvođenja bombaškog/eksplozivnog napada i oružanog napada skupine *Sendero Luminoso*

Korištenje bombaškog/eksplozivnog napada i oružanog napada dva su najčešće korištena načina djelovanja skupine *Shining Path* (Grafički prikaz 55). Istraživanjem smo utvrdili da je bombaški/eksplozivni napad bio glavno obilježje skupine, a taj oblik terorističkog akta

kontinuirano je rastao od 1978. do 1984. godine, te je potomje godine izvedeno 212 napada tog tipa. Skupina je ponovno 1986. i 1987. godine često koristili taj *modus operandi* kao i 1989. i 1991. godine. Bombaški/eksplozivni napad je gotovo tijekom cijelog promatranog razdoblja dominirao nad drugim oblicima provedbe terorističkih udara, izuzev 1989. godine kada je skupina u većoj mjeri koristila oružani napad te 1992. i 1997. godine.

Tablica 24: Učestalost terorističkih udara *Sendero Luminosa* prema lokaciji napada

Lokacija	Broj terorističkih akata	Postotak
Lima	1350	32,9
Ayacucho	384	9,4
Huancayo	138	3,4
Nepoznato	113	2,8
Cerro de Pasco	75	1,8
Mantaro district	55	1,3
Ayacucho district	54	1,3
Huanta	40	1

Kako bi se utvrdila vrijednost podataka iz GTD baze podataka, osim broja terorističkih udara, ciljeva napada i tipa terorističkog udara, nastojali smo utvrditi, disperziju terorističkih akata promatrane terorističke skupine (Tablica 24). Radi se o podacima koji imaju aplikativnu vrijednost u kreiranju protuterorističkih strategija jer omogućavaju kreiranje jasnije predodžbe u najčešćim lokalitetima napada, a što je od ključne važnosti u pogledu suprotstavljanja određenoj terorističkoj skupini na određenom prostoru. Prema LaFree, Morris i Dugan (2010: 623) podaci o lokalitetima terorističkih akata od esencijalne su važnosti jer se njihovom razdiobom i analizom te detekcijom najučestalijih područja terorističkog djelovanja omogućuje ciljano protuterorističko djelovanje prema konkretnim područjima. U ovom istraživanju kao relevantni lokaliteti uzeti su oni koji se pojavljuju u najmanje jedan ili više posto izvršenih terorističkih akata. Od ukupno 4.104 teroristička udara, čak njih 32,9% ili 1.350 akata izvedeno je na području glavnog grada Lime, čime je promatrana maoistička teroristička organizacija uspjela u provedbi terorističke strategije, prema kojoj društvena revolucija počinje u zabačenim selima, a završava u gradu. Postavlja se pitanje kako bi sukob završio da nije uhićen vođa i glavni strateg skupine A. Guzman. Ayacucho je drugi lokalitet koji je pretrpio najviše terorističkih akata, konkretnije njih 384 ili 9,4%, zatim Huancayo (138 ili 3,4%) te Cerro de Pasco s 75 napada (1,8%) i Mantaro distrikt (55 akata ili 1,3 %) i Ayacucho distrikt (54 akata ili 1,3%), dok je na područje Huanta izvedeno 40 akata ili njih 1%. Rezultati ukazuju da navedena područja iziskuju

više protuterorističke državne aktivnosti, jer se radi o dijelovima na kojima je izvedena većina (više od 50%) terorističkih akata ove skupine.

Tablica 25: Broj ubijenih i ranjenih *Sendero Luminosa* prema godinama u razdoblju 1978. do 11.9.2001.

Godina	Broj ubijenih	Postotak	Broj ranjenih	Postotak
1978	/	/	/	/
1979	5	0,10%	/	/
1980	1	0,00%	5	0,20%
1981	7	0,10%	15	0,60%
1982	178	2,20%	63	2,50%
1983	1183	14,80%	214	8,40%
1984	1954	24,40%	449	17,60%
1985	382	4,80%	99	3,90%
1986	218	2,70%	169	6,60%
1987	433	5,40%	176	6,90%
1988	548	6,80%	156	6,10%
1989	946	11,80%	183	7,20%
1990	775	9,70%	123	4,80%
1991	644	8,00%	167	6,60%
1992	553	6,90%	568	22,30%
1994	32	0,40%	33	1,30%
1995	59	0,70%	32	1,30%
1996	21	0,30%	35	1,40%
1997	30	0,40%	35	1,40%
1998	3	0,00%	8	0,30%
1999	17	0,20%	3	0,10%
2000	1	0,00%	6	0,20%
2001	16	0,20%	9	0,40%
Sveukupno	8006	100,00%	2548	100,00%

Utvrđeno je kako je teroristička organizacija *Shining Path* u razdoblju od 1978. do 11. rujna 2001. odgovorna za ubojstvo 8.006 i ranjavanje 2.548 osoba (Tablica 25). Prosječno gledajući, od terorističkih akata skupine *Shining Path* u promatranom razdoblju, u Peruu je godišnje smrtno stradalo 348 osoba, a ranjeno 110 osoba. Međutim, utvrdimo li konkretne pokazatelje, jasno je kako je najviše osoba ubijeno 1984. godine, čak njih 1.954 ili 24,40% te 1985. godine kada je smrtno stradalo 1.183 osobe ili njih 14,80%. Istovremeno, najviše osoba je ranjeno 1992. godine (568 osoba ili 22,3%) i 1984. godine kada je ranjeno 449 osoba ili njih 17,6%. Razvidno je da je nakon uhićenja čelnika skupine Guzmána 1992. godine došlo i do, statistički gledajući, značajnog smanjenja broja smrtno stradalih i ranjenih osoba, što je također u korelaciji i s brojem izvedenih terorističkih akata. Drugim riječima, sa smanjenjem broja terorističkih udara reduciran je i broj

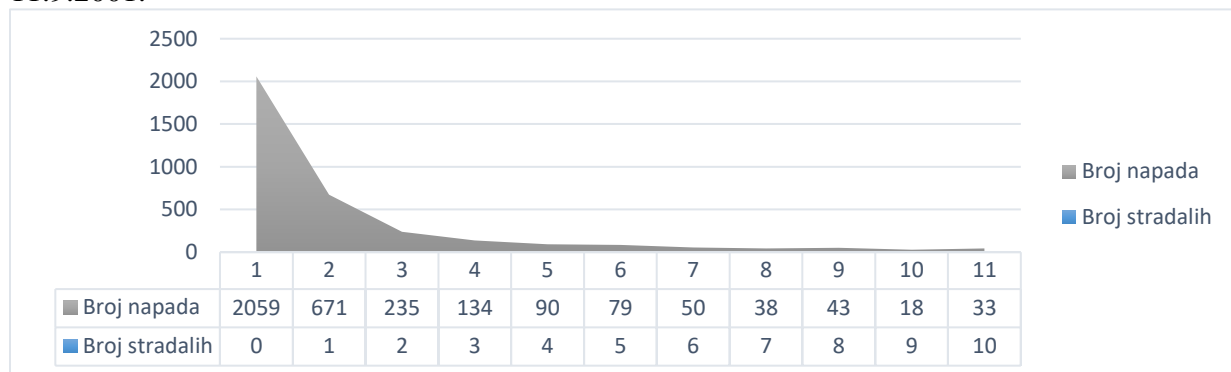
smrtno stradalih i ranjenih osoba. Uspoređujući broj ubijenih i ranjenih osoba (*Tablica 26*) od posljedica terorističkog djelovanja skupine *Shining Path*, jasno se uočava da je najviše smrtno stradalih osoba zabilježeno tijekom mjeseca srpnja, odnosno njih 12% (964 ubijene osobe), te siječnja (862 osobe ili 10.80%) i lipnja (802 osobe ili 10%). Najveći broj smrtnih slučajeva u mjesecu srpnju i siječnju moguće je povezan s dominantnim fokusom terorističke skupine *Sendero Luminoso* u tim mjesecima (srpanj – 97 napada i siječanj – 106 napada) prema civilnim metama. S obzirom na to da su civili takozvane „lake mete“ logično je da je u tim mjesecima zabilježeno i najviše smrtnih slučajeva.

Tablica 26: Broj ubijenih i ranjenih *Sendero Luminosa* prema mjesecima od 1978. do 11.9.2001.

Mjesec	Broj ubijenih	Postotak	Broj ranjenih	Postotak
Siječanj	862	10,80%	167	6,60%
Veljača	558	7,00%	174	6,80%
Ožujak	356	4,40%	112	4,40%
Travanj	667	8,30%	97	3,80%
Svibanj	759	9,50%	399	15,70%
Lipanj	802	10,00%	175	6,90%
Srpanj	964	12,00%	415	16,30%
Kolovoz	677	8,50%	161	6,30%
Rujan	685	8,60%	211	8,30%
Listopad	648	8,10%	230	9,00%
Studenj	586	7,30%	268	10,50%
Prosinac	442	5,50%	139	5,50%
Sveukupno	8006	100,00%	2548	100,00%

Od 1978. do 11.9.2001. godine, prema podacima iz GTD baze, u Peruu su se dogodila 4.104 teroristička udara. Važno je naglasiti da od spomenutih događaja, u pola terorističkih akata, konkretnije u njih 2.059 (50.2%) nije bilo smrtno stradalih osoba (*Grafički prikaz 56*). Ipak, u 16.3% akata ili u sveukupno 671 napadu smrtno je stradala jedna osoba, dok je u 5.7% (235) napada ubijeno po dvije osobe, zatim u 3.3% napada smrtno je stradalo po tri osobe te u 2.2% napada četiri osobe.

Grafički prikaz 56: Ishod terorističkih napada skupine *Sendero Luminoso* od 1978. do 11.9.2001.

Analiziramo li podatke iz tablice 27., razvidno je da se najviše smrtno stradalih slučajeva, odnosno njih 4.682 ili 58.50% dogodilo prilikom terorističkog udara na civile i civilne institucije, koje su mete ujedno i najnapadaniji ciljevi, ali istovremeno i najlakši ciljevi za ostvarivanje željenih terorističkih učinaka. Najveći broj smrtno stradalih osoba, poslije civilnih institucija, evidentiran je prilikom izvršavanja napada na policijske snage, konkretnije njih 1.734 ili 21.70%, zatim slijedi 687 ubijenih (8.60%) prilikom napada na vladine institucije, dok su 262 osobe smrtno stradale prilikom terorističkih udara na poslovne objekte.

Tablica 27: Prikaz broja ubijenih od skupine *Sendero Luminoso* prema meti napada od 1978. do 11.9.2001.

Meta napada	Broj ubijenih	Postotak
Civili i civilne institucije	4682	58,50%
Policija	1734	21,70%
Vladine institucije	687	8,60%
Poslovni objekti	262	3,30%
Teroristi	181	2,30%
Prijevoz (bez zrakoplova)	118	1,50%
Nepoznato	79	1,00%
Edukacijske ustanove	63	0,80%
Religijske institucije	50	0,60%
Pomorski objekti	31	0,40%
Komunalne usluge	29	0,40%
Vojska i vojni objekti	16	0,20%
Novinari i mediji	16	0,20%
Opskrba vodom i hranom	14	0,20%
Nevladine organizacije	11	0,10%
Turisti	11	0,10%
Diplomacija i diplomatska predstavništva	10	0,10%
Telekomunikacije	9	0,10%
Aerodromi i zrakoplovi	3	0,00%
Sveukupno	8006	100%

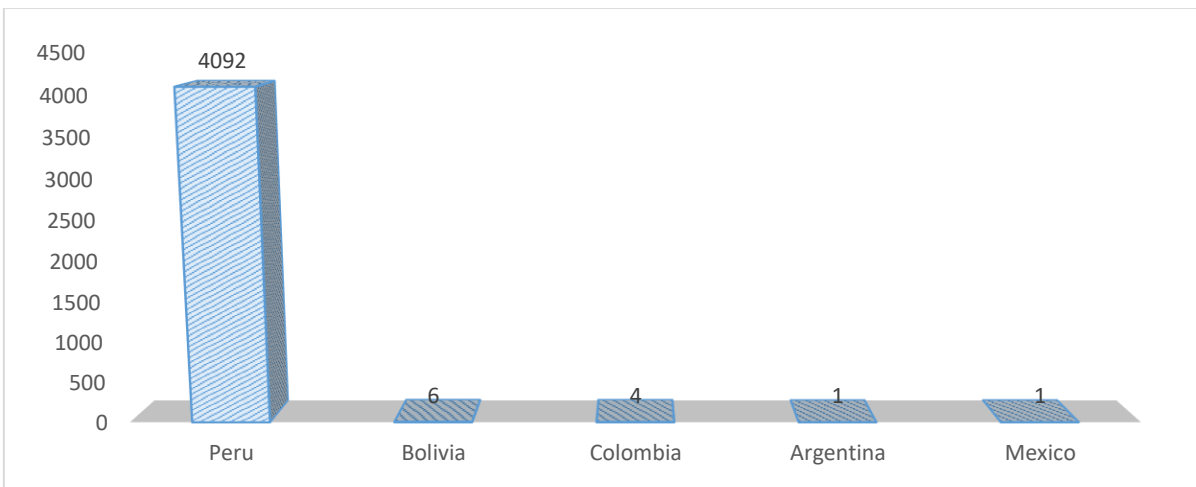
Tip terorističkog udara koji je prouzročio najveći broj smrtno stradalih osoba (*Tablica 28*) jest oružani napad, uslijed kojeg je sveukupno smrtno stradalo 63.60% osoba to jest njih 5.094, zatim slijede atentati, u kojima je smrtno stradalo 1.274 osoba ili njih 15.90%, dok je od bombaških/eksplozivnih napada stradalo 9.50% osoba, odnosno njih 762. Iako je bombaški/eksplozivni napada najčešće korištena teroristička taktika, ona ipak nije rezultirala najvećim brojem smrtno stradalih osoba. U većini slučajeva osobe smrtno stradaju od oružanog napada i atentata, koji se pokazao opasnijim za peruansku populaciju to jest kao pouzdanija taktika skupine *Shining Path*.

Tablica 28: Prikaz broja ubijenih prema tipu terorističkog akta od skupine *Sendero Luminoso*

Tip terorističkog akta	Broj ubijenih	Postotak
Oružani napadi	5094	63,60%
Atentat	1274	15,90%
Bombaški/eksplozivni napadi	762	9,50%
Nepoznat	705	8,80%
Infrastrukturni napad	85	1,10%
Uzimanje taoca (kidnapiranje)	84	1,00%
Otmice	1	0,00%
Uzimanje taoca (zabarikadirani objekti)	1	0,00%
Neoružani napad	0	0,00%
Sveukupno	8006	100%

Analizom se uočava da su teroristički akti skupine *Shining Path* dominantno vezani uz državu Peru u kojoj je u promatranom razdoblju provedena većina udara (4.092), a tek neznatan broj u Boliviji (6), Kolumbiji (4) te po jedan udar u Argetini i Meksiku (*Grafički prikaz 57*).

Grafički prikaz 57: Raspostranjenost terorističkih akata skupine *Sendero Luminoso* prema državama

8.9.2. PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU – *SENDERO LUMINOSO*

PRIMJENA U PROTUTERORIZMU - *SENDERO LUMINOSO*

Prema rezultatima provedenog istraživanja primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora za terorističku skupinu *Sendero Luminoso* u protuterorizmu očituje se u sljedećim aspektima:

- Zbog dominante distribucije terorističkih udara na području Perua, razvidno je da *Sendero Luminoso* predstavlja nacionalnu terorističku organizaciju koja u terorističkim akcijama gotovo da ne izlazi iz okvira države što je važan doprinos sveukupnom znanju u kontekstu protuterorizma.
- Bazirano na dosadašnjem trendu izvođenja terorističkih udara, najveća ugroza od terorizma izražena je u mjesecu svibnju, dok je mjesec prosinac vrijeme najniže terorističke ugroze od terorizma.
- Evidentno je da pripadnici skupine *Sendero Luminoso* dominantnom distribucijom terorističkih akata prema civilnim ciljevima namjeravaju:
 - a) širenjem straha od smrtnog stradavanja utjecati na odluku stanovništva da se podčini terorističkoj skupini;

- b) smanjiti povjerenje građana prema sigurnosnim institucijama partikularno te državnom vodstvu u cjelini zbog nemogućnosti (nesposobnosti) reduciranja akcija terora.
- Istovremeno, teroristički akti su u bitnoj mjeri usmjereni i prema elementima države (vladine institucije i policija) što je intencijalno povezano s destabiliziranjem političke situacije.
- Detektirana je kauzalna veza između smanjenja broja terorističkih udara (od 1990. do 2000.) i dugotrajnog angažiranja vojnih snaga u operacijama protiv pripadnika skupine *Sendero Luminoso*. Jasno je da vojni odgovor na terorizam utječe na minimiziranje broja akata terora, ali ne i na otklanjanje uzroka terorizma.
- Taktika zarobljavanja Abimaela Guzmána, glavnog stratega i vođe terorističke skupine rezultirala je gubitkom dotadašnjeg potencijala skupine te ubrzo i do kraja *Sendero Luminosa*. U kontekstu protuterorizma, znanje do kojeg smo došli u ovom radu neumitno ukazuje na to da se zarobljavanje vođe skupine pokazalo efikasnijim protuterorističkim djelovanjem od dekapitacije. Primjeri ubijanja lidera talibana, Islamske države i Al'Qaide nisu rezultirali nestankom terorističke skupine, već je eliminiranog vođu zamjenio novi lider i skupina je nastavila s terorističkim akcijama.
- Detektirana najučestalija mjesta (*hotspot*) izvedbe terorističkih udara skupine *Sendero Luminoso* snažno su uporište u predviđanju (predikciji) budućih lokaliteta terorističkog djelovanja. Skrivena zakonitosti do kojih smo došli u ovom istraživanju nedvojbeno upućuju da je ugroza od terorističkog djelovanja najizravnija u glavom gradu Limi, zatim Ayacucho te Huancayu i Cerro de Pasco.

PRIMJENA U PROTUTERORU - *SENDERO LUMINOSO*

Nije utvrđena direktna primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuteroru budući da analizirana GTD baza ne sadrži znanja o budućim terorističkim udarima već je utvrđena njezina posredna korist. Dakle, dobivena znanja utječu na odabir mjera protuterora, odnosno korištenja različitih zaštitnih mehanizama i tehnološko-tehničkih rješenja u svrhu sprječavanja i otežavanja izvršenja terorističkog udara. Stoga, uloga obavještajnih informacija iz otvorenih izvora za terorističku skupinu *Sendero Luminoso* u protuteroru vidljiva je u sljedećim aspektima:

- Na temelju saznanja o glavnim ciljevima napada skupine *Sendero Luminos* (civili, poslovni objekti i vladine institucije) u kontekstu protuterora to je bitan putokaz za postavljanje zaštitnih mjera (čelični prstenovi, tehnološko-tehnička rješenja, povećanje broja snaga zakona i reda na terenu i sl.) usmjerenih prema sprječavanju/zaustavljanju budućih napada.
- Za razvijanje planova suprotstavljanja terorističkom djelovanju važna su geoprostorna znanja o glavnim lokalitetima napada. U slučaju skupine *Sendero Luminoso* to su Lima, Ayacucho, Huancayo i Cerro de Pasco.

8.9.3. ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – SHINING PATH / *SENDERO LUMINOSO*

Temeljem empirijske analize podataka iz GTD baze, *Shining Path* je prvi val intenzivnog terorističkog djelovanja ostvario u vremenskom odsječku od 1982. do 1984. godine, kada je fokus državnog sigurnosno-obrambenog sustava bio usmjeren prema vanjskim prijetnjama, konkretnije prema Ekvadoru (Kaganiec-Kamienska, 2012: 150). Drugim riječima, na porast broj terorističkih udara utjecao je izostanak kvalitetnog protuterorističkog odgovora države. Prema obavještajnim informacijama iz otvorenih izvora, državne vlasti Perua su 1985. godine pojačale vojnu prisutnost na području djelovanja skupine *Shining Path* (Switzer, 2007: 45), što je prema rezultatima izvida iz GTD baze dovelo do smanjenja broja terorističkih udara. Obavještajne informacije iz otvorenih izvora ukazuju na činjenicu da je Peruu od 1985. do 1987. godine povećao javna ulaganja i financijsku potporu siromašnim područjima Ayacuchoa ne bi li se smanjila podrška tamošnjeg stanovništva skupini *Shining Path*, međutim ta politika na kraju nije dovela do smanjenja nasilja (Kaganiec-Kamienska, 2012: 150), već je prema podacima iz GTD baze, 1987. evidentiran porast broja terorističkih udara. S druge je, pak, strane porast broja udara 1989. godine u korelaciji s državnim pripremama nacionalnih izbora (Switzer, 2007: 56) te paradigmom *Shining Path* o bojkotu izbora (Graves, 1992: 31) odnosno taktikom zastrašivanja tamošnjeg stanovništva.

Navedeni izvid bez sumnje ukazuje da je razina ugroze od terorističkog djelovanja, odnosno, opasnost od intenziviranja terora u Peruu povezana s izostankom ciljanih vojnih akcija usmjerenih prema skupini *Shining Path*, to jest akcijama suzbijanja terorizma u cjelini. Istovremeno, usporedbom podataka iz GTD baze i dostupne građe iz otvorenih izvora razvidno je kako socijalni programi pomoći zanemarivanim područjima nisu smanjili broj terorističkih

udara. Ipak, protuteroristička strategija eliminacije lidera terorističke skupine *Shining Path*, konkretnije taktika uhićenja Abimaela Guzmána i kriminaliziranje njegove uloge nepobitno je dovela do pozitivnih učinaka, odnosno gotovo do kraja djelovanja skupine. Analiza vremenskog slijeda zorno ukazuje da je od uhićenja Guzmána 1992. godine došlo do drastičnog smanjenja broja terorističkih udara, odnosno gotovo do nestanka skupine. Drugim riječima, *Shining Path* je prema rezultatima ovog istraživanja visoko centralizirana skupina, koju na čelu nije zamijenio dovoljno autoritativan i karizmatičan vođa i strateg, koji bi nastavio s ciljem povratka države narodu. Primjena obavještajnih informacija iz javno dostupne GTD baze u kontekstu protuterorističke strategije, to jest elementa zaštite od terorizma, vidljiva je na primjeru dobivanja konkretnih znanja o primarnim ciljevima interesa skupine *Shining Path*, kada je riječ o metama napada. Na primjeru empirijske analize podataka GTD baze uočava se da *Shining Path* svoje udare usmjerava prema nedržavnim metama odnosno civilima i civilnim institucijama (20.80%) te poslovnim objektima (17.90% udara), ali i vladinim institucijama (17.60% udara).

Empirijska analiza ukazuje da *Shining Path* kao dominantne mete svojih napada ne odabire takozvane političke protivnike ili nositelje vlasti i državne institucije, već su uglavnom orijentirani prema civilnim i poslovnim metama. Uvid u GTD bazu jasno ukazuje da je najviše smrtno stradalih slučajeva, njih 58.50% evidentirano prilikom terorističkog udara na civile i civilne institucije. Ta znanja imaju bitan doprinos u kontekstu suprotstavljanju teroru, odnosno izradi obavještajnih informacija iz otvorenih izvora, jer donose konkretne poruke o ciljevima terorističkih kampanja. Također, djelovanje *Shining Path* dokazuje da je skupina orijentirana ka stvaranju straha i opće nesigurnosti. Osnovom uvida u GTD bazu, može se tvrditi da *Shining Path* svoje buduće terorističke napade vrlo vjerojatno može nastaviti provoditi korištenjem dosad najčešće primjenjivane taktike, odnosno uporabom bombaških/eksplozivnih napada. U promatranom istraživačkom vremenskom odsječku, skupina je bombaški/eksplozivni napad koristila u čak 50.5% slučajeva. U smislu prevencije terorizma, ovo znanje je iznimno korisno, radi planiranja sigurnosnih mjera na mjestima okupljanja, javnog prijevoza te svim drugim mjestima na kojima postoji izloženost civilnih ciljeva. Kada je riječ o najčešćim lokacijama izvršavanja terorističkog udara, izvid ove analize jasno ukazuje kako se radi o Limi (32.9%), Ayacucho (9.4%) te Huancayo (3.4%), dok je 99.70% svih napada provedeno na teritoriju Perua, što je konkretan pokazatelj da je skupina gotovo domaća teroristička organizacija. Na važnost utvrđivanja lokacija u protuterorističke svrhe jasno ukazuju koautori LaFree, Morris i Dugan

(2010: 623), koji kažu kako razdiobom lokaliteta udara i njihovom analizom te detekcijom najučestalijih područja terorističkog djelovanja možemo provoditi ciljano protuterorističko djelovanje prema konkretnim područjima. Temeljem provedene analize vremenskog slijeda podataka iz GTD baze i saznanja o učestalosti terorističkih udara od 1992. do 2001. godine, postoji niska ugroza od pojave terorizma povezanog sa skupinom *Shining Path*, što je u korelaciji i s izvidima drugih obavještajnih informacija iz otvorenih izvora koje ukazuju kako skupina ne predstavlja ozbiljnu prijetnju stabilnosti Perua (ISC, 2020).

8.10. TERORISTIČKA ORGANIZACIJA S NAJVEĆIM BROJEM ZABILJEŽENIH TERORISTIČKIH UDARA U VREMENSKOM RAZDOBLJU OD 11. RUJNA 2001. NAOVAMO

8.10.1. TERORISTIČKA SKUPINA TALIBANI

Talibani⁹⁸ su sunitska pašunska islamistička organizacija iz Afganistana. Naziv im dolazi od riječi talib, što znači student teologije to jest pojedinac koji dobiva znanje (Rashid, 2001: 54). Paštuni⁹⁹ su najveća etnička skupina u Afganistanu koja dominantno naseljava područje srednjeg zapada, većeg dijela juga te predio uz istočnu granicu države, a kroz povijest su kontinuirano

⁹⁸ Talibani, odnosno talibanski pokret otpora nastao je kao konsekvencija nestabilnih političkih, vjerskih i ekonomskih prilika te čestih sukoba mnogobrojnih naoružanih mudžahedinskih frakcija u vremenskom razdoblju nakon afganistansko-sovjetskog rata. Talibani kao etnički paštuni i sunitski muslimani htjeli su osigurati mir, sigurnost i stabilnost u multietničnom Afganistanu, umornom od ratnih sukoba, što je na samom početku dočekano s oduševljenjem, ali se na kraju pretvorilo u uvođenje rigoroznih i do tada neviđenih zakona prema šerijatskom pravu u islamskom svijetu. Od inicijalnog pokreta otpora (oslobodilačkog pokreta) talibani su postali teroristička organizacija koja je na vlast, odnosno do svog političkog cilja došla korištenjem terora, zastrašivanjem, prijetnjama i sijanjem straha, a ne legalnim i legitimnim političkim putem. Važno je skrenuti pažnju na to da su talibani, kao etnički paštuni, jedna od brojnih etničkih skupina u Afganistanu koji su htjeli dominirati nad drugim etničkim skupinama i metodama terora (kondigne moći) podčiniti druge skupine i njihove običaje, kulturu i tradiciju običajima paštuna. Za vrijeme talibanske vlade, od 1996. do 2001. godine, koju su podržali Pakistan, Saudijska Arabija i Ujedinjeni Arapski Emirati, režim poprima karakteristike državnog terorizma. Naime, talibani su tada kao vlastodržci provodili kontinuirani teror nad drugim etničkim skupinama, a osobito Hazarima, šiitskim muslimanima te Tadžicima, većinski sunitskim muslimanima, a u manjem djelu šiitskim muslimanima koji su se od režima sklonili na područje Panšira u Afganistanu. Isto tako talibanski režim omogućio je prikriivanje vođe Al'Qaide Osame Bin Ladena i otvaranje brojnih trenažnih kampova organizacije. Ujedno, talibanski režim je nakon terorističkog napada Al'Qaide na Sjedinjene Američke Države (11. rujna 2001.) odbio izručiti Osamu Bin Ladenu SAD-u i time je talibanski Afganistan u to vrijeme imao karakteristike režima/države-sponzora terorizma.

⁹⁹ Prema raspoloživim podacima u Pakistanu živi više od 20 milijuna Paštuna koji pretežno naseljavaju područje Khyber Pakhtunkhwa na sjeverozapadu Pakistana uz granicu s Afganistanom te na području Beludžistana (MRGI, 2020). Drugim riječima više Paštuna živi u Pakistanu nego u Afganistanu.

štitili zemlju od stranog pokušaja osvajanja (Afsar, Samples i Wood, 2008: 59). Paštunska plemena u jednu državu, odnosno u Kraljevinu Afganistan je 1747. godine ujedino Ahmad Shah Durrani¹⁰⁰ (CIA Factbook, 2020), a dinastija Durrani će kontinuirano vladati zemljom sve do 1973. godine kada je kralja Zahir-Šaha svrgnuo Sardar Muhamed Davud te Afganistan proglasio republikom (Rashid, 2001: 40). Na ratnički duh Paštuna zorno ukazuje i poslovice prema kojoj “Paštun nikada nije u miru, osim kada vojuje” (Johnson, 2007: 118). Razvidno je kako paštunsko ratničko iskustvo ima duboko usađene povijesne korijene, na što upućuje i Alison Behnke kada kaže da su na područje Afganistana kontinuirano ulazile strane vojne snage to jest “Perzijanci, Kušani, Saki, Huni, Arapi, Turci, Mongoli, Britanci, Rusi te Sjedinjene Američke Države i NATO saveznici” (nav. u Afsar, Samples i Wood, 2008: 59). Međutim, za razumijevanje postanka i multipliciranja talibana, danas islamističke pobunjeničke, ali i terorističke organizacije, neizostavno je ukazati na *Plemensko područje pod saveznom upravom (FATA)* (engl. *Federally Administered Tribal Areas*).

Riječ je o teritoriju koje se nalazi uz sjeverozapadnu granicu Pakistana i Afganistana, pretežno naseljenom paštunskim plemenima gdje je izostala kvalitetnija državna kontrola što je to područje učinilo pogodnim za jačanje i širenje islamskog radikalizma (Johnson, 2007: 110-112). Iako Paštuni žive i na području Afganistana i Pakistana, talibani su se razvijali i svoj nukleus stvarali u paštunskim kampovima u Pakistanu u kojima su stjecali vjersku naobrazbu temeljenu na konzervativnom vahabizmu (Afsar, Samples i Wood, 2008: 60). *Wahhabiti* ili vahabiti se nazivaju sljedbenici Muhammeda ibn Abd al-Wahhaba, sunitskog propovjednika iz osamnaestog stoljeća, koji je pledirao povratak islama na vjeru salafa to jest pripadnika prvih triju naraštaja islama, dok istovremeno vahabiti smatraju šiite krivovjernicima (Bešker, 2016). Slijedom toga, talibani su implementirali izuzetno ekstremni oblik islama, pri čemu su žene bile marginalizirane, zabranjivalo im se školovanje, dok je narodu općenito bio zabranjen bilo kakav oblik zabave (Rashid, 2001: 28). Za navedenog autora je takvo shvaćanje islama našlo plodno tlo na području Pakistana i Srednje Azije te rezultiralo jačanjem fundamentalnog ekstremizma na tom teritoriju. Ipak, stvaranju talibana prethodio je događaj iz 1978. godine kada su afganistanski časnici školovani u komunističkom SSSR-u svrgnuli s vlasti Sardar Muhamed Davuda, izvevši krvavi državni udar (Rashid, 2001: 42).

¹⁰⁰ Kraljevina Afganistan se tada prostirala na dio današnjeg Pakistana - Kašmir, Pandžab, Sind i Beludžistan (Murshed, 2013).

Zatim se unutar komunističkog režima pojavila polarizacija na frakciju Khalq i Parcham, te je njihovo neslaganje dovelo do pobune i objavljivanja džihada od mudžahedina¹⁰¹ komunističkoj vlasti (Rashid, 2001: 43). Pobunjenici su 1979. godine ubili predsjednika Hafizulaha Amina iz frakcije Khaqi, što je rezultiralo uključivanjem SSSR-a u afganistanski sukob (Rashid, 2001: 43), koji će prerasti u desetogodišnji afganistansko-ruski rat. Nakon povlačenja snaga Sovjetskog Saveza 1989. godine iz Afganistana u toj zemlji se do 1992. godine vodio građanski rat između komunističkih to jest proruskih snaga i mudžahedinskih pobunjenika (Weigand, 2017: 363). Godine 1992. talibani su svrgnuli komunistički režim i tadašnjeg predsjednika Muhameda Nadžibulaha te zauzeli Kabul (Rshid, 2001: 52).

Talibani su svoju brutalnost i necivilizacijsko ponašanje pokazali upravo na primjeru smaknuća predsjednika Nadžibulaha, koji je nakon neljudskog mučenja ubijen i obješen u Kabulu. Pored glavnog grada Kabula, drugi važan strateški grad u Afganistanu jest Kandahar. Talibani su se 1994. godine u Kandaharu sukobili s lokalnim plemenskim skupinama, ubrzo razoružali narod i zavladao tim područjem (Rashid, 2001: 27). Za prvog vođu talibani su izabrali svog osnivatelja i bivšeg borca iz rata sa Sovjetskim Savezom Mullah Omara¹⁰², koji je 1996. godine u Kandaharu proglašen i vođom svih muslimana to jest “vladarom pravovjernih” (*amir-ul-mominin*) i tim činom postao legitimni “vođa džihada i emir Afganistana” (Rashid, 2001: 51-55; 80). Talibani i njihov tadašnji vođa Mullah Omar su za vrijeme upravljanja Afganistanom omogućili Osami bin Ladenu i pripadnicima Al’Qaide dolazak na području Afganistana. Tako se Al’Qaidi omogućila nesmetana obuka i planiranje budućih terorističkih akata (Dressler i Forsberg, 2009: 1). Osim toga, talibani su sklopili savezništvo s Al’Qaidom što je utjecalo na Omarovu odluku da odbije izručiti Osamu Bin Ladenu Sjedinjenim Američkim Državama radi izvršenja terorističkog napada 11. rujna 2001. Taj čin, odnosno odbijanje izručenja bin Ladenu Sjedinjenim Američkim

¹⁰¹ Mudžahedin na arapskom jeziku podrazumijeva borca u „džihadu“ (Afsar, Samples i Wood, 2008: 72). Isto određenje nudi i *on-line* izdanje Hrvatske enciklopedije koja mudžahedina definira kao „borca za vjeru“ ili u političkom smislu „pripadnika borbenih islamističkih skupina“ (HE, 2020). Time se definicija poklapa s određenjem *The New Encyclopedia Britannica* koja definira pojam mudžahedin – „musliman koji se bori u ime vjere ili muslimanske zajednice“ (EB, 2020).

¹⁰² Smatra se da je Mullah Omar osnovao talibane radi suprotstavljanja brutalnim djelima vojnih zapovjednika i gospodara rata (engl. *Warlord*) koji su uživali izniman status u afganistanskom društvu nakon povlačenja oružanih snaga Sovjetskog Saveza. Dojmljiva je naracija prema kojoj je Mullah Omar s nekolicinom mladića, studenata teologije, krenuo osloboditi dvije djevojčice koje su nasilno uzeli gospodari rata i nad njima se seksualno izživljavali. Nakon oslobađanja djevojčica taj čin i ponašanje Mullah Omara i njegovih malobrojnih sljedbenika brzo se proširio.

Državama rezultirao je američkom vojnom operacijom na Afganistan, te u konačnici svrgavanjem talibanskog režima. Mullah Omar je talibane vodio sve do svoje smrti 2015. godine kada ga je naslijedio Muhammad Mansour (Giustozzi i Mangal, 2015). Već iduće 2016. godine u mjesecu svibnju, snage Sjedinjenih Američkih Država su u napadu iz drona ubile Muhammada Mansoura, što je talibanima prouzročilo drugu krizu na čelu skupine u samo dvije godine (Harris, 2016). Mansoura je naslijedio Haibatullah Akhundzada, koji je i aktualni vođa talibana (DW, 2020).

Od 1996. do 2001. godine talibani su bili nositelji vlasti u Afganistanu, odnosno vladali su većinom teritorija i strateškim gradovima Kabulom i Kandaharom, a nakon svrgavanja, vratili su se pobunjeničkoj strategiji usmjerenoj na rušenje netalibanske vlasti te ciljanim napadima prema inozemnim saveznicima vladajućih struktura (Weigand, 2017: 362-363). Smatra se da je talibanski pokret oblikovalo mnoštvo povijesnih događaja, a ponajprije:

1. *Afganistansko ratničko nasljeđe*
2. *Invazija Sovjetskog Saveza i mudžahedinska borba;*
3. *Građanski rat i pojava lokalnih vojnih diktatora nakon povlačenja sovjetskih snaga 1989.*
4. *Konzervativno poučavanje islama u teološkim školama*
5. *Inicijalno prihvaćanje talibana s vjerom u mir, ratom umornog naroda*
6. *Pad pokreta 2002.*

Cilj talibana jest “uspostava mira, razoružavanje stanovništva, uspostava šerijatskog zakona i obrana integriteta i islamskog karaktera Afganistana” (Rashid, 2001: 54). Strategija talibana za postizanje navedenog cilja sastoji se od četiri faze: (1) mobiliziranje vjernika u Afganistanu i Pakistanu, (2) okupljanje pašunskih plemena, (3) izgradnja povjerenja u organizaciju i (4) uspostava kontrole nad istočnim i južnim Afganistanom te zapadnim Pakistanom s ciljem formiranja jedinstvene Islamske države na tom području (Afsar, Samples i Wood, 2008: 57-58). U organizacijskom smislu talibani su ustrojeni od niza malih disperziranih militantnih skupina, veličine od deset do pedeset boraca, koje priznaje čelništvo skupine (Afsar, Samples i Wood, 2008: 65). Međutim, ponekad se pojavljuju i u manjim grupama od osam do dvanaest pripadnika te su strogo podijeljeni na pojedince koji izrađuju eksplozivne naprave, izvršitelje udara na

inozemne vojne snage te na pripadnike koji prikupljaju obavještajne podatke o osobama koje surađuju sa stranim oružanim snagama (Blackwell, 2008).

Talibanima upravlja najviše tijelo za donošenje odluka *Queta Shura*, odnosno vrhovna Šura, koja se od svrgavanja smatra afganistanskom vladom u progonstvu (Dressler i Forsberg, 2009: 1). Quetta je mjesto u Pakistanu, koje je talibansko vodstvo predvođeno Mullah Omarom izabralo kao sigurno utočište nakon rušenja režima 2001. godine (TRAC, 2019). Šura je odgovorna za planiranje pobunjeničkih aktivnosti unutar Afganistana, ali i za financijske, političke i propagandne aktivnosti skupine (Siddique, 2014).

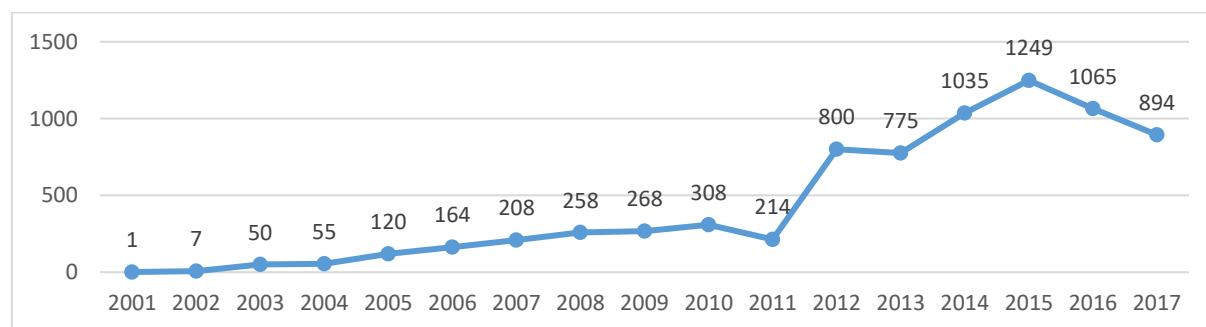
Talibani u recentnom razdoblju, unatoč prisutnosti NATO koalicijskih oružanih snaga i formiranju afganistanskih nacionalnih snaga, bilježe sve veći utjecaj unutar Afganistana (Afsar, Samples i Wood, 2008: 58). Primjerice 2017. godine, 59.7% okruga bilo je pod kontrolom vladajućih, njih 11.1% pod kontrolom talibanskih pobunjenika, dok je vlast nad preostalim 29.2% okruga bila dvojbena ili su se izmjenjivale vladine i pobunjeničke snage (SIGAR, 2017: 87). Ratničko nasljeđe i permanentna težnja za povratkom na vlast te konzervativno tumačenja islama čine talibane dugovječnim pokretom i nemilosrdnim pobunjenicima. Kako bi se razumjeli Paštuni to jest talibani, važno je shvatiti njihov plemenski kod ili tradicionalni način života poznat pod nazivom “paštunvali” (Johnson, 2007: 121). Prije svega paštunavli se očituje u ispunjavanju određenih obaveza i pravila, ponajprije pravde i osвете (Johnson, 2007: 121-122). Tradicionalna plemenska pravila snažan su motiv za talibane i bitan kohezijski element koji ovu skupinu razlikuje od drugih pobunjeničkih i terorističkih skupina, jer se kod Paštuna od rođenja usađuje potreba za osvetom i pravdom. Talibani su i dalje najveći izazov za afganistansku vladu, budući da se smatraju vodstvom u egzilu te su orijentirani na čišćenje zemlje od inozemne vojne prisutnosti i povratak konzervativnom šerijatskom državnom uređenju (CIA Factbook, 2020). Iako su u 2019. godini napravljeni značajni pregovarački pomaci između SAD-a i talibana, još uvijek ostaje izazov ujednačavanja i dogovaranja politički održivog rješenja (CIA Factbook, 2020).

U vremenskom razdoblju od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017. paštunska islamistička organizacija Talibani iz Afganistana izvršila je najveći broj terorističkih udara u svijetu. Konkretnije, analizom podataka iz GTD baze razvidno je kako je navedena skupina u promatranom razdoblju izvršila 7.471 terorističkih udara. U analizi su uključeni samo akti

(N=7.471) skupine za koje se nedvojbeno smatra da su teroristički udari te nisu uključeni akti za koje se sa sigurnošću ne može utvrditi da su teroristički.

Analiza frekvencije (*Grafički prikaz 58*) terorističkih udara prema godinama izvršavanja ukazuje na trend polaganog rasta terorističke aktivnosti, koja kontinuirano raste od 2001. do 2010. godine. Primjerice, nakon pada režima, talibani su ostvarili značajniju terorističku aktivnost tek u prvoj polovici 2006. u kojoj su godini u samo prvih šest mjeseci izveli 96 terorističkih udara što je značajan porast u odnosu na 28 provedenih akata u prvih šest mjeseci 2005. godine. Od 96 akata u prvoj polovici 2006., talibani su u samo dva mjeseca, konkretnije u travnju i svibnju 2006. izvršili 54 teroristička udara, što je i najaktivnije terorističko djelovanje unazad pet godina. Prema navodima afganistanskog ministarstva unutarnjih poslova iz svibnja 2006., zaključeno je da talibani u provedbi udara više ne sudjeluju u malim gerilskim skupinama, već djeluju u skupinama od stotinjak boraca (Johnson i Mason, 2008: 238), što je vrlo vjerojatno utjecalo na porast terorističke aktivnosti, odnosno broj provedenih akata. Ipak, uspoređujući broj napada na godišnjoj razini od 2001. do 2011. godine s brojem napada na godišnjoj razini od 2012. godine do 2017. godine, uočava se bitno povećanje terorističke aktivnosti u drugom vremenskom odsječku. Na povećanje terorističke aktivnosti utjecala je odluka američke administracije iz lipnja 2011. godine o smanjivanju vojne prisutnosti u Afganistanu. Naime, od 2011. godine, kad je u Afganistanu boravilo oko sto tisuća pripadnika oružanih snaga Sjedinjenih Američkih Država, ta se brojka svake iduće godine postepeno smanjivala¹⁰³ do brojke od četrnaest tisuća s kraja 2017. godine (Aljazeera, 2019).

Grafički prikaz 58: Broj terorističkih udara talibana po godinama od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017.

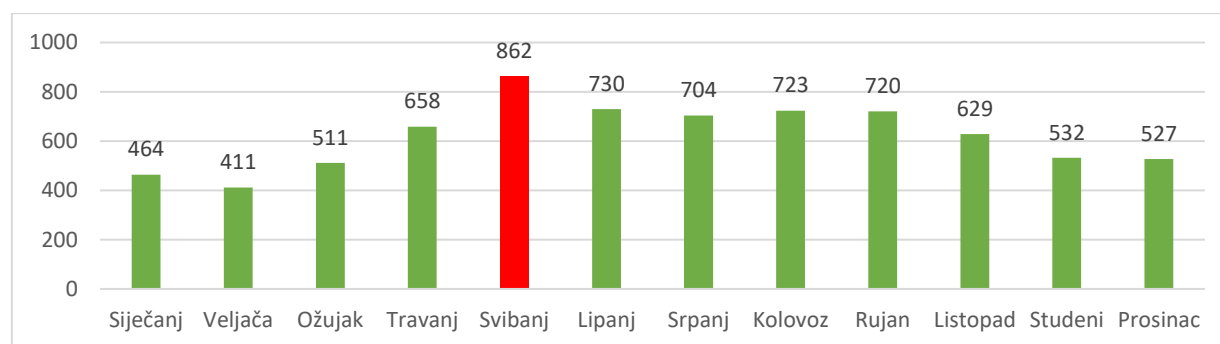
¹⁰³ Raspoloživi podaci ukazuju da je 2012. godine broj vojnika sveden na sedamdeset i sedam tisuća, 2013. na četrdeset i šest tisuća, zatim 2014. na oko šesnaest tisuće vojnika, 2015. na devet tisuća i osamsto te do kraja siječnja 2017. na osam tisuća četiristo (Aljazeera, 2019).

Talibani su u ožujku 2012. obustavili mirovne pregovore sa Sjedinjenim Američkim Državama nezadovoljni američkom nekonzistentnom pregovaračkom politikom i njihovom namjerom uključivanja afganistanskih vlasti u daljnje pregovore (BBC, 2012). Upravo je iste godine zabilježen drugi skok u izvršavanju terorističkih udara, te je do kraja 2012. godine evidentirano 800 terorističkih udara, što je rast od čak 375% u odnosu na prethodnu 2011. godinu u kojoj je izvršeno 214 akata. Osim toga, navedene 2012. godine u svibnju mjesecu američka je strana potpisala sporazum o strateškom partnerstvu s Islamskom Republikom Afganistan (USDS, 2019). Daljnji rast terorističkih napada uglavnom je kontinuirano rastao do kraja 2015. godine, u kojoj je godini izvršeno najviše terorističkih udara od svih godina u promatranom razdoblju od 2001. do 2017., odnosno njih 1249.

Razvidno je kako je broj terorističkih napada bitno manji u 2016. i 2017. godini. Naime, talibani su 2016. godine promijenili terorističku strategiju i smanjili broj napada prema civilnim ciljevima te svoju aktivnost usmjerili prema vladinim ciljevima (GTI, 2017: 3). Također, talibani su u 2016. godini bili fokusiraniji na konsolidiranje i čuvanje područja pod njihovom kontrolom, a manje na terorističko djelovanje prema civilnim ciljevima (GTI, 2017: 17).

Prema grafičkom prikazu 59., najveći broj terorističkih incidenata po mjesecima, u razdoblju od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017., talibani su izveli tijekom mjeseca svibnja, kada su izvršili 11.5 % akata (862 udara), dok su u lipnju izvršili 9.8% udara, odnosno njih 730. Drugim riječima, u mjesecu svibnju terorističke aktivnosti bile su najizraženije, odnosno prijetnja od terorizma jest najizraženija, a time i najveća opasnost o smrtnog stradavanja ili ranjavanja od posljedica udara. Rezultati istraživanja ukazuju da su tijekom svibnja talibani najviše napadali policijske ciljeve (337 udara) te vojsku i vojne objekte (165 udara), odnosno elemente države, a manje civile.

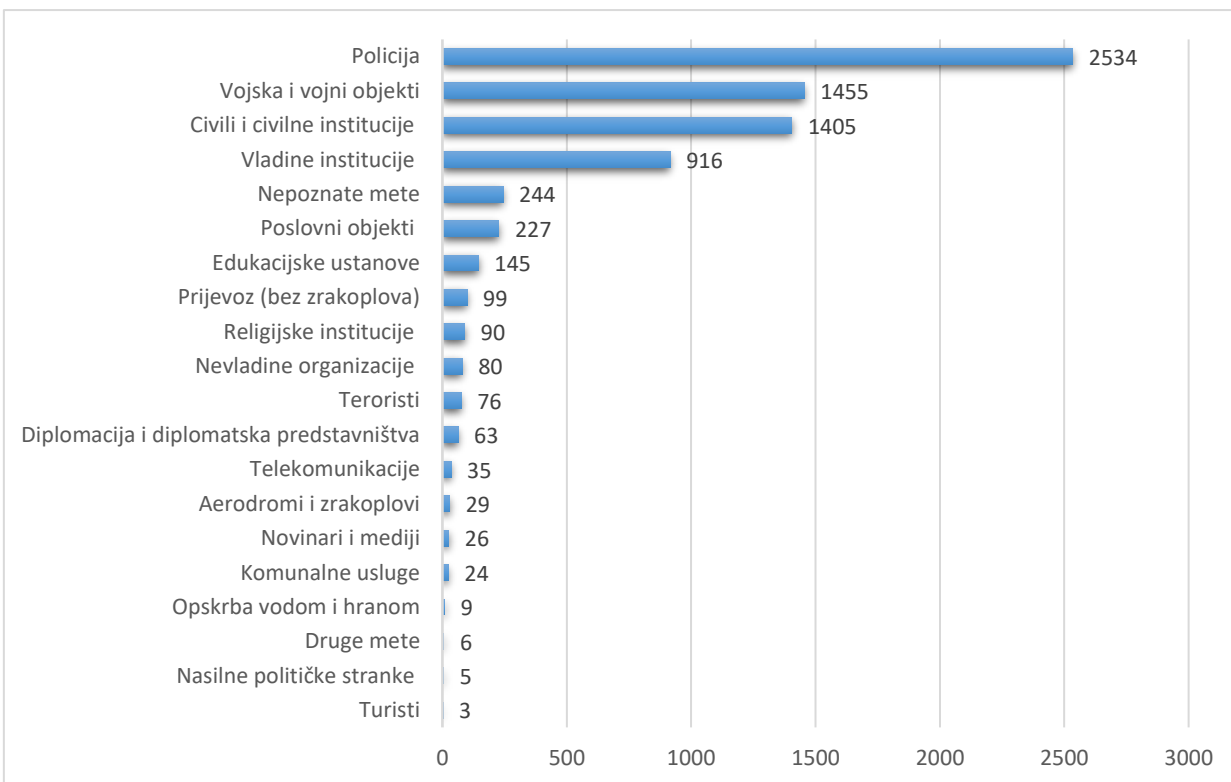
Grafički prikaz 59: Broj sveukupnih terorističkih napada talibana po mjesecima od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017.

Zašto se najveći broj terorističkih udara izvršava u svibnju? Odgovor na ovo pitanje moguće jest u činjenici što muslimanski vjernici u mjesecu svibnju obilježavaju razdoblje kada je počela objava Ku'rana i taj dio godine muslimani nazivaju sveti mjesec ramazan. Rezultati ovog istraživanja nedvojbeno potvrđuju da talibani tijekom obilježavanja ramazana, odnosno tijekom mjeseca svibnja provode najveći broj terorističkih akata. I koautori Bergena i Kattenbroek (2019) su utvrdili da postoji uzročna veza između ramazana i porasta terorističkog nasilja. Primjerice, evidentirano je kako su talibani u svibnju 2019. odbili sudjelovati u primirju za vrijeme ramazana i okrenuli se terorističkim aktivnostima (BBC, 2019d). Osim toga iz grafičkog prikaza 60., napose je evidentno da je teroristička aktivnost vrlo visoka i prije i nakon mjeseca ramazana, dok se smanjuje u zimskim mjesecima uslijed klimatskih promjena to jest visoke hladnoće i snijega u Afganistanu (Zahid, 2017).

Kad se pak u razmatranje uzmu ciljevi terorističkih udara, iz grafičkog prikaza 60., dolazimo do zaključka da su talibani najčešće bili fokusirani na napade prema policijskim metama (2.534 udara ili 33.90%), slijede vojska i vojni objekti (1.455 udara ili 19.50%), zatim civili i civilne institucije s 1.405 udara (18.80%), potom vladine institucije s 916 udara (12.30%), nepoznate mete (244 udara ili 3.30%), poslovni objekti (227 udara ili 3%), edukacijske ustanove (145 udara ili 1.90%), zatim mete prijevoza (bez zrakoplova) s 99 udara (1.30%), religijske institucije (90 udara ili 1.20%), nevladine organizacije (80 udara ili 1.10%) i teroristi (76 udara ili 1%).

Grafički prikaz 60: Sveukupna raspodjela terorističkih udara talibana prema metama napada od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017.

U manje od 1% slučajeva mete napada su bile diplomatska predstavništva (63 udara), telekomunikacije (35 udara), aerodromi i zrakoplovi (29 udara), novinari i mediji (26 udara), komunalne usluge (24 udara), opskrba vodom i hranom (9 udara), druge mete (6 udara), nasilne političke stranke (5 udara) te turisti (3 udara).

Ovaj izvid nedvojbene ukazuje na činjenicu da su;

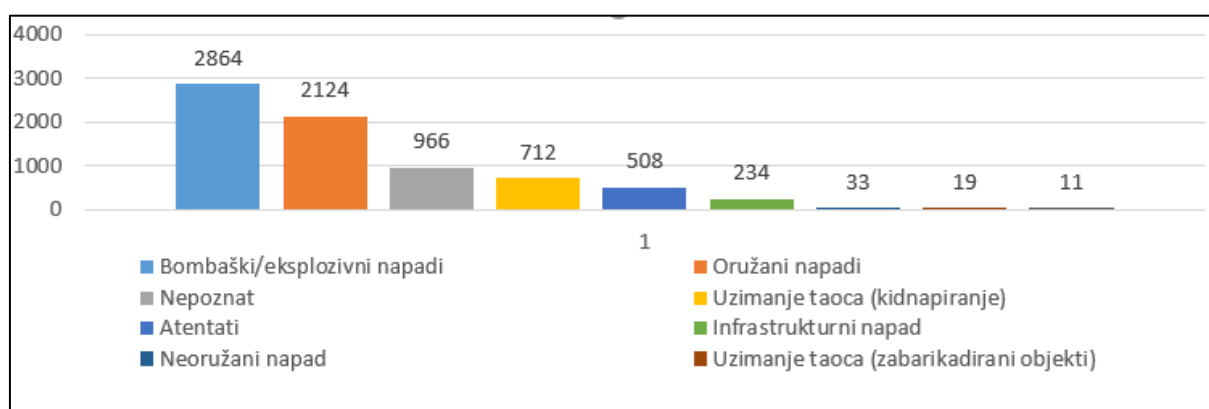
- a) elementi države (policija, vojska i vojni objekti te vladine institucije) glavne mete talibanskih napada i to u 65.7% slučajeva, dok su
- b) civilno-poslovni ciljevi (civili i civilne institucije, poslovni objekti te edukacijske ustanove) bili mete terorističkih udara u 23.7% slučajeva.

Analiza najčešćih meta terorističkog udara talibana, ukazuje na činjenicu da navedena islamistička sunitska teroristička organizacija primarno napade usmjerava prema elementima države. Drugim riječima, talibani smatraju domicilne i inozemne vojne predstavnike te policiju i vladine institucije svojim primarnim ciljevima napada, koji su uz pomoć američkih i NATO snaga zauzeli muslimanski Afganistan. Prema rezultatima istraživanja moguće je raščlaniti da

talibani prezentiranom distribucijom meta napada namjeravaju: a) oslabiti državnu ulogu u osiguravanju mira, stabilnosti te teritorijalnog integriteta; b) psihološki utjecati na pripadnike etničkih skupina da se priklone talibanskom režimu, i, c) obeshrabriti strane oružane snage u izgradnju mira na prostoru Afganistana.

Govoreći o taktici talibana (*Grafički prikaz 61*), odnosno najčešćem tipu terorističkog akta kojega je skupina provodila, prema podacima iz GTD baze razvidno je da je većina akata izvršena korištenjem bombaškog/eksplozivnog napada, konkretnije takvih je 38.3% (2.864 akata). U okviru bombaških/eksplozivnih napada (N=2.864), talibani su u 707 terorističkih akata primjenjivali taktiku samoubilačkog napada, a poglavito 2012. kada je izvršeno 93, a 2014. godine 131 samoubilački napad. Druga najčešće korištena taktika bila je oružani napad, koja su primjenjivala u 28.4 % slučajeva (2.124 akata), dok je treća taktika nepoznata, drugim riječima nije se mogla konkretno odrediti u 12.9% slučajeva (966 akata). Temeljem provedene analize dolazimo do zaključka da se prve dvije taktike koriste u 66.7% terorističkih udara i sveukupno su prouzročile 4.988 akata. Prema Johnson Thomasu (2013: 10) dominantna talibanska teroristička taktika nakon 2006. godine postaje napad bombaša samoubojice i udar improviziranim eksplozivnim sredstvom.

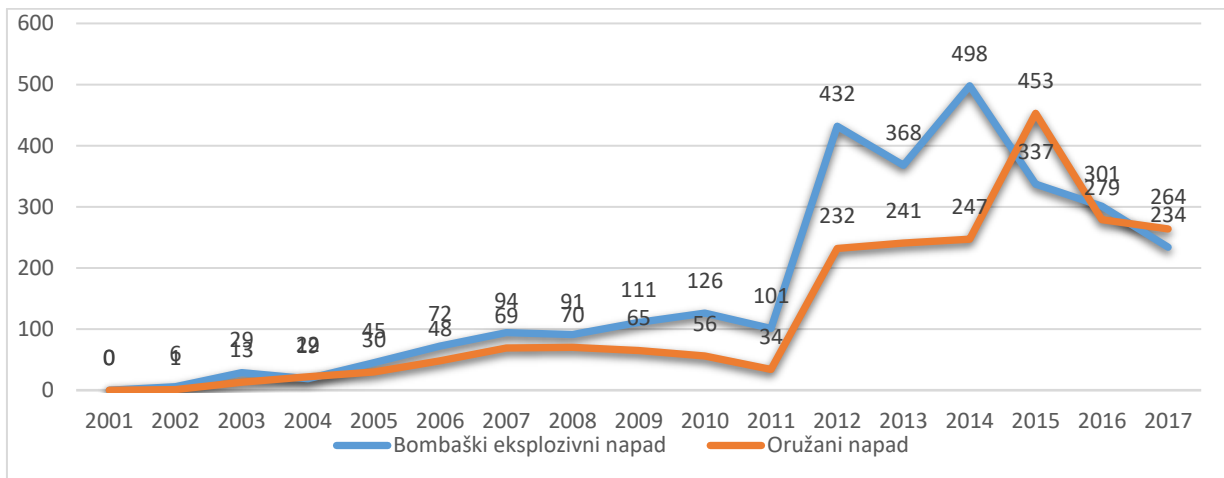
Grafički prikaz 61: Tipovi terorističkih akata koje su proveli talibani od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017.

Korištenje bombaškog/eksplozivnog napada i oružanog napada dvije su najčešće korištene taktike. Istraživanjem je utvrđeno da je bombaški/eksplozivni napad tijekom cijelog promatranog razdoblja, konkretnije od 2001. te sve do 2015. godine bio dominantan oblik provedbe terorističkih udara. Riječ je o *modus operandi* koji ovu skupinu determinira kada govorimo o taktici terorističkih napada. Ovaj tip napada bio je dominantan 2011. godine kad su izvedena 432

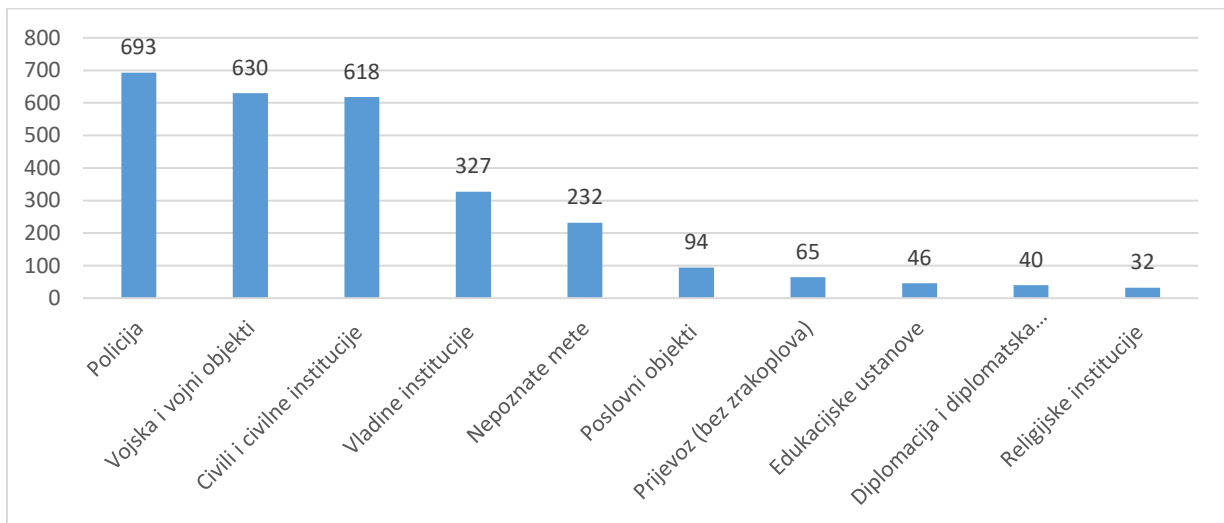
napada, a osobito 2014. godine kada su izvedena 498 teroristička udara korištenjem bombaškog/eksplozivnog udara (*Grafički prikaz 62*).

Grafički prikaz 62: Trend izvođenja bombaškog/eksplozivnog napada i oružanog napada talibana kroz promatrano razdoblje

Pri tome treba istaknuti da su bombaški/eksplozivni napadi najčešće bili usmjereni prema: a) policijskim ciljevima: 693 udara, b) vojnim ciljevima: 630 udara, c) civilima i civilnim institucijama: 618 udara te prema d) vladinim institucijama: 232 udara (*Grafički prikaz 63*).

Grafički prikaz 63: Najčešći ciljevi bombaških/eksplozivnih napada talibana

Analizom broja ubijenih i ranjenih osoba uslijed terorističkog udara u promatranom razdoblju od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017. talibani su odgovorni za smrtno stradavanje 29.257 osoba, odnosno ranjavanje 27.931 osobe (*Tablica 29*). Na godišnjoj razini, od terorističkih akata u

Afganistanu je smrtno stradala 1.721 osoba, a ranjena je 1.643 osoba. Međutim, utvrdimo li konkretne pokazatelje, jasno je kako je najviše osoba ubijeno 2015. godine, njih čak 5.220 te 2016. godine kada je smrtno stradalo 5.030 osoba. Istovremeno je najviše osoba ranjeno 2015. godine, odnosno njih 5.252, dok je 2016. godine od napada talibana ranjeno 4.643 ljudi. Inače, u rujnu 2015. godine talibani su izvršili jedan od najubojitijih napada u toj godini, kada su u gradu Kunduzu napali civile i pripadnike sigurnosnih snaga te iz tamošnjeg zatvora oslobodili 500 zatvorenika, ali su ubili 240 osoba i ranili njih 296 (GTI, 2016: 12).

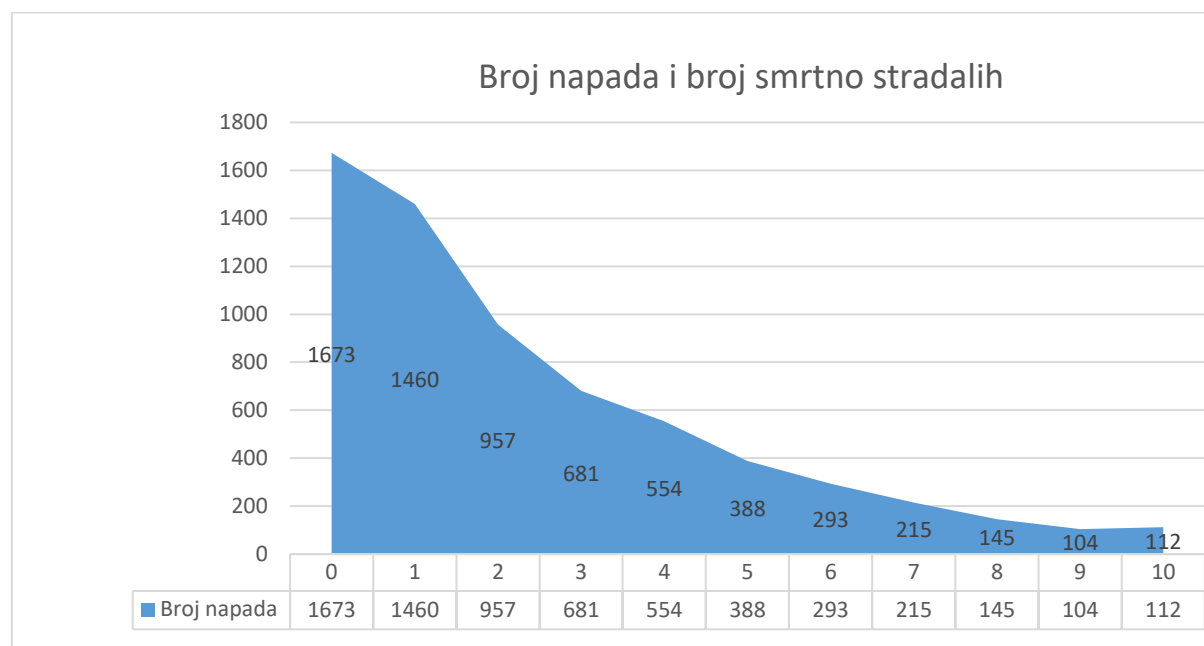
U promatranom razdoblju evidentna je gotovo konstantna progresija smrtnog stradavanja i ranjavanja od posljedica talibanskog terorističkog djelovanja. S druge strane, nedvojbena eskalacija broja smrtno stradalih i ranjenih osoba nameće pitanje učinkovitosti afganistanske protuterorističke strategije prema talibanima uopće.

Tablica 29: Broj ubijenih i ranjenih prema godinama u razdoblju od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017.

Godina	Broj ubijenih	Postotak	Broj ranjenih	Postotak
2001	0	0,0%	0,0	0,0%
2002	5	,0%	4,0	,0%
2003	86	,3%	131,0	,5%
2004	192	,7%	129,0	,5%
2005	293	1,0%	200,0	,7%
2006	477	1,6%	485,0	1,7%
2007	747	2,6%	512,0	1,8%
2008	753	2,6%	612,0	2,2%
2009	683	2,3%	942,0	3,4%
2010	712	2,4%	866,0	3,1%
2011	815	2,8%	808,0	2,9%
2012	2568	8,8%	3040,0	10,9%
2013	2747	9,4%	2675,0	9,6%
2014	4115	14,1%	3658,0	13,1%
2015	5220	17,8%	5252,0	18,8%
2016	5030	17,2%	4643,0	16,6%
2017	4814	16,5%	3974,0	14,2%
Total	29257	100,0%	27931,0	100,0%

Važno je naglasiti da 1.673 (22.4%) teroristička akta nije rezultiralo ubijanjem, što jasno ukazuje da je gotovo četvrtina terorističkih udara talibana bilo bez posljedica smrtnog stradavanja ljudi. Ipak, u 19.5% akata ili u sveukupno 1.460 napada smrtno je stradala jedna osoba, dok je u 12.8% (957) napada ubijeno po dvije osobe, zatim u 9.1% (681 napada) smrtno je stradalo po tri osobe te u 7.4%, odnosno 554 napada ubijeno je četiri osobe (*Grafički prikaz 64*).

Grafički prikaz 64: Ishod terorističkih napada talibana od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017.

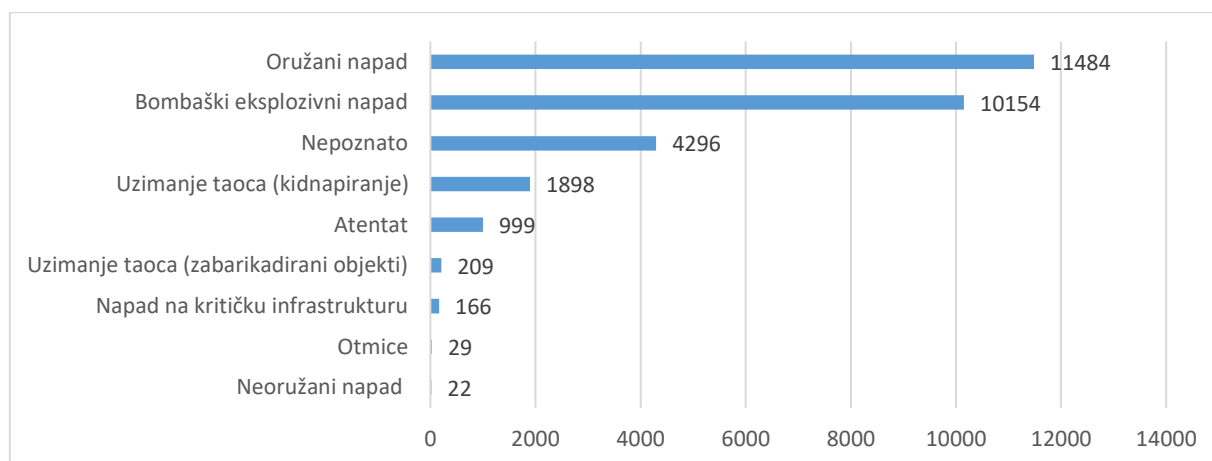
Analiziramo li podatke iz tablice 30., razvidno je da se najviše smrtno stradalih slučajeva, odnosno njih 11.173 ili 38.20% dogodilo prilikom terorističkog napada na policijske snage, koje su mete ujedno i najnapadaniji ciljevi. Općenito prilikom napada na policijske snage, talibani su najčešće izvodili taktiku napada prema policijskim službenicima, policijskim postajama, policijskim kontrolnim punktovima i policijskim patrolama. Najveći broj smrtno stradalih osoba, poslije policijskih snaga, evidentiran je prilikom izvršavanja napada na vojsku i vojne objekte, konkretnije njih 7.259 ili 24.80%, zatim slijedi 5.421 ubijenih (18.50%) prilikom napada na civile i civilne institucije, dok je 2.758 osoba smrtno stradalo prilikom terorističkih udara na vladine institucije.

Tablica 30: Prikaz broja ubijenih prema meti napada od talibana

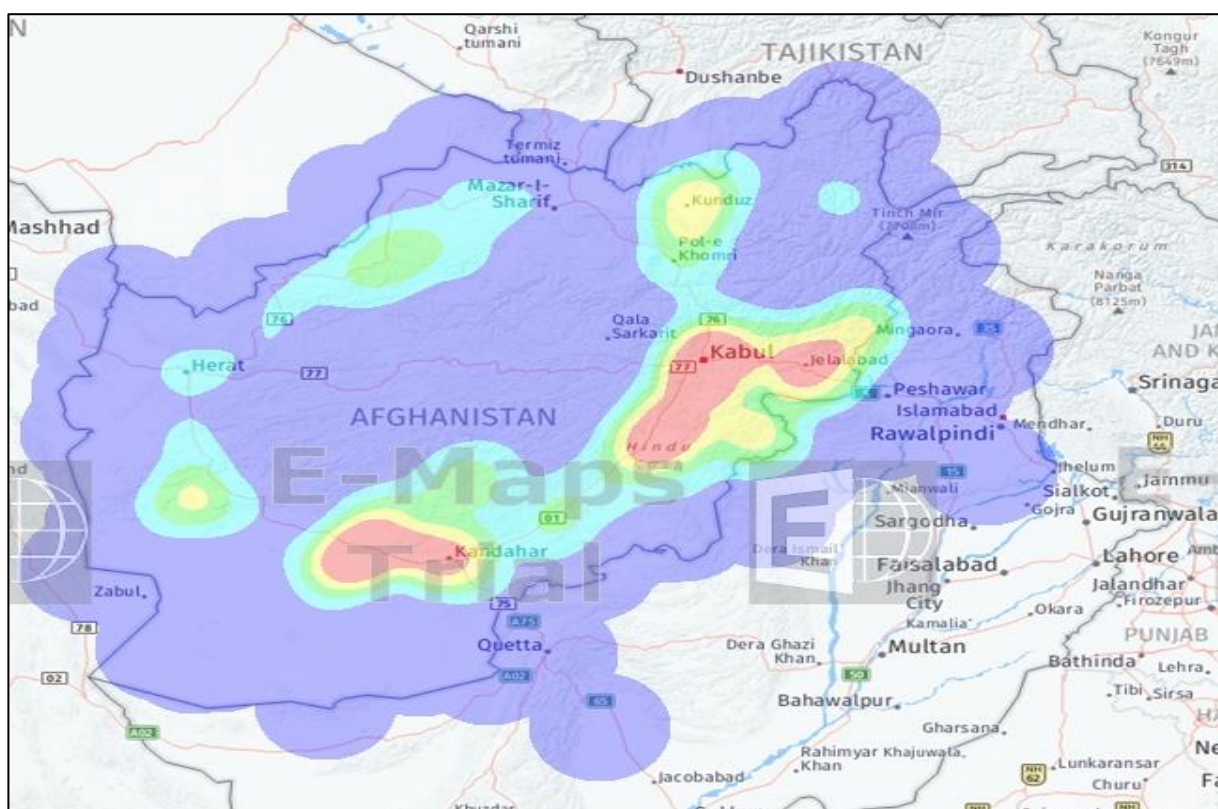
Meta napada	Broj ubijenih	Postotak
Policija	11173	38,20%
Vojska i vojni objekti	7259	24,80%
Civili i civilne institucije	5421	18,50%
Vladine institucije	2758	9,40%
Poslovni objekti	589	2,00%
Nepoznato	543	1,90%
Teroristi	401	1,40%
Prijevoz (bez zrakoplova)	359	1,20%
Diplomacija i diplomatska predstavništva	195	0,70%
Religijske institucije	173	0,60%
Nevladine organizacije	125	0,40%
Edukacijske ustanove	98	0,30%
Aerodromi i zrakoplovi	70	0,20%
Novinari i mediji	26	0,10%
Komunalne usluge	26	0,10%
Opskrba vodom i hranom	13	0,00%
Nasilne političke stranke	13	0,00%
Drugo	10	0,00%
Telekomunikacije	4	0,00%
Turisti	1	0,00%
Total	29257	100%

Tip terorističkog udara koji je prouzročio najveći broj smrtno stradalih osoba (*Grafički prikaz 65*) jest oružani napad, uslijed kojeg je sveukupno smrtno stradalo 11.484 osoba (39.30%), zatim slijede bombaški/eksplozivni napadi, u kojima je smrtno stradalo 10.154 osoba ili njih 34.70%, dok je pod neutvrđenim/nepoznatim okolnostima stradalo 4.296 osoba, odnosno njih 14.70%. Talibani su u kontekstu taktike najčešće koristili bombaški/eksplozivni napad, ali je ipak najviše smrtnih stradanja bilo za vrijeme oružanih napada.

Grafički prikaz 65: Prikaz broja ubijenih od talibana prema tipu terorističkog akta

Karta 4: Distribucija terorističkih incidenata talibana od 11. rujna 2001. do 31. prosinca 2017.

Izvor: Vlastiti prikaz

Vizualizacija broja incidenata, ukazuje da se većina terorističkih akata provodi na području sedam žarišnih točaka (engl. *hot spots*), na jugu i sjeveru, konkretnije u: (1) Kabulu (282 udara), (2) Kandaharu (189 udara), (3) Lashkar Gahu (104 udara), (4) Ghazniu (99 udara), (5) Sanginu (77 udara), (6) Jalalabadu (75 udara) i (7) Kunduzu (72 udara). Navedeni gradovi se nalaze u

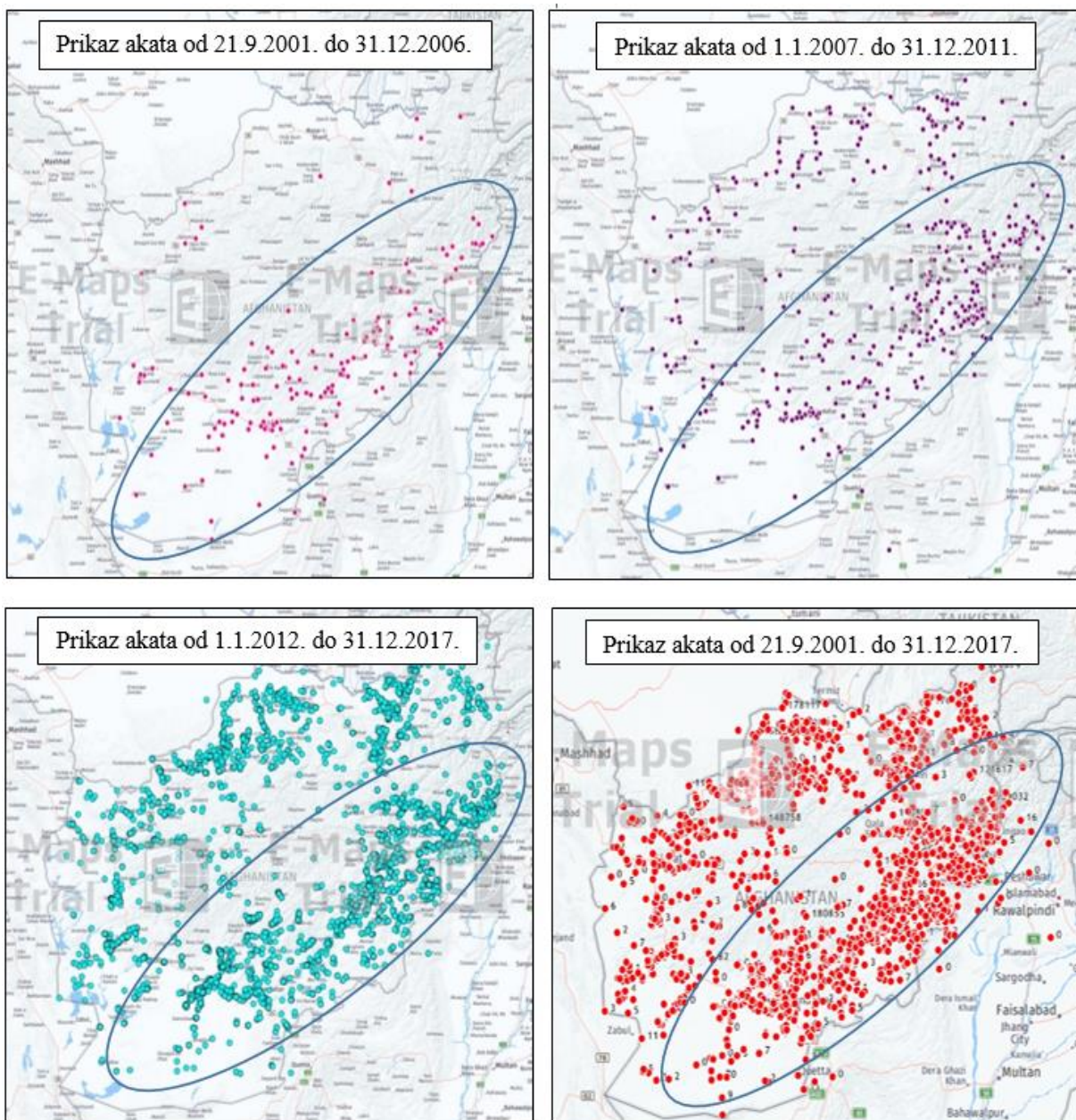
provincijama: Kabul (Kabul), Kandahar (Kandahar), Helmand (Lashkar Gah i Sangin), Ghazni (Ghazni), Nangarhar (Jalalabad) i Kunduz (Kunduz) (*Karta 4*).

Zanimljivo je da se većina terorističkih napada kontinuirano događa u pograničnom području s Pakistanom, odnosno afganistanskim provincijama na jugu zemlje; Kabulu, Kandaharu, Helmandu, Ghanziu i Nangarharu. Štoviše, vrlo je zanimljivo da stanovništvo navedenih provincija dominantno čine Paštuni, dakle etnička skupina iz koje dolaze talibani, a tek manji udio stanovništva u provinciji Helmand i gradu Lashkar Gah čine Tadžici¹⁰⁴. Ipak, na tom području je razmješten i značajan dio NATO snaga te je i ta činjenica utjecala na najveću distribuciju terorističkih akata na tom području. Drugim riječima, razvidno je da postoji najveća opasnost o terorističkih udara u južnim afganistanskim provincijama: Kabul, Kandahar, Helmand, Ghazni i Nangarhar, dok je na sjeveru Afganistana najveća opasnost i vjerojatnost od pojave terorističkog udara u provinciji Kunduz, koje područje pretežno naseljavaju Uzbeki¹⁰⁵.

¹⁰⁴ Tadžici su uglavnom sunitiski muslimani, dok ih je manji dio šiita koji u Afganistanu pretežno naseljavaju područje sjeveroistoka zemlje uz granicu s Tadžikistanom i Pakistanom. Manji dio ih živi na zapadu i jugozapadu Afganistana. Pripadnici ove etničke skupine poznati su po tome što se nisu podčinili talibanskom režimu od 1996. do 2001. te su pod vodstvom Tadžika Ahmad Shah Massouda, mudžahedinskog zapovjednika iz afganistansko-sovjetskog rata odbijali talibanske terorističke napade.

¹⁰⁵ Uzbeki su sunitiski muslimani koji primarno žive na području sjevera i manje na jugu Afganistana. Za vrijeme talibanskog režima nisu se podčinili talibanima već su im pružali jak otpor na sjevernim područjima koja dominantno naseljavaju. Iako su bili za mirno rješenje, oštro su kritizirali talibanske rigorozne zakone i zabranu obrazovanja ženama.

Grafički prikaz 66: Prostorna distribucije terorističkih udara talibana u četiri intervala

8.10.2. PRIMJENA OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA U PROTUTERORIZMU I PROTUTERORU – TALIBANI

PRIMJENA U PROTUTERORIZMU - TALIBANI

Primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora za talibane u protuterorizmu očituje se u sljedećim aspektima i dobivenim znanjima:

- Prema rezultatima istraživanja moguće je tvrditi da talibani prezentiranom distribucijom meta napada namjeravaju: a) oslabiti državnu ulogu u osiguravanju mira, stabilnosti te teritorijalnog integriteta; b) sijanjem straha (terora) psihološki utjecati na pripadnike drugih etničkih skupina (Hazare, Tadžike, Uzbeke, Turkmene i dr.) da se podčine talibanskom režimu; c) obeshrabriti strane oružane snage (Zapad) u izgradnji mira u Afganistanu.
- Evidentirana je povezanost između terorističke aktivnosti i klimatskih uvjeta u Afganistanu. Konkretno, dolaskom pogodnih klimatskih uvjeta (tijekom proljeća, ljeta i jeseni) intenzivira se teroristička kampanja talibana s čime raste i rizik od stradavanja od posljedica terorizma, odnosno on se smanjuje dolaskom hladnih zimskih mjeseci, ponajprije tijekom siječnja i veljače.
- U kontekstu predviđanja pojačane terorističke prijetnje na prostoru Afganistana, utvrđena je korelacija između intenziviranja terorističkih akcija i obilježavanja praznika ramazana u mjesecu svibnju. Ova znanja nisu samo bitna zbog intenziviranja protumjera, već i radi ranog upozoravanja s obzirom na uočenu logiku pojačanog terorističkog djelovanja u mjesecu svibnju.
- Intenziviranje terorističke kampanje 2012. godine posljedično je vezano uz nezadovoljstvo talibana mirovnim pregovorima s predstavnicima SAD-a. Drugim riječima, talibani jačanjem terorističke kampanje, nastoje osigurati bolju pregovaračku poziciju. Predvidivo je da će u budućnosti talibani pojačavati terorističku kampanju uoči novog kruga mirovnih pregovora kako bi osigurali bolju poziciju u pregovorima. Smanjenje terorističke kampanje ogleda se u odnosu dviju strana ili balansiranju dobivenog i traženog.
- Analiziramo li situaciju na terenu i trend terorističkog djelovanja u Afganistanu od 2012. do 2017. godine, uočava se da potezi jedne strane, Sjedinjenih Američkih Država,

- posljedično utječu na odluke i strategiju druge strane, odnosno talibana. Konkretno, kontinuirano smanjivanje američke vojne prisutnosti u Afganistanu dobitak je za talibane i rezultira aktivacijom terorističke kampanje. Predviđamo da će nakon smanjivanja broja stranih oružanih snaga u Afganistanu nastupiti razdoblje povećane terorističke kampanje.
- SWOT analiza kojom se utvrđuju buduće snage, slabosti, prilike i prijetnje jasno pokazuje da su slabosti nacionalnog i međunarodnog odgovora na terorizam primarno determinirane u neadekvatnoj zaštiti/odvraćanju od samoubilačkog terorizma, koji je ostvaren u 707 terorističkih akata. To je ujedno snaga i prilika talibana i njihove strategije u pogledu provedbe akcija terora u ostvarivanju političkog cilja i preuzimanja vlasti u Afganistanu te neutraliziranja strane vojne prisutnosti u zemlji.
 - Analizom tendencije (trends) dosadašnjih napada uočene su zakonitosti koje ukazuju na logiku predviđanja budućih lokacija terorističkih napada. Temeljem uočenih lokaliteta djelovanja predviđa se da će talibani buduće terorističke udare nastaviti provoditi na području sedam žarišnih točaka, točnije u: Kabulu, Kandaharu, Lashkar Gahu, Ghazniu, Sanginu, Jalalabadu i Kunduzu.
 - Aktualni i budući teror talibana ciljati će nacionalne i strane oružane snage i lokalno stranovništvo. Najveći rizik i ugroza od terorizma izražen je u južnim afganistanskim provincijama (Kabul i Kandahar) gdje je locirano i najviše stranih oružanih snaga te na sjeveru Afganistana u provinciji Kunduz, koja je dominantno naseljena Uzbekima.

PRIMJENA U PROTUTERORU - TALIBANI

Nije utvrđena direktna korist obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuteroru budući da analizirana GTD baza ne sadrži znanja o budućim terorističkim udarima već je utvrđena njezina posredna korist. Dakle, dobivena znanja utječu na odabir mjera protuterora, odnosno korištenja različitih zaštitnih mehanizama i tehnološko-tehničkih rješenja u svrhu sprječavanja i otežavanja izvršenja terorističkog udara. Stoga, uloga obavještajnih informacija iz otvorenih izvora za terorističku skupinu talibani u protuteroru vidljiva je u sljedećim aspektima:

- Glavna značajka terorističkog djelovanja talibana jest provedba terorističkih udara prema nacionalnim i inozemnim elementima države u kojem kontekstu je to determinanta/poruka da je u cilju njihove zaštite potrebno pojačati zaštitu vitalnih institucija države. To na tlu Afganistana podrazumijeva jačanje fizičke sigurnosti

nositelja državne vlasti, implementaciju čeličnih prestenova i zaštitnih arhitektonskih konstrukcija u blizini vitalnih institucija, međunarodnih vojnih baza, policijskih postaja i sl.

- Budući da u borbi protiv terorizma u Afganistanu sudjeluju države NATO-a, a Republika Hrvatska je do rujna 2020. godine u toj zemlji bila prisutna u okviru NATO misije podrške sigurnosti, taj fakt nedvosmisleno znači da je Hrvatska kao članica NATO saveza i kao zapadni cilj potencijalna meta islamista. Navedeno dovodi do potrebe jačanja/povećanja opće razine sigurnosti svih vitalnih institucija zemalja članica NATO saveza (Zapada), pa tako i onih Republike Hrvatske u pogledu instalacije detektora oružja, čeličnih prestenova i drugih zaštitno-arhitektonskih zapreka te inih mjera iz spektra protuterora radi otežavanja i sprječavanja potencijalnog čina terora prema državnim institucijama.
- Budući da talibani poseban interes iskazuju prema taktici izvedbe samoubilačkih napada, taj izvid je bitno znanje u kontekstu planiranja daljnjih zaštitnih mjera.

8.10.3. ANALITIČKI OKVIR OBAVJEŠTAJNIH INFORMACIJA IZ OTVORENIH IZVORA – TALIBANI

Obavještajne informacije iz otvorenih izvora ukazuju na činjenicu da su se Sjedinjene Američke Države u lipnju 2011. godine odlučile na smanjenje vojne prisutnosti u Afganistanu, što je dovelo do konkretnih promjena na terenu. Drugim riječima, od sto tisuća vojnika prisutnih 2010. i 2011. godine, ta brojka se svake iduće godine smanjivala sve do broja od četrnaest tisuća vojnika koliko je zabilježeno krajem 2017. godine (Aljazeera, 2019). Istovremeno, rezultati analize vremenskog slijeda iz GTD baze ukazuju da smanjenje američke vojne prisutnosti u Afganistanu prati rast terorističke aktivnosti. Prema obavještajnim informacijama iz otvorenih izvora porast broja terorističkih udara talibana direktno je povezan sa smanjenjem vojnika i vojnih operacija na terenu, odnosno ratnom protuterorističkom strategijom tretiranja talibana oružanim, odnosno borbenim snagama. U kontekstu protuterorističke strategije, važan je izvid da je najveći broj terorističkih udara evidentiran 2015. godine (N=1.249), kada je u Afganistanu boravilo približno četrnaest tisuća vojnika (Aljazeera, 2019). Usporedbe radi, u Afganistanu je 2010. izvršeno 308 udara, dok je 2011. godine provedeno 214 udara. U posljednjem takvom sličnom slučaju, Al'Qaida je 2012. godine kapitalizirala odlazak američkih oružanih snaga iz Iraka. Raspoloživa obavještajna saznanja iz otvorenih izvora u pogledu prevencije budućih teroristički udara bez

sumnje ukazuju da veća koncentracija vojnih snaga na terenu dovodi do niže ugroze od terorizma i obratno. Trend izvršavanja terorističkih udara u vremenskom razdoblju od 2012. do 2017. godine upućuje da je očekivano kako će doći do niske razine terorističke prijetnje u Afganistanu. Prema obavještajnim informacijama iz otvorenih izvora Afganistan i dalje ostaje poprište nasilja budući da je duboko ukorijenjen cilj talibana povratak na vlast i svrgavanje vladajućih struktura bliskih inozemnom utjecaju, bez obzira na dugotrajnost nasilja. Analiza trenda iz GTD baze ukazuje kako je opasnost od terorizma u Afganistanu najizraženija u mjesecu svibnju ili mjesecu obilježavanja ramazana. Istovjetne izvide ustanovili su koautori Bergena i Kattenbroek te konstatirali postojanje uzročne veza između ramazana i porasta terorističkog nasilja (Bergena i Kattenbroek, 2019), dok drugi obavještajni podaci iz otvorenih izvora ukazuju kako su talibani u svibnju 2019. odbili sudjelovati u primirju za vrijeme ramazana i odlučili se za terorističku kampanju (BBC, 2019d).

Aplikativna korist obavještajnih informacija iz javno dostupne GTD baze, u protuterorističke svrhe vidljiva je kod dobivanja konkretne slike o primarnim ciljevima, odnosno metama napada talibana. Ta znanja bitna su u praksi zaštite od terorizma. Na primjeru empirijske analize podataka GTD baze uočava se da talibani terorističke udare dominantno usmjeravaju prema policijskim snagama (33.90%), zatim vojski i vojnim ciljevima (19.50%) te prema civilima i civilnim institucijama (18.80%). Navedena znanja dobivena iz GTD baze imaju bitan potencijal u kontekstu suprotstavljanja terorističkim udarima, odnosno stvaranju indikacija i upozorenja o konkretnim ciljevima terorističkih napada i provedbi sigurnosnih mjera. Ova znanja ukazuju da su talibani teroristička organizacija koja je dominantno usmjerena na suprotstavljanje elementima države i pripadnicima stranih oružanih snaga u Afganistanu. Za razliku od Islamske države, koja skupina većinu terorističkih akcija usmjerava prema civilima i civilnim ciljevima, talibani su primarno usmjereni prema sigurnosno-obrambenom sektoru. Raspoloživi podaci iz GTD baze upućuju na zaključak da će teroristički udari na elemente države i dalje ostati u primarnom interesu talibana. Naime, skupina je fokusirana na slabljenje državne moći, eliminiranje domaćih i stranih oružanih snaga, ali i na sijanje straha i stvaranje moralne panike kod lokalnog stanovništva i konačno priklanjanje stanovništva talibanima. Obavještajne informacije iz GTD baze, upućuju da će talibani nastaviti provoditi terorističke udare korištenjem dosad najčešće primjenjivane taktike, odnosno uporabom bombaških/eksplozivnih napada i oružanih udara. U promatranom istraživačkom vremenskom odsječku, skupina je bombaški/eksplozivni napad

koristila u čak 38.3% slučajeva, a oružani napada u 28.4% slučajeva. Kada je riječ o najčešćim lokacijama izvršavanja terorističkog udara, analiza vremenskog slijeda jasno ukazuje kako su najizloženije provincije na jugoistoku zemlje, to jest Kabul, Kandahar, Helmandu, Ghanzi i Nangarhar te je na tom područja visoka razina od terorističke ugroze. Na tom području je razmješten i bitan dio stranih oružanih snaga što je možebitno temeljni generator najveće distribucije terorističkih akata. Ugroza od terorističkih udara izraženija je na tom području za razliku od ostatka Afganistana. Navedeni izvid bez sumnje ukazuje da daljnja protuteroristička strategije mora biti fokusirana prema tim provincijama u kojima je težište terorističke kampanje. Kada je riječ o državama u kojima su talibani izvršavali terorističke udare, izvid ove analize jasno ukazuje kako se radi o nacionalnoj terorističkoj organizaciji koja većinu terorističkih udara ili njih 99.30% provodi na području Afganistana, a tek 0.70% na teritoriju Pakistana. Temeljem obavještajnih informacija iz GTD baze, uočava se kako je razina terorističke ugroze visokog stupnja u Afganistanu, a niskog intenziteta u Pakistanu. Navedena procjena je u korelaciji s političkim ciljem talibana to jest uspostavljanjem afganistanske države prema pravilima šerijatskog zakona.

9. ODGOVOR NA ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Koja su ključna obilježja obavještajnih informacija iz javno dostupne GTD baze podataka koji pridonose obavještajnom proizvodu?

Podaci u bazi podataka evidentirani su na temelju višekriterijskog protokola te se u bazu evidentiraju teroristički udari za koje postoji visoka pouzdanost, odnosno točnost da su materijalizirani, i da je za njihovo izvršavanje preuzeta odgovornost¹⁰⁶ od konkretne terorističke organizacije i prema kriteriju točnosti ti podaci su upotrebljivi za kreiranje obavještajnih informacija iz javno dostupne GTD baze.

Javno dostupna GTD baza zbog visoko pouzdanih i utočnjenih podataka, predstavlja objektivnu bazu znanja, što je bitno obilježje za kreiranje nepristranih i preciznih obavještajnih proizvoda. Nadalje, javno dostupna GTD baza i obavještajni proizvod nastao temeljem eksploatacije GTD

¹⁰⁶ Baza podataka nudi mogućnost odabira terorističkih udara za koje je konkretna teroristička organizacija preuzela odgovornost, ali i udara za koje ne postoje informacije o konkretnoj odgovornosti. U ovom radu analizirani su teroristički udari za koje je preuzeta odgovornost konkretne terorističke skupine.

baze neklasificiran je obavještajan proizvod, drugim riječima takav proizvod nije osjetljiv na dijeljenje i odmah je primjenjiv što je također bitna odrednica obavještajnog proizvoda.

Obavještajni proizvod iz javno dostupne GTD baze podataka prenosi razumljive tekstualne informacije, ojačane raznim grafičkim i tabelarnim prikazima koji omogućuju donositeljima odluka jednostavan uvid i razumijevanje obavještajnog proizvoda čime je zadovoljeno obilježje jednostavnosti i razumljivosti. Zbog velike količine kronoloških podataka, javno dostupna GTD baza zadovoljava kriterij longitudinalne sustavnosti što je ključno obilježje za proučavanje djelovanja određene terorističke organizacije u kom smislu obavještajni proizvod iz otvorenih izvora zadovoljava kriterij temeljitosti.

Podaci iz javno dostupne baze evidentiranih terorističkih udara zadovoljavaju kriterij obrade podataka. Naime, obradom sirovih podataka iz GTD baze, to jest njihovom kontekstualizacijom i znanstveno-stručnom interpretacijom stvaraju su obavještajne informacije iz javno dostupne baze evidentiranih terorističkih udara. Pokazatelji terorističke aktivnosti u određenom vremenskom razdoblju ključan su parametar za longitudinalno proučavanje terorističke aktivnosti i njihove uspješnosti u pogledu ostvarenog terora prema različitim ciljevima napada i njihovoj ubojitosti. Obrada takvih podataka koristi se u procjeni terorističke ugroze i sastavni je dio obavještajnih informacija.

Osim toga, različite kategorije (dan, mjesec, lokacija udara, taktika izvršavanja udara, cilj terorističkog napada, broj smrtno stradalih osoba uslijed konkretnog tipa napada i dr.) pružaju korisne podatke koje se nakon obrade i primjene različitih analitičkih tehnika oblikuju u formu akcijabilnih obavještajnih informacija iz otvorenih izvora pogodnih za donošenje odluka.

Temeljem javno dostupnih podataka u GTD bazi moguće je primjenom analize scenarije odrediti potencijalna mjesta budućih napada, načine izvedbe te izbore pogodnih meta. Također, korištenjem analize vremenskog slijeda i utvrđivanjem trendova koji odskaču po frekvenciji provedenih udara, moguće je daljnje proučavanje i traženje uzročno posljedičnih veza i elemenata koji su potencijalno rezultirali vidljivim povećanjem napada, a koji su izvidi aplikativni za kreiranje daljnjih protuterorističkih strategija što je dodatno obilježje obavještajnih informacija iz javno dostupne baze evidentiranih terorističkih udara.

Podaci o najčešćim mjesecima napada, mjestima najčešćeg smrtnog stradavanja osoba, te akata terorizma koji rezultiraju najvećim postotkom smrtnih slučajeva egzaktni su pokazatelj

korištenja javno dostupne GTD baze u okviru kreiranja upozorenja od stradavanja od terorizma što je još jedno obilježje obavještajnih informacija iz otvorenih izvora.

Jesu li obavještajne informacije iz otvorenih izvora koristan izvor znanja u protuterorizmu?

Temeljem empirijske analize osam slučajeva, odnosno terorističkih skupina, razvidno je da obavještajne informacije iz otvorenih izvora predstavljaju bitan izvor znanja u protuterorizmu. U sklopu protuterorizma je bitno razumjeti što se može očekivati od pojedine terorističke organizacije, kakva je struktura terorističkih akata te koji su sve ciljevi napada kao bi lakše usmjerili taktiku suprotstavljanja izvršavanju terora.

Za kreiranje protuterorističkih strategija važno je raspolagati ključnim obavještajnim spoznajama o terorističkoj ugrozi, ali i objektivnim znanjima o *modus operandi* terorističke skupine, metama napada, lokacijama napada te trendovima i obrascima izvršavanja terorističkih udara. Upravo konzultiranjem navedenog pristupa, usmjerenog na rješavanje ključnih pitanja povezanih s dekonstrukcijom terorističke prijetnje i uvidom u konkretne detalje udara terorističkih skupina, dolazimo do primjene obavještajnog znanja u konstruiranju svrsishodnih protuterorističkih strategija.

Odgovarajući na istraživačko pitanje, bitno je ukazati u kojem segmentu su obavještajne informacije iz otvorenih izvora nezaobilazan izvor znanja u protuterorizmu. S tim u vezi obavještajne informacije iz otvorenih izvora nastale temeljem analize javno dostupne GTD baze nedvojbeno ukazuju da terorističke organizacije dominantno izvršavaju terorističke udare u njihovoj neposrednoj blizini nastanka¹⁰⁷, stoga je provedba terorističkih akata izvan granica postanka terorističke organizacije bitno reducirana te objektivno umanjena¹⁰⁸ (skraćena logistička potpora u inozemstvu, teže nezamijećeno kretanje i prebacivanje ubojitih sredstava od pripadnika terorističke skupine, teže prebacivanje financijskih sredstava, duža priprema udara i

¹⁰⁷ Dok međunarodne terorističke organizacije, poput Al'Qaide, ISIL-a i Boko Harama akte terora provode i izvan područja nastanka.

¹⁰⁸ Prema rezultatima istraživanja Smitha, Roberta i Dampousse (2017: 68), 55% pripadnika Al'Qaide živjelo je 53 kilometara od mjesta izvedbe terorističkog udara, dok ih je manje od jedne trećine (28%) živjelo 1305 kilometara od mjesta napada.

sl.) što je aplikativno znanje u kontekstu izrade procjene rizika od djelovanja konkretne terorističke organizacije i definiranja konkretne protuterorističke strategije.

Obavještajne informacije iz otvorenih izvora u kontekstu protuterorizma ukazuju kako ekstenzivne mjere sigurnosti, to jest ciljane akcije usmjerene na ublažavanje prijetnje i posljedica od terorizma u okviru protuterorističkih strategija moraju biti usmjerene prema žarišnim područjima (engl. *hot spot*) djelovanja konkretne terorističke skupine.

Rezultati istraživanja ukazuju da su civili glavne mete terorističkog djelovanja kod većine terorističkih skupina (izuzev kod pripadnika IRA-e i Talibana koji terorističke akte primarno usmjeravaju prema policijskim ciljevima, dok pripadnici Al'Qaida u najvećoj mjeri terorističke kampanje usmjeravaju prema vojnim metama). Uzimajući u obzir navedeni izvid, obavještajne informacije iz otvorenih izvora koristan su izvor znanja u protuterorizmu, osobito u predlaganju obrambenih protumjera u kontekstu zaštite civila, urbanih područja, mjesta javnog okupljanja te sredstava javnog prijevoza.

Terorističke skupine taktikom selektivnih terorističkih napada prema civilnim ciljevima žele širenjem terora i psihoze izazvati društveni kaos i na taj način oslabiti područje djelovanja, a u slučaju islamističkih terorističkih organizacija prisiliti stanovništvo da se podčini terorističkoj skupini. Napadima prema elementima države terorističke organizacije nastoje prostor prikazati nestabilnim i neupravljivim a državu nesposobnom u rješavanju problema.

Obavještajne informacije iz otvorenih izvora o boravku stranih boraca na stranim ratištima upućuju na potrebu jačanja nadzora procesa odlaska osoba na područje djelovanja terorističkih organizacija, kao i nadzora njihovog povratka s takvih područja u cilju suzbijanja potencijalnih terorističkih akata. U kontekstu protuterorističke strategije bitno je kazneno procesuiranje identificiranih povratnika, odnosno organiziranje nadzora u provedbi snaga zakona i reda te obavještajnih službi. Također se preporučuje uključivanje radikaliziranih povratnika u proces deradikalizacije.

Detektirano je da se terorizam javlja iz političkog spektra, odnosno kao odgovor potlačenih na društveno-socijalnu nejednakost, izrabljivanje, marginaliziranost, obrazovnu isključenost, financijsku ovisnost, etničku i religijsku nesnošljivost, što ukazuje na potrebu financijskog ulaganja u obrazovni sustav, implementiranje politike uključivanja manjinskih etničkih skupina

u poslovne i političke procese, jačanje međuvjerskog i međuetničkog dijaloga te ekonomsko jačanje izoliranih ili nerazvijenih područja u cjelini.

Obavještajne informacije iz otvorenih izvora ukazuju da protuteroristička taktika eliminacije vođe terorističke skupine nije rezultirala prestankom djelovanja terorističke organizacije (osim kod skupine *Sendero Luminoso* iz južne Amerike), već je prema kronološkim podacima istraživanja, ubijenog čelnika naslijedio novi sukcesor. Iz navedenog se nameće zaključak kako protuteroristička strategija ubijanja lidera terorističke organizacije najčešće nije uspješna taktika što je bitno znanje u kontekstu planiranja budućih aktivnosti iz spektra dekapitacije čelnika terorističke organizacije, osobito onih koji dolaze iz spektra islamističkog terorizma.

Obavještajne informacije iz otvorenih izvora ukazuju kako pripadnici organizacije *Sendero Luminoso* svake godine serijom terorističkih udara obilježavaju rođendan dugogodišnjeg čelnika A. Guzmána, dok pripadnici Boko Harama intenziviraju terorističku aktivnost tijekom obilježavanja uhićenja i smrtnog stradavanja nekadašnjeg vođe skupine Mohameda Yusufa. Navedeni obrasci ponašanja, odnosno konkretna obavještajna znanja iz otvorenih izvora o djelovanju skupina u konkretnom vremenskom razdoblju korisna su za suzbijanje ili ometanje terorističkog djelovanja tijekom obilježavanja obljetnica.

Kada govorimo o taktici izvršavanja terorističkih udara, dobivena znanja iz obavještajnih informacija iz otvorenih izvora nedvosmisleno ukazuju da sve analizirane terorističke skupine, izuzev pripadnika Boko Harama, dominantno koriste bombaški/eksplozivni tip napada. Ovaj izvid bitan je faktor u kreiranju budućih protuterorističkih strategija kada govorimo o akcijama pojačanog nadzora i detekcije nabave elemenata za izradu improviziranih eksplozivnih uređaja koji se mogu koristiti u izvođenju bombaškog/eksplozivnog napada, ali i suprotstavljanju bombaškim napadima i neutraliziranju takvih napada. Također, izvidi ovog tipa bitni su za senzibiliziranje javnosti i jačanje svijesti o mogućem izvršavanju bombaških terorističkih napada na javnom prostoru.

Znanja o glavnim metama terorističkog djelovanja za svaku analiziranu terorističku skupinu ukazuju da obavještajne informacije iz otvorenih izvora imaju važnu ulogu u planiranju sprječavanja terorističkih akata, odnosno širenju upozorenja o najčešćim ciljevima terorističkog djelovanja s ciljem minimiziranja broja potencijalnih žrtava i provedbi sigurnosnih mjera u cilju sprječavanja terorističkih udara.

Prema obavještajnim informacijama iz otvorenih izvora nastalim temeljem analize javno dostupne GTD baze, analizirane skupine dominantno provode terorističke udare u većim gradovima, što je aplikativno znanje u kontekstu prevencije i ciljanog suzbijanja budućih udara u urbanim područjima. Ovo obavještajno znanje zorno prikazuje da je razina terorističke ugroze najizraženija u većim gradovima, u kojima je rizik od stradavanja civila izraženiji zbog gusto naseljenog područja.

Obavještajne informacije iz otvorenih izvora nastale temeljem obrade i analize javno dostupne GTD baze ukazuju na porast terorističke ugroze nakon reduciranja vojne prisutnosti na žarišnom području. Štoviše, utvrđena je povezanost u intenziviranju terorističke kampanje i smanjenju vojne prisutnosti. Navedena veza uočena je kod Al'Qaide u Iraku, Tamilskih tigrova na Šri Lanci, Boko Harama u Nigeriji i Talibana u Afganistanu, što je važno znanje u kreiranju budućih protuterorističkih strategija usmjerenih prema navedenim skupinama.

U kontekstu socijalno revolucionarnih to jest ljevičarskih terorističkih organizacija, konkretnije FARC-a i *Shining Patha/Sendero Luminosa*, uočena je korelacija između intenziviranja terorističke kampanje i održavanja državnih izbora, što je bitno znanje u okviru protuterorizma.

Jesu li obavještajne informacije iz otvorenih izvora koristan izvor znanja u protuteroru?

Obavještajne informacije iz otvorenih izvora ne mogu osigurati fizičku infiltraciju u terorističku skupinu i pružiti nam znanja o konkretnom vremenu i mjestu idućeg terorističkog udara. Za to nam trebaju tajni podaci iz ljudskih izvora (HUMINT) i podaci dobiveni nadzorom komunikacija (SIGINT). Međutim, obavještajne informacije iz otvorenih izvora koristan su izvor znanja u protuteroru jer pružaju znanja o prostorno-vremenskom djelovanju terorističke skupine, glavnim ciljevima terora i taktici izvršavanja terorističkog udara što usmjerava definiranje nekog prostora javnim ili sigurnosnim te uvođenje represivnih mjera usmjerenih ka sprječavanju i otežavanju izvođenja terorističkog akta te osvještavanju javnosti o postojanju ugroze iz spektra terorizma.

S tim u vezi obavještajne informacije iz otvorenih izvora aplikativne su u protuteroru jer pružaju analizirane i ekstrahirane informacije o najučestalijim lokacijama (gradovi, regije, pokrajine i sl.) terorističkog djelovanja. Navedene informacije pomažu snagama sigurnosti u razvijanju planova za suzbijanje napada i usmjeravanju akcija s ciljem neutralizacije provoditelja terorističkog udara. Ujedno znanje o primarnim ciljevima (civili, policija, vojska, obrazovne ustanove,

infrastrukturni objekti i sl.) terorističkog djelovanja određuje korištenje defenzivnih mjera usmjerenih prema zaustavljanju terorističkog udara. Takva znanja omogućuju primjenu ekstenzivnih mjera sigurnosti iz okvira protuterora na konkretnom području. Nadalje, pružaju znanje o terorističkim organizacijama koje dominantno usmjeravaju terorističke kampanje prema elementima države (policijske i vojne snage, institucije vlade, parlament, veleposlanstva i sl.). Takvi izvidi koriste se za usmjeravanje akcija protuterora u vidu postavljanja tvrdih zaštitnih mjera, uvođenja sigurnosnih punktova, blindiranih vozila, zaštitnih prsluka i nadzornih kamera kojima se otežava uspjeh terorističkog napada prema državnim ciljevima.

Znanje o konkretnim taktikama napada putokaz je adekvatnom planiranju kvalitetnih protumjera u cilju suprotstavljanja različitim oblicima terorističkog napada. Informacije pogodne za upoznavanje javnosti s konkretnim ugrozama i metama terorističkog djelovanja. Navedeno može dovesti do racionalnog ponašanja okoline na mjestu terorističkog udara što može direktno utjecati na sprječavanje samog napada od strane pojedinaca na javnom prostoru.

Razlika u primjeni obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuterorizmu i protuteroru:

Primjena obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuterorizmu ogleda se u pružanju kontekstualnih znanja o nekoj terorističkoj organizaciji, otkrivanju njezinog predznaka djelovanja (nacionalna ili nadnacionalna teroristička organizacije), geoprostornom i vremenskom djelovanju, primarnim ciljevima napada, načinu djelovanja (*modus operandi*) te (ne)uspješnosti neke organizacije. Ujedno, primjenjivost obavještajnih informacija iz otvorenih izvora u protuterorizmu očituje se i u detektiranju trendova i obrazaca ponašanja/djelovanja terorista, predviđanju budućih lokaliteta terorističkog djelovanja, izradi analiza scenarija, otkrivanju snaga, prednosti, nedostataka i prilika terorističkih organizacija te ranog upozoravanja. Aplikativna vrijednost vidljiva je i na primjeru izrade procjene rizika ugroženosti od terorizma temeljem čega se definiraju statusi sigurnosti i uspostavljaju mehanizmi represije iz spektra protuterora. Dakle, dobivena znanja iz otvorenih izvora direktno utječu na odabir mjera protuterora, odnosno korištenja različitih zaštitnih mehanizama i tehnološko-tehničkih rješenja u svrhu sprječavanja i otežavanja izvršenja terorističkog udara.

10. ZAKLJUČAK

“Nova obavještajna paradigma usredotočiti će se na otvorene izvore i posegnut će za različitim ekspertima koji nisu obavještajni profesionalci”

Roger Z. George, 2007.

Istraživanje je potaknuto jednom od fundamentalnih pretpostavki unutar znanstveno-stručne javnosti 21. stoljeća iz područja obavještajnih studija, da se u razdoblju globalne komunikacijske umreženosti i znanstveno-tehnološkog napretka promijenila obavještajna paradigma i produkcija završnog obavještajnog uratka. Jer, promijenio se protok informacija od pošiljatelja prema recipijentu i targetiranoj skupini, odnosno demokratizirano je cjelokupno informacijsko okružje. Štoviše, izmijenjene su i sigurnosne ugroze i njihovi nositelji. Određene stručne i akademske procjene projiciraju dominantan udio informacija iz otvorenih izvora u sveukupnom obavještajnom znanju, u kom kontekstu se barata s omjerom od 80% do čak 90% javnog znanja naspram 20% do 10% znanja iz tajnih izvora.

Obavještajne informacije iz otvorenih izvora dio su *intelligencea* ili obavještajnog, međutim taj pojam karakterizira definicijska heterogenost zbog čega smo izvršili uvid u postojeće obavještajno znanje i konstruirali bazu definicija pojma i proveli sadržajnu i frekvencijsku analizu kako bi utvrdili ključne konstitutivne elemente “obavještajnog” i potom predložili novu definiciju pojma. Definicija ujedno predstavlja i operacionalnu definiciju rada. Na temelju konstitutivnih elemenata ekstrahiranih iz 50 postojećih definicija obavještajnog utvrđeno je da obavještajno podrazumijeva *prikupljenu i analitički obrađenu informaciju namijenjenu krajnjim korisnicima za donošenje odluka*. Drugim riječima, dominantno obilježje pojma obavještajno povezano je s tradicionalnim obavještajnim radom ili obavještajnim procesom (ciklusom) koji je temelj obavještajne teorije. Dakle, obavještajno obilježava prikupljanje, analitičku obradu i razdiobu informacija ili obavještajnog znanja prema krajnjim korisnicima.

Smatramo da je upravo u tom prikazu sadržana esencija obavještajnog djelovanja. Drugim riječima, obavještajno znanje o određenom fenomenu možemo nadograđivati i unaprjeđivati samo ako raspoložemo krucijalnim informacijama. Potonje su, s druge pak strane, bitna podloga za donošenje odluka ili predviđanje ugroza, ali pod pretpostavkom da su prikupljeni podaci obrađeni to jest sortirani, informacije utočnjene odnosno provjerene i podvrgnute analitičkoj obradi te diseminirane prema njihovim korisnicima. Prema rezultatima ovog istraživanja,

razvidno je da tajnost nije ključna determinanta obavještajnog, jer taj konstitutivni element čini svega 14% promatranih definicija, i nije presudan za definiranje ili razumijevanje pojma obavještajno, barem prema obrađenom uzorku definicija. Nekadašnje hladnoratovsko poimanje sigurnosti, kada su državne aktivnosti iz područja obavještajnog djelovanja primarno korištene u zaštiti vlastitih i prikupljanju tajnih podataka o drugim državama i njihovim pretenzijama moglo se govoriti kako je obavještajno dominantno determinirano prema prikupljanju tajnih podataka.

Međutim, u 21. stoljeću kada su sigurnosne ugroze multidimenzionalne i transnacionalne, a međudjelovanje znanstvene zajednice, društvenih aktera i obavještajnih institucija neizbježan imperativ, uočavamo otvaranje obavještajnih agencija prema javnosti objavljivanjem javnih izvješća o radu i prezentiranjem stanja nacionalne sigurnosti. Na neki način i najskuplji obavještajni sustav na svijetu, onaj Sjedinjenih Američkih Država, još je u izvještaju Komisije o oružju za masovno uništenje iz 2005. godine jasno naglasio da je u kontekstu reduciranja obavještajnih pogrešaka neophodno korištenje informacija iz otvorenih izvora.

Budući da istraživanja iz problematike obavještajnih informacija iz otvorenih izvora s fokusom na aplikativnu vrijednost u obavještajnom radu i kreiranju završnog obavještajnog proizvoda nisu čest predmet znanstveno istraživačkog interesa, ova doktorska disertacija postavljanjem istraživačkih pitanja ulazi u to „malo poznato“ područje, čineći pritom bitan iskorak na području istraživanja obavještajnih informacija iz otvorenih izvora, ali i doprinos u području obavještajnih studija te informacijskih i komunikacijskih znanosti. Osnovna ideja je bila utvrditi korisnost javno dostupnih podataka iz GTD baze u kreiranju znanja o protuterizmu i protuteroru, što je ujedno i ključna karakteristika obavještajnog proizvoda, odnosno obavještajne informacije i ukazati na ključna obilježja obavještajnih informacija iz javno dostupne GTD baze podataka koja pridonose obavještajnom proizvodu.

Istraživanje u osnovi pokazuje da obavještajne informacije iz javno dostupne baze evidentiranih terorističkih udara posjeduju ključna obilježja obavještajnog uratka prema kriteriju točnosti budući da su podaci u bazi evidentirani na temelju višestrukog kriterijskog protokola i time zadovoljavaju kriterij pouzdanosti. Ujedno neobrađeni podaci iz GTD baze su podesni za kreiranje obavještajnog proizvoda iz otvorenih izvora jer prolaze fazu obrade, interpretacije, analize i razdiobe, čime je zadovoljen kriterij obavještajnog ciklusa. Također, objektivnost koja je determinirana na utočnjenosti podataka zadovoljava još jedan kriterij koji opisuje obavještajni

proizvod, ali i aplikativnu vrijednost djeljivosti s obzirom na to da se radi o neklasificiranim saznanjima dobivenim uvidom u postojeće javno znanje. Vrijednost obavještajnog proizvoda iz GTD baze predstavljena je i razumljivošću, što je bitan kriterij u razdiobi obavještajnih informacija prema krajnjim korisnicima, ali i njegove jednostavnosti u primjeni za donošenje odluka. Obavještajne informacije iz otvorenih izvora, konkretnije GTD baze zadovoljavaju kriterij koherentnosti i sustavnosti čime je vidljiva njihova sveobuhvatnost i longitudinalnost u vidu praćenja određenog fenomena. Osim toga, obradom sirovih podataka iz GTD baze, to jest njihovom kontekstualizacijom i znanstveno-stručnom interpretacijom stvaraju su obavještajne informacije iz javno dostupne baze evidentiranih terorističkih udara, gdje dolazi i do primjene razvijenih ekspertnih tacitnih znanja. Takove informacije koriste se i za prognoziranja, odnosno kreiranja upozorenja od potencijalnih stradanja od terorizma što je još jedno obilježje obavještajnih informacija iz otvorenih izvora, odnosno promatrane GTD baze podataka.

S druge pak strane, temeljem analize osam slučajeva, odnosno terorističkih skupina, razvidno je da obavještajne informacije iz otvorenih izvora predstavljaju koristan izvor znanja u protuterizmu. Jer, u protuterizmu je bitno razumjeti što možemo očekivati od pojedine terorističke organizacije, njezino geoprostorno djelovanje, kakva je struktura terorističkih akata te koji su sve ciljevi napada kako bi lakše usmjerili taktiku suprotstavljanja izvršavanju terora. Upravo navedena znanja pružaju obavještajne informacije iz otvorenih izvora, odnosno GTD baze podataka. One su aplikativne za kreiranje protuterističkih strategija jer upotpunjuju znanje o terorističkoj ugrozi, ali i objektivna znanja o *modus operandi* terorističke skupine, ciljevima ili metama napada te trendovima i obrascima izvršavanja terorističkih udara. Upravo konzultiranjem navedenog pristupa, usmjerenog na rješavanje ključnih pitanja povezanih s dekonstrukcijom terorističke prijetnje i uvidom u konkretne detalje udara terorističkih skupina, dolazimo do primjene obavještajnog znanja u konstruiranju svrsishodnih protuterističkih strategija.

Nadalje, u trenutku kada buduće namjere terorističke organizacije ne postoje kao formaliziran podatak i kada se obavještajne agencije susreću s terorizmom pojedinačnog cilja iza kojeg stoji pojedinac, uloga obavještajnih informacija iz otvorenih izvora ima indirektnu primjenu u prevenciji i otežavanju izvedbe terorističkog akta i minimiziranju broja žrtava od akta terora. Drugim riječima, one su izvrstan izvor znanja u protuteroru kada govorimo o detektiranju vjerojatnih lokacija i ciljeva terorizma, načina izvršavanja akata te zaustavljanju budućih napada i osvještavanju javnosti o postojanju ugroze iz spektra terorizma. Aplikativne su jer direktno

omogućuju snagama sigurnosti izradu sigurnosnih planova i represivnih mehanizama sigurnosti iz okvira protuterora. Usmjeravaju instalaciju čeličnih prestenova, zaštitnih konstrukcija, nadzornih kamera i kamera za prepoznavanje lica, uvođenje sustava za nadzor registracijskih oznaka, detektora metala i oružja te povećanje vidljivih i prikrivenih pripadnika snaga zakona i reda s ciljem onemogućavanja izvedbe terorističkog udara.

Međutim, bitno je navesti i ograničenja obavještajnih informacija iz otvorenih izvora (OIOI), prije svega u kontekstu protuterora. Naime, obavještajne informacije iz otvorenih izvora ne mogu osigurati fizičku infiltraciju u terorističku skupinu i pružiti nam znanja o točnom vremenu i mjestu idućeg terorističkog akta koja su od ključne važnosti za sprječavanje izvršavanja terorističkog udara. Za to nam trebaju tajni podaci iz ljudskih izvora i podaci dobiveni nadzorom sredstava za komuniciranje. Štoviše, treba imati na umu i da sama predviđanja i prognoziranja, na temelju znanja iz javnih znanja imaju svoja utemeljena ograničenja i nedostatke, što zbog kognitivnih ograničenja analitičara i nedostatka ključnih informacija o vremenu i mjestu idućeg terorističkog udara te rupa u znanju. Katkad i terorističke skupine ili istomišljenici koji se smatraju ili ne smatraju djelom iste organizacije ili pak djeluju s pozicije usamljenog vuka (engl. *lone wolf terrorist*) ili terorista jednog slučaja (engl. *single-issue terrorism*) niti nemaju obrazac ponašanja niti *timing* po kojem provode terorističke udare. U takvim trenucima obavještajni rad, bilo da se oslanja na obavještajne informacije iz otvorenih izvora ili na one iz tajnih i drugih izvora, tu i ne može puno pomoći.

Ipak, na temelju prikazanih vrijednosti obavještajnih informacija iz otvorenih izvora i primjenjivosti u protuterorizmu i protuteroru, ukazali smo na praznine koje su postojale u vezi s ovom obavještajnom disciplinom, koja je ponekad pejorativno shvaćana ili se (ne)namjerno umanjivala njezina vrijednost radi drugih, često oslovljavanih “pravih” obavještajni disciplina koje prikupljaju informacije na opasniji način, odnosno putem špijuniranja i kontaktiranja ljudskih izvora. Takve postavke su zastarjele i zasigurno ne odražavaju aktualni, moderni, novi mozaik obavještajnog djelovanja u sferi eksplozije informacija kada obavještajne agencije žedaju za ekspertima koji barataju tacitnim znanjima iz područja otvorenih izvora.

11. POPIS LITERATURE

Knjige i znanstveni časopisi:

- Ackoff, L., Russell (1989) „From Data to Wisdom“, *Journal of applied systems analysis* 16(1): 3-9.
- Afsar, Shahid, Samples, Chris, Wood, Thomas (2008) *The Taliban: An Organizational Analysis*, Naval Postgraduate School, National Security Affairs Department, Monterey, CA, 93943.
- Akrap, Gordan (2009) „Informacijske strategije i oblikovanje javnoga znanja“, *National security and the future*, 10 (2): 77-151.
- Alaimo, Michael, Tong, Yonghong (2018) „A Comparison Study of the Typologies of Terrorist Organizations Using Geographic Information Systems“, *International Journal of Peace Studies*, 23(2): 49.
- Allen, L., Anita (2008) „The Virtuous Spy: Privacy as an Ethical Limit“, *The Monist*, 91 (1): 3-22.
- Allen, Greg, Chan, Taniel (2017) *Artificial Intelligence and National Security*, Cambridge, MA: Belfer Center for Science and International Affairs.
- Amusan, Lere, Oyewole, Samuel (2014) „Boko Haram terrorism in Nigeria: A reflection on the failure of democratic containment“, *Politeia*, 33 (1): 35-49.
- Anzalone, Christopher (2016) "The Multiple Faces of Jabhat al-Nusra/Jabhat Fath al-Sham in Syria's Civil War", *Insight Turkey*, 18(2): 41-50.
- Augustyn, Adam, Bauer, Patricia, Duignan, Brian, Eldridge, Alison, Gregersen, Erik, McKenna, Amy, Petruzzello, Melissa, Rafferty, John P., Ray, Michael, Rogers, Kara, Tikkanen, Amy, Wallenfeldt, Jeff, Zeidan, Adam i Zelazko, Alicja (2020) (ur.) *Tamil Tigers: Revolutionary organization, Sri Lanka*, Encyclopaedia Britannica.
- Aydın, Bahadır, Ozleblebici, Zafer (2015) „Should We Rely on Intelligence Cycle?“, *Journal of Management and Information Science*, 3 (3): 93-99.
- Azumah, John (2015) „Boko Haram in Retrospect“, *Islam and Christian–Muslim Relations*, 26 (1): 33-52.
- Barger, G., Deborah (2005) *Toward a Revolution in Intelligence Affairs*, RAND CORP Arlington va National Security Research div.
- Barton, Carol (1983) „Peru: Dirty War In Ayacucho“, *NACLA Report on the Americas*, 17 (3): 36-39.
- Baruah, Trisha Dowerah (2012) „Effectiveness of Social Media as a tool of communication and its potential for technology enabled connections: A micro-level study“, *International Journal of Scientific and Research Publications*, 2 (5): 1-10.

Bay, Sebastian (2007) *Intelligence theories, A literary overview*, Lund university. Research Policy Institute. Essay. URL: <http://www.sebastian.bay.se/contents/intelligence-theories-a-literary-overview.pdf> (14.5.2019.)

Bazdan, Zdravko (2009) „Poslovna obavještajna djelatnost–ključan čimbenik poslovne izvrsnosti case study: industrijska špijunaža“ *Poslovna izvrsnost: znanstveni časopis za promicanje kulture kvalitete i poslovne izvrsnosti*, 3 (1): 57-75.

Bean, Hamilton (2011a) „Is open source intelligence an ethical issue?“ *Research in Social Problems and Public Policy*, (19): 385-402.

Bean, Hamilton (2011b) *No More Secrets: Open Source Information and the Reshaping of US Intelligence*, Greenwood Publishing Group.

Bellaby, Ross (2012) „What's the Harm? The Ethics of Intelligence Collection“, *Intelligence and National Security*, 27 (1): 93-117.

Benes, Libor (2013) „OSINT, New Technologies, Education: Expanding Opportunities and Threats. A New Paradigm“, *Journal of Strategic Security*, 6 (3): 22-37.

Benmelech, Efraim, Berrebi, Claude (2007) „Human Capital and the Productivity of Suicide Bombers“, *Journal of Economic Perspectives*, 21 (3): 223-238.

Berkowitz, Bruce (2008) „The R&D Future of Intelligence“, *Issues in Science and Technology*, 24 (3): 37-46.

Benes, Libor (2013) „OSINT, New Technologies, Education: Expanding opportunities and threats. A new paradigm“, *Journal of Strategic Security*, 6 (3): 22-37.

Berling, Trine Villumsen, Bueger, Christian (2015) *Security Expertise; Practice, power, responsibility*, Routledge, New York.

Bernhardt, Douglas (2003) *Competitive Intelligence: How to Acquire and use Corporate Intelligence and Counter-intelligence*, FT, Prentice Hall.

Bernstein, H., Jay (2009) "The Data-Information-Knowledge-Wisdom Hierarchy and its Antithesis" u: Jacob, E. K. i Kwasnik, B. (2009) (ur.) *Proceedings North American Symposium on Knowledge Organization*, str. 68-75.

Best, Clive (2008) *Open source intelligence*, Joint Research Centre. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/b04a/efcb7059613c14d7a0441a44ebcd97faa962.pdf> (5.6.2020.)

Best, A., Richard (2003) *Intelligence to Counter Terrorism*, Issues for congress. Library of Congress Washington DC Congressional Research Service.

Best, A., Richard, Cumming, Alfred (2007) *Open Source Intelligence (OSINT): Issues for Congress*, Congressional Research Service.

Best, A., Richard (2011) *Intelligence Information: Need-to-Know vs. Need-to-Share*, Congressional Research Service, Report for Congress. DIANE Publishing.

Betts, K., Richard (1978) „Analysis, War, and Decision: Why Intelligence Failures are Inevitable“, *World Politics*, 31(1): 61-89.

Betts, K., Richard (2008) „ Analysis, War, and Decision: Why Intelligence Failures are Inevitable ” u: Peter Gill, Stephen Marrin i Mark Phythian (2008) (ur.) *Intelligence Theory: Key questions and debates*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, str. 87-111.

Bhattacharij, Preeti (2009) *Liberation Tigers of Tamil Eelam* (aka Tamil Tigers) (Sri Lanka, separatists), Council for Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/liberation-tigers-tamil-eelam-aka-tamil-tigers-sri-lanka-separatists> (5.1.2019.)

Bigo, Didier (2008) „International Political Sociology“, u: Paul D. Williams (2008) (ur.) *Security Studies: An Introduction*, London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, str. 1-12.

Bilandžić, Mirko (2000) „Britanski model obavještajnog organiziranja: obavještajne institucije i nadzor njihovih aktivnosti“, *Politička misao: časopis za politologiju*, 37 (3): 136-159.

Bilandžić, Mirko (2004) „Sjeverna Irska između rata i mira“, *Politička misao*, 41(2): 135-160.

Bilandžić, Mirko (2005a) „Tajne operacije CIA-e kao komponenta vanjske politike SAD-a u posthladnoratovskom razdoblju“, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 8(15-16): 221-238.

Bilandžić, Mirko (2005b) *Sjeverna Irska između rata i mira*, Golden marketing-Tehnička knjiga. Zagreb.

Bilandžić, Mirko (2006) „Perspektive sjevernoirskog sukoba: kraj IRA-e ili jedinstvena Irska“, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 9(18): 73-99.

Bilandžić, Mirko, Mikulić, Ivica (2007) „Business intelligence i nacionalna sigurnost“, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 10(19): 27-43.

Bilandžić, Mirko (2008a) „Islamske oružane organizacije i islamizam na primjeru Bliskog istoka“, *Revija za sociologiju*, 39 (4); 307-330.

Bilandžić, Mirko (2008b) „Al Qa’ida: nastanak, struktura i strategija“, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 11 (21): 33-47.

Bilandžić, Mirko (2008c) *Poslovno-obavještajno djelovanje*, Business intelligence u praksi. Agram. Zagreb.

Bilandžić, Mirko (2009) „Terorizam kao (ne) efikasna strategija: iskustva za Hrvatsku kao članicu Antiterorističke koalicije i Odbora za protuterorizam VS UN-a“, u: *Sigurnost i obrana Republike Hrvatske u euroatlantskom kontekstu* (2009) (ur.) T. Smerić i G. Sabol. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. *Zbornik radova Annales Pilar*, str. 83-98.

Bilandžić, Mirko, Grubić, Aleksandra (2012) „Samoubilački terorizam: strateške i socijetalne dimenzije“, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 15 (30): 53-80.

Bilandžić, Mirko (2013) „Terorizam i restrukturiranje društvene moći“, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 16 (32): 31-49.

- Bilandžić, Mirko (2014) *Sjeme zla: uvod u studije terorizma*, Despot Ininitus, Zagreb.
- Bilandžić, Mirko, Lucić, Danijela (2015) „The plurality of meanings ‘terrorism’ - the theoretical and practical importance of understanding the phenomena“, *Security Dialogues*, 6 (1): 43-60.
- Bilandžić, Mirko (2017) „Socijalna politika (sigurnost) kao područje nacionalne sigurnosti: prilog raspravi o kritičkim sigurnosnim studijama“, *Revija za socijalnu politiku*, 24 (3): 343-358.
- Bilandžić, Mirko (2019) „Dekapitacija kao (ne)efikasna protuteroristička strategija“, *VP Magazin za vojnu povijest*. Večernji list. Prosinac 2019. br. 105.
- Bilgin, Pinar (2008) „Critical Theory“, u: Paul D. Williams (2008) (ur.) *Security Studies: An Introduction*, London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, str. 1-12.
- Biziouras, Nikolaos (2012) „The Formation, Institutionalization and Consolidation of the LTTE: Religious Practices Intra-Tamil Divisions and a Violent Nationalist Ideology“, *Politics, Religion & Ideology*, 13(4): 547-559.
- Blanchard, M., Christopher (2007) *Al Qaeda: Statements and Evolving Ideology*, Library of Congress Washington DC, Congressional Research Service.
- Blagojević, Anita (2010) *Ljudska prava u kontekstu terorizma i antiterorizma*, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Blackwell, Tom (2008) *Taliban rule returning to Kandahar province*, The National Post. URL: <http://www.nationalpost.com/rss/taliban+rule+returning+kandahar+province/910866/story.html> (6.2.2020.)
- Blake, Sara (2017) „The Shining Path of Peru: An Analysis of Insurgency and Counterinsurgency Tactics“, *Journal Article, October*, 26 (11).
- Boltz, Frank, Dudonis, Kenneth, Schulz, David (2002) *The Counterterrorism Handbook. Tactics, Procedures, and Techniques*, Crc Press.
- Borko, Harlod (1968) „Information science: What is it?“, *American Documentation*, 19 (1): 3-5.
- Born, Hans, Johnson, Loch K., Leigh, Ian (2005) *Who's Watching the Spies? Establishing Intelligence Service accountability*, Potomac Books, Inc.
- Bosi, Lorenzo (2006) „The Dynamics of Social Movement Development: Northern Ireland's Civil Rights Movement in The 1960s“, *Mobilization: An International Quarterly*, 11 (1): 81-100.
- Booth, Ken (1991) „Security and Emancipation“, *Review of International studies*, 17 (4): 313-326.
- Botha, Anneli, Abdile, Mahdi (2016) *Getting behind the profiles of Boko Haram members and factors contributing to radicalisation versus working towards peace*, Network for Religious and Traditional Peacemakers, the International Dialogue Centre, and Finn Church Aid.
- Bowman-Grieve, Loraine, Conway, Maura (2012) „Exploring the form and function of dissident Irish Republican online discourses“, *Media, War & Conflict*, 5(1): 71-85.

Boyd, Danah (2010) *Privacy and publicity in the context of big data*, In Keynote Talk of The 19th Int'l Conf. on World Wide Web.

Breakspear, Alan (2013) „A New Definition of Intelligence“, *Intelligence and National Security*, 28 (5): 678-693.

Brockington, L., Darin (2012) *Preventing Intelligence Failures in an Unpredictable 21st Century*, United States Army War College, Carlisle barracks, Pennsylvania 17013. Strategy Research Project.

Brookes, C., Bertram (1980) „The foundations of information science. Part I. Philosophical aspects“, *Journal of information science*, 2 (3-4): 125-133.

Bryan, Dominic, Kelly, Liam, Templer, Sara (2010) „The failed paradigm of ‘terrorism’“, *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, iFirst Article, str. 1–17.

Buker, Hasan (2017) “A Motivation Based Classification of Terrorism“, *Forensic Res Criminol Int J*, 5 (2): 1-11.

Bunzel, Cole (2015) *From Paper State to Caliphate: The ideology of the Islamic State*, The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World. Brookings Institution.

Buzan, Barry, Wæver, Ole, & De Wilde, Jaap (1998) *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers.

Buzan, Barry (1991) *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-cold War*, Harvester Wheatsheaf, New York.

Buzan, Barry (2009) *People, States and Fear: An agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Colchester: ECPR Press.

Byman, Daniel (2014) „The Intelligence War on Terrorism“, *Intelligence and National Security*, 29 (6): 837-863.

Campbell, H., Stephen (2013) „Intelligence in the Post-Cold War Period: The Impact of Technology“, *The Intelligencer*, 20 (1): 57-65.

Carroll, M., Jami (2005) „OSINT Analysis using Adaptive Resonance Theory for Counterterrorism Warnings“, *Artificial Intelligence and Applications*, str. 756-760.

Chermak, M., Steven, Joshua, D., Freilich, William, S., Parkin, James, P., Lynch (2011) "American Terrorism and Extremist Crime Data Sources and Selectivity Bias: An Investigation Focusing on Homicide“, *Journal of Quantitative Criminology*, 28 (1): 191-218.

Chesterman, Simon (2008) „We Can't Spy...If We Can't Buy!': The Privatization of Intelligence and the Limits of Outsourcing 'Inherently Governmental Functions'“, *European Journal of International Law*, 19 (5): 1055-1074.

Choudhury, Nupur (2014) „World Wide Web and its Journey from Web 1.0 to Web 4.0“, *International Journal of Computer Science and Information Technologies*, 5 (6): 8096-8100.

Clark, M., Robert (2013) *Intelligence Analysis: A Target-Centric Approach*, Fourth edition. Sage, CQ Press.

Clauser, M., Sandra, Weir, K., Jerome (1976) *Intelligence Research Methodology. An Introduction to Techniques and Procedurec for Conducting Research in Defence Intelligence*, Defence Intelligence School, Washington, D.C.

Clift, A., Denis (2003) „Intelligence in the Internet Era. Studies in Intelligence“, *Journal of American Intelligence Professional*, (47) 3.

Clifford, M., George (2017) „Just counterterrorism“, *Critical Studies on Terrorism*, 10 (1): 67-92.

Cohen, A., Eliot, Gooch, John (1991) *Military Misfortunes: The Anatomy of Failure in War* Vintage, The Free Press New York.

Cook, David (2012) „Boko Haram Escalates Attacks on Christians in Northern Nigeria“, *CTC Sentinel*, 5 (4).

Crenshaw, Martha, Pimlott, John (1997) (ur.) *International Encyclopedia of Terrorism*, Fitzroy Dearborn Publishers.

Crenshaw, Martha (1981) „The Causes of Terrorism“, *Comparative politics*, 13 (4): 379-399.

Crenshaw, Marhta (2003) *Characteristics of Terrorism*, Paper prepared for the North and West Africa Counter - Terrorism Topical Seminar, 12-17 October, 2003, Bamako, Mali.

Crenshaw, Martha, Lafree, Gary (2017) *Countering Terrorism*, Brookings Institution Press, Wahington, D.C.

Cronin, Audrey Kurth (2006) „How Al-Qaida Ends: The Decline and Demise of Terrorist Groups“, *International Security*, 31 (1): 7-48.

Cronin, Audrey Kurth (2009) *How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns*, Princeton University Press.

Daugherty, J., William (2004) *Executive Secrets: Covert Action and the Presidency*, The University Press of Kentucky.

D' Amato, Silvia (2019) *Cultures od Counterterrorism. French and Italian responses on Terorrism after 9/11*, Contemporary Security Studies. Routledge.

Dearth, Douglas (2001) „Implications and Challenges of Applied Information Operations“, *Journal of Information Warfare*, 1 (3): 7-15.

Dedijer, Stevan, Jequier, Nicolas (1987) *Intelligence for Economic Development: An Inquiry into the Role of the Knowledge Industry*, Berg Pub Ltd.

Dedijer, Stevan (1993) „Open Sources Solutions, Intelligence and Secrecy“, *Paper for the Proceedings of the Open Source Solutions Symposium*, December I3,1992,Washington,D C.

URL:<https://robertdavidsteele.com/wp-content/uploads/2015/12/OSS1992-02-36-Stevan-Dedijer-Open-Sources-Solutions-Intelligence-and-Secrecy.pdf> (15.6.2019.)

De La Pedraja, Rene (2013) *Wars of Latin America, 1982-2013: The Path to Peace*, McFarland & Company Inc.

Derkins, Susie (2003) *The Irish Republican Army*, The Rosen Publishing Group, Inc. New York.

Dimitrijević, R., Ivan, Paraušić, Ana (2017) *Katalog baza podataka za istraživanja u oblasti bezbednosti*, Centar za primenjenu bezbednost. Beograd.

Dingley, C., James (2012) *The IRA: The Irish Republican Army*, Praeger.

Diskaya, Ali (2013) „Towards a Critical Securitization Theory: The Copenhagen and Aberystwyth Schools of Security Studies“, *E-International Relations Students*.

Domović, Roman (2015) „Metodologija provođenja informacijskih operacija“, *National security and the future*, 16 (2-3): 95-120.

Dreske, Fred (2008) “Epistemology and Information”, u: Peter Adriaans and Johan van Benthem (2008) (ur.) *Philosophy of Information – Handbook of the Philosophy of Science*, Amsterdam; Oxford: Elsevier, str. 29–38.

Dressler, Jeffrey, Forsberg, Carl (2009) *The Quetta Shura Taliban in Southern Afghanistan*, Institute for the Study of War, Military Analysis and Education for Civilian Leaders. Washington DC.

Dulles, W., Allen (2006) *The Craft of Intelligence: America's Legendary Spy Master on the Fundamentals of Intelligence Gathering for a Free World*, The Lyons Press, Guilford, Connecticut.

Dulles, Allen (1963) *The Craft of Intelligence*, Harper & Row, Publishers.

Dupont, Alan (2003) „Intelligence for the Twenty-First Century“, *Intelligence and National Security*, 18 (4): 15-39.

Dupré, E., Robert (2011) „Guide to Imagery Intelligence“, *Journal Of US Intelligence Studies*, 18 (2): 61-64.

Ehrman, John (2009) „What are We Talking About When We Talk about Counterintelligence“, *Studies in Intelligence*, 53 (2): 5-20.

Eijkman, Quirine, Weggemans, Daan (2013) „Open Source Intelligence and Privacy Dilemmas: Is it Time to Reassess State Accountability?“, *Security and Human Rights*, 23 (4): 285-296.

Eisenhardt, M., Kathleen (1989) „Building Theories From Case Study Research“, *Academy of management review*, 14 (4): 532-550.

Eldridge, Christopher, Hobbs, Christopher, Moran, Matthew (2018) „Fusing algorithms and analysts: open-source intelligence in the age of Big Data“, *Intelligence and National Security*, 33 (3): 391-406.

- Enders, Walter, Sandler, Todd (1993) „The Effectiveness of Antiterrorism Policies: A Vector-Autoregression-Intervention Analysis“, *American Political Science Review*, 87 (4): 829-844.
- Erwin, C., Marshall (2013) *Intelligence Issues for Congress*, Library of Congress Washington DC Congressional Research Service.
- Farrell, Richard (2007) „Maritime Terrorism“, *War College Review*, 60 (3): 46-60.
- Fidler, P., David (2013) „Economic Cyber Espionage and International Law: Controversies Involving Government Acquisition of Trade Secrets through Cyber Technologies“, *ASIL Insights*, 17(10).
- Fisk, Robert (1996) Interview With Saudi Dissident Bin Ladin.
- Fleisher, G., Craig, Bensoussan, E., Babette (2015) *Business and Competitive Analysis: Effective Application of New and Classic Methods*, 2nd Edition. Pearson Education.
- Flyvbjerg, Bent (2011) „Case Study“, u: Norman K. Denzin i Yvonna S. Lincoln (2011) (ur.) *The Sage Handbook of Qualitative Research*, 4th Edition (Thousand Oaks, CA: Sage, 2011), str. 301-316.
- Forcese, Craig (2011) „Spies Without Borders: International Law and Intelligence Collection“, *Journal of National Security Law and Policy*, (5): 179-210.
- Fromkin, David (1975) „The Strategy of Terrorism“, *Foreign Affairs*, 53 (4): 683-698.
- Furedi, Frank (2009) *Poziv na teror: Rastuće carstvo nepoznatog*, Naklada Lijevak, Zagreb.
- Gaddis, L., John (1988) „The Intelligence Revolution's Impact on Post war Diplomacy“ u: Walter T., Hitchcock (1988) (ur.) *The Intelligence Revolution A Historical Perspective*. Department of History United States Air Force Academy, str. 251-274.
- Galbraith, John Kenneth (1983) *Anatomija moći*, Stvarnost, Zagreb.
- Ganor, Boaz (2015) „Four Questions on ISIS: A “Trend” Analysis of the Islamic State“, *Perspectives on Terrorism*, 9 (3): 56-64.
- Garrison, H., Arthur (2003) „Terrorism: The nature of its history“, *Criminal Justice Studies: A Critical Journal of Crime, Law and Society*, 16 (1): 39-52.
- Gayraud, Jean-Francois (2008) *Terorizam*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb.
- Gentry, A., John (2008) „Intelligence Failure Reframed“, *Political Science Quarterly*, 123 (2): 247-270.
- Gibson, D., Stevyn (2007) *Open Source Intelligence: A Contemporary Intelligence Lifeline*: PhD Thesis. Cranfield University, Defence College of Management and Technology.
- Gill, Peter (2007) „Knowing the self, knowing the other: the comparative analysis of security intelligence“, u: Loch K. Johnson (2007) (ur.) *Handbook of intelligence studies*, Routledge, Taylor & Francis Group, str. 82-90.

Gill, Peter, Phythian, Mark (2018) „Developing Intelligence Theory“, *Intelligence and National Security*, 33 (4): 467-471.

Gill, Paul, Lee, Jeongyoon, Rethemeyer, Karl R., Horgan, John, Asal, Victor (2014) „Lethal Connections: The Determinants of Network Connections in the Provisional Irish Republican Army, 1970–1998“, *International Interactions*, 40 (1): 52-78.

Gleick, James (2011) *The information: A History, a Theory, a Flood*, Pantheon Books, New York.

Graves, G., William (1992) *The Shining Path: The Successful Blending of Mao and Mariategui in Peru. Master's Thesis*, U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas.

Gregg, S., Heather (2014) „Defining and Distinguishing Secular and Religious Terrorism“, *Perspectives on Terrorism*, 8 (2): 36-51.

Gregory, Kathryn (2010) *Provisional Irish Republican Army (IRA) (aka, PIRA, "the provos," Óglaigh na hÉireann) (UK separatists)*, Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/background/provisional-irish-republican-army-ira-aka-pira-provos-oglaigh-na-heireann-uk> (21.10.2019.)

Gold, Zack (2017) *Al-Qaeda in Iraq (AQI): An Al-Qaeda Affiliate Case Study*, CAN Analysis & Solutions.

Guidere, Mathieu (2012) *Novi teroristi*, Zagreb: Alfa.

Gunaratna, Rohan, Oreg, Aviv (2010) „Al Qaeda's Organizational Structure and its Evolution“, *Studies in Conflict & Terrorism*, 33 (12): 1043-1078.

Halonja, Antun (2014) „Gadjeti i widgeti: pametne spravice i male aplikacije“, *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika*, 1 (4): 25-26.

Hassan, Muhammad Haniff (2017) „The Danger of Takfir (Excommunication) Exposing IS'Takfiri Ideology“, *Counter Terrorist Trends and Analyses*, 9 (4): 3-12.

Hassan, A., Nihad, Hijazi, Rami (2018) *Open Source Intelligence Methods and Tools*, Apress.

Hedley, H., John (2005) „Learning from Intelligence Failures“, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 18 (3): 435-450.

Hedley, H., John (2007) „Analysis for strategic intelligence“, u: Loch K. Johnson (2007) (ur.) *Handbook of intelligence studies*, Routledge, Taylor&Francis Group, str. 211-228.

Hentz, J., James (2018) „The multidimensional nature of the Boko Haram conflict“, *Small Wars & Insurgencies*, 29 (5-6): 839-862.

Henzel, Christopher (2005) *The Origins of al Qaeda's Ideology: Implications for US Strategy*, National War College Washington DC.

Hepworth, P., Daniel (2013) „Analysis of Al-Qaeda Terrorist Attacks to Investigate Rational Action“, *Perspectives on Terrorism*, 7 (2): 23-38.

Herman, Michael (1996) *Intelligence Power in Peace and War*, The Royal Institute of International Affairs, Cambridge University Press.

Hess, James (2013) „Counterintelligence Theory and Practice“, By Hank Prunckun. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers. *Journal of Strategic Security*, 6 (3): 127-128.

Heuer, Richards J. (1999) *Psychology of Intelligence Analysis*, Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency.

Hobbs, Christopher, Moran, M., Matthew, Salisbury, Daniel (2014) *Open Source Intelligence in the Twenty-First Century: New Approaches and Opportunities*, Palgrave Macmillan.

Hoffman, Bruce (1993) *“Holy Terror”: The Implications of Terrorism Motivated by a Religious Imperative*, RAND Corporation.

Holland, Benjamin Robert (2012) *Enabling Open Source Intelligence (OSINT) in private social networks*. Graduate Theses and Dissertations.

Hopgood, Stephen (2005) “Tamil Tigers, 1987-2002”, u: Diego Gambetta (2005) (ur.) *Making Sense of Suicide Missions*, Oxford, str. 43-76.

Howard, Michael, Paret, Peter (1984) *Carl von Clausewitz: On War*, Princeton University Press, New Jersey.

Hribar, Gašper, Podbregar, Iztok, Ivanuša, Teodora (2014) „OSINT: A “Grey Zone”?“, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 27(3): 529-549.

Hsu, Y., Henda, Vasquez, Bob, Edward, McDowall, David (2017) „A Time-Series Analysis of Terrorism: Intervention, Displacement, and Diffusion of Benefits“, *Justice Quarterly*, 35 (4) 557-583.

Hughbank, Richard J., Githens, Don (2010) „Intelligence and Its Role in Protecting Against Terrorism“, *Journal of Strategic Security* 3(1): 31-38.

Hulnick, S., Arthur (1999) *Fixing the Spy Machine: Preparing American Intelligence for the Twenty-First Century*, Praeger.

Hulnick, S., Arthur (2002) „The Downside of Open Source Intelligence“, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 15 (4): 565-579.

Hulnick, S., Arthur (2006) „What's wrong with the Intelligence Cycle“, *Intelligence and national Security*, 21(6): 959-979.

Hussain, Muhammad Nihal, Bandeli, Kiran Kumar, Al-Khateeb, Samer, Tokdemir, S Serpil, Agarwal, Nithin (2018) *Examining Strategic Integration of Social Media Platforms in Tracking Disinformation Campaign Coordination*, Collaboratorium for Social Media and Online Behavioral Studies (COSMOS) University of Arkansas – Little Rock.

Ibiang, Oden, Ewa, Chidume, Chukwudi Godwin (2018) „The Boko Haram Terrorist Islamic Sect in Nigeria: Origin and Linkages“, *Review of History and Political Science*, 6 (1): 51-58.

Ilardi, Gaetano Joe (2009) „The 9/11 Attacks—A Study of Al Qaeda's Use of Intelligence and Counterintelligence“, *Studies in Conflict & Terrorism*, 32 (3): 171-187.

Ivan, Adrian Liviu, Iov, Claudia Anamaria, Lutai, Raluca Codruta, Grad, Marius Nicolae (2015) „Social Media Intelligence: Opportunities And Limitations“, *CES Working Papers*, 7 (2A): 505-510.

Ivančić, Valentina (2014) „Improving the Decision Making Process Through the Pareto Principle Application“, *Ekonomika misao i praksa*, (2): 633-656.

Ivanjko, Tomislav (2015) *Pristup analizi i primjeni korisničkog označivanja u predmetnom opisu baštinske građe*, Doktorska dizertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.

Jackson, Richard (2011) „In defence of ‘terrorism’: finding a way through a forest of misconceptions“, *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 3 (2): 116-130.

Jacobs, D., Matthew (2017) “A ‘Paradigm of Prevention.’ United States Counterterrorism Strategies in a Transnational World”, u: Scott Nicholas Romaniuk, Francis Grice, Daniela Irrera, Stewart Webb Editors (2017) (ur.) *The Palgrave Handbook of Global Counterterrorism Policy*, Palgrave, str.163-194.

Javorović, Božidar, Bilandžić, Mirko (2007) *Poslovne informacije i business intelligence*, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

Jenkins, Michael Brian (2004) *Semantics are Strategic in the War on Terror*, Blog komentar objavljen na The Rand Blog. URL: <http://bit.ly/2n8quml> (29.08.2019.)

Johnson, K., Loch (2004) „The Aspin-Brown Intelligence Inquiry: Behind the Closed Doors of a Blue Ribbon Commission“, *Studies in Intelligence, Journal of American Intelligence Profesional*, 48 (3).

Johnson, K., Loch (2007) *Handbook of Intelligence Studies*, Routledge: Taylor & Francis Group, London and New York.

Johnson, K., Loch (2006b) „A Framework for Strengthening US Intelligence“, *Yale Journal of International Affairs*, 1: 116-131.

Johnson, K., Loch (2007) “A shock theory of congressional accountability for intelligence”, u: Johnson, K., Loch (2007) (ur.) *Handbook of Intelligence Studies*, Routledge: Taylor & Francis Group, London and New York, str. 343-360.

Johnson, K., Loch (2008) “Sketches for a theory of strategic intelligence” u: Peter Gill, Stephen Marrin i Mark Phythian (2008) (ur.) *Intelligence Theory: Key questions and debates*, London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, str. 33-53.

Johnson, H., Thomas (2007) „On the Edge of the Big Muddy: The Taliban Resurgence in Afghanistan“, *China and Eurasia Forum Quarterly*, 5 (2): 93-129.

Johnston, Rob (2003) *Developing a Taxonomy of Intelligence Analysis Variables*, Central Intelligence Agency, Washington DC, Center for the study of intelligence.

Johnston, Rob (2005) *Analytic Culture in the US Intelligence Community: An Ethnographic Study*, Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency, Washington DC.

Johnson, H., Thomas (2013) „Taliban adaptations and innovations“, *Small Wars & Insurgencies*, 24 (1): 3-27.

Johnson Turner, James (2002) „Jihad and just war. (Opinion)“, *First Things: A Monthly Journal of Religion and Public Life*, str.12-15.

Johnson, Thomas H., Mason, Chris (2008) “Understanding the Taliban and Insurgency in Afghanistan”, u: Stephen S. Evans (2008) (ur.) *U.S. Marines and Irregular Warfare, 1898-2007: Anthology and Selected Bibliography*, Marine Corps University, Quantico, Virginia, str. 231-246.

Jones, Frank Thomas Bradford (1986) *Sendero Luminoso: origins, outlooks, and implications*, Master's Thesis. Naval Postgraduate School, Monterey California.

Jones, G., Seth, Libicki, C., Martin (2008) *How Terrorist Groups End: Lessons for Countering al Qaeda*, Rand Corporation.

Kageniec-Kamienska, Anna (2012) “Peru”, u: Frank Shanty (2012) (ur.) *Counterterrorism: From the Cold War to the War on Terror*, Praeger, str. 149-151.

Kahn, David (2001) „An historical theory of intelligence“, *Intelligence and National Security*, 16 (3): 79-92.

Kahn, David (2008) “An historical theory of intelligence” u: Peter Gill, Stephen Marrin i Mark Phythian (2008) (ur.) *Intelligence Theory: Key questions and debates*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, str. 4-15.

Kalinić, Pavle (2003) *Teror i terorizam*, Naklada Jesenski i Turk. Zagreb.

Kamolnick, Paul (2017) *The Al-Qaeda Organization and the Islamic State Organization: History, Doctrine, Modus Operandi, and U.S. Policy to Degrade and Defeat Terrorism Conducted in the Name of Sunni Islam*, Strategic Studies Institute, US Army War College, Carlisle Barracks, PA.

Kaplan, M., Andreas, Haenlein, Michael (2010) „Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media“, *Business horizons*, 53(1): 59-68.

Karmon, Ely (2002) „The Role of Intelligence in Counter-Terrorism“, *The Korean Journal of Defense Analysis*, 14 (1):119-139.

Kasapović, Mirjana (2014) „Što je Levant?“, *Političke analize*, 5(19): 54-57.

Kegley, W., Charles (1995) *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge*, St. Martin's Press.

Kent, Sherman (1949) *Strategic Intelligence for American World Policy*, New Jersey. Princeton University Press.

- Koc-Menard, Sergio (2006) „Switching from Indiscriminate to Selective Violence: The Case of the Peruvian Military (1980–95)“, *Civil Wars*, 8 (3-4): 332-354.
- Kopal, Robert, Korkut, Darija (2011) *Kompetitivna analiza 1: Poslovne i ekspertne kvantitativne analitičke tehnike*, Zagreb: Comminus d.o.o, Visoko učilište Effectus.
- Kos-Stanišić, Lidija (2009) *Latinska Amerika: Povijest i politika*, Golden marketing-Tehnička knjiga. Zagreb.
- Krause, Keith, i Michael C., Williams (2002) *Critical Security Studies: Concepts and Strategies*, Taylor & Francis e-Library.
- Krejci, Roman (2002) *Open-Source Intelligence in the Czech Military: Knowledge System and Process Design*, Naval Postgraduate School Monterey CA.
- Krieger, Tim, Meierrieks, Daniel (2010) *Terrorism in the Worlds of Welfare Capitalism*, Center for International Economics University of Paderborn. Working Paper Series.
- Krizan, Lisa (1999) *Intelligence Essentials for Everyone*, Occasional Paper Number Six. Joint Military Intelligence College, Washington, DC.
- Kruys, P.H., George (2006) „Intelligence failures: causes and contemporary case studies“, *UPSpace Institutional Repository*, str. 63-96.
- Kukić, Damir, Tabak, Edin (2018) „NOVE IMAGINACIJE: WEB 3.0 i PR“, *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 13 (9): 184-202.
- Kuperman, D., Ranan (2008) “Foreword”, u: Mayeul Kauffmann (2008) (ur.) *Building and Using Datasets on Armed Conflicts*, IOS Press. Published in cooperation with NATO Public Diplomacy Division, str. vii.
- LaFree, Gary, Dugan, Laura (2004) „How Does Studying Terrorism Compare to Studying Crime“, *Terrorism and counter-terrorism: Criminological perspectives* 5 (2004): 53-74.
- LaFree, Gary, Dugan, Laura, Fogg, Heather V., Scott, Jeffrey (2006) *Building a Global Terrorism Database*, University of Maryland.
- LaFree, Gary, Dugan, Laura (2007) „Introducing the Global Terrorism Database“, *Terrorism and political violence*, 19 (2):181-204.
- LaFree, Gary, Yang, Sue- Ming, Crenshaw, Martha (2009) „Trajectories of Terrorism: Attack Patterns of Foreign Groups That Have Targeted the United States, 1970–2004“, *Criminology & Public Policy*, 8 (3): 445-473.
- LaFree, Gary, Morris, Nancy A, Dugan, Laura (2010) „Cross-National Patterns of Terrorism: Comparing Trajectories for Total, Attributed and Fatal Attacks, 1970–2006“, *The British Journal of Criminology*, 50 (4): 622-649.
- LaFree, Gary (2010) „The Global Terrorism Database (GTD) Accomplishments and Challenges“, *Perspectives on Terrorism*, 4 (1): 24-46.

- Laqueur, Walter (1977) *Terrorism*, London: Weidenfeld and Nicholson.
- Laqueur, Walter (1987) *The Age of Terrorism*, Boston: Little Brown.
- Laquer, Walter (1999) *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, Oxford University Press. New York.
- Lasić-Lazić, Jadranka (1996) *Znanje o znanju*, Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti. Zagreb.
- Latifi, Blerim, Shtufi, Kristë (2019) „O strujama suvremenoga islama, svetom ratu i čitanju Kurana“, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 74 (3): 379-398.
- Laub, Zachary, Masters, Jonathan (2014) *Islamic State in Iraq and Greater Syria, The Council on Foreign Relations*.
- Lewis, Oliver (2017) “Conceptualizing State Counterterrorism”, u: Scott Nicholas Romaniuk, Francis Grice, Daniela Irrera, Stewart Webb Editors (2017) (ur.) *The Palgrave Handbook of Global Counterterrorism Policy*. Palgrave, str. 3-37.
- Lefebvre, Stéphane (2003) *Perspectives on Ethno-Nationalist/Separatist Terrorism*, Conflict Studies Research Centre, Defence Academy of the United Kingdom.
- Liew, Anthony (2013) „DIKIW: Data, Information, Knowledge, Intelligence, Wisdom and their Interrelationships“, *Business Management Dynamics*, 2 (10): 49-62.
- Linder, H., Stephen, Peters, B., Guy (1989) „Instruments of Government: Perceptions and Contexts“, *Journal of public policy*, 9 (1): 35-58.
- Löckinger, Georg (2005) *Terrorismus, Terrorismusabwehr, Terrorismusbekämpfung: Einführung in das Fachgebiet, Methodik und Ergebnis einer Terminologearbeit in den Sprachen Englisch und Deutsch*. URL: http://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/05_ttt_01_ttt.pdf (26.6.2019.)
- Lomas, W.B., Daniel (2015) „Open source intelligence in a networked world“, *Journal of Intelligence History*, 14 (1): 76-77.
- Lowenthal, M., Mark (2012) *Intelligence From Secrets to Policy*, Fifth Edition, Sage Publication Ltd.
- Lucić, Danijela (2017) *Terorizam kao oblik državnoga djelovanja–između normativnoga i empirijskoga*, Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu. Fakultet političkih znanosti.
- Lucić, Danijela (2019) *Državni terorizam*, Despot infinitus. Zagreb.
- Lum, Cynthia, Kennedy, W., Leslie, Sherley, J., Alison (2006) „The Effectiveness of Counter-Terrorism Strategies: Campbell Systematic Review Summary“, *Campbell systematic reviews*, 2 (1): 1-50.

Maddaloni, N., Jon-Paul (2009) *An Analysis of the FARC in Colombia: Breaking the Frame of FM 3-24*, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas.

Madsen, H., Fredrik, Hicks, L., David (2006) *Investigating the Cognitive Effects of Externalization Tools*, Intelligence Tools Workshop. URL: <http://huitfeldt.com/repository/ITW06.pdf#page=4> (24.4.2019).

Marrin, Stephen (2004) „Preventing Intelligence Failures by Learning from the Past“, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 17(4), 655-672.

Marrin, Stephen (2007) „Intelligence Analysis Theory: Explaining and Predicting Analytic Responsibilities“, *Intelligence and National Security*, 22 (6): 821-846.

Marrin, Stephen (2008) “Intelligence analysis and decision-making: methodological challenges” u: Peter Gill, Stephen Marrin i Mark Phythian (2008) (ur.) *Intelligence Theory: Key questions and debates*, Studies in intelligence series. Routledge, Taylor & Francis Group, str. 131-150.

Marrin, Stephen (2018) „Evaluating intelligence theories: current state of play“, *Intelligence and National Security*, 33 (4): 479-490.

Marsden, V., Sarah, Schmid, P., Alex (2011) “Typologies of Terrorism and Political Violence”, u: Alex P. Schmid (2011) (ur.) *The Routledge handbook of terrorism research*, Taylor & Francis, str. 158-200.

Martin, Gus (2017) “Types of Terrorism”, u: Maurice Dawson, Dakshina Ranjan Kisku, Phalguni Gupta, Jamuna Kanta Sing, Weifeng Li (2017) (ur.) *Developing NextGeneration Countermeasures for Homeland Security Threat Prevention*, IGI Global, str. 1-16.

Matey, Gustavo Díaz (2005) *Intelligence Studies at the dawn of the 21st century: new possibilities and resources for a recent topic in International Relations*, UNISCI Discussion Papers, Madrid.

Matić, Davorka (2008) „Islam i politika: prilog raspravi o uzrocima demokratskog deficita na Bliskom Istoku“, *Revija za sociologiju*, 39 (4): 283-305.

Matić, Davorka, Bilandžić, Mirko (2010) „Politički islam i mogućnosti demokratizacije arapskog svijeta: slučaj Egipta“, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 13 (26): 33-57.

Matić, Davorka (2013) *Znanost kao kultura i društvena praksa*, Zagreb: Jesenski i Turk.

Matić, Davorka (2018) „Arapski nacionalizam: uspon, slom i posljedice jedne ideologije“, *Revija za sociologiju*, 48 (2): 177-207.

Maurer, C., Alfred, Tunstall, Marion D., Keagle, M., James (1985) *Intelligence: Policy and Process*, Westview Press.

May, R., Ernest (1988) "The Origins of Modern Intelligence Comments" u: Walter T. Hitchcock (1988) (ur.) *The Intelligence Revolution A Historical Perspective*, Department of History United States Air Force Academy, str. 71-73.

Mbiyozo, Aimée-Noël (2017) *How Boko Haram specifically targets displaced people*, Institute for Security Studies.

McCormick, H., Gordon (1990) *The Shining Path and the Future of Peru* (No. RAND/R-3781-DOS/OSD), RAND Corporation Santa Monica CA.

McCulloch, Jude (2010) "From garrison state to garrison planet: State terror, The war on terror and the rise of a global carceral complex", u: Richard Jackson, Eamon Murphy and Scott Poynting (2010) (ur.) *Contemporary State Terrorism Theory and practice*, Routledge, str. 196-212.

McDowell, Don (2009) *Strategic Intelligence Analysis, A Handbook for Practitioners, Managers, and Users*, The Scarecrow Press, inc.

McKeldin, Nathan (2019) *How Artificial Intelligence Is Shaping the Future of Open Source Intelligence, Recorded Future*. URL: <https://www.recordedfuture.com/open-source-intelligence-future/> (12.6.2019.)

McKinney, C., John (1966) *Constructive Typology and Social Theory*, New York: Appleton-Century-Crofts.

McLaughlin, John (2008) "Serving the National Policymaker" u: Roger George Z., Bruce, James B. (2008) (ur.) *Analyzing Intelligence: Origins, Obstacles, and Innovations*, Georgetown University Press, str. 71-81.

Mercado, C., Stephen (2004) „Sailing the Sea of OSINT in the Information Age“, *Studies in Intelligence, Journal of American Intelligence Professional*, 48 (3): 45-55.

Mercado, C., Stephen (2005) „Reexamining the Distinction Between Open Information and Secrets“, *Studies in Intelligence*, 49 (2).

Miller, H., Bowman (2018) "Open Source Intelligence (OSINT): An Oxymoron?", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 31 (4): 702-719.

Miočić, Ivana (2018) „Fleksibilnost studije slučaja: prednost ili izazov za istraživače?“, *Ljetopis socijalnog rada*, 25 (2): 175-194.

Mohammed, Kyari (2014) "The Message and Methods of Boko Haram", u: Marc-Antoine Pérouse de Montclos (2014) (ur.) *Boko Haram: Islamism, Politics, Security and the State in Nigeria*, African Studies Centre, str. 9-32.

Moore, David, Krizan, Lisa (2001) „Intelligence Analysis: Does NSA Have What it Takes?“, *Cryptologic Quarterly*, 20 (2):1-33.

Moore, David (2005) „Species of competencies for intelligence analysis“, *American Intelligence Journal*, 23: 29-43.

- Morgan, Patrick (2010) „Sigurnost u međunarodnoj politici: Tradicionalni pristup“, u: Alan Collins (2010) (ur.) *Suvremene sigurnosne studije*, Zagreb: Politička kultura, str. 29-52.
- Mutimer, David (2010) „Kritičke sigurnosne studije: Povijest razlika“, u: Alan Collins (2010) (ur.) *Suvremene sigurnosne studije*, Zagreb: Politička kultura, str. 73-96.
- Nadarajah, Suthaharan, Sriskandarajah, Dhananjayan (2005) „Liberation struggle or terrorism? The politics of naming the LTEE“, *Third World Quarterly*, 26 (1): 87-100.
- Napoleoni, Loretta (2015) *Uspon islamizma: Islamska država i prekrajanje granica na Bliskom istoku*, Sandorf. Zagreb.
- Nomikos, M., John, (2004) „European Union Intelligence Agency: a necessary institutions for Common Intelligence Policy“ u: Vassiliki N. Koutrakou (2004) (ur.) *Contemporary issues and debates in EU policy*, The European Union and international relations, str. 38-55.
- Norton, R. A. (2011) „Guide to Open Source Intelligence: A Growing Window into the World“, *The Intelligencer: Journal of US Intelligence Studies*, 18 (2): 65-67.
- Omand, David, Bartlett, Jamie, Miller, Carl (2012) „Introducing Social Media Intelligence (SOCMINT)“, *Intelligence and National Security*, 27 (6): 801-823.
- Omeni, Akali (2018) „Boko Haram’s increasingly sophisticated military threat“ *Small Wars & Insurgencies*, 29 (5-6): 886-915.
- Onuoha, C., Freedom, Oyewole, Samuel (2018) *Anatomy of Boko Haram: The Rise and Decline of a Violent Group in Nigeria*, Al Jazeera Centre for Studies.
- Patton, Kerry (2010) *Socio-Cultural Intelligence: A New Discipline in Intelligence Studies*, New York: Bloomsbury.
- Peebles, Patrick (2006) *The History of Sri Lanka*, Greenwood Press.
- Perry, Chad (1998) „Processes of a Case Study Methodology for Postgraduate Research in Marketing“, *European Journal of Marketing*, 32 (9/10): 785-802.
- Petrak, Jelka (2014) „Otvoreni pristup: put k znanju kao javnom dobru“, *Slobodan pristup informacijama: 13. i 14. okrugi stol*, str. 43-55.
- Phythian, Mark (2008) “Intelligence theory and theories of international relations: shared world or separate worlds?”, u: Peter Gill, Stephen Marrin i Mark Phythian (2008) (ur.) *Intelligence Theory: Key Questions and Debates*, London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, str. 54-72.
- Phythian, Mark (2013) „Introduction: Beyond the Intelligence Cycle?“, u: Mark Phythian (2013) (ur.) *Understanding Intelligence Cycle*, Routledge, str. 1-8.
- Pieri, P., Zacharias, Zenn, Jacob (2016) „The Boko Haram Paradox: Ethnicity, Religion, and Historical Memory in Pursuit of a Caliphate“, *African Security*, 9 (1): 66-88.

- Plümper Thomas, Neumayer, Eric (2014) „Terrorism and Counterterrorism: An Integrated Approach and Future Research Agenda“, *International Interactions*, 40 (4): 579-589.
- Pool, Jeffrey (2004) „Zarqawi's Pledge of Allegiance to Al-Qaeda: From Mu'Asker Al-Battar“, *Terrorism monitor*, 2 (24).
- Ponder-Sutton, Agate M. (2016) “The Automating of Open Source Intelligence”, u: Robert Layton i Paul A. Watters (2016) (ur.) *Automating Open Source Intelligence: Algorithms for OSINT*, Elsevier Inc, str. 1-20.
- Posso, Camilo Gonzalez (1999) “Negotiations with the FARC: 1982-2002”, u: Mauricio Garcia-Duran (1999) (ur.) *Alternatives to war: Columbia's peace processes*, London, str. 46-51.
- Post, M., Jerrold (2002) „Differentiating the Threat of Chemical and Biological Terrorism: Motivations and Constraints1“, *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 8 (3): 187-200.
- Post, Jerrold M. (2002b) *Killing in the Name of God: Osama bin Laden and al Qaeda*, USAF Counterproliferation Center Maxwell AFB al.
- Price, Eric (2011) “Library and internet resources for research on terrorism”, u: Alex P. Schmid (2011) (ur.) *The Routledge Handbook of Terrorism research*, Routledge: Taylor & Francis Group, London and New York, str. 443-456.
- Prior, Vernon (2010) *Glossary of terms used in competitive intelligence and knowledge management*, Virginia: SCIP–Strategic and Competitive Intelligence Professionals.
- Pizam, Abraham, Smith, Ginger (2000) „Tourism and Terrorism: A Quantitative Analysis of Major Terrorist Acts and Their Impact on Tourism Destinations“, *Tourism Economics*, 6 (2): 123-138.
- Rabasa, Angel, Gordon, John, Chalk, Peter, Grant, Audra K., McMahon, Scott K., Pezard, Stephanie, Reilly, Caroline, Ucko, David, Zimmerman, S. Rebecca (2011) (ur.) "Counterinsurgency Transition Case Study: Colombia“, u: *From Insurgency to Stability: Volume II: Insights from Selected Case Studies*, RAND Corporation, str. 41-74.
- Ramadan, Tariq (2004) *Western Muslims and the future of Islam*, Oxford University Press.
- Ramsay, Gilbert (2015) „Why terrorism can, but should not be defined“, *Critical Studies on Terrorism*, 8 (2): 211-228.
- Rapoport, C., David (2002) „The Four Waves of Rebel Terror and September 11“, *Anthropoetics* 8 (1). URL: <http://www.anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror.htm#n1> (19.10.2019.)
- Rashid, Ahmed (2001) *Islam, nafta i nova velika igra u Srednjoj Aziji*, Tamaris, Zagreb.
- Rathmell, Andrew (2002) „Towards postmodern intelligence“, *Intelligence and National Security*, 17 (3): 87-104.

Reinares, Fernando (2005) "Nationalist separatism and terrorism in comparative perspective" u: Tore Bjørge (2005) (ur.) *Root Causes of Terrorism Myths, Reality and Ways Forward*, Routledge, Taylor & Francis, str. 131-140.

Richards, Julian (2010) *The Art and Science of Intelligence Analysis*, Oxford University Press.

Richards, Julian (2013) "Pedalling hard: further questions about the Intelligence Cycle in the contemporary era" u: Mark Phythian (2013) (ur.) *Understanding the Intelligence Cycle*, Routledge, str. 43-55.

Richards, Joanne (2014) *An Institutional History of the Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE)*, The Centre on Conflict, Development and Peacebuilding. Graduate Institute of International and Development Studies-CCDP.

Richardson, Louise (1999) „Terrorists as transnational actors“, *Terrorism and political violence*, 11 (4): 209-219.

Richelson, T., Jeffrey (2001) „MASINT: The New Kid in Town“, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 14 (2): 149-192.

Riedel, Bruce (2010) *The Search for Al Qaeda: Its Leadership, Ideology, and Future*, Brookings Institution Press.

Riley, K., Jack, Treverton, F., Gregory, Wilson, M., Jeremy, Davis, M., Losi (2005) *State and Local Intelligence in the War on Terrorism*, Rand Corporation.

Rineheart, Jason (2010) „Counterterrorism and Counterinsurgency“, *Perspectives on Terrorism*, 4 (5): 31-47.

Robertson, G., Ken (1987) „Intelligence, Terrorism and Civil Liberties“, *Journal of Conflict Studies* 7 (2): 43-62.

Robespierre, Maximilien (1794) *Modern History Sourcebook: Maximilien Robespierre: On the Principles of Political Morality*, Report upon the Principles of Political Morality, Which Are to Form the Basis of the Administration of the Interior, Concerns of the Republic (Philadelphia, 1794). Fordham University. URL: <https://sourcebooks.fordham.edu/mod/1794robespierre.asp> (28.11.2019.).

Robinson, Eric, Egel, Daniel, Johnston, Patric B., Mann, Sean, Rothenberg, Alexander David, Stebbins, David (2017) (ur.) *When the Islamic State comes to town: The economic impact of Islamic State governance in Iraq and Syria*, RAND Corporation.

George, Roger Z. (2007) „Meeting 21st Century Transnational Challenges: Building a Global Intelligence Paradigm“, *Studies in Intelligence studies*, 51 (3).

Rohwer, Jurgen (1988) "Radio Intelligence in the Battle of the Atlantic", u: Walter T., Hitchcock (1988) (ur.) *The Intelligence Revolution A Historical Perspective*, Department of History United States Air Force Academy, str. 77-109.

- Ronfeldt, David (2007) *Al Qaeda and Its Affiliates: A Global Tribe Waging Segmental Warfare*, RAND Corporation.
- Rossi, Francesca (2019) „Building Trust in Artificial Intelligence“, *Journal of international affairs*, 72 (1): 127-134.
- Russell, Stuart, Norvig, Peter (2010) *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, Pearson Education, Inc.
- Salaam, Abeeb Olufemi (2012) „Boko Haram: beyond religious fanaticism“, *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, 7 (2): 147-162.
- Sageman, Marc (2004) *Understanding terror networks*, University of Pennsylvania Press.
- Sandler, Todd, Enders, Walter (2007) „Applying Analytical Methods to Study Terrorism“, *International Studies Perspectives*, 8 (3): 237-302.
- Saračević, Tefko (2006) *Prilozi utemeljenju informacijske znanosti*, Filozofski fakultet: Osijek.
- Saračević, Tefko (2009) „Information science“, u: Marcia J., Bates and Mary, Niles Maack (2009) (ur.) *Encyclopedia of Library and Information Science*. New York: Taylor & Francis, str. 1-16.
- Saunders, Kimberly (2000) *Open Source Information: A True Collection Discipline*, Doctoral dissertation, Masters thesis, Royal Military College of Canada, Kingston, Ontario, Canada.
- Schaurer, Florian, Störger, Jan (2010) *The Evolution of Open Source Intelligence*, OSINT Report 3/2010.
- Schmid, Alex P., Jongman, J., Albert (1988) *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature*, Amsterdam: North-Holland Publishing Company.
- Schmid, P., Alex (2004) „Terrorism - The Definitional Problem“, *Case Western Reserve Journal of International Law*, 36 (2-3): 375-419.
- Schmid, P., Alex (2011a) “Glossary and Abbreviations of Terms and Concepts Relating to Terrorism and Counter-terrorism” u: Alex P. Schmid (2011) (ur.) *The Routledge Handbook of Terrorism Research*, Routledge, Taylor & Francis Group, str. 598-706.
- Schmid, P., Alex (2011b) “Introduction”, u: Alex P. Schmid (2011) (ur.) *The Routledge Handbook of Terrorism Research*, Routledge, Taylor & Francis Group, str. 1-37.
- Schuurman, Bart (2020) “Research on Terrorism, 2007–2016: A Review of Data, Methods, and Authorship”, *Terrorism and Political Violence*, 32 (5): 1011-1026.
- Scott, Len, Jackson, Peter (2004) „The Study of Intelligence in Theory and Practice“, *Intelligence & National Security*, 19 (2): 139-169.
- Shadle, Matthew (2013) „Theology and the Origins of Conflict“, *Political Theology*, 14 (3): 284-303.

- Shekau, Abubakar (2018) „Glad Tidings, O Soldiers of Allah“, u: Abdulbasit Kassin, Michael, Nwankapa (2018) (ur.), *The Boko Haram Reader*, Oxford University Press, str. 269-274.
- Showalter, E., Dennis (1988) “Intelligence on the Eve of Transformation”, u: Walter T. Hitchcock (1988) (ur.) *The Intelligence Revolution A Historical Perspective*, Department of History United States Air Force Academy, str. 15-38.
- Shulsky, Abraham N (1991) *Silent Warfare. Understanding the World of Intelligence*, Brassey's (US), Inc.
- Shultz, Richard (1978) „Conceptualizing Political Terrorism: A Typology“. *International Terrorism*, 32 (1): 7-15.
- Siddique, Abubakar (2012) „The Quetta Shura: Understanding the Afghan Taliban’s Leadership“, *Terrorism Monitor*, 12 (4): 5-7.
- Silke, Andrew (2008) „Holy Warriors: Exploring the Psychological Processes of Jihadi Radicalization“, *European journal of criminology*, 5 (1): 99-123.
- Sims, Jennifer (2008) “Defending adaptive realism: Intelligence theory comes of age”, u: Peter Gill, Stephen Marrin i Mark Phythian (2008) (ur.) *Intelligence Theory: Key Questions and Debates*, London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, str. 151-165.
- Skocpol, Theda (1979) *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia, and China*, New York, Cambridge University Press.
- Smith, Steve (1996) „Positivism and beyond“, u: Stephen Murray Smith, Steve Smith, Ken Booth, Stephen Anthony Smith, Marysia Zalewski (1996) (ur.) *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge University Press, str. 11-43.
- Smith, L., Brent, Roberts, Paxton, Damphousse, R., Kelly (2017) „The Terrorists’ Planning Cycle: Patterns of Pre-incident Behavior“, u: Gary LaFree, Joshua D. Freilich (2017) (ur.) *The Handbook of The Criminology of Terrorism*, Wiley Blackwell, str. 62-76.
- Smith, W., Thomas (2003) *Encyclopedia of the Central Intelligence Agency*, Facts on File, Inc.
- Snell, Brandon Charles (2009) *The Origins of Ethno/National Separatist Terrorism: A Cross-National Analysis of the Background Conditions of Terrorist Campaigns*, Browse all Theses and Dissertations. 933. URL: https://corescholar.libraries.wright.edu/etd_all/933/ (14.9.2020).
- Soule, Mason H., Ryan, Paul R. (1999) *Gray Literature*, Information Technology sumMIT.
- Spencer, Alexander (2006) „The Problems of Evaluating Counter-Terrorism“, *Revista UNISCI Discussion Papers*, (12):179-201.
- Stanski, Keith (2005) “Terrorism, Gender, and Ideology: A Case Study of Women who Join the Revolutionary Armed Forces of Columbia (FARC)”, u: James JF Forest (2005) (ur.) *The Making of Terrorist Recruitment Training and Root Causes* (3 volumes), str. 136-150.
- Steele, Robert David (2006) „Open source intelligence“, u: Loch K., Johnson (2006) (ur.) *Handbook of Intelligence Studies*, New York: Routledge, str.129-147.

Stokke, Kristian (2006) „Building the Tamil Eelam State: emerging state institutions and forms of governance in LTTE-controlled areas in Sri Lanka“ *Third World Quarterly*, 27 (6): 1021-1040.

Sun, Tzu. *Umijeće ratovanja*, Ur. Zoran Maljković, Mozaik knjiga

Switzer, W., Russell (2007) *Sendero Luminoso and Peruvian counterinsurgency*, LSU Master's Theses, Louisiana State University.

Tapalović, Željka (2014) *Eksternalizacija znanja i obavještajna paradigma*, Doktorska dizertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. Zagreb.

Tekin, Muhammet (2016) *New perspectives on intelligence collection and processing*, Naval Postgraduate School Monterey United States.

Tetlock, E., Philip (2005) *Expert Political Judgment: How Good Is It? How Can We Know?-New edition*, Princeton University Press.

Templeman, Matthew Andrew (2009) *Ideology versus reality: the rise and fall of social revolution in Peru*, Doctoral dissertation, The University of Texas at Austin.

Tenet, George (2002) *Written Statement for the Record of the Director of Central Intelligence Before the Joint Inquiry Committee*, Joint Investigation into September. URL: https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/2002/dci_testimony_10172002.html (3.5.2019.)

Tenet, George (2004) *Written Statement for the Record of the Director of Central Intelligence Before the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States*, March, 24, 11-12. URL: https://www.9-11commission.gov/hearings/hearing8/tenet_statement.pdf (3.5.2019.)

Theunissen, Christopher Andrew (1998) *State power and Intelligence in the age of knowledge*, Doctoral thesis, Rand Afrikaans University, Johannesburg, South Africa.

Thompson, J. R., Hopf-Wichel, R., Geiselman, R., Edward (1984) *The Cognitive Bases of Intelligence Analysis*, US Army Research Institute for the Behavioral and Social Science.

Tilly, Charles (2005) „Terror as Strategy and Relational Process“, *International Journal of Comparative Sociology*, 46 (1-2): 11-32.

Townshend, Carles (2003) *Terorizam*, Sarajevo: TKD Šahinpašić.

Travers, Russ (1997) *The Coming Intelligence Failure*, Central Intelligence Agency Washington DC Center for the Study of Intelligence. URL: <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol40no5/pdf/v40i5a05p.pdf> (1.5.2019.)

Treverton, F., Gregory (2001) *Reshaping National Intelligence for an Age of information*, Cambridge University Press.

Troy, F., Thomas (1991) „The “correct” definition of Intelligence“ *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 5 (4): 433-454.

Tuđman, Miroslav (2002) „Informacijska znanost i izvjesnice“, *Informatologia*, 35 (4): 244-251.

- Tuđman, Miroslav (2004) „Epistemologijski postav informacijske znanosti“ u: Jadranka Lasić-Lazić (2004) (ur.) *Odabrana poglavlja iz organizacije znanja, Zagreb: Zavod za informacijske studije*, str. 102-111.
- Tuđman, Miroslav (2007) „Information Warfare and Public Knowledge“, *Journal for intelligence, Propaganda and Security Studies*, (1): 81-94.
- Tuđman, Miroslav (2009) „Informacijske operacije i mediji ili kako osigurati informacijsku superiornost“, *National security and the future*, 10 (3-4): 25-45.
- Tuđman, Miroslav (2013) „Izvještajne službe i meka moć“, *National security and the future*, 14 (1): 9-22.
- Tuđman, Miroslav (2014) *Teorija informacijske znanosti*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Tuđman, Miroslav (2017) Je li informacijska znanost još uvijek društvena znanost? *INFuture2007: Digital Information and Heritage*, str. 41-49.
- Turner, A., Michael (2006) *Historical Dictionary of United States Intelligence*, The Scarecrow Press, Inc.
- Valdez, Sergi Gerardi (2011) *Enhancing Open-Source Intelligence (OSINT) Through Web Services*, Doctoral dissertation, San Diego State University.
- Vaughn, Bruce (2011) *Sri Lanka: Background and US Relations*, Washington, DC: Congressional Research Service.
- Victoroff, Jeff (2005) „The Mind of the Terrorist: A Review and Critique of Psychological Approaches“, *Journal of Conflict resolution*, 49 (1): 3-42.
- Vrist Rønn, Kira, Høffding, Simon (2013) „The Epistemic Status of Intelligence: An Epistemological Contribution to the Understanding of Intelligence“, *Intelligence and National Security*, 28 (5): 694-716.
- Wæver, Ole (1995) “Securitization and Desecuritization”, u: Ronnie D. Lipschutz (ur.) *On security*. Columbia University Press.
- Wæver, Ole (2004) *Aberystwyth, Paris, Copenhagen New 'Schools' in Security Theory and their Origins between Core and Periphery*, Paper presented at the annual meeting of the International Studies Association, Montreal, March 17-20, 2004., str.1-26.
- Wark, K., Wesley (2003) „Introduction: Learning to Live With Intelligence“, *Intelligence and national security*, 18 (4): 1-14.
- Waldmann, Peter (2005) “Social-revolutionary terrorism in Latin America and Europe” u: Tore Bjørge (2005) (ur.) *Root Causes of Terrorism Myths, reality and ways forward*, Routledge, Taylor & Francis, str. 154-163.
- Wallner, F., Paul (1993) „Open sources and the intelligence community: myths and realities“, *American Intelligence Journal*, 14 (2-3): 19-24.

- Warner, Michael (2002) „Wanted: A Definition of Intelligence“ *Studies in Intelligence*, 46 (3): 15-22.
- Warner, Michael (2013) “The past and the future of intelligence cycle”, u: Mark Phythian (2013) (ur.) *Understanding Intelligence cycle*, Routledge, str. 9-20.
- Wawro Geoffrey (2003) *The Austro-Prussian War: Warfare and Society in Europe, 1792–1914*, Naval War College, Cambridge University Press.
- Weigand, Florian (2017) „Afghanistan’s Taliban – Legitimate Jihadists or Coercive Extremists?“, *Journal of Intervention and Statebuilding*, 11 (3): 359-381.
- Weinbaum, Cortney, Berner, Steven, McClintock, Bruce (2017) *SIGINT for Anyone: The Growing Availability of Signals Intelligence in the Public Domain*, RAND Corporation Washington United States.
- Weinberg, Gerhard L. (1988) “The European Theater Comment”, u: Walter T. Hitchcock (1998) (ur.) *The Intelligence Revolution A Historical Perspective*, Department of History United States Air Force Academy, str. 187-193.
- Weinberg, Leonard, Pedahzur, Ami, Hirsch-Hoefler, Sivan (2004) The Challenges of Conceptualizing Terrorism, *Terrorism and Policial Violence*, 16:4, 777-794.
- Wells, Douglas, Gibson, Helen (2017) “OSINT from a UK perspective: Considerations from the law enforcement and military domains” u: *Proceedings Estonian Academy of Security Sciences*, 16: From Research to Security Union. Estonian Academy of Security Sciences, str. 84-113.
- Whaley, J., Kevin (2005) *A Knowledge Matrix Modeling of the Intelligence Cycle*, Air Force Institute of Technology, Wright-Patterson Air Force Base, Ohio.
- Wheaton, J., Kristan, Beerbower, T., Michael (2006) “Towards a New Definition od Intelligence”, 17 (2): 319-330.
- Wheaton, J., Kristan (2012) *Re-imagining The Intelligence Process Or “Let's Kill The Intelligence Cycle”*, Annual Conference of the International Studies Association.
- Wilkinson, Paul (2000) „The Strategic Implications of Terrorism“, *Terrorism and political violence: A sourcebook*, str. 19-49.
- Wilkinson, Paul (2006) *Terrorism versus Democracy: The Liberal State Response*, London/NewYork: Routledge, Taylor and Francics Group.
- Williams, Heather J., Blum, Ilana (2018) *Defining Second Generation Open Source Intelligence (OSINT) for the Defense Enterprise*, RAND Corporation Santa Monica United States.
- Wolfers, Arnold (1962) *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Woods, D., David, Patterson, S., Emily, Roth, M., Emilie (2002) “Can We Ever Escape from Data Overload? A Cognitive Systems Giagnosis”, *Cognition, Technology & Work*, 4 (1): 22-36.

Yass, Shlomi (2014) „Sri Lanka and the Tamil Tigers: Conflict and Legitimacy“, *Military and Strategic Affairs*, 6 (2): 65-82.

Zeleny, Milan (2006) "Knowledge-information autopoietic cycle: towards the wisdom systems", *International Journal of Management and Decision Making*, 7 (1): 3-18.

Zeng, Daniel, Chen, Hsinchun, Lusch, Robert, Li, Shu-Hsing (2010) „Social Media Analytics and Intelligence“, *IEEE Intelligent Systems*, 25 (6): 13-16.

Zenn, Jacob (2014) „Leadership Analysis of Boko Haram and Ansaru in Nigeria“ u: Sheehan, A., Michael i Porter, D., Geoff (2014) (ur.) *The Future Role of U.S. Counterterrorism Operations in Africa*, CTC Sentinal, 7 (2): 23-29.

Zinn, Howard (2003) *Terorizma i rat*, Zagreb: Prometej.

Zirakzadeh, Cyrus Ernesto (2002) „From Revolutionary Dreams to Organizational Fragmentation: Disputes over Violence within ETA and Sendero Luminoso“, *Terrorism and Political Violence*, 14 (4): 66-92.

Zulaika, Joseba (2012) “Drones, witches and other flying objects: the force of fantasy in US counterterrorism”, *Critical Studies on Terrorism*, 5 (1): 51-68.

Žunec, Ozren, Domišljanović, Darko (2000) *Obavještajno-sigurnosne službe Republike Hrvatske: stanje i načela preustroja za razdoblje konsolidacije demokracije*, Naklada Jesenski i Turk, 2000.

Dokumenti i brošure:

AI (Amnesty International) (2015) „Our Job is to Shoot, Slaughter and Kill': Boko Haram's Reign of Terror in North-east Nigeria“. URL: <https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR4413602015ENGLISH.PDF> (4.10.2020.)

AFP (Agence France-Presse) (2017) *A timeline of the Islamic State's gains and losses in Iraq and Syria*, Public Radio International, 19.

AP (Associated Press) (1992) „Guzman arrest leaves void in shining path's leadership“. URL: <https://www.deseret.com/1992/9/14/19004605/guzman-arrest-leaves-void-in-shining-path-s-leadership-br> (21.1.2020.)

Arthur, Paul, Cowell-Meyers, Kimberly (2019) „Irish Republican Army: Irish military organization“. Objavljeno u *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/Irish-Republican-Army> (18.10.2019.)

Biblija (2019) “Stari i Novi zavjet: Knjiga Brojeva”. URL: <https://biblija.ks.hr/knjiga.aspx?g=4> (14.4.2019.)

Biblija (2019) “Stari i Novi zavjet: Jošua”. URL: <https://biblija.ks.hr/knjiga.aspx?g=4> (14.4.2019.)

Britannica (2020) „Ayman al-Zawahiri“. URL: <https://www.britannica.com/biography/Ayman-al-Zawahiri> (12.10.2020.)

CC (Carter Center) (2019) *A REVIEW OF ISIS IN SYRIA 2016 – 2019: Regional Differences and an Enduring Legacy*, The Carter Center Syria Project.

CEDEMA (2019) „Declaración Política De la Segunda Conferencia Guerrillera Del Bloque Sur“. URL: <http://www.cedema.org/ver.php?id=4415> (14.10.2019.)

CEP (Counter Extremism Project) (2019) „ISIS's Persecution of Religions“. URL: <https://www.counterextremism.com/content/isiss-persecution-religions> (6.12.2019.)

CFR (Council on Foreign Relations) (2019a) „Boko Haram in Nigeria. Global Conflict Tracker“. URL: <https://www.cfr.org/interactive/global-conflict-tracker/conflict/boko-haram-nigeria> (4.11.2019.)

CFR (Council on Foreign Relations) (2019b) „War in Yemen“. URL: <https://www.cfr.org/interactive/global-conflict-tracker/conflict/war-yemen> (16.12.2019.)

CFR (Council on Foreign Relations) (2020) „Boko Haram in Nigeria“. URL: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/boko-haram-nigeria> (4.10.2020.)

CG (International Crisis Group) (2014) „Curbing Violence in Nigeria (II): The Boko Haram Insurgency“. URL: <https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/nigeria/curbing-violence-nigeria-ii-boko-haram-insurgency> (2.12.2019.)

CIA (Central Intelligence Agency) (2002) „Commision of organization of the executive branch og the government“. URL: <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP86B00269R000100020003-5.pdf> (23.4.2019.)

CIA (Central Intelligence Agency) (2009) „Our First Line of Defense: Presidential Reflections on US Intelligence - William J. Clinton 1993-2001“. URL: <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/our-first-line-of-defense-presidential-reflections-on-us-intelligence/clinton.html> (12.2.2019.)

CIA (Central Intelligence Agency) (2010) „INTelligence: Open Source Intelligence“. URL: <https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2010-featured-story-archive/open-source-intelligence.html> (4.6.2019.)

CIA Factbook (Centra Intelligence Factbook) (2019a) „Africa: Nigeria“. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html> (27.10.2019.)

CIA Factbook (Centra Intelligence Factbook) (2019b) „South Asia: Sri Lanka“. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ce.html> (27.10.2019.)

CIA Factbook (Centra Intelligence Factbook) (2020) „South Asia: Afghanistan“. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html> (3.2.2020.)

CIC (Commission on the Intelligence Capabilities) (2005) „The Commission on the Intelligence Capabilities of the United States Regarding Weapons of Mass Destruction“. URL: https://fas.org/irp/offdocs/wmd_report.pdf (15.2.2019.)

CISAC (Center for International Security and Cooperation) (2019) „Revolutionary Armed Forces of Colombia (FARC)“. URL: <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/revolutionary-armed-forces-colombia-farc> (13.10.2019.)

COT Institute for Safety, Security and Crisis Management (COT) (2007) *Theoretical treatise on counter-terrorism approaches*, The Hague: COT Institute for Safety, Security and Crisis Management.

CR (Columbia Reports) (2020) „Labor and unemployment“. URL: <https://colombiareports.com/colombia-unemployment-statistics/> (16.10.2019.)

CUS (Congress United States) (1996) „Commission on the Roles and Capabilities of the United States Intelligence Community, Testimony of Joseph Nye, Hearing, 104th Cong (1996)“. URL: <https://lawfare.s3-us-west-2.amazonaws.com/staging/s3fs-public/uploads/2011/08/Aspin-Brown-Report-on-the-Intelligence-Community-1996.pdf> (3.5.2019.)

CUS (Congress United States) (2005) „National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2006: Report of the Committee on Armed Services, House of Representatives, on HR 1815. In 109th Congress, 1st session, Report“. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-109publ163/pdf/PLAW-109publ163.pdf> (21.4.2019.)

CRCUSIC (Commission on the Roles and Capabilities of the U.S. Intelligence Community) (2020) “Collection Finding Aid” *Clinton Digital Library*. URL: <https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/36064> (26.11.2020.)

DCDC (The Development, Concepts and Doctrine Centre) (2011) *Joint Doctrine Publication 2-00 (JDP 2-00) (3rd Edition)*, Swindon: Ministry of Defence UK.

EB (Encyclopedia Britannica) (2020) „Mujahideen“. URL: <https://www.britannica.com/topic/mujahideen-Islam> (13.10.2020.)

EOP (Executive Office of the President) (2016) *Preparing for the Future of Artificial Intelligence*, National Science and Technology Council, Washington.

ESISC (European Strategic Intelligence and Security Center) „Colombia: an overview of the Farc's military structure“. URL: <http://www.esisc.org/publications/briefings/colombia-an-overview-of-the-farcs-military-structure> (14.10.2019.)

FA (Final Agreement) (2016)“ Final Agreement to End the Armed Conflict and Build a Stable and Lasting Peace – Preamble“. URL: <http://especiales.presidencia.gov.co/Documents/20170620-dejacion-armas/acuerdos/acuerdo-final-ingles.pdf> (15.10.2019.)

FAS (Federation of American Scientists) „Final Report of the Commission on the Intelligence Capabilities of the United States Regarding Weapons of Mass Destruction“. URL: <https://fas.org/irp/offdocs/wmdcomm.html> (26.11.2020.).

FBI (Federal Bureau of Investigation) (2020) „Most Wanted: Ayman Al-Zawahiri“. URL: https://www.fbi.gov/wanted/wanted_terrorists/ayman-al-zawahiri (12.10.2020.).

FM (Field Manual) (1994) "34-1 Intelligence and Electronic Warfare Operations“. URL: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a394229.pdf> (11.4.2019.)

FMI 2-22.9 (Field Manual Interim 2-22.9) (2006) „Open Source Intelligence. Headquarters, Department of the Army“. URL: <https://info.publicintelligence.net/fmi2-22-9.pdf> (11.6.2019.)

GDR (Global Data Report) (2019) „The Global State of Digital in 2019 Report“. URL: <https://hootsuite.com/pages/digital-in-2019> (10.6.2019.)

GTD (Global Terrorism Database) (2019) „National Consortium for the Study of terrorism and responses to terrorism“. URL: <https://www.start.umd.edu/data-tools/global-terrorism-database-gtd>

GTDa (Global Terrorism Database) (2019) „Codebook: inclusion criteria and variables“. URL: <https://www.start.umd.edu/gtd/downloads/Codebook.pdf> (14.9.2019.)

GTI (Global Terrorism Index) (2017) „Measuring and understanding the impact of terrorism“. URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Global%20Terrorism%20Index%202017%20%284%29.pdf> (17.19.2020).

GTI (Global Terrorism Index) (2016) „Measuring and understanding the impact of terrorism“. URL: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Global%20Terrorism%20Index%202016_0.pdf (18.10.2020).

HE (Hrvatska Enciklopedija) „Mudžahedin“. URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=42287> (13.10.2020.)

HRW (Human Right Watch) (2004) “Political Shari’a?”. URL: <https://www.hrw.org/report/2004/09/21/political-sharia/human-rights-and-islamic-law-northern-nigeria> (28.10.2019.)

ICSR (The International Centre for the Study of Radicalisation) (2015) “Foreign fighter total in Syria/Iraq now exceeds 20,000; surpasses Afghanistan conflict in the 1980s”. URL: <https://icsr.info/2015/01/26/foreign-fighter-total-syriairaq-now-exceeds-20000-surpasses-afghanistan-conflict-1980s/> (4.10.2020.)

ISC (InSight Crime) (2020) „Shining Path“. URL: <https://www.insightcrime.org/peru-organized-crime-news/shining-path-profile/> (20.1.2020.)

JDP 2-00 (Joint Doctrine Publication 2-00) (2011) *Understanding and Intelligence Support to Joint Operations*, The Development, Concepts and Doctrine Centre. Third Edition.

JIR (Jane's Intelligence Review) (2019) „Disident danger“, *Janes's Intelligence Review*, 31 (9): 30-35.

JMITC (Joint Military Intelligence Training Centre) (1996) „Open Source Intelligence: Professional Handbook“. URL: <https://phibetaiota.net/wp-content/uploads/1996/10/JMITC-OSINT-Handbook.pdf> (2.6.2019).

JP 2-0 (Joint Publication 2-0) (2013) „Joint Intelligence“. URL: https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp2_0.pdf

JP 1-02 (Joint Publication 1-02) (2016) „Joint Intelligence“. URL: https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1_02.pdf (6.6.2019.)

MDRF (Ministry of Defence of Russian Federation) (2011) „Концептуальные взгляды на деятельность Вооруженных Сил Российской Федерации в информационном пространстве“. URL: <http://www.pircenter.org/media/content/files/9/13480921870.pdf> (29.9.2020.)

MRGI (Minority Rights Group International) (2020) „Pakistan – Pashtuns“. URL: <https://minorityrights.org/minorities/pashtuns-2/> (13.10.2020.)

MRP (Minorities at Risk Project) (2004) „Chronology for Catholics in Northern Ireland in the united kingdom“. URL: <https://www.refworld.org/docid/469f38ee14.html> (23.10.2019.)

NA (National Archives) (2019) „Records of the Foreign Broadcast Intelligence Service“. URL: <https://www.archives.gov/research/guide-fed-records/groups/262.html#262.1> (7.6.2019.)

NATO (2001) „Open Source Intelligence Handbook“. URL: <https://phibetaiota.net/wp-content/uploads/2009/07/NATO-OSINTHandbook1.pdf>

NATO (2002) „Open Source Intelligence Reader“. URL: <https://phibetaiota.net/wp-content/uploads/2009/07/NATO-OSINTReader.pdf> (22.3.3019.)

National Geographic (2015) „State of Fear: The Truth about Terrorism (Peru's War on Terror 1980-2000)“. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WC1hAJOi6BE> (17.1.2020.)

Network, Radicalisation Awareness (2017) „RAN MANUAL Responses to returnees: Foreign terrorist fighters and their families“. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/ran_br_a4_m10_en.pdf (4.10.2020.)

NN (Narodne novine) 25/2013. „Zakon o pravu na pristup informacijama“. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_25_403.html (1.9.2020.)

NRC (Norwegian Refugee Council) „Colombia: Education is key to end the violence“. URL: <https://www.nrc.no/news/2016/des/colombia-education-will-be-key-to-end-the-violence/> (16.10.2019.)

ODNI (Office of the Director of National Intelligence) (2008) „Civil liberties and privacy information paper: Description of civil liberties and privacy protections incorporated in the 2008 revision of executive order 12333“. URL: [https://www.dni.gov/files/documents/CLPO/CLPO Information Paper on 2008 Revision to EO 12333.pdf](https://www.dni.gov/files/documents/CLPO/CLPO%20Information%20Paper%20on%202008%20Revision%20to%20EO%2012333.pdf) (13.2.2019.)

PL (Public Law 109–163) (2006) “National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2006”. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-109publ163/pdf/PLAW-109publ163.pdf> (4.6.2019.)

REFWORLD (1995) „United States Bureau of Citizenship and Immigration Services, Peru“. URL: <https://www.refworld.org/docid/3ae6a61c0.html> (15.1.2020.).

RSIS (Rajaratnam School of International Studies) (2019) „Counter Terrorist Trends and Analyses: Annual Threat Assessment“. URL: <https://www.rsis.edu.sg/ctta/#.X5WXDohKhPY> (16.1.2020.).

SIGAR (Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction) (2017) „Quarterly Report to the United States Congress“. URL: <https://www.sigar.mil/pdf/quarterlyreports/2017-04-30qr.pdf> (8.2.2020.).

STATISTA (2019) „Number of social network users worldwide from 2010 to 2023“. URL: <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/> (18.6.2019.).

TCR (The Commission Report) (2004) *The 9/11 commission report: Final report of the national commission on terrorist attacks upon the United States*, National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, Washington, DC.

TRAC (Terrorism Research Analysis Consortium) (2019) „Left Wing Terrorist Groups (Maoist, Marxist, Communist, Socialist)“. URL: <https://www.trackingterrorism.org/article/left-wing-terrorist-groups-maoist-marxist-communist-socialist> (28.6.2019.).

TRAC (Terrorism Research Analysis Consortium) (2020) „Quetta Shura Taliban (QST)“. URL: <https://www.trackingterrorism.org/group/quetta-shura-taliban-qst> (6.2.2020.).

TST (The Straits Times) (2018) „Sri Lanka warns of Tamil separatist resurgence abroad“. URL: <https://www.straitstimes.com/asia/south-asia/sri-lanka-warns-of-tamil-separatist-resurgence-abroad> (9.1.2020.).

UK GOV (United Kingdom Government) (1998) „Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of Ireland“. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/136652/agreement.pdf (22.10.2019.).

UK GOV (United Kingdom Government) (2008) „Nineteenth Report of the Independent Monitoring Commission“. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/248395/1083.pdf (22.10.2019.).

USDS (United States Department of State) (2014) „Joint Statement Issued by Partners at the Counter-ISIL Coalition Ministerial Meeting“. URL: <https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/ps/2014/12/234627.htm> (4.11.2020.).

USDS (United States Department of State) (2019) „Bureau of South and Central Asian Affairs“. URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-political-affairs/bureau-of-south-and-central-asian-affairs/> (7.4.2020.)

UVNS (Ured Vijeća za nacionalnu sigurnost) (2019) „Ured Vijeća za nacionalnu sigurnost“. URL: <https://www.uvns.hr/hr/o-nama/vijece-za-nacionalnu-sigurnost> (6.4.2020.)

Ostali internetski izvori:

Aljazeera (2019) „Timeline: US military presence in Afghanistan“. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2019/09/timeline-military-presence-afghanistan-190908070831251.html> (8.2.2020.)

BBC (2012) „Afghanistan's Taliban suspend peace talks with US“. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-17379163> (9.2.2020.)

BBC (2016) „New 'Ring of Steel' planned for London Square Mile“. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-england-london-38418877> (16.10.2020.)

BBC (2017) „Return to Sri Lanka: Indian soldier revisits a brutal battlefield“. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-41377725> (8.1.2020.)

BBC (2018) „Islamic State and the crisis in Iraq and Syria in maps“. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-27838034> (5.12.2019.)

BBC (2019a) „Bloody Sunday: What happened on Sunday 30 January 1972?“. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-foyle-west-47433319> (23.10.2019.)

BBC (2019b) „Nigeria: Children used as suicide bombers in Borno attack“. URL: <https://www.bbc.com/news/world-africa-48674014> (6.11.2019.)

BBC (2019c) „Dozens of mourners 'killed by Boko Haram' at a funeral in north Nigeri“. URL: <https://www.bbc.com/news/world-africa-49145613> (6.11.2019.)

BBC (2019d) „Taliban rejects calls for Ramadan truce in Afghanistan“. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-48147066> (14.2.2020.)

Bergema, Reinier, Kattenbroek, Lucie (2019) „The Holy Month of Jihad? Measuring Terrorist Activity During Ramadan in the Post-9/11 Era“. Objavljeno u *Small Wars Journal*. URL: <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/holy-month-jihad-measuring-terrorist-activity-during-ramadan-post-911-era> (24.10.2020.)

Bešker, Inoslav (2016) „Svježa rana na tisućljetnoj mržnji sunita i šijita: Pogubljenje saudijskog klerika razbuktat će sektaške podjele u islamskom svijetu“. Objavljeno u *Jutarnji list*. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svjeza-rana-na-tisucljetnoj-mrznji-sunita-i-sijita-pogubljenje-saudijskog-klerika-razbuktat-ce-sektaske-podjele-u-islamskom-svijetu/84967/> (4.2.2020.)

Byman, Daniel (2014) „Intelligence Functions: Signals Intelligence (SIGINT)“. URL: <https://repository.library.georgetown.edu/bitstream/handle/10822/1041704/GUIX-501-01-14-W7-S4.pdf?sequence=1> (22.4.2019.)

CNN (2019) „1998 US Embassies in Africa Bombings Fast Facts“. URL: <https://edition.cnn.com/2013/10/06/world/africa/africa-embassy-bombings-fast-facts/index.html> (15.12.2019.)

Cárdenas, Mauricio (2019) „How Can Colombia Stop Social Unrest? Listen to Colombians“. Objavljeno u *Americas Quarterly*. URL: <https://www.americasquarterly.org/content/how-can-colombia-stop-social-unrest-listen-colombians> (16.10.2019.)

Corrigan, Jack (2017) „Three-Star General Wants AI in Every New Weapon System“. Objavljeno u *Defense one*. URL: <https://www.defenseone.com/technology/2017/11/three-star-general-wants-artificial-intelligence-every-new-weapon-system/142239/> (13.6.2019.)

Crossette, Barbara (1989) „Studies Find Torture by Indian Troops in Sri Lanka“. Objavljeno u *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/1989/05/17/world/studies-find-torture-by-indian-troops-in-sri-lanka.html> (7.1.2020.)

Dorney, John (2015) „The Northern Ireland Conflict 1968-1998 – An Overview“. Objavljeno u *The Irish history*. URL: <https://www.theirishstory.com/2015/02/09/the-northern-ireland-conflict-1968-1998-an-overview/#.XpcMYcgzZPZ> (22.10.2019.)

DW (Deutsche Welle) „Taliban leader vows to keep fighting in Afghanistan“. URL: <https://www.dw.com/en/taliban-leader-vows-to-keep-fighting-in-afghanistan/a-49002181> (5.2.2029.)

Eisler, Peter (2008) „Today's spies find secrets in plain sight“. Objavljeno u *US Today*. URL: http://usatoday30.usatoday.com/tech/news/surveillance/2008-03-31-internet-spies_N.htm (14.6.2019.)

Glasser, Susan B. (2005) „Probing galaxies of data for nuggets“. Objavljeno u *Washington Post*. URL: <https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/11/24/AR2005112400848.html??noredirect=on> (17.6.2019.)

Giustozzi, Antonio, Mangal, Silab (2015) „The Taliban in Pieces: The Internal Struggle Behind the Announcement of Mullah Omar's Death“. Objavljeno u *Foreign Affairs Snapshot*, 3. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/2015-08-03/taliban-pieces> (24.10.2020.)

Harris, Gardiner (2016) „Obama Says Mullah Mansour, Taliban Leader, Was Killed in U.S. Strike“. Objavljeno u *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2016/05/24/world/asia/obama-mullah-mansour-taliban-killed.html> (5.2.2020.)

HISTORY (2019) „ISIS“. URL: <https://www.history.com/topics/21st-century/isis> (3.12.2019.)

HJP (Hrvatski jezični portal) (2019) „Natuknica: podatak“. URL: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (25.03. 2019.)

HJP (Hrvatski jezični portal) (2019) „Natuknica: informacija“. URL: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (25.03. 2019).

HJP (Hrvatski jezični portal) (2019) „Natuknica: teror“. URL: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (24.06. 2019).

ILS (Internet live stats) (2019) „Internet live stats“. URL: <https://www.internetlivestats.com> (URL: 13.6.2019.)

Intelligence. Oxford Dictionary (2019) <https://en.oxforddictionaries.com/definition/intelligence> (14.5.2019.)

Jurjević, Marin (2016) „Kolumbija: Između rata i mira“. Objavljeno u *H-ALTER*. URL: <https://www.h-alter.org/vijesti/kolumbija-izmedju-rata-i-mira> (14.10.2019.)

Long, Tom (2015) „Peace in Colombia? Lessons from the failed 1999-2002 talks“. Objavljeno u *Global Americans*. URL: <https://theglobalamericans.org/2015/12/peace-in-colombia-lessons-from-the-failed-1999-2002-talks/> (15.10.2019.)

Murshed, S., Iftikhar (2013) „*The Afghan Turmoil from 1747 to 2001*“. Objavljeno u *Criterion Quarterly*. URL: <https://criterion-quarterly.com/the-afghan-turmoil-from-1747-to-2001/> (13.10.2020.)

Olalekan, Adetayo (2011) “Nigeria Not Prepared for Bombings - NSA”. Objavljeno u *Nigerian eye*. URL: <http://www.nigerianeye.com/2011/09/nigeria-not-prepared-forbombings-nsa.html> (2.12.2019.)

Pemberton, Becky, Knox, Patrick (2019) „What does ISIS stand for, what does Daesh mean and what is the right name for the terrorist organisation?“. Objavljeno u *THE Sun*. URL: <https://www.thesun.co.uk/news/2595042/isis-islamic-state-daesh-terror-group-name/> (4.12.2019.)

Prva (2019) „Rimsko carstvo na vrhuncu“. URL: [http://www.prva.hr/images/pdf/LEKCIJA%2019%20-%20RIMSKO%20CARSTVO%20NA%20VRHUNCU%20\(u%20doradi\).pdf](http://www.prva.hr/images/pdf/LEKCIJA%2019%20-%20RIMSKO%20CARSTVO%20NA%20VRHUNCU%20(u%20doradi).pdf) (24.6.2019.)

Rojas Mejia, Pablo (2009) „Education in Colombia: underfunded, underperforming and undermining the country’s progress“. Objavljeno u *Columbia Reports*. URL: <https://colombiareports.com/education-in-colombia-underfunded-underperforming-and-undermining-the-countrys-progress/> (16.10.2019.)

Rouse, Margaret (2019) “Internet of Things (IoT)”. URL: <https://internetofthingsagenda.techtarget.com/definition/Internet-of-Things-IoT> (8.6.2019.)

Sabaratnam, T. (2011) „Pirapaharan: TNT matures into the LTTE“. URL: <https://sangam.org/Sabaratnam/PirapaharanChap9.htm> (4.1.2020.)

Stark, Ben (2016) „Signals Intelligence; What is SIGINT & How Does It Work? Intelligence 101“. URL: <http://www.intelligence101.com/signals-intelligence-what-is-sigint-how-does-it-work/> (22.4.2019.)

Thompson, Nick, Shubert, Atika (2015) „The anatomy of ISIS: How the 'Islamic State' is run, from oil to beheadings“. Objavljeno u *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/2014/09/18/world/meast/isis-syria-iraq-hierarchy/> (4.12.2019.)

Vanguard (2012) „Boko Haram: Splinter group, Ansaru emerges“. URL: <https://www.vanguardngr.com/2012/02/boko-haram-splinter-group-ansaru-emerges/> (4.10.2020.)

Vanguard (2013) “Boko Haram holding kidnapped French priest – Source”. URL: <https://www.vanguardngr.com/2013/11/boko-haram-holding-kidnapped-french-priest-source/> (4.10.2020.)

Vištica, Sonja (2019) “Upitali smo Sjeverne Irce za Brexit i čuli ovo: Ako ponovno ovdje dignu tvrdu granicu, podijele otok, bit će rata”. Novinarski prilog na *NOVA TV*. URL: <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/dnevnik-nove-tv-u-belfastu-kako-dise-sjeverna-irska-ususret-braxitu---577981.html> (20.10.2019.)

Weaver, Matthew, Chamberlain, Gethin (2009) „Sri Lanka declares end to war with Tamil Tigers.“ Objavljeno u *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2009/may/18/tamil-tigers-killed-sri-lanka> (7.1.2019.)

Weedon, Jen, Nuland, William, Stamos, Alex (2017) „Information Operations and Facebook“. URL: <https://fbnewsroomus.files.wordpress.com/2017/04/facebook-and-information-operations-v1.pdf> (18.6.2019.)

Weinberger, David (2010) "The problem with the data-information-knowledge-wisdom hierarchy". Objavljeno u *Harvard Business Review*. URL: <https://hbr.org/2010/02/data-is-to-info-as-info-is-not> (12.9.2020.)

Weissberger, J., Alan (Technology Blog) (2019) „IDC Directions 2016: IoT (Internet of Things) Outlook vs Current Market Assessment“. URL: <https://techblog.comsoc.org/2016/03/09/idc-directions-2016-iot-internet-of-things-outlook-vs-current-market-assessment/> (10.6.2019.)

Woolf, Christopher, Porzucki, Nina (2015) „Why are we having such a hard time coming up with a name for ISIS? (ISIL? Daesh?)“. Objavljeno u *The World*. URL: <https://www.pri.org/stories/2014-01-08/you-say-levant-i-say-sham-lets-call-whole-thing-greater-syria> (3.12.2019.)

Zahid, Noor (2017) „Afghan Forces Vow No Break in Fighting During Winter“. Objavljeno u *VOA News*. URL: <https://www.voanews.com/extremism-watch/afghan-forces-vow-no-break-fighting-during-winter> (11.2.2020.)

Zenn, Jacob (2013) „Cooperation or Competition: Boko Haram and Ansaru After the Mali Intervention“. URL: <https://ctc.usma.edu/cooperation-or-competition-boko-haram-and-ansaru-after-the-mali-intervention/> (4.10.2020.)

Zenn, Jacob (2019) „Where will Boko Haram go next after ten years of moving around?“. Objavljeno u *African Arguments*. URL:<https://africanarguments.org/2019/07/23/where-will-boko-haram-go-next-after-ten-years-of-moving-around/> (3.11.2019.)

ŽIVOTOPIS

Tomislav Dokman rođen je 25. lipnja 1981. godine u Karlovcu. Osnovno i srednjoškolsko gimnazijsko obrazovanje završio je u Karlovcu. Akademске godine 2001./2002. započeo je studij na Kineziološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na kojemu je diplomirao 2006. godine. Nakon završetka studija zapošljava se u okviru državne službe RH u kojoj je i danas uposlen.

Početak 2017. godine na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta upisuje poslijediplomski doktorski studij informacijskih i komunikacijskih znanosti. Na doktorskom studiju, početkom veljače 2019. prvi u generaciji brani buduću temu doktorskog rad, a u svibnju iste godine dobiva pozitivno mišljenje Senata Sveučilišta u Zagrebu.

Sudjelovao je na više domaćih i međunarodnih znanstvenih i stručnih konferencija i objavio nekoliko stručnih i znanstvenih radova iz područja obavještajnih studija.

Popis objavljenih radova:

Bilandžić, Mirko, Dokman, Tomislav (2020) „Znanstvena istraživanja pogrešaka obavještajnih službi: problemi i kontroverze“, *Međunarodne studije XX* (1-2): 133-150. (recenzija, pregledni rad, znanstveni).

Dokman, Tomislav, Ivanjko, Tomislav (2019) „Open Source Intelligence (OSINT): Issues and Trends“, In: *INFuture2019: Knowledge in the Digital Age*, str. 191-196. (predavanje, međunarodna recenzija, objavljeni rad, znanstveni, pregledni rad).

Dokman, Tomislav (2019) „DEFINING THE TERM "INTELLIGENCE" - INSIGHT INTO EXISTING INTELLIGENCE KNOWLEDGE“, *Informatologia*, (52) 3-4: 194-205. (međunardona recenzija, pregledni rad, znanstveni).

Kuzelj, Maja, Dokman, Tomislav, Katalinić, Josip (2018) „Kibernetički napadi i krizno komuniciranje - izvještavanje novinskih portala“, *MIPRO proceedings 2018*, Skala, Karolj (ur.) (predavanje, međunarodna recenzija, cjeloviti rad (*in extenso*), znanstveni).

Dokman, Tomislav, Kuzelj, Maja, Malnar, Dario (2018) „DRUŠTVENE MREŽE U ULOZI MODERNOG ORUŽJA – PERCEPCIJA DOKTORANADA“, *Polemos*, XXI(41), str. 133-150. (recenzija, stručni rad).